

АРХІВНЕ УПРАВЛІННЯ
ПРИ РАДІ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ІСТОРИЧНИЙ АРХІВ УРСР У КИЄВІ
ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ІСТОРИЧНИЙ АРХІВ УРСР У ЛЬВОВІ

Тайоама-
Цький рх
на Україні
в XVIII ст.

Збірник документів

У збірнику вміщені документи (універсали, звернення, укази, повідомлення, рапорти тощо) за 1717—1775 рр., в яких висвітлюється гайдамацький рух на території України в усіх його формах і проявах. Значна кількість матеріалів стосується повстання 1768 р.

Документи збірника розкривають характер і соціальну природу гайдамацького руху як одного з етапів антифеодальної боротьби, показують зв'язок цього руху з антифеодальними виступами в Польщі, Росії, Білорусії, Молдавії.

Збірник розрахований на науковців, викладачів вузів і шкіл, працівників музеїв та на широке коло читачів.

Упорядники:

*І. Л. Бутич, М. І. Бутич, О. А. Купчинський,
Л. А. Проценко, В. Д. Чунтулова*

Під редакцією

І. Л. Бутича та Ф. П. Шевченка

ПЕРЕДМОВА

Визвольна війна 1648—1654 рр. стала поворотним етапом в історії українського народу, бо принесла йому звільнення від польсько-шляхетського панування. Але Андрусівське перемир'я 1667 р., а потім і «Вічний мир» 1686 р. розірвали навпіл по Дніпру Україну. Лівобережжя з Києвом залишилося в складі Російської держави, а рясно полита кров'ю в боротьбі за незалежність українська земля на правому березі Дніпра була сплюндрована і знову віддана ворогові. Згідно з «Вічним миром» усі міста, що розкинулися від Стайок вниз по Дніпру до річки Тясмина, — Ржищів, Трахтемирів, Канів, Мошни, Черкаси, Боровиця, Бужин, Воронівка, Крилов, Чигирин — мали бути незаселеними до наступної постанови. Та народ не здавався. Він з дивовижною рішучістю і наполегливістю боровся, відстоюючи своє право на життя в єдиній державі. Тут у 80-х роках XVII ст. поселяється багато козаків і селян-утікачів. Організуються козацькі полки, очолювані Абазином, Іскрою, Палієм і Самусем. Особливо великим авторитетом і популярністю серед населення користувався Семен Палій, який порушив питання про возз'єднання Правобережної України з Лівобережною.

За рішенням Карловицького конгресу 1698—1699 рр. Туреччина віддала Польщі Поділля і частину Правобережжя. Польський уряд здійснив ряд заходів щодо ліквідації козацтва. У відповідь на це вибухнув ряд повстань.

На підставі умов Прутського тракту між Росією і Туреччиною були підписані договори 5 квітня 1712 р. і 13 квітня 1713 р., за якими царський уряд зобов'язався вивести свої війська і не втручатися в справи Правобережної України. Російський уряд закликав козаків і селян переселитися на Лівобережжя, де їм відводилися землі. Частина населення перейшла на Лівобережну Україну. На Правобережжя поверталися польські пани і відновлювали свої порядки, які були знищені повстанцями у процесі безкомпромісної боротьби. Родючі землі Київщини і Брацлавщини потрапили до рук магнатів Потоцьких, Чорторійських, Яблоновських, Сангушків, Браницьких тощо, які переводили сюди своїх підданих з Полісся, Волині і Галичини. Але робочих рук не вистачало. А що варта земля, навіть і родюча, без працюючих рук? Щоб добути їх, магнати змушені були поступитися своїми правами: організовували слободи і запрошували селян осідати в них на пільгових умовах, зокрема звільняли їх на 15—30 років від повинностей. Край швидко залюднювався вихідцями з Волині, Полісся і Галичини, де феодально-кріпосницький гніт був особливо тяжким, а також втікачами з Лівобережної України. Виникали селища, які через надані новосельцям пільги називалися слободами.

Та минали роки. Закінчувалися пільги, вводилася панщина, збільшувалися повинності, встановлені інвентарями, і запроваджувалися нові. Соціальний гніт посилювався національно-релігійним гнобленням. Польська шляхта, єзуїти змушували православних приймати унію. На соборі 1730 р. у Замості єзуїти домоглися того, що уніатську церкву ще більше було наближено до католицької, а в 1743 р. був реформований в єзуїтському дусі і базиліанський орден. Дисиденти зазнавали утисків у відправі, їх фактично усували від посад. Сейми 1717, 1733 рр. всупереч закону 1573 р. позбавили дисидентів права засідати у сеймових комісіях і трибуналах. Українським міщанам забороняли займатись ремеслом і торгівлею. Великим лихом для трудового народу були постої. Дошкулляла й оренда. Магнати, яким належала майже вся Правобережна Україна, жили в Польщі. Всі справи вершили різні губернатори (управителі), комісари, посесори, економі, лісничі, писарі.

Влада короля у Польщі була слабкою і панську сваволю ніщо не стримувало. Пан у своєму маєтку був повноправним господарем. Сейми і сеймики зривалися. Припинилася чинність законодавства, стало неможливим призначати податки, контролювати фінанси, збільшувати військо. Все це створювало сприятливий ґрунт для іноземного втручання, для ще більшого погіршення тяжкого становища трудового народу. Панська сваволя зустрічала сильний опір селян, який переростав у збройну боротьбу, водночас охоплюючи велику територію, про що йтиме мова нижче.

Визвольна війна 1648—1654 рр. знищила землеволодіння великих магнатів і католицької церкви на Лівобережній Україні. Під час повстання були знищені деякі маєтності православних монастирів. Однак при допомозі гетьманської влади монастирі досить швидко не тільки повернули втрачене, але й придбали нові володіння. Уже в перших гетьманських універсалах, наданих монастирям, йшлося про послух, хоча його характер не визначався. В ході Визвольної війни частина землі була закріплена за служилими елементами, які приєдналися до повстанців. Все ж більшість відвойованої у шляхти землі була визнана власністю війська. Ці маєтності роздавалися, крім монастирів, різним особам за службу у війську, на утримання різного роду посад. Нероздані землі залишалися у «диспозиції войскової» як запасний фонд. Юридично маєтності давалися у тимчасове користування, але фактично вони здебільшого переходили у спадщину. Для цього державці випрошували на них царські грамоти, якими закріплялось спадкове володіння.

Одержуючи маєтність, козацькі старшини водночас одержували й право на послух селян. Межі послуку не визначалися, що призводило до частих суперечок між державцями і посполитими, а згодом і до відкритих протестів останніх.

Спочатку повинності не були надто великими. Вони обмежувалися допомогою державцям під час побудови або ремонту греблі, збирання сіна, заготівлі дров. Однак так тривало недовго. Державці, користуючись своїм панівним становищем і відсутністю будь-яких норм, постійно збільшували повинності. Вже на початку XVIII ст. вища гетьманська влада вважала за норму дводенну панщину. Але державці з цим мало рахувалися. Розмір продуктового та грошового чиншу взагалі не визначався і цілком залежав від волі пана. Вирішальну роль у посиленні експлуатації відіграв позаконотримний примус. «Якби поміщик,—

говорив В. І. Ленін,— не мав прямої влади над особою селянина, то він не міг би змусити працювати на себе людину, яка наділена землею і веде своє господарство. Отже, потрібен «позаконотримний примус», як говорить Маркс, характеризуючи цей господарський режим (що його він підводить, як уже було вказано вище, під категорію *відробіткової ренти*)¹.

Прискоренню процесу закріпачення посполитих сприяло існування феодально-кріпосницьких відносин у Росії, підтримка царським урядом боротьби панів з селянами. Ще в Березневих статтях 1654 р. були чітко висловлені погляди царизму на становище селян і козаків: «Кто козак, тот будет вольность козацкую иметь, а кто пашенный крестьянин, тот будет должность обыкную его царскому величеству отдавать, как и прежде сего»². Цим самим царський уряд узаконював залежне становище селян, яке існувало і до війни. Залежне становище селян дозволяло власникам примушувати їх виконувати певний послух. Причому форми примусу, розміри повинностей і податків не були однаковими для всієї території Лівобережної України. «Форми й ступені цього примусу,— писав В. І. Ленін,— можуть бути найрізноманітніші, починаючи від кріпацького стану і кінчаючи станом неповноправності селянина»³.

Після зміцнення позицій царату на Україні там збільшилась і кількість російських поміщиків, яких раніше майже не було. На початку XVIII ст. на Лівобережній Україні сотні сіл, слобід і навіть окремі міста належали таким російським вельможам, як Мєншиков, Долгорукий, Головкін, Шафиров, Шереметьєв та ін.

У першій половині XVIII ст. відбувалось масове захоплення феодалами спадкових земельних наділів. Якщо раніше селяни, що залишали маєток, могли продати свою ділянку і господарство, то в середині XVIII ст. їх і юридично позбавили права власності на землю, а згодом — і на рухоме майно. Великі землевласники не обмежувалися експлуатацією селян, що потрапили до них у феодальну залежність. Вони все ширше практикували захоплення вільних земель, на яких засновували слободи, примушували селян продавати свої ділянки, відбирали їх за борги, а інколи, користуючись адміністративною і судовою владою, привласнювали без будь-якої компенсації. Експропріація селянських земель розширювала сферу феодального землеволодіння, готувала в країні умови для закріпачення селян. Зростання товарності господарства спонукало поміщиків до освоєння нових посівних площ. Тепер поміщик вирощував хліб не лише для задоволення власних потреб, а й для продажу. Розширення ж посівних площ вимагало додаткових робочих рук, а це, в свою чергу, сприяло перетворенню посполитих у кріпаків.

Проте процес закріпачення селян був довгим і складним. Спочатку землевласники вживали заходів проти переходів селян — приватно уклали угоди тощо, але при цьому готові були використати будь-який привід, щоб позбавити посполитих й особистої свободи. Таким приводом послужив сенатський указ від 29 травня 1738 р., за яким заборонялось приймати посполитих, що переходили з слобідських полків, і вимагалось

¹ В. І. Ленін. Твори, т. 3, стор. 156—157.

² Акты Юго-Западной России, т. X. СПб., 1878, стор. 450.

³ В. І. Ленін. Твори, т. 3, стор. 157.

повертати тих, які вже перейшли. Але гетьманський уряд надав йому ширшого тлумачення. Він почав використовувати указ як юридичну норму для регулювання відносин між власниками і посполитими Лівобережної України. Не змінилося, по суті, становище і після того, як 1742 р. цей указ був відмінений. Козацька старшина та інші власники починають розцінювати переходи селян не як право останніх, а як злочин, як результат ігнорування справжнього закону, яким вони вважали Литовський статут.

Намагаючись ліквідувати будь-які відмінності в становищі селян України, 1763 р. Катерина II видала указ, за яким обмежувалось право переходу посполитих, а в 1764 р. ліквідувала гетьманське управління. Було відновлено Малоросійську колегію на чолі з генерал-губернатором Петром Румянцевим, який мав підготувати ліквідацію всіх відмінностей в управлінні Україною.

Незважаючи на те, що до 1783 р. юридично переходи були дозволені, козацька старшина і поміщики при допомозі і підтримці адміністрації вели з ними активну боротьбу, посиляючись на указ 1763 р., а також застосовуючи грубе, нічим не прикрите насильство.

Розвиток феодально-кріпосницьких відносин, посилення утисків посполитих і козаків супроводжувалися гострою класовою боротьбою, яка проявлялася в різних формах — утечах, відмовах відбувати повинності, у збройних сутичках, які переростали у повстання. Жодна зміна гетьмана або якась інша подія не відбувалися без народних хвилювань. У них брали участь селяни і козаки, яких об'єднувало незадоволення феодально-кріпосницьким гнобленням.

Аналогічні процеси відбувалися на Слобідській Україні. І тут з повою і розвитком старшинського землеволодіння виникали панські слободи. Внаслідок того, що вільних земель було багато, а людей не вистачало, козацька старшина докладала зусиль для збільшення поселенців на своїх землях: на трактах встановлювалися стовпи з табличками, де вказувалася кількість років, протягом яких селяни були звільнені від повинностей. Тут оселялися не тільки вихідці з Лівобережної і Правобережної України, але й козаки Слобожанщини. Як зазначалося у «Відомості про землі Золочівської сотні Харківського полку 1744 р.», у Золочівських дачах слободу Одноробівку (Романівку) «и в то село Золочевской сотни козаков от козачей службы перезвал немалое число»⁴.

Про становище посполитих наприкінці XVII — початку XVIII ст. є небагато відомостей. Хоча про послух підданих своїм власникам є вказівки з другої половини XVII ст., проте розміри цього послуку ще не визначалися. Вони платили чинш або відробляли панщину. Розміри чиншу і панщини напевно встановлювалися в кожному конкретному випадкові і залежали від того, де знаходилася слобода — в густо заселеній місцевості чи там, де заселення тільки починалося.

У царському указі від 6 січня 1706 р., за яким ізюмському полковому писареві Юрієві Сошальському надавалася земля біля річки Жеребець, щодо розміру повинностей підданих сказано: «И они бы, крестьяне, которые на той земле ныне живут и впред начнут жити, его, писаря

⁴ [Д. И. Багале́й]. Материалы для истории колонизации и быта Харьковской и отчасти Курской и Воронежской губерний, т. I. Харьков, 1886, стор. 311.

Рейзелнон Сошальского, и жены его, и детей во всем слушали бы, пашню пахали и сено косили, и всякую работу работали бы»⁵.

Порівняну легкість панщини гарантували вільні переходи, незорі простори пустуючих земель. Розмір пільг залежав і від того, де знаходилася займанщина, на скільки вона була висунута в степ, де ще бродили татарські орди.

Та минуло небагато часу і перепис майора Хрушова Сумського і Харківського полків 1732 р. дає нам повне уявлення про повинності кріпаків, які були досить різноманітними. В одній місцевості селяни платили чинш, в другій — відробляли панщину, а в третій — платили чинш і відробляли панщину. Іноді зустрічається виплата грошового чиншу. Напевне в цей час і на Слобідській Україні «нормальною» вважалася дводенна панщина, рідше — одnodенна і триденна. Проте траплялося, що селяни примушували значно довше працювати на пана⁶.

І в наступні роки досить інтенсивно розвивалися феодально-кріпосницькі відносини. Цей процес супроводжувався зростанням старшинського землеволодіння, обезземеленням козаків і підпомічників, перетворенням їх на кріпаків. Розорені, позбавлені орної землі, угідь, а то й особистого рухомого майна козаки і підпомічники перетворювалися поміщиками у залежних селян. Так задовго до юридичного оформлення закріпачення зростає число поневоленних.

Суть панщини як такої і кріпосного стану можна визначити словами К. Маркса, якими він характеризував становище селян Валахії перед Кримською війною. «Там, де існувала панщина, — писав Маркс, — вона рідко виникала з кріпосного стану, навпаки, звичайно кріпосний стан виникав з панщини»⁷. Про розмір повинностей у середині XVIII ст. певне уявлення дають записки Гільденштедта 1774 р. «Піддані», — писав він, — платили податку 60 коп. з душі і відробляли два дні панщини. Ті ж, що не відбували панщини, платили по 1 крб. з хати поземельного, по 1 крб. з пари волів і по 50 коп. з коня на рік»⁸.

Прагнучи звільнитися від феодально-кріпосницького гноблення, що з кожним роком посилювалося, селяни тікають з насиджених місць. Налаканий різким зменшенням кількості населення, уряд видає ряд законодавчих актів, якими забороняє переходи⁹. Та ці укази своєї мети не досягали. Зокрема, в указі 1763 р. про заборону переходів відзначалося, що з 1759 до 1763 р. з Слобідських полків переселилось 12 тис. чоловік¹⁰.

Ведучи боротьбу проти переходів, поміщики зверталися за допомогою до адміністрації і суду, посилалися на укази, що забороняли переходи, на фіскальні інтереси скарбниці, намагаючись таким шляхом увести в судово-адміністративну практику норми Литовського статуту, в якому не йшлося про вільних селян. Гноблення селян посилювалося і внаслідок колоніальної політики, яку проводив царський уряд. На Слобідській Україні необмеженою владою користувався белгородський воевода. Ши-

⁵ Филарет. Историко-статистическое описание Харьковской епархии, отд. 5, 1857, стор. 240—241.

⁶ [Д. И. Багале́й]. Материалы..., т. I, стор. 204—276.

⁷ К. Маркс. Капитал, т. I. К., 1954, стор. 236.

⁸ Путешествия акад. Гильденштедта по Слободской Украинской губ. Харьков, 1892, стор. 58.

⁹ Укази про заборону переходів були видані у 1734, 1736, 1738, 1748, 1749, 1759, 1763 рр.

¹⁰ Полное собрание законов, № 11928.

роки повноваження мали й інші воеводи. Одночасне існування управлінь козацької старшини і воевод призводило до частих непорозумінь, що викликали незадоволення не тільки старшини, але й рядових козаків, бо воеводи втручалися у внутрішнє життя Слобідської України, вводили нові повинності й оброк.

У другій половині XVIII ст., з метою зміцнення влади царизму і полегшення проведення колоніальної політики у підвладних землях, Слобідську Україну було перетворено в губернію, водночас ліквідовано полковий устрій, а козаків, їх родичів і підпомічників переіменовано у військових обивателів і обкладено подушним податком. Військовим обивателям і підданам заборонялось переходити з місця на місце. Нова заборона переходів, введення подушного податку ще більш погіршували тяжке становище козаків і кріпаків. На це вони відповіли втечами, бо для селян, позбавлених будь-яких прав, однією з форм протесту були втечі. «В усякому разі збігли кріпаки,— писали К. Маркс і Ф. Енгельс,— вважали свій попередній кріпосний стан як щось випадкове для їх особи. Але в цьому відношенні вони чинили так само, як всякий клас, що звільняється від своїх оков, і крім того, вони звільнялися не як клас, а по-одиноці»¹¹.

Зменшення населення, звичайно, не могло не відбитися на прибутках поміщиків, тому вони в своїх наказах депутатам до Законодавчої комісії, що була скликана в 1767 р., просили заборонити переходи. Питання переходів селян Слобідської України присвячена записка Щербиніна, подана ним у Законодавчу комісію.

Вимагаючи повернення втікачів, поміщики, як правило, посилалися на те, що платять за селян подушний податок. Зменшення ж числа кріпаків при тій же сумі податків обтяжує і розорує селян. Коли так буде й далі, то кріпаки настільки зубожіють, що не зможуть платити податки, а від цього потерпить державна скарбниця. Ці намагання поміщиків зустрічали підтримку царської адміністрації, чиновників. На Слобідській Україні, як і на Лівобережній, селяни остаточно були позбавлені права переходу з місця на місце указом від 3 травня 1783 р. У праці «Про звільнення селян в Росії» К. Маркс писав: «Потім, одним розчерком пера, Катерина II обернула на кріпаків чотири чи п'ять мільйонів порівняно вільних селян у новопроданих західних і південних областях»¹².

Так у загальних рисах розвивалися на Україні феодально-кріпосницькі відносини, які породили і протягом XVIII ст. живили гайдамацький рух¹³, один з важливих етапів народної боротьби за соціальне і національне визволення. Наймогутнішим спалахом цього руху було повстання 1768 р., відоме в історії під назвою «Коліїщина»¹⁴.

¹¹ К. Маркс і Ф. Енгельс. Твори, т. 3, стор. 72.

¹² К. Маркс і Ф. Енгельс. Твори, т. 12, стор. 651.

¹³ Українське «гайдамака», сербське «гайдук» або «айдук», болгарське «хайдук», «хайдутин», турецьке «гайда» — слова одного кореня «hada» — турбувати; арабо-турецьке «haidetak» — гнати. Звідси походить слово «гайдамака» — людина, що переслідує. Воно стосувалося здебільшого повстанців Київщини, Брацлавщини, а також Лівобережної і Слобідської України. На Поділлі вони називалися дейнеками, левенцями, в Галичині — опришками. У Болгарії такі партизанські загони називалися хайдуками, в греків ці повстанці були відомі під ім'ям клефтів, у делматських сербів — ускоків.

¹⁴ «Кіл» — колоти, різати, «колій» — повстанець, гайдамака.

Зародження гайдамацького руху дослідники відносять до різних часів. Микола Костомаров гайдамацький рух як форму партизанської боротьби бачив уже під час Визвольної війни 1648—1654 рр. У монографії «Богдан Хмельницький» він називав «гайдамацькими» загони повсталих селян. Володимир Антонович стверджував, що перші відомості про гайдамацький рух зафіксовані на початку XVIII ст. у волнських актах. Зокрема, в 1708 р. на Волині діяв гайдамацький загін, очолюваний Грицьком Пашенком. Пізніше число таких загонів настільки зросло, що в 1712 р. коронний гетьман Синявський для боротьби з ними виділив частину військ з діючої армії. Водночас гайдамацькі загони з'являються на Поділлі, Брацлавщині і Київщині. Вони, як правило, складалися з селян-утікачів, які поверталися і разом з підданими нападали на свого пана. Гайдамаками ж ці борці стали називатися дещо пізніше. Вперше ця назва зустрічається в універсалі регіментаря української частини королівських військ Яна Галецького від 22 лютого 1717 р.¹⁵ Саме цим документом упорядники вирішили відкрити збірку. Документи свідчать, що гайдамацький рух набрав найбільшого розмаху на Правобережній Україні, іноді переростаючи в загальнонародні повстання. Проте він не був ізольованим, а знаходив відгук і був найтісніше зв'язаний з класовою боротьбою в Галичині, на Лівобережній і Слобідській Україні. Переказувати, а тим більше докладно аналізувати всі дії гайдамацьких загонів немає ні можливості, ні потреби. Тому зупинимося на характерних особливостях цього руху і лише коротко розглянемо найважливіші його етапи.

Спільним для гайдамацького руху на всій території України було те, що дії гайдамаків і опришків починалися навесні і тривали до осені. Зимою, як правило, вони не нападали на панські маєтки. Але як тільки пригрівало весняне сонце, в лісах і байраках, на хуторах і пасіках, в запорізьких степах і Карпатських горах гуртувалися селяни-втікачі. Вони об'єднувалися в загони і здійснювали напади на панські маєтки. Ці загони були різними як за чисельністю, так і тривалістю існування. Одні діяли довгий час, інші — тільки один сезон або й до завершення першого ж нападу. Спочатку гайдамацькі загони були невеликими і вели боротьбу розрізнено. Пізніше вони стають більшими і діють злагодженіше, зокрема на Правобережній Україні. На Лівобережній і Слобідській Україні ці загони майже завжди були невеликими, що давало їм змогу зненацька з'являтися і раптово зникати. Коли ж якийсь із загонів і наражався на значну військову силу, то втрачав її і зникав.

Як правило, у кожному загоні були запорожці або ж люди, які довгий час жили на Запоріжжі. До загону також прагнули залучити мешканців того краю, куди намічався похід, часто навіть підданих пана, на маєток якого готувався напад. Обираючи отамана, зважали на його досвід, хоробрість, винахідливість і знання місцевості. Однак інколи траплялося й так, що селянин-утікач, який проявив ініціативу в створенні загону, ставав його ватажком.

Однією з умов успіху гайдамаків було їх швидке переміщення. Тому вони завжди мали добрих степових коней. У верховій їзді гайдамаки не поступалися перед регулярними військами. Їх загони здебільшого не

¹⁵ В. Антонович. Акты о гайдамаках (1700—1768).— Архив ЮЗР, ч. 3, т. III. К., 1876, стор. 6—10; док. № 1.

мали валок. Ще важче було впоратися з пішими гайдамаками. Вони ховалися у високій траві і влучно стріляли. Коли ж їх оточувало польське російське військо, билися так відважно, що завдавали йому великих утрат і примушували відступати або ж, дочекавшись ночі, непоміченими прослизали між ним. Якщо ж була несила перемогти, гайдамаки гинули в бою, але не здавалися¹⁶.

Великі успіхи гайдамаків пояснюються їх тісними зв'язками з місцевим населенням. Селяни поповнювали загони, допомагали у вивченні об'єктів нападу, були провідниками, постачали харчі і боєприпаси, перемовляли майно, зброю, повідомляли про небезпеку і надавали притулок¹⁷. Донесення, рапорти командирів військових команд переповнені скаргами на те, що силоміць мобілізовані для переслідування гайдамаків селяни й козаки «нерадиво» допомагають військові, а інколи взагалі відмовляються брати участь у виявленні і затриманні гайдамаків¹⁸.

Винятково велику роль у розгортанні гайдамацького руху відіграла Запорізька Січ. Запоріжжя було тим резервуаром, куди стікалися втікачі з усіх кінців України. Тут, у Запоріжжі, формувалися гайдамацькі загони, до складу яких входили, а нерідко й очолювали їх запорізькі козаки. Участь запорожців у гайдамацькому русі зміцнювала сили повстанців, поповнюючи їх загони загартованими, відважними і досвідченими кадрами воїнів, надавала цьому рухові більшої організованості і цілеспрямованості. Героїчна боротьба запорожців підтримувала в народних масах дух протесту проти утисків, надихала їх на опір феодально-кріпосницькому ладові. Цю обставину підкреслював і К. Маркс, говорячи, що з утворенням Запорізької Січі «дух козацтва розлився по всій Україні»¹⁹.

Перше велике повстання гайдамаків спалахнуло на Правобережній Україні 1734 р. Цьому сприяв ряд обставин. Саме тоді в Польщі було безкоролів'я після смерті Августа II. У країні виникли дві групи, яких підтримували різні країни. Одні прагнули обрати королем Станіслава Лещинського, інші — Августа III. Для того, щоб примусити шляхту обрати королем Августа III, Росія ввела свої війська в Польщу. Російське командування звернулося до надвірних козаків із закликом виступити проти прихильників Станіслава Лещинського. Цей заклик селяни зрозуміли як дозвіл бити панів. Повстання дуже швидко охопило Київщину, Брацлавщину, Волинь, Поділля і навіть деякі райони Галичини. Найбільшого розмаху воно набрало на Брацлавщині, де повстанців очолював сотник шаргородської надвірної міліції Верлан. Загін Верлана, розгромивши деякі частини шляхетського війська, увійшов до Руського воеводства і зайняв Броди. Це сприяло активізації дій опришків у Галичині²⁰. Водночас з Верланом діяли Скорич, Грива, Медвідь, Моторний тощо²¹.

Тимчасом російське військо взяло Гданськ, Станіслав Лещинський утік за кордон і королем було обрано Августа III. Польська шляхта

¹⁶ Док. № 35, 58, 59, 67, 71, 88, 92, 96, 99.

¹⁷ Док. № 58, 306.

¹⁸ Док. № 3—5, 7, 48, 51, 57, 58, 85, 93, 107 і т. д.

¹⁹ «Молодая гвардия», 1926, № 1, стор. 107.

²⁰ Док. № 9, 25.

²¹ Док. № 7, 8, 15, 20—23 та ін.

звернулася до царського уряду з проханням допомогти придушити повстання. Царське військо разом з польською шляхтою жорстоко розправилося з гайдамаками²². Однак ліквідувати гайдамацький рух їм не вдалося. У 1736 р. він запалав з новою силою. Гайдамацькі загони, очолювані Медведем, Гривою, Жилою, Харком, Рудем, захопили Павлоц, Погребище, Тарашу²³ та інші міста.

Царський уряд і на цей раз доклав зусиль до швидкої ліквідації гайдамацького руху на Правобережній Україні. До цього його спонукав страх, що повстання перекинеться і на Лівобережжя. Ознаки ж цього були. Документи свідчать, що 1736 р. гайдамацькі загони діяли і на лівому березі Дніпра. Це, зокрема, підтверджує донесення стародубського полковника Афанасія Радіщева князю Олексієві Шаховському від 14 квітня 1736 р. Радіщев повідомляв, що втікачі — піддані бунчукового товариша Федора Ширая — Данило Посковний та Іван Лемешка з гайдамацьким загоном, який нараховував 50 чоловік, напали на село свого пана Ширайку, забрали хліб і рушили за Дніпро. Крім того, Радіщев сповіщав, що гайдамаки почали діяти і в інших місцях²⁴.

Гайдамацькі напади на панські маєтки тривали безперервно аж до 1750 р., коли повстання розгорілося з новою силою. Починаючи з 1737 р., активізував дії гайдамацький ватажок Гнат Голий. Отаборившись у Чорному лісі, він робив сміливі наскоки на шляхетські маєтки. Діяли гайдамаки у районі Білої Церкви, Крилова, Саврані, Сміли, Лебедина, Кодака, Липівця, Умані, Балабанівки, Гринева, Погребищ²⁵. В цей час пожвавлюються дії опришків на чолі з Олексієм Довбушем на Покутті. У 1745 р. опришки отаборилися в Шумлянських і Стратинських лісах і звідти здійснювали напади на панські маєтки²⁶. Не припинився рух опришків і після трагічної загибелі 1745 р. Олексієва Довбуша²⁷.

До 1741 р. відноситься згадка про гайдамацький рух і на Слобідській Україні. Тут були затримані гайдамаки Одимченко, Заїка, Сухий та ін.²⁸

Наприкінці 40-х років розгортаються дії гайдамаків і на Лівобережній Україні, у Лубенському та Миргородському полках, а також навколо Києва²⁹. Про це свідчить хоча б той факт, що Миргородська полкова канцелярія звернулася до Генеральної військової канцелярії з проханням, у зв'язку з посиленням гайдамацького руху, перенести ярмарки з Цибулева до фортеці Глинськ.

Навесні 1750 р. кілька гайдамацьких загонів перейшли із запорізьких степів у межі Правобережної України, де їх дуже радо зустріло населення. Воно допомагало їм чим тільки могло — постачало харчі, давало провідників тощо. Одні гайдамацькі загони вчинили напади на Мошни, Білу Церкву, а також на маєтки в Чигиринському старостві,

²² Док. № 27—29, 37—39, 41.

²³ Док. № 27—29, 37—39, 41.

²⁴ Док. № 24.

²⁵ Док. № 30—36, 38, 39, 46—48.

²⁶ Док. № 42—44.

²⁷ Док. № 53.

²⁸ Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 581, арк. 13—15; ЦДАДА СРСР, ф. 259, кн. 321/3892, арк. 27—49.

²⁹ Док. № 47, 49, 50, 52.

знищуючи все, «що паном звалося»³⁰, а інші — оволоділи Уманню, Вінницею, Летичевом, Фастовом, Радомишлем, Корсунем, Ржищевом, Володаркою³¹. Гайдамацький загін під керівництвом Подоляки, що діяв на Поліссі (в районі Овруча, Мозиря), оволодів Радомським замком і проник на лівий берег Прип'яті³². Багато з тих загонів, що діяли на Правобережній Україні, організовувалося в запорізьких степах.

Посилили гайдамаки свої дії і проти військових застав, число яких у цей час особливо зросло. У прикордонні райони був відправлений загін козаків Миргородського полку під командою полковника Капніста³³. Крім того, за наказом київського губернатора командуючий російськими військами на Слобожанщині вирушив 1000 вершників з чотирма гарматами під командою полковника, а також 150 чоловік з Молдавського гусарського полку і 500 чоловік з Слобідських полків³⁴. Проте і посилені військові команди неодноразово зазнавали серйозних поразок від гайдамаків³⁵. Усе ж спільними силами російські і польські війська зуміли дещо «вгамувати» гайдамацький рух, але остаточно приборкати його не вдалось³⁶. Боротьба тривала і в наступні роки³⁷, причому особливо активно у 1759 р., коли вона точилась майже на всій Слобідській Україні³⁸. З цього часу гайдамацький рух на Слобожанщині тривав безперервно³⁹. Звертає на себе увагу й участь опришків у цьому русі⁴⁰.

В 1768 р. повстання вибухнуло з новою, досі небувалою силою⁴¹. Цьому, зокрема, сприяли такі обставини. В 60-х роках XVIII ст. для більшості селян закінчилися пільги і їх почали примушувати відробляти панщини й інші повинності. Отже, число незадоволених, готових силою відбивати наступ панів незрівнянно збільшилося. Посилився наступ католицької церкви⁴². Тільки в Уманському старостві Потоцький відновив 100 уніатських церков.

1768 р. під гаслом захисту католицизму і шляхетських прав, визволення Польщі з-під впливу Росії в Барі організувалася конфедерація, яку очолили Пулавський і Красинський⁴³. Дії конфедератів супроводжувалися грабуванням населення, вигнанням православних священиків із приходів, руйнуванням їх будинків і церков. Прикладом сваволі конфедератів може служити спалення мліївського титаря Данила Куштар), так яскраво описане Т. Г. Шевченком у поемі «Гайдамаки» («Ти-

³⁰ Док. № 59, 60, 63—65, 73, 74; Архив ЮЗР, ч. 3, т. III; док. № 208, 210, 219, 258, 260, 262, 275, 283, 284, 287, 293.

³¹ Док. № 73, 93, 95; Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, док. № 219, 231, 232, 239, 249, 254, 263.

³² Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, док. № 247; ЦДІА УРСР у Києві, ф. 6, спр. 4, арк. 44—47.

³³ Док. № 69.

³⁴ Док. № 73.

³⁵ Док. № 58, 59, 67, 92, 96—99, 102, 104.

³⁶ Док. № 56, 64, 66, 67, 72, 73, 76, 77.

³⁷ Док. № 89, 93, 105—196.

³⁸ Док. № 145—155, 157.

³⁹ Док. № 174, 176, 178, 181, 182, 185—192, 194, 196, 254—257.

⁴⁰ Док. № 161.

⁴¹ Док. № 197—285.

⁴² Док. № 197.

⁴³ Док. № 137, 267, 271, 282.

Для боротьби з конфедератами царський уряд увів у Польщу, у тому числі й на Правобережну Україну, свої війська під командуванням генерала Кречетникова. Генерал-майор Апраксін звернувся до польських магнатів із заклинком розірвати стосунки з конфедератами і підтримати російські війська⁴⁴.

Населення Правобережної України прихід російських частин витлумачило як допомогу йому в боротьбі проти шляхти. Поширилися чутки, що цариця Катерина II видала «золоту грамоту», на підставі якої кошовий наказав запорізькому війську виступити проти шляхти.

Навесні 1768 р. селяни Правобережної України почали громадитися в загони. Сюди групами і поодиночки пробиралася запорізька голота. Гуртувалися вони у Чорному лісі, а потім прямували до Лебединського і Мотронинського лісів. Недалеко від Мотронинського монастиря над Холодним Яром гайдамаки заклали Кіш. Повстання очолив Максим Залізняк, проголошений повстанцями у Чорному лісі полковником⁴⁵.

У другій половині травня гайдамаки виступили з Коша. Вони оволоділи Жаботином, потім побували у Медведівці, Смілі, Корсуні, Богу славі, Каневі, Кам'яному Броді, Лисянці. За кілька тижнів повстання охопило всю південну Київщину, Брацлавщину, перекинулося на Поділля і Галичину⁴⁶. Шляхта й орендарі кинулися до міст, сподіваючись за мурами магнатських замків сховатися від народного гніву. Багато їх зібралось в Білій Церкві, Лисянці і особливо в Умані — центрі володінь київського воеводи графа Потоцького і водночас центрі поширення унії.

Умань була оточена валами та ровами і мала 32 гармати. В'їзд до неї охоронявся гарнізоном піхоти, а саме місто полком надвірних козаків, що жили поблизу окремою слободою.

Залізняк знав, що Умань могла не тільки вчинити опір, але й виступити проти гайдамаків, тому він прагнув зробити все можливе для того, щоб схилити на свій бік Гонту, а з ним і надвірних козаків, бо Гонта серед них користувався великим авторитетом. Так воно й сталося. Пани вирішили попередити напад повстанців. Комендант Умані вислав проти гайдамаків полк надвірних козаків під командою полковника Обуха. Серед них був і сотник Іван Гонта. Гонта з козаками перейшов на бік повстанців і разом з загоном Максима Залізняка 9—10 червня 1768 р. оволодів Уманню⁴⁷.

Після взяття Умані на раді Максим Залізняк був проголошений гетьманом і князем смілянським, а Іван Гонта — полковником і князем уманським. Всього три тижні гайдамаки мали змогу вільно порядкувати, проте вони цей час не марнували, а робили все можливе для поширення руху: вводили козацький устрій, формували і розсилали озброєні загони в різні напрямки — на Брацлавщину, Поділля, Полісся⁴⁸. Як доповідав Петро Румянцев Військовій колегії, на допиті отаман Швачка посвідчив, що він і отаман Неживий були послані Залізняком для знищення шляхти й орендарів. Їх загін поповнювався людьми з різних станів і козаками⁴⁹. В свідченні уманських мешканців Остапа Поламаного й Оста-

⁴⁴ Док. № 199.

⁴⁵ Док. № 207.

⁴⁶ Док. № 206, 207, 209.

⁴⁷ Док. № 207, 212.

⁴⁸ Док. № 212, 214.

⁴⁹ Док. № 227.

па Бочки у Коші Запорізької Січі привертає увагу вказівка про те, що Залізняк мав «управительную резиденцію над оным городом Уманью и цілою Уманскою губернією и всякіе между тамошними жителями расправы производит»⁵⁰. Це свідчення підтверджують універсал Максима Залізняка, виданий отаманові Канівського куреня Івану Чалому на право урядувати в селах і селищах⁵¹, універсал, яким Федір Осадчий призначався старшим у містечку Теплику і Теплицькому ключі⁵², та універсал, виданий православному священникові Івану на поїздку в Переяслав. Універсали та інші документи видавали й гайдамацькі ватажки: наприклад, отаман Павло Таран видав паспорт священникові Василю⁵³.

Проти царських військ повстанці не вживали будь-яких заходів. вірячи в те, що Катерина II підтримає їхню боротьбу і Правобережжя буде об'єднано з Лівобережною Україною в межах Російської держави. Це було однією з основних причин швидкої поразки повстанців.

Повстанські загони у цей час діяли на Київщині, Поділлі, Брацлавщині. Їх ватажками були Семен Неживий, Яків Швачка, Бондаренко, Москаль, Павло Таран⁵⁴ та ін. Куди б не приходили повстанці, зразу ж вони скасовували панщину. Так, 25 червня у Володарку прийшов загін гайдамаків. Його отаман Павло Таран заборонив усім селянам волості відбувати панщину, за винятком ремонту греблі через Рось, по якій перправлялося запорізьке військо⁵⁵. Смілянський сотник Шило, дізнавшись, що в турецькій частині Балти зібралося багато шляхти й орендарів, вимагав, щоб йому були видані втікачі. Турецькі власті відмовилися це зробити. Тоді Шило напав на місто⁵⁶.

Панівні класи сусідніх країн (Угорщини, Туреччини й Пруссії) з тривогою слідкували за розгортанням повстання на Україні⁵⁷, бо за прикладом українських селян у будь-яку хвилину могли повстати селяни їх держав. Посилення гайдамацького руху непокоїло й Росію, бо напади гайдамаків на Балту і Голту могли призвести до ускладнення її взаємин з Туреччиною, яка була незадоволена зростанням її впливу в Польщі⁵⁸. Тривога царського уряду зростала по мірі того, як надходили нові відомості про участь у повстанні не тільки запорізьких козаків й українських селян, а також російських селян, міщан і навіть солдатів. І Росія послала свої війська в центр гайдамацького руху. Царські офіцери, скоставившись тим, що повстанці вважали російське військо своїм союзником, бували в районі його розташування, по-зрадницькому захопили Максима Залізняка, Івана Гонту та інших керівників повстання⁵⁹. Але боротьба на цьому не припинилася. Загони Неживого, Журби та інших чинили запеклий опір російському військові. Тільки наприкінці липня основні сили повстанців були розбиті. Гонту та інших повстанців, мешканців Правобережної України, було передано польському командуван-

⁵⁰ Док. № 212.

⁵¹ Док. № 198.

⁵² Док. № 200.

⁵³ Władysław A. Serczyk. *Koliszczyzna*. Kraków, 1968, вклейка між стор. 96 і 97.

⁵⁴ Док. № 209, 230, 237, 243, 244, 248.

⁵⁵ Док. № 206.

⁵⁶ Док. № 211.

⁵⁷ Док. № 222, 280 та ін.

⁵⁸ Док. № 202, 213, 219, 220, 230, 232, 234—236, 238, 239.

⁵⁹ Док. № 208, 216, 226, 230, 241, 248 та ін.

ню, а запорожців і вихідців з Лівобережної та Слобідської України судили царські власті⁶⁰.

Почалася кривава розправа над учасниками повстання, під час якої особливу жорстокість проявили шляхетські війська (в Кодні, Сербах біля Могилева над Дністром та інших місцях)⁶¹. Максим Залізняк з товаришами, засудженими разом з ним, у слободі Котельві по дорозі на заслання утік з-під варти, але швидко був схоплений. Деякий час його тримали у Московській в'язниці, а потім, напевне, вислали в Нерчинськ⁶². Боротьба гайдамаків з неослабною силою продовжувалася і в другій половині 1768 р.⁶³ на Смілянщині, в районі Білої Церкви, Гусятин, Жаботина, Корсуня, Богуслава, Лисянки. Повстанці звернулися до селян із закликом піднятися на боротьбу⁶⁴.

Повстання 1768 р.— це остання велика хвиля селянсько-козацького руху, спрямована проти реставрації феодально-кріпосницьких відносин, посилення соціального і національно-релігійного гніту. Однак боротьба гайдамаків продовжувалася і в наступні роки, хоч вона вже й не набирала таких масштабів. У цей час, зокрема в 1770—1771, 1774—1775 рр., досить активно діяли гайдамаки на Слобідській Україні⁶⁵, а також у Гадяцькому і Полтавському полках Лівобережної України⁶⁶. На посилення антифеодальної боротьби на Україні у цей час вплинула і селянська війна під керівництвом О. Пугачова.

На початку 1774 р. гайдамацькі загони проявляли активність у Харківському повіті⁶⁷ та Охтирській провінції⁶⁸. Водночас інші загони чинили напади на панські маєтки у Валківському повіті і в районі річок Коломака і Кагамлика⁶⁹. Для боротьби з гайдамаками надсилалися військові загони та це здебільшого не досягало мети. Так, для переслідування гайдамацьких загонів, які діяли в районі річок Кагамлика і Коломака, були вислані військові команди з Краснокутського і Валківського комісарств, але вони не змогли навіть добути про них певних відомостей⁷⁰. Про активну боротьбу гайдамацьких загонів у 1774—1775 рр. свідчать й інші приклади. Так, в ніч з 12 на 13 жовтня 1774 р. гайдамаки зруйнували хутір поміщика Бородаєвського, що на р. Орчику Валківського комісарства, а в ніч з 17 на 18 грудня — вчинили напад на садибу капітана Капустянського, що в слободі Іванівці Ізюмської провінції⁷¹. В ніч з 1 на 2 квітня 1775 р. гайдамаки «с ружьями і копьями» розбили валку поміщика Дуніна у Найденовому лісі Валківського комісарства⁷², а потім напали на будинок Двигубської⁷³.

⁶⁰ Док. № 218, 225, 230, 237, 243, 246, 248, 253.

⁶¹ Док. № 229, 273; Коденська книга судових справ.— Український архів, т. II. К., 1931.

⁶² Док. № 265, 279.

⁶³ Док. № 259—266.

⁶⁴ Док. № 258.

⁶⁵ Док. № 286—292, 294, 296—298, 300—302, 304, 305, 308—310, 312, 315.

⁶⁶ Док. № 293, 299, 303, 311.

⁶⁷ Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 279, спр. 1736, арк. 8—9.

⁶⁸ Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 905, арк. 47.

⁶⁹ Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 356, спр. 298; ф. 399, спр. 905, арк. 38.

⁷⁰ Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 905, арк. 44.

⁷¹ Док. № 315; ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 364, арк. 1.

⁷² Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 976, арк. 3, 33.

⁷³ Там же, спр. 1285, арк. 110—112.

Дії гайдамацьких загонів не припинялися і в наступні роки, про що зокрема свідчать листи Петра Румянцева 1776 р.⁷⁴ і Євдокима Щербиніна⁷⁵ до Паніна. Щербинін просив надіслати військо, «ибо приметна слабость народная».

Детальніше на цих гайдамацьких рухах зупинятися не будемо, оскільки хронологічно вони уже виходять за рамки даної публікації.

В антифеодальній боротьбі українського народу велику роль відіграла Запорізька Січ. Козацькі вольності на Запоріжжі, незважаючи на майнову нерівність і загострення класової боротьби⁷⁶, для поневоленних були своєрідним гаслом в антифеодальному русі. Отже, сам факт існування Запорізької Січі революціонував поневолені народні маси. Тому з такою ненавистю царський уряд дивився на Запоріжжя і чекав тільки нагоди, коли зможе з ним розправитися.

Якщо ж до певного часу царат терпів існування Запорізької Січі, цього бурхливого джерела бунтарських сил, то тільки тому, що не мав ні сил, ні засобів для її знищення. Він йшов на компроміси, а одночасно робив усе для того, щоб ослабити Січ, ізолювати від Правобережної і Лівобережної України, що живила її силою. З цією метою царський уряд у 40—60-х роках XVIII ст. почав поселяти на південних і південно-західних окраїнах Придніпров'я регулярні війська, будувати тут військові форпости, а в 1753 р. заснував фортецю св. Єлисавети.

Посилення соціального і національно-визвольного руху, поразка селянської війни під керівництвом О. Пугачова, перемога Росії у війні з Туреччиною 1768—1774 рр. остаточно вирішили долю Запорізької Січі. 1775 р. за наказом Катерини Запорізьку Січ було зруйновано⁷⁷. Її зруйнування позначилося і на розмахові, цілеспрямованості гайдамацького руху. Ця обставина була підставою для визначення кінцевої дати збірки документів, що пропонується увазі читачів.

Визвольна боротьба українського народу XVIII ст. знайшла відображення в офіціальних документах і спогадах сучасників. Героїв цієї запеклої боротьби проти соціального і національного гноблення народ оспівав у піснях і переказах, зберіг у творах мистецтва.

За два століття видано ряд публікацій і чимало досліджень, присвячених гайдамацькому рухові на Україні⁷⁸. Однак тему не можна вважати вичерпаною. До того ж, у її висвітленні немало плутанини, суб'єктивізму.

Польські шляхетські та буржуазні історики (Равіта-Гавронський, Корзон) характеризували гайдамаків як розбійників. Подібні погляди висловлювали і деякі російські та українські буржуазні історики. Називаючи гайдамаків розбійниками, шляхетські історики затушовували соціальний і національний гніт, яким супроводжувалося панування польської шляхти на Україні, проти чого боровся український народ. Гідну відсіч цим наклепам дав Т. Г. Шевченко у творі «Холодний Яр» (1845). Це водночас була відповідь на книгу А. Скальковського «Наезды гай-

дамак на Западную Украину в XVIII ст.» (1845). Шевченко влучно характеризує «концепцію» Скальковського, буцімто:

«Гайдамаки не вонны,—
Розбойники, воры.
Пятно в нашей истории...»

І на це поет гнівно відповідає:

«Брешеш, людоморе!
За святую правду-волю
Розбойник не стане,
Не розкує закований
У ваші кайдани
Народ темний, не заріже
Лукавого сина,
Не розіб'є живе серце
За свою країну»⁷⁹.

Високо оцінив визвольну боротьбу українського народу Т. Г. Шевченко і в повісті «Прогулка с удовольствием и не без морали». Він писав: «...кожне село, кожний крок землі буде знаменний у Малоросії, особливо на правому березі Дніпра. В чому іншому, а в цьому відношенні мої покійні земляки анітрохи не поступалися перед будь-якою європейською нацією, а в 1768 році Варфоломійвську ніч і навіть першу французьку революцію перевершили. Одне, в чому вони різнилися від європейців,— у них усі ці криваві трагедії були справою всієї нації і ніколи не розігравалися з волі одного якого-небудь пройдисвіта, подібного до Катерини Медичі, що допускали нерідко у себе західні ліберали»⁸⁰.

У дослідженнях радянських істориків висвітлюються соціально-економічні передумови гайдамацьких рухів, підкреслюється, що ці рухи були боротьбою народних мас проти феодально-кріпосницького гноблення.

У дореволюційній історіографії гайдамацький рух розглядався як явище, притаманне тільки Правобережній Україні. Радянські історики, вивчаючи розвиток соціально-економічних відносин і класової боротьби на Україні, звернули увагу і на гайдамацький рух на Лівобережній і Слобідській Україні, а також опублікували деякі документи. На початку 30-х років М. В. Горбань підготував невелику збірку документів про гайдамацький рух на Слобідській Україні 50—60-х років XVIII ст., яка, на жаль, не була видана. Публікації ж, в якій гайдамацький рух розглядався в усіх формах і проявах на всій території України, досі ще не створено. А вага будь-якої і зокрема цієї публікації документів визначається не тільки повідомленням окремих фактів, але й їх сумою, тим, що в них гайдамацький рух виступає як єдиний процес на всій Україні. Документи збірки розкривають соціально-економічну природу гайдамацького руху і його характер як одного з етапів антифеодальної боротьби.

Вивчення вміщених у збірці документів, насамперед свідчень гайдамаків, переконує нас у тому, що переважна більшість учасників гайдамацького руху — це селяни і зокрема спролетаризована їх частина.

⁷⁴ Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 1020, арк. 73.

⁷⁵ Пугачевщина. Сборник документов, т. II. М., 1929, стор. 242.

⁷⁶ Док. № 268.

⁷⁷ Док. № 316, 317.

⁷⁸ Список публікацій та основної літератури див. у додаткові.

⁷⁹ Тарас Шевченко. Повне зібрання творів у шести томах, т. I. К., 1963, стор. 337.

⁸⁰ Тарас Шевченко. Повне зібрання творів у шести томах, т. 4. К., 1964, стор. 273.

Адже ж і ті учасники гайдамацького руху, що прийшли з Запоріжжя,— колишні селяни.

Стверджуючи, що основною рушійною силою гайдамацького руху були селяни, документи водночас показують, що в ньому брали участь і міщани. Згадаймо хоча б про міщан Канева, Мошен та ін.

Незаперечним фактом є й те, що в 40—60-х роках XVIII ст. гайдамацький рух охопив усю територію України і втягнув у русло боротьби широкі кола населення. Це стане особливо очевидним, якщо враховувати не лише тих, хто боровся зі зброєю в руках, але й тих, хто їм допомагав.

Як уже зазначалося у попередніх виданнях, гайдамацький рух детально вивчався тільки на певній території, внаслідок чого часто губився зв'язок між окремими виступами. Зібрані воедино документи доводять, що зв'язок між окремими, здавалось, зовсім не зв'язаними рухами був. У цьому нас переконує вивчення біографій учасників гайдамацького руху, адже нерідко одні і ті ж особи діяли в різних районах України.

Опубліковані документи — наочний доказ солідарності з повстанцями переслідуваного ігнобленого населення України, трудящих сусідніх країн. У часи напруженої боротьби за зброю бралися селяни Польщі, Росії, Білорусії, Молдавії. Вплив гайдамацького руху на антифеодалну боротьбу в сусідніх країнах у світлі документів, що публікуються, незаперечний. А це дозволяє гайдамацький рух на Україні XVIII ст. віднести до числа рухів, які мали міжнародний характер. Вони розчищали шлях для розвитку нових суспільних відносин. Документи про спільні дії польського і російського урядів проти гайдамаків, участь гетьманської влади у придушенні повстання підтверджують спільність класових інтересів панівної верхівки. Водночас вони доводять наявність у пригноблених певного рівня свідомості і класової солідарності. У цілому ж документи цієї збірки показують життя народу в усій його багатогранності, складності і суперечності, дають можливість правдивіше відтворити історичний процес.

Знайомство з попередніми публікаціями підтверджує, що найбільше документів видано про гайдамацький рух на Правобережній Україні, зокрема про повстання 1768 р. Ці документи вийшли окремими збірками, а також опубліковані у монографічних дослідженнях. Чимало документів опубліковано в таких періодичних виданнях, як «Основа», «Киевская старина», «Русский архив», «Україна», «Записки НТШ», «Записки історико-філологічного відділу ВУАН» та ін. Найбільш вагомою публікацією безперечно є «Акты о гайдамаках» (1700—1768), підготовлені до друку Володимиром Антоновичем⁸¹, проте й вона обмежена джерельно — сюди не ввійшли документи російських установ, а також козацької адміністрації. Однобоке ж використання джерел призвело до хибного висновку про те, що гайдамацький рух не поширювався на Лівобережну Україну.

На відміну від попередніх публікацій у цій збірці вміщені документи, які висвітлюють гайдамацький рух на всій території України. Всі проблеми гайдамацького руху упорядники прагнули висвітлити на базі нових документів. З попередніх публікацій взято документи тільки з тих питань, які не відображені в неопублікованих. З цією метою вивча-

⁸¹ Архив ЮЗР, ч. 3, т. III.

лися документальні матеріали державних архівів і рукописних відділів наукових бібліотек Москви, Ленінграда, Києва, Харкова, Львова і Вільнюса⁸². Поза полем зору упорядників залишилися документальні матеріали зарубіжних архівосховищ, зокрема Польської Народної Республіки, де зберігається значна кількість важливих документів з історії гайдамацького руху на Правобережній Україні.

З числа виявлених в архівних фондах і попередніх виданнях для публікації відібрано 317 документів, у тому числі 263, які раніше ніде не публікувалися, хоч, правда, частина з них була відома дослідникам і частково використана в їх працях. Документи охоплюють період з 1717 до 1775 р.

За походженням їх можна розділити на дві групи. До першої, кількісно невеликої, але вагомої за своїм змістом групи відносяться документи, складені представниками народних мас — універсали, звернення, свідчення, скарги та ін. Зокрема, привертають увагу звернення до населення із закликом озброюватися і приєднуватися до повстанців, універсали Максима Залізняка, заяви селян про взяття на поруки учасників гайдамацького руху тощо. Дуже багато різних фактичних даних містять свідчення гайдамаків. У них дослідник знайде відомості про склад гайдамацьких загонів, їх дії тощо. Проте до їх використання треба підходити з великою обережністю. Потрібно враховувати, що ці свідчення записували царські чиновники, а також і те, що гайдамаки не про все розповідали, нерідко намагалися заплутати слідство. В скаргах, поданих до урядових установ, правдиво відображається становище народних мас, нестерпні знущання, які чинили польські магнати над своїми підданими.

Друга група, кількісно значно більша, включає документи адміністративних, військових і судових установ шляхетської Польщі, царської Росії і Гетьманського уряду. Це — укази, ордери, повідомлення, промеморії, листи, рапорти, нарешті, скарги про наїзди гайдамацьких загонів на панські маєтки, про збройні сутички тощо, укази Військової колегії та інші документи з приводу розшуків і приборкання гайдамаків, екстракти слідчих справ і судові рішення про покарання учасників гайдамацького руху. Незважаючи на тенденційність, ці документи містять великий фактичний матеріал, зокрема, про розмах повстання, про героїзм і самовідданість повстанців, а також про заходи, яких вживали панівні класи для придушення антифеодалного руху.

І, нарешті, до збірки включені повідомлення польської газети «Kurier Polski» за 1736—1738, 1747 рр. Оскільки в бібліотеках України цієї газети розшукати не вдалося, ці повідомлення наводяться за «Архивом Юго-Западной России». Згадані матеріали містять фактичні дані, що свідчать насамперед про розмах руху і заходи польського уряду проти повстанців.

Документи, які не вдалося внести до збірки, у міру можливостей, використані у реальних примітках з посиланням на місце зберігання.

Усі документи, вміщені в збірці, систематизовані у хронологічному порядку за старим стилем.

Археографічне опрацювання проведено у відповідності з існуючими

⁸² Список використаних архівних фондів додається.

правилами, а також з урахуванням досвіду практичної роботи у цій галузі.

В основу публікацій покладено оригінали документів. Коли ж оригіналів не вдалося відшукати, відбиралися відпуски або найвірогідніші копії.

Документи, що склалися в канцеляріях гетьманських установ і Запорізької Січі, публікуються із збереженням графічних особливостей. Справа в тому, що XVIII ст.— це час, коли за старою традицією на Україні «ѣ» вимовлялося як «і», проте вже в другій половині XVIII ст., зокрема на Слобідській Україні, ця традиція відмирала. Цьому сприяла заборона російським царем Петром I вживання української мови в діловому листуванні. Тому буде ненауково в усіх випадках «ѣ» замінити через «і» або «е». Для цього немає певних критеріїв у документах того часу. Ось чому, на думку упорядників, найбільш правильним є збереження в усіх випадках літери «ѣ».

У документах російських установ літера «ѣ» замінена літерою «е». Твердий знак (ъ) у кінці слів випущений, а в середині наводиться там, де він є в оригіналі. М'який знак (ь) залишений скрізь, де він є. У тих випадках, коли був сумнів, стоїть «ъ» чи «ь», поставлений м'який знак, якщо цього вимагає сучасний правопис.

Писарі досить часто користувалися нарядковими літерами. Деякі нарядкові літери написані так, як рядкові, а деякі трохи інакше. У виданні всі нарядкові літери введені у рядок.

Ряд слів у документах написано скорочено, зокрема випускалися деякі голосні і приголосні літери (днь, члвк, гдрь, гпдин та ін.). У публікації ці скорочення не збережені.

Прийменники в документах здебільшого написані разом з іменниками. В публікації вони скрізь наводяться окремо. Окремо подається і заперечення «не», хоча в оригіналах воно написане разом з дієсловом.

У документах XVIII ст. немає уніфікації і в написанні власних назв. В одному випадкові вони пишуться з малої літери, в іншому — з великої. У публікації всі власні імена пишуться з великої літери.

Не було послідовності і в написанні назв установ. У публікації назви всіх установ написані з великої літери. У складних назвах з великої літери пишеться тільки перше слово.

Не було в той час і сталої пунктуації. У публікації тексти розбиті на речення й абзаци. Розділові знаки у межах абзацив поставлені тільки в крайніх випадках, бо й зараз розставлення розділових знаків залежить від смаків тих, хто їх ставить. У тих випадках, коли був сумнів, ставити розділовий знак чи ні — він не ставився.

Тексти документів польською і французькою мовами подані за новим правописом. Такі документи супроводжуються перекладами українською мовою. Пошкоджені, а також непрочитані місця тексту позначені крапками. Відновлений текст взято у квадратні дужки.

Всі документи мають заголовки, в яких зазначено дату (рік, місяць, число), місце написання, автора, адресат і зміст.

У тих випадках, коли дата в тексті документа відсутня, вона встановлена на підставі вивчення його змісту, а також зв'язаних з ним документів. Зважаючи на те, що документи польських установ датовані, як правило, за новим (григоріанським), а інші — за старим (юліанським)

стилем, документи за новим стилем мають подвійну дату. На першому місці поставлено дату за старим, а на другому — за новим календарем.

У легендах зазначено місце зберігання документів, а також назви видань, в яких вони публікувалися.

Оскільки в текстах скорочень немає, за винятком е. и. в.— ее императорское величество, список скорочень не додається. Скорочені написання назв архівосховищ й окремих видань розкриті в спискові використаних джерел.

Текстуальні пояснення подані у підрядкових примітках, а пояснення, що стосуються змісту документів, вміщені після документів.

Крім того, наводиться бібліографія основної літератури про гайдамацькі рухи у XVIII ст.

Для полегшення користування збіркою до неї додані іменний і географічний покажчики, перелік документів. Підрядкові примітки склав О. А. Купчинський, реальні — І. Л. Бутич, бібліографію — І. В. Шпитковський, іменний покажчик — В. Д. Чунтулова, географічний — М. І. Бутич.

У виявленні, копіюванні та звірянні документів, крім упорядників, взяли участь Л. З. Гісцова, О. Д. Катруха, З. П. Нещадіна, З. С. Хомуцька. Допомогу у підготовці збірки подали Я. Р. Дашкевич та О. С. Компан.

Передмову написав І. Л. Бутич.

ДОКУМЕНТИ

№ 1

*1717 р. лютого 22 (березня 5). Львів.— Універсал регімента-
ря української частини королівських військ Івана Галецького
про передачу командування цією частиною стражникові Оль-
шевському та про донесення останньому відомостей про гай-
дамацькі загони, що перебувають у Брацлавському і Київ-
ському воеводствах*

Року тисяча семьсот семнадцатого, месеца апреля осмого дня.

На уряде кгородском, в замку его королевское милости Овруцьком, передо мною, Михайлом Сынъгаевським, коморником кграничным киевским, намесником староства Овруцького, и книгами нынешними кгородскими овруцькими comparens personaliter urodzony jego mość pan Hrehory Skarżyński, dla zapisania do ksiąg niniejszych grodzkich owruc-kich uniwersał od wielmożnego jego mości pana Jana Gałęckiego, miecz-nika podlaskiego, regimentarza wojsk jego królewskiej mości i Rzeczyo-politej partii ukraińskiej ratione introcontentorum wydany, z podpisem ręki, przy pieczęci przyciśnionej, z susceptami * winnickiego i żytomirskie-go grodów, per oblatam подаł, tenoris sequentis:

Jan Gałęcki, miecznik podlaski, porucznik wojsk jego królewskiej mości i Rzeczypospolitej, partii ukraińskiej regimentarz.

Po szczęśliwie zakończonym z woli najwyższego boga traktacie ¹, ponieważ wojsko zkonfederowane z Rzeczpospolitą, jest, ex mente najjaś-niejszego Rzeczypospolitej, oddane pod władzę jaśnie oświeconego jego mości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego ** władzy, i mnie jest dana komenda partii ukraińskiej. Przetoż, przy zale-ceniu usług moich, wiadomo czynię osobliwie prześwietnym wojewód-ztwom, to jest: Kijowskiemu i Braclawskiemu, iż, stosując się ad mentem jego królewskiej mości i najjaśniejszej Rzeczypospolitej, do wszelkich po-mienionych prześwietnych województw usługi moje aplikować będę. A że tak nagle sam w tamtym kraju być nie mogę dla dalszej od jaśnie oświeconego jego mości pana krakowskiego odebrania dyspozycji więc daję tantisper mój ordynans jego mości panu Olszewskiemu, strażnikowi partii tamtej, a namies[tl]nikowi komendy mojej, aby komendę odebrał,

* Сусепт — відмітка писаря на пред'явленому документі.

** Сенявський Адам.

który iuxta mentem najjaśniejszego króla jego mości i najjaśniejszej Rzeczypospolitej i ordynansu jaśnie oświeconego jego mości pana krakowskiego, we wszystkim się będzie sprawował i wielmożnym ich mościom panom starostom, moim mościom panom, lub ich mościom panom oficyalistom, według zdania najjaśniejszej Rzeczypospolitej i ordynansu, jeżeliby jakie kupy swawolne znajdować się miały, przez tych ludzi, którzy są ex mente Rzeczypospolitej zwinieni, za doniesieniem o tym, jego mość pan Olszewski powinien będzie ludzi komendy swojej na znoszenie takowych dać. Te zaś chorągwie, które są extra komputu, postawionego od najjaśniejszej Rzeczypospolitej, te powinny być oddane od jego mości pana Olszewskiego, strażnika, a ludzie z pod tych chorągwi powinni się każdy do swego domu rozjeżdżać. Paletowania, jeżeliby jakie z dyspozycji jego mości pana Czerwińskiego, na ten czas regimentarza, powychodziły, te wszystkie annihiluję, aby nikt nie ważył się najmniejszej rzeczy brać, ale kontentować się powinni, według postanowienia Rzeczypospolitej, partykularną płacą. Ich mościów zaś panów obywatelów, moich wielce mościwych panów, wszystkich in genere przy obligacji mojej upraszam, aby, jeżeliby jakie kupy swawolnie przez to hultajstwo hajdamackie znajdować się gdzie miały, osobliwie w prześwietnym województwie Braclawskim i w części prześwietnego województwa Kijowskiego, co jest w Ukrainie, o takowych, aby zaraz a zaraz dawali znać jego mości panu Olszewskiemu, nie konserwując ich. Osobliwie jednak ich mościom panom gubernatorom i wójtom ten punkt powinien być w refleksji, abowiem, gdyby, za dowiedzeniem się, na kogo by się pokazało, tedy, za to, iuxta mentem Rzeczypospolitej odpowiadać będzie. Także, jeżeliby się jakie nowe zaciągi znajdować miały, o takowych upraszam ich mościów panów obywatelów, moich miłościwych panów, dawać znać jego mości panu Olszewskiemu. Tymże uniwersałem zalecam tym chorągwiom, stojącym w tych województwach, aby we wszystkim perierowali ordynansom jego mości pana Olszewskiego. Który to uniwersał ma być publikowany po grodach dla wiadomości wszystkich ich mościów. Na co też przy pieczęci mojej podpisuję się.

Działo się we Lwowie, die quinta martii, millesimo septingentesimo decimo septimo anno. Locus sigilli. Jan Gałeczki, miecznik podlaski.

Na drugiej stronie tego uniwersału jest punkt takowy pisany: Ukrzywdzeni w poczynionych jakich szkodach przez panów wojskowych, aby sprawiedliwość odbierali, dla tego naznaczyłem sędziego, to jest jego mości pana Franciszka Ukrzyńskiego, towarzysza znaku pancernego jaśnie wielmożnego jego mości pana chorążego koronnego, który, iuxta mentem Rzeczypospolitej i ordynansu hetmańskiego, excessivos sądzić powinien i dekreta wydawać ma.

Na tym uniwersale suscepty winnickiego i żytomirskiego grodów tymi napisane słowy: Anno millesimo septingentesimo decimo septimo, die decima secunda martii. Comparens personaliter urodzony jego mość pan Józef Nowosielecki, towarzysz chorągwi pancernejskiej jaśnie wielmożnego jego mości pana chorążego koronnego, ten uniwersał, od wielmożnego jego mości pana Gałeczkiego, regimentarza partii ukraińskiej ratione introcontentorum, ad acta praesentia castrensia, capitanealia vinnicensia per oblatam podał.

Suscepi Stephan Kamiński, namies[tnik] starostwa, regent grodzki winnicki (manu propria).

Anno millesimo septingentesimo decimo septimo, die vigesima septima martii comparens personaliter urodzony jego mość pan Jakub Czopowski, dla wpisania do ksiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich ten uniwersał od wielmożnego jego mości pana Jana Gałeczkiego, miecznika podlaskiego, regimentarza wojsk jego królewskiej mości partii ukraińskiej, do województw Kijowskiego i Braclawskiego ratione introcontentorum wydany, z podpisem ręki, przy pieczęci przyciśnionej i susceptą grodu winnickiego, per oblatam podał.

Przyjąłem: Konstanty Dydkowski, namies[tnik] grodzki starostwa Żytomirskiego.

Который же то универсал, за поданем и прозбою вишъменованое особы подающее, а за моим урадовим принятием, до книг нинешних слово в слово есть вписаны.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. 111, стор. 22—24.

Переклад

Тисяча сімсот сімнадцятого року, місяця квітня, восьмого дня.

Перед гродським урядом, у його королівської милості Овруцькому замку, перед мною, пограничним комірником, намісником Овруцького староства Михайлом Сингаєвським, і цими гродськими овруцькими книгами особисто став його милість шляхетний пан Григорій Скаржинський для запису до цих овруцьких гродських книг універсалу, виданого підляським мечником, регіментарем військ української частини його королівської милості і Речі Посполитої, вельможним його милості паном Іваном Галецьким. Він подав його у вигляді обляти разом з власноручним підписом, притиснутою печаткою і сусцептами вінницького і жиитомирського гродів через ту причину, яка наводиться нижче. Зміст такий:

Іван Галецький, підляський мечник, поручик військ його королівської милості і Речі Посполитої, регіментар української частини.

Після щасливо закінченого по волі найвищого бога договору, внаслідок якого військо об'єдналося з Річчю Посполитою і було віддано волею найяснішої Речі Посполитої під владу його світлості великого коронного гетьмана, милостивого пана краківського каштеляна, мені передали командування українською частиною. Тому, пропонуючи свої послуги, доводжу до відома, зокрема високих воеводств Київського і Брацлавського, що, відповідно до волі його королівської милості і найяснішої Речі Посполитої, буду робити послуги на користь обох згаданих воеводств. Оскільки сам не можу бути у тамтешньому краї, щоб одержати розпорядження від ясноосвіченого його милості краківського пана [каштеляна], поки що наказую прийняти командування стражникові тієї частини, моему намісникові його милості пану Ольшевському, який буде виконувати усе згідно з волею найяснішого його милості короля і найяснішої Речі Посполитої та наказом його світлості милостивого краківського пана [каштеляна]. Він повинен буде дати, згідно з волею найяснішої Речі Посполитої і наказом вельможних їх милостям панам старостам, моїм милостивим панам або їх милостям панам урядникам, підпорядкованих йому людей для ліквідації свавільних ватаг, відпущених після донесення про їх появу згідно з волею Речі Посполитої. Також його милість пан Ольшевський повинен віддати стражни-

кові ті хоругви, які знаходяться поза кількістю, встановленою найяснішою Річчю Посполитою, і всі люди з цих хоругв повинні роз'їжджатися по своїх домівках. Якщо ж за розпорядженням теперішнього реґиментаря його милості пана Червінського відбулися якісь розподіли оплати, то це все я анулюю. І щоб ніхто не наважувався брати найменшу річ, повинен задовольнятися партикулярною платою, встановленою постановою Речі Посполитої. А всіх взагалі їх милостей панів громадян, моїх вельми милостивих панів, прошу разом з моїм зобов'язанням, щоб вони якнайшвидше давали знати його милості пану Ольшевському та не приховували, якщо де-небудь з'являться якісь свавільні ватаги цього гайдамацького гультайства, а зокрема у високому Брацлавському воеводстві і в частині високого Київського, що на Україні. Особливо цей параграф повинні мати на увазі пани управителі та війти. У зв'язку з цим, якщо хтось довідався і це виявилось, тоді за це відповідатиме згідно з волею Речі Посполитої. Прощу також моїх милостивих панів громадян давати відомості його милості пану Ольшевському про всі нові, якщо вони матимуть місце, вербовки. Цим же універсалом доручаю хоругвам, що стоять в цих воеводствах, в усьому підкорятися наказам його милості пана Ольшевського, щоб було відомо усім їх милостям. Цей універсал має бути оголошений у всіх гродах. І тому також підписуюся біля своєї печатки.

Діялося у Львові, дня 5 березня, тисяча сімсот сімнадцятого року.

Місце печатки.

Іван Галецький, підляський мечник

На другому боці універсалу зроблена така помітка: Ті, яким пани військові причинили якісь збитки, можуть вимагати справедливості. Для цього я призначив суддю, а саме товариша панцирного полку його милості пана коронного, хорунжого милостивого пана Франциска Укшинського, який згідно з волею Речі Посполитої і гетьманським наказом повинен судити і виносити рішення щодо порушників.

На цьому універсалі подані такі сусцепти вінницького і житомирського гродів: Тисяча сімсот сімнадцятого року, дня 12 березня, особисто став товариш панцирної хоругви ясновельможного його милості пана коронного хорунжого його милість шляхетний пан Йосип Новоселецький і подав цей універсал у вигляді обляти до цих вінницьких гродських книг. Я, Степан Камінський, намісник староства, вінницький гродський реґент, прийняв (рука власна).

У тисяча сімсот сімнадцятому році, дня двадцять сьомого березня, особисто став його милість шляхетний Яків Чоповський, щоб вписати до цих житомирських гродських книг цей універсал у вигляді обляти, виданий підляським мечником, реґиментарем військ української частини його королівської милості його милістю вельможним паном Іваном Галецьким до Київського та Брацлавського воеводств з причини, сказаної в ньому, з власноручним підписом і відтиснутою печаткою та сусцептом вінницького гроду.

Я прийняв: Костянтин Дідковський, гродський намісник Житомирського староства.

Цей же універсал, поданий вищезгаданою особою, за її проханням і після мого урядового прийняття вписано дослівно до цих книг.

1718 р. червня 14 (25). Овруч.— Скарґа ректора Овруцької єзуїтської колеґії, подана до Київського гродського суду, на архимандрита Василянського монастиря Климентія Домарадського та інших про відняття земель у колеґії підданими монастиря та селянами

Manifestacja ichmościów ojców jezuitów owruckich przeciwko imci ojcu archimandrycie owruckiemu i innym. Roku tysiąc sied[em]set os[iem]nastego, miesiąca junii, dwudziestego piątego dnia.

Na urządzie grodzkim, w mieście jego królewskiej mości Owruclu, prze de mną, Lukaszem Bogdanowiczem, namies[ci]nikiem na ten czas podwojewództwa, viceregentem grodzkim generału województwa Kijowskiego i ksiągami niniejszymi grodzkimi kijowskimi comparens personaliter przewielebny w bogu jego mość ksiądz Stefan Gronowski, societatis Jesu rector collegii Ovrucensis, quam primum fundacje, prawa, zapisy, przywileje, konfirmacje, granicy i inne dyspozycje collegii Ovrucensis ante pozornych kolegiach dla grasujących w tutejszych krajach kozaków buntowników in archiwo p[ro]pter meliorem securitatem będące ad p[rae]sens niektóre do collegium sprowadzić i w nich po części przy[r]żyć się mógł, tak zaraz providendo indemnitati p[rae]fati collegii swym et totius communitatis eiusdem collegii Ovrucensis nomine przeciwko wysoce wielebnemu w panu bogu jego mości ojcu Klemensowi Domaradzkiemu, archimandrycie owruckiemu zakonu świętego Bazylego wielkiego i wszystkim zakonnikom tegoż klasztoru ritus Graeci owruckiego, tudzież wszelkim niżej wyrażonych gruntów koło Owrucza leżących deokupatorom i bezprawnym posesorom świadczył i manifestował się w ten niżej opisany sposób i o to.

Iż gdy ludzie, szlachta, księża i wszyscy obywatele z województwa Kijowskiego dla rozpustnych i długo w tych krajach trwających kozackich buntów swoje własne rzucając fortuny w cudze województwa, konserwując zdrowie, uchodzić musieli, a potem pouchodziwszy tam, długo obawiając się powtórnych buntów, subsystemowali. Jakoż i societas propter durante necem w tych krajach lat kilkanaście nie była i fortuny na fundacje zapisane zaniechała. [W]tedy jegomość o[by]ciec archimandryta i inni obywatele zaraz w te kraje po buntach powróciwszy, a bojarowie, mieszczanie i chłopci, tak owruccy jako i wkoło Owrucza mieszkający, etiam w buntach będąc, grunta, pola, niwy, ostrowy, sianożęci, ogrody, place w Owruclu i siedliska, także bory, drzewa bartne i czerteży do collegium owruckiego należące partim in absentia antecessorum comparentis partim za pozwoleniem onych niby per modum dziesięciny pozwolone pozabierawszy i swojej bezprawnej posesji przywłaszczyszy, dotychczas trzymają, pożytki wszelkie z nich biorąc, manifestanti nic nie dają i jeszcze też grunta zabierając być swoimi mienią, jako to Woronowo, Ka[cz]anowski Plac w Owruclu, Sewruk klepiec, Kizily, ziemia Michajłowska, Kwazyńska, Arepowska, Drozdowska i inne pola, także grunt pod zamkiem kolegi nad rzeką Norynią a z drugiej strony ruczajem leżący, gdzie przedtem Żydzi za pozwoleniem ojców jezuitów a teraz mieszczanie privato ausu ogrody sobie pozajmowali, niemniej grunt Redejewszczyzna, Czeperin, Radawnia, dwór nazwany Rakowski w Owruclu, Kniażpol, za wałami

Brelów Jelcowski, Place Kościuszkowskiego za folwarkiem ku Moszkom leżące, sianożęci przednie i zadnie, rudy i inne grunta, o których szerzej świadczą zapisy, posesje, ograniczenia i różne dyspozycje collegio Ovrucensi służące, na co pomienieni obwinieni nie uważając bezprawnie grunta, pola, place [w]spomniane od lat kilkudziesiąt pozachodziwszy dotychczas trzymają.

A zatem jegomość manifestujący, ne collegium in posterum patiat, aliquam jacturam de p[rae]missis omnibus iterum atq[ue] iterum świadcząc i manifestując się, deklarował prawnie czynić nie zaniechać, salvam tej manifestacji zostawiwszy meliorationem. O przyjęcie onej do ksiąg prosił, co i otrzymał.

Książdz Stefan Gronowski, societatis Jesu superior owruccki manu p[ro]gr[ati]a.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 2, оп. 1, спр. 17, арк. 189 зв.—190. Засвідчена копія.

Переклад

Скарга вельмимилостивих отців овруцьких езуїтів на милостивого отця овруцького архімандрита та інших. Року тисяча сімсот вісімнадцятого, місяця червня, дня двадцять п'ятого.

До гродського його королівської милості уряду в місті Овручі переді мною, гродським віце-регентом, намісником і тодішнім генеральним заступником Київського воеводства Лукашем Богдановичем, та перед цими київськими гродськими книгами особисто став преподобний в бозі ректор Овруцької колегії братства Ісуса його милість ксьондз Степан Гроновський. Він же приніс до колегії акти про надання права, записи, привілеї, підтвердження, акти розмежувань та інші диспозиції Овруцької колегії, які були в архіві, для певнішого збереження у незахищених колегіях від бродячих у тутешніх краях козаків-бунтівників, щоб по частинах деякі з них міг переглянути. Турбуючись про відшкодування для славетної колегії, він зараз від свого імені й від усього колективу цієї ж Овруцької колегії скаржився та заявляв на високопреподобного в бозі овруцького архімандрита ордену святого Василя Великого його милість отця Климентія Домарадського та всіх ченців Овруцького монастиря грецького обряду, а також на всяких нижчеподаних загарбників і безправних посесорів земельних угідь, розташованих біля Овруча, таким нижчеописаним чином:

Через невгамовні та довготривалі у цих краях козацькі бунти люди, шляхта, ксьондзи та всі мешканці Київського воеводства змушені були, залишивши свої маєтки і рятуючи своє життя, тікати у чужі воеводства, а потім, зайшовши туди і боячись повторних бунтів, проживати тривалий час. Тому-то, через загрозу знищення, і братство кільканадцять років не було в цих краях та занедбало надані [йому] маєтки. І тоді його милість отець архімандрит та інші громадяни, повернувшись у ці краї зразу ж після бунтів, а також бояри, міщани та селяни як овруцькі, так і ті, що проживають навколо Овруча, та ті, що перебували тут під час бунтів, позабирали земельні угіддя — поля, ниви, острови, сіножаті, городи, майдани й оселі, а також бори, бортні дерева і пасіки, що належали колегії, та, привласнивши їх частково через відсутність попередніх власників, частково за їх дозволом (відпущені спо-

собом десятини), до цих пір тримають у своїй незаконній посесії і користуються ними, а скаржникові не дають нічого. І до того ж привласнюють і вважають своїми грунти Воронове в Овручі, Качанівський Майдан, Севрук Тік, Кизили, землі: Михайлівську, Квашинську, Арепівську, Дроздовську та інші поля, також земельне угіддя колегії, розташоване під замком між рікою Норинню, з одного боку, з другого — струмком, де здавна за дозволом отців езуїтів євреї, а зараз міщани самовільно позаймали собі городи, як і грунти: Редівщина, Черепин, Радавня, двір в Овручі, званий Раковським Княжпіль, за валами Яльцівський Брелів, площі Костюшківського, розмішені за фільварком до Мошків, передні та задні сіножаті, руди та інші угіддя, про які докладніше на користь овруцької колегії свідчать записи, посесії, акти розмежувань та різні розпорядження. Незважаючи на це, вищеназвані обвинувачені, кількадесять років тому, позаймавши незаконно згадані грунти, поля, майдани, тримають їх досі. Отож, щоб колегія і в майбутньому не терпіла якихось збитків від усіх вищевказаних, його милість скаржник, даючи знову й ще раз свідчення та вносячи скаргу, заявив, що буде поступати згідно з правами, залишивши за собою право внести ще доповнення до цієї скарги, просив записати її у книгах, що й було зроблено.

Ксьондз Степан Гроновський, овруцький ігумен братства Ісусового, власною рукою.

№ 3

1718 р. червня 16 (27). Галич.— Пам'ятний запис виїзної старостинської комісії з свідченнями орендатора Христофора Вігурського про виступ мешканців села Мшанець Тереховельського повіту Галицької землі у 1717 р. та звільнення з-під арешту селянина Івана, зятя осадчого Антона

[...]* Konnotacja buntów gromady mszanieckiej, która się stała dnia 12 listopada roku 1717. Którzy nie będący posłuszni na pans[z]czyznę, na tę, co zdawna rozkazują, tylko która się im podoba i kiedy sami chcą odrabiają, a kiedy się ** im każe, natenczas nie wychodzą. Oto uczyniwszy tumult, nabiegli mnie w gospodzie z całą gromadą, jedni z mieszkania swego, a drudzy na pans[z]czyźnie z gumna od młócenia przybiegli, do których buntów i rebelji jest okazją pierwszy Iwan zięć Antonów osadcy starego, drugi Anton pomieniony osadca, który nabiegł na gospodę wydzierając gwałtem zięcia swego wziętego w areszt za to, że na pans[z]czyznę nie chciał posłuszny, na którą mu kazano z ludźmi jakimi hultajami, których przechowuje zięć jego juszto rok, jako przyznają sąsiedzi, których ani dwór nie zna, ani są w inwentarzu, ci tedy z instynktu pomienionego osadcy wpadli do sieni i porwali winowajcę z aresztu, potem i mnie dzierżawcę za piersi jeden a drudzy omnes, gdzie który się mógł dorwać, wywlekszy z sieni na dwór i przed progiem siennym uderzyli o ziemię i przysiedli, dusząc za gardło. Na który hałas i tumult przybiegło dwóch szlachty we Mszancu rezydujących jegomość pan Władysław Wasilkowski

* Пропущена початкова формула впису документів до актових книг.
** В оригіналі двічі: «зіє».

drugi jegomość pan Bazyl Szynderowski, którzy mnie salmowali w życiu, wydzierając z chłopskiej ręki, osobliwie jegomość pan Szynderowski, a jegomość pan Wasilkowski racjami i perswazją onym, bo był natenczas słabego zdrowia. Iwan zaś gumieny, syn tegoż osadcy, gumienym będący, porzuciwszy na toku robotę ze wszystką gromadą na panszlczyźnie będącą sprowadził na tenże tumult, co przyznaje Martyn gumieny, natenczas na gumnie będący.

My będący ordynowani z woli wielmożnego imci pana starosty rzezczyckiego, także z woli imci pana starosty dźwinogradzkiego, na usilną potrzebę imci pana Krzysztofa Wigurskiego, protekcji szukającego, w tym tak ciężkim niebezpieczeństwie będącego, zjechawszy na grunt jakośmy wyrozumieli przez szlachtę wyżej położoną i Martyna przysiężnego, jako to jest prawdziwa inkwizycja domowa, w której my imci panu Wigurskiemu dajemy testimonium i dla lepszej wiary rękami naszymi podpisujemy się

My, jako obywatele mszanieccy, naprzód jako nie umiejący pisać, kładziemy znak krzyża świętego: Mikołaj Majowski, Władysław Wasilkowski.

My zaś będący przy tej relacji wyżej podpisanych rękami naszymi podpisujemy się: Dominik Rzeczycki, Antoni Firlejewicz, Szymon Żydzicki, Józef Polikowski, Antoni Malewski, Szymon Łęczycki.

My zaś wielmożnego imci pana starosty dźwinogradzkiego zesłani podpisujemy się: Józef Paryszowski, Martinus Bozowski, Michał Polikowski [...]*.

ЦДІА УРСР у Львові, ф. 5, оп. 1, спр. 215, арк. 1494—1496. Засвідчена копія.
Опубл.: Записки НТШ, т. IV. Львів, 1903, Miscellanea, стор. 4—5.

Переклад

Пам'ятний запис про бунти мшанецької громади, які мали місце дня 12 листопада 1717 року. Ті, що не виконують цю панщину, яку здавна [їм] наказують, та відробляють лише ту, яка їм подобається, й коли самі забажають, а коли ж їм казати, то тоді не виходять. Так отож вони, збунтувавшись, напали цілою громадою на мене у заїжджому дворі. Одні з хат своїх прибігли, а інші, що були на панщині, — з току, від молотби. Першим призвідцем цих бунтів і заколоту є Іван, зять старого осадчого Антона, другим — названий осадчий Антон, який напав на заїжджий двір разом з людьми, якимись гультями, яких переховував майже рік, як це визнають сусіди, його зять, і яких не знає ні панський двір, яких нема в інвентарі, та насильно вирвав свого зятя, заарештованого за те, що не хотів слухняно відбувати панщину, яку йому наказували. Ці ж [гультяї], заохочені названим осадчим, вдерлись у сіни і визволили винуватця з-під арешту, потім один [схопив] і мене, орендатора, за груди, а всі інші за що лише взяли, виволокли з сіней на подвір'я і перед сінешним порогом кинули на землю та присіли, душачи за горло. На цей гомін і гамір прибігли два шляхтичі, що мають свою резиденцію у Мшанці, його милість пан Владислав Васильковський, другий — його милість пан Василь Шиндеровський, які й вря-

* Пропущена кінцева формула впису документів до актових книг.

тували мені життя, вириваючи [мене], зокрема його милість пан Шиндеровський з селянських рук, а його милість пан Васильковський розумними аргументами та переконанням, бо був в цей час хворим. Гуменний же Іван, син цього ж осадчого, який [теж] був гуменним, залишивши на току роботу, привів на цей заколот усю громаду, яка була на панщині, що підтверджує гуменний Мартин, який був у цей час на току.

Ми, відряджені за велінням його милості пана річицького старости, а також за велінням його милості пана звенигородського старости на невідкладну вимогу його милості пана Христофора Вігурського, якому загрожувала така велика небезпека і який шукав захисту, прибули в маєток, за допомогою вищезгаданої шляхти й присяжного Мартина з'ясували, що це справжня домашня інквізиція, у чому ми даємо свідчення його милості пану Вігурському і для достовірності підписуємося нашими руками.

Ми, мшанецькі мешканці, насамперед неписьменні, кладемо знак святого хреста: Микола Майовський, Владислав Васильковський.

Ми ж, присутні при цьому донесенні вищепідписаних, підписуємося власними руками: Домінік Ржечицький, Антоній Фірлеевич, Шимон Жидзіцький, Йосип Поліковський, Антон Малевський, Шимон Ленчицький.

Ми ж, відряджені його милістю паном звенигородським старостою, підписуємося: Йосип Паришовський, Мартин Бозовський, Михайло Поліковський.

№ 4

1722 р. лютого 3 (14). Овруч.— Скарга шляхтича Вавринця Степана Камінського, подана до Київського гродського суду, на війта і громаду містечка Радомишля за те, що вони відмовились видати селян Камінського, які забрали його майно, втекли та нахвалялися напасти на нього з гайдамаками

Roku tysiąc siedemset dwudziestego wtórego, miesiąca februarii cztertnastego dnia.

Na urządzie grodzkim, w mieście jego królewskiej mości Owruczu, przede mną, Janem Walewskim Lewkowskim, namiestnikiem natenczas podwojewództwa grodzkim, generału województwa Kijowskiego, i księgami niniejszymi, grodzkimi, kijowskimi comparens personaliter urodzony jego mość pan Wawrzyniec Stefan z Ladzkich Kamionek na Malowszczyźnie Kamiński, ziemski kijowski, graniczny braclawski komornik, burgrabia zakroczymski grodzki, praecavendo omnimodaе indemnitati ac integritati tam vitae suae quam et fortunae, tum subditorum suorum, solenniter świadczył i manifestował się naprzeciw sławetnemu wójtowi miasta Radomyśla i całej gromadzie wszystkich mieszczan tamecznych w ten sposób i o to:

Iż pomieniony wójt radomyślski i cała gromada tamejsza, quorum nomina pro specificatis ponuntur, gdyż oni in postpositionem wszelkiej słuszności, żaden o sobie powiedzieć nie chciał, wiedząc bardzo o tym, że w każdym mieście lub wsi, gdziekolwiek jest jakowy urzędnik lub wójt albo też i cała gromada, złodzieja każdego za requizycją strony ukrzyw-

azonej i słusznymi dokumentami wydać powinna i nikomu, tak we wsi, jako i w mieście złoczyńców przytrzymanych przechowywać się nie godzi, czego pomieniony wójt z gromadą, radomyńską nie obserwując, ani na sąsiedzką przyjaźń uważając, i owszem hultajom do dalszego swywolestwa i rozpusty wrota otwierając, śmieli i wazyli się roboczych Radka i Trochima, braci między sobą rodzonych, z dóbr Malewsczyzny, actoris dziecicznych, po popełnionych różnych ekscesach niecnotliwych zbiegłych, którzy to pomienieni złodzieje Radko i Trochim, w Malowsczyźnie siedząc przez lat dwadzieścia cztery, tam się pozeniwszy, dzieci popłodziwszy, dufając protekcji pańskiej, mając już upatrzone miejsce, na którym teraz mieszkają, contra manifestantowi czyniąc na ruinę fortuny, ostrowy popustoszyli, pszczoły, w ulkach będące, powylupywali jedne, drugie z ulkami niewiedząc kędy powywozili, jego mości komparenta skradliwszy, do wsi Zabołocia, w województwie Kijowskim, powiecie Zytomielskim, w kluczu Radomyskim leżących, pierwiej sami tylko, a potem żony i dzieci powykradawszy, cum adminiculo braci swoich i innych wykotców, o których jeszcze jego mość comparens ad praesens dobrze wiedzieć nie może, pouciekali i tam osiedli,—tychże złodziejów przyjąć, upewniając onych wszelkim bezpieczeństwem. Którzy złodzieje, będąc tym bardziej ufundowani protekcją, nie bojąc się ani boga samego, ani pana własnego, ani srogości prawnej, przybrawszy do siebie innych hultajów kilku, znalazliwszy trzodę w lesie, rozprószywszy pastuchów, wołów jego mości komparenta parę dworskich własnych i krów dwie wzięli i do wsi Zabolocza, mając to sobie, pro asilo, uciekli. A gdy pastusi, biegnąc za nimi, wołali: „Wróćcie nam coście pobrali“, oni rzekli, a osobliwie Trochim, haec formalia: „Kiedy pan chce, to niech mnie pod czercami w Białogrodzce za Irpieniem szuka, ale póki on mnie tam znajdzie, to ja go tu z kozakami znajdę prędzej, a pogramy z sobą, obaczy on, co ja będę umiał! Zakurzę ja trupem“.

O której swawoli jego mość comparens, powróciwszy z Lublina, jak prędko się dowiedział, tak zaraz, zapobiegając całości zdrowia swego i fortuny, począwszy od samego Kijowa poza Irpieniem i ponad Teterewią, jako złodziejów szukać usiłował wszędzie. Których znalazliwszy w dobrach wsi Zaboloczu, do episkopii kijowskiej, należących, a w posesji ad praesens wielmożnego jego mości pana Kazimierza na Steczance Steckiego, chorążego kijowskiego, starosty dymirskiego, zytomielskiego i włodzi-mielskiego grodzkiego podstarościgo, pułkownika wojsk jego królewskiej mości i Rzeczypospolitej, zostających, zaraz się udał do dworu. A nie zastawszy natenczas jego mości pana Wernela w Radomyślu, ani jego mości pana Mieczkowskiego w Uninie, komisarzów wielmożnego jego mości pana chorążego kijowskiego, doniósł rzecz wszytską wójtowi, prosząc, aby mu tylko osoby złodziejów samych i przechwalców na zdrowie i życie jego mości komparenta wydali. Ale wójt, miasto wydania złodziejów, naradziwszy się wprzód z całą gromadą o tym rzekł: „Ze wolimy tobie zapłacić za nich, a onych nie wydamy“. A kiedy się jego mość comparens powtórnie upominal, tenże wójt rzekł jego mości komparentowi: „Jedź z tym, z czymś przyjechał, bo każę na gwałt uderzyć“, insuper przydał. „Ze my, gromada, mamy takie rozkazanie od pana, żeby nikomu nie wydawać. Tu pana Wolskiego tkacz z Wirlooka, o pół mili stąd uciekł, w ślad za nim pan Wolski przybiegł, a my go nie wydali i mało po boku jeszcze nie wziął, to i ty weźmiesz, jeno co mów więcej“.

A tak jego mość manifestans, widząc tak jawne swawoli pobłażenie i jawne bunty chłopskie, uchodząc nieszczęścia swego, nolens volens infectis rebus odjechać, kazawszy onych złodziejów aresztować musiał. O co wszystko jego mość comparens, tak o niewydanie złodziejów, jako też szkody stąd pochodzące, tudzież o przechwałki chłopskie, ostrzegając całości zdrowia i fortuny tak swej jako i poddanych swoich, inquantumby, broń boże, przez ogień albo jakowy najazd stać się miało, iterum atque iterum protestowawszy się, o to prawnie czynić nie zaniechać deklarował. Et in continenti idem generosus comparens stawil woźnego generała, szlachetnego Jana Sokołowskiego, autenticatum et iuratum, który stawiony coram actis praesentibus castrensibus Kiioviensibus palam, publice ac per expressum recognovit. Iż on roku terażniejszego, tysiąc siedemset dwudziestego wtórego, miesiąca januarii różnych dni, mając przy sobie stronę szlachty, urodzonych ich mościów panów: Andrzeja Czerniakowskiego, Jana Tarnawskiego, eo maioris ac evidentioris testimonii gratia sibi adhibitos, die vigesima quarta januarii, za requizycją jego mości komparenta, był we wsi Lipowej, w województwie Kijowskim leżącej, in possessione ad praesens jego mości pana Andrzeja Rudnickiego, cześnika Ow-ruckiego. A tam, nie zastawszy samego państwa we dworze, tylko sługę zostawionego dla rządów gospodarskich, i wójta, czyli dwornika, tam bywszy, żona Petra Krawca, przed lat kilku z dóbr Malewsczyzny zbiegła, i tam bytem osiadła, z synami dwoma: Daniłem i Iwanem, i córką Anną, dziedzicznymi malowskimi, w pięciuset grzywien każdego z nich z osobna, ze wszytską jej chudobą i sprzętem domowym, innych zaś dwóch starszych Krawczenków, jako wykotców i złodziejów, wspólnym pomocników, roboczych Jacka i Andrzeja, same osoby we trzech tysiącach grzywien, aresztował i prawnie przyporęczył. Który areszt tenże sługa, imienia swego nie wyjawiwszy, tylko autentik woźnego przeczytawszy, imieniem wielmożnego jego mości pana cześnika owruckiego, przyjął i onych wszytskich, tak wykotców i złodziejów, jako matkę z synami i córką Anną, dotrzymać deklarował.

Tandem, die vigesima sexta tegoż miesiąca januarii tenże generał z tąż stroną szlachtą, to jest urodzonym Andrzejem Sosińskim i Andrzejem Czerniakowskim, był w mieście Radomyślu, w województwie Kijowskim, a powiecie Zytomielskim leżącym, gdzie bywszy, roboczych Radka i Trochima Krawczenków, z dóbr Malowsczyzny, jego mości rekwirenta, wiele szkód poczyniwszy i pana skradliwszy, zbiegłych, jako złodziejów, i przechwalców na zdrowie i życie jego mości requirentis, samych osoby, każdego z nich we dwie tysięcy grzywien, żony ich, dzieci, jako dziedziczne malowskie, według prawa z całą substancją onych w tysiącu grzywien, tak i wójta radomyńskiego, jako i całej gromady radomyńskiej aresztował i prawnie przyporęczył. Który areszt, imieniem panów swoich przyjąwszy, ofiarowali się, gdyby jak najwięcej za tych poddanych zapłacić i dotrzymać, ale nie wydać. O czym tę swoją przed urzędem uczynił i zeznał relację, prosząc, tak jego mość comparens swojej manifestacji, jako i woźny relacji o przyjęcie i do akt niniejszych zapisanie. Co i otrzymali.

Stefan Kamiński, ziemski kijowski, graniczny braclawski komornik, burgrabia zakroczymski grodzki, manu propria.

Тисяча сімсот двадцять другого року, місяця лютого, чотирнадцятого дня.

У гродському уряді в місті його королівської милості Овручі переді мною, у цей час гродським намісником підвоєводства, генеральним возним Київського воєводства Іваном Валевським Левковським, та цими київськими гродськими книгами особисто став його милість шляхетний пан Малівщини, київський земський та брацлавський пограничний коморник, закочимський гродський бургграф Вавринець Степан Камінський з Лядзьких Кам'янок. Він, дбаючи про своє життя і цілість маєтку, а також своїх підданих, так урочисто свідчив і заявив у зв'язку з нижчезгаданим проти славетного вїта міста Радомишля, усієї його громади та всіх тамтешніх міщан.

Згаданий радомишльський вїт і вся ця громада (імена яких будемо вважати, що наводяться, тому що жоден з них, всупереч будь-якій слушності, не хотів сказати про себе), добре знаючи про те, що у кожному місті чи селі, там, де є будь-який урядник, вїт чи також ціла громада, повинні на вимогу покривдженої сторони і за автентичними документами видавати кожного злодія і не переховувати як у селі, так і у місті затриманих злочинців. Згаданий вїт та радомишльська громада цього не дотримувалися і не зважали на сусідську приязнь. Відкриваючи двері гультям для дальшого свавілля і беззаконня, вони насмілились відважитися добре прийняти і дати притулок ось цим злодіям — рідним братам з власних маєтків позивача Малівщини робітним Радку і Трохиму, які вчинили різні негідні проступки. Ці згадані злодії Радко і Трохим, що протягом двадцяти чотирьох років мешкали у Малівщині, де одружилися і наплодили дітей, вірячи панській опіці і маючи вже намічене місце, де тепер мешкають, знищили маєток протестуючого [та] зруйнували острови. Вони покрали у його милості прибулого пана бджоли: одних, які були у вуликах, — витягнули, інших — повивозили невідомо куди з вуликами. Вони втекли до села Заболоття у Радомишльському ключі Житомирського повіту Київського воєводства. Про них його милість прибулий зараз ще нічого не знає, тут спочатку [вони] поселились за допомогою своїх братів та інших втікачів лише самі, а потім жінок і дітей повикрадали. Ці злодії (тим більше, що мали панську опіку і для себе притулок), не боячись ні самого бога, ні власного пана, ні суворого закону, прийняли до себе кількох інших гультяїв і, знайшовши у лісі череду, розігнали пастухів та відвели до села Заболоття пару двірських волів, дві корови, що були власністю його милості прибулого пана, і самі повтікали. А коли пастухи, що бігли за ними, говорили: «Поверніть нам те, що ви забрали», вони, а особливо Трохим, сказали: «Якщо пан хоче, то хай мене шукає під Черчами, в Білогородці, за Ірпенем. Однак поки він мене там знайде, я його тут з козаками швидше знайду і пограємось між собою. Він побачить, що я вмю. Я постараюсь, щоб засмерділо трупом».

Його милість прибулий, повернувшись з Любліна, як тільки довідався про це свавілля, то відразу ж, дбаючи за безпеку свого життя та цілість маєтку, спробував шукати всюди цих злодіїв, починаючи з-під самого Києва, за Ірпенем і понад Тетеревом. Він знайшов їх у маєтках

села Заболоття, яке належить Київському єпископству і яке до цього часу орендує київський хорунжий, димерський староста, житомирський і володимирський гродський підстароста, полковник військ його королівської милості і Речі Посполитої його милість вельможний пан Казимир Стецький, власник Стечанки. [Тоді] відразу пішов до двору. Не заставши тодішніх комісарів милостивого вельможного пана київського хорунжого, його милість пана Вернеля у Радомишлі та його милість пана М'ечковського в Уніні, він повідомив про все вїта та просив, щоб той видав [йому] лише злодіїв та тих, які посягали на здоров'я та життя його милість прибулого. Але вїт замість того, щоб видати злодіїв, порадившись насамперед у цій справі з громадою, сказав: «Ми волиємо тобі заплатити за них, але їх не видамо». А коли його милість прибулий вимагав вдруге, цей же вїт сказав його милості прибулому: «Ідь з тим, з чим приїхав, бо дам наказ підняти тривогу». Крім цього додав: «Ми, громада, маємо такий наказ від пана, щоб нікому [людей] не видавати. Сюди втік з Вірлоока, що півмилі звідси, ткач пана Вольського; слідом за ним прибіг пан Вольський, який мало не дістав по голові, але ми його [ткача] не видали. То і ти дістанеш, якщо говорити меш більше».

Отже, його милість протестуючий, бачачи таке очевидне потурання свавілля і селянські виступи, боячись лиха для себе і не довівши справу до кінця, хоч-не-хоч мусив від'їхати, наказавши заарештувати цих злодіїв. Прибулий його милість, дбаючи про своє і своїх підданих здоров'я та цілість маєтку, адже, борони боже, [це] могло статися внаслідок вогню або якого-небудь нападу, знову і знову протестував проти усього цього, а саме: проти невидачі злодіїв, а також збитків, які звідси випливають, та проти селянських погроз і заявляв, що буде добиватися свого шляхом права. І зараз цей же прибулий шляхетний привів автентичного і присяжного генерального возного Івана Соколовського, який публічно зізнався, ставши перед цими гродськими книгами. Він у різні дні місяця січня теперішнього тисяча сімсот двадцять другого року, маючи біля себе шляхту як свідків їх милість панів шляхетних Андрія Черняковського і Івана Тарнавського, яких дали йому для більшого і кращого свідчення на вимогу його милості прибулого дня двадцять четвертого січня, був у селі Липова Київського воєводства, що знаходиться тепер у користуванні овруцького чесника його милості пана Андрія Рудницького. Там, у дворі, вони не застали самих господарів, а лише застали слугу, якого залишено для порядкування господарством, та вїта, тобто двірника. Він заарештував і урядово підтвердив присутність малевщинських підданих: дружини Петра Кравця, яка втекла кілька років тому з села Малівщини і там осіла, з двома синами — Данилом, Іваном і дочкою Анною [вартістю] в п'ятсот гривен кожний з усією її худобою і домашнім майном, а також двох старших Кравченків робітних Яцька і Андрія як втікачів, злодіїв і помічників. Усі особи вартістю в три тисячі гривен. Цей же слуга, який не назвав свого імені, після прочитання автентичного [листа] возного прийняв це до відома і погодився тримати іменем вельможного його милості пана овруцького чесника усіх цих втікачів й злодіїв і матір з синами та дочкою Анною.

Нарешті, дня двадцять шостого цього ж місяця січня цей самий возний з тією ж шляхтою, тобто шляхетним Андрієм Сосинським й Андрієм Черняковським як свідками, був у місті Радомишлі Житомир-

ського повіту Київського воеводства. Перебуваючи там, заарештував і урядово підтвердив перед радомишльським війтом та усією радомишльською громадою робітних Радка і Трохима Кравченків як злодіїв і таких, які посягли на здоров'я і життя його милості позивача, які, заподіявши багато лиха і обікравши пана, втекли з села його милості скаржника Малівщини. Кожний з робітних вартістю в дві тисячі гривен. Також заарештував, згідно з правом, їх дружин та дітей як малівщинських підданих з усім їх маетком [вартістю] в тисячу гривен. Приймавши цей арешт іменем своїх панів, вони запропонували, що можуть якнайбільше за цих підданих заплатити і затримати [їх], але не видавати. Про це він заявив і склав перед урядом реляцію. І його милість прибулий, і возний просили, щоб їх маніфестація та реляція були вписані у ці книги, що й одержали.

Степан Камінський, київський земський, брацлавський, пограничний коморник, закрочимський гродський бургграф, рука власна.

№ 5

1726 р. серпня 22 (вересня 2). Вінниця.— Рішення Вінницького гродського суду в справі стягнення з мешканців містечка Торговиці 2230 злотих на користь київського купця Якова Зимовича та покарання їх за підтримку гайдамаків, які вчинили напад на згаданого купця

Dnia 2 septembris, anno 1726.

Суд гродзкий винницький wniesionych kontrowersji wysłuchawszy i przez wszy[st]kie okoliczności zważywszy, stronie pozwanej roboczych: Kiryła Wołoszyna, osadczego torhowickiego, ojca, Jakowa, Bazylego i Iwana, synów, tudzież Iwana popowicza przed sąd swój stawić nakazuje. A ponieważ strona pozwana stanowila, przeto do wypyтania wolnego sąd przystępuje, które, osobno skonnotowawszy zeznania, lubo by do wyciągnięcia innych okoliczności i samej tej sprawy lepszego wyrozumienia do torturowania przez kata onych oddać należeli, tyle, że z cudzego państwa przybyły aktor, nie mając sposobności sprowadzenia kata, accelerationem sprawy domaga się, więc sąd do czytania dobrowolnych konfessat przystępuje. Z których przeczytanych ponieważ dostatecznie pokazuje się, że Wasil Pismenny, Andrzej Czetwerouch, Petro Nemilo, Semen Sycz, kozacy z Gardu Zaporożskiego wojska Nizkiego, rzeczy niektóre, lice, alias znaki rozbitych towarów, remonstrujące, przy pomienionym osadczym i synach jego, tudzież całej torhowickiej gromadzie, pooddawali, a wprzód i potem czas kilkodniowy, w towarzystwie, alias comitione dobrej będący, pijali i z sobą przestawali, skąd nie mniejszą na siebie pociągają suppozycję, i list w roku terażniejszym, 1726, dnia trzeciego julii w Gardzie od imci pana Józwa Antonowicza, pułkownika bohogardowego wojska Zaporoż-

skiego Nizowego, do strony, to jest imci pana Józefa Łabęckiego, komisarza i gubernatora pisany, całą gromadę torgowicką o rozboje wyrażający, terażniejszego rozbicia przy bytności być oskarżonych z tych okoliczności, iż, nie uważając na uchwałę województwa i ordynanse, tak jaśnie wielmożnego imci pana hetmana jako i urodzonego imci pana rejmentarza (aby nikt bez attestacji należytej nie tylko z onymi przestawał, ale i owszem takowych do sekwestru zabi[e]rał i koniecznie oddawał, wszędzie ogłoszone) ważyli się z onymi przestawać i pijać i do zwierzchności wyższej o takich ludziach podejrzanych nie donieśli. I owszem, rzeczy, w rozboju wzięte, bez oznajmienia zamku zwierzchności, do cerkwi torhowickiej akceptowali.

Przeto, stosując się sprawiedliwości i zachowując zupełną pograniczną sąsiedzka przyjaźń, bliższego być sławetnego Jakowa Zimowicza, obywatela miasta Kijłowa, do poprzyjęcia na te, jako ex moderamine sądu swego za towar u niego rozbity, summa złotych polskich 2230 należy i onemu zapłacić powinni, do którego juramentu rotы woźnego przydają. A ponieważ pomienioną przysięgę w obecności sądu swego imci pan Józef Łabęcki odpuścił i onego komprobowania etiam nie pretenduje, więc sąd, stosując się do słuszności, tudzież z tej relacji, aby kara na jednych, a strach na wszystkie gromady paść mógł, żeby nie tyle z takowymi ludźmi podejrzаными nie przestawali, ale, i owszem, takowych szpiegowali, by w kraju rozbojom podległym, takowe nienależyte postęпки uskramiać się mogły i z innych racji, sąd swój przenikających, sąd nakazuje, aby cała gromada torhowicka z pomienionymi obwinionymi monetą polską dwa tysiące dwieście trzydzieści złotych polskich do rąk i za kwitem Jakowa Zimowicza, odtąd za niedziel ośm w grodzie winnickim, pod karą winą osobliwszą, oddała i rzetelnie zapłaciła. Do czego strona, to jest wielmożny imć pan starosta Kiszyński, jako i imć Józef Łabęcki, komisarz, pod winą banicji wiecznej przy manifestacji, publikowaniu podległej, tudzież ciężarem solucji sumy przymusić powinni będą, salve jednak pomienionej gromadzie i obwinionym, gdzie i u kogo z prawa i słuszności należeć ma, upomnienia się rezerwuje — sąd, i onym ostrzega. A że pomieniony Kiryło Osadczy o[j]ciec, z synami, nie uważając na uchwałę województwa i ordynanse wydane, ważyli się z podejrzаными ludźmi przestawać i z onymi pić, onych, według postanowienia województwa, do sekwestru nie oddać, przeto onych winnych być sąd uznaje i nakazuje, aby Kiryło Osadczy, jako stary, różeg trzysta, inni zaś, jako młodzi, kijów po dwieście przed sądem swoim karani byli, i do ekzekucji plag instygatora sąd deleguje.

Co się zaś tknie niewiernego Szmola Haszkielewicza, mieszczanina proskurowskiego, za licem alias znakiem, rozbicia swego, tamże do cerkwi swojej razem przy gromadzie torhowickiej i tych obwinionych oddanym, przychodzącego, aktoratu, ponieważ niewierny Szmojło od tamtych [w]spólników swoich plenipotencji nie pokazuje, a sam też cudzych rzeczy wiadomym być nie może i za onych do przyszłej kadencji sądów odkłada; a że pomieniony Szmojło z stroną za sumę złotych polskich dwieście kombinowali się więc sąd tę komplancję alias umowę, aprobeje, ratyfikuje, iniungendo, aby we wszystkim strona dość uczyniła. Po której nastąpionej satysfakcji i zupełnym ex vi huius decreti uspokojeniu i otrzymaniu, sąd grodzki winnicki tak wielmożnego imci pana starostę Kiszyńskiego, jako i imci pana Józefa Łabęckiego, komisarza, tudzież całą gromadę tor-

howicką sąd uwalnia i wieczne wkłada milczenie. Co strony uczynić mają pod winą banicji wiecznej, którą sąd wskazuje, a publikacji termin na przyszłej kadencji sądów zawity zachowuje.

Архів ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 33—35.

Переклад

Дня 2 вересня 1726 року.

Вінницький гродський суд, вислухавши сторони і зваживши усі обставини, наказує поставити перед своїм судом викликаних робітних і торговицького осадчого батька Кирила Волошина і синів: Якова, Василя та Івана, а також поповича Івана. Оскільки викликані прибули, суд приступає до вільного допиту. Були зібрані окремо всі зізнання, хоч для з'ясування інших обставин та кращого розуміння самої цієї справи треба було б віддати їх [викликаних] катові на тортури. Однак прибулий позивач з іншого краю, не маючи змоги привести ката, домагається прискорення справи. Отже, суд приступає до читання добровільних зізнань. З прочитаного ясно випливає, що козаки Запорізького Низового Війська з Гарду Василь Письменний, Андрій Четвероух, Петро Немило, Семен Сич показували деякі речі — залишки пограбованих товарів — як доказ. Ці товари віддали у присутності згаданого осадчого, його синів та усієї торговицької громади. Перед цим і після цього протягом кількох днів, будучи у товаристві або у добрій дружбі, вони пили і жили з козаками, тому викликають не менше підозріння. Також у написаному в Гарді листі теперішнього 1726 року, дня третього липня, полковником Богогардового Запорізького Низового Війська його милістю паном Юзвою Антоновичем до сторони, тобто до комісара і губернатора, його милості пана Йосипа Лабенського, обвинувачується торговицька громада у розбої і в тому, що вона під час цього розбою була разом з обвинуваченими. Вона не зважала на ухвалу воеводства і накази ясновельможного пана гетьмана, а також шляхетного його милості пана регіментаря, які були всюди оголошені [про те], щоб ніхто без належного свідоцтва не тільки не зв'язувався з ними [козаками], а навіть, щоб їх затримував і віддавав до в'язниці. Вони насмілилися зв'язуватися з ними [козаками] і випивати, не повідомивши про цих підозрілих людей вищу владу. Навіть забрали до торговицької церкви речі, які були взяті під час розбою, не повідомивши про це замкові власті.

Отже, зваживши на ці обставини, згідно з справедливістю, [та] зберігаючи повну прикордонну сусідську приязнь, [у зв'язку] з чим ближчим є славетний громадянин міста Києва Яків Зимович, вони повинні присягнути, що за рішенням власного суду заплатять йому за пограбований товар належну суму в 2230 польських злотих. Для [оголошення] формули цієї присяги призначається возний. Проте його милість пан Йосип Лабенський звільнив [їх] від згаданої присяги і вже не претендує на її підтвердження. Отже, для того, щоб одні були покарані, а інші боялись (щоб вони не тільки не зв'язувалися з такими людьми, а й їх висліджували, щоб можна було приборкати ці негідні вчинки в краї, де панує розбій), та з інших причин, про які знає суд, суд правомірно на підставі вищеподаного наказує, щоб уся торговицька громада та згадані обвинувачені віддали в руки і добросовісно заплатили Якову Зимовичу

в вінницькому гроді під загрозою суворої карі протягом восьми тижнів дві тисячі двісті тридцять золотих польськими грішми та одержали від нього квит. До цього [їх] повинна примусити сторона, тобто вельможний його милість пан кішинський староста та його милість пан комісар Йосип Лабенський, під загрозою вічного вигнання, що має бути оголошено шляхом маніфестації, та тягарем сплати [цієї] суми. При цьому суд застерігає і попереджує згадану громаду і обвинувачених, що вони можуть домагатися справедливості, якщо на це мають підстави. Оскільки згаданий осадчий Кирило, батько разом з синами, незважаючи на воеводські ухвали і розпорядження, наважився зв'язуватися з підозрілими людьми і з ними випивати, не віддавши їх згідно з постановою воеводства до суду, отже, суд визнає їх винними та наказує, щоб осадчий Кирило як старий був покараний перед своїм судом трьохстами різками, а інші, молоді, одержали по двісті кийв. Суд визначає інстigatorа для виконання карі.

Що ж до позивача, проскурівського міщанина невірною Шмуля Гашкелевича, який приходив за поличним, тобто доказом про їх розбій, що віддане там до їх церкви, оскільки невірний Шмойло не викликає довіри серед інших своїх спільників і також сам не може знати чужих речей і не може за них скласти присягу, суд відкладає цю справу до наступного засідання. А тому що згаданий Шмойло з стороною погодився за суму в двісті польських злотих, суд цю угоду чи умову схвалює, ратифікує, наказуючи, щоб [позвана] сторона у всьому вчинила сатисфакцію. Після вчинення цієї сатисфакції і цілковитого силою цього декрету заспокоєння гродський вінницький суд звільняє вельможного його милість пана кішинського старосту та комісара його милість пана Йосипа Лабенського, а також уся торговицьку громаду та наказує [про] вічне мовчання. Це повинні вчинити сторони під загрозою карі — вічного вигнання, на яку суд вказує, а кінцевий термін публікації залишає для майбутньої сесії суду.

№ 6

1731 р. липня 19. Київ.— Лист Київської духовної консисторії до ігуменів і протопопів київської єпархії про негайне розповсюдження указу Анни Іоаннівни, в якому викладаються заходи, спрямовані проти втікачів та учасників народних рухів

Вам, пречестним в бозі господином отцам ігуменам киевским, також де и пречестним отцам протопопам вишняго и нижняго града Києва и триполскому св[ятейше]м[у] консистору архиепископии Киевской. Отпущеним известно творится писаніе, иж сего 1731 года, іюля 16 числа, получили мы в консистору нашем е. і. в. всепресветлейшаго из Праителствующаго Сената о іскорененіи воров и разбойников и оудержаніи крестьян от побегу печатних указов тридцет, з какових для исполненія и публикованя в монастырех и приходских церквах при том посылаем с ним листом в монастыре по единому². И как вы, превелебніе в бозе отцы ігумени и отцы протопопы, сей монаршей оуказ получите, зараз по своим церквам розпубликов[ав]ша, по прежнему обикновенію для

ведома и исполненіи онаго надлежащим трактом без замедленія отсила-
ли б пилно предлагается.

Дан з катедри архиепископії Київської іюля 19, 1731 года.

Іеромонах Варсонофій Гуторович,
ігумен монастира Батуринського
Іеромонах Амвросій Дубніевич,
префект колегіум Київської
Іеромонах Стефан Калиновскій,
оучител философіи

Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР, відділ рукописів, П 4104, арк. 297. Копія

№ 7

1734 р. січня 3(14). Житомир.— Скарга шляхтича Івана Мокосія Дениска Матвійовецького, подана до Київського гродського суду, на шляхтича Йосипа Зозулинського про те, що останній намовив селянина Слизковича, який був у гайдамацькому загоні під Бердичевом, вбити Матвійовецького

Roku tysiąc sied[em]set trzydziestego czwartego, miesiąca ianuarii czternastego dnia.

Na urządzie grodzkim, w mieście jego królewskiej mości Żytomi[er]zu, przede mną, Janem Malkiewiczem Chodakowskim, namies[ci]nikiem protunc podwojewództwa grodzkim, generału województwa Kijowskiego i księgami niniejszymi, grodzkimi, kijowskimi comparens personaliter wielmożny jego mość pan Mokosiej Matwijowiecki Denisko, komornik graniczny czernihowski, summo sui animi cum dolore na przeciwko urodzonemu jego mości panu Józefowi Zozulińskiemu, gubernatorowi pawłockiemu, szczególnie tyle zabiegając całości życia swego, fortuny i honoru, protestuje się, idque pro eo: iż jego mość obwiniony, nie chcąc żywić protestanta, lecz ultimam chcąc onemu pozyskać periodum vitae, a stosując się do innych, contra eius poczynionych manifestów, to opowiada urzędowi niniejszemu, że jego mość obwiniony, nie tylko videndą manifestacji ale chcąc placere jaśnie oświeconemu księciu jego mości, wojewodzie sandomi[er]skiemu, pryncypałowi, illegitime nunquam probabiliter imo listem negantur [!] opisał, aby pryncypała swego jaśnie oświeconego księcia jego mości submoverit in ruinam vitae et honoris manifestantis, in post przykazania protestanta łapać, w dyby zabić, do Pawłoczcy przywi[e]ść, a stamtąd ad velle placere do taczek oddać et, hoc omni probante, chłopą Słyzkowicza, hajdamakę i czarnoksiężnika, na ostatek w sotni chodzącego, pod Berdyczowem z hultajstwem będącego, na zabicie niniejszego protestanta subordynował, któren nie tylko żeby in dies, ale et in horis na protestanta, by go zabić i insperato zastrzelić, czyha. A tak, aby te nefas nie działo się, i aby hajdamacka potestas non dominaretur, lecz aby ipsa iustitia et sacrosancta decreta prolata regnarent, manifestowawszy się, quam sollemnissime protestowawszy się przed panem bogiem najwyższym

i całym światem, tudzież jako verae aequalae verus pullus, syn koronny, przed prześwietną Rzeczpospolitą i prześwietnym województwem Kijowskim, actis connotari prosił, co i otrzymał.

Jan Denisko (manu propria)

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 47—48

Переклад

Тисяча сімсот тридцять четвертого року, місяця січня, чотирнадцятого дня.

У гродському уряді, в місті його королівської милості Житомирі, переді мною, теперішнім гродським намісником, генералом Київського воеводства, та цими київськими гродськими книгами особисто став чернігівський пограничний коморник, вельможний його милість пан Іван Мокосій Дениско Матвійовецький. Він, дбаючи про безпеку свого життя, маєтку і честі, з великим душевним жалем протестував з нагоди нижческазаного проти паволоцького управителя його милості пана шляхетного Йосипа Зозулинського. Його милість обвинувачений не зичив протестуючому життю, а бажав, щоб йому прийшов кінець. [Протестуючий] розповідає цьому урядові таке, маючи на увазі інші вчинені проти нього [обвинуваченого] заяви. Його милість обвинувачений не лише у формі запису маніфестації, але й щоб сподобатись принципалові милостивому сандомирському воеводі, його світлості князю всупереч праву зовсім непохвально так описав у листі [...]*, щоб заставити свого принципала його світлість милостивого князя знівечити життя і честь протестуючого. Він всупереч заповіді спіймав, забив у дуби [та] привіз протестуючого у Паволоч, а звідти віддав, як йому сподобалося, до тачок. Схваляючи все це, він наказав селянину Слизковичу, гайдамаці і чорно книжнику, який разом з гультайством перебуває в сотні під Бердичевом, щоб той убив цього протестуючого. Він чигає на протестуючого не лише щоденно, але й кожную годину, щоб його вбити або несподівано застрелити. І щоб не стався цей злочин і не панувала гайдамацька влада, а щоб панувала лише справедливість та видані найсвятіші закони, він заявив [про це] і найурочистіше протестував як перед найвищим господом богом і цілим світом, так і, як правдивий потомок дійсної рівності і син Корони, перед високою Річчю Посполитою і високим Київським воеводством.

Він просив, щоб [це] було записано у книги, що й одержав.

Іван Дениско (рука власна)

№ 8

1734 р. березня 1(12). Кременець.— Скарга шляхтича Йосипа Коллонтая, подана до Кременецького гродського суду, на козаків, які захопили його майно і документи

Roku tysiąc sied[em]set trzydziestego czwartego, miesiąca martii dwunastego dnia.

* У контексті не перекладене одно слово.

Przed urzędem i aktami, ut supra, comparens personaliter urodzony jego mość pan Józef Kollątaj, dóbr wsi Kobyli vigore iurium sibi servientium possessor advitalitius, postrzegając ostatniej fortuny swojej całości, żeby in posterum aliquod nocuum nie było, to niniejszemu urzędowi czynił et de diligentia sui manifestował: iż będąc dnia ósmego martii od wojsk rosyjskich przez kozaków zrabowany i ze wszystkiego funditus z całej fortuny wyzuty, gdzie inter alia papiery różne, karty, kwity, kontrakty i wszelkie prawa, na pomienione dobra służące, oryginały, dekreta, tak grodzkie, ziemskie, trybunalskie, jako też i kompromisorialne, i inne dokumenta, w których summa pięć tysięcy złotych polskich wyrażona i na dobrach wsi Kobyli przyznana i przysądzona wyraża się, te wszystkie pomienione papiery z sepetu wzięto. Co wszystko exprimendo, ne in posterum exinde fiat maius damnum et detrimentum fortunae, idem comparens, de diligentia sui, respectu praemissorum omnium, manifestatur, prosząc actis connotari,— co i otrzymał.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 54.

Józef Kollątaj

Переклад

Тисяча сімсот тридцять четвертого року, місяця березня, дванадцятого дня.

Перед урядом і книгами як вище особисто став шляхетний його милість пан Йосип Коллонтай. [Він], довічний орендатор маєтків села Кобилі, згідно з правами, завдяки своїй старанності, дбаючи про цілість останнього свого маєтку (щоб не було у майбутньому ніяких збитків), вніс до згаданого уряду цю маніфестацію: дня восьмого березня його пограбували козаки російських військ і повністю знищили його маєток. Тоді, між іншим, взято з скрині різні оригінальні папери, картки, квити, контракти і різні привілеї на цей маєток, декрет гродських, земських, трибунальських, а також третейського судів та інші документи, в яких значилася забезпечена іпотекою і засвідчена на маєтках села Кобилі сума в п'ять тисяч польських злотих. Щоб у майбутньому не завдали великого зла і шкоди для маєтку, він, повідомивши про це все з приводу усього згаданого, став [і] по своїй старанності заявив та просив записати в книги, що й було зроблено.

Йосип Коллонтай

№ 9

1734 р. травня 13(24). Галич.— Рішення сеймику Галицької землі про організацію походу для придушення заворушень селян та руху опришків

[...]* Ponieważ nad publicznie Rzeczypospolitej undique zachodzące niebezpieczeństwa nowe i niepraktykowane między poddaństwem ziemi halickiej oriuntur molimina, tak że własni poddani bunty i rozboje wszczynają, własnym nawet panom i possessorom swoim minando niebezpieczeństwa, więc my, na podpisach wyrażeni, teżże ziemi halickiej oby-

* Пропущена початкова формула впису документів до актових книг.

watele, ob absentiam jaśnie wielmożnego jego mości pana podkomorzego halickiego *, principis nobilitatis nostrae, cogimur sami sobie i fortunom naszym, quantum possumus, obmyśleć bezpieczeństwo, ut ausibus poddaństwa i opryszków zapobieżeć. Nie mając zaś inszego na to sposobu, aby przez uniwersały jaśnie wielmożnego jego mości pana podkomorzego wszyscy obwieszczeni mogliśmy być, więc invocata superum ope sami tylko, którzy mogliśmy się congregari, spondemus sobie ab invicem na-przód zjechać się na dzień piąty miesiąca czerwca 1734 roku i na miejsce pod kościołem halickim świętego Stanisława w polu będące, gdzie zjechawszy się i innych ich mościów sąsiad i braci naszych czyli listownie, czyli oretenus zaprosiwszy, sam wsieść na koń i przeciwko swawolnemu poddaństwu, jako też opryszkom iść albo też certum numerum ludzi komenderować, kupy swawolne, gdzieby się pokazać miały, bez uszczerbku w zbożach i paszach braci naszych gromić resolwujemy się, dalszym obradom naszym, non praeiudicando godności jaśnie wielmożnego jego mości pana podkomorzego i marszałka konfederackiego ziemi naszej, czas na miejscu wzwwyżznaczonym et in termino eodem zostawiwszy. Na którym terminie seorsivo instrumento pro exigentia rei et necessitatis opisać się ab invicem deklarujemy, a dla lepszej wagi harum intentionum własnymi podpisujemy się rękami.

Datum w Haliczu, die vigesima quarta maii millesimo septingentesimo trigesimo quarto.

Aleksander Zurakowski, pisarz ziemski halicki.

Jan Nowosielecki, podczaszy żytomierski, Paweł Turzański, podczaszy żydaczewski, Maycher Korabiewski, Jakub Zabłski, W. Gajecki, Andrzej z Strumian Dąbrowski, Stanisław Józef Czołhański, J. Głogowski, Franciszek Dubrawski, Stanisław Koziembrodzki, grodzki halicki pisarz, K. Bydłowski, A. Swieżawski, C. K. T. Pilawski, S. Tyszkowski, Franciszek Zakrzewski, M. Drozdowicz, Antoni Hynes, M. Tłuchowski, M. Słonecki, A. Zurewicz, Roch Jabłonowski, podstoli trembowelski, sędzia kapturowy, Jan Studzieniecki, M. Mostowski, Walenty Wewiurski, S. K. Szadurski [...]**.

ЦДА УРСР у Львові, ф. 5, оп. 1, т. 235, стор. 387—389. Засвідчена копія.
Опубл.: Акта grodzkie i ziemskie, t. 25. Lwów, 1935, стор. 388.

Переклад

Оскільки всюди, крім загальної існуючої небезпеки для Речі Посполитої, серед підданих Галицької землі виникають нові і непрактиковані заворушення, внаслідок яких власні піддані вчиняють бунти і розбої, погрожують навіть своїм панам і посесорам, ми, громадяни цієї ж Галицької землі, що нижче підписалися, через відсутність ясновельможного його милості галицького підкоморія—проводиря нашої шляхти скільки зможемо змушені забезпечувати безпеку самих себе і наших маєтків, щоб запобігти виступам підданих та опришків. Але не маючи для цього такої можливості, щоб усім нам можна було повідомити універсалами ясновельможного його милості пана підкоморія, покликаючись на допомогу бога, [ми], які зуміли зібратись, зобов'язуємося

* Курдвановський Микола.

** Пропущена кінцева формула впису документів до актових книг.

спільно з'їхатися п'ятого дня, місяця червня, 1734 року у полі на місці під галицьким костюлом святого Станіслава. З'їхавшись та листовно чи усно запросивши інших їх милостей сусідів і наших братів, вирішили сісти на коней та виступити проти свавільних підданих, а також опришків або відправити належну кількість людей громити свавільні ватаги, де б вони не з'явилися, без заподіяння шкоди врожаю та паші наших братів. Залишивши час для продовження наших нарад у вищезгаданому місці, [ми] не ущемили гідності ясновельможного його милості пана підкоморія і маршалка конфедерації нашої землі. Спільно заявляємо, що в цей час, згідно з вимогами справи і потреби, складемо окремих документ, а для ствердження цих наших намірів підписуємося власноручно.

Діялося у Галичі, двадцять четвертого травня тисяча сімсот тридцять четвертого року.

Олександр Жураковський, галицький земський писар; Іван Новоселецький, житомирський підчаший; Павло Тужанський, жидачівський підчаший; Майхер Кораб'євський; Яків Забільський, В. Гаецький; Андрій Домбровський з Струм'ян; Станіслав Йосип Чолганський; Й. Глосковський; Франциск Дубровський; Станіслав Козебродський, галицький гродський писар; К. Бидловський; А. Свежавський; Ц. К. Т. Пилівський; С. Тишковський; Франциск Закревський; М. Дроздович; Антін Гинес; М. Тлуховський; М. Слонецький; А. Зуревич; Рох Яблонівський, теребовельський підстолий, каптуровий суддя; Іван Студзенецький; М. Мостовський; Валентин Вев'юрський; С. К. Шадурський.

№ 10

1734 р. травня 20(31). Барський замок.— Заява мешканців села Головчинець про те, що вони беруть на поруки свого односельця Андрія, обвинуваченого у бунтарстві³

Dajemy tę porękę naszą za Andrzejem, wnukiem Puszczowym z Hołowczyniec, któren, zbuntowawszy, niewiedzielić gdzie jeździł i w cenzurze został, jakoby miał od wojska ująć. Więc my go tą poręką naszą wyzwalamy i zapisujemy, że żadnym buntownikiem nie będzie, ale będzie siedział przy swoim ojczymie, Puszczowym. A jeżeliby miał zdradzić, my za niego odpowiedzieć powinniśmy. I z chudoby naszej zapisujemy co się zamkowi podoba, co zechce, aby z nami czynił. Na co się znakiem krzyża świętego podpisujemy przy imionach naszych.

Datum w zamku barskim, die 31 maja, 1734 [roku].

Jakub Puszka, Pawło,
wójt hołowczyński, Michajło Hudenko

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 65.

Переклад

Ручаємося цією нашою порукою за Пушового, внука Андрія з Головчинець, який, збунтувавшись, не знаємо куди їздив і викликав підозріння, нібито він мав втекти з війська. Отже, ми його визволяємо

цією нашою порукою і записуємо, що він не буде бунтівником, а буде мешкати на своїй Пушовій саднбі. Якщо б він зрадив, ми за нього повинні відповідати. Коли щось з нашої худоби сподобається замкові, записуємо [йому і] він з нами вчинить, що захоче. На цьому ставимо біля наших імен знак святого хреста.

Дано у Барському замку, дня 31 травня 1734 року.

Яків Пушка, Павло,
головчинецький вїйт, Михайло Гуденко

№ 11

1734 р. червня 9(20). Табір під Борцівкою.— Універсал волинського маршалка Михайла Потоцького шляхти та урядникам Волинського воеводства із закликом ловити учасників гайдамацького руху і відсилати їх у суд

Michał na Potoku, Sędziszowie i Czerlenicy Potocki, marszałek prześwietnego województwa Wołyńskiego skonfederowanego, regimentarz wojsk koronnych.

Wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tem wiedzieć należy, osobiwie jednak jaśnie oświeconym, jaśnie wielmożnym, wielmożnym ich mościom panom obywatelom prześwietnego województwa Wołyńskiego, tudzież jaśnie wielmożnym ich mościom panom starostom grodowym i ich officialistom, jako też wielmożnym ich mościom panom wojskim ziemskim, ad praesens sub tempus turbulenti Rzeczypospolitej status jurisdycję swoją sądową, prawami dawnymi i terażniejszą konfederacją naszą obwarowaną, mającym, moim mości panom i braci, przy zaleceniu braterskich unizoności moich, do wiadomości donoszę.

Iż gdy invido fato w pokoju i bezpieczeństwie publicznym od postronnego nieprzyjaciela sorte torquemur adversa, przecież, żebyśmy in interna quiete w województwie naszym Wołyńskim przynajmniej od swoich ludzi w domach swoich tuti w substancjach i w życiach własnych securi byli, rekomenduję tym debitam, etiam lege publica praescriptam wielmożnym ich mościom panom starostom grodowym diligentiam, tychże wielmożnych ich mościów panów starostów i ich officialistów praesentibus upraszam, aby takich wszystkich, etiam zaszczycających się imieniem żołnierskim, drugich w służbie wojennej nie będących, pod pretekstem imienia żołnierskiego eksorbitujących, quisquis ille sit, byleby bez ordynansu mego lub pozwolenia liberi passus przejeżdżał, a w przejeżdżaniu jakowe czynił ludziom niewinnym wiołencje, agrawacje i jakiegokolwiek niesprawiedliwe dolegliwości,— brali, łapali i do sądu jurysdykcji wielmożnych ich mościów panów wojskich ziemskich i ich mościów panów podstarościch grodzkich, według praw i zwyczajów województwa naszego konfederacją terażniejszą postanowionych, pro paenis et decisione attentatorum odsyłali. Wielmożnych zaś ich mościów panów wojskich ziemskich i podstarościch grodzkich województwa naszego similiter nomine publico upraszam, aby, subveniendo tranquillitati publicae, takich wszystkich grasatorów eksorbitujących, etiam nie referując się do mnie, jako też ludzi, wojenną służbę zaszczycających się, gdyby który, bez ordynansu

mego przejeżdżając, krzywdy jakie ludziom czynić ważył się, iuxta proportionem et qualitate facti et excessus, sądzili, exequowali, etiam paenis criminalibus, jeżeliby in attentato materia criminis intercederet, praevisi jednak deductionibus in plena iustitia iuxta regulam et articulos sądów i zwyczajów w województwie naszym. A zaś ich mościów panów obywatelów województwa naszego Wołyńskiego tymże sposobem upraszam, aby takowych grasacji, tak z ludzi swoich, jako też z poddaństwa, in ditio-nibus suis propria super proprios potestate bronili i nie dopuszczali, i o wszystkich grasatorach eksorbitantach znać do jurysdykcji ich mościów panów wojskich dawali, etiam sami kaptuwując takich i przytrzymując i do sądu ich mościów wojskich odsyłając. Co żeby ad publicam securitatem ferendam (przynajmniej interne, gdy externa tranquillitas fatali malevolentia corrueat) wszystkim ich mościom przyszło ad notitiam, uniwersał ten po grodach województwa naszego publikowany ma być, a z grodów po parafiach dla zupełniejszej wiadomości rozsyłany być powinien. O co upraszam ich mościów panów burgrabiów, namies[t]ników, suscceptantów*, ut dent curam rebus istis necessariam. Na co się dla lepszej wiary ręką własną podpisuję.

Datum w obozie pod Borszczówką, die 20 junii 1734 anno.

M. Potocki, marszałek prześwietnego województwa Wołyńskiego skonfederowanego, ręką swą.

M[есто] п[ечати]

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 76—78.

Переклад

Михайло Потоцький, пан Потока, Сендзішова і Черлениці, маршалок об'єднаного високого Волинського воеводства, регіментар коронних військ.

Усім взагалі і кожному зокрема, кому про це належить знати, а особливо їх світlostям, ясновельможним, вельможним їх милостям панам громадянам високого Волинського воеводства, а також ясновельможним їх милостям панам гродським старостам і їх урядникам та вельможним їх милостям панам земським війським, які тепер, в неспокійні часи, у Речі Посполитій виконують свої судові обов'язки, що основуються на давніх правах, моїм милостивим панам і братам подаю до відома і рекоментую свою братерську смиренність.

Під час миру і публічної безпеки нас переслідували внаслідок задрощів і злиднів з боку стороннього ворога. Однак, щоб ми були спокійними у нашому Волинському воеводстві [і] принаймні спокійними у своїх будинках, перед своїми людьми, [та] спокійними у своїх маєтках за власне життя, пропоную цим [універсалом] вельможним їх милостям панам гродським старостам проявити старанність, яка передбачається також публічним законом. Цим [універсалом] прошу їх милостей вельможних панів старост та їх урядників, щоб вони забирали, ловили усіх тих, кого називають жовнірами, та тих, хто, не будучи на військовій службі, чинить свавілля під виглядом жовнірів — будь-кого, хто б не проїжджав без мого наказу або дозволу на вільний проїзд, а в цей час

* Суспендант — урядовець судової канцелярії.

чинив невинним людям будь-які насильства, утиски. [Вони повинні] для покарання грабіжників, згідно з правами і звичаями нашого воеводства, затвердженими теперішньою конфедерацією, відсилати [їх] до суду, очолюваного їх милостями вельможними панам земськими військими та їх милостями панам гродськими підстаростами. Прошу від імені громадськості вельможних їх милостей панів земських війських і гродських підстарост нашого воеводства, щоб вони, охороняючи громадський спокій, навіть без погодження зі мною судили і виносили вирок, згідно з розміром і важливістю вчиненого проступку, усім цим свавільним бродягам, а також [тим] людям, які прикриваються військовою службою, якщо б хтось [з них] без його наказу проїжджав та наважувався чинити людям будь-які кривди. [Вони можуть засуджувати] навіть до кримінального покарання, якщо під час нападу трапився кримінальний випадок, однак з попередніми доказами і цілком справедливо, згідно з судовими правилами і параграфами та звичаями нашого воеводства. Я прошу таким же способом їх милостей панів громадян Волинського воеводства про те, щоб вони у своїх маєтках не допускали і забороняли своїм людям і підданам волочитися та давали знати про усіх бродяг, навіть самі ловили і затримували їх та відсилали у суд їх милостей війських. Щоб це стало відомо усім їх милостям [громадянам], аби тим зберегти громадську безпеку (принаймні внутрішню, тому що зовнішній спокій порушується внаслідок згубної недоброзичливості), цей універсал повинен бути оголошений у всіх гровах нашого воеводства, а з гродів повинен бути розісланий по парафіях для докладнішого повідомлення. Про це прошу їх милостей панів бургграфів, намісників, suscceptantів, щоб вони, як належить, потурбувались про це. Для вірогідності цього підписуємося власною рукою.

Дано у таборі під Борщівкою, дня 20 червня 1734 року.

M. Потоцький, маршалок високого сконfederowanego Волинського воеводства, власною рукою.

Місце печатки.

№ 12

1734 р. липня 5(16). Бар.— Заява мешканців села Івановичі про те, що вони беруть на поруки свого односельця Гната Голодецького Надзюка, обвинуваченого в участі у гайдамацькому русі*

My niżej na podpisie wyrażeni, dajemy tę porękę naszą za Ihnatem Hołodeckim Nadziukiem z Iwanowic, który, będąc w sekwestrze zamku barskiego za eksces, jakoby miał się zbuntować i pójść w kozaki, więc że my pomienionego Ihnata dobrze wiadomi, powtórnie ręczymy się za niego, że nigdzie nie pójdzie, ani żadnych buntów nie wszcznie, a jeżeliby miał zdradzić, my za niego odpowiedzieć powinniśmy zawsze.

Na co chudoby nasze zapisujemy.

Datum w Barze, die 16 julii, 1734 [roku].

Chwedor Dubenko, Iwan Dranczuk

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 86.

* Див. док. № 10.

Переклад

Ми, що нижче підписалися, беремо цим на поруки Гната Голодецького Надзюка з Іванович, який перебуває в ув'язненні Барського замку за проступок, що він нібито збунтувався і пішов у козаки. Отже, оскільки добре знаємо згаданого Гната, ми вдруде ручаємося за нього, що він нікуди не піде, не починатиме ніяких заколотів. А якщо б мав зрадити, ми готові завжди відповідати за нього і у зв'язку з цим запиємо нашу худобу.

Дано у Барі, дня 16 липня 1734 року.

Федор Дубенко, Іван Дранчук

№ 13

1734 р. липня 6. Ясси.— Лист молдавського господаря Івана-Костянтина Маврокордата до подільського воєводи Степана Гумецького, в якому він скаржиться на те, що подільська шляхта розповсюджує чутки, нібито козаки з молдаванами продають захоплене в Польщі майно

Sabbatho in vigilia festi sancti Jacobi Apostoli*, anno Domini 1734.

Ad officium actaque praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae personaliter veniens generosus Stanislaus Zakrzewski obtulit officio praesenti et ad acticandum porrexit litteras, a celsissimo Joanne Constantino Maurocordati de Scarlatti, palatino terrarum Moldaviae, ad illustrem et magnificum Stephanum Humiecki, palatinum Podoliae, directas, manu eiusdem propria subscriptas, ac sigillo ipsius, in cera rubra expresso, communitas, introcontentas, quarum tenor sequitur talis:

Illustrissime et excellentissime domine, domine et amice colendissime!

Cum acceperim ab emissario meo, Cameneci commorante, quosdam nobilis Polonos ordinis equestris ibi falsos spargere rumores, scilicet: quod Cosachi una cum Moldavis grassantur in ditionibus Polonicis et, quidquid praedae lucrantur, in hanc provinciam afferrunt atque dividunt, propterea significandum duxi excellentiae vestrae, id omnino falsum esse. Ego etenim ad rippas fluvii Tyrae magnis cum sumptibus misi non paucos milites cum mihi fidissimis officialibus, qui limites custodiant et strenue prohibeant transitum huc pecorum aliarumque rerum, quas Cosachi, a Polonis raptas, in Moldaviam ad vendendum adducerent. Ego sum paratissimus ad danda mandata, ut, si aliquid sui in Moldavia domini Poloni alicubi invenerint, illico propriis dominis restituatur, licet a nostris sit pecunia emptum. Credat excellentia vestra unicam mihi esse curam, ut vicinis omnem possibilem praebeam assistentiam. Ideoque aegre fero, quod, pro gratiarum actione, tales audiam sermones, praecipue a nobilibus, qui prius rei veritatem indagare deberent. Itaque, fisus in singulari excellentiae vestrae amicitia eandem rogo, ut hanc rem minutim examinare velit, atque pro sua aequitate tales sermones coercere velit. Interim excel-

* 13 (24) липня.

lentiam vestram persvasam esse cupio, me, quantum iustitiae tenacem, tantundem vicinalis harmoniae esse studiosum, prouti re vera patebit data occasione qualibet.

Caeterum me eiusdem ulteriori amicitiae affectuique insinuans, usque maneo excellentiae vestrae sincerus amicus et ad obsequia paratissimus. Ioannes Constantinus Maurocordatus de Scarlatti.

Jassii, sexta julii, millesimo septingentesimo trigesimo quarto anno.

Intitulationis vero, a tergo earundem litterarum adnotatae, series est talis: Illustrissimo et excellentissimo domino, domino Humiecki, palatino et generali Podoliae, domino mihi colendissimo, Cameneci.

Locus sigilli illius usitati, in cera rubra expressi.

Post quarum litterarum ad acta officii praesentis ingrossationem, originale earundem idem generosus offerens ad se recepit, et de receptis sibi restituere officium praesens quietavit.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 81—82.

Переклад

В суботу напередодні свята святого апостола Якова, року божого 1734.

До уряду і цих кам'янець-подільських гродських старостинських книг особисто прийшов шляхетний Станіслав Закшевський і пред'явив та подав для запису в цьому уряді нижченаведений лист високого воєводи молдавських земель Івана-Костянтина Маврокордата з Скарлатти, адресований до світлого і вельможного подільського воєводи Степана Гумецького, підписаний його власною рукою і опечатаний його печаткою, відтиснутою у червоному воску. Зміст його такий:

Найсвітліший і найзнаменитіший пане, вельмишановний пане і брател!

Коли я узнав від перебуваючого у Кам'янці мого посланця, що деякі польські шляхтичі поширюють там брехливі чутки, а саме, що козаки разом з молдаванами волочать у польських володіннях і все, що добувають, вивозять у нашу країну і продають, то я вважав за потрібне повідомити вашу величність, що це цілковита неправда. Навпаки, я за власні кошти послав на береги річки Дністр багато воїнів та найвірніших своїх службовців, які стережуть кордони і перешкоджають переміщенню сюди худоби та інших речей, які козаки, захопивши у поляків, вивозять у Молдавію на продаж.

Якщо польські пани знайдуть де-небудь у Молдавії якісь свої [речі], то я готовий наказати, щоб наші дворяни негайно повернули [їх], хоч і купили за гроші. Хай ваша величність вірить, що у мене одне піклування — подати сусідам усю можливу допомогу. І тому мені неприємно, коли замість вдячності чую такі розмови, зокрема між шляхтичами, які повинні раніше перевіряти правдивість чуток. Отже, вірячи в щире дружбу вашої величності, прошу вас, щоб ви детально розглянули цю справу і були ласкаві припинити ці розмови. Тимчасом прагну запевнити вашу величність, що я роблю все по справедливості і підтримую добросусідські відносини. Коли буде яка-небудь нагода, це сама справа покаже.

А тому покладаюсь на вашу дальшу приязнь і милість [і] завжди залишаюсь щирим другом і готовим до послуг вашій величності. Іван-Костянтин Маврокордат з Скарлатти.

В Яссах, шостого липня тисяча сімсот тридцять четвертого року.

На звороті цього листа є такий напис: Найсвітлішому і найзнаменитішому пану подільському воєводі і генералу пану Гумецькому, моему вельмишановному пану у Кам'янці.

Місце вживаної ним печатки, відтиснутої у червоному воску.

Після внесення цього листа до книг цього уряду його оригінал цей шляхетний пред'явник забрав назад і поквитував цьому урядові за його повернення і взяття.

№ 14

1734 р. липня 13(24). Збараж.— Лист козацького полковника Верлана до писаря сандомирського воєводи князя Любомирського Юрія Волковича з повідомленням про перший похід козаків проти польських військ

Sabbatho in vigilia festi sancti Jacobi Apostoli, anno Domini 1734.

Ad officium actaque praesentia castrensia capitanealia Camenecensia Podoliae personaliter veniens generosus Joannes Chamiec, obtulit eiusdem officio et ad acticandum porrexit litteras manuales, a strenuo Werlan⁴, colonello exercituum rebellisantium Cosacorum, de bonis tractus Szarogrodensis congregatorum, ad nobilem Wolkowicz, notarium proventualem illustris magnifici Lubomirski, palatini Sandomiriensis, directas, manu eiusdem propria subscriptas, introcontentas, tenoris talis:

„Mnie wielce mości panie kumie mój, wielce mości dobrodzieju! Dowiedziawszy ja o waspana dobrodzieja szczęśliwym zdrowiu w dobrach pana dobrodzieja naszego, bar[*d*]zom uradowany, donoszę awizją waszeci, memu dobrodziejowi, o jaśnie oświeconym księciu jego mości, wojewodzie sandomi[e]rskim, panu i dobrodziejowi naszym, że ciągnie z jego mością królem Fryd[e]rykiem pod Kamieniec. A my spod Zbaraża mamy ruszać pod Stanisławów i obopólnie pod Kamieniec. Libertację * poszlę na dobra pańskie od jaśnie oświeconego księcia Hessen-Petemburskiego[!] ** przy której libertacji waćpan, mój dobrodziej, dobra pańskie chciej mieć, tak, jako i byli w całości i trzymać w dozorze. Donoszę waszeci, memu dobrodziejowi, że mieliśmy spotyczkę z Polakami pod Krzemieńcem. Obóz nam odebrali i woźnic kilkanaście zabito, a z kompanii wszyscyśmy zdrowi, wyrachowanych z woźnicami i kompanii człeka dwudziestu czterech z polskiego wojska zabitych towarzystwa: rajtarów i pacholków — sto czterdzieści trzy. I nieszczęśliwość nasza, że w bajorach krzemienieckich spotkanie było. Brody wzięte bez żadnej okazji; Zbaraż wzięli szafcami i dobytciem bez ubitych ludzi.

Jego mości panu kapitanowi wielkiemu a pyrkołabowi *** sorockiemu nisko kłaniam. O chudobę moją proszę mieć w całości. Jego mości panu

* Лібертація — звільнення від податків.

** Слід розуміти Гессен-Гомбурзького.

*** Пиркулаб — збирач податків, начальник округи.

sotnikowi, przyjacielowi i dobrodziejowi memu, kłaniam. Panu Stefanowi, porucznikowi, kłaniam i wszystkich mile pozdrawiam i jestem na zawsze waszeci, memu mościwemu panu i dobrodziejowi, szczeroczciwym sługą.

Werlan, pułkownik wojsk ochotnie konnych.

Z Zbaraża, dnia trzynastego jula, tysięcznego sied[*e*]msetnego trzydziestego czwartego roku“.

Superinscriptionis, a tergo adnotatae series talis: „Memu wielce mości panu i dobrodziejowi, jego mości panu Jerzemu Wolkowiczowi, pisarzowi jaśnie oświeconego księcia jego mości wojewody sandomi[e]rskiego, memu dobrodziejowi, oddać należy do rąk“.

Locus sigilli illius usitati, in cera rubra expressi.

Post quarum litterarum ad acta praesentia ingrossationem, originale earundem circa acta est relictum.

Архів ЮЗР. ч. 3, т. III, стор. 84—85.

Переклад

У суботу напередодні свята святого апостола Якова, року божого 1734.

До уряду і цих кам'янець-подільських гродських старостинських книг особисто прийшов шляхетний Іван Хамець і приніс та подав для запису у книги нижченаведений власноручний лист полковника повсталих козацьких військ, зібраних у маетках Шаргородського ключа, хороброго Верлана до економічного писаря сандомирського воєводи його світлості вельможного Любомирського шляхетного Волковича такого змісту:

«Мій вельми милостивий пане куме, вельми милостивий добродію!

Я дуже радий довідатись про добре здоров'я вашої милості добродія, [що перебуває] в маетках нашого пана і добродія. Подаю дані вашій милості моему добродію про милостивого сандомирського воєводу його світлість князя [Любомирського], нашого пана і добродія, що він просувається з його милістю королем Фрідріхом під Кам'янець, а ми маємо вирушити з-під Збаража під Станіслав і [звідти] разом під Кам'янець. Я надішлю звільнення від податків для панських маетків, дане його світлістю князем Гессен-Гомбурзьким. Маючи це звільнення, ваша милість, мій добродію, бережи панські маетки цілими, так як вони були, і зберігай. Повідомляю вашу милість, мій добродію, що у нас під Кременцем була сутичка з поляками. Захопили наш табір і вбили кільканадцять візників. Проте у загоні всі здорові. З польського війська вбитих 24 чоловіки, рахуючи візників і людей із загону, райтарів і слуг — сто сорок три [чоловіки]. На наше нещастя сутичка була у Кременецьких болотах. Броди взяті без будь-якої битви. Збараж взято внаслідок осади і без людських жертв.

Низько кланяюсь його милості пану великому капітану і сорочко-му пиркулабові. Прошу дбати про мою худобу. Кланяюсь його милості пану сотникові, моему приятелю і добродію. Кланяюсь пану поручикові Степану і щиро усіх поздоровляю. Залишаюсь назавжди щирим та прихильним слугою вашої милості, мого милостивого пана і добродія.

Верлан, полковник добровільних кінних військ

Із Збаража, дня тринадцятого липня тисяча сімсот тридцять четвертого року».

На звороті напис такого змісту: «Моему вельмимилостивому пану і добродієві, його милості пану Юрію Волковичу, писареві його милості сandomирського воеводи, його світлості князя, моему добродієві, належить віддати в руки».

Місце його звичайної печатки, відтиснутої у червоному воску.

Після впису до цих книг цього листа його оригінал залишено серед актів.

№ 15

1734 р. липня 31 (серпня 11). Кам'янець-Подільський. — Скарга шляхтича Бернарда Метельського на придворних ротмистрів сandomирського воеводи князя Юрія Любомирського Верлана, Скорича і Михалка, які, зібравши свавільних людей і видаючи себе за козаків, вчинили напад на його маєток у селі Білянах

Feria quarta in crastino festi sancti Laurentii Levitae et Martyris *
anno Domini 1734.

Videatur hoc loco protestatio magnifici Bernardi Mietelski, cohortis loricate illustrissimi palatini Sandomiriensis commilitonis bonorum villae Bielany obligatorii possessoris, in et contra illustrissimum Georgium in Wisznicz et Jarosław Lubomirski, palatinum Sandomiriensem, bonorum eorundem villae Bielany haeredem, tum strenuos: Werlan, Skorycz et Michalko eiusdem illustrissimi palatini Sandomiriensis rothmagistros post-curiales, Valachos, nimis licenciosos et excessivos homines, ratione per ipsos, et quidem per inculpato rothmagistros, nescitur, an scitu, iussu et mandato illustrissimi palatini Sandomiriensis, an proprio suo ausu [!] tempore certo, videlicet feria quinta post dominicam Exaudi ** anno praesenti, adscitis sibi permultis asseclis excessivis, numerum personarum aliquot centena adimplentibus, bonorum praemissorum Bielany, protestantis proprietarium, sub praetextu cosacorum, hostiliter superinequitationis, primo nobilis Simonis Moliński administratoris transfexionis, nobilis vero Kozłowski e vivis crudelissime sublationis, equireae, bovom, pecorum, pecudum, rerumque mobilium omnium, ac totius substantiae moderni protestantis propriae, seorsivo registro comprehensae, interceptionis et expilationis ac in nihil redactionis, aliarumque violentiarum damnorum iniuriarum ac praetensionum illationis facta. Copia latior dabitur et patet.

Bernard a Mietla Mietelski

Архів ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 92—93.

Переклад

У середу після свята святого мученика і левіти Лаврентія, року божого 1734.

Хай буде видно у цьому нижчеподаному місці протестацію, вчинену товаришем панцирної хоругви найяснішого сandomирського воеводи за-

* 31 липня (11 серпня).

** Шоста неділя після великоддя — 30 травня (10 червня).

ставного посесора маєтків села Біляни вельможного Бернарда Метельського проти найяснішого сandomирського воеводи, пана з Вишничі і Ярослав, дідича згаданих маєтків села Біляни Юрія Любомирського та придворних ротмистрів цього найяснішого сandomирського воеводи відважних волохів Верлана, Скорича і Михалка — людей надто свавільних і порушників порядку. Вони, а також інші невинні ротмистри невдомомо чи з відома, наказу і доручення найяснішого сandomирського воеводи, чи самовільно одного разу, а саме, у четвер після неділі ексавді цього року, намовивши багатьох слуг — порушників порядку — кілька сотень осіб, по-загарбницьки напали під виглядом козаків на згадані протестуючого маєтки Біляни. Спочатку вони закололи адміністратора шляхетного Симона Молінського, а [потім] жорстоко замучили до смерті шляхетного Козловського. Вони захопили, повбивали і в ніщо перетворили коней, волів, рогату та нерогату худобу, усе рухоме майно та увесь маєток цього протестуючого (що записано в окремому реєстрі), завдавши цим збитків на суму близько двадцяти тисяч польських злотих. Також вчинили інші насильства, збитки, несправедливість і зловживання. Буде дана більша копія, яку легко одержати.

Бернард Метельський з Метли

№ 16

1734 р. жовтня 21 (листопада 1). Берестечко. — Універсал ландграфа Людовика Гессен-Гомбурзького до польської шляхти про дозвіл ловити і вбивати козаків та солдатів, що підозрюються в участі у гайдамацькому русі

My w Polsce nad korpusem Jego najprześwińniejszego imperatorskiego wieliczeństwa komenderujący generał lejtenant, ordenu świętego Andrzeja apostoła kawaler i od lejbgwardii Przeobrażeńського pułku major, Ludwik landgraf Heseński i dziedziczny książę Hesen Umburski. Oznajmujemy niniejszym uniwersalem naszym wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy: że ponieważ do nas różno zachodziły skargi na kozaków o rabunki, chociaż we wszystkich libertacjach naszych publikowaliśmy, aby takowych grassantów łąpać, uykajacych zaś, jako nieposłusznych występców jakimkolwiek sposobem bić i zabić, bo którzy do nas przyprowadzeni różnymi karami i gardłem dosyć karani byli⁵. Zaczyn powtórnie się jaśnie wielmożnie ich mościom panom possesorom i obywatelom prześwińnych województw i powiatów ich w Polsce publikuję i konfirmuję: że którybykolwiek do miasta, miasteczka al do wsi przybyć i przyjechać mieli, a żadnym listem albo pasem rektifikować się nie mogli, pozwalamy obywatelom tamtecznym, zebrawszy się, takowych niech będą od regularnego wojska, albo też kozacy, łąpać, uciekających, jako się zwyczaj namieniło, zabijać, za to by najmniejszy kary obawiać się nie powinni i owszem wszelką obligacją mielc będą — upewniaamy. In quantum zaś by (według) tego naszego uniwersalu z takimi grassantami nie chcieli, jako się obwieszcza, postępować, nie będą na nas, ale na siebie się samych żalić. Który to uniwersał, aby tym prędko do wiadomo-

mości wszystkich ich mościów doszedł, w pobliszym grodzie i oblatować i publikować zleciliśmy, a dla większej wagi i waloru jego, przy zwykli naszy książęci pieczęci, własna ręką podpisujemy. [

Datum w Bresteczku, die 1 novembris, 1734 [roku]

Ludovicus, landgravius Haessiae

М[есто] п[ечати]

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 105—106.

Переклад

Ми, командир у Польщі корпусу його найяснішої імператорської величності, генерал-лейтенант, кавалер ордену святого апостола Андрія і майор лейб-гвардії Преображенського полку, ландграф і родовитий князь Людовик Гессенський Гессен-Гомбурзький.

Цим нашим універсалом повідомляємо всім взагалі і кожному зокрема, кому про це належить знати, що до нас різні надходили скарги на козаків про грабування. У всіх наших листах ми наказували таких грабіжників ловити, а тих, що намагаються втекти, як злочинних порушників, будь-яким чином бити і вбивати, бо з тих, що до нас по-різному потрапляли, було багато покараних на смерть. Отже, повторно опубліковую і стверджую ясновельможним їх милості панам посесорам і громадянам ясніших воеводств і повітів Польщі, що хто б до міста, містечка чи села прибув або приїхав, але жодним листом чи посвідченням виправдатися не зміг, дозволяю тутешнім громадянам, зібравшись, таких, хай будуть з регулярного війська або ж козаки, ловити, а втікачів, як вже було зазначено вище, вбивати. За це ніякої кари ніхто боятись не повинен, а крім того, запевняємо, одержуватиме всякі пільги. Якщо ж згідно з цим нашим універсалом [хтось] не хотів, як вище сповіщено, поступати з такими грабіжниками, хай на себе нарікає.

Цей універсал, щоб якнайшвидше дійшов до відома всіх їх милостей панів, у найближчому гроді пропонуємо до книг подавати і публікувати, а для більшої ваги і значення його крім звичайної нашої князівської печатки підписуємося власною рукою.

Дано в Берестечку, 1 листопада 1734 року.

Людовик, ландграф Гессії

Місце печатки

№ 17

1735 р. лютого 28 (березня 11). Житомир.— Заява, подана шляхтичем Степаном Даниловичем Дідковським у Житомирський гродський суд, про те, що він не може зробити заставний запис у Кременецькому гродському суді в зв'язку з гайдамацькими виступами

Roku tysiąc sied[em]set trzydziestego piątego, miesiąca marca jedynastego dnia.

Na urządzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości żytomiejskim, przede mną, Janem Meleniewskim namies[t]nikiem protunc grodzkim sta-

rostwa Żytomijskiego, i księgami niniejszymi, grodzkimi żytomiejskimi comparens personaliter urodzony, jego mość pan Stefan Daniłowicz z Didkowicz Didkowski, quamprimum acta praesentia, castrensia, Żytomijska adire potuit, tak zaraz, nomine et ex speciali commissio urodzonych ich mościów państwa Józefa i Anny z Suchodolskich Budzyńskich, małżonków, przed urzędem niniejszym, praecavendo indemnitati fortunae principalium suorum, manifestuje się o to: iż lubo pryncypałowie manifestantis zapis obligationis in personam sui, na tysiąc złotych polskich służący, sine ulla personali recognitione od wielmożnego jego mości pana Kazimierza Szalborskiego, łowczego parnawskiego, w roku tysiąc sied[em]set trzydziestym czwartym die vigesima quinta iunii dany, in se continens sortem principalibus comparentis in bonis Peremyśle, in palatinatu Wołyńskiem, districtu vero Cremenecensi, ab trigenio ad trigenum oneratum, iacentibus, testatur, a i dotychczas, ut moris et iuris est, ad mentem constitutionis millesimi quingentesimi octuagesimi octavi⁶, ad acticandum nie podany. Ze jednak teraz, warując całości fortuny pryncypałów swoich jak prędko acta adire mógł, eandem, superius memoratam inscriptionem, lubo extra districtum, ony per oblatam podał, a in proprio vero hucusque districtu, ob euntes ac redeuntes rebellantes, osobliwie hajdamackich zastępów, po drogach, ullatenus tantisper podać nie podobna, vigore cuius inscriptionis, ob rationem superius memoratam, w tąż część nie jest i. posesja zapisana. O co, de diligentia suorum principalium, aby perinde jakowego na fortunie swojej nie ponieśli uszczerbku, nomine eorundem, quorum supra, manifestatur, prosząc eam actis coriñotari, co i otrzymał.

Stefan Daniłowicz Didkowski, manu propria

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 117—118.

Переклад

Тисяча сімсот тридцять п'ятого року, місяця березня, одинадцятого дня.

У гродському уряді, у його королівської милості Житомирському замку, переді мною, Іваном Меленевським, теперішнім гродським намісником Житомирського староства, і цими житомирськими гродськими книгами особисто став його милість уроджений пан Степан Данилович Дідковський з Дідкович. Він, дбаючи про цілість маєтку своїх принципалів, як тільки прибув до цих житомирських книг, зразу ж від імені і за спеціальним дорученням подружжя їх милостей панів шляхетних Йосипа і Анни з Суходольських Будзинських вніс до нашого уряду таку маніфестацію. Принципали протестуючого [мають] на своє ім'я заставний запис на тисячу польських злотих з 25 червня тисяча сімсот тридцять четвертого [року], зроблений парнавським ловчим вельможним його милості паном Казимиром Шальборським. Він особисто не вписаний [у книги], у ньому Волинського воеводства, яка заборгована від Кременецького повіту Але до цього часу [запис], згідно із звичаєм, протрять до трьох років. Але до цього часу [запис], згідно із звичаєм, правом і конституцією тисяча п'ятсот вісімдесят восьмого [року], внаслідок різних козацьких заворушень, не поданий для запису у книги. Однак тепер, оберігаючи цілість маєтку своїх принципалів, як тільки прибув до книг (хоч поза своїм повітом), він подав шляхом обляти вищезга-

даний запис. У своєму повіті до цього часу до книг поки що подати неможливо через заколотників, зокрема гайдамацькі загони, що проходять по дорогах і повертаються назад. Через це в цю частину даного запису не внесений маєток. Про це він від імені і через старанність вищезгаданих своїх принципалів заявляє, щоб таким чином їх маєткам не завдали ніякої шкоди і просить цю [заяву] внести у книги, що й було зроблено.

Степан Данилович Дідковський, власною рукою

№ 18

1735 р. березня 25. Біла Церква.— Універсал київського генерал-губернатора графа Івана Бернарда Вейсбаха мешканцям Брацлавського воеводства з наказом затримувати повстанців, а також повідомляти командуванню російських військ про гайдамаків

Jej imperatorskiego wieliczeństwa samodzięzcy wszystkiej Rosji etc., etc., etc. postanowiony nad wojskami rosyjskimi generał pełnomocny, orderów świętych: Andrzeja apostoła i Aleksandra Newskiego kawaler, Kijowskiej gubernii generalny gubernator, nad sybirskim dragońskim pułkiem pułkownik, Jan Bernard graf fon Wejzbach.

Wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy, osobliwie jaśnie wielmożnym, wielmożnym ich mościom panom senatorom, dygnitarzom, urzędnikom koronnym, ziemskim, duchownym i grodzkim, tudzież obywatelom, komisarzom, ekonomom, gubernatorom, administratorom i wszelkiej jurysdykcji ludziom prześwietnego województwa Braclawskiego, moim wielce mości panom, do wiadomości podaję: iż na przereczone województwo, jako pograniczne et variis oppressionibus swawolnej kompanii hajdamackiej obciążone, mając oraz wzgląd, że jest poprzyjęzione, et unanimo voce animoque na sejmiku swoim, recenter w Winnicy odprawionym, za króla najjaśniejszego Augusta trzeciego uznało⁷, et super fidelitatem pro cognitione pana nec non manutentione quorumvis regni Poloniae iurium ablegatów wysłało e medio sui — więc, że z różnych miejsc donoszą et querulantur na zbierające się kupy swawolne, dwory najeżdżające, rabujące, i ludzie zabijające, a chcąc w jaknajlepszym bezpieczeństwie utrzymać ich mościów obywatelów pomienionego województwa, naprzód wydałem ordynanse do komend wojsk jej imperatorskiego wieliczeństwa, pani mojej najmościwszej, aby takowych buntowników chwytano, a potem (że komenda od komendy odległa), dla utrzymania samych siebie i swoich fortun całości, każda jurysdykcja, żeby, w groźbie poddanych trzymając, gdziekolwiek postrzeże takich swawolników, aby do komend znać dawała i do chwytania dopomagała, a pojmanych pro forti et irremissibili executione do należytego sądu odsyłała. Nadto, gdy teraz nadchodzi wiosna i każdy poddany mieć się powinien do gospodarskich robót, zalecam wszelkiej jurysdykcji ludziom stringere takowych poddanych do zasiewów, a zboża nie mającym dopomagać. Renitentes zaś i nie mających się do pracy i dzieł roboczych (co samo oczywistym pokazuje się być haj-

damactwem i do rozboju intencją) poddanych, jako podejrzanych, kometdom wojsk rosyjskich donosić, i przy asystencji ad seriam indagacionem do sądu, według afektacji i elekcji sejmiku tegoż województwa destynowanego, praw, konstytucji et statutorum, legibus regni descriptorum, oddawać, nec non sine quavis protellatione et appellatione tenże sąd dektetować powinien i ekzekwować każe. Więc, dla uwiadomienia wszystkich ich mościów obywatelów, z przychylności mojej, ten uniwersał po grodach i parochiach publikować jako najprędzej zalecam, a dla lepszego waloru, pieczęcią stwierdzony, ręką własną podpisuję.

Datum w Białej Cerkwi, die 25 mensis martii, 1735 anno.

Joannes Bernardus comes de Weisbach, manu propria

M[есто] п[ечати]

Архів ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 128—129.

Переклад

Її імператорською величністю самодержицею всієї Росії і т. д., і т. д., і т. д. поставлений над російськими військами уповноважений генерал, кавалер орденів святих Андрія апостола і Олександра Невського, генеральний губернатор Київської губернії, полковник сибірського драгунського полку Іван Бернард граф фон-Вейсбах.

Усім взагалі і кожному зокрема, кому про те належить знати, особливо ясновельможним, вельможним їх милостям панам сенаторам, сановникам, коронним, земським, духовним і гродським урядникам, а також громадянам, комісарам, економам, управителям, адміністраторам і всякої юрисдикції людям високого Брацлавського воеводства, моїм вельми милостивим панам, подаю до відома. Прихильно ставлячись до згаданого воеводства як пограничного і обтяженого різними утисками свавільної гайдамаччини, яке одностайно голосом і серцем на своєму сеймику, що недавно відбувся у Вінниці, заприсяглося і визнало королем найяснішого Августа Третього і вислало делегатів [для присяги] на вірність панові і для захисту будь-яких прав Польського королівства, тому що з різних місць повідомляють і скаржаться на скупчення свавільних ватаг, що наїжджають на двори, грабують і людей убивають, а бажаючи в найкращій безпеці тримати їх милостей громадян згаданого воеводства, я вже видав накази командам військ її імператорської величності, моєї наймилостивішої пані, щоб таких бунтівників ловити, а потім (оскільки команда від команди віддалена) для власної безпеки і збереження своїх маєтків кожна юрисдикція, тримаючи у покорі підданих, де б не побачила їх ловити, а спійманих, не милуючи, відсилала командам і допомагала їх ловити, а спійманих, не милуючи, відсилала до належного суду для найтяжчого покарання. Крім того, зараз, коли настає весна і кожний підданий повинен займатися господарськими справами, доручаю людям усякої юрисдикції зобов'язати таких підданих провести сівбу, а тим, що не мають збіжжя, допомагати. Про тих підданих, які упираються і не бажають працювати (що свідчить про очевидне гайдамацтво і намір розбою), наказую повідомляти військовим командам як про підозрілих і, добре допитавши, віддавати [їх] до суду, визначеного згідно з вимогами і вибором сеймику того ж воеводства, [згідно] з правами, конституцією, статутами, описаними законами королівства.

Той же суд без будь-яких зволікань і апеляцій повинен вирішувати і виконувати вироки. Отже, для повідомлення всім їх милостям громадянам, маючи прихильність, рекомєндую якнайшвидше опублікувати цей універсал у гродях і парафіях, а для більшої переконливості, ствердивши печаткою, підписую власною рукою.

Дано в Білій Церкві, дня 25, місяця березня, 1735 року.

Іван Бернад граф Вейсбах, рука власна

№ 19

1735 р. травня 1(12). Вінниця.— Скарга управителя маєтка Линці Михайла Новицького, подана до Вінницького гродського суду, на колишнього орендаря Лейбу Фрумчина за те, що останній затримав у себе листа економа Антона Богорайського, в якому той застерігав від нападу гайдамаків

Roku tysiąc sied[em]set trzydziestego piątego, miesiąca maii dwunastego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszymi grodzkimi, winnickimi i przede mną Janem Kazimierzem Młodziejowskim, namies[t]nikiem natenczas burgrabstwa i regencji grodzkim winnickim, comparens personaliter urodzony jego mość pan Michał Nowicki, dóbr Liniec cum attinentiis, jaśnie oświeconych książąt ich mościów: Antoniego, kazimierskiego, i Franciszka, olsztyńskiego starostów, na Wisznicy i Jarosławiu Lubomirskich, wojewodzców krakowskich, dziedziców, gubernator, przestrzegając wszelkiej całości dóbr przereczonych, solenniter świadczył i protestował się naprzeciwko niewiernemu Lejbie Frumczynemu, obywatelowi niemirowskiemu, ante hac burtów saletrzanych i całej włości Liniec arendarzowi, niestownemu a zawódcy znacznemu, swoim, jaśnie oświeconych ich mościów książąt Lubomirskich, wojewodzców krakowskich, uti bonorum praemissorum Lińce cum attinentiis dziedziców i panów swoich, imieniem, w ten niżej opisany sposób i o to: że przereczony niewierny Żyd Lejba Frumczyn, trzymając saletrzaną i całych dóbr Liniec arendę, rok cały raty i summy złotych polskich sied[em]set nie zapłacił i sam z dóbr do Niemirowa uszedł, ludzi i poddanych pańskich z wielką krzywdą pozdzierał, zagrabił i uciemieżył, a co bardziej, na większą tych dóbr pańskich czyniąc ruinę i zgubę, list z ordynansem od jego mości pana Antoniego Bogorajskiego, ekonoma i gubernatora włości Połońskich, de data eius die trigesima februarii, roku terażniejszego, tysiąc sied[em]set trzydziestego piątego, z Połonnego do protestanta per directum pisany, przy sobie iniqua autoritate et praetextu przez niedziel sześć trzymał. Po który list modernus protestans, dla odebrania, wójta z Liniec posyłał, potem listownie przez umyślnego posłańca rekwirował, a naostatek sam terażniejszy comparens do tegoż obwinionego arendarza do Niemirowa jeździł,— oddać nie chciał, aż ledwie za rozkazem wielmożnego jego mości pana Baskakowa, podpułkownika wojsk rosyjskich, komendanta niemirowskiego, ten list bardzo potrzebny protestantowi oddał, dla którego zatrzymania listu żadnej nie mając informacji ani uniwersału, przy czym i za czym w do-

brach pańskich oponować się miał, a tymczasem swawolne kupy hultajskie kozackie, na dobra Lińce napad[li]szy, poddanych pańskich i Żydów zrabowali, kotły, konie fanty i różne rzeczy i dobytki pozabierali, ludzi i poddanych rozegnali, samego urodzonego jego mości pana protestanta hultaje, w zamczku napad[li]szy, spisami skłuli, zbili, ludzi trzech na śmierć zabili, innych pokaleczyli, którzy dotychczas do zdrowia przyjść nie mogą. Przez które nieoddanie listu i uniwersału, nie mając informacji ostrożności, i zgromadzenia dla obrony ludzi nie miał, dla czego szkody i ruiny na piętnaście tysięcy w dobrach pańskich swawolne kupy kozackie uczynili. O co wszystko, zabiegając dalszej i ostatniej tych dóbr Liniec ruiny, a całości swojej przestrzegając, tenże urodzony comparens przeciwko obwinionemu niewiernemu Lejbie Frumce arendarzowi, jako zdrajcy, iteratis vicibus quam sollemnissime, imieniem jaśnie oświeconych książąt ich mościów Lubomirskich, wojewodzców krakowskich, dóbr Liniec cum attinentiis dziedziców, jako panów swoich, protestuje się i manifestuje, salvam tamen, si opus fuerit, modernae protestationis pro exigentia iuris reservando et praecustodito meliorationem. Którą protestację actis connotari prosił, co i otrzymał.

Jego mość protestans, nie umiejący pisać, znak krzyża świętego kładzie.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 141—142.

Переклад

Тисяча сімсот тридцять п'ятого року, місяця травня, дванадцятото дня.

Перед судом і цими вінницькими гродськими книгами та переді мною, Іваном Казимиром Млодзейовським, в цей час намісником вінницького гродського бургграфства і регентства, особисто став шляхетний його милість пан Михайло Новицький, управитель маєтків Линці з околицями найясніших князів їх милостей дідичів на Вишничу і в Ярославі краківських воеводичів Любомірських, казимирського старости Антонія, ольштинського старости Франциска. [Він], дбаючи про цілість згаданих маєтків, від свого імені та від імені краківських воеводичів найясніших їх милостей князів Любомірських, як дідичів згаданих маєтків Линці з околицями і своїх панів, урочисто свідчив і протестував нижчеописаним способом проти немирівського громадянина, колишнього орендаря селітрових бurtів та цілої волості Линець, словопорушника і великого ошукавця, невірнього Лейби Фрумчина у тому, що названий невірний єврей Лейба Фрумчин, орендуючи селітровий промисел і весь маєток Линці, за цілий рік не заплатив борг і суму в сімсот польських злотих та сам, пішовши з маєтку до Немирова, сильно пообдирав, пограбував і пригнобив людей і панських підданих. Більше того, він тримав у себе, не маючи підстав і права, шість тижнів лист від 30 лютого [?] цього 1735 року з наказом від економа й управителя полонських волостей його милості pana Антона Богорайського, тимчасом далі розорюючи і знищуючи цей маєток. Згаданий протестуючий послав війта з Линців відібрати цього листа, потім він [його] домагався листовно через спеціального посланця, а нарешті, цей заявник сам їздив до того ж обвинуваченого орендаря до Немирова, [однак] він не хотів

віддати. Щойно він віддав той дуже потрібний лист скаржникові за наказом немирівського коменданта підполковника російських військ. Він не мав жодної довідки або універсалу щодо затримання цього листа, в зв'язку з чим не повинен був це робити, [перебуваючи] у панських маєтках. А тимчасом свавільні козацькі гультяйські ватаги, напавши на маєток Линці, пограбували панських підданих і євреїв, позабирали котли, коні, речі та різні предмети і добро, розігнали людей і підданих. Самого шляхетного його милість пана скаржника гультяї, напавши в замок, покололи списками, збили, трьох людей убили, інших покалічили так, що й досі не можуть видужати. Оскільки лист і універсал не були віддані, [скаржник] не маючи повідомлення про обережність, не підготував людей для оборони, внаслідок чого свавільні козацькі ватаги заподіяли збитків і руйнування панському маєтку на п'ятнадцять тисяч. Про все це, оберігаючи маєток Линці від дальшого і остаточного руйнування та дбаючи про свою цілість, той же шляхетний прибулий заявник від імені своїх панів, краківських воеводичів, дідичів маєтку Линці з околицями, найясніших князів їх милостей Любомирських, найурочистіше знову протестує і заявляє проти обвинуваченого орендаря невірного Лейби Фрумчина, як зрадника, із застереженням, однак, якщо буде необхідність для потреб права, обережного поліпшення цієї протестації. Цю протестацію просив внести в книги, що й одержав.

Його милість скаржник, не вмючи писати, кладе знак святого хреста.

№ 20

1735 р. червня 12(23). Вінниця.— Скарга шляхтичів Юшковських, Красносельських і Котонів, подана до Вінницького городського суду, про знищення їхнього маєтку Носівці гайдамацькими загонами сотника Гриви і Перехреста

Рoku тисяч siedmset trzydziestego piątego miesiąca junii dwudziestego trzeciego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszemi grodzkimi, winnickimi i przede mną Janem Kazimierzem Młodziejowskim, namięśnikiem natenczas burgrabstwa i regencji grodzkim winnickim, comparentes personaliter urodzeni ich mość panowie: Jan Juszkowski i Anastazja z Krasnosielskich, niegdy urodzonego Stefana i Marianny Czajkowskiej spłodzona córka, niegdy urodzonego Konstantego Krasnosielskiego i Zuzanny Kruszelnickej, dóbr Nosowiec, Kunki i Michałówki alias Michałowiec dziedziczki, wnuka, tegoż, urodzonego Jana Juszkowskiego, komparenta, małżonka cum debita ejusdem mariti sui assistentia, małżonkowie, tudzież urodzony Mikołaj Koton i Katarzyna z Smarzewskich, niegdy urodzonego Jerzego Krasnosielskiego powtórnego małżeństwa pozostała wdowa, małżonkowie, solenniter manifestowali się i protestowali, jako to — urodzony jego mość pan Mikołaj Koton nomine et ex parte urodzonych: Jana i Konstantyna Krasnosielskich, niegdy urodzonego Jerzego Krasnosielskiego, wyż rzeczownego niegdy urodzonego Stefana Krasnosielskiego, brata rodzonego z uro-

dzoney Anny Kotonianki, siostry comparentis rodzonej, ex primo voto spłodzonych synów, siostrzeńców swoich, a urodzona Katarzyna z Smarzewskich, secundi matrimonii tegoż urodzonego niegdy Jerzego Krasnosielskiego pozostała wdowa, jako matka swym i urodzonych Andrzeja, Kazimierza, Bazylego i Jana Krasnosielskich, synów swoich spłodzonych, imieniem, a urodzeni także Jan i Anastazja z Krasnosielskich Juszkowscy, małżonkowie, similiter swoim i urodzonych Jana Łuckiego, niegdy urodzonego Tomasza Łuckiego z urodzoną Marianną Krasnosielską i Marianny Antoniowej Bernackiej, niegdy urodzonego Franciszka Sirakowskiego z niegdy urodzoną Ewą Krasnosielską, syna i córki, siostr rodzonych ich mościów panów Stefana i Jerzego Krasnosielskich, imieniem, do tejże Chortuny[!] i dóbr Nosowiec, i Kunki, i Michałówki, jure divino et naturali successione aequaliter należących, idque praecavendo omnimodae integritati fortunae suae et eorundem suprascriptorum consuccessorum suorum, post fata olim generosorum: Konstantini Krasnosielski, avi, et Zuzanna Krasnosielską, aviae haeredissae, in se manifestantes devoluto, w ten niżej opisany sposób i o to: że pod terażniejsze nieszczęśliwe czasy i zamieszania Rzeczypospolitej, prawa wszystkie, zapisy, dokumenta na dobra Nosowce i inne służące, różne membrany, karty, rejestra, assekuracje,— przez hultajskie najazdy i ruiny poginęli; jakoż Hrywa⁸ sołnik z ludźmi i kozakami swemi, w dobrach Nosowcach napadszy, roku przeszłego, tysiąc sied[em]set trzydziestego czwartego, o Zielonych świętkach*, samego urodzonego jego mości pana Juszkowskiego, terażniejszego protestanta, we dworze wzięli, związali, za szyję postronkiem wodzili, bili, także i samą jej mość panię Juszkowską, małżonka swego broniącą, obuchami, kańczukami, spisami zbili, skaleczyli; rękę lewo przebili, skrwawili, skrzynie porozbijali, suknie wszystkie, rzeczy ruchome, także i pieniądze pozabierali, konie urodzonych ich mościów panów Biernackiego i Krasnosielskiego zabrali, czeladź i ludzie dworskie porozganiłi, i tym się nie contentując, zwiazanego za szyję postronkiem protestanta zbitego i skaliczonego do pasieki zaprowadzili i tam spisami, nogami, kolanami, pięściami na śmierć zabijali, mordowali, z nożem do piersi rozganiając się i po kilka razy przymierzając, przebić i na śmierć zabić usiłowali, a tak naostatek o reście fortuny swojej protestant musiał powiedzieć, i te wszystkie praktyki zabrali i zrabowali, w którym najeździe i rabunku te wszystkie praktyki, papiery, zapisy i dokumenta zabrawszy, w winnicy własnej protestanta w piecki kotłowe porzucali i do szcztetu popalili, między któremi papierami assekuracja na złotych polskich pięćset od jego mości pana Kazimierza Piotrowskiego, towarzysza chorągwie pancерnej jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelanica wołyńskiego, starosty braclawskiego, urodzonemu Juszkowskiemu protestantowi, dane i służaca, była, i wtedy zgorzała. Po których takowych oppressjach i ruinach, drudzy hultaje z Perehrestą buntownikami, roku terażniejszego w wielki [post?]** na też dobra Nosowce napadli, napadszy cerkiew odbili, suknie i różne rzeczy, w schowaniu tam będące, i kotły z winnicy pozabierali; do ostatka dobra zrujnowali, protestantów jednych pobili, drugich porozganiłi, i tak wiele niezliczonych szkód i wioleńci porobili. O co wszystko ciż ich mość urodzeni protestantes insimul wszyscy, subveniendo integritati fortunae

* 2 (13) червня.

** 12 (23) лютого — 29 березня (9 квітня).

suae, iteratis vicibus, tak swoim, jako i w komparycji wyrażonych konsukcessorów swoich imieniem quam solennissime manifestantur et protestantur, salvam jednak modernae manifestationis reservando meliorationem, która to manifestację actis connotari prosili, co otrzymali.

Jan Juskowski. Urodzona jej mość pani Anastazja z Krasnosielskich Juskowska, pisać nie umiejąca znak krzyża świętego kładzie +; Mikołaj Kotoni, imieniem siostrzeńców swoich: Jana i Konstantego Krasnosielskich, podpisuje się: Katarzyna z Smarzewskich Irzyna Krasnosielska, pisać nie umiejąca, znak krzyża świętego imieniem swoim i synów swoich.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 149—151.

Переклад

Року тисяча сімсот тридцять п'ятого, місяця червня, двадцять третього дня.

Перед урядом і цими вінницькими гродськими книгами і переді мною, в цей час намісником бургграфства і гродської вінницької управи, Іваном Казимиром Млодзейовським, особисто стали шляхетні їх милості панове: подружжя — Іван Юшковський і Анастасія з Красносельських, дочка покійного шляхетного Степана і Мар'яни Чайковської, внучка покійного шляхетного Костянтина Красносельського і Сузанни Крушельницької, власниці маєтків Носівці, Кунка і Михайлівка або ж Михалковець, дружина цього ж прибулого шляхетного Івана Юшковського, яка з'явилась у його супроводі; також подружжя шляхетного Миколи Котоні і Катерини з Смажевських, вдови після шлюбу з покійним шляхетним Юрієм Красносельським. Вони урочисто заявляли та протестували: його милість шляхетний пан Микола Котоні — від свого імені і синів, що народилися від першого шлюбу, шляхетного Івана і Костянтина Красносельських, покійного шляхетного Юрія Красносельського — рідного брата вищезгаданого покійного шляхетного Степана Красносельського [і] шляхтянки матері Ганни Котонянки — рідної сестри прибулого та племінників [Котоні]; шляхтянка Катерина із Смажевських, вдова покійного шляхетного Юрія Красносельського від його другого подружжя, як мати, від свого імені та від імені синів шляхетних Андрія, Казимира, Василя та Івана Красносельських; також шляхетні Іван та Анастасія з Красносельських Юшковські теж заявляли і протестували від свого імені і від імені шляхетних Івана Луцького, сина покійного шляхетного Томаша Луцького і шляхтянки Мар'яни Красносельської, і Мар'яни Антонової Бернацької, дочки покійного шляхетного Франциска Сіраковського і покійної шляхтянки Єви Красносельської, рідних сестер їх милості панів Степана та Юрія Красносельських. Вони від імені вищезгаданих [і] протестуючих, яким на основі божого права та природної спадковості, що випала на їх долю після смерті шляхетних діда Костянтина Красносельського та дідички [цих маєтків] бабки Сузанни Красносельської, однаково належить майно і маєтки Носівці, Кунка та Михайлівка, дбаючи про їх милість і тих же своїх співспадкоємців, заявляють про це нижчеподаним способом. В теперішні нещасні часи і сум'яття Речі Посполитої загинули усі права, записи, документи, різні листи, карти, рахунки, страхування, що стосуються маєтків Носівці та інших, через гультайські на-

пади та знищення, через те, що сотник Грива зі своїми людьми і козаками нанав на зелені свята минулого тисяча сімсот тридцять четвертого року на маєток Носівці. Вони захопили у дворі самого протестуючого шляхетного його милість пана Юшковського, зав'язавши на шні посторонок, водили, били, а також її милість пані Юшковську, яка захищала свого чоловіка, побили обухами, нагайками, списами, покалічили, перебили ліву руку, покривавили. Вони порозбивали скрині, забрали всю одягу, рухоме майно, а також гроші, взяли їх милостей панів Бернацького і Красносельського коней, порозганяли челядь і двірських людей і, тим не задовольнившись, завели зав'язаного за шию посторонком, побитого, покаліченого протестуючого у пасіку і там списами, ногами, колінами, кулаками до смерті били, катували, замахуючись ножом до грудей примірялися, кілька разів намагались проколоти і забити до смерті. Протестуючий, нарешті, мусив показати останнє своє майно, яке все пограбували і забрали. При цьому нападі та грабуванні вони, забравши всі ці права, папери, записи і документи, покидали в котельні печі власної винниці протестуючого і спалили дощенту. Між цими паперами була і тоді згоріла асекурація на п'ятсот польських злотих, дана протестуючому шляхетному Юшковському товаришем панцирної хоругви ясновельможного його милості каштелянця, брацлавського старости його милістю паном Казимиром Пйотровським. Після цих насильств і руйнування цього ж року у великий [піст?] напали інші гультаї з бунтівником Перехрестом на той же маєток Носівці. Налетівши, вони відкрили церкву, позабирали одяг і різні речі, що там були заховані, а також котли у винниці. Дощенту зруйнували маєток. Одних протестуючих побили, інших — порозганяли. Таким чином, причинили безліч збитків і насильств. В зв'язку з цим всі ці разом шляхетні скаржники, дбаючи про цілість свого маєтку, повторно від свого імені і від імені згаданих у записі шляхетних своїх співспадкоємців якнайурочистіше заявляють і протестують із збереженням, однак, права поліпшення протестації. Вони просили, щоб маніфестацію внести у книги, що й одержали.

Іван Юшковський; шляхтянка її милість пані Анастасія з Красносельських Юшковська, як така, що не вмє писати, ставить знак святого хреста; Микола Котоні підписується від імені своїх племінників Івана і Костянтина Красносельських; Катерина з Смажевських Юрієва Красносельська, як така, що не вмє писати, [ставить] від свого імені і своїх синів знак святого хреста.

№ 21

1735 р. серпня 11(22). Мотовилівка.— Скарга управительки Жаботинського ключа Мар'яни Залеської, подана до пограничного суду, про напад гайдамаків та січових козаків у 1734 р. на Жаботинський замок

Manifestacja urodzonej jej mości pani Marianny z Bujalskich Zaleskiej, gubernatorowej klucza Zabotyńskiego, przeciwko swawolnym Juśkowi Czubenkowi i innym.

Przed aktami sądów pogranicznych województwa Kijowskiego kom-

parens personaliter urodzona jej mość pani Marianna z Bujalskich Zaleska, administratorowa klucza Zabotyńskiego, wdowa, adiens acta praesentia sądów pogranicznych lege publica województwa Kijowskiego z najjaśniejszą monarchią Rosyjską protunc w Motowidlówce będący, manifestowała się solenniter imieniem swoim naprzód przeciwko Iwancowi koszowemu i jego towarzystwu, Stefanowi Czarnemu Paszko[w]skiego kurenia, Deniszczu [!] Borszczowi, siczowym kozakom, tudzież przeciwko swawolnym Juškowi Czubenkowi, Konnowi bednarzowi, Iwanowi Puzyrowi, Ilkowi Nestratemu, Klementowi Czercowi, poddanym klucza Zabotyńskiego; i przeciwko jego mości panu And[r]zejowi Duninowi, pułkownikowi pułku lantminickiego [!] wojsk rosyjskich w ten sposób i o to. Naprz[ód] przeciwko wyszpomienionym swawolnym kozakom zabójcom, iż oni nie mając żadnej przyczyny przeciwko prawu boskiemu i ludzkiemu w roku tysięcznym siedemsetnym trzydziestym czwartym w miesiącu marcu napad[!]szy na zamek żabotyński nic sobie niewinnego urodzonego jego mości pana Bogusława Zaleskiego, administratora żabotyńskiego, tyranissime na śmierć zabili i na sześć tysięcy fortuny* zabrali; a przeciwko jego mości panu Andrzejowi Duninowi pułkownikowi o to, iż jego mość stanąwszy z pułkiem swoim na kwaterze eodem anno w kluczu Zabotyńskim naprzód zakazał, aby ludzie, poddani żabotyńscy, nie chodzili na wartę do zamku i nie byli posłuszni: posławszy z tym Stefana Kałużnego, atamana i Tarasa** chorążego*** kozackiego, po którym zakazanym posłuszeństwie i warcie w kilka dni zaraz zabili jego mość pana Zaleskiego****, i w prędkim czasie zaraz jego mość pan pułkownik Dunin pobrawszy zbójców, którzy zabili jego mość pana Zaleskiego, nie tylko za zabicie nie karał, ale pojedynczą do siebie ich wodząc, pieniądze, czerwone złote poodbierał i choć ch[ę]cieli zbójcowie opłacać głowę jego mości pana Zaleskiego, ten im nie pozwolił i owszem wolnymi uczynił; a przeciwko jego mości panu Iwancowi koszowemu w ten sposób i o to, iż kiedy jego mość pan Iwaniec koszowy z Siczy jechał do Białej Cerkwi do jego mości pana generała Wejzbacha był z nim natenczas i obżałowany Deniszcza zabójca, na którego jego mość manifestantka temuż koszowemu uskarżała się i sprawiedliwosci nie odniosła.

O co wszystko eadem manifestantka iterumque manifestując się, jeżeli tego potrzeba ukazować będzie tej manifestacji prosiła, aby to actis konnotowano było, co i otrzymała.

Marianna Zaleska

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 6, оп. 1, спр. 1, арк. 99 зв.—101. Засвідчена копія.

Переклад

Скарга управительки Жаботинського ключа шляхетної її милості пані Маріанни з Буяльських Залеської на свавільних Йосипа Чубенка та інших.

Перед актами пограничних судів Київського воеводства, які тепер за законом є спільними як для Київського воеводства, так і Російської монархії, та зараз знаходяться в Мотовилівці, особисто стала управи-

* У тексті: «tortuny».

** У тексті: «Tatasa».

*** У тексті: «horążego».

**** У тексті: «Zaleskiego».

телька Жаботинського ключа шляхетна її милість пані Маріанна з Буяльських Залеська. Вона спочатку від свого імені урочисто скаржилась на кошового Іванця та його товариство: Степана Чорного з Пашківського куреня, Дениса Борща — з січових козаків, також на свавільного Йосипа Чубенка, бондаря Коннова, Івана Пузиря, Ілька Нestrата, Климентія Черця — підданих Жаботинського ключа та [пізніше] таким же чином і на це ж на полковника лантмилицького полку російських військ його милість пана Андрія Дуніна. Спочатку на вищезгаданих свавільних козаків-убивць за те, що вони, не маючи ніякого приводу для порушення божого та морального прав, у тисячу сімсот тридцять четвертому році, в березні місяці, напали на Жаботинський замок, жорстоко вбили невинного шляхетного жаботинського адміністратора, його милість пана Богуслава Залеського [та] забрали майна на шість тисяч. [Вона скаржилась] на його милість пана полковника Андрія Дуніна за те, що цього ж року його милість, розквартирувавшись із своїм полком у Жаботинському ключі, спочатку заборонив людям, жаботинським підданим, охороняти замок і відбувати послух, [потім] послав для цього отамана Степана Каłużного та козацького хорунжого Тараса, [в зв'язку з чим] відразу ж — через кілька днів після заборони виконувати послуги та варту — було вбито його милість пана Залеського. І незабаром його милість пан полковник Дунін, спіймавши вбивць, що стратили його милість пана Залеського, не лише не покарав за вбивство, а приводячи окремо кожного до себе, забирал [у них] червоні золоті гроші, хоч вбивці хотіли заплатити за голову його милості пана Залеського, але цей не дозволив, навіть їх звільнив. [Також скаржилась] на кошового його милість пана Іванця таким же чином на те, що коли кошовий його милість пан Іванець їздив із Січі до Білої Церкви, до його милості пана генерала Вейсбаха, то тоді разом з ним був і обвинувачений вбивця Дениша, про якого позивачка заявила цьому кошовому, але він на це не звернув уваги.

Скаржачись на цьому ж місці про все це на випадок, коли ще раз необхідна буде скарга, позивачка просила внести її до книг, що й одержала.

Маріанна Залеська

№ 22

1735 р. Київ.— Протокол допиту гайдамаки Калини Кривецького, який, перебуваючи у загоні отамана-волоха Митки, брав участь в нападі на маєток поміщиці Рудківської

И по пометі на делѣ в Киево-губернской канцеляріи выписаны:

<p>Нижеписанныя арестанты по оному греческому дѣлу⁹ допрашиваны и по допросом к разграблению греков неприличились, а приличились по оным дѣлам, а доп[р]осами показали: Калина Данилов, сын Кривецкій, сказал: уроженец Полской области, местечка Синявы, взят я под караул в</p>	<p>По конфирмации на оном греческом деле полковника фон-Трейдина и капитана Батюшкова приговорены ко эк-</p>	<p>По рассмотрению господина генерала-маэора і ордена святаго Александра ковалера и Киев-</p>
--	--	---

местечке Белиловке стоящими тамо козаками и приведен был во оном местечке к прапорщику Вилмату. В местечко Белиловку призжал я, искал своих товарищев гайдамаков, которые со мною были в собраніи, для разорения жидов и поляков. А в собраніи нас было шестьдесят человек с атаманом. Атамана зовуть Митком, а родом он волошенин, а выехал оной атаман и гайдамаки из Запорожя. Остался я не вдалном розстояніи от Погребища под селом Василковцами, а от Погребищ до оного села Василковцов одна миля. И как розбили нас ис Погребища драгуны в еру на степи под лесом, то я ушел от оного атамана адин и бежал на село Соколец, а с Соколца в Белиловку, где и пойман означенными стоящими тамо казаками и по приказу отдан под караул ко оному атаману Митке. Взят я Полской области под селом Хмелником, как ехал с торгу с местечка Полонного и как я был с атаманом Миткою вместе, то со оним был я две недели и при мне он разбоев никаких не чинил, кроме что по селам хлеб у мужиков брали. Толко первое разорение то учинили, что панью Рудковскую розбили и лошадей у нея отнели, а как оное село зоветца, где оная паня живет, не знаю. И как усмотрел я, что едут драгуны и казаки, то я, убояс их, и побежал до оного атамана Митки и прибежал в вышепоказанное местечко Белиловку. Из оного местечка хотел было ехать в дом свой в местечко Синяву, к жене своей. Ныне где оной атаман Митка-волошенин, в котором местечке обретающа и что с ним гайдамаков имеется, не знаю, понеже я, как и выше сего показал, как он панью Рудковскую учал разбивать, то я, усмотря драгун и казаков, ушел от него. Со мною из местечка Синявыг ис тамошних жителей, кроме меня, с ним, атаманом Миткою, не было, только я один, да был же Полской области из села Чюдиновец жител Федор, а прозвание ему пан

зекуциям.

По силе Соборного уложения 21 главы 16 статьи и указа 721 году ноября 12-го дня бит[ь] кнутом и, вырезав ноздри, послать в вечную работу на каторгу.

ской губернии губернатора Сукина надлежит учинить. В Белгороде.

Пашковской. Наперед сего в гайдамацких компаниях я не бывал и разбоев никаких не чинил, точию, кроме того, что был с вышепомянутым Миткою-волошенином.

В сем допросе сказал я самую сущую правду и не утаил ничего, а буде сказал ложно что, то учинить мне штраф, чему буду достоин.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 429, арк. 98, 103—104. Копія.

№ 23

1735 р. Київ.— Протокол допиту гайдамаки Василя Тумки, який був у загоні атамана Сави Чалого та брав участь у нападі на Могилів, складений у Київській губернській канцелярії

ІІ по помети на делѣ в Киево-губернской канцелярії выписаны:

Нижеписанныя арестанты по оному греческому дѣлу допрашеваны и по допросом к розграблению греков не приличились, а приличились по иным дѣлам, а допросами показали:

По конфирмации на оном греческом деле полковника фон-Трейдина и капитана Батюшкова приговорены ко экзекуциям.

По розсмотрению господина генерал-мазора і ордена святого Александра ковалера и Киевской губернии губернатора Сукина надлежит учинить. В Белгороде.

[...] * Василей, Савин сын, Тумка сказал: от роду ему тритцать пять лет, отец ево родом из Малоросіи, Прилукского полку, города Ишни, и был в полону в Турецкой области, в городе Козлове, лет с сорок. И Оттар, отец ево, на волошиновой женки был женат и в том полону он, Василей, и прижит. И тому назад лет с пятнадцать кошевой атаман Иван Малошевич отца и ево, Василя, ис того полону за двести за пятьдесят турецких левов выкупил и, окрестя, служил он, Василей, при нем, Малашевиче, в Запорожской Сечи, в Пашковском курене, сем лет да на своем хлебе года с три. Из Сечи

По силе Соборного уложения 21 главы 17 і 18 статей да военных 154, 155, 185 артикулов и печатной инструкции 719 году надлежит, яко вящего вора и атамана, казнить смер-

* Пропущено допити інших учасників нападу.

вишел в Малоросію і в Полтаве присягал, чтоб жить в Малоросіи, и жил по разным местам полчетверта года и прошлом 734-м году в Петров пост * из Малой Росіи вишел и пришел до Запорожской Сечи и жил в том же Пашковском курене козаком. И в том же году в сентябре месяце, а в котором числе, не упомнит, из Сечи, собравшись их сем человек, а имянно: Пашковского — Андрей Головка, Переясловского — Василий Галада, Мойсей Попелнюх, Федор Заруба, Мойсей Вылетный, Пластенева куреня **. Семен Голомозый да он, Василей, и при них был атаманом. Пришли до запорожского Гарду и слышно было, что Сава Чалой ¹⁰ в местечке Умани присягал и дано де ему позволение противной стороны поляков разгонять. Тогда из Гарду чрез два дни в том сентябрѣ месяце, за две недели октября 1 числа, пришли Рашковской маетности в местечко Саврани, Тимошевского куреня, к атаману Саве Чалому, при котором было тогда в зборе запорожских козаков и рашковских мужиков с тридцать человек, а имянно: Мышастовского — Процко Руд, Семен, а прозвания не знает, Тимошевского — Павел Хрипливой да Василей Башмак, Конелевского — Григорей Медведь, Васюринского — Харко, Щербиновского — Наум Волынской Мацай, Дервянковского — Смагил, Иван Дячек, Минского куреня *** — Маршалко, села Стратовки мужик по прозванию Харкаленко, а протчих козаков, которых куреней, а мужиков деревень, и как их зовутъ именами и прозваниями не знает, токмо в лица познать можетъ. И на другой день приходу их из Гарду, пришло ж к нему, Чалому, в то ж местечко Саврани запорожских козаков осмнатцать или дватцать человек, подлинно не знает, а именно: Левушковского — Гаврило Тимофѣев, Яцко Лысый, Степан Черный, а протчих

* Між 10 і 28 червня.

** У тексті: «куреней».

*** У тексті: «куреней».

тью, повесить за ребра. А по неже по ордеру его высокографского сиятельства велено об нем, Тумке, по прошению запорожского кошевого атамана Малашевича с товарищи и розпросных і пыточных ево речей, учиня экстракт, для разсмотрения прислать к его высокографскому сиятельству, почему б можно было ис-под караулу ево свободить, а ежели зачем всеконечно свободить нельзя, оному кошевому объявить. И по тому предложению означенной экстракт ево высокографскому сиятельству послан и болѣ розыск им оставлен і требовано о том резолюцию, токмо еще не получено. Того ради она казнь состоит в воли вышняго генералитета.

имян и прозваней не знает. Да в тот же день пришли из Гарду десять человек запорожских козаков — Платеневского — Василей Саражин, а другим имян и прозваней не знает. Да к тому збирались из Рашковской же мястности, а сколько числом и как их зовутъ, не знает же, токмо было всех шестьдесят человек, при которых был атаманом Савка Чалой, а Наум Волынской — есаулом. И того ж году в октябре месяце, а в котором числе, не упомнит, чрез слух сами собою пошли в местечко Могилев для разогнания полской противной стороны поляков ¹¹. И приехав во оное местечко, и стали по них стрелять и побили до смерти шеснадцать человек, а иные заперлись в ызбу и по них из ызбы стреляли. І ис капаніи их убили до смерти двух человек козаков да двух ранили и тех поляков из избою сожгли, а сколько их было числом, не знает. А он, Василей, при том до смерти никого не убивал и ызбы не зажигал, а был с шестью товарищами своими (с Прокофьем Рудым, Моисеем Вылетным, Степаном Черным, Федором Зарубою, Мойсѣем Попелнюхом, Федором Басанским) в Могилевском замку, забирали пожитки и денги, а другие товарищи их по месту — лошадей и рогатую скотину, а поляков колол Брюховецкого куреня козак, по прозванию Безрукавой, а ызбу зажег Савка Чалой, а сколько порознь числом чего взято, не знает.

И по разбитіи их приехали в село, а как званием, не знает, близ Волшенки, и взятые в том местечке денги, пожитки и лошадей делили, а ему, Василью, досталось жупан зеленой суконной, две лошади, денег сорок пять копеек да рогатой скотины четыре: вол адин, два бычка по другому году да корова. И ту рогатую скотину в селе Стратовке села Ягорлыку мужику, а как ево зовутъ, не знает, продал за сем козацких талеров, лошадь — кобылу вороную — села Вербки козаку Якову Старому за два рубли за пятьдесят копеек, а другую — мерина ча-

лого в селе Рабове войту, а как ево зовуть, не знает, продал же за два рубли, а жупан сам сносил. И под селом Поповой Гребли Савка Чалой ис казаками стоял до взяття его в Шаргород под караул, а он, Василей, с козаками осмнатцатью человеки, а имянно: з бывшими при розбитии в Могилеве поляков Пашковского — Андрѣем Головком, Ктиторовского — Родионом Половком, Пластеневаго — Василем Сараджиком, Канелеваго — Домнею, Уманского — Федором Басанским, Шкуринского — Захаром, Пашковско-го — Данилою Боддирем, Кисляковско-го — по прозванію Сорокою, села Власовки с мужиком Андреем Каташинченком, а протчим имян не знает, поехал в село Устье и стоял недели з двѣ и болше, а подлинно не упомнит.

І в то время Савой Чалой из села Поповой Гребли по зву с Наумом Во-лынским, Гаврилом Тимофѣевым по-ехал в Шаргород, где и взят под ка-раул. А партіи ево козаки стояли в се-ле Верпке і в протчих рашковских се-лах и деревнях под ведением губерна-тора Роговского через всю зиму без выезду. И потом приехал из Шаргоро-да порутчик с командою с драгуны и козаки и партіи ево козаков розогнал, а он, Василей, с осмью человеки явил-ся к нему сам собою, при котором и был дней с пять, и потом посылал ево для возврату компаніи Савки Чалого козаков, которых он, Василей, человек сорок в местечке Саврани и нашел, при которых был тогда атаманом Процко Рудь да Григорей Медведь, а протчих имян и прозваний не знает. И о том для известия в Шаргород послал ка-зака, а сам к нему не поехал, и стояли с две недели.

И в прошлом же 734-м году в Фи-липов пост за неделю или за две [до] рождества Христова*, подлинно не упомнит, от всево товариства ездили в Волощину в местечко Дубасары для добычи тритцать человек козаков, а

при них был атаман Пашковского ку-реня козак Денис Ща да козаки Стеб-левского — Яким Белын да Полеген-ка, Конеловского — Швец, Минского — Дятко, Ирклеевского — Серый, Иван Третьак, Переясловского — Грицко Ла-гир, Григорей Пучка, Моисей Попел-ных, Федор Заруба, Василей Галайда, Пашковского — Келеберда да он, Ва-силей Бойко, да Степан Черный, Велич-ковского — Величка, Медведовского — Иван Вечерный да Николай Волошин Сандол, а протчим имян и прозваней не знает. И взяли у жидов козанов ко-шеварных пятнатцать, денег да оде-жи, а сколко кто чего взял порознь, сказать не знает. И в селе Сороджике делили, а при разделе досталось ему с козаком Келебердон казан медной, ко-торой у него скупил за казацкий та-лер, юпка жидовская шелковая, денег, на росиской щет, пятнатцать копеек. И по побеге из Белой Церкви Савки Чалого пришел он х козакам своим в село Верпку и он, Василей, стоял тогда в селе Демовце особливою партиєю с пятюдесят человеки и был над ними атаманом. И прошлого 734 году де-кабря в последних числах неведомо какой старец казакам их сказал, что де идет войско, тогда поставили около компаней своих кораулы и разезд.

И сего 735-го году генваря против 1-го числа пришло под село Верпку войско, а какое, не знали; тогда чет-веро их: Сава Чалой, Моисей Вылет-ный, Процко Руды да он, Василей, по-ехали для проведывания, какое к ним идетъ войско и, приехав, стали кри-чать, что за люди, и они сказали, что свои, и напротив их Савка Чалой го-ворив, чего де ради вы злодейски по-начам ездите, коли б де кто из нас был надобен, то б вдень приехали и — коли вы — добрые люди, пришлите де к нам знатных людей для розговору. Почему от той команды и присланы к ним были капрал да сотник, да аса-ул, которых взяв, повезли в село Верп-ку, а из Верпки в Демовку, которое разстоянием от Верпки три мили.

* Різдво — 25 грудня. Отже, десь між 11 (22) і 18 (29) грудня.

И той команды драгуны и казаки погнались в погоню и гнались до села Чечелника и потом набежало компании их козаков человек с сорок и больше, а подлинно не знает, и не догнали. И на побеге атаман Прокофей Руд заколол до смерти драгуна, а он, Василей, под капитаном Иваненковым лошадь да угрил да ударил по драгуне или по казаке списом и ранил ли или нет, за ночным временем не знает, токмо от того удара спис переломил. И по привозе означенных капрала, сотника и асаула в селе Демовке, держав двое сутки, и отпустили, а колоть их до смерти хотел ли кто или нет, не знает, а он, Василей, их колоть не хотел. А при отпуске у сотника Савка Чалой взял коня бурого с седлом, саблю, лядунку, пару пистолет и сказал, чтоб вместо того взял оставшее ево, Савкино, в Белой Церкви.

И по отпуске из Демовки пошли до местечка Саврани и стояли недель с пять, и в то время было в зборе более ста человек, а кто имяны, сказать не знает, ибо завсегда казаки и Рашковской и Ягорлыцкой, и других маестностей из сел и деревень мужики переменились, кто придет, а иной отойдет, кто как хотел, которых познать и счислить невозможно. И потом собралось запорожских и затыжных козаков и из разных сел мужиков, а как их зовут, не знает, с пятьсот человек и ездили в Полшу, в местечко Бар, для розогнания поляков, точно не нашли никою и были в Бару три дни и потом возвратились. Тогда собранные казаки и мужики стали расходиться, затыжные в прежние места, а мужики в дома свои. И з дороги от компании Савки Чалово, собравшись, их двадцать шесть человек, а имянно: Григорей Медведь, Федор Шамра, Федор Заруба, Игнат Михаило Шевчик да он, Тумка, а атаманом был Шамра и прочие пришли з затыгу и мужики из околных сел поехали в Могилев на ярмонок для розогнания поляков, токмо их не застали и взяли того местеч-

ка з жидов с тридцати восьми человек, чтоб их не колоть, турецкими денгами триста левов да дватцать пять лошадей, да по желанию взяли двух малолетних из жидов хлопцов, ис которых одново взял к себе он, Тумка, а другова отдал Саве Чалому, которых и перекрестили, а более у них ничего не брали и их не кололи и не били.

И приехали Савка в Пещаны, а он, Тумка, с восьмью человеки в Рашково и, взяв жену свою, поехал к Чаусовскому острову. И, приехав, на том Чаусовском острову спрятал в дубу пожитков своих, а имянно: кожух женской заечей, а купил у запорожца Василя Храпченка, которой нынѣ из местечка Лысянки привезен в Белую Церковь, хвот женских волоских двѣ, одну купил в Рашкове, а другая жены ево, кодру червонную, бугас татарской на кафтан, которой купил же в Рашкове у грека, а как ево зовут, не знает, рубашек женских четыре, скатертей четыре, полотна на рубашку, а сколько аршин, не знает, баволниц женских две, платков шесть, хусток две да денег турецких левов сем, а оные денги, рубашки и платки жены ево, Олены, да килим давней ево, Василев. А оные пожитки вывозил он из Рашкова и спрятывал, опасался обезных из Сечи козаков, чтоб не отняли, да на том же Чаусовском острову спрятывал он, Василей, вместе перекреста из жидовской веры хлопца своего Алексея два похори, а дал ему Медведовского куреня козак Игнат, а где он взял, не знает, да казаки Иван Красовской да Корнич, а что они спрятывали, не знает.

И по спрятании жену свою оставил в селе Нерубайце у мужика Василя Хотинця, и те спрятанные пожитки Савки Чалого родич Иван Сербиненко перекрал, а у него отняли запорожцы ж тридцать человек — Григорей Недушка да Иван Колбаса, которые в Белой Церкви содержатца под караулом, а прочих не знает. И потом поехал он, Василей, до Гарду и ездил в обезде

з запорожскими казаками для поимки Савки Чалово и своевольных людей, токмо никою не нашли и не поймали. И запорожской гардовой полковник Василей Пхайка взял у него пять лошадей с седлами, с уздами, шаблю с серебром, шубу волчью и прочее и во всей ево вине простил. И потом поехал он, Василей, для покупки горелки в село Талны и, купя за тридцать за сем козацких талеров куфу, и послал для продажи до Гарду, а сам остался в селе Нерубайце и обезные козаки с тремя человеки Яковом Черным, Яковом Калницким да Василем Гоголевым и взяты и привезены в местечко Уман. А оные Черной, Гоголев в кампании у Савки Чалого были. А пришли Черной в прошлом 734 году в Филипов пост * и Гоголев — после бытия их в прошлом же 734-м году в местечке Могилеве, а более, где с ними были ль или нет, не знает, а Яков Колницкой і в компании у них не был. И в прошлом же 734-м году, августа 29 дня, под местечком Сорокою в селе Цикиновке при грабительстве македонских купцов-греков он, Василей, не был и кто был, не знает, и за Савкою Чалым того разбития и за товарищами ево ни за кем не знает и ни от кого не слыхал и более вышеписанного на воровствах и разбоях и на смертных убивствах нигде не бывал и взятых денег и пожитков при вышеписанных грабительствах на сохранении нигдѣ не имеется, ибо в бытность на воле по разным местам пропил. И в сем распросе сказал самую сущую правду и ничего не утаил.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 429, арк. 98, 111—117. Копія.

№ 24

1736 р. квітня 14. Стародуб.— Донесення стародубського полковника Афанасія Радіщева князю Олексію Шаховському про напад загогу Івана Лемешка на слободу Шираївка, Стародубського полку¹²

Сіятельнѣйшому князю, высокопревосходительнѣйшому господину, господину генералу-аншефу, сенатору, кавалеру святого Александра,

* Між 15 (26) листопада і 23 грудня (3 січня).

1736-г. 19. Арх. Записки 3-й части, 1736-г. 18

Ваше Высокопревосходительнѣйшее письмо
генералу-аншефу сенатору кавалеру святого Александра
Василію Конного Полка Подполковнику иль Императорской
Гвардіи лейб-кавалеру адъютанту князю Олексію Шахов-
скому Шаховскому.

Опониюшій доношенію

Сего апріла-б. 5. отъ стародубскаго полковника Афанасія Радіщева
доношенію вышеступ
генералу-аншефу сенатору кавалеру святого Александра
Василію Конного Полка Подполковнику иль Императорской
Гвардіи лейб-кавалеру адъютанту князю Олексію Шахов-
скому Шаховскому.

Ваше Высокопревосходительнѣйшее письмо
генералу-аншефу сенатору кавалеру святого Александра
Василію Конного Полка Подполковнику иль Императорской
Гвардіи лейб-кавалеру адъютанту князю Олексію Шахов-
скому Шаховскому.

Ваше Высокопревосходительнѣйшее письмо
генералу-аншефу сенатору кавалеру святого Александра
Василію Конного Полка Подполковнику иль Императорской
Гвардіи лейб-кавалеру адъютанту князю Олексію Шахов-
скому Шаховскому.

Ваше Высокопревосходительнѣйшее письмо
генералу-аншефу сенатору кавалеру святого Александра
Василію Конного Полка Подполковнику иль Императорской
Гвардіи лейб-кавалеру адъютанту князю Олексію Шахов-
скому Шаховскому.

Ваше Высокопревосходительнѣйшее письмо
генералу-аншефу сенатору кавалеру святого Александра
Василію Конного Полка Подполковнику иль Императорской
Гвардіи лейб-кавалеру адъютанту князю Олексію Шахов-
скому Шаховскому.

Ваше Высокопревосходительнѣйшее письмо
генералу-аншефу сенатору кавалеру святого Александра
Василію Конного Полка Подполковнику иль Императорской
Гвардіи лейб-кавалеру адъютанту князю Олексію Шахов-
скому Шаховскому.

Ваше Высокопревосходительнѣйшее письмо
генералу-аншефу сенатору кавалеру святого Александра
Василію Конного Полка Подполковнику иль Императорской
Гвардіи лейб-кавалеру адъютанту князю Олексію Шахов-
скому Шаховскому.

Донесення стародубського полковника Афанасія Радіщева князю Олексію Шаховському про напад загогу Івана Лемешка на слободу Шираївка, Стародубського полку.

гвардії конного полку підполковнику и е. і. в. генералу-адютанту, князю Алексію Івановичу Шаховському

Всепокорнійше доношеніє

Сего априля 6 дня бунчукові товариш Федор Ширай подал в полкову Стародубовскую канцелярію доношеніє, в котором виразил: сего де априля 5 дня увѣдомился он, что Данило Посконній и Иван Лемешенок, которій жили в слободѣ его Шираевци и в недавном времени бежали за границу, а оттудова, з-за границы, сего априля 17* дня, зобравши человека болѣе пятидесят с ружжем, напали на оную слободу Шираевку. И там, в Шираевци, ямки с хлѣбом поодкоповали и так оній хлѣб, яко тот же Лемеш невѣстку свою з братаничами, усиловне зовсѣми пожитками забравши и всю слободу его чрез тое свое нападеніє разоривши, пошли за границу. По которому доношенію опредѣлено в полковой Стародубовской канцелярії для допросу слобожан слободи Шираевки о показанном в том доношенію на оную слободу нападеніи и пограбленіи збожжа и уведенія за границу Иваном Лемешом невѣстки его и братаничов и о протчем, как оную продерзость учинено, послат нарочных з полковой Стародубовской канцелярії по інструкціи, которіє и послани, но еще понинѣ не возвратились. И за поворотом их, яка от них же подано будет в полковую Стародубовскую канцелярію слѣдствіє, о том к вашему высококняжескому сіятелству в Войсковую енералную канцелярію репортоват неукосня нынѣ же о такой в полку Стародубовском показанной от заграничных людей продерзости, в чем и впред может быт не без опасенія, да что и разбоиники по селам уже начали чинит нападенія и грабленія, о чем послани от мене сего априля 12 дня в Войсковую енералную и министерскую канцелярію доношенія, вашему высококняжескому сіятелству покорнійше доношу, что о том ваше сіятелство указат соблагоизволите.

Вашего высококняжеского сіятелства нижайшій слуга Афанасей Радищев.

Стародуба, 1736 году, априля 14 дня.

Помітка: 1736, дня 19 апр[еля]. Записав в книгу, доложить.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 3206, арк. 18. Оригінал.

№ 25

1736 р. квітня 24 (травня 5).— З ухвали сеймику Галицької землі про боротьбу з опришками на Прикарпатті

Мы, радцы, dygnitarze, urzędnicy i całe rycerstwo ziemi Halickiej i powiatów Trembowelskiego i Kołomyjskiego do niej należących, zjechawszy się do Halicza, na miejsce obrad naszych zwyczajne, dnia piątego miesiąca maja, roku terażniejszego tysiącznego siedmsetnego trzydziestego szóstego za uniwersałem najjaśniejszego króla jego mości Augusta trzeciego szczęśliwie nam panującego de data z Warszawy, dnia 14 kwietnia

* Так в тексті.

roku tegoż do ziemi naszej wydanym, w grodach naszych halickim i trembowelskim oblatowanym i promulgowanym, takowe sub auspiciis superum postanowiliśmy laudum [...]*

A ponieważ kupy swawolne w zaciągu privatorum będące przeciwko prawu pospolitemu de indemnitate dworów szlacheckich opisanemu ważą się najeżdżać dwory szlacheckie i wielkie wolencje i aggrawacje czynić cum periculo ulterioris ausus na zdrowie i fortuny szlacheckie (jako to niektórzy ich mość concives nostri cum summo animi dolore et cum summa exaggeratione querulabantur), tudzież swawola chłopska w górach w powiecie kołomyjskim górę bierze tak dalece, że znaczną liczbą opryszkowie pokazywać się poczęli i rozboje clam et palam patrare audent, przeto uprosiliśmy za posłów do jaśnie wielmożnego jego mości pana wojewody i generała ziem kijowskich, hetmana wielkiego koronnego wielmożnych ich mościów panów Andrzeja Ruszczyca, stolnika chełmińskiego, chorążego znaku pancernego wielmożnego jego mości pana stolnika braclawskiego i jego mości pana Józefa Stojckiego, którzy to ich moście przy response naszym na list jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana do koła naszego rycerskiego danym, ore publico deferent jaśnie wielmożnego jego mości panu hetmanowi wojsk koronnych weneracją i upraszać będą, aby jaśnie wielmożny jego mość pan hetman adminiculo armorum znosić swawolne kupy officialistom wojskowym rozkazać raczył i oraz jako zwykł z dobroci swojej i chęci ku tej ziemi konsérwować szczególnie smolaków dla tego, aby swawolę hultajów inwestygowali i gromili, aby i teraz recrudescenti huic malo obviare raczył, przykazawszy rotmistrzowi smolackiemu, żeby cum copiis suis pomienione swawolne kupy hultajów investiget et dissipet, połapanych ad incutiendum caeteris metum poenarum czy to grodu halickiego, czy ad officium civile Stanislavoviense ad extendenda super ipsos supplicia stawił, do czego temuż rotmistrzowi każda wieś, około której ta się swawola chłopska zawija i bez którą pomieniony rotmistrz przechodzić z ludźmi będzie, adminiculum z panami administratorami dawać obligatur. Za prace zaś jego mości panu rotmistrzowi wielmożny jego mość pan Kamiński, chorąży owrucki, starosta borecki, komisarz ziemi naszej czyli tą ex retentis podatku czopowego, czyli ex subsequenti contributione na zapłacenіє 100 tynfów assygnacją do miasteczek wyda lub prompto aere zapłaci [...]**.

Datum et actum in loco consulationum solito w Haliczu, die et anno ut supra 1736.

Piotr F. de Branice Branicki, chorąży i marszałek koła rycerskiego ziemi halickiej i powiatów do niej należących trembowelskiego i kołomyjskiego.

Paweł z Pierzchna Koszutski, cześnik poznański, assessor.

Fa[bian] Mikołaj Prus Szumanczowski, łowczy trembowelski, assessor.

ЦДІА УРСР у Львові, ф. 5, оп. 1, т. 451, стор. 839—845. Оригінал; т. 237, стор. 873—880. За свідчена копія.
Опубл.: Akta grodzkie i ziemskie, t. 25, стор. 406—408.

* Пропущено текст ухвали про обрання делегатів на Варшавський сейм.

** Пропущено текст ухвал про суди між магнатами, обмеження мита та розшук селян-втікачів.

Ми, радні, достойники, службовці і ціле рицарство Галицької землі — Теробовельського та Коломийського повітів, які до неї належать, з'їхались у Галич, місце наших звичайних нарад, п'ятого дня, місяця травня, поточного тисяча сімсот тридцять шостого року і винесли рішення згідно з універсалом щасливо для нас пануючого, найяснішого його милості короля Августа третього, виданим у Варшаві 14 квітня цього ж року для нашої землі, схваленим та оголошеним під опікою найвищого в наших Галицькому та Теробовельському замках.

З великим жалем та хвилюванням скаржаться деякі їх милості наші земляки, що свавільні ватаги, зібравшись на власний розсуд, всупереч загальному праву про збереження шляхетських дворів, наважуються нападати на шляхетські двори і вчиняти з найбільшою небезпекою для здоров'я і шляхетських маєтків великі гвалти та насильства. Селянське свавілля в горах — у Коломийському повіті — дійшло до такого ступеня, що почали з'являтися у великій кількості опришки, [які] насмілюються таємно і відкрито влаштовувати розбої. Тому ми відправили до ясновельможного його милості пана воеводи, генерала київських земель та великого коронного гетьмана, депутацію вельможних панів — хелминського стольника, хорунжого панцирного прапора Андрія Рушица, вельможного його милості брацлавського стольника та його милість пана Йосипа Стоєцького. Вони, їх милості, усно, явно [і] з повагою донесуть ясновельможному його милості пану гетьману коронних військ нашу відповідь на лист ясновельможного його милості пана гетьмана, написаний нашому рицарському стану, та будуть просити, щоб ясновельможний його милість пан гетьман зволив наказати ліквідувати свавільні ватаги за допомогою озброєних військових службовців. А також [будуть просити], оскільки [він] звик з своєї ласки і доброго ставлення до цієї землі, зберегти переважно для цього смоляків, щоб виявляли і карали свавілля гультяїв і щоб зараз же зволив запобігти повторенню такого зла, наказавши ротмістрові смоляків своїми збройними силами розшукувати і розганяти згадані свавільні ватаги гультяїв, а пійманих, щоб налякати інших, відправити для покарання до Галицького замку або до Станіславського міського уряду. При цьому названому ротмістрові кожне село, де чиниться селянське свавілля і через яке буде переходити згаданий ротмістр з [своїми] людьми, разом з панамі управителями зобов'язане надавати допомогу. За роботу його милості пана ротмістра вельможний овруцький хорунжий, борецький староста, комісар нашої землі його милість пан Камінський заплатить із заборгованості чопового податку або з майбутньої контрибуції, на яку видасть асигнації на 100 тинфів для оплати [їх] містечками або готівкою.

Діялося на місці звичайної наради в Галичі, дня і року, як вище подано, 1736.

Петро Ф. Браницький із Бранич, хорунжий і маршалок рицарського стану Галицької землі і приналежних до неї Коломийського та Теробовельського повітів;

Павло Кошутський із Пижна, познанський чесник, асесор;

Фабіян Микола Прус Шуманчовський, теробовельський ловчий, асесор.

1736 р. червня 4. Петербург.— Протокол розгляду Колегією іноземних справ донесення генерал-фельдмаршала графа фон-Мініха про напад у 1734 р. гайдамацького загону Сави Чалого на грецьких купців

По е. н. в. указу в Коллегии иностранных дел слушано доношение господина генерала-фельдмаршала и кавалера графа фон-Минниха из Царичанки октября 22 дня прошлого 1735-го году, а полученное здесь сего 1736-го, генваря в 29 день, в котором написано, что в 1734-м году запорожские казаки Сава Чалой с товарищи, будучи в Полской области, по согласию с некоторыми полскими подданными чинил[и] многие грабительства и разорение, в том числе разбил[и] македонских купцов, греков Юрья Николаева, Феодосия Шатия с товарищи, у которых взяли более как на тридцать тысяч рублей мякотных и протчих товаров, отчего они пришли в крайнюю нищету и убожество и просили о сыску оных воров и о изследовании генерала графа фон-Вейзбаха, от которого то следствие и велено было произвести сперва генералу-маеору Гейну, а потом полковнику фон-Трейдену, в Белой Церкви обретающемуся, от которого то следствие и произведено. И явились к тому многие приличны и с полских подданных, а особливо губернатор и некоторой ротмистр князя Любомирского, воеводы сандомирского, и по окончании того следствия и по пыткам приговорены многие к смертной казни и к политической смерти. И ныне многие из оных воров, а особливо помянутой губернатор, которой им пристань и крайнее знакомство имел, содержится в Белой Церкви под арестом.

И хотя по тому следствию приговором и заключено, однако ж де тамо точно решить невозможно. Первое, что многие к тому приличились полские подданные, с которыми по росийским правам во учинении им казни и наказания и в праве же иску поступить невозможно, дабы полской Короне не подать притчины, х какой за то претензии. Второе, запорожским казакам при нынешнем случае по немалому на них иску положению не учинит би сильного озлобления. Того ради все оное дело оригинально прислал он, генерал-фельдмаршал, в Коллегию иностранных дел, чтоб оное разсмотреть и оным бедным иностранцам надлежащее удовольствие по их прозбе учинить. И по тому ево, господина генерала-фельдмаршала и кавалера графа фон-Минниха, предложению присланное от него вышеимянованное дело разсматривано и обретено, что в потернии тех своих товаров и пожитков сами исцы — греки — виноваты и притчиною посему: 1. Что, ведая тамо, в полской Украине, стоящую росийскую армию [...]*, волном государстве и в отдаленной Украине завсегда шатаются и бывают разных наций своевольные люди, не просили наперед ни в Киеве, ни у генерала-аншефта графа фон-Вейзбаха для препровождения тех своих пожитков салдат или драгун, а то знатно для того, что имели между товарами своими какие заповедные тавары, что из росписи их и показалось в вывозе денег росийской манеты золотых и ефимков сверх указного числа излишество. 2. Что они прошением

* Два слова пошкоджено.

своим умедлили, ибо сами в челобитье написали, что отбили у них те товары казаки августа 29-го и на третей день они заподлинно уведали о тех казаках и о именах их, которые у них те их товары отбили и те их вещи и лошади посланной от них видел в одном известном месте лежащие, а так, ведав тогда, в молчании оставили, и, упустя уже времени без малю месяца, а имянно 28-го сентября, прибыли к графу Вейзбаху и доношение свое и роспись товарам и пожиткам подали и просили о розыску. И хотя сие дело до росийского суда мало подлежало, яко то учинено за границею, как и по доношению самих исцов ясно, что не от войск росийских, но своевольными людьми, поляками и казаками, близь самой турецкой границы в Полше, но видно, что оной генерал граф [фон-Вейзбах] для возможности тем обидимым в дело их вступил, но, яко же было время упущено и виноватых сыскать было трудно, что и генерал-маеор фон-Гейн, получа первой ордер генерала графа фон-Вейзбаха, исцом греком объявлял (как они, греки, сами доношением своим декабря 16 показали), что те казаки, Сава Чалой с товарищи, самовольцы и не под командою тамошнею, а после, хотя мало что тех грабителей и сыскано, но пожитков или товаров взяты или отискать отнюдь было немочно, что и самым делом показалось, ибо сыскано и отдано им, греком, в число иску их тритцати тысяч семисот тридцати рублей шестидесят копеек, толко на сорок на один рубль на пятьдесят на четыре копейки.

А самих тех людей, которые те их греческие товары и пожитки отбили, сыскано было толко три человека, а имянно: атаман Сава Чалой, ясаул Наум Волынской, казак Петро Холод; и из них двое — Чалой и Холод — ушли, а остался один толко Наум. И с розысков, и с пыток Волынской и Холод сказали, что были при том отнятии товаров казаки все своевольные, сошедшиеся из Запорожья и из разных малоросийских и полских мест, и мужики из маетностей полских, Рашковской и Ягорлицкой, и товары их, греков, мяхкую рухлядь образи [...]*, состоящие в платье и в лошадях, побрали и розделили, и розвезли врознь, а денег червонных, жемчюгу, крестов, корсаков и кабардик во възятые не показали, которых всего на три тысячи на чотыреста на шездесят на шесть рублей. Что ж, следуя ордером генерала графа Вейзбаха, данным полковник фон-Трейден и капитан Батюшков учинили по делу мнение, что определить грекам в их иск половину — тринадцатая тысяча семьсот шездесят восемь рублей дватцать девять копеек, взять на запорожских казаках, а имянно тех куреней, в которых те разбоиники служили, приводя к тому из Уложения дватцать первой главы, дватцать пятой да шездесят шестой пункты. И то мнение они, полковник и капитан, неизправно учинили и принять того и подтвердить не надлежит, ибо те уложенные пункты положены на таких воров, которые в Росию, выходя из своих жилищ, воровство и разбой чинят и с пожитками в дома свои во[з]вращаются, а те казаки толко бывали [...] * шатаются [...] * и своевольство чинят, и чтоб они на Запорожье возвратились, того в деле не доказано и справки о том было не учинено и, следовательно, за них взыскивать ни на ком нельзя, сколь мнее весь Кош Запорожский к платежу обвинить.

* Текст пошкоджений.

Они ж, полковник Трейден и капитан, положили Полской области на жителей двух маетностей и их губернатора и ротмистра и иных другую половину иску — тринадцатая тысяча семьсот шездесят восемь рублей дватцать девять копеек да особ с местечка Лысянки пятьсот шездесят один рубль девянсто сем одну осмую долю копейки. И того тем грекам доходить и искать у полского суда, где надлежит самим, и ежели они, греки, пожелают дать им з дела (выключая приговор полковника фон-Трейдена и капитана Батюшкова, которой, яко неосмотрительно зделанной, уничтожается) атестат с рокомендацією, описав в оном, что те поляки по показанию на них казаков и самого полского губернатора Роговского к платежу их греческого иску виновны, понеже они, поляки, при разграблении оных греческих пожитков были и, взяв к себе, привезли и делили, а воров Волынского и приличившихся по тому делу поляков до времени держат под караулом и потом отдать, куда их в Полшу к суду и к росправе спросят, но ежели б им, грекам, яко турецким подданным, в Полше на него, губернатора Роговского, и на жителей полских мест справедливость была не показана или то дело жителей полских мест справедливость была не показана или то дело вдаль похотят откладывать, в таком случае, понеже они, исцы-греки, при окончании следуемого их дела в поданном своем доношении июля 24-го прошлого 1735-го году написали, что подкомандные губернатора Роговского местечко Рашково и протчие той маетности местечка, селы и деревни на самой турецкой границе и близ местечка Каушан и имение их все имеется на сохранении в Турецкую область. И тамо ж ушедшей грабитель их Сава Чалой с его компаньею у Орлика укрывается. Того ради они, греки, в том наилучей способ найдут в Турецкой области на них просить и то свое все утраченное отискать.

И о сем вышеписанным исцом, греком, которые ныне здесь за делом ходят, сказать з запискою и с приложением рук, а о протчих поляках и малоросиянах, которым теж полковник Трейден и капитан Батюшков мнением своим определяют за их воровства смертные и другие казни, и о том Коллегии иностранных дел никокова решения чинить не надлежит, а надлежит учинить с ними по указам е. и. в. И то дело не надлежит, а надлежит господину генералу-фелт[ъ]маршалу или кому от него из генералитету повелено будет, ибо оные люди по делу греков при учинении на них иных дел в их разных винах и прене приличились, а имеются на них иные дела в их разных винах и прене приличились, а имеются на них иные дела в их разных винах и прене приличились. И для того то присланное от него, генерала-фелт[ъ]маршала, подлинное дело и мнение отослать к нему, господину фелт[ъ]маршалу, при указе назад по прошедствии нынешней компании.

Подлинной протокол за подписанием тако: Х. В. фон-Минних, Василей Степанов, Иван Неплюев, Петр Курбатов.

Подписан 4-го июня 1736-го.

Секретарь Яков П[...]ков *

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 429, арк. 94—97. Копія.

* Прізвище нерозбірливе.

1736 р. листопада 30 (грудня 11). Чигирин (?).— Лист ре-гіментаря української частини Степана Малинського до генерала коронних військ Домініка Бекерського з повідомленням про похід проти гайдамаків

Kopia listu od imci pana Malińskiego, starosty nowogrodzkiego, do imci pana generała Bekierskiego, die 11 decembris 1736 [roku].

Po odezwaniu się waszmości panu przez pocztę rozstawioną do Białej Cerkwi, nagle ruszywszy się z Lisianki, od zuchwałego hultajstwa listami nawet provocatus, zagnałem się aż do Czehryna z małym profitem tak w niewolniku, jako i zabitych, bo ich więcej nad kilkadziesiąt rachować nie mogą. To przecie nam in gloriam, że do samej granicy wojsko ich uganiało z Czehryna: podjazdy do Kryłowa docierały. Stałem w Czehrynie kilka dni, mając relację, że się kupią i przechwalają na mnie, ale dłużej z wielu racji bawić się nie mogłem, a do tego — co mi waszmość pan uwierzysz — taki głód na ludzi i na konie: dla ludzi chleba nie było, a koniom żyto zamiast obroku dając, i bez dachu niezdrowo i niewygodno. W tej pogoni napadliśmy w Borowicy na Niedźwiedzia¹³, i gdyby był bóg dnia pozwolił, spodziewałbym się być więcej profitować, ale że już było ciemno, nieporządny atakiem nie mogło się więcej wskórać. Niedźwiedź trzy razy raniony od Sawy pułkownika — lubo w tym liście nie było wyrażono od kogo, ale że ja tu mam znowu ex parte — i że ten Niedźwiedź jednak uszedł samoszość, i postrzelanych kilkunastu; w niewolę wziętych 15, trupa około 10, ostatek się pokryło i pouciekało pieszo, tak dalece, że potem chłopci kilku mi przyprowadzili niewolników — kazałem koło Czehryna powieszać. Nie wiem teraz, jeżeli po moim odejściu nie wyszli znowu, ale słyhać było że się rozbiegli w Potokach po nadgraniczu, siła i do Siczy ich poszło i żaden się im pułkownikować nie podjął, lubo ten gad zawzięty chciał koniecznie sobie obrać jednego herszta do swawoli wszystkich; napadli na niejakiego Chwetka, ale się i ten wymówił, powiadając: „Jeżeli będzie pismo od koszowego, to się podejmę“. Rachują ich wszystkich: siczowych 400 a zatycznych [?]* głosili, że Chrywa we 300 koni idzie: jedni powiadają, że z ukazem, żeby się wrócili siczowi do Siczy, a hultajstwo rozpędzić, drudzy zaś powiadają, że na sukurs, żeby im plecy w granicy trzymał. Jakożkolwiek jest, jeżeli te hultajstwa wejdą w granice nasze, znajdą i aukcję buntowników.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 229—230.

Переклад

Копія листа від його милості пана Малинського, новгородського старости, до його милості пана генерала Бекерського дня 11 грудня 1736 року.

Одізвавшиє до вас, вельми милостивого пана, через пошту, розставлену [по дорозі] до Білої Церкви, я негайно, підбурений листами про

* Затичники — очевидно, затинщики — категорія служивих людей, що обслуговувала «затинну» (замкову) артилерію.

зухвале гультяїство, рушив з Лисянки і погнався з малою корнстю аж до Чигирина, бо полонених і вбитих не можна налічити більш як кільканадцять. Однак заслуга наша в тому, що військо гнало їх з Чигирина аж до самого кордону, роз'їзди доходили до Крилова. Я стояв у Чигирині кілька днів, знаючи, що мене оточують і мені погрожують. Довше з багатьох причин бути там не міг. До того ж повірте мені, вельми милостивий пане, такий голод настав — для людей хліба не було, а коням замість фуражу жито давали та й без даху [було] важко і незручно. В цій погоні ми напали в Боровиці на Медведя і, коли б ще дав бог дня, я сподівався б на більшій успіх, але, оскільки вже було темно, безладною атакою не можна було нічого виграти. Медвідь, тричі поранений полковником Савою (хоч у тому листі не було сказано ким), але я тут маю окремі [повідомлення], що все ж таки цей Медвідь утік [у числі] шістьох, а кільканадцять вбито. В полон узято 15, трупів — близько 10. Решта людей поховалась і повтікала пішки, так що потім селяни привели до мене кількох полонених, [яких] я наказав повісити біля Чигирина. Не знаю зараз, чи після мого відходу вони [гайдамаки] не вийшли знову, але було чути, що розбігалися в Потоках по прикордонню. Чимало їх пішло на Січ, ніхто не взявся ними полковникувати, хоч те завзяте гаддя дуже хотіло обрати собі одного ватажка для всякого свавілля. Вони напали на якогось Хветка, але й цей відмовився, кажучи: «Якщо буде лист від кошового, то візьмуся». Налічують їх усіх січових і затинщиків 400. Казали, що Грива іде з 300 вершниками: одні розповідають, що з наказом, щоб січові повернулись на Січ і розігнали гультяїство, інші ж переказують, що на допомогу — захищати їх на кордоні з тилу. Як би не було, коли це гультяїство уві-йде в наші кордони, знайдеться й більше бунтівників.

№ 28

1736 р. грудня 1—15 (12—26).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про боротьбу польського війська з гайдамаками в районі Умані, Лисянки і Немирова

Z Białej Cerkwi, die 12 decembris, 1736 [roku]. Z Humania donoszą, że tam stanął imć pan generał Mier z znaczną partią wojska cudzoziemskiego autoramentu dla wyciągnięcia linii nad granicą, która od Bogusławia na Lisiankę, Human, aż do Granowa ciągnąć się będzie. Dalej zaś ku Czehrynowi i Dnieprowi partia imci pana starosty nowogrodzkiego * granic pilnować będzie, która ustawicznie in motu zostaje dla kup hajdamackich, w tamtym kraju znajdujących się, tudzież miasteczka, wsie okoliczne rabujących. Przyszła recenter wiadomość z Łysianki, że imć pan starosta nowogrodzki z partią komendy swojej ruszył się do Kryłowa nad Dniepr, gdzie 500 hajdamaków zamknąć się miało; tam zaś idąc, na różne kupy hultajskie napadł, które — jako i Niedźwiedzia, jednego z hersztów zniósł, 20 w niewolę wzięwszy; gdzie tegoż Niedźwiedzia postrzelono

* Малинський Степан.

лінією, захищаючи край від татарського набігу, якого побоюються з наступом зими й морозів.

З Немирова, дня 24 грудня. З'явився новий бунтар Тарас з січовими козаками, на якого напали і схопили відряджені нашим військом, а з ним взяли в полон багатьох козаків: одних — приведено сюди, до Немирова, інших — наказали повісити на кордоні. Його милість пан фельдмаршал Мініх писав до його милості великого коронного гетьмана, просячи видати кількох січових гайдамаків, щоб [ті] на московському кордоні були піддані суворому покаранню на пострах іншим гультям. Його милість пан великий коронний гетьман наказав провести у всіх своїх українських маетках слідство, хто з підданих був у ватазі свавільних гайдамаків. А оскільки таких виявилось чимало, здається, вони без усякого пардону будуть покарані. Його милість пан великий коронний гетьман після [свята] трьох королів визначив час свого від'їзду з України.

З Умані, дня 26 грудня 1736 року. Повідомляють, що хоч гайдамацьке гультяйство, змішане з січовими козаками, вигнано в степи, що простягаються до Січі, проте є певна звістка, що [вони] мали обрати собі за полковника якогось Романа. Його [загін на чолі з Романом] незабаром наш роз'їзд, напавши, розігнав. Той самий Роман, попереджений селянами, повинен був рятуватися пішки. Кільканадцятьох козаків наші вбили, тільки одного, справжнього січовика, взяли в полон. За Дніпром усі російські війська стоять на старому місці у лініях, охороняють безпеку своїх країв. Татари ж через сучасне становище нічого не можуть вдіяти. Розташоване наше військо по степах або на татарських кордонах стоятиме цілу зиму, захищаючи край від гайдамацьких нападів і від татарських загонів, тому що і серед татар є свавільні ватаги, які навіть всупереч наказу турецького султана могли б напасти на наш край, коли б його не захищали.

№ 29

1736 р. грудня 22 (1737 р. січня 2) — 1737 р. січня 17(28). — Повідомлення газети «Kurier Polski» про заходи польських і російських військ щодо приборкання гайдамаків на Правобережжі, а також про захоплення гайдамацького ватажка полковника Тараса

Z Humania, die 2 ianuarii. Jeszcze dotąd kozacy, złączeni z hajdamakami, w stepach bawiący się nie przestawają infestować kraj, wpadając do wioszek z poblizszych stepów i zabierając bydła i wszystkie żywności, znajdujące się u ludzi. Koszowy posłał z Siczy doboszy* do tych kup swawolnych, rewokując kozaków siczowych, znajdujących się u nich; jakoż niektórzy kozacy wracają się do Siczy, a drudzy jeszcze latitant w stepach. Wojsko nasze nad granicami, od Dniepru aż ku Dniestrowi rozciągnięte linią, kupu swawolne, w stepach bawiące się, a często ludziom, blisko granic mieszkającym, dokuczające, obserwuje.

* Добош, довбиш — військовий литаврист, барабанщик.

Z Humania, die 10 ianuarii. Wojsko polskie utriusque authoramenti dotąd bezpieczeństwo granic utrzymuje, jakoż z łaski bożej kozaków dużo uskromiono. Siczowi in parte wrócili się do Siczy, drugich zaś, pozostałych, zabierają i ekzekwować każą. Dnia onegdajszego przyprowadzono tu trzech hajdamaków, których podobnymże sposobem, jako i drugich, kara czeka.

Z Kamieńca, die 26 ianuarii. Przyprowadzono tu z Niemirowa kozaków 4 siczowych, którzy się pokazali na rabunkach na Ukrainie, między którymi pryncypał ich pułkownik, imieniem Taras, ci mają być w ścisłym areście do dalszej dyspozycji imci pana hetmana wielkiego koronnego.

Z Białej Cerkwi, die 28 ianuarii. Z Kijowa donoszą, że imć pan feldmarszałek Münnich z Petersburga dotąd nie powrócił, którego jednak wkrótce tamże spodziewać się każą. Imć pan generał Kiejth in absentia pomienionego imci pana feldmarszałka nad wojskiem rosyjskim komendę mający, dla oglądania linii i wizytowania posterunków, nad Dnieprem stojących, tymi dniami wyjechał. Około fortyfikacji tegoż miasta niustannie robią. Miasteczko Wasylków także wałem i inną obroną zmacniają. Kozacy, albo hajdamacy nad granicami tułają się, ukrywając się w pasiekach i lasach nad Dnieprem, którzy kilkakrotnie od wojska naszego porażeni, nie śmieją już wpadać w kraj nasz, a zatem wszelkie od tegoż hultajstwa obywatelom tutejszym bezpieczeństwo.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 235—236.

Переклад

З Умані, дня 2 січня. Ще досі козаки, об'єднавшись з гайдамаками, перебуваючи в степах, продовжують тривожити країну, набігаючи на села з ближніх степів і забираючи худобу і всю живність у людей. Козовий послав з Січі довбиша до тих свавільних ватаг, відкликаючи січових козаків, що в них перебувають. Так деякі козаки повертаються до Січі, а інші ще ховаються в степах. Наше військо на кордонах, [яке] розташоване по лінії від Дніпра аж до Дністра, стежить за свавільними ватагами, що в степах перебувають і часто людям, які мешкають біля кордонів, докучають.

З Умані, дня 10 січня. Польське військо обох складів досі підтримує безпеку кордонів і тому, з ласки божої, багато козаків приборкано. Січові частково повернулись до Січі, а інших, що залишились, забирають і наказують карати. Позавчора припроваджено сюди трьох гайдамаків, яких, так само, як і інших, чекає кара.

З Кам'янця, дня 26 січня. Приведено сюди з Немирова 4 січових козаків, що брали участь у грабуваннях на Україні, серед яких їх принципал полковник на ймення Тарас. Їх потрібно тримати під суворим арештом до дальшого розпорядження його милості панавеликого коронного гетьмана.

З Білої Церкви, дня 28 січня. З Києва повідомляють, що його милість фельдмаршал Мініх досі не повернувся з Петербурга, проте його слід там незабаром чекати. Його милість пан генерал Кейт, що в разі відсутності згаданого милостивого пана фельдмаршала командує російським військом, виїхав цими днями для огляду лінії й обстеження постів, що стоять на Дніпрі. Над укріпленням цього міста невпинно

працюють. Містечко Васильків також валом та іншими оборонними спорудами зміцнений. Козаки або гайдамаки снують на кордонах, ховаючись у пасіках та в придніпровських лісах. Вони, зазнавши кілька разів від нашого війська поразки, не наслідуються уже вриватися у нашу країну, а тому тутешні мешканці захищені від цього гультайства.

№ 30

1737 р. лютого 17(28). Київ.— 3 листа польського генерал-ад'ютанта Русоцького до великого коронного гетьмана київського воеводи Йосипа Потоцького, в якому повідомлялося про переговори з генерал-фельдмаршалом графом фон-Мініхом про надання допомоги для придушення гайдамацького руху на Правобережній Україні

Excerpt z listu imci pana generała-adiutanta Rusockiego de imci pana wojewody kijowskiego, hetmana wielkiego koronnego, z Kijowa, die 28 februarii pisanego.

Donoszę jaśnie wielmożnemu mości panu dobrodziejowi, że imć pan feldmarszałek dnia onegdajszego, t. j. 26 februarii po południu o godzinie czwartej tu, w Kijowie, stanął i z armat na przyjazd jego z obydwóch fortec bito i przeciwko niemu niemal wszyscy oficerowie wyjeżdżali; ja też dnia dzisiejszego rano miałem ten honor z nim mówić w interesach naszych polskich, uskarża jąc się na hajdamaków, którzy nie przestają do Polski wpadać i wielką szkodę robić: bydło zabierają i za Dniepr przepędzają. Jako i teraz świeżo towarzysza, po prowiant posłanego, postrzelono i jednego pocztowego zabito, drugiego żywcem wzięli. Także i Niedźwiedź cum complicitibus, który się za Dnieprem ukrywa, żeby był aresztowany — upraszałem, albo żeby naszej polskiej komendzie pozwolono tam iść w te puste miejsca, kędy Tatarzy ludzi pozabierali (a ci hultaje teraz tam się ukrywają), żeby to sobie za żadną inwazję nie mieli. I oraz upraszałem o surowy ordynans, tak do koszowego, jako do wszystkich komendantów, na furwach stojących, żeby takich hultajów i nie przepuszczali. I obiecał ordynanse surowe wydać, mnie je do przeczytania pierwszej podać; i strony koszowego mówiłem, że on od wszystkich, co u nas rabują, korupcje bierze, jak ci sami kozacy uznają, którzy w Białej Cerkwi siedzą, których tu każę przywieść. Odpowiedział: „Bardzo dobrze, i ja temu wierzę, że koszowy od nich bierze, i jest stary człek, i to hultajstwo jego nie chce słuchać. Których to kozaków, wstąpiwszy w post, każę tu przywieść, co ich sam oddam; gdyż teraz jest zabawny.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 237—238.

Переклад

Екстракт з листа його милості пана генерал-ад'ютанта Русоцького до його милості пана великого коронного гетьмана, київського воеводи, написаного в Києві дня 28 лютого.

Доношу ясновельможному його милості пану добродієві, що його милість пан фельдмаршал позавчора, тобто 26 лютого, після обіду, о четвертій годині, став тут, у Києві, і на честь його били з гармат з обох фортець та назустріч йому виїжджали майже всі офіцери. Я теж сьогодні вранці мав честь говорити з ним про наші польські справи, скаржачись на гайдамаків, які не перестають нападати на Польщу і завдавати великі збитки, забираючи худобу і переганяючи [її] за Дніпро. І тепер товариша, якого щойно послано за провіантом, підстрелено, а одного поштового — вбито, другого — взято живцем. Також і Медведя з спільниками, який ховається за Дніпром, просив я заарештувати або щоб нашій польській команді дозволили йти в ті пусті місця, де татари й позабирали людей (а ці гультаї зараз там ховаються), щоб це не вважало за вторгнення. І ще я просив про суворий наказ як кошовому, так і всім комендантам, що стоять на авангардах, щоб таких гультаїв ловили і не пропускали. І він обіцяв видати суворі накази, спершу мені давши їх прочитати. Щодо кошового я сказав, що він, як визнають ті ж козаки, що сидять у Білій Церкві, яких накажу сюди привести, від усіх, що нас грабують, бере хабарі. Він відповів: «Дуже добре, і я тому вірю, що кошовий бере від них, бо він старий чоловік і це гультайство не хоче його слухати». Цих козаків, яких сам віддам, накажу сюди привести, коли приступлю до служби, оскільки зараз зайнятий.

№ 31

1737 р. березня 4(15) — квітня 8(19).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про дії гайдамацьких загонів понад річкою Тясмином, у районі Сміли, Білої Церкви і Крилова

Z Latyczowa, 15 martii. W przeszły tydzień przybył tu, do Smiły, do imci pana starosty nowogrodzkiego, regimentarza partii ukraińskiej, niejaki Kasjan kozak z ludźmi swymi, którego pomieniony imć pan regimentarz ordynował na podjazd dla doświadczenia wierności. Jakoż tenże kozak dobrze się popisał, przyprowadziwszy 25 najprzedniejszych hajdamaków, których imć pan regimentarz obwiesić kazał. Przy Niedźwiedziu jednak, Chrywie i Charku około 1000 tychże hultajów znajdować się ma, jako tenże Kasjan czyni relację, że nad rzeką Taśminem po wsiach i lasach tułają się.

Z Smiły, die 29 martii. Teraz mamy wiadomość, że orda już wyszła z rosyjskich granic. Tu, za Cebulnikiem, chyba pasiecznik w pasiece siedzi; czysto od hajdamaków: jednych orda, napad[li]szy, wycięła, a drudzy się w stepy sickie potulili.

Z Białej Cerkwi, die 19 aprilis. Hajdamaków po kilku i kilkunastu wpada, rwą, gdzie co mogą zarwać, et disparent, ale ich podjazdy nasze polskie scrutari nie mogą — jak w ziemię wpadają.

Z Kryłowa, die 19 aprilis. Donoszą, że hajdamacy w Andrusówce 120 sztuk bydła zabrali i do Krukowa pognali. Ludzi koło Czehryna poobdzierali i mają się ściągać koło Krukowa, który mil 4 jest od Kryłowa, ale na nich ma oko pilne imć pan regimentarz partii ukraińskiej. Od Uk-

rainy zewsząd tu donoszą, że tam wielka jest drożyzna: za ćwierć mięsa trzeba dać złotych 10, a do tego chłopci nie pozasiewali, obawiając się jakich inkursji.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 241—242.

Переклад

З Летичева, 15 березня. Минулого тижня прибув сюди, до Сміли, до регіментаря української частини новгородського старости його милості пана якийсь козак Касьян з своїми людьми. Йому названий його милість пан регіментар для випробування вірності доручив роз'їзд, тому що цей козак добре себе зарекомендував, привівши 25 найвідбірніших гайдамаків, яких його милість пан регіментар наказав повісити. Однак у Медведа, Гриви і Харка, як повідомляє той же Касьян, цих гультаїв має бути близько 1000, які снують по селах і лісах понад рікою Тясмином.

Із Сміли, дня 29 березня. Зараз маємо звістку, що орда вже вийшла з російських кордонів. Тут, за Цибульником, хіба що тільки у пасіці, [де] сидить пасічник, нема гайдамаків: одних орда, напавши, вирізала, а інші подалися в Сіцькі степи.

З Білої Церкви, дня 19 квітня. Гайдамаки — по кілька і кільканадцять — вриваються, хапають, де що можуть схопити, і зникають, але їх наші польські роз'їзди не можуть вистежити — як в землю провалюються.

З Крилова, дня 19 квітня. Повідомляють, що гайдамаки в Андрусівці забрали 120 голів худоби і погнали до Крюкова. Людей біля Чигирини пооббирали і мають зібратися біля Крюкова, що за 4 милі від Крилова, але їх не випускає з поля зору його милість пан регіментар української частини. З України сюди доносять, що там велика дорожнеча: за чвертку м'яса треба дати 10 злотих, а до того ж селяни не обсіялись, побоюючись яких-небудь наскоків.

№ 32

1737 р. травня 21 (червня 1) — липня 11(22). — Повідомлення газети «Kurier Polski» про дії гайдамацьких загонів у районі Лебедина, Саврані, Дашева і Кодака

Z Smilej, die 1 junii. Z tej kupy, co była pod Lebedynem pokazała się, dwóch hultajów przyprowadzono, którzy czynili relację, że jedni z ich kompanii wrócili się z Lebedyna za Dniepr, a 15 tylko z Karnauchem i Bosym w Humańszczyźnie uszli w Czarny las do Ihnata Medwedowskiego¹⁵.

Z Szarogrodu, die 5 junii. Hajdamacy koło Sawrania kilka wsi zrabowali i bydła pozabierali, za którymi z tych dóbr strzelcy w pogoń chodzili i, dognawszy ich nad granicą tatarską, kilku kozaków zabito i 180 bydła wzięto, a z drugim obronną ręką nad granicę uszli, za którymi nasz podjazd wyprawiony, w granicach naszych polskich już nie zastał.

Z Niemirowa, 10 junii. Stąd o 4 mile pod Daszowem z lasa wypadłszy 80 koni hajdamaków, napadli na 100 koni dragonii regimentu buławy pol-

nej pod komendą jego mości pana oberstlejtanta Krymskiego, i, spłoszywszy krzykiem konie, że aż się porozbiegały, jedni z wartą bili się, z których dwóch zabito i kilku raniono żołnierzy, drudzy, konie do kupy zegnawszy, popędzili precz w lasy, za którymi od komend, poblizu stojących, komenderowano w pogoń imci pana Sztembergen, obersztelejntanta regimentu królowej jej mości, który dognał onych, ale hultajstwo, zważywszy większe siły, konie słabsze pokluli, a z lepszymi uszli za granicę. Koło Lebedyna powtórnie pokazali się hajdamacy, ale się poszłakować nie dali, kilkanaście koni chłopskich zerwawszy w Humańszczyźnie, poszli pod Czarny las, do kosza, tam stojącego tak z konnych, jako pieszych kozaków siczowych złożonego, pod Ihnatem Medwedowskim, watahą. Od piechoty złapano dwóch kozaków, którzy są w partii ukraińskiej, i wyznali, że na to umyślnie wyszli czatować, żeby konie polskich żołnierzy zagarneli.

Z Białej Cerkwi, die 22 julii. Hajdamacy często wrywają się, wpadając w granice nasze, bydła gdzie mogą, zabierają, ale im niedawno pan Sawa pułkownik niedaleko Kudaku, w pasiece Sieroty, zabrał 160 sztuk bydła.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 249—250.

Переклад

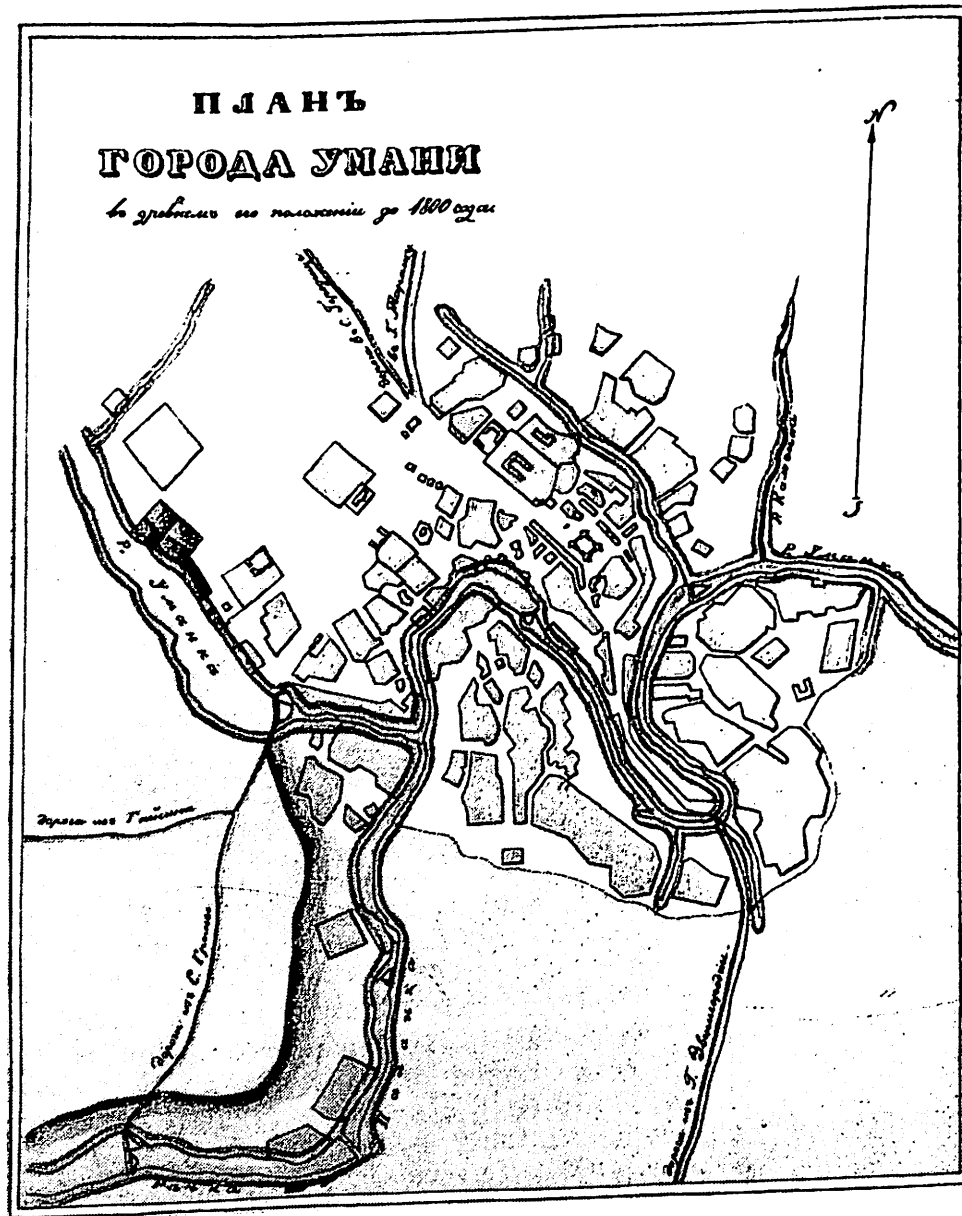
З Сміли, дня 1 червня. З тієї ватаги, що з'явилась під Лебедином, приведено двох гультаїв, які повідомили, що деякі з їхньої компанії повернулися з Лебедина за Дніпро, а тільки 15 з Карнаухом і Босим пішли в Чорний ліс на Уманщині до Гната Медведовського.

З Шаргорода, дня 5 червня. Гайдамаки біля Саврані розграбували кілька сіл і позабирали худобу. За ними з тих маєтків погналися стрільці і, догнавши їх на татарському кордоні, кількох козаків убили і 180 голів худоби взяли. А з іншим вони неушкодженими вийшли на кордон. Виряджений за ними наш роз'їзд у наших польських кордонах їх уже не наздогнав.

З Немирова, 10 червня. Звідси, за 4 милі від Дашева, 80 гайдамацьких вершників, вискочивши з лісу, напали на 100 коней драгунів regimentu польної булави під командою його милості пана обер-лейтенанта Кримського і, сполохавши криком коней так, що ті порозбігались, одні — з вартою билися, з якої вбито двох і поранено кількох жовнірів, інші, — коней докупи зігнавши, помчали у ліси. За ними від команд, що поблизу [перебувають], відряджено в погоню обер-лейтенанта regimentu її царської милості його милість пана Штембергена, який наздогнав їх, але з гультайство, зваживши на більші сили, слабших коней порізало, а з кращими пішло за кордон. Біля Лебедина знову з'явилися гайдамаки, але вислідити себе не дали. Вони, схопивши на Уманщині кільканадцять селянських коней, пішли під Чорний ліс, до Коша, що там розташованій, в якому були як кінні, так і піші січові козаки на чолі з ватажком Гнатом Медведовським.

Піхота схопила двох козаків, що належали до української частини. Вони визнали, що навмисно вийшли чатувати для того, щоб захопити коней польських жовнірів.

План м. Умані 1800 р.

Ze Smily, die 17 octobris. Podjazd, pod komendą imci pana Leduchowskiego, porucznika, wyprawiony, jadąc ponad Wisią ku Czarnemu Tazlikowi, napadł 30 hajdamaków, z których kilkunastu na miejscu zabito, trzech żywcem wzięto, reszta piechotą, porzuciwszy oręż, konie i bydła sztuk kilkanaście, w trzcinę i Las Czarny uszła. Poszedł i drugi podjazd za Miedwedówkę ku Kryłowu, mając wiadomość, że tam hultajstwo po kilkunastu przejeżdża się. W obozie pod Smilą ludzi siła choruje i umiera.

Z Lisianki, die 26 octobris. Hajdamacy dotychczas grasować i wpadać nie przestają, z których kilkunastu podjazd polski napadłszy, 3 tylko żywcem złapał, 2 zabił, reszta ich pouciekała.

Архив ЮЗР. ч. 3. т. III. стор. 266—267.

З Білої Церкви, дня 5 жовтня. Гайдамаки довкола малими досить групами нападають на села й містечка. Минулого тижня, напавши на Липовець, Балабанівку, Умань, Мітурці, Жабокряки, що недалеко [від] Немирова, пограбували [ї] забрали гроші, дані в заставу речі, худобу та крупу, однак вбивств ніяких не чинили. І перш ніж підійде військо — зникають, а тому що ватаги малі, надто важко напасти на слід.

Звідси надсилались універсали до навколишніх міст, містечок і сіл, щоб були обережні, і де [гайдамаки] напали меншою кількістю ніж третя частина поселення, а [селяни] не дали відсічі і дозволили себе грабувати або віддали б провіант, то ці міста і села будуть вважатися гайдамацькими.

З Немирова, 6 жовтня. Дня 3 цього [місяця] гайдамаки, напавши на кількох волохів, які досі служили при царському послі, його милості панові Далману та їхали звідти до своїх, в Умань, побили їх і зовсім пограбували. Тамтешнього орендаря, за походженням грека, хотіли захопити, але він утік від них. Вони брата його побили, що ледве живий залишився. Полковника Тальмаса також намагалися захопити, але від них і цей утік, тільки речі й пожитки його, що були в церкві, відбивши, позабирали.

З Білої Церкви, дня 13 жовтня. Гультяйство весь час, набігаючи з степів, грабує містечка й села.

З Сміли, дня 17 жовтня. Роз'їзд, виряджений під команду поручика його милості пана Ледуховського, їдучи понад Виссю до Чорного Ташлика, напав на 20 гайдамаків, з яких кільканадцять вбито на місці, трьох — узято живцем, решта пішки, покидавши зброю, коней й кілька надцять голів худоби, втекла в очерети й Чорний ліс. Пішов і другий роз'їзд на Мєдведівку, до Крилова, маючи звістку, що там вештаються по кілька і кільканадцять гультяїв. У таборі під Смілою багато людей хворіє і вмирає.

З Лисянки, дня 26 жовтня. Гайдамаки досі не перестають розбишакувати і набігати. Польський роз'їзд, напавши на кільканадцять з них, тільки трьох живими спіймав, двох — вбив. Решта їх повтікала.

№ 35

1737 р. жовтня 23 (листопада 3) — грудня 10(21). — Повідомлення газети «Kurier Polski» про напад гайдамаків на Гранів, Погребище, Босівку та бій польського роз'їзду з гайдамаками біля Мєдведівки і Кам'янки

Z Białej Cerkwi, die 3 novembris. Hultaje hajdamacy koło Granowa i Pohrebyszcz grasować nie przestają, wsif[e] rabują, bydła zabierają, ludzi zabijają.

Z Niemirowa, die 10 novembris. Hajdamacy wieś Bosowkę ze dworem księcia imci Radziwiłła tymi dniami zrabowali.

Z Łatyczowa, die 22 novembris. W przeszły piątek ekzekwowano tu pewnego delikwenta, który za naprowadzenie kozaków na imci pana

польським роз'їздом і гайдамаками тривала від полудня до півночі і так нещасливо для нас закінчилася.

З Немирова, дня 8 грудня. Маємо звістку, що велика ватага козаків вийшла з Січі, і хоч кажуть, що на наш бік перейти мали, однак певних відомостей, де вони перебувають, немає.

З Немирова, дня 21 грудня. Козаків, які вийшли, було багато і прямували в наш бік, але за суворим наказом його милості пана російського фельдмаршала відступили назад і так, нарешті, затихло.

№ 36

1737 р. грудня 25 (1738 р. січня 5) — 1738 р. січня 28 (лютого 8). — Повідомлення газети «Kurier Polski» про активізацію дій гайдамацьких загонів у прикордонних районах і безрезультатність боротьби проти них польських військових роз'їздів

Z Białej Cerkwi, die 5 januarii. Jego mość pan strażnik polny, regimentarz partii ukraińskiej, z partią wojska stanął w Bohusławiu, obserwując gressus hajdamaków wypadających.

Z Łatyczowa, die 31 januarii. Hajdamacy zaczęli się znowu wrywać w granice polskie i eksorbitować, przeciwko którym die 26 elapsi komenderowanych poszło kilkaset ludzi za Humań, gdzie się ciż hajdamacy zasiekli, i tam ich mają atakować.

Z Niemirowa, die 1 februarii. Die 27 elapsi wyszła stad komenda, na hajdamaków ordynowana, której z cekauzu tutejszego дано по ładunków prochu 50, przy tym dwie armatki poszło. Ciż hajdamacy pod Targowicą obsiekli się w lesie, wypadając po kilkadziesiąt. Jakoż w tym tygodniu trzy wsiele zrabowawszy, uchodzili. I gdy natenczas tam nie było żadnego z ludzi naszych, tedy ośmieliło się kilkudziesiąt kozaków horodowych, którzy chcąc im bydło i zdobycz odebrać i poszedłszy w pogonь за nimi, na przeprawie на них нападli; kilku zabiwszy, koni 30 zabrali, а hajdamacy w trzcinę rejterować się musieli. O tamtych zaś, co w засіеce, coś głoszą, że dalej poszli, dlatego tu tej komendy назад сподієваемy się.

Z Niemirowa, die 8 februarii. Komenda, która była tak stąd, jako i з різних miejsc ordynowana на hajdamaków, nic не wskóрала, бо завчазу się в степы і лебедынське ласы wynієšli, tylko pożarowisko на tym miejscu zostawili. А два podjazdy, ordynowane на dotarcie miejsca, gdzie hajdamacy swoją leżę mieli, jeden wprzód stanął i, на tymże miejscu spoczywając, trochę, назад idąc, в nocy нападł drugi, kazał даć ognia, rozumіjąc, że hajdamacy, а то были kozacy horodowi, і так з nieostrożności kilkunastu ludzi stracili. Nasze wojsko odebrało ordynans назад się wracać на swoje kwatery.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 278.

Переклад

З Білої Церкви, дня 5 січня. Його милість пан польний стражник, regimentar української частини із загоном війська став у Богуславі, слідкуючи за рухом гайдамаків, що здійснюють наскоки.

З Летичева, дня 31 січня. Гайдамаки знову почали прориватися за польські кордони і чинити свавілля. Проти них дня 26 поточного місяця пішло кількясот відряджених людей за Умань, де ці гайдамаки укріпилися засіками, і там їх мають атакувати.

З Немирова, дня 1 лютого. Дня 27 минулого місяця вийшов звідси загін проти гайдамаків. Йому з тутешнього арсеналу дано по 50 набоїв пороху, крім того, відправлено дві гармати. Ті гайдамаки засіли у лісі під Торговицею, наскакуючи по кількадесят [чоловік]. Так, вони цього тижня, розграбувавши три села, втекли, а оскільки на той час там не було нікого з наших людей, то кількадесят городових козаків, які хотіли відібрати в них худобу і здобич, наслідили наздоганяти їх і напали на них на переправі. Вони, убивши кількох [людей], відбили 30 коней. Гайдамаки ж змушені відступити в очерет. Про тих гайдамаків, що в засіці, повідомляють, що пішли далі, тому сподієваемyся на повернення цієї команди.

З Немирова, дня 8 лютого. Команда, яку звідси, як і з інших місць, відряджено проти гайдамаків, нічого не добила, бо ті вчасно вийшли в степи і Лебединські ліси, залишивши на цьому місці лише згаріще. А з двох роз'їздів, яким наказано дістатися до того місця, де гайдамаки мали табір, один прийшов першим і, відпочивши там трохи, на зворотньому шляху вночі зіткнувся з другим, гадаючи, що то гайдамаки, наказав відкрити вогонь, а то були городові козаки. І так через необережність втратили кільканадцять людей. Наше військо одержало наказ повертатися на свої квартири.

№ 37

1738 р. квітня 24 (травня 5). — Постанова пограничного об'єднаного польсько-російського суду Київського воеводства в зв'язку з нападом на місто Паволоч гайдамацьких загонів під проводом Харка, Жили та Гриви

Anno 1738, die 5 mai.
Sąd pograniczny generała * województwa Kijowskiego złączony wraz z sądem monarchii rosyjskiej, w sprawie jaśnie oświeconych książąt ich mościów: Stanisława, starosty sądeckiego, i Józefa Lubomirskich, wojewo-dziców sandomierskich przeciwko swawolnym: Charkowi, Zyle¹⁶, Grzywie i innym watahom i ich pomocnikom, kozakom siczowym i zadnieprskim, i innym watahom i ich pomocnikom, kozakom siczowym i zadnieprskim, i in-ratione gwałtownego napadnienia на miasto Pawolocz i zamek, jako в so-ratie manifesta w roku 1737, jeden czternastego, drugi dwudziestego pi[e]r[w]-szego dnia augusta przez urodzonego jego mości pana Józefa Bodakow-skiego, gubernatora księstwa Rużyńskiego i miasta Pawoloczy, imieniem wyzręczonych jaśnie oświeconych książąt ich mościów aktorów в актах pogranicznych województwa Kijowskiego zapisane, wyrażają, że wysz wspomnieni swawolni watahowie, kozacy в roku 1736, dnia siódmego octobris napad[li]szy на miasto Pawolocz в pięcuset koni siczowych i różnych kozaków naprzód pozabi[l]awszy на śmierć urodzonego jego mości pana Józefa Zozulińskiego, gubernatora tegoż miasta i urodzoną

* У тексті: «general».

гультяїв і вивідати про них. Видано також розпорядження, щоб роз'їзди або частини, взаємно зв'язавшись, одні другим допомагали.

З прикордоння повідомляють, що свавільні гайдамацькі ватаги трохи вгамувалися, бо чути, ніби російське військо має вислати донських козаків та калмиків, аби гультяйство, яке розбишакує по степах, ловити і вести до його милості пана фельдмаршала Мініха.

№ 40

1739 р. серпня 29 (вересня 9). Броди.— Виклик великого гетьмана коронного, київського воєводи Йосипа Потоцького на суд хорунжого Йосипа Вишоватого та полковника Костянтина Злотницького, які замість боротьби з козаками грабували населення

[...]*Józef z Potoka, na Stanisławowie, księstwie Zbarazkim, Brodach i Niemirowie Potocki, wojewoda i generał ziem Kijowskich, hetman wielki koronny, warszawski, sniatyński, leżajski, kołomyjski etc. starosta.

Ręką własną waszym mościom urodzonym Józefowi Wiszowatemu, chorążemu znaku pancernego jego ksiązęcia mości Sanguszka, miecznika Wielkiego Księstwa Litewskiego, i Konstantemu Złotnickiemu, pułkownikowi pułku mego levioris armaturae, tudzież chorągwiom w komendzie wasz mościów będącym z osób i dóbr waszych generaliter wszystkich, władzą naszą hetmańską rozkazujemy: Abyście wasz moście panowie przed nami lub sądem naszym wojskowym od położenia tego pozwu na ten czas, kiedy ta sprawa do sądenia przywołana będzie na instancję JW J mości pana Mikołaja Potockiego, starosty kaniowskiego, osobiście stawili się, który wasz mościów panów pozywa o to: Ze wasz moście panowie tak przeciwko prawu w wojskach koronnych napisanemu całość dóbr Rzeczypospolitej ostrzegającemu, jako też in vilipendium disciplinae militaris i ordynansów hetmańskich postępując, wszedłszy w Pokucie eo fine abyście eksorbitancje w granicach swawolne kupy kozaków gromili, a wasz moście panowie opresję dóbr Rzeczypospolitej pozwalając sobie, we wsi Siemiakowcach stanawszy, nieprzyjacielskim trybem postąpiliście sobie w braniu sian, obroków, w r[o]zbieraniu styrtu, w wymyślnym żołnierza wiktowaniu gwałt poddaństwu czynić pozwoliliście, na bicie i [na] rozproszenie ludzi patrzyliście, a mianowicie: Wasz mość pan Konstanty Złotnicki oprócz przyrzeczonych inkonweniencji ze wsi Lipnice, niniejszego aktora własnej, poddaństwa do wsi swojej Borszczewa na różne robocizny przez czas niemały gnał, ekstorsje wielkie, krzywdy czynił i czyniliście. Duchownego greckiej religii we wsi Wołczkowcach z cerkwi od ołtarza wziąć, w dyby zabić i zwięzać kazaliście. Wołów cztery, konia i talerów cztery temu duchownemu gwałtem wziąć pozwoliliście. Osadcego Sienickiego z własnej jego chałupy wziąć, w kij zwięzawszy, tyrańsko bić, do drugiej wsi prowadzić kazaliście, przez co przeciwko prawu i artykułom wojskowym postąpiliście.

Zaczym p[ro] praemissis omnibus i, co więcej, na terminie do wiedzie-

* Пропущено початкову формулу впису документів до актових книг.

nia będzie do przysłuchania się przykładowej na takowych eksorbitantów sentencji wasz moście panowie pozwani jesteście, bądźcie posłuszni.

Datum w Brodach, die nona septembris anno millesimo septingentesimo trigesimo nono [...]*.

ЦДА УРСР у Львові, ф. 5, оп. 1, т. 243, стор. 1573—1574. Засвідчена копія.

Переклад

Йосип з Потока Потоцький, [пан] у Станіславі, Збараському князівстві, Бродях і Немірові, воєвода і генерал київських земель, великий коронний гетьман, варшавський, снітинський, лежайський, коломийський та інший староста.

Особисто нашою гетьманською владою шляхетним вашим милостям: хорунжому панцирного полку його милості мечника Великого Князівства Литовського князя Сангушка Йосипові Вишоватому, полковникові мого легкого полку Костянтину Злотницькому, а також хоругвам, що перебувають під вашим командуванням, і усім взагалі особам ваших маєтків наказуємо:

після оголошення цього виклику ваша милість, панове, особисто повинна стати перед нами або перед нашим військовим судом коли ця справа на вимогу ясновельможного його милості пана канівського старости Миколи Потоцького буде порушена у суді. Він викликає вас у зв'язку з тим, що ваша милість, панове, виступила проти писаного права коронних військ, яке оберігає цілість маєтків Речі Посполитої, та знехтувала дисципліною і гетьманськими наказами. Ваша милість, панове, увійшовши в Покуття для ліквідації свавілля та свавільних ватаг козаків, дозволила собі насильства на його території, в маєтках Речі Посполитої. Ви, зупинившись у селі Сем'яківцях, вели себе як вороги — Посполитої. Ви, зупинившись у селі Сем'яківцях, вели себе як вороги — Костянтин Злотницький, крім вищезгаданих непристойних вчинків, виганяв на різні роботи протягом довгого часу підданих із села Липниці, власності цього позивача, до власного села Борщева, причому з вашого боку мали місце і примус, і великі кривди. Ви наказали у селі Вовчківцях взяти з церкви, від вітваря, священника грецької релігії, закути у дыби та зв'язати. Ви дозволили забрати у цього священника чотири воли, коня і чотири теляри. Ви наказали забрати з власної хати, зв'язати, немилосердно бити, вести до другого села поселенця Сенецького, внаслідок чого ви поступили проти права та військових законів.

Таким чином, у зв'язку з усім вищезгаданим (а про більше можна буде довідатись під час судового розгляду) ви будете викликані заслухати справедливе рішення в справі своїх свавіль.

Дано в Бродях, дня дев'ятого вересня тисяча сімсот тридцять дев'ятого року.

* Пропущено кінцеву формулу впису документів до актових книг.

1739 р. листопада 16(27). Вертикіївка.— Лист польських пограничних суддів Київського воєводства до генерал-фельдмаршала графа фон-Мініха з проханням доставити у пограничний суд гайдамацьких ватажків Рудя, Жилу, Гриву, Іваницю. Харка та Медведя

Anno 1739, die 27 decembris.

Przed aktami sądów pogranicznych województwa Kijowskiego urodzony jego mość pan Felicjan Bystrzycki stanąwszy oczywiście, list od wielmożnych ich mościów panów sędziów pogranicznych województwa Kijowskiego do jaśnie wielmożnego jego mości pana feldmarszałka Münicha pisany podał per oblatam, tenoris sequentis:

Jaśnie wielmożny mości panie generale feldmarszałku wojsk rosyjskich, nasz wielce mości panie i bracie!

Powinszowawszy sukcesów szczęśliwych, życząc et in futurum, podobnych jaśnie wielmożnemu waszmości panu, uniżony nasz zasylamy ukłon i, będąc my od strony jego królewskiej mości, pana naszego, miłościwego, i Rzeczypospolitej Polskiej naznaczone komisarze i sędziowie do rozeznania i rozsądzenia krzywd pogranicznych, abyśmy, spólnie, zasiadając z wielmożnymi ich mościami panami komisarzami rosyjskimi, decydowali, kiedy z województw: Kijowskiego, Podolskiego, Braclawskiego i innych od ich mościów obywatelów szlachty i innych ludzi wiele żalobnych jest manifestów o szkody i wioleńce, przez wojska rosyjskie, tak pod Chocin jako spod Chocina granicami naszymi idące, i z urzędu naszego i przyjaźni sąsiedzkiej czynimy odezwę, upraszając jaśnie wielmożnego mości pana, jako wielkiego godnego wodza i statysty, ażeby od strony najjaśniejszej monarchii rosyjskiej wielmożni ich mość panowie komisarze rosyjscy zjechali na granice i, zniósłszy się miejscu, z nami jednostajnie złączeni, czy to wielmożny jego mość pan Fedor Koszelow, komisarz pograniczny i sędzia z asocjowanym sobie równym kolegą, czy kogo wola, najjaśniejszego dworu peterburskiego jaśnie wielmożnych państwa, my, ad iustitiam monarchiom obydwom służyć postanowieni, czekamy, i jako i o te szkody w roku 1736, die 7 octobris swawolni watahowie, siczowi i zadnieprscy kozacy: Rudio¹⁸, Zyła, Chrywa, Iwanica¹⁹, Charko z Płastunowego kurenia, Medwid i inne, napad[ł]szy w pięciuset koni na miasto Pawołocz, zabili w zamku imci pana Zozulińskiego, gubernatora, i Mariannę Buialską, Jana Wesołowskiego i Żydów do trzydziestu osób, zrabowali w pieniądzach, ruchoomościach na dwakroć sto tysięcy, stamtąd zaraz poszli do Pohrebiszcz, zabili gubernatora, jego mości pana Szczeniowskiego, różnych szlachectkich, chrześcij[an]skich osób do trzynastu, zrabowali tamże w zamku i mieście więcej jak na dwakroć sto tysięcy w majątnościach jaśnie oświeconego księcia jego mości Wiszniowieckiego, kasztelana krakowskiego, i jaśnie oświeconych książąt ich mościów Lubomirskich, wojewodzców sandomi[e]rskich, nie tylko tych panów, którzy i na elekcji jego królewskiej mości byli, unanimiter trzymające strony najjaśniejszej monarchii rosyjskiej i jego królewskiej mości, ale i nadto, że już po sejmie pacificatio[n]is²⁰, po wszystkich uspokojonych materiach nie mając żadnej racji, tylko jednym rozbójnickim sercem tak wielkie szkody porobili, o co w roku 1738 die 5 maii w Motowidlówce na sądach naszych pogranicznych zobopólnych

stanęli dekreta, aby wyzpomienieni watahowie stawieni byli przed sąd, którzy, że nie są stawieni, w roku 1738, intra dies decembris, jaśnie wielmożny jego mość pan graf Kiejserling, poseł pełnomocny, pisał do jaśnie wielmożnego jego mości pana, upraszając, aby według dekretów obwinięni watahowie do sądu stawieni byli, która statutio dotychczas nie przyszła do skutku; ich mość panowie sędziowie pograniczni rosyjscy tym się zaszczycają, że z woli i ukazu jaśnie wielmożnego waszmości pana nie są stawieni do sądu, i że się nie znajdują w Siczy, ani za Dnieprem, satisfactja nie następuje; jako i o tym dowodnie wiemy, że jedni są między siczowymi kozakami, a drudzy z zadnieprskimi, tak upraszamy jaśnie wielmożnego mości pana kochającego sprawiedliwość i między monarchiami, w pokoju zostającymi fundującego przyjaźń, aby pomienieni watahowie, zbójcy, przed sąd pograniczny stawieni byli; kiedy o mniejszą rzecz we wszystkich państwach idzie satisfactja, to bardziej o kilkadziesiąt ludzi zabitych niewinnie i więcej jak na czterokroć sto tysięcy złotych polskich bez racji sum zrabowanych godzi nam się jaśnie wielmożnego waszmości pana upraszać i otrzymać w statuicji satisfactję.

Jako jesteśmy z zupełną adoracją jaśnie wielmożnego waszmości pana życzliwi bracia i uniżeni słudzy: Michał na Lisowszczyźnie Jackowski, pograniczny komisarz kijowski i sędzia pograniczny strony jego królewskiej mości i Rzeczypospolitej. Wawrzyniec K. z Potoka Potocki, sędzia ziemski kijowski i sędzia pograniczny od strony jego królewskiej mości i Rzeczypospolitej.

Datowany w Wiertikijówce, 1739, die 27 novembris.

Który to list, za podaniem oczywistym, oraz za przyjęciem z początku aż do końca przeczytawszy, do ksiąg niniejszych jest wpisany.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. 111, стор. 301—303.

Переклад

Року 1739, дня 27 грудня.

Перед книгами пограничних судів Київського воєводства особисто став шляхетний його милість пан Феліціан Бистрицький [і] подав шляхом обляти лист вельможного його милості pana фельдмаршала Мініха такого змісту:

Ясновельможний милостивий пане генерал-фельдмаршале російських військ, наш вельмимилостивий пане і брате!

Поздоровляючи з успіхами, бажаючи і в майбутньому щастя вашій милості, ясновельможному панові, шлемо наш найнижчий уклін. Ми, комісари і судді, призначені його королівською милостю нашим милостивим паном і Річчю Посполитою Польщею для розслідування і розгляду пограничних кривд, аби, засідаючи спільно з вельможними їх милостями панами російськими комісарами, приймали ухвали по заявах і скаргах їх милостей громадян шляхти та інших багатьох людей Київського, Подільського, Брацлавського та інших воєводств на шкоди і насильства, завдані російськими військами, що йдуть як під Хотин, так і з-під Хотина нашими кордонами. Від нашого уряду з сусідською приязню шлемо відозву, благаючи ясновельможного милостивого pana як великого, гідного вождя і державного діяча, щоб з боку найяснішої Російської монархії вельможні їх милості панове російські комісари,

тримаючи тісний зв'язок з нами, з'їхалися на кордон і домовились про місце [засідання], чи то вельможний його милість пограничний комісар і суддя пан Федір Кошельов разом з рівним собі колегою, [чи] хтось інший з ясновельможних панів, [призначений] волею найяснішого петербурзького двору. Ми, які призначені для справедливого служіння обом монархіям, чекаємо [на винесення ухвали] щодо збитків, які [вчинили] вдень 7 жовтня 1736 року свавільні ватажки, січові і задніпрянські козаки Рудь, Жила, Грива, Іваниця, Харко з Пластунівського куреня, Медвідь та інші. Вони, напавши на 500 конях на місто Паволоч, вбили в замку його милість управителя пана Зозулинського, Маріанну Буяльську, Івана Весоловського і близько тридцяти євреїв, пограбували гроші і рухоме майно [на суму] два рази по сто тисяч. Звідси одразу пішли до Погребищ, вбили управителя його милість пана Щеньовського, різних шляхетських християнських осіб до тридцяти. Там же розграбували в замку, у місті і в маєтках найяснішого князя краківського каштеляна, його милості Вишневецького і найясніших князів воеводичів сандомирських, їх милостей Любомирських більше як на двічі по сто тисяч. Це не тільки у тих панів, які були на обранні його королівської милості, одноставно підтримуючи найяснішу Російську монархію і його королівську милість, але й крім того, вони [гайдамаки] вже після сейму примирення, після загального заспокоєння, не маючи ніякої підстави, тільки одним розбишацтвом керуючись, завдали таких великих збитків, про що вже на наших пограничних обопільних судах в Мотовилівці дня 5 травня 1738 року видано декрети, щоб вищезгадані ватажки стали перед судом. І їх було вирішено віддати до суду, а протягом грудня 1738 року уповноважений посол ясновельможний його милість пан граф Кейзерлінг писав до вашої милості, ясновельможний пане, просячи, щоб згідно з декретами обвинувачені ватажки стали перед судом. Це ж віддання до суду досі не відбулося. Винагороди немає. Їх милості панове пограничні російські судді мотивують тим, що з волі й указу вашої милості, ясновельможний пане, не стали [ватажки] перед судом, і їх немає ні на Січі, ні за Дніпром. [Однак] ми про це також переконливо знаємо: одні — серед січових козаків, а інші — із задніпрянськими. Отже, просимо вас, ясновельможного милостивого пана, що любить справедливість і зміцнює приязнь між монархіями, які перебувають в мирі, аби згадані ватажки, розбійники стали перед пограничним судом. В той час як у всіх державах сатисфакції підлягають дрібніші справи, то нам якнайшвидше треба просити вашу милість, ясновельможного пана, й отримати винагороду шляхом віддання їх до суду за невинно вбитих кількадесять людей і безпідставне пограбування на суму більше як чотири по сто тисяч польських золотих. З певною прихильністю до ясновельможної вашої милості доброзичливі брати і покірні слуги: Михайло на Лісовщині Яцковський, пограничний київський комісар і пограничний суддя його королівської милості і Речі Посполитої; Вавринець К. з Потоку Потоцький, київський земський суддя і пограничний суддя з боку його королівської милості і Речі Посполитої.

Дано у Вертикіївці, дня 27 листопада 1739 року.

Цей лист після особистої подачі та прийняття і після прочитання з початку до кінця вписано до цих книг.

1742 р. серпня 10(21). Тернопіль. — Універсал великого коронного гетьмана, київського воеводи Йосипа Потоцького до шляхти та всього населення Покуття і Підгір'я про боротьбу з опришками, очолюваними Олексою Довбушем

Józef z Potoka na Stanisławowie, Brodach, księstwie Zbarażskim i Niemirowie Potocki, wojewoda i generał ziem Kijowskich, hetman wielki koronny, leżajski, śniatyński etc. starosta.

Wiadomo czynię, komu o tem wiedzieć będzie należało osobliwie jednak JW. JW. wielmożnym ich mościom panam dziedzicam, posesoram, dzierżawcam, dobra swoje na Pokuciu i Podgórzu mającym, tudzież jako komisarzom, ekonomom, gubernatorom i podstarościm, a najbardziej wszystkim gromadam i pospółstwu do wiadomości podaję. Głośna jest w całym kraju pokuckim i podgórskim złość i zuchwałość chłopca Doboszczuka²¹, który od lat trzech z kupą opryszków zebraną napadając miasteczka i wsie rabuje, zabija i niszczy, a lubo ludźmi mymi tak pieszymi jako i konnymi nadwornymi, własnym moim groszem pro obsequio publico prześwietnej ziemi halickiej konserwowanymi, ustawicznie zachowuję i utrzymywać staram się w kraju pokuckim bezpieczeństwo, jednak gdy pomieniony Doboszczuk z opryszkami swymi po różnych wsiach ma swoje sekretne ochrony i przytulenia, więc zalecam. Wszystkim moim i obcym gromadam, ażeby wszelką mocą i siłą starały się pomienionego Doboszczuka i wszystkich opryszków z nim grasujących szlakować, zabierać i do Stanisławowa pro sumendis paenis odsyłać. Bo jeżeliby która czyjejkolwiek posesji gromada albo ostrzegęła Doboszczuka i innych hultajów, takowa bez żadnej dyskrecji w pień wycięta będzie. Co, ażeby tym skuteczniej do sprawiedliwej całości i bezpieczeństwo publiczne kraju utrzymującej egzekucji przyszło, sam osobą ruszam w kraj pokucki do Stanisławowa, a ten mój uniwersał hetmański, ręką moją własną przy zwykłej pieczęci autoryzowany, ma być po wszystkich miastach i wsiach tak pokuckich, jako i podgórskich publikowany.

Datum die 21-ma augusti 1742-do anno, w Tarnopolu.

Locus sigilli. J. Potocki, wielki koronny hetman wojsk Korony.

ЦДІА УРСР у Львові, ф. 5, оп. 1, т. 247, стор. 1363—1364. Засвідчена копія.
Опубл.: Ю. Целевич. Опришки. — «Руська історична бібліотека», т. XIX. Львів, 1897, стор. 180—191.

Переклад

Йосип з Потока Потоцький, [пан] у Станіславі, Бродях, Збаразькому князівстві і Немирові, воевода і генерал київських земель, великий коронний гетьман, лежайський, снітинський та інший староста.

Подаємо до відома тим, кому про це належить знати, а особливо ясновельможним, вельможним їх милостям панам власникам, посесорам, орендарям, які мають свої маєтки на Покутті та Підгір'ї, а також комісарам, економам, управителям, адміністраторам і підстаростам, а особливо усім громадам.

В усьому покутському та підгірському краї відома злість та зухвалість селянина Довбушука, який вже три роки нападає із зібраною ватагою опришків, грабує містечка та села, вбиває і руйнує, незважаючи на те, що я весь час тримаю і намагаюсь забезпечити безпеку у покутському краї за допомогою піших та кінних моїх придвірних людей, яких утримую на власні кошти через громадський обов'язок перед прекрасною Галицькою землею. І оскільки згаданий Довбушук із своїми опришками має свої тайники та притулки в різних селах, доручаю всім моїм і чужим громадам прагнути всіма силами стежити за згаданим Довбушуком та за усіма з ним бродячими опришками, ловити [їх] та відсилати для покарання у Станіслав. Коли якась і будь-кому приналежна громада буде переховувати або забезпечувати Довбушука та інших гультяїв якими-небудь харчами, вона буде без розбору вирізана в пень. Щоб швидше досягти справедливої цілості і [встановити] громадську безпеку в краї, я особисто вирушаю у покутський край до Станіслава, а цей мій гетьманський універсал, підтверджений моєю власною рукою із звичайною печаткою, має бути оголошений у всіх, як покутських, так і підгірських, містах та селах.

Дано 21 серпня 1742 року у Тернополі.

И. Потоцький, великий коронний гетьман військ Корони

Місце печатки

№ 43

1745 р. травня 2(13). Букачівці.— Лист теребовельського хорунжого Франциска Луцовського до варшавського каштеляна Беное, в якому він повідомляє чутки про появу опришківських загонів Олекси Довбуша в шумлянських і стратинських лісах

Jaśnie wielmożny mój kochany dobrodzieju!

Od kilku niedziel słabością znaczną zdrowia złożony, gdy nie mam sposobu ad coram służenia wielce miłościwemu panu i widzenia się z nim, exhibeo to praesenti calamo z wyrażeniem submisji mojej wielce miłościwemu panu dobrodziejowi. Divulgata fama o Doboszczuku czyli jakisich swawolnych kupach znajdujących się po lasach szumlańskich, stratyńskich etc. incussit metum wielu z ich mościów ziemian naszych do ruszenia się z domów swoich i zgromadzenia do Rohatyna, o czym recentissime przez umyślnego miałem wiadomość od imć pana Wisłockiego, którego posłaniec i to retulit, że koło Junaszkowa dwunastu z tychże swawolnych kup widziano ludzi. Co jeżeliby in asse być miało niepodobna, żebyś wielce miłościwy panie doskonalszej w tym punkcie nie miał wiadomości. W czym upraszam chciej i mnie certificare. Kursor mój z pocztą wczorajszą nie powrócił, bo pieszy chodzi, ale i ten tyle mi przynieść nie może, ile jaśnie wielmożny pan z większych mieć możesz korespondencji. Czego żebyś i mnie participem enixe upraszam, i jestem immutabili voto et obligatione jaśnie wielmożnego wielce miłościwego pana kochanego dobrodzieja życliwym szczerze brate[m] i uniżony[m] sługa.

F. Łuszczowski, manu propria

Datum w Bukaczowcach, die 13 mai 1745 anno.

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Яблоновських, архів Бурштинського замку. Листування П. Беное, № 8, розд. 2, арк. 103. Оригінал.

Переклад

Ясновельможний мій любий добродію!

Протягом кількох тижнів я тяжко хворію. Оскільки не маю можливості особисто служити вельми милостивому панові і побачитись з ним, передаю цим листом вельми милостивому панові добродієві висловлення моєї покірності. Поширена чутка про Довбушука та якісь свавільні ватаги, які перебувають в шумлянських і стратинських лісах і т. д., викликає переляк серед багатьох їх милостей землевласників. Вони залишають свої домівки і втікають до Рогатина, про що мені знову повідомив посланець його милості пана Віслоцького. Посланець останнього повідомив, що біля Юнашкова бачили дванадцять чоловік з цих свавільних ватаг. Можливо, вельми милостивий пан має докладніші відомості щодо цієї справи. Прошу ласкаво і мене про це повідомити. Мій кур'єр не повернувся з вчорашньою кореспонденцією, оскільки ходить пішки, але й він стільки мені не може принести, скільки ясновельможний пан може взяти з листування. Тому дуже прошу, щоб і мене повідомити [про це], за що з незмінною відданістю та обов'язковістю буду щирим братом і покірним слугою ясновельможного, вельми милостивого, любого добродія.

Ф. Луцовський, власноручно

Діялося в Букачівцях, дня 13 травня 1745 року.

№ 44

1745 р. серпня 27 (вересня 7). Яблунів.— Лист овруцького стольника Йосипа Колендовського до варшавського каштеляна Павла Беное, в якому описуються подробиці смерті Олекси Довбуша та посмертного його четвертування

Jaśnie wielmożny mości dobrodzieju!

Baranów dwadzieścia wybranych z gorszczyzny odsyłam do Bursztyna na próbę. Jeżeli rzeźnicy spodobają sobie, to i więcej będę wybierać. Pstrągów także posyłam 350 do Bursztyna. Pieniędzy jeszcze nie odsyłał dotychczas, ale da pan bóg, z niedzielą odeślę.

Nie wiem, jeżeli list mój doszedł do jaśnie wielmożnego pana dobrodzieja, pisany die 26 augusti, żem doniósł o śmierci Doboszczuka, którego zabił na Kosmaczu na imię Stefan Dzwinczuk, do którego Dzwinczuka dobywał się do chałupy. Pierwszy raz drągiem ważył drzwi, a dalej, podparszy sobą drzwi i trochę usunęły się. Wtenczas Dzwinczuk przez rękę przestrzelił. Wten na razie postrzelony Doboszczuk tylko od chałupy odbiegł jak na dziesięć kroków. Tam upadł i krew poczęła z niego lać się. Towarzystwo, dwóch tylko z nim było, ci pouciekali od niego. On, porwawszy się, za nimi uchodził przez ogród aż do lasu, jak na czworo strzelenia z łuku, tam zaszedł. Gromada obawiała się, że noc była ciemna, nie szli za nim. Ale aż drugi dzień zebrawszy, arendarz, gromada, poszli śladem do lasu i naleźli w krzaku jego leżącego, ale już mało co żyw. Broni żadnej przy nim nie naleźli, ani żadnych splendorów, tylko ładownicę na nim z blachy, i karawakę * pozłocistą, i skaplerz, i medalików dwa, i flaszeczkę,

* Каравака — розп'яття.

w której było olea sacra, i w puszcze agnus dei, i kawałek srebra mały, i igliczki dwie srebrne, i spaski ruski krzyż wyrżnięty, i przеницы dziewięć ziaren [w] węzélku, i pierze z różnych ptaków. To wszystko w mieszcзку miał skórzаным. To pop kosmacki i z arendарзем jak odebrali, do cerkwi zanieśli i w cymborią krzyż włożyli. Tego Doboszczuka wzięli z lasu mało co żywego i przynieśli go przed karczme. Tam Żyd rany zawijał i napуwał go, chcąc żeby mógł być żyć dłużej, aby się wyptać mogło co u niego. Ale już * mało gadał. Pytali się go: „Gdzieśl skarby podział, Olekso“. On odpowiedział: „W Czornogory, to jest u Świdowy“. Także mnie dała gromada znać gdzie tego momentu pobiegł do Kosmacza, ale jużem go żywego nie zastał. Tak wzięwszy na wóz i prowadziłem do Stanisławowa, do jaśnie wielmożnego pana hetmana. Przeprowadziwszy go do Kołomyi, a pan łowczy, będąc w Zabłотowie натенчас, dowiedział się o zabiciu tegoż Doboszczuka, pisał do mnie, aby zostało to ciało w Kołomyi, doki przyjdzie dyspozycja jaśnie wielmożного pana hetmana, aby był ćwiертovaný. Którego ćwiертowano на дванаście ćwiєrci i rozwieszony по palach w Kutach, w Kosowie, Krzyworówni, w Kosmaczu, на Luckach [?], на Mikuliczynie, w Czarnym Potoku, w Zielonej, Wierbiażu, w Kołomyi wystawić. Niejaki pan Wasylkowski, pisarz jaśnie wielmożnej k[si]ażęcej mości ukratry od nas w Kołomyi tegoż Dzwinczuka poprowadził do jaśnie wielmożного pana hetmana, chwalać się, że to за jego staraniem ten Dzwinczuk, zabił Dobosza, a to jako żyво, nie było, бо pan Wasylkowski на Kosmaczu nie był, tylko на drodze potkał нас. А стамтąd wzięwszy зно́ву tegoż Dzwinczuka, poprowadził до księżny jej mości, kтórego jeszcze dotychczas niemasz Dzwinczuka. Dowiedziawszy się pan Romanowski, wojski, o zabiciu tego Dobosza, przysłała do mnie człeka swego, abym uczynił indagację między gromadą o rzeczy, kтóre zabrano w skarbcu w Bohorodczanach. Gdzie ja te rzeczy, kтóre pop do cerkwi był odebrał, презентоваłem temuż пану Żurakowskiemu. To познаł, że та пасыжка ** alias karawaka pana Romanowskiego jest i skaplerz nieboszczyка jest, i te kawałki srebратото wszystko oddałem do rąk tegoż przysланого pana Żurakowskiego. Але пан Romanowski пише, że jako by товариство tego Dobosza przyznали [на] Węgrach, на конфесатах, kiedy ich tracono. Żе, jakoby, ten Dobosz носил krzyżyк диаментовый, kтóry wziął ze skarbcu w Bohorodczanach Dobosz. Gdzie z tej racji ma suspicję пан wojski на gromadę kosmacą, że, jako był postrzelony Doboszczuk, то jak przyszła gromada браć Doboszczuka, то нале́зли podle niego konewkę z mlekiem, powiadając, że то skąd inąd не przynoszono jemu, ani он те́ж не nagotował, бо не wiedział, żeby на tym miejscu miał zginąć. Jam bednarzów зwoływał, pytając, czyjaby konewka była — нікт się przyznać не chciał.

Co doniosłszy, jaśnie wielmożnemu пану i добродziejowi najniższy слуга i подно́жек.

J. Kolendowski

Die 7 septembris, 1745, то anno, w Jabłonowie.

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Яблоновських, архів Бурштинського замку. Листування Й. Колєндовського, № 5, розд. III, арк. 12—13. Оригінал. Опубл.: В. В. Грабовецький. Новий документ про загибель Олекси Довбуша. — «Український історичний журнал», 1957, № 3, стор. 97—98.

* У тексті двічі: «але już».

** Пасы́жка — розп'яття.

Переклад

Ясновельможний милостивий добродію!

Я відсилаю до Бурштина для проби взятих з полонини двадцять баранів. Якщо вони сподобаються різникам, то я більше буду відбирати. Також посилаю до Бурштина 350 форелей. Грошей до цього часу я ще не вислав, але, як господь бог дасть, вишлю у неділю. Не знаю, чи дійшов до ясновельможного пана добродія мій лист, написаний дня 26 серпня, в якому я повідомив про смерть Довбушука. Його убив у Космачі Степан Дзвінчук, [коли] той добивався до хати цього Дзвінчука. Спершу він підважував дрючком двері, а потім підпер їх, і вони трохи подалися. В цей момент Дзвінчук прострелив [йому] руку. Тоді пораненний Довбушук відбіг від хати спочатку не більше як на десять кроків. Там упав і почала з нього литися кров. Разом з ним було лише два, які від нього повтікали. Він, піднявшись, відходив за ними через город аж до лісу і зайшов за ним, бо була темна ніч. Тільки на другий день, зібравшись, орендар і громада пішли по сліду до лісу і знайшли його під кущем, однак ледве живого. Ні зброї, ні дорогоцінностей у нього не знайдено, лише бляшаний підсумок, позолочену караваку, ладанку, два медальйони, пляшечку, в якій була свята олія, у коробці агнець; малий шматок срібла, дві срібні голочки, вирізаний спаський руський хрест, дев'ять зернин пшениці у вузлику та пір'я різних птахів. Усе це він тримав у шкіряному мішечку. Це взяли космацький піп з орендарем, віднесли у церкву і хрест поклали у кивот. Самого Довбушука забрали з лісу ледве живого і принесли до корчми. Там єврей перев'язував йому рани і давав пити, щоб він довше жив і можна було у нього що-небудь випитати. Але він вже мало говорив. Його питали: «Де ти скарби подів, Олексо?» Він відповів: «В Чорногорі, біля Свідови». Коли повідомила мене про це громада, я негайно прибіг у Космач, але вже його в живих не застав. Тоді, поклавши [його] на віз, я супроводжував до ясновельможного пана гетьмана у Станіслав. Коли довів його до Коломиї, пан ловчий, який був тоді у Заболотіві, довідавшись про вбивство цього ж Довбушука, написав мені, щоб його тіло залишити в Коломиї до розпорядження ясновельможного пана гетьмана щодо четвертування. Його розтято на дванадцять частин, які розвезено і виставлено на стовпах у Кутах, Косові, Криворівні, Космачі, Лучках, Микуличині, Чорному Поточці, Зеленій, Вербіжі і Коломиї. Якийсь пан Васильковський, писар його милості ясновельможного князя, викравши у нас, в Коломиї, цього ж Дзвінчука, повів до ясновельможного пана гетьмана, нахваляючись, що це за його проханням Дзвінчук убив Довбуша. Однак було зовсім не так, бо пан Васильковський не був у Космачі, а лише нас зустрів по дорозі. Після цього, взявши знову цього ж Дзвінчука, [він] повів до її милості княгині. Дзвінчука дотепер ще немає. Пан війський Романовський, дізнавшись про вбивство Довбуша, присилає до мене свою людину, щоб я довідався у громади про речі, які забрали з скарбниці в Бону, щоб я довідався у громади про речі, які піп забрав до церкви, показував цьому ж городчанах. Тоді я ці речі, які піп забрав до церкви, показував цьому ж пану Жураковському. Той пізнав, що ця пасыжка, інакше каравака, належить пану Романовському, ладанка і шматки срібла — небіжчику. Усе це я віддав в руки цьому ж присланому пану Жураховському. Але пан Романовський пише, що нібито на допитах товаришів, яких страчували

в Угорщині, було вказано на Довбуша, ніби цей Довбуш носив алмазний хрестик, який взяв із скрабниці в Богородчанах. Коли Довбушук був поранений і громада прийшла його забирати, то знайшли біля нього глечик з молоком. Через це пан війський запідозрює космацьку громаду, говорячи, що хтось сторонній приносив йому [глечика], він [сам] не приготував, тому що не знав, що загине на цьому місці. Я скликав бондарів і запитав, кому належить цей глечик — ніхто не хотів признатися.

Про що повідомляю ясновельможного пана і добродія. Найнижчий слуга і підніжок

Дня 7 вересня 1745 року у Яблунові.

П. Колендовський

№ 45

1747 р. вересня 29. Кіш Запорізької Січі.— Донесення кошового отамана Павла Козелецького київському генерал-губернаторові Михайлу Леонтьєву з приводу одержання указу Колегії іноземних справ про заборону давати притулок гайдамакам²²

Высокородному господину и высокопревосходительнѣйшему господину, господину генералу-аншефу, кавалеру і Киевской губернии генералу-губернатору Михайлу Ивановичу, его високопревосходительству Леонтиеву покорнѣйшее доношение

Ваше высокопревосходительство по силе е. и. в. Государственной коллегии иностранных дѣл височайшаго указу чрез нарочного курьера Николая Янова высокоповаженным ордером с приложением копии промемории коронного вице-канцлера сего сентабра 22 дня к нам, Войску Запорожскому, присланным изволите предлагать, дабы мы, Запорожское Войско, против оной копии во исполнение е. і. в. височайшаго указу в самую сущую правду к вашему високопревосходительству о убежавших гайдамаках ис Полской области в деревни козацкіе дистрикта Сѣчи отвѣтствовать, а отнынѣ впредь отнюдь тѣх гайдамак нѣ в которіе видѣния нашего мѣста не принимат и убежища им не даватъ, но по силѣ е. і. в. указов і вашего высокопревосходительства високоповажных ордеров таковых злодѣев искоренять без пощади і во исполнение е. і. в. височайшаго указа і вашего превосходительства високоповажнаго ордера покорнѣйше доносим. Не будучи мы, Запорожское Войско, об тѣх гайдамаках, убѣжавших с Полци в разние вѣдомства нашего мѣста, извѣстни, отвѣтствовать вскорости неможно, а чтоб мы, Войско, об тѣх гайдамаках подлѣбно могли увѣдомится и чтоб отнынѣ впредь приниманни не били, но вовся іскореняеми без пощади, о том найкрѣпчайшій приказ к полковнику гардовому послан. И что от него, полковника, в отвѣт якоби о убѣжавших с Полци гайдамак получим, то того ж часа к вашему високопревосходительству отвѣтствовать не преминем с покорностию вашему высокопревосходительству доносим.

Вашего высокопревосходительства, нашего премилосерднаго отца і патрона покорнейшне слуги атаман кошової Павел Козелецкий с товариством.

Нізовой Кош, сентабра 29 дня 1747 году.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1482, арк. 56, 57. Оригінал.

№ 46

1747 р. жовтня 6(17) — листопада 23 (грудня 4).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про дії гайдамацьких загонів на Поділлі і страту в Кам'янці-Подільському захоплених гайдамаків, в тому числі їх ватажка Клеофаса

Z Winnicy, die 17 octobris. Swawola hajdamaków szerzy się, przeciwko którym wszelka po wsiach zachowuje się ostrożność, i podjazdy partii ukraińskiej onych rozgromić usiłują. Przed kilku dni hajdamacy, napadwszy na wieś o mil 8 od Winnicy, szlachcica na kilka tysięcy zrabowali i samego crudeliter zabili.

Z Brodów, die 5 decembris. Pod rezydencją tu imci pana wojewody poznańskiego, hetmana wielkiego koronnego, komenderowane za ordynansem jego podjazdy na Podole, tak z komputowyci, jako też z własnych nadwornych ludzi do uskromienia wszczynających się buntów i licencji przez kupy swawolne, przysłali połapanych z tychże niegodziwych kompanii, a osobliwie niejakiego herszta Kleofasa, recenter w Kamieńcu Podolskim ekzekwowanego, kilku hultajów, którzy z rozkazu imci pana hetmana dekretem sądu wojskowego in supplicium publicum destynowani, ekzekwowani byli, to jest trzech ściętych і dwóch z nich po śmierci ćwiertowanych pro argente a similibus exemplo, а dwóch, mniej winnych, за wielu instancjami na placu pardonowani, expiabunt paenas mitiores przy fortocy tu tejszej.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 379—380.

Переклад

З Вінниці, дня 17 жовтня. Свавілья гайдамаків шириться. Ставлення до них в селах обережне. Роз'їзди української частини силкуються їх розгромити. Кілька днів тому гайдамаки, напавши на село за 8 миль від Вінниці, пограбували шляхтича на кілька тисяч, а його самого жорстоко вбили.

З Бродів, дня 4 грудня. Звідси під час перебування великого коронного гетьмана його милості пана познанського воеводи відряджені за його наказом на Поділля роз'їзди, що складаються як з регулярних військових, так і з власних двірських людей, для вгамовування бунтів, що виникають, і свавілья [гайдамацьких] ватаг прислали спійманих з тих нікчемних збіговищ кількох гультяїв, а серед них ватажка, якогось Клеофаса, якого було незабаром страчено у Кам'янець-Подільському. Вони, за наказом його милості пана гетьмана, декретом військового суду віддані для публічного покарання і так були страчені: трьох стято і двоє

з них, щоб запобігти подібні вчинки, четвертовано після смерті, ще двох, менш винних, за багатьма вимогами інстанцій помилувано на площі і їм призначені легші покарання при тутешній фортеці.

№ 47

1748 р. липня 2. Київ.— Лист київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва до намісника Києво-Печерської лаври Йосипа Оранського про вжиття заходів для розшуку гайдамаків у маєтках лаври²³

Превелебнейшии отец, Киево-Печерския лавры наместник з братнею!

Понеже как окола Киева и за Днепром в малороссиинских, так и в Полше, в разных местах, весьма многие и неслыханные оказались разбои, от которых злодеев в крайнее приходит народ раззорение, и, хотя о сыску и о поимке таковых злодеев конные партии ис Киева и отправлены, також и чрез посланные ис Киевской генерал-губернаменской канцелярии на все учрежденные в Киевской губернии форпосты к штап-обер- и ундер-афицером указы, оных злодеев предостерегать и всякими удобвозможными способы ловить и велено, однако ж, и вашей превелебности о вышеписанном во осторожность сообщаю и не изволите ль приказать о такой же предосторожности и о поимке означенных злодеев в маєтности Киево-Печерския лавры, х кому надлежит предложить и в селе, и в деревнях бродяг присматриват и, ежели какие-либо где подозрительные люди явятца, таковых имать и присылать в Киевскую генерал-губернаменскую канцелярию под крепким караулом, при писменных известиях, и что о том воспоследует, писменно меня уведомить.

Вашей превелебности всегдашнии слуга Михайла Леонтьев
Киев, 2-го іюля 1748 года.

Помітка: Под[ано] іюля 3 дня 1748 года.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні -- I, спр. 92, арк. 1а. Оригінал.

№ 48

1748 р. вересня 15. Київ.— Ордер київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва кошовому отаманові Якимі Ігнатовичу на розшук запорожців, які 12 вересня на Правобережжі напали на польські хоругви²⁴

Е. и. в. самодержицы всероссииской почтенному господину Войска Запорожского Низового, кошовому атаману Якимі Ігнатовичу из старшиною.

Сего сентября 14-го числа государства Полского партии украинской региментарь Буковской из Липовца ко мне писал, принося жалобу, что

По іюля 3, 1748 года № 277
Превелебнейшии Отец наместник лавры
Наместник Збратиев
Понеже как окола Киева и за Днепром в малороссиинских, так и в Полше, в разных местах, весьма многие и неслыханные оказались разбои, от которых злодеев в крайнее приходит народ раззорение, и, хотя о сыску и о поимке таковых злодеев конные партии ис Киева и отправлены, також и чрез посланные ис Киевской генерал-губернаменской канцелярии на все учрежденные в Киевской губернии форпосты к штап-обер- и ундер-афицером указы, оных злодеев предостерегать и всякими удобвозможными способы ловить и велено, однако ж, и вашей превелебности о вышеписанном во осторожность сообщаю и не изволите ль приказать о такой же предосторожности и о поимке означенных злодеев в маєтности Киево-Печерския лавры, х кому надлежит предложить и в селе, и в деревнях бродяг присматриват и, ежели какие-либо где подозрительные люди явятца, таковых имать и присылать в Киевскую генерал-губернаменскую канцелярию под крепким караулом, при писменных известиях, и что о том воспоследует, писменно меня уведомить.
Вашей превелебности всегдашнии слуга
Михайла Леонтьев

Лист київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва до намісника Києво-Печерської лаври Йосипа Оранського про вжиття заходів для розшуку гайдамаків у маєтках лаври.

сего ж сентября 12 дня ночью более дватцати человек казаков, набежав в полские границы, от дву хоронг сто лошадей взяли и с теми лошадми между Архангелским городком и Петровым Островом бежали, и отправленная за ними команда угнать их не могла. И потом требовал он, региментарь, удовольствия. А понеже упователно такая продерзость учинена от запорожских шатающихся казаков, о чем впредь с полскую сторону не без обличения и не без претензии, где надлежит быть может. И того ради, предупреждая оное, вам, господину кошевому атаману из старшиною, заблаговременно накрепчайшим образом предлагаю приказать тех злодеев всякими удобвозможными способами переловить и лошадей у них отобрать, и как их злодеев под крепким караулом, так и оных лошадей содержать в бережении до указа, ибо с таким толь множественным числом никак утаитца и миновать быть не может; и в том всекраинейшее приложить вам свое старание, и что воспоследует, о том ко мне репортоват неумедля.

Киев, 15-го сентября 1748 году

Михайла Леонтьев

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 5, арк. 51. Оригінал.

№ 49

1748 р. грудня 10. Лубни.— Промеморія Лубенської полкової канцелярії до Миргородської полкової канцелярії з вимогою розшукати і затримати гайдамаку Івана Стеценка

Промеморія з полкової Лубенської канцелярії в полковую Миргородскую канцелярію

Указами е. і. в. з Войскового енералного суда, пред сим в полковой Лубенской канцелярії полученними, велено запорожского козака Дмитра Горкушу да служителя его Ивана сискивать и по сиску в суд Воисковій енералній прислать, а понеже означенній Горкуша з двома запорожскими козаками Самойлом Шевцем и Андрѣем Пяницею сего декабря 7-го в полковом городѣ Лубнях явился и при доношеніи старшини сотенной лубенской в полковую канцелярію представлен, и по допросѣ за силу оних указов и отправлен в суд енералній.

В допросѣ же между протчим понеже показал, что Иван Стеценко, кой служителем его називался и нынѣ в сотника кременчуцкого обрѣтается, которій с ним, Горкушою, купно на разграбленіи жидов был. Того ради по указу е. і. в. в полковой Лубенской канцелярії опредѣлено: в полковую Миргородскую канцелярію послать сию промеморию с требованіем, даби в оной полковой Миргородской канцелярії о взяту помянутого Ивана Стеценка под караул и отсылки оного в суд Войсковій енералній учинено било по е. і. в. указом, и о том полковую канцелярію отвѣтною промеморією увѣдомлено, а что таковое требованіе о взяту оного Ивана, називавшогося служителем Горкушиным, под караул и об отсылки оного в суд Войсковій енералній з полковой Лубенской

канцеляріи в полковую Миргородскую канцелярію сообщено, в суд Войсковій енералній доношеніем представлено ²⁵.

3 Лубен 10 дня декабра 1748 году.

Полковник П. Апостол
Обозній Иван Кулябка
Писарь полковий Афанасій Шкляревич
Старший канцелярист Андрѣй Стефа... *

Помітка: Пол[учено] декабра 12 1748 году. [Записав, доложить].

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 102, оп. 2, спр. 20, арк. 3. Оригінал.

№ 50

1749 р. березня 1. Лубни.— Донесення Лубенської полкової канцелярії Генеральній військовій канцелярії про розшук гайдамацького загону, що вчинив напад на хутір Олавський, Роменської сотні та роззброєння старостою села Липове козацького загону ²⁶

В Генералную войсковую канцелярію доношеніе Старшина сотенная роменская доношеніем в полковую Лубенскую канцелярію представили. Прошлого де 1748 году декабра 26 дня по доношенію в оную сотенную Роменскую канцелярію от войскового канцеляриста Ивана Савойска о учинившомусь на хутор его, Савойска, Олавскій от разбойников того же декабра з 24 против 25 чисел вночи нападению, прибитію хуторных его, савойскових, людей, забрать имущества, також и хлѣба. И по состоявшомуся в сотенной Роменской канцелярії на основаніи е. и. в. указов опредѣленію данною з оной канцелярії хоружому сотнѣ Роменской Семену Биркуту инструкціею велено з приданною ему, Биркуту, выборных козаков командою купно из реченным Савойском ехат в околичніе того хутора, Савойсково, мѣста и, взяв от кого возможно о таковых разбойниках, гдѣ б оніе находится могли вѣдомо, зараз туди со всяким поспѣшеніем слѣдовать. И оних разбойников словив, к поступленію с ними по указам е. и. в. в сотенной Роменской канцелярії под крѣпчайшим караулом представить, которій сотенній хоружій Биркут с повороту своего того же декабра 29 поданним от себе в сотенную Роменскую канцелярію доездним доношеніем представыл, яко де он, хоружій Биркут, по вышенамѣненной инструкціи, з командою выборных козаков, купно ис показанным Савойским, во всѣ околичніе места хутора того Савойскового между тѣм и в хутор умершего обозного енералного господина Лизогуба ездил, куда де за приездом того хутора господару и будущому там старостѣ Василю, про званія его знат не может, за обявленіем той инструкціи, егда сказано от оних старости и господара, что-де в том хуторѣ з разбойников никого нет. Тогда он, хоружій Биркут, с командою з того хутора и поехав, за

* Текст пошкоджений.

№ 51

1749 р. квітня 11. Київ.— Промеморія Київської губернської канцелярії до Генеральної військової канцелярії про заборону мешканцям Крилівської Слободи та іншим виготовляти порох, який вони віддають гайдакакам

Промеморія ис Киевской генерал-губернаменской канцелярии в Генеральную воинскую канцелярию

Минувшого марта 31 числа сего 1749 году по репорту обретающогося в Крыловской Слободке у сыску воров и разбоиников и у следствииев киевскаго гарнизона подполковника Расловлева посланною ис Киевской генерал-губернаменской канцелярии во оную Генеральную воинскую канцелярию промемориею требовано уведомлення малороссиискому народу самим собою порох делать позволен ли²⁷, токмо на оную промеморию во оной генерал-губернаменской канцелярии из Генеральной воинской канцелярии никакова известия поныне еще не получено. А сего апреля 9 дня реченной подполковник Расловлев вторично присланным в Киевскую генерал-губернаменскую канцелярию репортом представляет, яко не безъизвестно ему, что как во всех Заднепрских местах, так и в Крыловской Слободке обыватели многие про себя порох делают, а понеже де, как тамошние, так и Заднепрских мест обыватели многие при пограничных и протчих местах имеют свои пасики и приезжающих к ним гайдамаков принимают и собщество с ними имеют, у которых некоторые ид[...] [гайда]маки* и пойманы и упователно, что оные не [...] лав* пороху в тех своих пасиках содержат и тем гайдамакам дают. И на то требовал он, подполковник Расловлев, в резолюцию указа. И того ради Киевская генерал-губернаменская канцелярия на прежде посланную и на сию промеморию требует непродолжительного уведомления, малороссийскому народу самим собою порох делат позволен ли и по каким указом или определениям и о том Генеральная воинская канцелярия да благоволит учинить по е. и. в. указу.

В Киево-Печерском. Апреля 11 дня 1749 года.

Михайла Леонтев
Секретарь Алексей Фотеев
Канцелярист Андрей Леонтиев

Помітка: [Получено 1749 года апреля] 24. Записав, доложит.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 1, спр. 395, арк. 1. Оригінал.

№ 52

1749 р. липня 17. Сорочинці.— Донесення Миргородської полкової канцелярії Генеральній військовій канцелярії про перенесення ярмарків з Цибулева до фортеці Глинськ, Крилівської сотні у зв'язку з нападами гайдамацьких загонів

В Енеральную воинскую канцелярию с полковой Миргородской канцелярии доношение

Минувшого июня 17 дня зборщик Заднѣпрских мѣст Миргородского полку Ефим Дейнека присланным в полковую Миргородскую канце-

* Текст пошкоджений.

лярию доношением представил по прошлогодскому де недороду в хлѣбѣ, а паче за съядением оного саранчею, чрез некурение в винокурнях вина, в мельницах же тясминских за умножением везде вѣтранников и по рекам весняных мелниц умаления млива на такую сумму, якая сотнику глинскому Крижановскому за оные Заднѣпрские мѣста поставленна была, отнюдь собрать не надеждно, а ярманковий збор хотя би против 745 году, которого чрез увес оный год показанно 42 р. 70 к. могл и вящий нинѣ послѣдовать, обаче тамошним криловским ярмонкам в зборѣ немало препятствуют ярмонки поблизу Днепра биваемие, яко то октябрьскому, декабрьскому и августовому одних времен, а вознесенскому мая в 9 день об Николаи городские, в мѣстечку же Цибулевѣ пред означенных в тройчней и ноября 21 дней чрез опасность по послѣдовавшим и позапрошлых годѣх на потоцким и криловских обывателей при лѣсѣ Плоском, едучих в Цибулев на ярмарок, от гайдамак нападений, по справки вовся ярманков не собираются, и чрез то в казенном доходѣ весьма умаление послѣдовать может, и требовал он, зборщик Дейнека, тѣм своим доношением в полковой Миргородской канцелярии разсмотрения, чтоб во мѣсто объявленных цибулевских двох ярмонков или внов для показанных от гайдамак опасностей учинить два ярмонки сотнѣ Криловской в крѣпости Глинской ноября в 8 в день собора архангела Михаила да февраля во второй день на Стрѣтение господне, яко ж, по его мнѣнию, конечно, в денежном зборѣ может битъ приращение, потому что, как оная крепость между весьма заднѣпрскими разних сотен, мѣстечок, сел, деревень и футоров поселениями оседлость свою имѣют, обывателям и купцам на ярмонки переезд от гайдамак без опасений битъ может, к тому ж в то время ноября 8 и февраля 2 дний нигдѣ в ближних побережных мѣстах, кромѣ Полской области мѣстечок, ярмонков не слышно, а понеже и по мнѣнию полковой Миргородской канцелярии в вишеписанной крѣпости Глинской ради представленных от него, зборщика Дейнеки, резонов битъ ярмаркам в показанных числах надлежит, точию собою полковая Миргородская канцелярия без особливого Генеральной войсковой канцелярии указу опрѣделения о том учинит не смѣет, чего ради об оном в разсмотрение Генеральной войсковой канцелярии представляя, просит в резолюцию указа²⁸.

1749 году июля 17 дня. Местечко Сор[очинци].

Писар полковий Федор Козачковский
Асаул полковий Тихон Калнѣцкый [!]

Помітка: Пол[учено] 1749-го года июля 30 дня. Записав, доложит.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 1, спр. 402, арк. 1. Оригінал.

№ 53

1749 р. серпня 13(24). Теофільполь.— Лист княгині Теофіли Яблоновської — дружини великого коронного хорунжого до варшавського каштеляна Павла Беное з пропозицією придумувати опришківський рух на Прикарпатті

Jaśnie wielmożny mości panie kasztelanie, mój wielce miłościwy panie i bracie!

Załużę bardzo tych nieszczęśliwości podgórskiego kraju, że nie tylko zasłużoną od pana boga karą, ale i od złości ludzkiej dotknięty zostaje.

u nas zaś tu niezmierna moc sarańczy grasuje i wielkie szkody czyni. Ten ogień, przez hultajów wzniecony zawczasu gasić trzeba, żeby znowu na cały kraj tamtejszy nie wybuchnął. Jeżeli tedy imć pani podskarбина на реквизыцję jaśnie wielmożного pana deklarowała sekwestrować i wydać podданных swoich, то bez terminów prawnych możesz obejść. Jeżeli zaś tej łatwości nie zechce uczynić, godzi się i pozwem о справедливість upomnieć, co добрей przyjaźни не повинно naruszyć. I owszem, upraszam wielce miłościwego wielmożного pana, абыś tę krzywdę podданных moich raczył windykować.

Co afektowi i godnemu zdaniu jego oddawszy, piszę się jaśnie wielмоżного wielce miłościwego pana życзлива сiостра i униżона слуга księżna Jabłonowska, chorążyna wielка koron[n]ja.

Die 24 augusti 1749, w Teofilpolu.

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Яблоновських, архів Бурштинського замку. Листування Яблоновських, № 4, розд. 1, стор. 53. Оригінал.

Переклад

Ясновельможний милостивий пане каштеляне, мій вельми милостивий пане і брате!

Я дуже сумую з приводу нещастя підгірського краю, бо його спіткала не лише заслужена кара господа бога, але й людська злість. Тут, у нас, бродить багато сарани і завдає багато шкоди. Цей вогонь, розпалений гультяями, треба вчасно загасити, щоб він знову не поширився на весь тамтешній край. Якщо її милість пані підскарбієва на вигоду ясновельможного pana заявила, що займе маєток і видасть своїх підданих, то тоді можеш обійтися без судових розправ. Але, якщо не захоче зробити цю дрібницю, годиться позовом вимагати справедливості, що не повинно порушити доброї приязні. Так прошу вельми милостивого вельможного pana, щоб ти ці збитки моїх підданих зволив відшкодувати.

Відавшись любові і гідній пошані вашій, підписуюсь зичлива сестра і найнижча слуга ясновельможного вельми милостивого pana княгиня Яблоновська, велика коронна хорунжа.

Дня 24 серпня 1749, у Теофілполі.

№ 54

1749 р. вересня 24. Кіш Запорізької Січі.— Реєстр кількості страчених польською шляхтою в 1733—1746 рр. козаків і забраного в них майна, складений у Коші Січі Запорізької

Реєстр, коликое число подданих е. і. в. самодержици всеросійской Войска Запорожского Низового козаков ляхи повѣшали и имущество их забрали, а кого именно и яких куреней оние козаки били, и в каком году повѣшани, и что забраное у них имущество состоит по самой истинной и справедливой оценки денег, о том слѣдует ниже сего²⁹.
1749 году сентября в 24 день сочинен:

	Число убитых и повѣшенных козаков, також забратих лошадей, рибн, ружа и протчего имущества	Кромѣ козаков забратим вещам самая суцья цена положена	
		рубль	копейки
1733 года			
Козак куреня Титаровского Антон Таран одним возом з рибою для продажи; когда поехал в город Браславя, то обрѣтающиеся тамо ляхи, отобравши в него лошадей пару, воз з рибою, одежду и протчое имущество, самого его повѣсили, а за какие его винности, о том в Кош Войска Запорожского Низового писменного виду не было	Повѣшен козак	1	»
	Лошадей	2	20
	Рибн воз	1	30
Одежи и протчего имущества забрано на		8	90
1734 года			
Того ж куреня Титаровского козак Василь Бобох з товаришем, а як оного звали, припомнит неможно. Двома вози з рибою когда поехал в Браславя, то обрѣтающиеся тамо ляхи, отобравши в него лошадей двѣ пари, два вози з рибою, одежду и протчое имущество, самих их повѣсили, а за какие их винности, о том в Кош Войска Запорожского Низового писменного виду не было	Повѣшено козак	2	»
	Лошадей	4	40
	Рибн возов	2	60
	Одежи и протчего имущества забрано на		15
1735 года			
Козаки * куреня Кореновского Тимко Птуха ездил в село Бужин для доправки на должниках долгов. То будучий тамо полковник Савка Чаленко, отобравши в него лошадей пару, ружа и протчое имущество, самого его повѣсил, а за какую винность, о том в Кош Войска Запорожского Низового писменного виду не было	Повѣшен козак	1	»
	Лошадей	2	40
	Ружа и протчего имущества забрано на		15
1736 года			
Того ж куреня вишписанного Тимка Птухи брат его, Демко Птуха, ж одним возом з рибою ездил для продажи в показанное село Бужин. И тамо комендующие ляхи отобрали в него лошадей пару, воз з рибою, денег наличных сорок сѣм рублей, одежду и протчое имущество, его ж самого нагого отпустили	Лошадей	2	20
	Рибн воз	1	15
	Денег наличных		47
	Одежи и протчего имущества забрано на		10

* Так в текстѣ.

	Число убитых и повѣшенных козаков, також забратих лошадей, риби, ружа и протчего имущества	Кромѣ козаков, забратим вещам самая суцая цена положена	
		рубль	копейки
Того ж Куреновского куреня козак Лаврѣн Бойко ездил в Смѣлую для доправки на должнику долгу, которого обретающиеся тамо ляхи, отобравши в него лошадей пару з возом, денег наличних тридцят чотири рублѣ, одежду и протчое имущество, без всякой винности повѣсили	Повешѣн козак 1 Лошадей 2 Воз еден 1 Денег наличних 34 Одежи и протчего имущества забрано на	» 25 2 34 12	» » » » »
1737 года			
Того ж Куреновского куреня козак Дмитро Бѣлій при слѣдованіи в Очаковскій поход заехал в село Камянку для покупки харчей, і тамо будучие ляхи, отобравши в него лошадей пару, ружа и протчое имущество, его самого повѣсили, а за что, в Кош Войска Запорожскаго не писанно	Повѣшен козак 1 Лошадей 2 Ружа и протчего имущества забрано на	» 40 25	» » »
Того ж Коренѣвского куреня козаки Савка Шаповал, Максим Величко при слѣдованіи в поход Очаковскій отлучилис от войска зашедшими з табуна лошадами, на коих наехав, лядская партія и, отобравши в них лошадей чотири, ружа и протчое их имущество, самих их повѣсили, а за какую винност, до Коша Войска Запорожского Низового не писали	Повѣшано козаков 2 Лошадей 4 Ружа и протчего имущества забрано на	» 88 52	» » »
Козак куреня Титаровского Тимош Чорнобит з двома служителми, трома вози з рибою, когда поехал для продажи в город Черкаси, то тамо обрѣтающиеся ляхи, отобравши в него лошадей шесть, вози и рибу, одежду и протчое имущество, самого его повѣсили, а служителей отпустили, а за какую его винност, в Кош Войска Запорожскаго Низового не писали	Повѣшен козак 1 Лошадей 6 Риби возов 3 Одежи і протчего имущества забрано на	» 66 45 33	» » » »
Того ж куреня Титаровского козак Павло Циган трома вози з рибою для продажи оной, когда поехал в город Лисянку, то будучие тамо ляхи, отобравши в него лошадей, рибу з возами, одежду и протчое имущество, самого его повѣсили, а за какую винност, в Кош Войска Запорожскаго писанно не было	Повѣшен козак 1 Лошадей 6 Риби возов 3 Одежи і протчего имущества забрано на	» 60 50 25	» » » »

	Число убитых и повѣшенных козаков, також забратих лошадей, риби, ружа и протчего имущества	Кромѣ козаков, забратим вещам самая суцая цена положена	
		рубль	копейки
1738 года			
Того ж Титаровского куреня козак Федор Чорний, слѣдуючи с походу Днѣстровского, заехал в село Матяшевку для покупки харчей и, ввехавши уже из села, не в отдалеку, напав на него, ляхи скололи, а лошадей пару и что при нем било, одежду і протчое имущество забрали, а за какую его винност, в Кош Войска Запорожского писанно не било	Сколот козак 1 Лошадей 2 Ружа, одежи і протчего имущества забрано на	» 50 15	» » »
Того ж Титаровского куреня козаков Дмитра Шамрая, Тимка Чорного, Федора Потоцкого, с походу Днѣстровского слѣдующих, на рѣчки Синюхи догнали ляхи и, поотбравши в них лошадей шесть, ружа, одежду и протчое имущество, самих повѣшали, а за какую винност, в Кош Войска Запорожского не писанно	Повѣшено козаков 3 Лошадей 6 Ружа, одежи і протчего имущества забрано на	» 150 80	» » »
Разних куреней козаков числом сто два человек *, слѣдующих с походу Днѣстровского, комендующій в Умани Антон Табан запросил в свой дом на кушане и, поотбравши в них лошадей по двѣ и все, что при них било имущество, самих их в Умани повѣшал, а имянно:	Повѣшено козаков 102 Лошадей 202* Ружа, одежи и протчего имущества забрано на	» 3450 3100	» » »
Вишепоказанним повѣшенним сту двом козакам імена і прозвания: Семен Заец, Павло Гончар, Семен Рябокобила, Роман Кукса, Степан Гончар, Семен Волик, Грицко Григораша, Федор Циба, Игнат Пѣвень, Сергѣй Куксенко, Грицко Топило, Каленик Старой, Семен Тригубенко, Иван Шаповаленко, Дмитро Бѣлій, Павло Булава, Семен Гончаренко, Грицко Голуб, Леско Яценко, Василь Булавка, Марко Головка, Степан Кравец, Гарасим Ракобила, Давид Макуха, Семен Погорѣлой, Остап Бѣлой, Наум Коник, Иван Таран, Петро Литвин, Федор Скирта,			

* Так в тексті.

	Число убитых и повешенных казаков, також забратих лошадей, ружи, ружа и протчего имущества	Кромъ казаков, забратим вещам самая сущая цена положена	
		рубль	копейки
Иско Чуб, Степан Костирка, Михайло Танцюра, Дмитро Мурашка, Гарасим Бовт, Мусъй Коряк, Антон Криловскій, Корнъй Ус, Василь Нижченко, Иван Головка, Степан Чорний, Мусъй Волошин, Яков Кобзар, Давид Покотило, Василь Суптелний, Данило Неклепаний, Иван Чуб, Максим Плоскоголовий, Василь Ляшок, Тимко Ус, Василь Коломиец, Федор Нагаец, Семен Тулубецкій, Сергъй Скирта, Грицко Стронец, Тарас Полежай, Демко Полежаенко, Конон Дон, Макар Швець, Мусъй Горб, Алексъй Слѣсар, Гарасим Гребън, Степан Плохута, Лаврѣн Безбородій, Леско Прочухан, Лукян Ломака, Микола Солопій, Савка Великій, Кузма Бѣлій, Трохим Гуржъй, Антон Набок, Андрѣй Чорний, Михайло Таран, Кондрат Кондей, Федор Чорний, Омелко Леляха, Федор Кравец, Федор Рева, Антон Криворотій, Дмитро Кот, Василь Ковбаса, Самойло и Омелко Бойки, Динис Хмара, Авраам Неделка, Петро Чорний, Федор Могила, Максим Солодуха, Федор Дум, Иван Чорний, Мартин Гончар, Трофим Яровой, Панас Окатій, Андрѣй Дон, Михайло Довгій, Максим Малоокій, Корнъй Кучер, Феско Швець, Хведор Похилий, Гордъй Нос, Иван Таран, а за какую их винность, в Кош Войска Запорожского Низового писменного виду не било			
Козаки куреня Ведмедовского Семен Полежай, Микита Бобошко, Павло Бандура, Павло Литвинко, Васил Чуприна, Иван Соловейко, Данило Канавенко, Грицко Заика, Авраам Салогуб, Давид Шипченко, Иван Ивашина, Василь Омелницкій, Василь Драбина, Панко Перог, Иван Гайдай, Грицко Григор, Иван Вершоха, Кирило Ротатой, когда слѣдовали с походу Днѣстровского и в мѣстечку Стеб-	Повѣшено козаков 18 Лошадей 36 Ружа, одежи і протчего имущества забрано на	» 900 300	» » »

	Число убитых и повешенных казаков, також забратих лошадей, ружи, ружа и протчего имущества	Кромъ казаков, забратим вещам самая сущая цена положена	
		рубль	копейки
левъ харч покупали, то обрѣтающесь тамо ляхи, взявши их, отвезли в Немеров, где тамошним губернатором повѣшени, а имущество их: лошадей тридцать шесть, ружа, одежу и протчое забрано, а за какую их винность, в Кош Войска Запорожского не писанно			
Козаки куреня Кушѣвского Андрѣй Ноздра, Марко Соколик, Марко Малый, Петро Браславец, слѣдуючи с походу Днѣстровского, заездили в Полщѣ к родственникам своим, то оных Ноздру — в Немеровѣ, Сокольника и Малого — в Смѣлой, Браславця — в Чигринѣ губернатори повѣшали, а имущество их: лошадей восьм, коим цена по двадцать пять рублей, ружа, одежу и протчое имущество побрали, а за какую их винность, Войску Запорожскому неизвестно	Повѣшено козаков 4 Лошадей 8 Ружа, одежи і протчего имущества забрано на	» 200 110	» » »
Козаки куреня Уманского Иван Чорний, Леско Цмакало, Иван Бойко, слѣдуючи с походу Днѣстровского, заездили к родственникам своим в село Капустин и тамо их ляхи побрали и в Смѣлой губернатор повѣшал, а имущество: лошадей шесть, коим цена по двадцать пять рублей, ружа, одежу і протчое забрал, а за какую вину, в Кош Войска Запорожского писменного виду не било	Повѣшено козаков 3 Лошадей 6 Ружа, одежи и протчего имущества забрано на	150 60	» »
1739 года Козаки куреня Левушковского Иван Шкура, Яков Бѣлій, Василь Грѣшний, Иван Бздун, Гаврило Таран, Иван Великій, Данило Зайченко на семи возах з рибою ходили в город Смѣлую і тамо будущій губернатор, отобравши в них вози з рибою, лошадей, одежу и протчое имущество, самих их повѣшал, а за какую их винность, в Кош Войска Запорожского писанно не било	Повѣшено козаков 7 Лошадей 14 Ризи возов 7 Одежи и протчего имущества забрано на	» 148 105 77	» » » »

	Число убитых и повѣшенных козаков, також забратих лошадей, риби, ружа и протчего имущества	Кромѣ козаков, забратим вещам самая сущая цена положена	
		рубль	копейки
Козаки куреня Бруховецкого Семен Самарец, Максим Пѣсменний, Иван Нагаенко, Васил Плипка, Иван Соломка ездили к родственникам своим в город Чигрин и тамошній губернатор, отобравши в них лошадей десять, одежду и протчое имущество, самих их повѣшал, а за какую винность, в Кош Войска Запорожскаго писано не било	Повѣшено козаков 5 Лошадей 10 Одежи и протчего имущества забрано на	» 190 120	» » »
Козаки куреня Пашковскаго Остап Щербина, Данило Кривій, Гаврило Кобеняк, Яков Бобошко, слѣдуючи с походу Хотѣнского, заехали в Бѣлую Церков для покупки харчей, то тамошній губернатор, взяв их под караул, держал целой год, а потом, отобрав у них денег востѣмсот рублей, лошадей четири з возами и со всею упряжу, рушниц три, а их самих отпустил, а за какую их виность то имущество побрал и их под караулом чрез цѣлой год держал, в Кошѣ Войска Запорожскаго Низоваго неизвѣстно	Лошадей 4 Денег наличних 800 Возов з упряжу 2 Рушниц 3	40 800 4 9	» » » »
Того ж куреня Пашковскаго Федор Гунка, Андрѣй Бичок ездили в город Умань к родственникам своим і тамо губернатором отобрано у них лошадей чотири, одежду, ружа и протчое имущество, а самих их повѣшано, а за какую винность, в Кош Войска Запорожскаго не писанно	Повѣшено козаков 2 Лошадей 4 Одежи, ружа і протчего имущества забрано на	100 80	» »
Того ж Пашковскаго куреня Тимош Галайченко, Василь Слѣн когда слѣдовали з Бендер з неволѣ, то в городѣ Бугу-слави ляхи повѣшали, а имущество их: одежду и протчие вещи забрали, а за какую их винность, в Кош Войска Запорожскаго никакого писменного виду не било	Повѣшено козаков 2 Одежи і протчих вещей забрано на	» 20	» »

	Число убитых и повѣшенных козаков, також забратих лошадей, риби, ружа и протчего имущества	Кромѣ козаков, забратим вещам самая сущая цена положена	
		рубль	копейки
1740 года Козаки куреня Величковскаго Матвѣй Лях, Иван Суним, Федор Циб трома вози з рибою ходили в город Умань и тамо губернатор, отобравши у них лошадей шесть, вози з рибою, одежду і протчое их имущество, а их самих повѣшал, а за какую их винность, в Кош Войска Запорожскаго не писал	Повѣшено козаков 3 Лошадей 6 Риби возов 3 Одежи и протчего имущества забрано на	72 45 33	» » 60
Козаки куреня Корсунскаго Роман Сагалка, Василь Солодкій ездили к родственникам своим в село Бужин и тамо ляхи, взявши их, отвезли в Чигрин, где командующие ляхи отобрали у них лошадей чотири, одежду и протчое имущество, самих их повѣшали, а за какую винность, в Кош Войска Запорожскаго [не]написано	Повѣшено козаков 2 Лошадей 4 Ружа, одежды и протчего имущества забрано на	» 88 40	» » »
1741 года Козаки куреня Вишестеблѣвскаго Онопрѣй Таран, Яков Полозенко, Иван Чорній трома вози з рибою ходили для про-дажи в город Умань и тамо губернатор, отобравши у них лошадей шесть, вози з рибою і протчое их имущество, самих их повѣшал, а за какую винность, в Кош Войска Запорожскаго не писал	Повѣшено козаков 3 Лошадей 6 Риби возов 3 Одежи і протчего имущества забрано на	» 66 45 30	» » »
Козак куреня Переясловскаго Микита Чорний возом одним з рибою для про-дажи ходил в город Смѣлу и тамо ко-мендующій, отобравши в него пару ло-шадей, воз з рибою, одежду и протчое имущество, самого его повѣсил, а за ка-кую винность, в Кош Войска Запорож-скаго не писано	Повѣшен козак 1 Лошадей 2 Риби воз 1 Одежи и протчего имущества забрано на	» 22 16 15	» » » »
1743 года Козак куреня Нижестеблѣвскаго Андрѣй Ляда одним возом з рибою ходил для продажи в город Лисянку и тамо губер-натор, отобравши у него лошадей пару,	Повѣшен козак 1 Лошадей 2 Риби воз 1 Одежи и протче-	» 22 16	» » »

	Число убитых и повешенных казаков, також забратих лошадей, риб, ружа и протчего имущества	Кромъ казаков, забратим вещам самая суцая цена положена	
		рубль	копейки
воз з рибою, одежу и протчое имущество, самого его повѣсил, а за какую его винность, в Кош Войска Запорожскаго не писанно	го имущества забрано на	15	40
Козак куреня Полтавского Панас Жупенас возом з рибою для продажи в мѣстечко Чигрин ездил и тамо комендующий, отобравши в него лошадей пару, воз з рибою, одежу и протчое имущество, самого его повѣсил. А за какую его винность, в Кош Войска Запорожскаго не писанно	Повѣшен козак 1 Лошадей 2 Риб воз 1 Одежи и протчого имущества забрано на	» 22 16 15	» » » »
Козаки куреня Пашковского Михайло Дейнека, Михайло Ведмедик, Панко Литвин, Кузма Кузіомка, Михайло Таран ездили в полские города для покупки борошна и тамо ляхи, отобравши лошадей десять, возов пять з упряжками и протчое их имущество, а самих их повѣшали, а за какую винность в Кошѣ Войска Запорожскаго неизвѣстно	Повѣшено козак 5 Лошадей 10 Возов з упряжками 5 Ружа, одежи и протчого имущества забрано на	» 250 10 150	» » » »
Козаки куреня Криловского Мартин Загубѣй, Иван Запѣчний, Лаврѣн Корж, Павло Бойко, Василь Брагарник, Леско Шаповал, Ониско Швец, Олекса Квак, Феско Ковал на девяти возах з рибою ходили для продажи в город Черкаси и тамошний губернатор, отобравши у них лошадей востьмьнадцять, вози з рибою, одежу и протчое имущество, самих их повѣшал, а за какую винность, Войску Запорожскому неизвѣстно	Повѣшено козак 9 Лошадей 18 Риб возов 9 Одежи и протчого имущества забрано на	» 198 140 120	» » » »
Козак куреня Поповичовского Леско Дикій ездил в мѣстечко Калниболот к родственникам своим и тамо будучие ляхи, отобравши у него лошадей пару, коим цена по тридцять рублей, одежу и протчое имущество, самого его повѣсили, а за какую его винность, в Кош Войска Запорожскаго Низового писменного виду не било	Повѣшен козак 1 Лошадей 2 Ружа, одежи и протчого имущества забрано на	» 60 25	» » »

	Число убитых и повешенных казаков, також забратих лошадей, риб, ружа и протчего имущества	Кромъ казаков, забратим вещам самая суцая цена положена	
		рубль	копейки
1745 года Козак куреня Тимошѣвского Данило Бѣлій ездил в мѣстечко Малую Смѣлу к родственникам своим і тамо комендующий губернатор, отобравши у него лошадей пару, ружа и протчое имущество, самого его повѣсил, а за какую винность в Кош Войска Запорожскаго писменного извѣстия не било	Повѣшен козак 1 Лошадей 2 Ружа, одежи и протчого имущества забрано на	» 50 35	» » »
Козак куреня Корсунского Иван Лисянскій едним возом з рибою ездил для продажи в город Лисянку и тамо комендующие, отобравши в него лошадей пару, воз з рибою, одежу і протчое имущество, самого его повѣсили, а за какую винность, в Кошѣ Войска Запорожскаго не известно	Повѣшен козак 1 Лошадей 2 Риб возов 2* Одежи и протчого имущества забрано на	» 30 17 40	» » » »
Козак куреня Батурина Ониско Гуим возом з рибою ездил для продажи в город Смѣлу и тамо комендующие ляхи, отобравши в него лошадей пару, воз з рибою, одежу и протчое его имущество, самого его повѣсили, а за какую винность, в Кошѣ Войска Запорожскаго неизвѣстно	Повѣшен козак 1 Лошадей 2 Риб воз 1 Одежи і протчого имущества забрано на	» 32 30 15	» » » »
1746 года Козаки куреня Бруховецкого Грицко Таран, Грицко Довбишенко ездил в город Смѣлу ради покупки борошна и тамо комендующие ляхи, отобравши у них лошадей чотири, денег наличних тридцять рублей, ружа, одежу и протчое их имущество, самих их повѣшали, а за какую винность, в Кош Войска Запорожскаго не писано	Повѣшено козак 2 Лошадей 4 Денег наличних 30 Ружа, одежи і протчого имущества забрано на	» 100 30 50	» » » »
Козак куреня Полтавского Иван Бурдюг возом едним з рибою для продажи в Лисянку, когда поехал, то поляки, отобравши в него коней пару, воз з рибою, денег наличних пятнадцать рублей, одежу и протчое имущество, самого его повѣсили, а за каковие его вини, о том до Коша Войска Запорожскаго Низового писменного виду не било	Повѣшен козак 1 Лошадей 2 Денег наличних 15 Риб воз 1 Одежи і протчого имущества забрано на	» 24 15 20 14	» » » » 30

* Так в тексті.
ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 5, арк. 106—115. Оригінал. Цей же текст в іншій скороченій редакції див. на арк. 3—8.

1749 р. грудня 19. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва Сенату про напад гайдамаків на Умань³⁰

В Правительствующий Сенат от генерала ис Киевской губернии генерала-губернатора доношение

Прошедшаго ноября 23 числа по пристойности от меня к нему, полковнику Артынскому, писано, а того ж ноября 21 дня оной Артынской из полского местечка Умани ко мне писал, принося жалобу на гардовых и городка Архангелского, на некоторых гайдамаков и на будущих при них запорожских козаков, которые-де, напав пред празником святого Архистратига Михаила на оное местечко Умань, церков божию и прочие дома и селы разорили и разграбили и смертныя убивства чинили, и иконы ободрали и пораскалывали, и тело и кров господне, в олtare сохрaненное, из сосуда на землю выбросили и протчее мучительство учинили, и о том требовал резолюции. И по тому ево, Артынского, писму, по посланному ис Киевской губернской канцелярии ко обретающемуся на Кременчуцком форпосте киевского гарнизона пример-маеору Немцову указу, велено ему самому ехать в Архангелской городок как наискоряе и по прибытии туда о вышеписанном о всем по приложенным при том с помянутого писма, також из сообщеннаго при оном писме реэстра копиям накрепчайшим образом и по самой сущей справедливости обще с присланным от него, Артынского, депутатом исследовать и ежели по следствие тамошней капитан и значковой товарищ виновны явятца, то их арестовать и содержать под караулом до указа и что воспоследует, во оную губернскую канцелярию репортовать, но токмо до сего еще, как от него, маеора, репорта, так и от полковника Артынского никокова ответного писма не получено. Однако ж между тем Войска Запорожского кошевой атаман Яким Игнатов из старшиною присланным ко мне доношением представлял, что находящейся оного Войска Запорожского в Гарду полковник Иван прозванием Глухой к нему, кошевому атаману, из старшиною репортовал, что минувшего сентября против 9 дня полской уманской полковник и комендант Артынской с своею партиєю, состоящею во сто человек, приехав в россиискую границу в гардовой степь, стоящих в речке Карабельной на Нижнем броду казаков без всякой их винности бил до полусмерти и, связав из них восемь человек, увез с собою в Умань, а одного казака, заколов, покинул над речкою Сичухой. Да того ж де сентября против 21 числа он же, полковник Артынской, напав тайным образом на состоящих близ Гарду у речки Ташлычки ночным временем на сонных запорожских казаков, дватцати человек разбил и, отняв у них сорок лошадей, с собою угнал и по тому ево, кошевого атамана, из старшиною доношению о вышеписанном в Правительствующий Сенат покорнейше доношу и ис тех полковника Артынского писма с переводу и с реэстра, а от кошевого атамана з доношения, також в какой силе к нему, Артынскому, от меня писано, точные копии при сем сообщаю, а что последствие явитца и каков на то мое писмо от него, Артынского, ответ получу, о том впредь в Правительствующий Сенат доносить не премину.

Такова послана с киевским рейтаром Максимом Козловым.

С сего доношения копия имеется в повытье Андрея Леонтьева при надлежащем отпуске № 383 записано.

Киев 19 декабря 1749 году.

ЦДА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1260, арк. 279—280. Чернетка.

1750 р. лютого 13. Петербург.— Указ Єлизавети Петрівни київському генерал-губернаторові Михайлу Леонтьєву про боротьбу з гайдамаками

Божиею милостию мы, Елисавет первая, императрица и самодержица всероссийская и прочая, и прочая, и прочая нашему генералу и киевскому генералу-губернатору Леонтьеву

Из приложенного при сем экстракта из реляции обретающего в Дрездене при королевско-полском дворе действительного тайного советника и полномочного министра графа Кейзерлинга от 16-го декабря прошлого 1749 года и от 2-го генваря сего 1750 года купно с следующими к тому приложениями вы обстоятельно уведомитесь, коим образом ему, графу Кейзерлингу, находящей в его месте полской коронной подканцлер Воджицкой по писмам к нему коронного гетмана Потоцкого канцлер Воджицкой по писмам к нему коронного гетмана Потоцкого писменно жалобу произвел о чинимых будто бы с здешней стороны позовлениях некаким своевольным людям, называя оных гайдамаками и бродягами, в Польшу входить, которые-де недавно, учиня на их границы впадение, пограбили замок Умань, принадлежащей коронному крайчому, и трех ксензов копьями перекололи, и немалое число других продерзостей и смертно убивств учинили.

Присовокупляя к тому еще и такое обстоятельство, якобы хан крымской к помянутому гетману Потоцкому писал, что вы на претензии татарские, чинимые к вам, ответствовали с таким предьявлением, что произведенная татарам насилства не от российских, но от полских подданных чинятся и прочее.

И хотя сии жалобы совершенного основательства в себе неточным оных на кого из наших подданных показанием не содержат, как о том и помянутой граф Кейзерлинг в первой своей реляции упоминает, что полякам уже часто и многократно знать дано было, что сии люди не российские подданы, с которыми они делать могут, что хотят. Однако ж понеже здесь об оном происшествии обстоятельно ведать потребно голь наивяще, когда гетман Потоцкий сообщением хотинского писма предьявляет вышеупомянутое на вас нареkanie, ежели чаить надобно, в самом деле инако было, того ради имеете вы об оном так в собственную вашу очистку, как и для супротивного гетману Потоцкому о неосновательстве того предьявления с справедливостью сходное доношение сюда прислать, изображая в оном кратко чинимыя с полской стороны несходственные дружвольствия, понеже такое ваше доношение отсюда отрицания и неудовления тамо в надлежащем месте отправлено быть имеет.

В протчем ежели предьявленные жалобы основательны и в самом деле так от наших людей происходит, то надлежит вам накрепко о том исследовать и буде подлинно от кого из наших подданных такие необу-

данные поступки в Полше чинится, то пресечение и искоренение оных по главной в вашем месте команде касаетца до вас, о чем вы многие наши указы имеете, по которм и поступать должны.

Дан в Санкт-Петербурге февраля 13 дня 1750 году.

У подлинного указа
подписано тако:

По е. и. в. указу граф Алексеи Безтужев-Рюмин,
граф Миханла Румянцов,
протоколист Петр Софьянников,
подканцелярист Василен Софонов

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1260, арк. 281—282. Копія.

№ 57

1750 р. травня 23 (червня 3). Стівчатє.— Лист коломийського підчашого Домініка Колєндовського до варшавського каштеляна Павла Беное про напад опришків на Косів та про загрозу нападу на Яблунів

Jaśnie wielmożny mości dobrodzieju!

Według rozkazu pańskiego, jaśnie wielmożnego pana i dobrodzieja, dla attentowania kondescensji między Peczeniżynem, z jednej, a dobrami jaśnie wielmożnego podskarbiego nadwornego Litewskiego, z drugiej strony, przypadającej granicznej die 1 iunii zbiegłem był do Stowpczatowa, rozumiejąc, że na sam czas trafię, ale się ta nie agitowała. I ledwie się dowiedział za położeniem [!] ex parte jaśnie wielmożnego podskarbiego nadwornego litewskiego innotescientialium w Jabłonowie pod bytność tam moją o jej terminie dowiedział, który die 8 praesentis przypada.

Tego terminu chciałem był tam doczekać, ale widząc oczywiste od opryszków niebezpieczeństwo koło Jabłonowa krążących, i słysząc dowodnie o ich imprezach, że koniecznie przez z tej awantury i krywdy pojmannych kamratów swoich usiłują powetować, dla czego w licznej kwocie i coraz więcej przybierając do siebie hultajów blisko Jabłonowa, czekając sposobnego czasu, po lasach kryją się, i ludziom, pytając o żołnierzach jabłonowskich i jaka ostrożność, przepytują.

W tę niedzielę, napadłszy w nocy w Kosowie dwór i wziąwszy gubernatora tamtejszego za tarczę, poszli do miasta i, miasto popiekszy [!], Żydów zrabowali.

Obawiając się, by tym sposobem i w Jabłonowie nie postąpili, jeden do periculo musiałem do siebie odjechać, ile tu w Jabłonowie wielka trwoga i co noc tego niepotrzebnego spodziewają się gościa, ponieważ w pobliskości okolice co noc prawie rozbijając, czynią bojaźń — i na Jabłonów przechwałki. Gdzie ja, nie chcąc się azardować, coraz nowszych i dowodniejszych nasłuchawszy się opryszków na Jabłonów machinacji, i po nocy nie sypiając, wyjechać musiałem, na dłuższe jaśnie wielmożnemu panu i dobrodziejowi usługi zdrowie i życie konserwując.

Alterum, czas na mnie jechać w Sandomierskie zbliża się i właśnie attentowania tej kondescensji impedit, a gdy zważam i tu od wielu słyszałem, że spełźnie na remissie, do tego dokumentów i plenipotencji od

jaśnie wielmożnej księżny chorążyny koronnej nie mam, parte zaś jaśnie wielmożnego pana i dobrodzieja sufficiet manifestatio in quantum by się w grunt łuczański wdierali od iurisdictione fundanda i przez ludzi łuczańskich gruntu tego królewskiego oświadczenie, ile się rebelliter oponować et contra torrentem virti nie można. Dla czego dostateczną jego mości panu Dunajewskiemu, jak się ma sprawić, dałem informację i manifest in parata copia zostawiłem, którego kopiam i jaśnie wielmożnemu panu i dobrodziejowi posyłam, czyniąc to in casum impossibilitatis meae do zjechania. List do jego mości pana Kościńskiego od jaśnie wielmożnego pana i dobrodzieja pisany zostawuję in manibus jego mości pana Dunajewskiego i sam ja do niego in omnem eventum u tej okoliczności piszę, żeby sit tanto adminiculo jego mości panu Dunajewskiemu. Słyszałem tu, że kondescensja w Matwijowcach zalimitowana ad feriam 6-tam post festum immacolatae conceptionis b[eatissimae] v[irginis] Mariae * favore jaśnie wielmożnego pana i dobrodzieja, że na niej ex parte jaśnie wielmożnego pana i dobrodzieja ad attentandum nie było. Zaczynam na ten termin ex limita[tione] przypadający habebitur memoria.

A ja, upadając do nóg pańskich in expecta[tione] wszelkich rozkazów pańskich, zostaję perenni obsequio jaśnie wielmożnego pana i dobrodzieja najniższym podnóżkiem.

D. Kolendowski

Die 3 iunii 1750 anno, w Stowpczatym.

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Яблоновських, № 5.
розд. 11, арк. 30. Оригінал.

Переклад

Ясновельможний милостивий добродію!

Згідно з вашим, ясновельможний пане і добродію, наказом вдень 1 червня виїхав я нашвидкоруч, думаючи своєчасно встигнути до Стівчатова, щоб потрапити на виїзний суд, на місце суперечки, щодо розмежування кордонів між Печеніжином, з одного боку, і маєтками ясновельможного литовського придвірного скарбника, з другого, проте суд не відбувся. І лише коли з'ясував у чому справа, прибувши у Яблунів, дізнався, що юридичній стороні ясновельможного литовського придвірного скарбника вручено виклик на судову розправу, яку призначено тепер на 8 число.

Цього терміну я хотів там дочекатися, однак [не міг], відчувши загрозу з боку опришків, які кружляють біля Яблунева, і почувши переконаліві вісті про їх заходи і зусилля обов'язково помститися за кривди своїх друзів, спійманих під час бешкетів. З цією метою [вони] ховаються у великій кількості в лісах поблизу Яблунева та, щораз збираючи собі на допомогу більше гультяїв, чекають слухного часу, а також вивідують від людей про яблунівських жовнірів та варту.

Минулої неділі вночі, напавши на панський двір у Косові і взявши тамтешнього управителя за мішень, увійшли [опришки] в місто. Спелівши місто, пограбували євреїв.

* 30 листопада (11 грудня).

ободняло к тому ж за непогодою, наехал, то оные гайдамаки, выскоча и гнався за ними, хотели их поколоть списами. И в тот час и к ним, состоящим гайдамакам, начели выходить из лесу гайдамак весьма множество, которых за малолюдством никак взять было невозможно. А того села атаман в помощ, как и вышепоказано, обыватели ни единого человека выслать не мог и что оные гайдамаки в той деревни ночевали. Атаман и обыватели никто при розведовании командою не объявили, а по отъезде ис той команде того ж 25 числа Ефремовского полку драгуны Василей Ульянов, Сафрон Боев ехали чрез ту деревню, со учрежденных от татарской степи и от полской стороны на свободных проходах караулов к команде и с собою вели оставленных при тех караулах драгунских лошадей к команде, то оные гайдамаки в проезде их чрез оную ж деревню незапною улицею меж дворов, перестрев реченного Ульянова с тремя драгунскими лошадми поймали и, свезав, ратовищами и прикладами на дворе у означенного Русина немилостиво мучителски били и держали связанного до половину дня, а на лошадях ездили в лес на свои курени, откуда к ним, гайдамакам, пришло еще в ту деревню на вспоможение гайдамаков же семдесят человек, а с половину дня з двумя лошадми отпустили, а третью оставили было у себя, в том Русиним дворе, обява означенному драгуну Ульянову, егда де пойманных наших дву гайдамак отпустят да отбитую от нас лошад отдадут, то и ваша лошадь возвращена будет, которую, держав два дни, в бытность в той деревни цыбулевского священника Василия Викария для погребения умершаго гайдамака, при котором де погребении было их, гайдамак, боле ста человек и все при том чинили полбу, а по погребении после палбы заредили ружья свои с пулями и вошли паки в ту деревню Танконоговку. Оную драгунскую лошад з бывшим при священнике школьником прислали к нему, маеору, а с ним, священником, прислали письмо, чтоб за ними, гайдамаками, для поимки впредь не присылать и никаких обид им не делать, со угрожением, ежели впредь будут посылаемы, то в десятку не доличисся.

А оные пойманные два человека гайдамак, також и протчия означенныя маеором Шиповым допрашиваны, а что в допросах показали, оные допросы при том репорте * сообщил³¹, а часто де упоминаемой Русин, у которого гайдамаки пребывали, и он счисляется хутора его рейсгравского сиятельства Алексея Григорьевича Разумовского под командою старосты Донца да оного ж де хутора счисляющияся цыбулевские жители Данило Самарской, Павел Война, Антон, попов зять, Роман Каркос, Иван Котляр, кои де по многим допросам показаны, что в гайдамактстве были, а известно, прибыв, укрываются у него ж, старосты, и потому для требования от него, старосты, и зятья оного Русина с сыном и означенных подлежащих к допросам посылан был от него, маеора Шипова, вахмистр Силантьев, точию де оной староста Донец никого их не дал, а приказал собратца всем мужикам [с] списами и с протчим, кто какое оружие имеет, и объявил оному вахмистру, что де того Русина и никого сухо не отдаст, которой с тем объявлением и возвратился.

И тем репортом реченной секунд-маеор Шипов, представляя ко мне, просил к прекращению таковых силных гайдамаков о приумножении

* У тексті: «репосте».

в Заднепрские места по прежде отправленному от него ко мне репорту команды, и хотя одной полковой пушки, куда надлежит, чрез нарочного представить и что посему тако ж ис вышеозначенными тамошними обывателями и старостою Донцом повелено будет чинить о снабдении сво, масора Шипова, предложением, а вышеписанных пойманных двух человек гайдамак и родственника Русина ко отсылке ко мне за множеством гайдамацкого собрания прислат де никак невозможно, а отосланы де будут при посылке за провиантом. И о вышеписанном в Киевскую генерал-губернаменскую канцелярию и я сим репорту, и что по сем повелено будет, чинить також. И егда реченные пойманные гайдамаки присланы будут к Кременчуцкому форпосту, о перепуске их чрез Днепр без выдерживания или с выдерживанием карантина, и куда оных повелен будет отправить или содержать при Кременчуке, имею ожидать резолюции. А присланные ко мне допросы ис письма гайдамацкого копья для разсматривания при сем в Киевскую генерал-губернаменскую канцелярию сообщаю.

Кременчук 2 июня 1750 году.

У подленного репорта подписано тако:

Маеор Василей Немцов
Секретарь Алексей Фотеев
Канцелярист Андрей Леонтиев

ЦДІА УРСР у Києві. ф. 51, оп. 3, спр. 10286, арк. 9—11. Копія.

№ 59

1750 р. червня 20. Кременчук.— Репорт секунд-майора Семена Шипова прем'єр-майорові Василю Немцову про бій гайдамаків з російським військовим загоном під Чорним лісом

Высокоблагородному и высокопочтенному господину пример-маеору Василью Ивановичу Немцову репорт
Сего июня 18 дня известно мне учинилось, что близ села Уховки, остановясь лагерем, стоят гайдамак боле ста человек и из оных многия пьют в том селе Уховки горелку, почему того ж 18 числа ордером от меня к прибывшему из состоящих по Днепру трех сотных команд в пятисотную команду с командою ж господину капитану Степанову предложено, чтоб командировал для поиску и поимки оных гайдамак капитана одного, порутчика одного с пристойным числом ундер-афицеров и капралов, салдат сто пятьдесят человек да для принятия от стоящей при Цыбулеве драгунской и казацкой команды порутчика одного предложено было, почему с тою командою и отправлен был капитан Стефан Трубников³², кои, прибыв к команде, того числа поданным ко мне репортом объявил, что для того поиску и поимки состоящих близ села Уховки гайдамак с командою он ездил. А в команде ево командировано было ис прибывших от трех сотных команд порутчик — один, вахмистр — один, квартирмейстеров — два, подпрапорщиков — два, капралов — четыре, барабанщиков — три, писар — один, редовых — сто пять-

десять человек драгунской конной команды, капрал — один, редовых — двадцать, казаков — сорок пять человек, с которой командой он, капитан Трубников, следуя, не доехав села Уховки, под Черным лесом нашел гаидамаческой лагерь и при том лагере отбил у тех гайдамак лошадей и жеребят до сорока, которых и прислал в Цыбулев, где-де они, гайдамаки, имели немалое сопротивление и к лагерю не допустили, откуда он с командой и ретировался в означенное село Уховку, точною де не допустя до того села, приумножилось оных гайдамак человек до трехсот и более конных и пеших и, окружая всю команду, перестреливались пешия на подсошках, а конныя, наезжая спицами, и при том сражении ранили ево, капитана Трубникова, спицом в левую руку да при лагере подкололи Ефремовского полку драгуна Алексея Комаревцова, который от того едва жив будет, да у дву драгун насквозь ратовищами пробрили головы, да государеву драгунскую лошадь закололи до смерти одну, отбили ж с седлом и с прибором одну, да при оном седле пару пистолет с чющками, лядунку фузеиную с двадцатью патронами ис пули одну, шляпу одну, полаш один, картечь, при збитии с лошадей у двух человек сорок зарядов, нагалищ фузеиных два, перевезь драгунскую с медным прибором одну да чюшек же пару адну, да трех сотной пехотной команды переломлена фузея одна, что он, видя, ретировался с командой, обороняясь с великою нуждою, в Цыбулев.

И при той оборонке выпалено драгунскою и пехотною командой сто патронов, а 19 числа приехало оных гайдамаков к Цыбулеву более ста человек и прислали с поставленнаго за слободою караулу драгуна и казака со объявлением ко мне, ежели де отбитых у них лошадей не отдам, то де город Цыбулев они розорят и команду выколят, и с тем намерением стояли многое время, которым от меня посланы были с двумя драгунами барабанщик, чтоб оныя от того прекратились и с чего такое намерение возъимели, для объявления приехали б в крепость человек до пяти, точною оныя ехать не похотели, а потом вторично послан был цыбулевской священник, понеже в том их гаидамаческом собрании и зять ево имелся с таким же увещеванием, точною оныя гайдамаки и оному священнику объявили, что неотменно де команду всю вырежим и, разделясь на двое, поехали одни в имеющийся подле Цыбулева лес, называемой Чернои, а другия — в находящейся при Цыбулеве хутор его рейхсграфского сиятельства Алексея Григорьевича Разумовского к старосте Данцу, ибо того хутора в том числе гайдамак поданныя имелис, а именно: Роман Каркос и упомянутой попов зять Антон да Василь, Мелесков зять, Иван Котляр, Павло Война, Данила Самарской и протчия многия, токмо как их звать — еще о том известия не имею и оной священник, пришед, объявил, что таковых гайдамак, где оные стояли выше их за бугром, видел весьма многое число и неотменно де хотят учинить нападение, почему при означенном же капитане Трубникове для отогнания таковых злодеев отправлена была команда трех сотных пехотных команд: поручик — один, вахмистр — один, квартирмистров — два, подпрапорщиков — два, капралов — четыре, ротной писар — один, барабанщиков — три, редовых — сто пятьдесят человек конной драгунской команды, собранных из табунов и из ближних караулов; при означенном пехотном поручике: прапорщик — один, вахмистр — один, квартирмистров — один, капралов — три, барабанщик — один, редовых — шестьдесят человек команды киевского гарнизона поручика Горина и протчих

команд, собранных же с караулов казаков до девяносто человек, кои, возвратясь, репортом ко мне объявил, что при выходе де напротив оных гайдамак команды.

Оныя гайдамаки из того хутора выехали на гору, к еруге, и, оставаясь, дожидали команды, а как команда стала приближаться, то оныя гайдамаки отбежали к Черному ж лесу и от лесу учинили с тою командой, набегая конныя спицами и стрелбою, а пешия из лесу стрелбою ж из ручниц и пистолет, великое сражение. И при том набеге закололи спицом полку Ефремовского прапорщика Ивана Ефанова до смерти, застрелили под драгуном полку Орловского девятой роты Андреем Бутриным государеву лошадь. А из оных гайдамак убито человек до осми и все увезены гайдамаками ж в лес, ис которых один означенной Самарской приполс близ дому своего, имеющегося поблизости к лесу, и лежал при смерти, кои в том месте и допрашиван, точною объявить действительно не мог, а показал, что был в гайдамачестве и ходили де в Полскую область для разбою ж, где и разграбили местечки Мошны, Боровичи, Жаботин, Медведовку и в означенном местечке Мошнах разграбили церков и, возвратясь, проживали в здешних местах в лесу Чуте, куда им приходило и приезжали из села Уховки и Танконоговки жители хлеб и протчей харчь, и явло, куда приезжал и вышеозначенного хутора староста Донец да шинкаръ того ж хутора Иван Чернолес приваживал к ним горелку в лес, а он, Самарской, со означенными гайдамаками цыбулевскими жителями езжали в дома свои и во оныя хутор к старосте Данцу и пивали в шинках, в том хуторе, горелку, а напоследок приехали для отнятия отогнанных у них лошадей в Цыбулев, а во означенной хутор заехали пить горелки, а оттуда выехав, под лесом Чютою при сражении выпалено патронов где он, Самарской, и заколон, а при том сражении выпалено патронов с пули фузеиных сто шесть, пистолетных — пятьдесят восемь. Итого: сто шездесять четыре патрона; поламано ружья арловского: фузея — одна, штык — один, пехотной команды повреждено ружья и от оного разстеряштык — один, курков и протчего елецкого и курского по шести, воровно шурупов, а курков и протчего елецкого и курского по шести, воровно штык — восемь, старосколского — шесть, штык наломлен один, понеже скаго — восемь, старосколского по-видимому воровству и держанию воровских пристаней и по известию, как от меня и наперед сего многократно мойми репортами вашему высокоблагородию донесено, что реченнаго хутора староста Донец имеет многия воровския пристани и того числа находилось у него несколько человек подколенных гайдамак для излечения, взят и приведен ко мне.

А 20 числа посланы были для сыску и поимки вышереченнаго гайдамаки Романа Каркоса жены или матери живущих того хутора у подданого Романа Горба драгуны два человека, точною оныя скрылись и сыскать не могли, а при том нашли схороненныя в огороде, в яме, гайдамацкия пожитки в дву мешках, а именно: три плахты новых, шездемацкия пожитки в дву мешках, а именно: три плахты новых, шездемаровары стамедныя красныя адни, розшиты голуном голубым, шапка полская, сукна василковаго, околыш серых овчинок, выстегана на хлопчатой бумаге, жупанок восилковой полской — один, рубаха женская — одна, два вершка скибалок, два ручника, пять маленьких ласкутков окроиков, полотна левендорского, наволочка полотна белого жидовская сшитым застенком бумагою и синими нитками. А потом нашли близ оного хутора, в житах, подколенного гайдамака и потому ж привезли

ко мне, кои допросом показал, что подданон хутора его рейхс-графского сиятельства; и назад тому с месяц, согласясь того ж хутора з жителем Романом Каркосом, кой и ныне в гайдамачестве, с позволения упомянутого старосты Донца пошел в гайдамачество по вызову бывших в то время у есаула Романа Горба гайдамак запорожских казаков Менского куреня Прокопа Карека, Степана Ребаго, Прокопа Куцего в лес Чуту, где их чата стояла, и принет в ту чату атаманом Маркою Мамаем и, собравши человек во ста, ходили для разбою в Полскую область, в местечко Мошны, Боровича и Жаботин и пограбили в них многое число пожитков и отогнали в Мошнах табун коней со ста и, оттуда возвратясь, стадо пасли в Цыбулевской сотне близ деревни Гивненки и, напився пьяны, подрались с казаком Кушевского куреня Матвеем Бойком, кои его и подколол спицом, от чего поехал, паки в хутар явился у него, старосты, и жил заведома ево и поныне в доме своем, кои староста взял у него по прибытии лошадей. А в нынешней де ночи означенной есаул объявил ему, чтоб он укрылся, дабы пойман не был, почему он и скривался в житах, где и пойман, а во оной де хутор к старосте Данцу неоднократно вночи и вдень гайдамаки приезживали и дали ему двух жеребят и на дворе ево, в шинку, пивали горелку, которыя допросы и скаски для рассмотрения при сем к вашему высокоблагородию представляю. А означенной староста Данец по таковому ево тайному и явному воровству и собиранию воровских партией содержитца ныне, впред до резолюции, что с ним повелено будет чинить, у меня под караулом, а из означенных отбитых у гайдамак сорока пяти лошадей двенадцать — выбрали и отда ны под драгун, под которыми гайдамаками пострелены и наперед сего попадали, да сотни Цыбулевской села Нестеровки жителю Прокопу Чернобаю по признанию ево с роспискою, у котораго, как он еще жил в Полской области в селе Адамовце, отогнато теми гайдамаками тридцать лошадей, отдано шесть лошадей и под кабылами жеребят двое, а протчия мелкия и самыя подлыя розданы бывшим в парти[и] казакам закрытиям, а именно: ведомства и команды киевского гарнизона порутчика Горина четыре команды, сотника потоцкого Сахатова — три, в пешотную прикомандированную от трех сотных команд — тринадцать да под кабылами жеребят трое отдано в драгунскую пятисотную команду служителем сем. Итого: сорок пять лошадей от котораго их гайдамачского безпрестанного нападения государевы табуны содержались в крепости бес корму чрез четвера сутки да и ныне пригоняютца за опасностью к местечку и содержатца вночь без корму, а вдень пасутца в ближних выбитых местах, ибо и 20 числа управляющей сотни Цыбулевской за сотника Боярак известием ко мне объявил, что села Нестеровки атаман Пираженко в сотенную Цыбулевскую канцелярию представил за лесом де Чютою на заламах гайдамак с короговою около пятисот человек конных и пеших при оружии находятца, и при них же взятая в Полской области одна пушка, о чем вашему высокоблагородию сим репорту и прошу для обороны от означенных злодеев о прибавке еще команды да двусот человек и о присылке полковых двух пушек с припасы и как с старостою Данцом из здешними обывателми повелено будет в таком злодействе поступать, чрез нарочного представить к высококомандующему генералитету, на что имею в покорности моеи ожидать предложения.

А понеже и означенная поселившаяся при Цыбулеве слобода, кото-

рая именуется его рейхс-графского сиятельства хутором, ныне состоит бес командира и никакова не имеетца правителя. Того ради всей той слободы обыватели у меня неотступно просят, чтоб оного старосту отдать им на поруки с такою подпискою, что он по тем делам ответствен за остановку в том правлении каких управлений не мог понести какова истезания, отпустить ли оного на те поруки или о том прошу объявить его рейхс-графского сиятельства находящегося малороссийских вотчин в канторе, чтоб прислан был в скором времени сюда другой управитель и что по сему последует вашего высокоблагородия рассмотрения в резолюцию предложенем меня не оставить вскорости.

Июня 20-го дня 1750 года.

На подлинном репорте подписано тако:

Секунд-маеор Семион Шипов
Секретарь Алексей Фотеев
Канцелярист Андрей Леонтиев

ЦДДА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 10286, арк. 49, 50, 53, 54. Копія; ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/1, арк. 67—70. Копія.

№ 60

1750 р. червня 30. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонт'єва Військовій колегії про посилення гайдамацького руху на Правобережжі і вбивство гайдамаками прапорщика Єфанова

В Государственную военную коллегию от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора доношение
Сего июня 28-го числа каковы два репорта от состоящего в Заднепрских местах при лантьмилицкой шестисотной команде секунд-маеора Шипова на имя киевского гарнизона пример-маеора Немцова, которой обретаецца ныне в заднепрском селе Крюкове у следствия о весьма умножителном числе гайдамаков и о смертном от них, гайдамаков, команды ево секунд-маеора прапорщика Ефанова убийстве и о протчих их злодейских поступках я здесь, в Киевской губернской канцелярии, получил³³ с оных, також и с приложеней точные копии в Государственную военную коллегию при сем посылаю, что же касаетца до приственную военную коллегию при сем посылаю, что же касаетца до прибавки в тамошние Заднепрские места команды, о том, по получении означенных репортов, того же числа, как к господину генералу и кавалеру фон-Бисмарку от меня писано, так и в Генералную воисковук канцелярию ис Киевской губернской канцелярии промемория послана, а понеже вышеписанные злодеи не толико умаляютца, но от времени до времени умножаютца, от которых по их лехкомыслию и безстрашию и впредь упователно и наиболее такие ж злодейские поступки и пакости и народное раззорение происходить будут. И того ради, что с таковыми злодеями чинить, о том в Государственной военной коллегии указом е. и. в., что повелено будет, а в Правительствующий Сенат и Государст-

И пришед оттуда, стояли на полской стороне под Гиревою пасикою дни с четыре. Отогнали у наказного сотника цыбулевского Буерака лошадей и, отогнав, перешли в Мотренин лес, в Москолцеву пасику, на полской же стороне, где были и поныне, и оттуда еще намерены идти паки для разорения в Полскую ж область, в местечко Смелое, и по пасикам для поимки приезжающих записывать десетину и отобрания у них лошадей и пожитков, а сего июля 17 дня, то есть во вторник, приезжал к ним гардовый полковник с четырьмя человек казаков обездкою и объявил им, чтоб пошли в Полскую область или в другое место, дабы тамо не стояли, причем взял у них пару волов и отъехали паки, а им поимки никакой и препятствия ни в чем боля не учинили, а 19 числа, захав, обездка и отогнали у них рогатых восем скотин, а ис пограбленных пожитков и скота имеетца ныне под сохранением в Глинску у жителя Скирда, а как зовут, не знает, толко живет от Залаторевки скраю сорок овец да у власовского жителя Ивана Устименка между Глинска и Федора Рака в хуторе — трое коней-меренов, гнедых — два, вороной — один, да отбитых вчерашней ночи в Суботове у людей рогатого скота числом петнатцать, Медведевского Николаевского монастыря у ченцов, а в ту партию в Литвиновку к золомам приваживал горелку для продажи нестеровской житель Иван Слюсар два раза по одному боченку, а два раза ездили и брали у шинкаря Иванченка, вышеозначенной же скот отбили полская обездка. И в то время застрелили гайдамаков до смерти пять человек да подстрелили ж шесть человек, которых для излечения ныне находятца в Нестеровки Игната Белого у тестя Гурина — один, в пасике чернецкой Городищенского Николаевского монастыря — один, да близ слободки полковника Капниста на Чуте в пасике Каевой — три, да в хуторе у Николы Супруна — один, которой и взят обездкою полковника Капниста.

У подлинного рука приложена тако: к сему допросу вместо вышеписанного Федора Губского по его прошению цыбулевской житель Федор Лукьянов руку приложил.

ЦДВА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/1, арк. 173—174. Копія.

№ 63

1750 р. липня 23. Кременчук.— Зізнання гайдамаки Йосипа Безрудого, який брав участь у нападі на Чигирин, Медведівку, Новосельці та Суботів

1750 году июля 23 дня поиманной гайдамака посланною партией в Мотренином лесу о бытности ево в гоидомачестве допрашиван, а в допросе показал слѣдующее:

Осипом ево зовут, Кирилов сын Безрудый, уроженец Полской области, местечка Лысенки. И назад тому лет с пять пошел он с вотагою с товариством в Запорожскую Сечь и, прибыв в Сечь, та ватага пошла обратно в свои дом, а он остался и принет в Жереловской курень куренным атаманом Иваном Нетребою. А в прошлом году пришел из Запорожской Сечи в село Уховку с козаком того ж куреня Кирилою Чупом и жил тамо у жителя Ильи Журовля с неделю, а оной товарищ ево по-

шел в село Нестеровку, а он остался и жил у Петра Поливоды, а от оного Поливоды заведома ево, как были гайдамаки в Уховки, пошел с ними, гайдамаками, по вызову прибывших из Гарду запорожских казаков Леушковского куреня Петром Черным, Корсунского куреня Горкушою, Торонцем, Леушковского куреня Данилою Шулгою и пошли в Черной лес, в стоящею тамо воровскую партию, в которой был атаман Кирик Ус, куреня Ирклеевского, вотаг Гаврила, а прозвища не знает. И собрався сто человек, пошли в Полскую область для разбоев в местечко Чигрин, где забрали рогатого скота с пятдесят, коней с дватцать, овец с тысячу, пушку чугунную — одну, селитры — полторы куфы, горелки — две куфы да всякого богажу и харчу на дватцати возах, денег — одну скрыню, а оттуда пошли в Медведевку и в Новоселицу и Суботов. И все те места грабили и выжигали, а сколько чего забрано, объявить не упомню, а из Суботова в Огореву пасику и во оной пасики были с неделю и оттуда посылали и занели коней табун у цыбулевского сотника Буерака и жителей, а сколько числом, не знаю, а оттуда пошли в Мотренин лес и стояли на полской стороне против приворотья, где их и розбила полская обездка. И все имение отбили, и покололи гайдамаков до смерти пять человек, а протчих подкололи ж и подстрелили, а именно: Андрея Щербину да Моторного, а как звали, не знает, Ботуринского куреня Демка Кровца, а протчих не знаю. И оныи лечутца — один близ полковничьей слободки в хуторе у Николая Супруна, один Городинского Николаевского монастыря в пасике близ креста, а третей был у кая, точно умер, а оставшей скот за отбитием от поляков, где то варыщи ево раздевали, он не знает, а по отбитии того скота старшина есаул Батуринского куреня Родко Психил да ево ж брат Иван Хурой были уховския жители Николаи, Поливодин зять, да брат ево Иван Торан, Иван Полуженко, Семен Рудый, Семен же Таранковатый, которой застрелен.

У подлинного рука приложена тако: к сему допросу вместо Иосифа Безрудого по его прошению цыбулевской жител Федор Лукьянов руку приложил.

ЦДВА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/1, арк. 174 зв.— 175. Копія.

№ 64

1750 р. липня 23. Петербург.— Указ Сенату Військовій колегії про посилення охорони на форпостах, щоб перешкодити переходам гайдамаків на Правобережну Україну і поверненню їх назад

Указ е. и. в. самодержицы всероссийской из Правительствующаго Сената Военной коллегии Правительствующему Сенату генерал и Киевской губернии генерал-губернатор Леонтьев от 27-го минувшаго июня доносит: оного де июня 26 дня обретающейся внизу реки Днепра на Секерянском фарпосте киевского гарнизона поручик Лбов [от которого прежде было репортовано

о разорении гайдаками полского местечка Мошен] * на посланной к нему указ в Киевскую губернскую канцелярию репортовал, что те гайдаки, по известию полских людей, ниже Секерянского фарпоста розломав стоящей по сю сторону реки Днепра на полской стороне ладенной ступник и взяв ис-под оногo два бойдака, то есть струги, на которые, поклавав грабежные пожитки, поехали вниз рекою Днепром, а протчие погнали скот и лошадей сухим путем и, будучи у полского местечка Боровицы, совокупясь, поехали все сухим же путем полскою стороною х крыловским слободам. Да 20 числа того ж июня, по известию местечка Мошен старосты Мироновича, на полской же стороне, в лесу тамашним, розъездом поймано малороссиинского Переясловского полку Домонтовской и Пещанской сотен из обывателей осмнатцати человек восемь, а протчие розбежались, которым злодеем и именной реэстр от оногo старосты к нему, порутчику, прислан, а пойманные де (кой отосланы под караулом до местечка Погребищ) по допросу мошенской старшины под пристрастием показали, что они ночным временем переехали на лотке водяным путем, прокрався тайно между фарпостами Каневской да Секерянской дистанции, и шли умыш[ле]но под след гайдамацкой на полские селы и деревни для грабительства. И по он[ым] посланным де ис Киевской губернской канцелярии на состоящие внизу реки Днепра Кременчуцкой и Переволоченской фарпосты к штап-афицерам указом велено им на всех команды их фарпостах вышеписанных гайдамаков, где-либо они сухим и водяным путем прокрадываются будут, предстерегать и ловить, а о домонтовских и мешанских обывателях для надлежащего рассмотрения и определения в Глухов в Генералную войсковую канцелярию промемория, а скорости ради в Переясловскую полковую канцелярию ж указ посланы, и с показанного реэстра копии сообщены, особливо ж для предосторожности и всегдашняго наблюдения и частых денных и ночных от фарпоста до фарпоста розъездов, дабы таковые злодеи тайными между фарпостами способы в полские места проездов и проходов чинить не дерзали на все учрежденные внизу реки Днепра пограничные фарпосты и штап- и обер-афицерам с накрепчайшим подтверждением из губернской же канцелярии указы розосланы, о чем де от него, Леонтьева, и Коллегии иностранных дел донесено и по указу е. и. в. Правительствующи Сенат приказали: хотя поданным Правительствующему Сенату из Военной коллегии на посланной во оную из Сената о наряде для сыску и искоренения умножающихся в Заднепрских и около оных в степных и лесных и в разных полских местах гайдамацких партей и к приумножению караулов из воинских команд по способности, откуда надлежит пристойнаго числа указ репортом от 19 прошедшаго июня между другим и объявлено, что тамашния пограничныя фарпосты, а наипаче те, чрез которыя оныя злодеи переход имеют (ежели другой опасной случай не воспрепятствует), определено преумножить генералу фон-Бисмарку в самой скорости и старатся такія оных злодеев поступки в крайней скорости пресечь и искоренить. О чем де к нему и указ послан, токмо по тому указу им, генералом фон-Бисмарком, исполнение учинено ль, о том как от Военной коллегии, так и ниоткуда Правительствующему Сенату не донесено. Того ради в Военную коллегию подтвердить ныне указом велеть из оной, куда надлежит, немедленно опре-

* Так в тексті.

делить — указами ж, чтоб все учрежденные с полской стороны в Заднепрских местах фарпосты воинскими командами в самом скорейшем времени приумножены были и накрепчайше приказать им всегдашние денные и ночные розъезды с неоплошным смотрением иметь, дабы означенные злодеи-гайдаки и протчие под образом их тамашние малороссиинские жители (как уже вышеписанным доношением оказалось) никакими способами в полские места между теми фарпостами тайно проходить и прокрадываться не могли, и ежели где оныя злодеи, следующие в те полские места, ими из оных в россиинския границы усмотрены будут, оных бы всячески старались ловить, а в случае противности, поступали б с ними как прежде посланными ис Правительствующаго Сената указами повелено. И сколько поймано будет, оных велеть за крепкими караулами отсылать в Киев, к генералу-губернатору Леонтьеву, а разграбленное ими имение (буде где с ними ж взято будет) отдавать по-прежнему хозяевам немедленно.

А чтоб вышеозначенной посланной ис Киевской губернской канцелярии в Глухов, в Генералную войсковую канцелярию, о бывших в Полше для грабительства малороссиинского Переясловского полку Домонтовской и Пещанской сотен обывателях промемории немедленно рассмотрение и надлежащее определение учинено было, о том в ту войсковую канцелярию послать с подтверждением указ ис Коллегии иностранных дел и Военной коллегии, о том ведать и учинить по сему е. и. в. указу. А в Коллегию иностранных дел и для ведома о том же в Киев, к генералу Леонтьеву, указы ис Правительствующаго Сената посланы июля 23 дня 1750 года.

У подлинного подписано тако:

Обер-секретарь Дмитрий Невежин
Секретарь Семен Орлов
Регистратор Иван Баженов

Помітка: В Военной коллегии получен июля 24 и в книгу записан под № 27.

Канцелярист Козма Краминов

ЦДВІА СРСР. ф. 20, оп. 1, спр. 392/1, арк. 100—102. Копія.

№ 65

1750 р. липня 24. Кременчук.— Зізнання гайдаки Петра Лагуна про склад учасників гайдамацького загону

1750 года июля 24 дня пойманной посыланною партией гайдамака допрашиван, а в допросе показал следующее:
Петром его зовут, Михайлов сын Лагун, уроженец Полской области, местечка Бугуславля, назад тому лет с восем пошел он в Запорожскую Сеч с вотагою, а в Запорожье, отстав от вотага, принет в Переяславской курень куренным атаманом Федором Светошем в запорожская казаки и, быв там в чумацком промысле в нынешнем году весною, согласясь Мышастовского куреня с казаком Степаном Пешным, пошли в гоидомачество и нашли в лесу Чуте воровскую партию, в которой атаманом был Кобыла, а как зовуть, не знает, с четырнатцатью

человеки и, собрався сорок человек, ходили в Чигирин, где много грабили и набрали всякой худобы, на осми возах возвратились паки в Чуту и оттуда тритцать человек пошли в гондамачество, а они — десять человек — остались и проживали поныне в Чуте, где он и поиман, а во оной воровской партии были казаки Щербиновского куреня — Степан Горкуша, Степан Фиголь, Степан Кривородка, Иван Мошанник, Федор, Шкуринского куреня — Федор Резни[...]*, Корсунского куреня — Степан Кос. Василь Головка, Дерев[ян]ковского куреня — Василь Берзуковский, а протчих не упомнит.

У подлинного рука приложена тако: к сему допросу вместо Петра Лагуна по его прошению цыбулевской житель Федор Лукьянов руку приложил.

Секретарь Алексей Фотеев
Копеист Козма Мелников

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/1, арк. 175 зв. — 176. Копія.

№ 66

1750 р. липня 31. Київ.— Рапорт кийського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва Військовій колегії про заходи щодо розшуку і покарання козаків, які втекли до гайдамаків

В Государственную военную коллегію от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора репорт

Е. и. в. указ из Государственной военной коллегіи от 5 сего июля под № 224-м отпущенной о сыску и о поимке бежавшего из содержащихся от деревни Федоровки в лесу, в карантине, к гайдамакам одного казака и о учинении с ним таким же образом, как и о прежних беглых ис того карантинных трех человеках, посланными ко мне ис Правительствующаго Сената и из Государственной военной коллегіи указами повелено сего ж июля 30 числа в Киевской губернской канцелярии я получил. И по тому е. и. в. указу по справке в оной губернской канцелярии во исполнение прежде присланных о том ко мне ис Правительствующаго Сената и из Государственной Военной коллегіи е. и. в. указов о сыску и о поимке в силе вышеписанных беглых и о учинении им по силе тех указов наказания и об отправлении в вечную работу, а чьею стоящих около тех карантинных мест оплошностию оные беглые ко утечке случай возымели, оных о суде, куда надлежало, ис Киевской губернской канцелярии указами предложено и что впоследствии, о том как в Правительствующи Сенат, так и в Государственную военную коллегію доносить буду впредь.

Михайла Леонтев

Киев 31-го июля 1750 году.

Помітка: Подан 18 августа 1750. Записав, к наряду сообщить.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/1, арк. 48. Оригінал.

* Прізвище нерозбірливе.

№ 67

1750 р. липень — 1752 р. серпень. Петербург.— Витяги з до-несень і рапортів кийського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва Військовій колегії про боротьбу з гайдамацькими загонами та рішення з цього приводу Військової колегії

Экстракт, какия от гайдамаков с посланными за ними регулярными и нерегулярными командами сражении были и о том определении учинены.

В присланных в Военную коллегію от генерала и киевского генерала-губернатора Леонтьева доношениях и репортах показано:

750-го году июня 18 дня близ села Уховки остановилось гайдамаков болей ста человек, которых для сыску и поимки командирован был ландмилицких полков капитан Степан Трубников и при нем порутчик — 1, ундер-офицеров, капралов и рядовых — 150, драгун — 20, казаков — 45 человек и отбил от тех гайдамаков лошадей и жеребят до 40, и оныя гайдамаки имели немалое супротивление и к себе не допустили. А оттуда он ретировался в село Уховку, точию недопустя до оного села, гайдамаков до 300-х человек конных и пеших приумножилось и, окружа всю команду, перестреливались, и при том сражении ранили оного капитана и драгун 3-х человек да отбили драгунскую лошадь с прибором, а другую — закололи. Сверх того отбито ими ж, гайдамаками, лядунка фузейная з двадцатью патронами, картечь 40 и несколько аммуничных вещей и по них выстрелено 100 патронов. А 19-го оныя гайдамаки приезжали к Цыбулеву, которых для отогнания при том же капитане отправлено было: порутчик — 1, прапорщик — 1, рядовых — 210, с ундер-офицерами и капралами и казаков 90 человек и, отбежав оныя гайдамаки к Черному лесу, учинили с ними сражение и закололи Ефремовского полку прапорщика Ефанова да лошадь, а из них,

Июля 19-го дня того ж году по определению Военной коллегіи велено, что оной капитан Трубников, будучи с немалою регулярных и нерегулярных войск командою, не токмо какои бы над ними поиск учинить могли, но и команде своей некоторой вред приключили, а особливо прапорщика убить допустили, о таких той команды против таких плутов, слабых и робких поступках генералу Бисмарку изследовать и с винными учинить по воинским регулом и указом немедленно.

гайдамаков, убито человек до осми да двое взято, а при том сражении выпалено по них патронов с пулями фузеинных 106 и пистолетных — 58 и несколько ружья поломано и повреждено.

Июля 22 дня того ж 750-го году для сыску и поимки состоящих в Моренцовом лесу³⁴, в Москалцовой пасике, гайдамаков в числе 40 человек посылаемы команды: конной — капралов 8, рядовых 45, пехотной — порутчиков 3, урядник 1, капралов 4, рядовых 150 человек. И ис той команды порутчик Полянской с командою, нашед тех гайдамаков под тем лесом, происходила между ими стрельба и одного гайдамака поймали, а другова — закололи, а протчия все разбежались в лес, но токмо де нашед оставленных ими в лесу Чюте коров 11, а в оном сражении выпалено патронов пистолетных с пулями 25. А 23-го числа того ж июля посыланной ундер-офицер с 32 человеки рядовых наехал в лесу Чюте на поляне гайдамак человек 10, ис которых поймали одного и отбили дву лошадей, а протчия разбежались и по оных выпалено патронов пистолетных с пулями 6.

Сентября 30-го дня оног ж 750 году проехали мимо Цыбулевского фарпоста 9 человек гайдамак из-за полского рубежа и прогнали с собою до ста лошадей, за которыми того ж числа посылан капитан Трубников да порутчик Степанищев с командами. И из них Трубников гнал верст 50, но нигде не наехал, а порутчик Степанищев, нагнав тех гайдамаков у Великого Ингула, имел с ними палбу, токмо на ту сторону Ингула чрез немалую от них, гайдамаков, стрельбу он, порутчик, с командою не допущены, к тому ж и лошади пристали и затем те команды возвратились оттуда в Цыбулев по-прежнему.

Марта 2-го дня 751 году для поимки живущих в хуторе крыловско-

Августа 27 дня по определению Военной коллегии в посланном к генералу Леонтьеву указе писано, что для поиска тех злодеев посланы были регулярныя команды немалыя, а поиску над ними никакого учинить не могли, что поступлено весьма слабо и не всходственностью с высочайшим е. и. в. интересом, того ради ему, генералу, обретающимся в Заднепровских местах, для искоренения сих злодеев воинским командам наистрожайше предложить и накрепчайше подтвердить, дабы оныя в поиске их поступали со всекрайнейшею своею ревностью по силе воинских регулов, а не слабо и не робосно, под опасением за оное и от того за последующее иногда височайшему е. и. в. интересу предосуждение воинского суда и истязания.

Ноября 6-го дня, по определению Военной коллегии, посланным к генералу Леонтьеву указом велено о слабых поступках команд[ир]ованных для поимки оных гайдамаков капитана Трубникова и порутчика Степанищева с командами накрепчайше исследовать без всякого упущения, ибо сии их поступки весьма к немалому предосуждению следуют. Во-первых, что такое их малолюдность столь великим множеством лошадей чрез учрежденной фарпост без всякого препятствия пройти допущено, особливо же, что и порутчик уже и, догнавши их с регулярною командою, против того малого числа людей весьма слабо и непорядочно поступил и никакого поиска не учинил, чего б и последней салдат так учинить

го жителя Семена Перехриста гайдамаков 30-ти человек посылан полку ландмилицкого Козловского вахмистр Назарьев и при нем капрал — 1, рядовых — 12 да казаков 20 человек. И по прибытии ево в тот хутор оныя гайдамаки, вышед из хутора со оружием и копьями более 30-ти человек, сев на лошадей, чинили отпор и по доброте тех лошадей ни одного человека не поймали.

За появившимися близ лесов Чюты и Черного в трех верстах гайдамаки посылан был ландмилицкий полков порутчик Трусов с пристойным числом ундер-офицеров, капралов и драгун и малороссийского Миргородского полку при сорочинском сотнике с казаками и, нашед их с командою, вошел в немалой лес все пешия и чрез буярак приказал ударить тревогу, и в том штурме двух человек гайдамаков убили до смерти, а протчия все разбежались, а при том сражении теми злодеями убит Ефремовского полку драгун 1, а два человека ранены.

За проехавшими промеж Колниболоцкого и Килтени редутов с полской на российскую сторону гайдамаками 50-т человеками ездил компанейского Павлова полку атаман Василей Шапка и при нем было казаков 23 человека, которых гайдамаков нагнали они на Черном Ташлыке в буяраке, и в чаянии их малолюдства нападение учинили, которыя оную команду всю разбили, а сами уехали к Сечи в степь, ландмилицкого ж Ефремовского полку капитан Мезенцов по двоекратным киевского гарнизона от порутчика Иконникова объявляниям для поимки тех гайдамаков команды в погоню не посылал и сам не ездил, також и оной порутчик Иконников хотя за ними и ездил, токмо, будучи в пути, стало быть весьма поздно, а место степное, возвратился.

Октября 29-го дня с проехав-

не мог, ибо тем гайдамакам по толикому малолюдству или им себя б оборонять или б лошадей охранять должно, и при таком случан, ежели б доброе старание употреблено было, то не токмо б лошадей угнать, но и самим бы ни одному человеку спастись было не можно, и по исследовании над оными за таковой слабой и регулом противной поступок содержать фергер и криксрехт, к чему подлежать будут, заключа сентенции, с подписанием мнения своего прислать в Военную коллегию.

Апреля 4 дня по определению Военной коллегии посланным к генералу Леонтьеву указом велено за таковой оног вахмистра Назарева слабой поступок, в страх другим, при собрании команды штрафовать батоги и до выслуги написать в тот же полк в драгуны, а за оными ушедшими гайдамаками учинить сильной поиск.

Июня 28-го дня 751-го году, по определению Военной коллегии, в посланном к генералу Леонтьеву указе писано, что оным порутчиком Трусовым командою над найденными ими гайдамаками не точно доброй поиск учинен, но еще от них, злодеев, драгун убит до смерти, а двое ранено, а ежели б тою командою их порядочным образом облегли, то б ни един человек из них уйти или скрытца не мог, в чем весьма оплошно поступлено, что к немалому предосуждению следует и для того ему, генералу, сей слабой поступок без надлежащего исследования оставить не надлежит, а к протчим командирам наистрожайшими ордерами подтвердить, дабы они во искоренении тех злодеев поступали с наиприлежнейшею ревностью под опасением за

шею ис Полши чрез реку Виску воровскою партиєю в степном месте на речке в Черном Ташлыку происходила от посланных команд со обеих сторон стрельба с пулями, которых злодеев при том сражении было до полутора человека со всею воинскою исправностию, и того сражения было не менее двух часов, и тех злодеев побито и ранено несколько видимо было, которых увезли они с собою, и поехали к Гарду и Сечи, а за многию их воровскою партиєю разбить и взять было их невозможно, а при том сражении обреталось ландмилицких полков капитан Мезенцов, поручик Балдин, нерегулярных сотники Потапенко да Савич, при них команд ландмилицкой — 65, компанейской — 69, Архангелской сотни — 4, фарпостных — 16, всего — 154 человека. И из оных побито: капрал — 1, драгун — 2, казаков — 5, да ранено: капитан Мезенцов, поручик Балдин, ундер-офицеров — 2, барабанщик — 1, рядовых драгун — 18, компанейского полку сотник Савич, казаков — 25; сверх того, побито лошадей — 41, ранено — 35, всего 76 лошадей.

Маия 30 дня сего 752-го года появившиеся на острову в близости Мигинского Ташлыка гаидамаки 30 человек посланным командой Архангелогородского драгунского полку подполковника фон-Финикса поручиком фон-Шрендером на реке Буге отакованы были, с которыми и палба происходила, и выпалено по них патронов 251, но ни одного человека искоренить не могли. Но от них три человека драгун ранено, а оныя гаидамаки в ночное время ушли в Турецкую область, а при том находилось команд регулярных ундер-офицеров — 2, капралов — 2, барабанщиков — 1, драгун — 60, компанейских казаков при трех сотниках — 70, при полковнике запорожском — 12, всего 151 человек.

таковой слабой поступок воинского суда.

Октября 23-го оного ж 751 году по определению Военной коллегии и по посланному к генералу Леонтьеву указу велено ему о вышеписанных капитана Мезенцова и поручика Иконникова слабых и воинским регулам противных поступках, також и что секунд-маеор Танеев для поимки гаидамаков команду не в скором времени отправил и оных злодеев до утечки допустил, по взятии с них ответов накрепчайше изследовать и с винным учинить по указом без всякого упущения и что учинено будет, в коллегию репортовать. А впредь, ежели где гаидамаки явятся в болших воровских собраниях, против которых малыи камандами поиску учинить будет невозможно, в таком случае малых команд противу болших воровских партей не употреблять, дабы, как и выше сего оказалось, людям урону, а высочайшему е. и. в. интересу предосуждения не было.

Декабря 2 дня оного ж 751 году, по определению Военной коллегии, велено для скорейшаго являющихся в Заднепровских местах гаидамаков искоренения командировать ис полевых драгунских полков 500 человек и при них отправить полковую пушку и разстоновить в пристойных для пресечения их воровского проезду местах и всеми мерами ловить и искоренять. Ежели ж нужда требовать будет и на фарпосты люди по тому ж приумножить, тако ж и в городок Архангелской. В случае же тех злодеев иногда приумножения, ежели находящимися ныне там войсками оных искоренить будет невозможно, то и из ландмилицких полков чинить вспоможение, а в колле-

И оного поручика и стоящих причиною в том упуске гаидамаков капитанов Брассака и князя Волконского генерал и киевской генерал-губернатор Леонтьев приказал судить воинским судом.

гию Иностранных дел посланною промемориею требовано, чтоб для такого ж гаидамаков искоренения и от стороны малороссинской командировать казаков 1000 человек о двукон, а чтоб и в Запорожской Сечи во искоренении их надлежащим образом поступлено и смотрение чинено было — от господина гетмана кошевому атаману накрепчайше подтвердить. Августа 19 дня по определению Военной коллегии о произвождении над помянутыми капитанами Брассаком и князем Волконским и поручиком Шрейдером за слабой поступок воинского суда генералу и кавалеру Леонтьеву подтверждено указом и велено по произведении оного суда, заключа сентенцию, и со мнением своим прислать в Военную коллегию також и подполковника фон-Финикса, что он за помянутыми гаидамаками по получении известия того ж дня не отправился, а выступил на другой день, когда уже гаидамаки ушли. Причем бы ему самому необходимо быть и за командою смотреть, и общей поиск чинить надлежало, без надлежащаго штрафа не оставить. А чтоб впредь чрез таковыя ж их слабых поступки гаидамаки утечки и избавления от поимки иметь не могли, генералу-лейтнанту графу Салтыкову на места их, подполковника и обер-офицеров, командировать других достойных и способных с таким наставлением и крепким подтверждением, чтоб они в поимке и во искоренении гаидамацких партей поступали по воинским регулам неотложно, без всякой оплошности, под опасением по суду тяжкого штрафа.

1750 р. серпня 3. Харків.— Рапорт генерала фон-Бісмарка
Військовій колегії про вирядження військових загонів для
розшуку гайдамаків на Правобережжі

[О] секретном деле

Государственной военной коллегии от генерала и кавалера фон-Бисмарка репорт

Прошедшего июля 24 дня Государственной военной коллегии я репортовал, что, откомандировании для поиска и искоренения умножающихся в Заднепровских местах гайдамаков от ландмилицкого Козловского полку при маэоре двусотной конной команды с надлежащим числом обер- и ундер-афицеров и протчих чинов и об отправлении прямо на Кременчуцкой фарпост, а оттуда в Заднепровския места, куда от господина генерала-аншефа Киевской губернии, генерала-губернатора и кавалера Леонтьева повелено будет и для того, кто имянно маэор камандирован быть, имеет ему, господину генералу и кавалеру, о даче знатия к господину генерал-маэору Лукину от меня предложено³⁵.

А сего августа 2 числа он, господин генерал-маэор, меня репортует, яко таковая двусотная конная команда от Козловского ливенского полку при маэоре Веригине камандирована и по посланному к нему, маэору, ордеру велено отправитца с нею прямо на Кременчуцкой фарпост и в Заднепровския места, куда от помянутого господина генерала и кавалера повелено будет, о че[m] и к нему от него, генерал-маэора, чрез нарочного представлено и об оном я чрез сие Государственной военн[ой] коллегии репортую.

Августа 3-го дня 1750 году Харков.

Фон-Бисмарк

Помітка: Подан 22 августа 1750. Записав, к наряду сообщить.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/1, арк. 186. Оригінал.

1750 р. серпня 4. Петербург.— Указ Сенату Військовій колегії, в якому викладається зміст рапортів київського генерал-губернатора Михайла Леонтьева про дії нових гайдамацьких загонів на півдні України і наказ вжити рішучих заходів для їх приборкання

[По] секрету

Указ е. и. в. самодержицы всероссийской из Правительствующаго Сената Военной коллегии

В Правителствующи Сенат получены при доношении от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора Леонтьева от 6 минувшаго июля с полученных в Киевскую губернскую канцелярию от обретающагося ныне у следствия в заднепрском селе Крюкове киевского гарнизона пример-маэора Немцова трех репортов копии, в которых явствует

Handwritten version of the report from General von Bismarck to the Military Collegium, dated August 22, 1750. The document is written in a highly decorative cursive script. At the top, it is addressed to the Military Collegium of the Empress. The main body of the text is a detailed report on the actions of a 200-strong detachment from the Kozlovskiy Regiment in the Zaporozhian region, specifically focusing on the search for and elimination of bandit groups. The report mentions the command of Major Verigine and the deployment to the Kremenchuk fort. The document concludes with the date 'August 3rd, 1750, Kharkov' and the signature 'Fon-Bismarck'. There is a vertical stamp on the left side that reads '1750 1817'.

Рапорт генерала фон-Бісмарка Військовій колегії про вирядження військових загонів для розшуку гайдамаків на Правобережжі.

о проехавших между Плоским и Лесным фарпостами ис Полской области гайдамаках более ста пятидесят человек оружейных со скотом и с вожами, и хотя де за оными посланная конная команда и нагнала, точию за многолюдством их гайдамак и за добротою лошадей остановить и поймать не могли, да оных же гайдамак под селом Нестеровкою, пришед оттуда, стоит до пятисот человек. И в протчих местах находится их немалое число и происходит днем палба, а 29 дня июня управляющей в сотне Цыбулевской за сотника значковой товарищ Бойрак чрез присланного к мазору Шипову (а от него уже к помянутому Немцову писано) писаря объявил, яко приезжало близ Цыбулева гайдамак два человека и прислали к нему тамошняго овчара со объявлением, чтоб отогнать у них скот, лошадей и коров, пригнав за границу на Полскую сторону, в Огореву пасику, им отдал, а ежели де не отдаст, то придут с пушками и разорят[т] весь город, о которой отдаче с угрозением ему, Боираку, и письмо за рукою названного полковником Войска Запорожского Ивана Фолынского тогда ж прислано.

И отбито у цыбулевских жителей и ево, Байрака, табун лошадей и просил де он, Шипов, о прибавке команды и полковых пушек с припасы, ибо за таковыми их злодейскими поступками, за несвободным выпуском табунов для пазбы государевых лошадей пришли в крайнюю худобу, а на зимние месяцы и сено заготовлять невозможно, а оных гайдамак так умножилось, что по известиям ему в дватцати местах находятся великими партиями, яко то по пятисот, по триста и в последней части до ста человек и все де единогласно объявляют, яко им совершенно оное в Полской области разорение чинить дозволено от Коша, а ему, мазору, свое[ю] командою оных гайдамак унять по малолюдству и бес пушек не можно, ибо де во оных воровских партиях многих имеются корогвы, то есть знамена и пушки, яко то у означенного Фолынского три корогвы и три пушки и с ним снаряду — известно весьма многое число. И как с таковыми злодеями поступать, он, генерал Леонтьев, имеет от Правительствующаго Сената ожидать повелительного указа. Он же, Леонтьев, особливо Правительствующему Сенату от 12 и 18 чисел того ж июля доносит, что на перешедших ис Полской области на сию сторону, под лес Чюту, гайдамаков июля 1 дня напали полских драгантов и казаков более четырехсот человек и отбили у них как скот и на телегах грабежные пожитки, так и одну пушку и происходило между ими немалое сражение. И по разбитии их тою полскою командою, возвратилась она в Полшу по-прежнему, за которою из лесу Чюты в погоню пошли гайдамаков весьма многое число. А между ж тем от него, генерала Леонтьева, к новоопределенному кошевому атаману Акиму Игнатову из старшиною накрепчайшим образом с нарочным предложено, дабы в поиске и в поимке, и во искоренении тех злодеев всеудобозможное и неот[мен]ное попечение и исполнение чинено было, так как посланная при том к ним ис Правительствующаго Сената от 14 июня и прежние грамоты повелевает, и ево, генера[ла] Леонтьева, ордера гласят во всем непременно от него ж писано, и к генералу фон Бисмарку об откомандировании по силе указу из Военной коллегии внов пятисотной команды при надежном командире и о следовании по тракту для переправления в Заднепрские места, на Кременчуцкой фарпост, и как де, будучи тамо, оному командиру поступать и исполнение чинить, о том в наставлении надлежащая инструкция к не-

му отправится. Сверх же того, ко искоренению объявленных же злодеев до получения ис Правительствующаго Сената и из оной коллегии указов командир[ован]. И действительно июля 4 числа в тамошние Зазов командир[ован]. И действительно июля 4 числа в тамошние Заднепрския и около оных в степных места малороссинского Миргородского полку полковник Капнист из знатного полку ево оружейною и доброконною казакою из доволным числом правянта командою отправлен³⁶. И по указу е. и. в. Правительствующий Сенат приказали в Киев к нему — генералу Леонтьеву — подтвердить, накрепчайшим указом велеть в найскорейшем поиске и поимке и искоренении упоминаемых оказавшихся многолюдственных гайдамацких партий поступать как прежде посланная ис Правительствующаго Сената и из Военной коллегии к нему, Леонтьеву, многия указы повелевают во всем непременно, и наиприлежнейше стараться, дабы происходимые от них, гайдамаков, наглые воровства пресеч и верноподданных е. и. в. до разорения отнюдь не допустить. И о том в надлежащие места ведомства Киевской губернии почасту подтверждать и нарочно отправленным партиям достаточные наставления давать, и что происходить будет, ему, генералу Леонтьеву, в Сенат репортовать и Военной коллегии о том ведать, а к генералу Леонтьеву и для ведома о том же в Коллегию иностранных дел указы посланы.

Августа 4 дня 1750 году.

У подлинного подписано тако: Обер-секретарь Дмитрий Небезин
Секретарь Семен Орлов
Регистратор Иван Баженов

Помітка: В Военной коллегии получен того ж августа 7 и записан под № 33. Канцелярист Козма Краминов

ЦДБІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/1, арк. 116—118. Копія.

№ 70

1750 р. серпня 8. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва Військовій колегії про спіймання під Чорним лісом і привезення у Запорізьку Січ гайдамацького ватажка Марка Мамає

В Государственную военную коллегию от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора доношение
Сего августа 7 дня Войска Запорожского Низового кошевой атаман Яким Игнатов из старшиною присланным ко мне доношением представлял, что сего ж августа 1 числа посланным из Сечи войсковым асаялом Гордеем Полозом известной вор и разбойник Марко Мамай под Черным лесом пойман и в Запорожскую Сечь привезен, и содержатца тамо под крепчайшим караулом и, что с тем вором и разбойником Мамаем учинить, о том он, кошевой, из старшиною требовал резолюции. И по тому доношению, по посланному ис Киевской губернской канцелярии ко обретающемуся в Запорожской Сечи у предосторожности от опасной болезни лантмилицкой команды пример-маеору Головину указу велено: для наилучшей безопасности оного вора и разбойника

Мамаю от Воиска Запорожского принять в свою команду и, заковав в ручные и ножные железа, содержать при той ево команде под крепким караулом до указа под опасением за упуск тяшкого пред военным судом ответа, а между тем велено ж ево, злодея Мамаю, о всем подробно и со всяким обстоятельством распросить и тот роспрос прислать в оную губернскую канцелярию при репорте как наискорее, а оговорных им, Мамаем, товарищей ево таковых же злодеев о сыску и о поимке от него, кошевого атамана, из старшиною требовать, а к нему, кошевому, из старшиною о том же от меня предложено. А хотя по силе е. и. в указов ис Правителствующаго Сената таковых злодеев ко мне в Киев присылать и велено, однако ж за учинившеюся в Запорожской Сечи внов опасною болезнию, о чем особливим от меня в Правителствующий Сенат доношением, при сей же оказии посланным, представлено, никоим образом оных злодеев в Киев присылать не можно³⁷. И того ради в Государственную военную коллегію покорнейше доношу, а в Правителствующий Сенат и в Государственную коллегію иностранных дел о том же доношении от меня посланы.

Киев 8 августа 1750 году.

Михайла Леонтев

Помітка: Подано 18 августа 1750. По слушаню, приказано взять по повиытю.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/1, арк. 185. Оригінал.

№ 71

1750 р. серпня 8. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва Військовій колегії про сутичку запорізького самарського полковника Сидора Білого з гайдамацьким загоном у запорізьких степах

В Государственную военную коллегію от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора доношение

Сего августа 7-го числа Воиска Запорожского Низового кошевой атаман Яким Игнатов из старшиною ко мне репортовал, что отправленную, а Воиску Запорожскому при ордере моем присланную ис Правителствующаго Сената высочайшую е. и. в. грамоту он, кошевой атаман из старшиною, получил. А прошедшаго июля 26 числа обретающейся для сыску и поимки и искоренения злодеев-гайдамаков запорожской самарской полковник Сидор Белой к нему, кошевому из старшиною, репортовал, что оною ж июля 20 числа сыскал он гайдамаков в степе семнатцать человек, ис которых четыре бежали, а тринацать человек отаковал, которые де под видом неприятеля учинили себя противными и, сев с ружьем на присошках и нехотя оному полковнику склонитца, хотели отбитца, то де оною полковник самарской из своею командою с теми сущими злодеями так поступил, что всех их тринацать человек до смерти побил. И о том в Государственную военную коллегію покорнейше доношу, а в Правителствующий Сенат и в Государственную коллегію иностранных дел о том же доношении от меня посланы.

Киев 8 августа 1750 году.

Михайла Леонтев

Помітка: Подано 18 августа 1750. По слушаню, приказано к наряду сообщить.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/1, арк. 184. Оригінал.

№ 72

1750 р. серпня 9. Петербург.— Промеморія Колегії іноземних справ до Військової колегії про вирядження військових загонів для затримання гайдамаків

Из Государственной коллегии иностранных дел в Государственную военную коллегію промеморія

В ответ на промеморію оной Военной коллегии от 19-го минувшаго июля чрез сие объявляется: что учиненное в той коллегии определение, по которому для скорейшаго сыску и искоренения умножающихся в Запорожских мест гайдамацких партий конную команду из полевых драгунских, також от Молдавского гусарского и из Слобоцких полков с артилеріею генералу Бисмарку нарядить и оной по воззребованию генерала Леонтьева действовать велено, упователно для пресечения произходящаго от тех гайдамаков злодейства лутчей успех возимеет, понежели то доньше учинилось за нейменіем в команде у генерала Леонтьева доволного числа воинских людей, кроме находящихся в помянутых Заднепрских местах малых команд, которыми, как из доношеній ево, Леонтьева, видно, тех гайдамацких партий одолеть невозможно было. И дабы такая партии гайдамаков и произходящие от них злодея и разорения до большаго умножения не допустить, но оныя как легіи иностранных дел надлежало б ныне без потеряннн времени указы дать, чтоб помянутая наряженная внов конная команда с артилеріею без замедления ближе в Заднепрския места внутри границ российских по наисках и искоренении таких злодеев внутри границ российских по наставлениям генерала Леонтьева действовала. А что б сею же командою российских войск для поисков над гайдамаками и за границею, в Полсском, действовать, того без соглашения с полскими пограничными комендирами учинить для того невозможно, чтоб при всяком с здешней стороны имеющем добром намерении, однако ж вступление таких здешних войск в Полшу с тамошней стороны во зло и насилство толковано не было. И, следовательно, между обоими государствами излишннн ссоры не произошли б, но при сем случае генерал Леонтьев яко пограничной генерал-губернатор может с полскими пограничными комендирами сносное сношение учинить, поддавая им знать, что с здешней российской стороны прилежное старание прилагаю, чтоб умножающиеся своевольные гайдамацкіе собрании, которыя как в собственных границах российских, так в Полше великия злодея и разорения делают, не токмо до большаго усиления не допустить, но оныя всячески искоренить и таких злодеев переловить, а которыя противитца станут, с теми яко с неприятelmi поступать. Для того нарочно воинския команды с артилеріею учреждены и в поход отправлены, которыя потому оных злодеев искать и над ними поиски делать будут даже до границ полских. Но понеже гайдамаки, убегаю от тех за ними посланных российских воинских людей, без сумнения в Полшу за границу скрываются станут, то б для препятствования тому ис их полской стороны также вооруженныя команды употреблены были, которыя б не токмо не допускали тех злодеев за границу, в Полшу, убегать, но и равномерно, как с здешней

стороны чинится, старались бы оных ловить и искоренять, дабы в обеих сторонах убежища им не было. А ежели для лутчаго поиска над ними потребно будет, чтоб те за ними посланные здешния воинския команды и за границу, в Полшу, следовали, то б они, пограничныя полския командиры, о том генералу Леонтьеву писменно знать дали. И в таком случае может он, Леонтьев, приказать оным здешним командам за гайдаками для искоренения их и в Полшу вступить, запрещая при том накрепко, чтоб сии команды никакого озлобления и толь наименше обид и разорения обывателям тамо, в Полше, отнюдь не чинили. На таком основании Военная коллегия да благоволит по команде от себя генералов Леонтьева и Бисмарка указами снабдить. А что еще в упомятой же Военной коллегии промемории требовано, чтоб для приумножения к той за гайдаками посылаемой конной команде из малороссийских казаков хотя до пятисот человек командировать, о том, яко же и что касается до пристанищ гайдамацких у обывателей в заднепрских и малороссийских хуторах, о рассмотрении и крепком запрещении, дабы тамошняа обыватели с теми гайдаками сообщения отнюдь не имели, немедленно писано будет из Коллегии иностранных дел к господину гетману малороссийскому.

Августа 9 дня 1750.

Граф Алексей Бестужев-Рюмин
Г[раф] Михайла Воронцов

Помітка: Подано 10 августа 1750.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/1, арк. 137—139. Оригінал.

№ 73

1750 р. серпня 16. Київ.— Рапорт київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва Військовій колегії про вирядження військових загонів для розшуку гайдамаків

[Секретной

В Государственную военную коллегия от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора репорт

В указе е. и. в. из Государственной военной коллегии от 19 июля сего 1750 года отпущенном, а в Киевской губернской канцелярии и сего августа 12 числа полученном, ко мне написано, дабы господину генералу и ковалеру фон-Бисмарку для скорейшаго сыску и искоренения злодеев-гайдамаков наредить еще особую конную тысячную команду и при том командировать достаточного полковника и при нем дву подполковников и трех маеоров с приумножением обер- и ундер-афицеров и полковых четыре пушки со артилериискими служителями и припасами. Да от Молдавского гусарского полку до полутора сто человек гусар с пристойным числом афицеров да к тому еще вприбавок из Слобоцких полков конных до пятисот казаков с их старьиною и велеть

всем им быть при одном к следованию способном месте в собрании в самой крайней скорости, чтоб куда указом повелено будет или, и особливо я востребую, тотчас в повеленныя места выступить могли, а особливо что может касатца до поиска внутр росииских границ, то действително по наставлением моим поступать с кранним старанием. Что же касатца о выступлении оных команд для того ж поиска и искоренения за границу, о том Государственная военная коллегия з Государственную коллегию иностранных дел имеет сношение.

А сего ж августа 13 числа оной господин генерал и ковалер фон-Бисмарк от 10 сего ж месяца ис Харькова ко мне писал, уведомляя, что, во исполнение е. и. в. указа, из Государственной военной коллегии о том же к нему присланного для поиска и поимки и искоренения гаидамацких парти командирование от драгунских полков в тысячи, от Молдавского гусарского в полуторастах, а от Слобоцких полков в пятистах человеках учинить, и при том полковника и протчих командиров и четыре пушки отъправить определено и велено де тем командам, не ожидая собрания, прямо от каждого маршировать на Кременчуцкой форпост. А понеже сего ж августа 13 дня получил я из Заднепрских мест, от обретающегося тамо у поиска и поимки и искоренения трех гаидамацких парти миргородского полковника Капниста репорты, в которых объявляет, что оных злодеев-гаидамаков командою ево, полковника, поимано сорок восем человек, а пять человек, в том числе и ватажники их, до смерти убиты да особливо побережные полские места, а имянно: десять и один человек, которые побережные полские места, а имянно: Ржищев и протчие селы и деревни, разорили и вниз рекою Днепром на байдаке плыли и со всеми грабежными пожитками, и с пушками, с ружьем, посланною от меня ис Киева нарочною с капитаном грандерскою командою без всякого урону поиманы, а в Заднепровских местах, под Черным лесом, и главной их гаидамацкой вор и разбойник, прозванием Мамай, поиман, о чем из особливых моих доношеней, при сей же оказии отпавленных, пространнейше Государственная военная коллегия заблагоусмотреть изволить. А более о умножителных тех гаидамацких парти оной полковник Капнист в тех своих репортах не упоминает и вприбавок команд не требует и тако, как видимо есть, оные злодеи-гаидамаки страха ради розьбежались, а хотя по известиям некоторые гаидамаки в полских местах и до сего шатаютца и по лесным местам скрываютца, однако ж оные полскими воиски предостерегаютца и искореняютца. И для того вышеписанным командам к действителному на Кременчуцкой форпост движению нужды ныне не признаютца, но разве дабы те команды толко были во всякой к походу готовности, а движений до времени не чинили, и о том о всем к нему, господину генералу и ковалеру фон-Бисмарку, с нарочным, от него присланным, от меня писано. А егда необходимость востребует, о том впредь ево, господина генерала и ковалера фон-Бисмарка, уведомить и команд требовать и в Государственную военную коллегия доносить не премину.

Київ 16 августа 1750 года.

Михайла Леонтев

Помітка: Подан 31 августа 1750.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/1, арк. 194—196. Оригінал.

1750 р. серпня 18. Кременчук. — Протокол допиту гайдамаки Марка Мамаю, який брав участь у нападах на міста Медведівку і Мошни, складений у Борисоглібському ландміліцькому полку

1750-го году августа 18-го дня в силе полученного е. и. в. ис Киевской генерал-губернаменской канцелярии указа, присланного Войска Запорожского от кошевого Якиме Игнатовича с товариством, вор и разбойник Марка Мамай спрашиван, а в распросе своем сказал ниже следующее:

Зовут ево Марка, Григорев сын Мамай, от роду ему сорок лет, греческаго исповедания, российской нации, родился в городе Чигирин-Дуброве, а оттоль мать его маленького принесла Миргородского полку в местечко Потоки. И в том местечке взрос и женился, а детей не имел, а из того местечка Поток пошел тому уже назад лет з дватцать и болши в Богородичное один и был там дня с четыре, а потом пошел к запорожскому казаку Платнеровского куреня, а как звали ево, не упомнит, а прозванием Клещ, которой на речки Татарки в землянки жил, разстоянием от того Богородичного по примеру верст з десять и жил с ним з год. И будучи там, рыбу и звер лавливали, а потом от того казака, оставя ево одного, пошел к Запорожской Сечи и пришел в зимовник на речку Чертамлык к запорожскому ж казаку, а как ево звали, не упомнит, а прозвание Карась, и жил с ним з год же и записался в Щербининской курень Огорем, а не Мамаем и в том курене атаман был Рашпил и от онаго Карася пошел и жил в разных з запорожскими казаками в зимниках и рыбу ловлевали, и в Сечь для продажи рыбы езжавал, и в том курени часто бывал, и назывался то ж Огорем, а не Мамаем, и был в Запорожьи лет з десять, а потом от Буг-реки пошел в местечко Цыбулев и пришел до дядки своево Ивана Кубли и жил в доме ево с ражественских месниц до великоденских святок*, а потом пошел в село Уховку, которое** от того Цыбулева верст ис пять, и поставил себе хату и жонку свою сыскал, и жил лет з десять, и отаманом в том селе был года з два.

Потом пошел в село Колантаево тому назад уже третеи год и в том Колантаево купил себе хату, из жонкою ж своею жил месяца с три, а потом пришли к нему шесть человек, а именно: брат ево родной Грицько да запорожцы Мышастовского куреня Иван Смерть да Еким Гуртавых, а трех человек, как имя их и прозванием и которых куреней, не знает, и с ними согласясь, пошли в Ледщину державы Чигринней, не знает, и с ними согласясь, пошли в Ледщину державы Чигринней, в село Рацева и, пришев вечером на двор к старосте Навицкому, ограбили у него рубашек — четыре, платков простых — два да денег — шестак полскди, а болши у него ничего не было и ево, старосты, и жены ево не выдали, толко одна наймичка была, девчина. И оттоль возвратясь, пришли в то же село Колантаево в спасовки***, в свою хату. А потом те казаки толко хлеба поели и пошли, а куда,

* Від 25 грудня (6 січня) і приблизно до березня — травня наступного року.

** У тексті: «какорое».

*** Між 1 (11) і 14 (25) серпня.

ука

3 29

1750. Году августа 18. дня всий полученото Еуиператорскаго Величества унйвскаго Генерал-губернаменской канцелярии Указа от Губернатора Войска Запорожского Кошевого Якиме Игнатовича Сташа Выстшамб вор и Разбойник на имя Мамай распрашыванб охраситросе своим сказанбниесе следующее,

Зовут ево Марка Григорьев сын Мамай греческаго исповедания российской нации родился в городе Чигирин-Дуброве, а оттоль мать его маленького принесла Миргородского полку в местечко Потоки. И в том местечке взрос и женился, а детей не имел, а из того местечка Поток пошел тому уже назад лет з дватцать и болши в Богородичное один и был там дня с четыре, а потом пошел к запорожскому казаку Платнеровского куреня, а как звали ево, не упомнит, а прозванием Клещ, которой на речки Татарки в землянки жил, разстоянием от того Богородичного по примеру верст з десять и жил с ним з год. И будучи там, рыбу и звер лавливали, а потом от того казака, оставя ево одного, пошел к Запорожской Сечи и пришел в зимовник на речку Чертамлык к запорожскому ж казаку, а как ево звали, не упомнит, а прозвание Карась, и жил с ним з год же и записался в Щербининской курень Огорем, а не Мамаем и в том курене атаман был Рашпил и от онаго Карася пошел и жил в разных з запорожскими казаками в зимниках и рыбу ловлевали, и в Сечь для продажи рыбы езжавал, и в том курени часто бывал, и назывался то ж Огорем, а не Мамаем, и был в Запорожьи лет з десять, а потом от Буг-реки пошел в местечко Цыбулев и пришел до дядки своево Ивана Кубли и жил в доме ево с ражественских месниц до великоденских святок*, а потом пошел в село Уховку, которое** от того Цыбулева верст ис пять, и поставил себе хату и жонку свою сыскал, и жил лет з десять, и отаманом в том селе был года з два.

Протокол допиту гайдамаки Марка Мамаю.

ми, по-прежнему совокупились и пошли к своей границы на Колантаевской караул. И следующие дорогою, в селех никого не грабили, только что хлеб на корм да в орандах жидовских казаны брали, и на том Колантаевском карауле через греблю нынешнего году в Петровке пропущены и за то стоящему там, на карауле, капрал или другой какой начальник, не знает, дал ему атамана кабылу за то, что чрез тот караул пропущены, и пришли к речки Волнавки, которая расстоянием от Колантаева миль с три, и там, под хутором, лошадей всех разделили. И потому та вся ватага пошла под Черный лес близ села Уховки, а он, Мамай, остался от них затем, что в разделе лошадей обыдили его, и поехал на одной лошади и уведомился, что запорожских казаков ватаха стояла на хуторе Коси и да них приехал и явился тот ватаги Ирклевского куреня у атамана Гаврилы Лысаго, у катораго в команде запорожских казаков сто пятьдесят человек, в том числе того Ирклевского куреня Степан Куида да Родка, а прозванием не знает, только брат его, имя же не знает, а прозванием Хил, Кирик Ус да Пашковского куреня Иван Губатой, Левушковского куреня два брата, а как зовут, не знает, а прозвание Нецадимы, Еким Чернай, Раговского куреня Федор Бицула, а протчих, как зовут и прозвания, не знает. И в той ватаге была при них пушка и калакалов пять.

И с того места пошли в Лядщину — в селы Ясковцы и Трущавцы и там занели было тавар, то набегло несколько ляхов, той тавар отбили и что у них аграбленного было, поднимали и ничего не осталось, все пеши стали и пришли в Лядщине ж Певневей пасики пешия, и там стояли. То присланной от Каша есаул Гордей Полов да з Гарды полковник с казаками взяли его, Мамай, а тем всей ватаги ничего не чинили и объевили им, что до вас де дела никакого нет и свезали его, Мамай, и с той же ватаги вышеозначенныя Степан Куйда, Еким Чернай, Федор Бицула и остались там са всею тою ватагою, а есаул Полов с казаками его, Мамай, да Мышаставского куреня казака, имя его не упомнит, а прозваниям Пышный, взявши, привезли да Сечи и посадили его, Мамай, к пушкарни под караул, а того, Пышного, к столбу приковали, а где он ныне, не знает. Болея вышеписанного воровства и разбою он не имел и ни за кем, кроме того, как выше сего подробно его ответе показано, не знает, и в том своем ответе сказал истинною правду и ничего не утаил.

На подлинном подписано тако: к сему ответу лантмилицкого Барисохлебского полку ротной писар Влас Ганчеров по прошению вышеозначенного Марки Мамай руку приложил.

С подлинным свидетельствовал: секретарь Алексей Фотеев

канцелярист Андрей Леонтиев

Читал:

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 79, арк. 3—6. Копія.

1750 р. серпня 24. Новий Миргород.— Рапорт секунд-майора Данила Веригіна кійському генерал-губернатору Михайлові Леонтьєву про затримання гайдамаків у Новому Миргороді

Высокородному господину высокопревосходительному господину генерал-аншефу кавалеру и Киевской губернии[и] генерал-губернатору Михаилу Ивановичу Леонтьеву покорный репорт

По силе полученной мною от вашего высокопревосходительства инструкции по поиску при местечке Новом Миргороде сего августа под дватцат первое число в третьем часу ночи поймано запорожцов девятнадцать человек, а один в противность их до смерти убит, о которых учиня вопросныя их речи при сем к вашему высокопревосходительству с покорностию моему подношу, а их под крепким караулом с нарочным афицером в село Крюково в ведение господина маеора Немцова отправив, у которых при поимке взято лошадей шеснатцать, а протчих бежавшия с собою увели, которых, запорожцов, начным временем и за темнотою сыскать было невозможно, а куда оных лошадей отправлять или при команде содержать, покорнейше прошу вашего высокопревосходительства предложением не оставит, о чем вашего высокопревосходительства покорно репортую³⁹. А что впредь происходить будет, вашего высокопревосходительства почаству репортовать с покорностию моею долженствую, а каковы при поимке гоидомак взяты лошади, учиня опис, каковы в шерсть, в леты и приметы и мерою, при репорте сем к вашему высокопревосходительству с покорностию моею посылаю⁴⁰.

Секунд-маэор Данила Веригин

Августа 24 дня 1750 году Новой Миргород, Трисяги то ж.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1805, арк. 3. Оригінал.

1750 р. серпня 28. Петербург.— Указ Військової колегії кійському генерал-губернатору Михайлові Леонтьєву про поіснення боротьби проти гайдамаків у Задніпровських степах

[Секр]етной

Указ е. и. в. самодержицы всероссийской из Государственной военной коллегии господину генералу-кавалеру и киевскому генерал-губернатору Михаилу Ивановичу Леонтьеву

По указу е. и. в. Государственная военная коллегия, по доношению вашему генерала и кавалера от 8 сего августа, приказали о самоскопьем сыску и искоренении злодеиских гайдамаческих партей вам, генералу и кавалеру, накрепчайше подтвердить указом и велеть стараться оных всякими всеудобьвозможными способами и в скорейшем времени единственно, не допуская оных вдаль к размножению или распространению, искоренить и во всем том поступать, как прежде посланныя из Сената и из Военной коллегии указы повелевает. А понеже из

вышеписанного вашего генерала и кавалера доношения усмотрено, что для поиску тех злодеев посылаемы были регулярные команды немалыя, а поиску над ними никакого учинить не могли, что поступлено весьма слабо и не в сходственность с высочайшим е. и. в. интересом, того ради вам, генералу и кавалеру, обретающимся в Заднепрских местах, для искоренения сих злодеев воинским командам наистрожайше предложить и накрепчайше подтвердить, дабы оныя в поиске их поступали со всекрайнейшею своею ревностию по силе воинских регулов, а не слабо; под опасением за оное и оттого за последующее иногда высочайшему е. и. в. интересу предосуждение воинского суда и истязания, что же вы требовали со отобранных от тех гайдамаков скотом, что учинить или, ежели претензия последует, на польскую сторону оной возвратить, о том сообщить в Коллегию иностранных дел и требовать, чтоб соблаговолено было об оном скоте рассмотрение учинить во оной Коллегии иностранных дел: яко же оное собственно до той коллегии принадлежит и вас, генерала и кавалера, надлежащим наставлением снабдить, по которому вы и поступать должны; и господину генералу-кавалеру и киевскому генералу-губернатору Михаилу Ивановичу Леонтьеву учинить о том по сему е. и. в. указу. А в Коллегию иностранных дел промемория послана августа 28 дня 1750 году.

У подлинного указа подписано
так:

Иван Козлов
секретарь Стефан Тарасов
канцелярист Козма Крамин

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1804, арк. 4. Копія.
ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/1, арк. 179. Копія.

№ 77

1750 р. серпня 31. Петербург.— Промеморія Колегії іноземних справ до Військової колегії про відкомандирування Генеральною військовою канцелярією тисячі козаків з Лубенського, Полтавського і Гадяцького полків до полковника Капніста, який очолює загін для боротьби з гайдамаками, а також про покарання населення, що підтримує зв'язки з гайдамаками

Из Государственной коллегии иностранных дел в Государственную ж военную коллегию промемория
В следствие посланной из Коллегии иностранных дел от 9-го сего августа в Военную коллегию промемории (которою обещано к малороссийскому гетману графу Кирилу Григорьевичу Разумовскому писать о командировании для приумножения к посылаемой за гайдамаками конной команде из малороссийских казаков по требованию Военной коллегии хотя до пятисот человек, о запрещении сообщения малороссийским обывателем з гайдамаками) через сие знат дается.

В Коллегию иностранных дел из Генеральной войсковой канцеля-

рии от 4-го минувшаго июля репортовано, что от оной, по требованию Киевской губернской канцелярии, для искоренения упомянутых гайдамаков определен Миргородского полку полковник Капнист. И к имеющейся у него, полковника, команде вдобавок еще не толко до пятисот, сколько Военная коллегия требует, но и тысячу человек доброконных и оружейных казаков, при старшине, со всякою аммуницією, из Лубенского, Полтавского и Гадяцкого полков нарядить и отправить уже вешнего, о чем в те полки и указы из Генеральной войсковой канцелярии посланы. А ко оному полковнику о исполнении при том во всем по наставлениям Киевской губернской канцелярии подтверждено, о котором, наряде, оных тысячи казаков от Коллегии иностранных дел и в Правительствующий Сенат во известие доношение подано. Что же касается до сообщения з гайдамаками малороссийских обывателей, о том, по полученному из Правительствующаго Сената указу, посланному 9-го ж числа сего августа к малороссийскому гетману графу Кирилу Григорьевичу Разумовскому грамотою велено накрепко изследовать и, ежели по следствию кто подлежать будет смертной или политической казни, об оных с мнением его писать в Коллегию иностранных дел.

Августа в 31 день 1750-го года.

Граф Алексей Бестужев-Рюмин
Граф Михайла Воронцов

Помітка: Подана 21 сентября 1750. По слушанию, приказано к наряду сообщить.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/2, арк. 152. Оригінал.

№ 78

1750 р. вересня 4. Ніжин.— Зізнання у Ніжинському полковому суді гайдамаки Пилипа Клименка, який брав участь в нападі на місто Брагин і село Хомичів⁴¹

Имя ему Филип Марков, сын Клименко, от роду ему лѣтъ двадцать, родился он и изрос за границею, полской націи, в селѣ Ораном, над рекою Тетером состоящем, а оное село Ораное под владѣніем полского ж митрополита, а как его імя и прозвание, он, Клименко, не вѣдает, состоит. Отца ж его зовут Марком, а матку — Марією, подданіе того ж полского митрополита в селѣ Ораном жиючіе, а родимци полской націи, гдѣ он, Филип, при отцевѣ своем в том селѣ Ораном жил з малых лет годов пятнадцать, а в прошлом 1746 году под час жатвенного времени он, Клименко, з того села Ораного ходил на зажон полской же націи владѣнія фастовского шляхтича, а как его зовут и прозывают, не вѣдает, в село Снетинку и жал он, Клименко, в тамошнего снетинского жителя Василя Чорного до окончанія жнив, в коего зажавши разной пашнѣ коп семь, обратно к отцу своему помянутому Марку в село Ораное возвратился и жил при отцу ж своему два года. А прошлого 1748 году он, Филип Клименко, з дозволенія реченного отца своего, пошедши в село полское, зовемое Сухолуче, для обученія тамо музицкого мастерства, обучался в тамошнего майстра музыки Грица Поповича Малюваного на цимбали чрез год, а как оного

в полковую канцелярію, а прописаної олишевских жителей хлопец оставлен тамо, в Олишевцѣ, сотником олишевским.

Болѣе же, кромѣ вишеписанного, он, Филип Клименко, нигдѣ на разбоях, воровствах не бивал, тако ж з ворами и разбойниками не знается и бѣглих рекрут и солдат не вѣдает, в том и подписался.

К сему допросу вмѣсто вишеписанного Филипа Маркова сына Клименка, неграмотного, по его устному прошению конотопскій жител Яков Сѣчкарьѣв руку приложил.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 10287, арк. 99—102. Оригінал.

№ 79

1750 р. вересня 30 (жовтня 11). Радомишль.— Лист шляхтича Михайла Примовича до київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва про допомогу монахів Києво-Софійського монастиря гайдамакам

Перевод с письма Михайла Примовича к генералу-аншефу и кавалеру и Киевской губернии генералу-губернатору Михаилу Ивановичу Леонтьеву из Радомишля от 11-го октября по новому стилю отпущенного, а в Киеве 27-го числа ноября 1750-го года полученного.

Несколько раз к вашей ясневелможности я писал, ищаши в моей обиде по воследовании мне от своевольных гайдамак надлежащей сатисфакции, ныне, при учинении должного почитания, о том же прошу яко то из обстоятельных публичных Ивана Подоляки, гайдамацкого приводца, учиненных пред судом и киевскими городскими книгами в Житомире: сказок явно, что те ж гайдамаки с отцем Дамияном Софииского Киевского монастыря начальником на худыя дела имели согласие. И он их у себя в монастырском дворе, называемом Панковщина, пердерживал и на грабительства непотребное давал благословение. И чрез своего ключника Мартына купил им пороху и свинцу, и фузеи, а, нако своего ключника Мартына купил им пороху и свинцу, и фузеи, а, нако ствовал их хлебом и мешками на сумы да и назад тех же гайдамак, возвратившихся в Киев из Польши по учинении грабительств и многих смертных убивств, чрез оного ж своего ключника Мартына телегою с вещми и денгами в вышепомянутой Панковщинской двор привез, которые упователно, что в целости у него имеются, яко и сам отец Дамиян по поимке уже в Киеве Щербины и протчих пред Иваном вотажкою и Павлом сознал. Пространнее ж ваша ясневелможность уведомились и с тех самих допросов, которыя чрез господина Василья Богдановича, скарьбника олшанского, к милостивому вашей ясневелможности посылаю слушанию и яко на фундамент святой справедливости в знатной моей обиде при деликатной и святителной вашей ясневелможности совести, желаемой себе, уповаю сатисфакции, так и по моим писмам рассмотрительного пристойного определения⁴².

С переводом читал канцелярист Андрей Леонтьев.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 127, оп. 1020, спр. 1425, арк. 3. Копія.

№ 80

1750 р. жовтня 17. Глухів.— Промеморія Генеральної військової канцелярії до Київської губернської канцелярії про те, що переяславському полковникові дано наказ виготовити кайдани для затриманих у Переяславі гайдамаків, які мали намір втекти з-під варту

Промеморія из Воисковой генеральной канцелярии в Киевскую генерал-губернаменскую канцелярію

По указу е. і. в. в Воисковой генеральной канцелярии присуствующіе по повелѣнію ясневелможного господина, господина всея Малія Россіи, обоих сторон Дѣйствительнаго камергера, императорской Академіи наук президента, лейб-гвардіи Измаиловского полку подполковника и разных ординов кавалера, сиятельного графа Кирила Григоріевича Разумовского генеральной старшина по слушаніи промеморіи оной Киевской генерал-губернаменской канцелярии о намѣреваніи поиманных на реке Днепре, обретающихся в Переяславле пятидесяти одном человеке гайдамаков, разбив караул, бежать чрез умишленной ими злои случай, набрав в кармани зали и песку, караулним гранодерам и казакам в глаза бросать. И о недачи от Переяславской полковой канцелярии по требованію ского гарнизона капитана Никити Бикова на оних гайдамаков ручных и ножных желез, и для обогреванія под наступившее ныне холодное время как караулных гранадеров, так и тех гайдамаков дров и о протчем опредѣлили: послать к полковнику переяславскому господину Сулимѣ от Енеральной воисковой канцелярии е. і. в. указ (кой и послан) и предложить, даби он в самой краиней скорости велѣл потребное число зробишь кандалов, употребив к тому денги з собираемой в полку Переяславском до скарбу воискового сумми, токмо без излишества, кайдали отдать имѣет он, полковник господин Сулима, за роспискою предупомянутому капитану Бикову непременно. А о покупки дров на огрѣвание как караулных гранадеров, так и тех колодников, самому ему, полковнику, сискать средство, буди же по необходимости краиной такова средства сискать не можно, то имѣет он, господин полковник, с той же вишеповеленной сумми исправлять покупку дров приличным числом и о вишеписанном в Киевскую генерал-губернаменскую канцелярію во извѣстіе от Енеральной канцелярии сообщить промеморію, о чем и сообщается; и Киевская генерал-губернаменская канцелярія да благоволит о том быть известна.

1750 году октября дня 17.

Михайло Скоропадский

Григорий Галаган

За генерального писара Стефан Петрункевич

Канцелярист воисковій Тимофій Закровецкій

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1813, арк. 13. Оригінал.

острозѣ криловском гайдамак-колодников под смотрением его, сотника, подрѣзав в острозѣ палю, бежало числом тридцать два человек⁴⁴, а именно: Дмитро Кобила, Дмитро Таран, куреня Поповического, Герасим Рябошапка, Мойсѣй Таран — Сергѣевскаго, Федор Таран, Герасим Гузь — Минскаго, Трохим Сѣрий — Пластуновскаго, Юско Лисий и Юхим Бохѣнник — Платнѣровскаго, Лукян Литвин — Левушковскаго, Улас Бейкул — Платнѣровскаго, Савка Великий — Коренѣвскаго, Стефан Кучер — Ивонивскаго, Иван Иванашко, Семен Величко — Тимошевскаго, Юско Товмач, Гордѣй Дон — Васюринскаго, Василь Таран, Прокоп Корик и Иван Мошелко — Щербиновскаго, Герасим Школа — Ирклѣвскаго, Юрко Кравець — Шкуринскаго, Ярема Сенецкий — Переясловскаго, Ярема Черкес — Деревянковскаго, Кондрат Гончар, житель кодацкий, Андрѣй Сѣмейко, житель веремѣвский, Панас Швець, житель сотнѣ Криловской деревнѣ Федорок, Демко Кошкодав, деревнѣ Федорок же, Павло Коцуба, житель слободки полковника Капниста Даниловки, Василь Ледащо — Канѣвскаго, Иван Городиской — Поповичевскаго куреня, Марко Гордин. И хотя де о том к господам полковникам Миронову, состоящому в Архангелску, и полтавскому Горленку, обрѣтающомуся в поиску и поимки гайдамак с командою, чтобы для сиску оних колодников посланни команды. Писано також, чтоб оних сискивано сотень Потоцкой, Кременчуцкой и Власовской в находячиися на той сторонѣ Днепра села и деревнѣ, також и в села сотнѣ Криловской к сѣлским атаманам предложено того ж числа и уже с оних бежавших колодников Марко Гордун в Глинску, а Трохим Сѣрий и Юрко Кравець, сотнѣ Потоцкой, в селѣ Камяницѣ поймани, в упователно де с тѣх колодников инние, переправляясь каким образом чрез Днепр, пошли в малороссійские полки. И требовал он, сотник Рудь, о сиску предписанных колодников во всѣ полку Миргородского сотнѣ предложения, а в сумѣжние малороссійские полки писать, которых о сиску и поимки во всѣ полку Миргородского сотнѣ указы и для скорѣйшого их сиску и во всѣ полков малороссійских полковие канцелярии промемории послани. О чем в Войсковую генералную канцелярию полковая Миргородская канцелярия по должности своей всепокорнѣйше репортует.

И понеже в репортѣ помянутого сотника криловскаго о примѣтах показанных бѣжавших гайдамак не упомянуто, для того по посланному к нему сего числа указу велено, учиня о том обстоятельную справку, и прислать в полковую Миргородскую канцелярию репорт, которого по присилки полковая Миргородская канцелярия в Генералную войсковую канцелярию о том представит, с прошением о посланки в малороссійские полки из Войсковой генералной канцелярии указов о сиску оних бежавших гайдамак, по тем примѣтам, не умедлит.

За чим же имяно небрежением тѣ колодники бежали и бил ли надлежащий караул при них учрежден, о учинении надлежащего слѣдствия к обрѣтающомуся в Заднѣпрских мѣстах при командѣ полку Миргородского хоружому полковому миргородскому Леонтиеву указом с полковой Миргородской канцелярии предложено.

1750 году ноября 8 дня м. Сорочинцѣ. Писар полковой Козачковский

Полковник миргородский наказной Иван Гамалѣя

Помітка: Под[ано] нояб[ря] 23 дня 1750 года. Записав, доложить.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 10585, арк. 2—3. Оригінал.

1750 р. листопада 17. Торговиця (?).— Зізнання у пограничному суді Київського воеводства гайдамаки Каленика Джеваги, який брав участь у нападі на Фастів в складі загону під керівництвом польського шляхтича Олексія Письменного⁴⁵

Зовуть ево Каленником, Васильев сын Джевага, родом малороссійскаго Прилуцкаго полку, города Прилуки, посполитого звания, от роду ему тритцать два года, а оттоль тому будет шестый год з запорожскими казаками зашел в Сѣчь і в Леушковском куренѣ жил у казаков во услуженіи, а сего году, как был он для ловления рыбы на речкѣ Ингулѣ, то по подговору объявленнаго атаманом и приводцом был, оной Каленникоторой у них разбоиничьим атаманом и товарищ ево Грицко Шапочниченко, и означенной выше сего поиманной товарищ ево Грицко Шапочниченко, також и показанные в допросѣ ево, Шапочниченко, товарищи ж, всѣх до дватцети семи человек, полское местечко Фастов разбили. Допросом показал то ж, как и оной Шапочниченко, сходственно и болѣе оных своих товарищ ево гайдамаков імѣн и прозваніи не знает. И, кроме того, на других разбоях он, Каленник, нигде не бывал і смертнаго убийства не учинил.

Канцелярист Антон Севергин

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 6, спр. 4, арк. 45. Копія.
Опубл.: Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 541.

1751 р. квітня 3. Чернігів.— Репорт Чернігівської полкової канцелярії Генеральній військовій канцелярії про спробу 14 гайдамаків на чолі з Павлом Мачулою втекти із в'язниці⁴⁶

В Войсковую генералную канцелярию репорт
Сего 1751 года априля против 3 числа под полуноч одинадцатого часа, когда уже народ крепко могл уснуть, содержащиеся в полковом секвестрѣ внутрѣ крепости старого города колодники-гайдамаки, присланніе з Нежина, бывшіе на грабительствѣ и разбои за границею — в Полци, атаман Павел Мачула и с ним той компаніи три человек да присланных з Любеча два гайдамаки ж, також других по криминалам и воровствам колодников восемь человек, а всѣх четырнадцать, неоторіе з них, розламав ручніе железа, а другіе в ручних и в ножних крепко залитих железах, необычною силою вдаривши в туремніе двери, окованное оних дверей желѣзо и двери разломали, и когда их караулніе козаки начали от того насилия удерживать, бить и с имѣючимись в руках в часових козаков списками к ним, колодникам, прискакивать, то оніе колодники, взяв там же друки и что попал, напали на тех кара-

улних козаков, и их от себе отбив, дручем, кирпичем и попелом засипая глаза, бросились з туремних сѣнец вон. Казаки же, будучи в невозможности их удержать, начали гвалт так сильно кричать, что стало ощутительно во всѣм городѣ и в брамах и на обахтѣ караулним, и как зделался от караулних окрик, то оніе колодники пошли прамо оборонною рукою чрез вал в ров, из рову ж на ту сторону вискоча и виломав в полисаднику три бервена, бежали. И видя таковой учинившійся нечаянній алярм, велел я по городу, даби народ ощутить могл тот побег и к поимки оних колодников воспринять силу, битъ в барабан и нарадя за обахту салдат з ружем из приткненными штиками, даби при поимки от сильного отпору возможно было как з неприятелем поступить, також козаков караулних, городничого з пляцовими при обозному полковому Сахновскому отправил вслѣд за ими, колодниками, сам же я з полковим писарем над оставшимись колодниками и в городе, даби какого оніе збегшіе колодники или оставшиес чрез зажег города не учинили зла, чтоб воспятить народу за ими бег и сиск, а себѣ воспринять лучшей способ к збегу. Во убереженіе того, учредя крепкіе караули з собравшимся при том народом, понуждая оной народ к лучшей и скорѣйшой оних колодников поимки, вслѣд за ними пошел и по всем шляхам оной народ розослал, гдѣ бы оних слѣд сискать возмогли, егда же оних колодников не допуста еще з подворков города, народ ощутил и постигать начал, то оніе колодники отчаянним отпором з болшими друками, кои гдѣ какой попал, також з желѣзною болшою пѣшнею и на болшом топорищи секѣрою, обороною ишли чрез поле, зовемое Пятницкое, до Белоуса, прибираясь к ровам, гдѣ цегелнѣ состоят, не допуская ж их к открытію в тѣ рови. Нѣкоторые перебегли впереду их путь на лошадах и так тѣ впереду, яко и слѣдующіе за ними позаду, наскакивая на их, останавливали донелѣ болшая сила народа пешо прибесть могла, и когда городничій з козаками пляцовими, при том солдати бросились к ним, колодникам, то оніе колодники городничому руку и бок сильно ошибли и других от себе отбивать отчаянним видом кинулись так, что и приступитъ к свободному их взятю никак возможно было. А между тѣм вдаль бежа начали, так к тѣм ровам, яко и лесам прибиратся и егда настиг з болшою силою народа обозній полковій, и разсуждая великую предопасность в упущеніи их, даби оніе колодники болшого зла учинить не могли, поступили с оними колодниками как с неприятelmi. Окружа и вдарив на них сильно солдати штиками, козаки — списками, народ же вкривѣ отвсюду кіями за божескою помощью по неотступному нашом народа понужденію к тому же, что подавала при том ночная светлость не опустить их з наших глаз, всех оних остановили, и избивши народ, неуголимо оних колодников с ног всех перевязали и, положи на вози, привезли в крепость, паки оних ввели в секвестр, гдѣ з оних еден колодник, присланный з Любецкого фарпосту, кой болше в отпорѣ стоял, от сильного на него бивого от народа удару и подколу и от неуголимого исходу кровѣ умер. Два же колодники, един, посаженній от дубовика в подозрній воровства, Яков Литвин, другій — Андрей Бѣлаус, в подозрній ж воровства донелѣ оних вночи народ ощутил и к сиску бросился, гдѣсь в темних улицах скрившись, в сторону убежали. Однако за сиском и оних убежавших нарочніе розослани, егда же не постигнуть сискать, то за описаніем их примет так о учиненіи от Енеральной войсковой канцелярии о сиску оних публѣкации, яко и по из-

слѣдованіи откудова оніе колодники необычайную пѣшню и на болшом топорищи секеру имѣли, и не било ль им к тому их побѣгу от кого согласія и помощи, донести в Енералную канцелярию неукосним.

Вышешписанніе же пойманніе колодники в ручних железах и двери оковою железною получше укрепили, яко и для лучшего оних колодников, коих болѣе тридцати в секвестрѣ нынѣ находится, бережения, караулних козаков прибавлено, в покорности нашей репортуем.

1751 году априля 3 дня.

Полковник Иван Божич
Обознии полковий Иван Сахновский
Писар полковий Яким Маркевич

Помітка: Пол[учено] 1751 году април[я] 16 дня. Записав, доложить.

ЦДА УРСР у Києві. ф. 51, оп. 3, спр. 10287, арк. 288—289. Оригінал.

№ 85

1751 р. квітня 9. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва Військовій колегії про появу в лісі Чути гайдамацького загону

По секрету

В Государственную военную коллегію от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора доношение
Сего апреля 7-го числа обретающейся на Кременчуцком форпосте Киевского гарнизона пример-маеор Висленев по репортам к нему от обретающихся в Заднепрских местах лантмилицкой команды секунд-маеора Веригина да Киевского гарнизона от порутчика Степанищева пропсланным в Киевскую губернскую канцелярию репортовал, что прошедшаго марта против 27-го числа вночи из лесу Чуты в ымеющуюся в том лесу пасику приходило гайдамак с пятьдесят человек пеших, с ружьем и с списками, за которыми о сыске и о поимке от оного секунд-маеора Веригина из лантмилицких и казацких команд надлежащее число откомандировано было, но токмо де нигде оных сыскать не могли. И для того от него, маеора Висленева, к нему, секунд-маеору Веригину, о сыску и о поимке тех злодеев-гайдамаков накрепко предложено и что учинено будет, о том впредь в Киевскую губернскую канцелярию репортовать имеет. Да того ж де марта с 20-го по 28-е число в команде ево, маеора Висленева, как в Заднепрских местах при лантмилицких и казацких командах, так и [по] той стороне реки Днепра по форпостам все обстояло благополучно.

А о всегдашней от тех гайдамаков предосторожности и о поиске, и о поимке тех злодеев и для того о посылке за ними сыскных партий найкрепчайшим образом к ним, маеором Висленеву и Веригину, многие ис Киевской губернской канцелярии указы в подтверждение посланы. Да и впредь подтверждаемо быть имеет. И о том в Государственную военную коллегію покорнейше доношу во известие, а в Государственную

коллегию иностранных дел о том же доношение от меня послано. А что впредь происходит будет, о том во оные коллегии доносить не примену
Киев 9 апреля 1751 году. Михайла Леонтьев

Помітка: Подано 17 маиа 1751. По слушаню, приказано к наряду сообщить.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 2. Оригінал.

№ 86

1751 р. квітня 16. Петербург.— Запис у журналі сенату про збільшення військових загонів для боротьби з гайдамаками на правому березі Дніпра

[По] секретной экспедиции

1751-го апреля в 16 день в журнале Правительствующаго Сената записано:

По доношению генерала и Киевской губернии генерала-губернатора Леонтьева от 15-го прошедшаго декабря, коим объявляет: в указе е. и. в. ис Коллегии иностранных дел от 17-го ноября 1750-го году написано: хотя гайдамаки от посыланных за ними команд по зимнему времени и укрываютца, но по весне и в лете такова ж или вящаго от них воровства, и от соседних сторон далнейших в том жалоб и за невоздержание здешних людей нарекании ожидать надлежит, и что б для переду ныне ему, генералу, по сношению с Малороссиискою канцеляриею, такие меры принять и учреждении учинить, и неослабное старание иметь в том, чтоб всеконечно такое зло завремянно отвращено и гайдамаки к воровским собраниям и воровству и разбоям не допусканы и искореняемы были.

И ежели б необходимо потребно было в Заднепрския места в прибавок военных людей, об оных ему, генералу, не теряя времени, по команде в Правительствующи Сенат и в Военную коллегию представлять. Того ради Правительствующему Сенату он, генерал, завремянно и доносит. И ежели паче чаяния отныне впредь необходимо потребно будет в показанныя Заднепрския места в прибавок военных людей, то оных откуда ему требовать, о том ожидать будет повелительного указа.

А в Военную де коллегию о том же доношении посланно, приказали в Военную коллегию послать указ, велеть из оной подать в Правительствующий Сенат репорт, по вышесобъявленному присланному в ту коллегию от помянутого генерала Леонтьева доношению, что учинено подлинно за подписанием Правительствующаго Сената.

В 18 день апреля.

ЦДАДА СРСР, ф. 248, оп. 113, спр. 846, арк. 45. Копія.

Регистратор Иван Баженов

№ 87

1751 р. травня 3(14). Брагин.— Лист войскового Ошмянського повіту Рокицького про напад гайдамаків на маєток мозирського маршалка Рафаїла Оскерки поблизу міста Наровлі⁴⁷

Копия с внесеннаго в полскую газету писма господина Рокицкого, войсково повета Ошмянського. Из Брагиня от 14 маия 1751.
Я уповаю, что вам из носящихся повсюду ведомостей уже довольно

известно, в каком нещастии мы находимся в здешних пограничных местах от Российской Украйны по притчине немилосердно своеволствующих гайдамак и чинимых от них водою и сухим путем нападеней и неизреченных грабительств и мученей, кои по разграблении Чернобыля⁴⁸ и других многих местечек, сел и деревень и дворов (между которыми и моим досталось) сего маия 7 числа тридцать человек помянутых разбойников, напав на местечко Наровлю, маетность можирского маршалка господина Оскерки, сперва зажгли в оном два двора, а потом весь тамошней дом его со всем именем, и что в оном ни было, все до остатка пограбили и убытка на полтараста тысяч золотых причинили. Бывшаго тамо управителя господина Одаховского, которой больше часа от них оборонялся, насмерть немилосердно замучили и при том несколько других людей до смерти побиили.

Пушки, находившиесь в замке, и ружье, котораго с собою взять не могли, в Припете-реке потопили и, нагрузя несколько лоток пожитками, поехали вдоль рекою Припетью к российской границе. По многим же местам видять здесь всякаго дня немалое число таковых разбойников. И одним словом сказать, что мы в здешнем нещастливом крае, не имея никакой обороны, всяким опасностям подвержены.

Протоколист Петр Сафьянников

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1973, арк. 18. Копія.

№ 88

1751 р. червня 7. Полтава.— Донесення Полтавської полкової канцелярії Генеральній військовій канцелярії про напад гайдамаків на оселю білицького сотника Кота⁴⁹

В Войсковую генералную канцелярию доношение
Сего мая 20 дня доношением от полковой канцелярии в Генералную войсковую канцелярию донесено о нападеніи ночью порою на дом сотника бѣлицького Кота ворами в многом числѣ, оружейно, з списками и о побой его, сотника, и о забратіи всего имущества, о котором при том доношеніи сообщен реестр, с прошением о пересматриваніи и переловленіи тѣх воров с показаними в том реестрѣ вещми, от Генеральной войсковой канцелярии во всѣ малоросійские полки чрез указы предложения.

А сего 24 дня мая оной сотник Кот вторителним доношением в полковую канцелярию представил: яко за оными ворами он, сотник, нарядивши команду виборних козаков при атаману комаровскому Ивану Усаню для поиска и переловления послал, которая, команда, тѣх воров запорозцов на другой день рано спячих в кручѣ над Ворсклом в лесу сискав, остановились и по известию от него, атамана, к нему, сотнику, взявши он еще больше команды виборних конних и пѣших козаков, з двома пушками прямо к тому мѣсту пошел. Також и новосанжаровский сотений атаман Василь Индутний по извѣстію, посланному к ним, с командою и одною пушкою пришел, где, собравшись всѣ в купу, и как

они, воры, посмотрѣли их, то они сказивали им, ворам, многожды, даби они своею волею здались, чтоб какого казакам врану не послѣдовало, точию они на то всѣ ответствовали: хоча ѿ имѣли б всѣ до единого пропасть, не дадутся и не склонятся. И стали з ружа пулями на козаков стрелять, и убили всмерть одного новосанжаровского козака, прозиваемого Дейнеку, а сотнѣ Бѣлицкой ранили пяти человек, и хоча ѿ на оних воров того дни з самого ранку даже к вечеру з дробного ружа и пушек палили, то они, не склонясь, оборонною рукою лѣсами далее к Новому Санжарову втѣкали. А потом пред вечером, увѣдомившись будучой в племѣника своего, сотника новосанжаровского, двору е. и. в. каморлакей Герасим Максимович сам приехал до команды к нему, сотнику, и пошел он, сотник, вперед з командою сотнѣ своей, а он, каморлакей, за ним, сотником, з козаками новосанжаровской с пушкою одною, коим ворами давши наперед вистрелить, пойдши на грудь и тамо бючис списами и ружем, они, вори-запорозци, еще многих козаков ранили, также и их, воров-запорозцов, нѣкоторых, нагнавши, у Ворскле витонули, а других всмерть побиили да живцем двоих человек взято, а уткло два человек: еден, переплившись чрез полузоря к Новому Санжарову, а другой — скрился там же, в лесу между болотами, да третий, подстрелений, невѣдомо куда в хашѣ залѣз.

И хотя де оних воров-запорозцов сискивано, точию и понынѣ ни единого не сискано. З допросов же вишеписаних взятых живих воров-запорозцов Ивана Сухого, Собѣлченка⁵⁰, курѣнного поповѣчевского, да Федора Бойка⁵¹, курѣнного конелчевского, явилось, что бежавшие вори-запорозци, коих не сискано: един — Тимѣш Швец, примѣт таковых: росту великого, на головѣ волоса темнорусого, лѣт ему двадцять з лишком, при ружю, пѣстолетах, шаблѣ доброй, под ящуром рукомя криж визолоченой, з пасками шовковими, з золотим и сребним набором, которие вещи, забрати ними, ворами-запорозцами, в него, сотника. Да пласту-нѣвский Бейкул, кой переплиил голий чрез полузоря. Примѣт таковых: росту среднего, волоса на головѣ, бородѣ черних, лѣт с тридцять, а Василь-ватажок, племѣник Новѣцкого, якої подстрелений: росту среднего, волоса на головѣ, бородѣ и усах рудявые, в чорной тонкого сукна черкесцѣ, на сподѣ кафтан жолтій материялній, в панцирѣ. Так при оних ворах денги, сребро и протчое было, которих и поднесь не сискалось в тѣх же побитых и живих запорозцов-воров, хотя сискано нѣкоторую част з того имущества, а болшую частію пропало.

Предписанние ж вори-запорозци, зобратие живцем Федор Бойко и Иван Себѣлченко затѣм в полковую канцелярію не послани, что, содержуясь под караулом, вилѣчуются. Сказание ж их допроси при том доношеніи в полковую канцелярію сообщил. И просил он, сотник, о сиску и переловлении тѣх бежавших воров-запорозцов с тѣми вешми по описаним их примѣтам, куда надлежит писать, по которому, доношению, хотя посланними з полковой канцелярии во всѣ полку Полтавского сотнѣ к сотникам з старшинами накрѣпко указами предложено, даби они речених ушедших воров-запорозцов по всѣм скритим мѣстам прилѣжно сискивать велѣли. И как словлени будут, прислать в полковую канцелярію под крѣпким караулом. Однак, чтоб оние вори и в других полках малороссійских нигде укрытся не могли, того ради полковая Полтавская канцелярія в Генералную войсковую канцелярію об оном доносит и нежайше просит о сиску оних воров во всѣ малороссійские

полки от Генералной канцелярии указами предложить. С присланных же допросов копій к усмотренію Войсковой генералной канцелярии при сем прилагаются.
1751 году.

Пысар полковій Григорій Бачинский
Ассеул полковой Иван Сулима

Помітка: Пол[учено] 1751 году, юня 7 дня. Записав, доложить.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 10931, арк. 15. Оригінал.

№ 89

1751 р. червня 15. Мотовилівка. — Донесення полковника Аврама Миронова кійвському генерал-губернатору Михайлові Леонтѣву про напад гайдамацького загону на село Кальниболото

Высокородному і высокопревосходителнѣйшему господину генералу-аншефту, ковалѣру и Киевской губернии генералу-губернатору Михайлѣ Ивановичу Леонтѣву доношение

Сего юня 14 числа, во время бытия нашего на полской стронѣ у камисаров полских для присудствия по пограничным делам, персонално подали нам оные полские комисары писмо, которым объявляют в нападении вновь вышедшими в петистах гайдамаками на село Колвниболоты, которое разстоянием от россійского городка Архангелского верстах в дватцети, і о разграблении тамо церкви і всего онога села⁵². Которое и полское писмо арегинално для разсмотрения при сем к вашему высокопревосходительству сообщаем.

Юня 15 дня 1751 году. Мотовиловка.

Полковник Аврам Миронов
Товариш бунчуковій Василь Лизогуб
Секретарь Михайло Ломакин *

Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР, відділ рукописів, II, 2644, арк. 5.
Оригінал.
Опубл.: Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 590—591.

№ 90

1751 р. липня 28 (серпня 8). Бурштин. — Лист посесора В. Лісовського до варшавського каштеляна Павла Беное про організацію карної експедиції солдатів і смоляків проти опришків

Z listu jaśnie wielmożnego mości pana dobrodzieja de 4 currentis z Rogozna, a przez umyślnego z Hołowska dnia wczorajszego samym wieczorem odebranego, informowawszy się o nieodbitej potrzebie sprowadzenia Hawlickiego, kaprala, z żołnierzami w Stowpczatym i w Solotwinie propter securitatem od hultajstwa podgórskiego lokowanemi, wyprawiam po nich w tym momencie, zaleciwszy ordynansem Hawlickiemu

* В «Архиве ЮЗР» помилково: «Домашев».

1751 р. вересня 4. Глухів.— Лист Генеральної військової канцелярії до київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва з приводу розгрому гайдамаками компанійців на чолі з отаманом Василем Шапкою біля річки Чорний Ташлик

Высокопревосходительнїй господин генерал-аншеф кїевскїй, генерал-губернатор і кавалер, государ мой Михайло Іванович!

Ваше высокопревосходительство с приложенного при сем экстракта з доношенїя, полученного в Генеральной воїсковой канцелярії от находячогось в Заднїпрских мѣстах во іскорененїи гайдамак з компанїйским Павловым полком того полку асаули полкового Саманаса, усмотрѣть изволите, о послѣдовавшем отправленной для поїску гайдамак компанїйской партїи при атаману Шапке, козакам при нападенїи їмы на вышедших из Полци по извѣстїю от состоящего в Петровском Островѣ порутчика Іконникова кїевского гарнизону, гайдамак, которых де было до шестидесят чоловѣк, побою и ізраненїи оных компанїйцов и самого атамана теми гайдамаками і отобранїи у них лошадей, також одежи, ружя и денег і протчего, что де произошло за малолюдством в той компанїйской партїи, против оных гайдамак в немалом числѣ бывших. А от состоящего де в городку Архангелском капитана Лебедева и тамошнего сотенного правленїя суккурсу оной компанїйской партїи по требованїям ей не дано. Того ради, что касается до помянутого капитана Лебедева в недачи їм в таком нужном случае суккурсу, чрез что и та компанїйская команда, бывшая в малолюдстве, разбита и разграблена⁵⁵, потребно есть, дабы от вашего высокопревосходительства о том, кому надлежит, приказано изслѣдоват без упущенїя и по изслѣдованїи виновному без штрафа по указам не оставит, и впредь притвердит оному и другим тамо находячимся афицерам в таких случаях поступать в престереженїи состоящего в том їнтереса рачителнѣ, і ко іскорененїю гайдамак за увѣдомленїем тотчас отправлять команди, и самым слѣдовать; что же принадлежит до неучиненїя от сотенного Архангелгородского правленїя такова ж суккурсу тамошным за комендира сотенного правящим значковим товарищем Самусем, о том от мене к полковнику наказному миргородскому бунчуковому товарищу Троцкому ордер послан і велено буди подленно так окажется, то его от команды отрешить зараз и штрафовать по правам, а в его мѣсто опредѣлить другого достойного человѣка, которїй бы не толко в потребном случае суккурс подавал, но і сам всевозможных в поимке и іскорененїи гайдамак способов употреблял да и что не безизвѣстно мнѣ, яко оной командированнїй компанїйскїй Павлов полк для учиненїя поїску над тѣми гайдамаками в оных Заднїпрских мѣстах по ассигнаціи маэора Танѣева розставлен на девяти постах по малому числу козаков распространенїем на сто пятьдесят верст, между которыми по тридцати и двадцати человек. Точїю команди состоит і чинять розезди от дистанцій своих понад фарпостами за шестнадцать верст, в малом же числѣ, то есть четири компанїйци з одним драгуном, каковым малолюдством никакова над гайдамаками поїску учинить невозможно; да и суккурсовать їх за далним разстоянїем вскорѣ успѣть нелзя ж, о чем і наперед уже к вашему высокопревосходительству писано. То во пресѣченїе того, дабы іногда

еще малолюдной какой командѣ от гайдамацкой партїи не произошло таких же обид, за приличнѣе разсуждается оную компанїйскую команду разстановит тамо в трех точїю їли четырех пристойных и в недалеком разстоянїи мѣстах, дабы команда, в случае потребном, една другой вскорѣ могла надлежащей дать суккурс; о чем ваше высокопревосходительство к командѣ своей туда предложит имѣете, а от мене к оному асаулѣ о всем том для исполненїя ордери с сего до полк[ов]ника наказного миргородского и до полкового асаули Саманаса і чтоб он немедлѣнно, для чего команди его сотник Савич первѣе атамана Федорова с командою малолюдною против оной партїи гайдамак, а послѣ атамана Шапку тож в малолюдствѣ против другой гайдамацкой партїи от правил, а сам против оных гайдамак не слѣдовал, и в близости от тех мѣст команди его, Саманаса, были ль какїе козаки, і при каких комендирах, і для чего, он, не сносясь с протчими командирами, из доволною партїєю не отправился, вѣрно и справедливо изслѣдовал, і что по слѣдствїю явится, о том вскорости мнѣ донесл бы для крайнего опредѣленїя; от нас ордер послан же*.

А особливо яко по тому ж доношенїю значит, что будто гайдамаки болѣе з запорожских козаков і якобы из Запорожской Сечи для поїску злодѣев команди не посылаются, то кошевому атаману з старшиною і всѣм воїском дан zde от мене ордер с таким предложением, дабы тех гайдамак всемѣрно пересматривано і ловлено, особливо ж бы он, кошегайдамак всемѣрно пересматривано і ловлено, особливо ж бы он, кошегайдамак, для іскорененїя і поїску гайдамак, нарядив особливую при надежном старшинѣ в сту или болѣе человѣк запорожских козаков команду, отправил в онїе мѣста, гдѣ такїе гайдамацкїе партїи частѣе шатаются, і велел їм всегда в пристойных мѣстах ближе к поселенїям малороссїйским, а не к [олской] границе в той поимке гайдамак находяться чинить ежечаст[но] і в поимке оных и іскорененїи ревностного прилагать старательств труда, и в случае потребованїя, оним компанїйским асаул[ом] Саманасом їли команди его старшиною тот запорожскїй с[...]** з своею командою в поимке оных гайдамак чинил бы возможн[ое] [вспо]моженїе, і ту команду смѣнять ему, запорожскому кошевому по мѣ[сяцам] їли по третям из разсмотренїя своего, точїю при перемѣнѣ [...]**, дабы ништо нигде не остался, но всѣ возвратились бы в Кош.

Вашего высокопревосходительства послушнѣйшїй слуга

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 10737, арк. 5, 9. Чернетка.

1751 р. жовтня 10.— Витяг із свідчень гайдамаків — мешканців Правобережної України, в яких мовиться про участь запорізьких козаків у гайдамацькому русі⁵⁶

Экстракт, учиненной 1751 году октября 10 дня в пограничной комисіи, каким образом во оговорѣ запорожских казаков представляемыми в прошлом 1750-м году при ноябрьском сездѣ от полских Брацлавского

* Нижченаведений текст у рукопису перекреслений.
** Текст пошкоджений.

варищах своих гайдамаках обстоятельно, а хотя бы из тих оговоренных нѣкоторые наперед сего до учинения тѣх разбоев в Запорожской Сѣчи і за подлинно находились, но точию по своевольном отбитіи своем, тайными обичаи и без вѣдома войсковои старшины, шетаясь по степам, злодѣйския свои собрания имѣли в разних степних же мѣстах, и с коих нѣ кто иния, как толко по болшой части из полских подданих, к тому ж и подговаривани на таковое зло полскими людми, а не российскими. Почему тѣ гайдамаки по учиненіи таковых злих поступков принуждени в полских границях і в жилищах их свое пребиванне во укрѣвателствѣ продолжать, так как и вишереченной Иван Карандаш в новопоселенных российскими бѣглими людми слободах да и небезызвѣстно Войску Запорожскому, яко изиманние полскими партіи гайдамаки так в прошлом 1750 году, так и в нинѣшнем 1751-м годѣх в полских мѣстечках Богуславе и Лисянкѣ и в протчих полских же мѣстах, а особливо в Уманѣ нѣсколко сот человек повѣшено и казнено, ис которых в том числѣ нѣ кто иные, как толко тѣ оговоренные гайдамаки на тѣх злих учинках поимани. И надежно, что ония явились подданіе полския, почему и казнени, а егда би подданія российскіе явились, то оние представлены были на комиссию. І тако, по вишепредписанним резонем Войско Запорожское, как поставкою тѣх оговоренных, так и в претенціи полскои не есть причиною, ибо в Запорожском Войскѣ Низовом бивает по своей охотѣ и разних нацей, а потом возвращаются паки в свои отечества и тамо или индѣ гдѣ от них либо какіе послѣдовали зліе поступки, то оное Войску Запорожскому Низовому причитатъ не есть прилично і не надежно. А что сверх вишеобъявленных оговоренных по сообщенному полских комиссаров реестру запорожских казаков многова числа поставкою требуют, о коих в том реестре в надѣписе показано будто в Полщѣ чинили разные грабительства і убійства, а по каким доводам или доказательствам оние приличились, того не показано, и для того без всякой приличности и свѣдѣтельства оних сискивать і на комиссию ставить не для чего і не должно. А егда на предписанных в оном реестрѣ с полскои стороны послѣдуютъ какіе подлинные доказательства или свѣдѣтельства, то по тому сиск оним в Запорожском Низовом Войскѣ учинен битъ имѣть.

А того ж сентября 16 дня с прописанием показанных в оном доношеніи резонев писменно полским Брацлавского воеводства комиссаром отвѣтствовано і требовано как о общем разсужденіи по вишепредписанном доношеніи, так и о показаніи на объявленных сверх оговоренных в реестре, по каким оние доводом или доказательствам приличились і из них, гдѣ кто имѣнно тѣ разбои и грабительства учинил, о всем со изясненіем объявить, а кто на оних доказатель или оговаривает, оние пред суд пограничной представлени были.

На которое требование полские комиссары, не учиня нам никакова писменного отвѣту, даже до отъезду своего словесно представляли, яко они оногo отвѣту за дѣйствително не приемлютъ, ибо де они по тѣм колодничим вопросам, хотя де они в других разбоях и не явились, однако ж всю свою претенсью имѣют на Запорожскую Сѣчь, на что им отвѣтствовано, яко тѣ колодники показали, что их на тѣ грабительства подговаривали и атаманами били полские как шляхтичи, так і подданія, і по разбоях оговоренія, гдѣ находятся, как в предписанном отвѣтѣ показано, неизвѣстно. К тому ж и неприличившихся в других разбоях, а паче по предписанным в отвѣте резонам в сей полскои претенсіи на Запорожскую

Сѣчь причитатъ никак невозможно, но точию оние комиссары, будучи в том своем упорствѣ без всякого разсужденія, уже при самом своем отъездѣ прислали к нам оное писмо, в коем написано: уже би де в несравненных обидях і утѣсненіях сторонѣ полскои болѣе изображать и не надлежало, ибо с нѣсколко десятков колодников на прошлогодскои и нанѣшней комиссиях ставленных усмотрѣли, какой и откуда, і от кого терпим гвалт і утѣсненіе извѣстно, при том з доношеніи обидных, из признанія колодников тысящные фартун шляхетских грабительства и домов разоренія, и с пожитков чрез цѣлое житіе нажитых обнаженія городов, сел и дворов, в дим и пепел обращения, тиранския доброй и невинной кровѣ полскои пролитія, сверх того, святокрадския костелов и церквей святых ограбленія, пренайствѣйшого сакраменту, болѣе нежели поганским дерзновением из чаш вибрашиванія, священников обоим содержанним и излишним мученія, печеній и тиранския бой. Ежечастія по дорогах и лѣсах разбои, гвалта и убійства, яко над хороним строением, ниже небом с житіем и фортую нашею свободны и безстрашны от гайдамак сѣчевых, гардових из запорожских состоять может, которые сторону нашу на пограничю воеводства Брацлавского, Подолского и Киевского уже совсем достаточного имущества обнищавши и опустошивши цѣлую Сѣчь, Гард и Кодак полскои працею і добычу напустили, и на что болѣе доказательств; яко то и с того очевисто показуется, что наших товарищей, шляхту и урядников при их кроваво нажитом имуществѣ, побранных одних за шею арканами, охляп в одной рубашкѣ, яко Галецкого, месника подляского, аж под Кодак, других в лѣках и кандалах даже под Гард проважено.

Пространѣ же половленнѣе іс партей гайдамацких колодники добровольными допросами признали, наменяя, что за вѣдомом и дозволеніем своей старшин и куренных началов на ежегодныя грабительства безчисленными собраніи ходять, яко и нинѣ, во время настоящей комиссіи, на злость, упрямость в околичностях грабительства чинять. Почти под боком разоряют оних же, хотя представленнє на обополных допросах колодники всѣх в компаніи бывших с собою гайдамак памятать не могли, однако нѣсколко сот ясно по имѣнам против поданого реестру оговорили, которых, оговоренных, по достойном і справедливом разсужденіи на прошлогодскои еще комиссіи приговорили представитъ, яко ж и видѣли ордер к кошевому атаману о поставкѣ виноватых видалной, какое ж по оному ісполнение самой точию писменной отвѣт, что будто тѣх оговоренных гайдамак в Сѣчи не имѣется, коим запирается вмѣсто представленія гайдамак присланим с покарением о неподлежащем поставленіи злодѣев представляет можетъ, же ли в справедливом судѣ оное кошевого и других началов извинение имѣть: верность доволно извѣстно гардових грабителей прошлогодная продерзость, яко значковой товарищ с предложеиіем отдачи вина и волов осмидесят шести, у купеческих людей полских разбойнически забрав, них с ордером в Гард бил послан. С котрым два человека из между тѣх же обиженных за своею худобою для происку, поихавши очевисто в табора ж на Ингул, в зимовниках казацких свое собственное опознали. К тому ж и сами грабители явно признали, что де ми вино випили и волю поили и болѣе де имѣете до нас претенсіи, то разом отвѣт учинить что же вяще сам начал и чернь гардовая, в презрѣнне комиссарского ордера еще на самого присланного товарища, а наче на тѣх істцов, кой опознавали воли свои, брасатся почели, і разно

страшая, в силу их живых випустили. О чем оних людей доношение достаточно показывает, до чего гултайская продерзость прійшла, что де против чести и ордеров своей старшины противится отважилась, яко ниже к наказанию гайдамак ставить ниже предложенного ордером удовольствия учинить не хотят.

Из чего самого доказательства, что ни от кого иного, точию от съчевих гардов и запорожских своеволцов толь великое в житии и фартунах наших поносим разорение. И что нигдѣ индѣ, точию в Сѣчи, в их жителях, нас трех имущество состоит, а наиболѣе у самих начальников остается, ибо ежели б не чувствовали виновности обополно, подлинно б на отвѣт исцов своих охотно ставить могли, для чего на обстоятельствах прав, трактатов и самой справедливости, дабы всѣх оговоренных злодѣев и окупном грабительствѣ оговоренных для учинения заслуженного наказания и отдалняго розпущу удержания к суду представить. Тако ж со всего началу и старшинства съчевих гардов и запорожских командиров, яко немало к тому ж грабительству к разбою участников надлежащее удовольствие наказать, и властью всепресвѣтлѣйшей монархинѣ российской о возвращеніи шкод полских приказать и понудить, которій всяк обидимой присягою подтвердить готов. На что справедливой и полезной обиженным печально, ожидая сентенціи и окончательного опредѣления.

У подлинного подписано так: Полковник Аврам Миронов
Бунчуковій товарищ Семен Полуботок
Бунчуковій товарищ Корней Кобеляцкій
Бунчуковій товарищ Василей Кулябко

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 281, арк. 77—82. Копія.

№ 94

1751 р. жовтня 15. Торговище.— Реєстр претензій до гайдамаків — запорізьких козаків, переданих польськими комісарами російським комісарам⁵⁷

Реєстр о суммах, генерално собранных с претенсій домов шляхетских, городов, местечек и сел гайдамаками, сечевыми, гардовыми запорожскими казаками ограбленных во время состоявших судов пограничных воеводства Брацлавского, каденціи сентябрьской перед комиссарами его королевского величества к Рѣчи Посполитой Полской велможным комиссаром російским оригинальными реестрами подданных, яко ж и в концелярии комисіи полской нынѣшнего дни вписанных в Торговище 1751 году октября 15 дня списаний

Золотіе гроши

Сиятельному князю Любимирскому, подстолему коронному, чрез грабительство мѣщан и подданных ягорлицких, забор лошадей, денег, товаров купеческих и других вещей учинили шкodi 16722

Ясневелможной Яблуновской, хоронжиной коронной, чрез грабительство мѣстечка Калниболот, заборам денег, лошадей и других имуществ служащих, подданных и арендарем учинили шкodi на 10612

Ясневелможному Потоцкому, воеводе киевскому, чрез грабительство Немировщины, Криковец, Рубани, Сумовки, Кодаржинец, Кедрасовки, Солгутова, Остовки, Манковки, Хмаровки, Красноселки и других, обдиранием священников, прикащиков, мѣщан, подданных и арендарев, забранием денег, лошадей, фантов и других движимостей учинили шкodi на 42045

Вельможному Гаврилѣ Жолтинскому в селѣ Лещѣновѣ чрез забор денег, сукон, лошадей, ружья и другого убранства учинили шкodi на 1468

У Василя Юрченка, подданного с Кочубеевкѣ, на дороги под Гардом вали, соль, денги и одежи забрали 527

У пана Новицкого в селѣ Заливках и Камянце забрали лошадей, сукон и протчего 627

У Тишка Певня, подданного мошенского, воли, соль, готовых денег, казанки и другие купецкие потребности забрали 564

Сиятельному князю Любимирскому, подстолему литовскому, також прикащикам, мѣщанам и арендарям мѣстечка Саврини в готовых денгах, серебре, сукнах, товарах купецких и других имуществах учинили шкodi 12502

При том же грабительствѣ оние гайдамаки тирански убили Ивана, Куликового зятя, подданого савранского, которого кров пролитія на мнѣние савранского, которого кров пролитія на мнѣние савранского, довое отдается; у Гордея, бурмистра савранского, под час того ж грабительства денег, маниста, фантъи и другого имущества забрали 289

У пана Яблонского, на дороге разбивши, забрали готовых денег, сукон и протчего 1596 20

Пану Вичалковскому в местечке Боровице чрез забор денег, сукон, футер, ружья и иного убранья шляхецкого учинили шкodi 5803

При оном же грабительствѣ сина ево, пана Вичалковского, в четвертом году состоящего, тиранско застрелили и кухарку закололи, что подаетца на справедливое разсуждение судовое сиятельному князю Чарторожскому, воеводе рускому, також мѣщанам, подданным и арендарам мѣстечка Кублича чрез забор денег, фантя, каралей и других товаров учинили шкodi 6561

Пану Бударнацкому чрез грабительство двора в Боровице, забором лошадей, платья, денег и всякого убранства шляхецкого чинили шкodi 2188 20

У велможного Метелского в селе Стрелнеках готовых денег, серебра, цени платья и другого убранства взяли 18448 20

При том же грабительстве самого Метелского тирански убыли, которого кровопролитія в справед-

ливое мнѣние судовое предается. У велможного пана Чернецкого, старости чалиского, и велможной Каменской, подстолиной можирской, в добрах Селищах и Носковцах забрали серебра, сукон и другого убранства . . . . .

1012

При том же грабительствѣ еѣ, велможную Каменскую, подстолицу можирскую, так окротно збыли, измучили, что в восьмнатцать недель умрети принуждена, что подаетца до справедливого разсуждения велможних комисаров.

В арендаров шангировских в селе Шангирове серебра, платья, денег и других вещей забрали . . . . .

4500

Велможних канеговских скарбников полских в селу Жидовчику лошадей, сукон цени и другого шляхетского убранства взяли . . . . .

5000

Всей сумми генеральной . . . . . 130512 *

На подлинном подписано полских комисаров тако:

Казимѣр Хоецкій
Казимѣр Свидзинскій

ЦДІА УРСР у Києві. ф. 269, спр. 281, арк. 94—95. Копія.

№ 95

1751 р. жовтня 29. Глухів.— Думка Генерального військового суду в справі гайдамаків, які брали участь у нападі на Радомишль

По повелѣнію ясневелможного высокоповелителнаго господина Малия Россіи, обоих сторон Днѣпра и Войск Запорожских гетмана, е. и. в. дѣствителнаго камергера, императорской Санкт-Пѣтербургской Академіи наук президента, лейб-гвардіи Измайловского полку подполковника и обоих славних росіійских імператорских ординов святых апостола Андрея и Александра Невского, тако ж полского Бѣлого орла и голстинского святія Анны кавалера Росіійской імперіи графа Кирилла Григоріевича его сиятелства Разумовского суда воискового Генерального мнѣніе о содержачихся в Нѣжинском секвестрѣ колодниках-гайдамаках четырех человеках, присланных в полковую Нѣжинскую канцелярію с Киево генерал-губернаменской канцеляріи Запорожской Сечи козаках, а іменно: Андрѣю Лоханки, Григорію Гуденку, Роману Колодки и Еремѣю Носу, кои по доброволним допросам и роспросам в слѣдующих воровствах и разбоях винились:

1. Андрѣй Лоханка, родимец малоросіійского Лубенского полку, села Гавриловки, в прошлом 750 году в апрілѣ місяцѣ, будучи в запорожском Гардѣ, согласился с товарищами своими запорожцами Щербановского куреня — с Яцком Динчиком, Тимофѣем Китом, Еремеем

* Так в тексті.

Сторчаком, Ивановского куреня — з Игнатом Хмарою, Романом Колодою, Федором Сѣрим да Лукьяном, а прозванія не знает, Донского куреня — з Афанасием, а прозванія не знает же, кой между ими был ватажком и заводчиком, Пластуновского куреня — з Василем Шевцом, Тимошевского куреня — с Григорием Гуденком да разних куреней, которих имен и прозваний не вѣдает, девять; итого: всего двадцать единым человѣками, пошли на разбой за границу, в Польшу, до полского мѣстечка Радмишля с ружем и с копиями и посля праздника святых апостол Петра и Павла в полтори неделѣ * ночною порою пришли в означенное мѣстечко Родамишль и напали тамо, во-первых, на двор тамошнего жида-арендара (а как его зовут и прозывают, не знает). Отбив двери в коморѣ, пограбили плате и денги, потом, разбився, по мѣстечку врознь грабили в тамошних жителей и в торговых лавках, в том числѣ и у полского шляхтича, а как его зовут и прозывают, не вѣдает, и снесли в компанію грабежных пожитков и денег немалое число, а сколько чего имянно, не упомнит, а третьей ночи зашли по тракту в полское ж село Ловки и, разбив тамошнего шляхтича, а имяни и прозванія его не вѣдает, забрали денги и плате немалым числом, а какое іменно плате и сколько денег, про то не знает. Понеже брали товарищи его, а не он, Лоханка, а із села Ловков, пошед, миль в две висшеписанніе грабежніе пожитки и денги между себе роздѣлили и по роздѣлу пошли к селу Татаровки, гдѣ на дороги перед вечером, напав на них, поляки у многих их товарищей роздѣленіе пожитки и ружже отбили и при том до смерти застрелили товарища их Василя Шевца; а других ранили, на-противу ж того и они, гайдамаки, по них, поляках, із ружжа стреляли, а убили ль кого или ранили, того не усмотрѣли. Пришед же в село Татаровку, висшеписанній заводчик их Афанасій, Донского куреня, от них отстал, а они — девятнадцать человек — пошли к Киеву с намѣреніем пребить где в киевских монастырах на послушаніи. И пришед к росіійской границы ниже Новоселского фарпоста, перейшли ночною чрез реку вброд, гдѣ товарищи его — семнадцать человек — остались в Липском скитке, а он, Лоханка, з одним товарищем своим, Григорием Гуденком, пошли в Киев в Золотоверхій Михайловскій монастыр, гдѣ за неимѣніем у них пашпорта караулными салдатами взяти в Киевскую полицмейстерскую кантору. Наперед же того на воровствах и разбоях он, Лоханка, не бивал і воровских людей не знает.

2. Грицко Гуденко, родимец малоросіійского города Полѣтави, против висшеписанного ж лоханчиного допросу во всем показал сходно.

3. Роман Колодка, родимец города Переясловля, показал, как де по подговору Донского куреня козака Афанасія пошли они в двадцати едином человеке до полского села Радомишля, то разграбили у тамошнего старости шляхтича Притики два каф[т]ани суконные, один — маконной, а другій — какой цвѣтом, не упомнит, и оттоль пошли до полского села Ловка, гдѣ разбили поляка прозванием Стрибу и взяли в домѣ его разних денег — рублевиков, червонцов, иностранных и полской монеты — тинфов и шостаков — всего на восемьсот рублей, которми, денгами, роздѣлились и каждому досталось по сороку рублей. Да у него ж, Стриби, взяли сребраних ножей с вилками пар з десять, ложек сребраних з двадцать, ламаного сребра шматков неболших с пять.

* Приблизно 10 (21) липня.

коречков сребраних — два, сребраную чарку — одну, матеріи красной — штукоч три, а болѣе что товарищи его брали, того он, Колодка, не видѣл, а как поишли з того села Ловки, то напали на них в пяти милях поляки человек з двѣстѣ и тамо застрелили одного товарища их — Кыторовского куреня запорожского козака Прокофия, а на другой день по тому ж, напад на них, поляки еще убили одного товарища их — Пластуновского куреня запорожского козака Василя да троих взяли живцем и при том пограбленіе у шляхтича Стриби денги, которіе при убитых и при взятых были, також і висшеписанніе вещи, яко то серебро, ножи с вилками, ложки сребрание, коречки и прочее все, развѣ что мало из вещей осталось, отбили, і в то время вишѣпоказанній атаман их Афанасій з двома товарищами от них отстал, а он, Колодка, з товарищи ж дванадцять человек пошли до полского села Мотижина и тамо разбоем взяли у нѣякогось шляхтича кунтуш синѣй, пояс шерстяной бѣлой, по концам вишитою шолком красним і зеленим, оловяних блюди и талѣрок з четири, и пошли оттудова мимо Новоселскій фарпост вброд на російскую сторону, гдѣ в скитку товарищи его остались, а он, Колодка, сам пошел в Киево-Преображенскій Мижигорскій монастырь, откуда и прислан в Киево-генерал-губернаменскую канцелярію под караулом. Болѣе же, кромѣ висшеписанного, на воровствах и разбоях не был и гдѣ нынѣ висшепоказанніе товарищи его находятся, не вѣдает.

4. Еремѣй Нос, родимец малороссійского Лубенского полку, мѣстечка Лохвицѣ, против висшеписанного ж допросу Романа Колодки о разбой во всем показал сходно, только прибавил то, что чинил он нападеніе обще с товарищами пять человеки вѣдомства Киево-Софѣйской катедріи на дворец, прозиваемую Панковщину, а впротчем всѣ четири оне вори и разбойники из розиску своего в Киево-губернской канцеляріи, против допросов своих утверждаясь, показали, что пограбленіе пожитки подлено за границею поляки у них поотбивали, а многое число при поимки их отобрано при товарищах же их, потому ж малое число осталось и за силу прав малороссійских, а именно: в книги статут роздѣлѣ 4-м, артикулѣ 28-м да в роздѣлѣ 11, артикулѣ 31, в пунктѣ 3 да в том же роздѣлѣ 4, артикулѣ 30-м и 31, пунктѣ 1, в роздѣлѣ 12, артикулѣ 7, да в книги порядку в части 4, на страницѣ 221 напечатанных, тѣм мнѣніем в судѣ полковом Нѣжинском приговорено висшепоказанных воров и разбойников Андрея Лоханку, Григорія Гуденку, Романа Колодку і Еремѣя Носу за таковой умишленно от них с товарищи их же учиненной в полском государствѣ неоднократній в разных мѣстах разбой и за воровское насилное разграбленіе многих пожитков и денег казнить всѣх их четириох смертію, то есть по силѣ висшепрописанного порядкового права, как разбойников и насилственных обидцов влести в коло, чтоб и другие, на то смотря, впродѣ таковых самоволств чинить не отважились, а за гвалтовное с них одним Еремѣем Носом з другими товарищи его пять человеки на Киево-Софѣйскій монастырскій дворец, прозиваемій Панковщину, нападеніе в доправки с него, Носа, подлежащих между прочими товарищами его за тот гвалт в число дванадцати рублей доводячихся на нем двоих рублей и сорока копѣек денег быть по-прежнему суда полькового Нежинского мнѣнію, прошлаго марта от 6 числа в Енералную войсковую канцелярію посланному, а яко на висшепрописанном же разбой в Полском государствѣ по показанію их, разбойников, и другие висшепоказанніе были их товарищи при заводчику их же Донского куреня

запорожскому козаку Афанасію, кой по тому ж равно с ними чинили разбой и грабительство, по силѣ же малороссійского права в книги саксонѣ права холминского в пятой книги, в 73 пунктѣ напечатанного, и таковых злого учинку товарищей по ізобличенію их повелено наказивать так, как и самих того ж злого учинку зачинщиков. Для того и обоних всѣх висшепрописанных разбойников товарищах, бывших вмѣстѣ с ними на разбой, когда они впродѣ гдѣ-нѣбудѣ в Малой Россіи или в Запорожской Сѣчи поимутся и в таком своем злом учинку будут ізобличени, учинит по сему дѣлу против висшеписанного ж суда полкового Нѣжинского опредѣленія, чего ради о сиску их, не повелено ли будет в Малой Россіи і в Запорожской Сечи от Енералной войсковой канцеляріи учинить публѣкацію, что же по оному дѣлу имѣет претенсію полскый шляхтич, чешник новгородскій Михайло Стрибил в разграбленіи оними ворами и разбойниками в полском мѣстечку Ловковѣ разных пожитков и денег, всего по данному от него имянному реестру по ісчисленію на тысячу шестьсот восьмьдесят чотири золотих червоних да на триста пятнадцать талѣрей битих и на семнадцать тысячей сто двадцать золотих, то яко тѣ разбойники, Андрей Лоханка с товарищи, ко уплатки таковой немалой претенсіи, також и разграбленных в других мѣстах по таковой ізобличенію самих их многих пожитков и денег никакова собственнаго своего имущества не имѣют, а із розиску показывают, что таковы пограбленіе пожитки болшим числом за границею у них поляки отбили, а малое толко число при товарищах их осталось, по висшеписанним же малороссійским правам в книги статутѣ в роздѣлѣ 11, артикулѣ 31 и в роздѣлѣ 12, артикулѣ 7 напечатанным, повелено шкodu, разбоем учиненную, наградить з имущества разбойничого, которого у них, разбойников, по висшеписанному ничего нѣт. То отколь тѣм обидимим за таковыя заграбленіе у них многие пожитки и денги по иску и по правилному впродѣ от них доказательству наградить повелено будет, о том і о всем висшеписанном таковое суда полкового Нѣжинского мнѣніе оной суд полковій предал в разсмотрение Генералной войсковой канцеляріи. Висшеобъявленным же указом з оной Генералной войсковой канцеляріи велено о том учинить разсмотрение в Генералном войсковом судѣ. Того ради по разсмотренію в судѣ войсковом енералном висшеписанного экстракта и мнѣнія, по мнѣнію Генералного войскового суда надлежит учинить слѣдующее:

1. О учиненіи висшеписанным гайдамакам Андрею Лоханки, Григорію Гуденку, Роману Колодки і Еремѣю Носу за висшепрописанніе их воровства и разбой смертной казни, за силу означених в мнѣніи полкового Нѣжинского суда малороссійских прав быть по тому полкового Нѣжинского суда мнѣнію, яко ж тое мнѣніе учинено в силѣ оних малороссійских прав и по обстоятелствам дѣла правилно, что же касается к доправки на Еремѣю Носу за гвалтовное ім з прочими товарищи нападеніе на дворец монастырскій приговоренных двоих рублей сорока копѣек денег, то тое подлежащую канцелярію отправлено как висшепоказано.

2. Которіе же по показанію оних разбойников гайдамаков били с ними на разбоях при висшепомянутом разбойничком ватажку Афанасію, а прозванія не означенно, висшепоказанніе товарищи их гайдамаки об оних сиску и поимки их и о присилки под крѣпчайшим караулом

в полковую Нѣжинскую канцелярію для учиненія над ними надлежащаго слѣдствія и по слѣдствию в силѣ прав малороссійских рѣшения надлежит во всѣх малороссійских полках і в Сѣчи Запорожской публиковать і о таковой публѣкации к его ясневелможности високоповелителному господину, господину Малия Россіи, обоих сторон Днѣпра и Войск Запорожских гетману и разних ординов кавалеру представить, а без надлежащаго над ними слѣдствія, чему кто з них за силу малороссійских прав повинен будет, настоящего мнѣнія учинить еще нѣ по чему, что же касается до претенсіи по сему дѣлу, которую имѣл в Киево-губернской канцеляріи означенній полской шляхтич, чешник Михайло Стрибил в ра[з]грабленіи оними гайдамаками в домѣ его разних пожитков и денег, с коих (как в мнѣніи полкового Нежинского суда и по экстракту показано) нѣкоторую часть он, Стрибыл, в оной Киево-губернской канцеляріи принял, а инних против поданного от него реестру не является. При поимки же оних гайдамаков в нѣкоторое число пожитков и денег в оной Киево-губернской канцеляріи принято, сколько же и чиих именно по экстракту не показано, то таковые пожитки и денги надлежит з той Киево-губернской канцеляріи прислать в полковую Нѣжинскую канцелярію для отдачи оних, так помянутому шляхтичу Стрибилу, яко и другим, кто к чему приищется за достоверными, что то, к чему кто приищется есть за подлѣнно его собственное, атестатами или свѣдѣтельствами з росписками и о таковой присилки пожитков и денег к господину генералу и Киевской губерніи генералу-губернатору повелено б от его ясневелможности писать, что в том полкового Нѣжинского суда мнѣніи показано буди по иску тѣх обидимих к полной суммѣ в награжденіе, чего не доставало би, то за неимѣніем у них разбойников (кромѣ, что в разбойника Носа, как з допроса явствует, имѣется в Лохвицѣ огород з садом з братом его козаком тамошним Тишком Самойленком нероздѣленній) никакова собственного их движимого и недвижимого имущества по показанію самих их не имѣется (когого по правам в книги статутѣ в роздѣлѣ 11, артикулѣ 31-м и роздѣлѣ 12, артикулѣ 7 напечатанным, учиненную разбоем шкоду уплатить должно), от кого тѣм обидимим за розграбленіе у них многіе пожитки и денги наградить повелено будет. То ежели помянутому Носу в показанном огородѣ з садом з братом его часть надлежит, оную, продав по настоящей ценѣ, взятіе за то денги прислать в полковую Нѣжинскую канцелярію для отдачи, кто явится о том искатель, за достоверним свѣдѣтельствами против висшеписанного, а за неимѣніем в них, гайдамак, никакова имущества помянутого шляхтича Стрибиля претенсіи и протчих в силѣ права малороссійского в статутѣ, в роздѣлѣ 14, артикулѣ 3, пунктѣ 3 напечатанного, в котором показано, если би у злодѣя имѣнія столко не било, то уряд имѣет лице жалобной сторонѣ отдать, а злодѣй яко за злодѣйство, так і за всякіе навязки и шкоди имѣет горлом приплатить⁵⁸.

1751 год октября 29 дня.

Михайло Скоропадский, Даміан Оболонский,
Федор Чуйкевич, Яков Тарновский,
Григорій Бороздна

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 502, арк. 108—112. Оригінал.

1751 р. листопада 2. Петрів Острів.— Рапорт капітана Семена Мезенцева секунд-майору Венедикту Танеєву про поразку російського загону в сутичці з гайдамаками на річці Чорний Ташлик⁵⁹

Высокоблагородному и высокопочтенному господину секунд-маеору Венедикту Андреевичу Танеєву репорт
Минувшего октября 28-го дня был от меня послан в розъезд вахмистр Яков Денисов с командою от Петрова Островского села к городку Архангелскому по тракту во близости мосту Калниболоцкого на границе, где бывають гайдамацкой воровской с полской стороны переход, конце, где бывають гайдамацкой воровской с полской стороны переход, которой меня чрез присланного драгуна из команды своей сего ж октября 29-го числа репортовал, что по известію гайдамаки на полской стороне имеютца. Того ж часу я приказал команды своей собратца и того маменту с порутчиками Иконниковым и Балдиным и при том сотником архангелским Лапатенком отправил, токмо оные гайдамаки с полской стороны до прибытия означенной команды перешли. Воровская гайдамацкая партия на лошедых верхами на границе чрез реку Выску вброд усиленным образом промеж караулами Колниболоцким и Килтенею гайдамаков воровская партия. И прогнала с собою скота рогатого немалое число, також и лошедей заводных верхами с воровскою добычью, которое место, где имелся тот помянутой воровской гайдамацкой усиленной переход чрез границу, промежду караулами разстоянием от Петрова Острова в двадцати осми верстах находитца, в степном месте по тракту к городку Архангелску, и по второму маменту с последнею командою той же ночи втором часу. То я того ж маменту с последнею командою той же ночи в погонь погнался за оными злодеями и нагнал я в степи, как свет, трактирующихся за показанными гайдамаками следом погонею, помянутых порутчиков Иконникова и Болдина, також и сотников городка Архангелска Попатенка до Сновенкова редута, из-под Архангелска компонентского Павлова полку сотник же Савич с командою. Общее все совокупясь в степи, вышеобъявленные команды чрез всю ночь следом за показанными гайдамаками гнались.

А 30-го числа октября оных злодѣев-гайдамак по тракту к Сечи и Гарду на степи на речки Черном Ташлыке, которой разстоянием как от Петрова Острова, так и от показанного места, где тот усиленной воровской переход чрез границу гайдамакам, к себя не допустя команды нашей, приближенію ко оным гайдамакам, к себя не допустя команды нашей, выехали навстречу из-под горы на лошедых верхами воровскою партию, то с оными так было поступлено от нашей стороны, как с самим неприятелем, с великою осторожностью и с немалым отпором, которые, злодеи гайдамаки, того ж маменту против команды с противностью на лошедых верхами вокруг объезжать и стрелять с пули к фронту приближатца. И еще из-под горы ко оным в сикурс прибавлятца людей и сильными голами по обыкновенію татарскому кричать и происковать, чтоб как нашу можно команду разбить, которых было при том сраженіи гайдамак до полутораста человек со всею воинскою исправою, с ружьями и списками, и при многих было по паре пистолет и на добрых лошедых. Токмо, видя оных гайдамак такую немалую воровскую партию в собра-

нии находитьца, приказал я в барабан бить тревогу и со всею командою спешились и стали городком и по оным, как из начала со всех четырех сторон полбою, яко с самим неприятелем поступлено было. То оны гайдамаки болшая половина спешились с лошедей и по обикновенню их с присошок, а протчия на лошедах к фрунту, со всех четырех же сторон стрелять и кричать с великим злодейским свирепством: зачем вы за нами гоняетесь без указа и у нас хотите отбить добычь для своей корысти, вы ездите за нами охотою, при том же злодейски нам говорили: зачем вы ездите на нашу землю? При котором срожении у всех гайдамак были перемазавшие в них лица порохом, чтоб кого из них узнать было невозможно. И оного сражения было не менее двух часов, и огонь непрерывно со обеих сторон происходим был, и за мною их воровскою партию разбить и взять было невозможно. Что оных вся воровская их добычь и скот переправлено до прибытия команды за рекою Ташлыком под горою в крутом месте.

И упователно, что ко оным гайдамакам на секурс из других мест прибыло людей и дожидались оных на показанном Ташлыке для обороны их, и в балках немалая воровская партия собралась, ибо на переходе через границу с полскою области чрез речку Вись толикого числа оных злодеев не было. При котором сражении побыто до смерти команды моеи: капрал — один, драгун — два, раненых: я и поручик Болдин, ундер-офицеров — два, редовых — осмнатцать, барабанщик — один; компанейских козаков побито до смерти — четыре да сотни Архангелской казак один. Итого: побито всех чинов до смерти восем человек. И вышеписанные побитыя тела привезены и при церквах похоранены. Компанейского Павлова полку раненых: сотник Савич — один, казаков — дватцать, фарпостной команды казаков четыре, Архангелской сотни — один. Итого: раненых всех чинов сорок девять человек. Да побитых же кома[н]ды моеи государевых лошадей до смерти пятнатцать, да собственных моих — две раненых, государевых же лошадей — дватцать две, компанейских побито до смерти — семнатцать, раненых — одинатцать, да форпостной команды казачьих лошадей побитых пять, раненых — две, города Архангелска под сотъником Папатенком убита одна, сотни ево под казакон одна. Итого: побито сорок одна лошедь, раненых — тридцать пять*. Всего побитых и раненых — семдесят шесть лошадей.

А при вышеписанном срожении обреталось моеи команды всех чинов шестьдесят пять, компанейской команды разных же чинов шестьдесят девять, Архангелской сотни — четыре и форпостных разных чинов команды — дватцать четыре. Итого: вышеписанной команды было сто шестьдесят два человека. При выше ж означенном сражении побито и ранено оных злодеев-гайдамак несколько видимо было, которых, побитых и раненых, захватя с собою, увезли, а некоторых за речкою Черным Ташлыком зарыли в землю. И поехали со всею своею воровскою партию и добычкою трактом к Гарду и Сечи.

И о вышеписанном сим вашего высокоблагородия покорно репортую.

Ноября 2-го дня 1751 году. Петров Остров.

На подлинном подписано тако:

Капитан Семен Мезенцов
[Секретарь] Алексѣй Фотѣв
Канцелярист Андрей Леонтьев

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 108—111. Копія.

* Так в тексті.

А от 2 и 12 чисел оного ж октября означенной генерал и кавалер Леонтьев доношениями объявлял:

1-м. По репорту вышеписанного поручника Иконникова о проехавшей сентября 9 с полскою на российскую сторону чрез фарпост, состоящей от Петрово-островского фарпоста в 26 верстах, гайдамацкой партией в 30-ти человеках и о посыланых за ними командах, кои оных нигде не нагнали и при том оною генерал и кавалер представлял, что о помянутых проехавших гайдамаках от обретающагося в Заднепрских местах поландмилицкой команды секунд-маеора Танеева никакова репорта в получении не имеетца, но знатно будучи тамо в слабости находитьца.

2-м. По ответам состоящих в Заднепрских же местах капитана Мезенцова и поручика Иконникова о проехавшей августа 22 числа с полскою на российскую сторону чрез речку Виску вброд к Сече воровскою гайдамацкой до 50-ти человек партией, которыми они объявляли капитана Мезенцова, что оного ж де 22 числа по объявлению от помянутого поручика Иконникова того ж часу ис команды своей и с Петрова острова ундер-офицера и капрала да редовых 35 человек он отправил, а 23 числа того ж месяца поутру рано по вторичному от него ж, поручика Иконникова, объявлению и сам он, капитан, с оставшею при нем командою, объявлению и сам он, капитан, с оставшею при нем командою, как наискоряе за теми гайдамаками следовал до Черного Ташлыка, какоторой де от Петрова острова разстоянием более 80 верст, и не доехав до оного Черного Ташлыка, в верховье Сухова Ташлыка наехал де идущих пешками компанейского Павлова полку атамана Шапку и с ним киевского гарнизона салдата и казаков ограбленных и раненых, кои де ему, капитану, объявили, что тех гайдамаков до 60 человек, у которых де у каждого по 2 лошади, и за теми же гайдамаками он, капитан, с одною своею командою, а протчих команд при нем, капитане, не было, гнал от вышеобъявленного Черного Ташлыка до 50 верст и более, но токмо до вышедшего в команду ево государевы драгунския лошади гнать не мог, а имеющихся в команде ево государевы драгунския лошади многие вовсе стали, а с оставшею малою командою, з дватцатью человекими до их зимовников или Гарду ехать был опасен и по возвращении до ис той партии к секунд-маеору Танееву он, капитан, репортовал. По получении же им от солдата полковаго о воровском гайдамацком переходе репорта, дав о том знать капитану Мезенцову, поехал он, поручик, к тому месту, где она партия проехала, и усмотря след, поехал же на Колнйболоцкой редут, чтоб, находящагося там компанейского атамана Шапку с командою взяв, ехать в погоню, которого там уже не застал, ибо де она партия с начала дни с командою в погоню поехал, а однако ж поспешал в тут же поиск, з ближних редут взял с собою салдата да казаков четверех человек, поехал, упова на то, чтоб драгунскую или компанейскую команду, где в степи нагнав, совокупно с ними ехать в погоню, а со отдаленных де редут в то время за поспешностию еще в прибавок людей взять не успел, но токмо нигде тех команд наехать не мог и для поиска оных гайдамаков за наступившею глубокою ночью, к тому ж пришли, разные дороги к Сечи

в Гард, також и за усталю лошадей далее с таким малолюдством ехать было ему, порутчику, невозможно.

Оной же де атаман и с командою отправился за теми гайдамаками поутру рано и того ж дни за четыре часа до вечера по наезде им, атаманом, на оных гаидамаков в урочище на Черном Ташлыке, которое от Колниболотского редута разстоянием в 80-ти верстах, теми гаидамаками разбит, а означенной порутчик, как и выше показано, ис того редута за предписанными случаями в погоню того ж дни, которого и он, атаман, поехал, уже нерано и за краткостию того время в також далном разстоянии оного атамана сикурсовать никак было невозможно. А по получении де им, порутчиком, о гайдамацком проходе репорта, как и регулярным, так и х казацким командам, от него знать дано. А того ж октября 11 вышеписанной секунд-маеор Танеев к нему, генералу Леонтьеву, репортовал, что помянутой компанейской атаман Шапка, как с командою своею поиск и поимку чинил над вышедшими ис Полши гайдамаками, то де оной атаман Шапка не точно в регулярныя команды, но и своим казацким командам не дал знать, знатно де хотя толко себе получить от тех гаидамаков, что в добычь с малою своею командою для поимки ездил, и тако де он, Шапка, во всем том виною состоит; а которого числа в августе месяце 200-я команда для поиска и поимки тех злодеев-гаидамаков и в которыя места и при каком командире от него, секунд-маеора, отправлена, и по чьему репорту или известию и что тою командою учинено, и которого ж месяца и числа она команда возвратилась, и для чего отправлением той команды время упустил, о том требуемого от него, Танеева, отвѣта, також и о помянутом капитане Мезенцове, что он и с командою в парти находился, репорта в получении еще не имеетца, а когда от него ж, Тансева, об оном в ответ он, генерал, получит, о том впредь донести не преминет.

И минувшаго ноября 11 дня по определению Военной коллегии и по посланному к генералу и киевскому генералу-губернатору указу велено означенному находящагося при ландмилицкой команде секунд-маеора Танеева по взяту от него требуемого ответа, ежели он подлинно в слабом состоянии, сменить другим достойным штап-офицером и за слабой его поступок судить воинским судом, и чему подлежать будет, с подписанием мнения своего прислать в Военную коллегию немедленно. Токмо на оной указ не репортовано, а от 5 числа минувшаго ноября оной генерал и кавалер Леонтьев доношением объявляет, что прошедшаго октября 23 да оного ноября 4 чисел в присланных от помянутого секунд-маеора Танеева репортах объявлено, что августа 26 числа по известию от находящагося в Заднепрских местах для поиска и искоренения гайдамаков компанейского Павлова полку полковаго есаула Саманаса вышепомянутая двусотная драгунская команда для поиска и искоренения гайдамаков от него, Танеева, отправлена была при дву капитанех — Мезенцове да Куцыне, которыя де, також и оной асаул Саманас с казаками обще даже до запорожского Гарду, ездили и тамо де, в Гарду, ими, капитанами Мезенцовым и Куцыным и есаулом Саманасом, отбитые гайдамаками от известного атамана прозванием Шапки лошади и прочее, також беглыя порутчика Балдина люди 2 человека и при них 2 лошади опознаны и взяты, и тем де оной Гард приличился к воровству и разбою, чего де для и гардовой полковник прозванием Перекрест да казаков 7 человек означенным есаулом Саманасом взяты были да он же, Самонас, при

том в добычь себе побрал, а имянно: фуру жидовскую и одну лошадь, платья, три шубы, в том числе волчья одна, покрыта зеленым сукном, друга — баранья, покрыта василковым сукном, а третья — простая, кафтанов красной — один да блакитовой — один, и возвратяс де из Гарду, оной Самонас реченного полковника Перекреста и с ним дву человек гайдамаков не знаемо для чего отпустил, да он же де, Самонас, по ордеру бывшего в городке Архангелском при пограничной с полскими комиссарами комисии полковника Миронова требуемых к следствию, двух человек гаидамак да порутчика Балдина беглого человека Марку Марченка для отправления в городок Архангелской к нему, Тансеву, не прислал, а капитан де Мезенцов ево, секунд-маеора Танеева, о том, что он, капитан Мезенцов, для поимки гаидамаков в погоню до Черного Ташлыка и отуда верст с пятьдесят ездил, но токмо тех гайдамаков за усталю государевых драгунских лошадей догнать не мог, а до их зимовников репортовал, о чем от него, генерала и кавалера, в Коллегию иностранных дел представлено и к господину малороссийскому гетману писано.

Актуарнус Козма Крамин

ЦДВІА СРСР. ф. 20. оп. 1. спр. 392/4. арк. 134—136. Оригінал.

№ 98

1751 р. листопада 13. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтьева Військовій колегії про розміщення на кордоні з Польщею військ для виловлення і знищення гайдамаків

[По сек]рету

В Государственную военную коллегию от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора доношение

Во исполнение высочайшаго е. и. в. указа от 30 минувшаго сентября, из Государственной коллегии иностранных дел из Санкт-Петербурга отпущенного, а в Киевской губернской канцелярии прошедшаго октября 19 дня мною полученного и по сообщенной при том со отправленной из оной коллегии к господину малороссиискому гетману и кавалеру графу Кирилу Григоревичу Разумовскому грамоты копии, по посланному от меня ко обретающемся в заднепрском местечке Цыбулеве у сыску и у поимке и искоренения злодеев-гаидамаков ландмилицкой команды секунд-маеору Танееву с наикрепчайшим подтверждением ордеру. Весекуно для пресечения происходящего от тех гайдамаков из запорожцов и малороссиан воровства всегдашнюю и zelo строгую и недреманную об оных злодеев-гаидамаков иметь предосторожность, и все их воровские к проходу в полские места пути и следы заградить. И для того во всех тех опасных местах, чрез которые они, злодеи, в полские места и обратно оттуда в россиинские места проезды и проходы имеют, учредить по ево, Танеева, тамошних Заднепрских мест довольно знанию пристойные и надежные команды в самой скорости, дабы они, злодеи, нигде чрез Заднепрские в Полские места таинными и явными [...] * зы проезжать и проходить, и прокрадыватца не могли. А сверх того таковых зло-

* Текст нерозбірливий.

деев предостерегать и поиски и поимки над ними чинить, и непрерывные от места до места разезды иметь непременно. И что впоследствии и впредь чинитца будет, и в каких имянно местах, и в коликом числе людей, и при ком команды учреждены быть имеют, о том ко мне репортовать со обстоятельством. А сего ноября 11-го числа означенной секунд-маеор Танеев ко мне репортовал, что в тех Заднепрских местах команды распо[ложились], зачав от Днепра с полской стороны по границе даже до городка Архангелского, а имянно: в селе Крылове порутчик Екимов и при нем ундер-афицер — один, капрал — один, рядовых — пятнадцать; в селе Стецовки капитан Куций, ундер-афицеров — два, капралов — два, барабанщик — один, рядовых — пятьдесят восемь; в селе Нестеровки порутчик Филимонов, ундер-афицеров — три, капралов — два, писар — один, цырюлик — один, барабанщик — один, коновал — один, рядовых — шездесят четыре; при местечке Цыбулеве он, Танфев, с командою, порутчик — один, адъютант — один, прапорщик — один, ундер-афицеров — пять, капралов — девять, ротных писарей — два, цырюликов — два, барабанщиков — пять, рядовых — двести пятьдесят три, коновал — один да компанейского Павлова полку полковои эсаул Михайла Саманас с старшинами да козаков двести. От Цыбулева к Петрову Острову при урочище Крутом Яру — сотенной хоружей Петровский, казаков — семдесят; при урочище Олховатки — сотник Федор Малышевич с старшиною, козаков — сто дватцать пять; в Петрове Острове — капитан Мезенцов, прапорщик — один, ундер-афицеров — четыре, капралов — четыре, писар — один, цырюлик — один, барабанщиков — два, рядовых — сто два, кузнец — один; Петровоостровской дистанции при фарпостах — порутчик Борисов, ундер-афицер — один, капралов — два, рядовых — сорок; при городке Архангелском — порутчики Балдин и Барскаков, прапорщик — один, ундер-афицеров — девять, капралов — девять, писар — один, барабанщиков — четыре, цырюлик — один, рядовых — двести шест да компанейского Павлова полку сотник Иван Савич с старшиною да козаков сто девять. И оные де команды в поискъ и поимке гайдамаков имеют непрерывные разъезды и о том, х кому надлежит, частые подтверждения от него, Танеева, чинятца. А понеже, хотя оное учреждение действительно и учинено да и прежде того всякими удобъвозможными способы тех злодеев-гайдамаков предостерегат и ловить и вовсе искоренять. И велено и чтоб они на форпостах пропускаемы не были, накрепко запрещено и многочисленными указами и ордерами, х кому надлежало, подтверждаемо о том было. Однако ж оные злодеи, несмотря на учрежденные фарпосты, и не толико тайными, но и явными усилными образы, немалыми партиями вооруженною рукою проезжают и до смерти драгун и козаков убивают. И так как бы неприятель против посылаемых за ними команд поступают и огненным оружием супротивление чинят, о чем из особого моего доношения сего ноября 13 числа в Государственную военную коллегію пространнее явствует. И того ради покорнееше в вышеписанную во оную Государственную военную коллегію доношу в известие, о том же и в Государственную коллегію иностранных дел доношение от меня послано.

Киев 13 ноября 1751 году.

Михайла Леонтьев

Помітка: Подано 26 ноября 1751.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 64—65. Оригінал.

1751 р. листопада 21. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва Військовій колегії про не-вдале переслідування загоном прапорщика Безобразова гайдамацького загону біля міста Цибулів

В Государственную военную коллегію от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора доношение
Сего ноября 20-го числа обретающейся в заднепрском местечке Цыбулеве у сыску и поимки и у искоренения злодеев-гайдамаков ланть-милицией команды секунд-маеор Танеев в Киевскую губернскую канцелярию репортовал, что сего ж ноября 12-го числа получил он, Танеев, извятие от цыбулевских жителей, кои ездили для охоты в степь, что де гайдамак до тритцати человек при хуторе цыбулевского жителя Пузыря состоят, за которыми для поиску и поимки того ж часу Орловского полку прапорщик Безобразов с командою и с компанейскими казаками отпущен был. Да того ж де 12-го числа вночи получил же он, Танеев, известие от состоящего при форпостах на карауле киевского гарнизона солдата Филипа Быковского, кои, прибежав к нему, Танееву, что та-дцати человек, за которыми для поимки в ту ж ночь отправлен Ново-скольского полку адъютант Русанов с командою и с компанейскими ж казаками. А сего ж месяца 13-го дня оные прапорщик Безобразов и адъютант Русанов, возвратясь, репортами объявили: что за теми де гайдамаками сильной поиск чинили и гнали за ними до дватцати верст, ко-торых, хотя прапорщик Безобразов ис командою и наехал, но толко де за усталью государевых драгунских лошадей, а у них де, гайдамаков, за имением добрых лошадей, никак их, злодеев, взять не мог. И подко-лов де команды ево, Безобразова, драгуна Зайцова и под ним госуда-реву лошедь, из виду уехали.

И того ради о вышеписанном в Государственную военную коллегію покорнееше доношу во известие и для лутчаго усмотрения.
С вышепоказанных прапорщика Безобразова и адъютанта Русанова репортов при сем точные копии сообщаю, а в Государственную коллегію иностранных дел о том же доношение от меня представлено, також и к его ясневелможности господину малороссийскому гетману и разных ординов кавалеру, графу Кириле Григорьевичу Разумовскому писано.

Киев 21-го ноября 1751 году.
Помітка: Подано 4 декабря 1751.

Михайла Леонтьев

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 97. Оригінал.

1751 р. листопада 29. Петербург.— Промеморія Колегії іноземних справ до Військової колегії з повідомленням, що гетьманові Кирилу Розумовському і кошовому отаману Якимові Ігнатовичу наказано збільшити козацькі загоны для боротьби з гайдамаками

Из Государственной коллегии иностранных дел в Государственную ж военную коллегію промеморія

Присланною в Коллегию иностранных дел сего ноября 12-го числа, по доношениям генерала и киевского генерала-губернатора Леонтьева, по причине гайдамацкого в Заднепрских местах чрез фарпосты насильственного проезда и укрывательства оных в Сече Запорожской промемориею требовано, чтоб о приумножении на тамошнюю Петроостровскую дистанцию к ныне имеющейся команде из малороссииских добровооруженных казаков, також и к Войску Запорожскому о сыску и искоренении оных злодеев господину малороссиискому гетману предложить и по содержанию той промемории о прибавке в означенное место казаков е. и. в. грамота из Коллегии иностранных дел к помянутому гетману отправлена, а о искоренении гайдамак, хотя по недавно отправленной пред сим к нему ж грамоте от оного (как ис приложенной при сем копии с доношения его от 22-го числа октября обстоятельно усмотрено быть может) ⁶⁰ надлежащее накрепчайшее запорожскому кошевому атаману и старшине подтверждение и учинено. Однако ж ему, гетману, и внов о том другою е. и. в. грамотою, ныне из Коллегии иностранных дел отправленного с нарочным куриером, еще подтверждено ж. О чем Военной коллегии на вышеписанную промемориею в ответ сим сообщается означенного гетманского доношения генералу Леонтьеву для ведома и исправления, что по оному до его команды надлежит из Коллегии иностранных дел, при указе послана копия, которому надеется Коллегия иностранных дел, что о том по команде и от Военной коллегии подтвердитца и за известие Коллегии иностранных дел сообщитца, об оном и вприбавок, что ему, Леонтьеву, иногда предписано будет.

29-го ноября 1751 году.

Граф Алексей Бестужев-Рюмин
Граф Михайла Воронцов

Помітка: Подана 29 ноября 1751.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 83. Оригінал.

№ 101

1751 р. грудень. Петербург.— Рішення Військової колегії про відправку 500 чоловік із драгунських полків для боротьби з гайдамаками на Задніпров'ї

В Военной коллегии по справке: по полученным от генерала и киевского генерала-губернатора от 13 минувшаго ноября о появившихся и являющихся в Заднепрских местах гайдамаках доношениям, в Военной коллегии определение учинено. И для скорейшаго их, гайдамаков, изкоренения из состоящих по способности драгунских полков в числе одних рядовых 500 человек команду командировать велено. А в том гайдамаков сыску и искоренении, с каким успехом поступать, к нему, генералу, указ, а в Коллегию иностранных дел промемория посланы сего декабря 3 дня.

Актуариус Козма Кра[минов]

Помітка: К наряду сообщить.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 88. Оригінал.

№ 102

1752 р. березня 9. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва Військовій колегії про безрезультатну погоню військового загону за п'ятьма гайдамаками на Задніпров'ї

[По се]крету

В Государственную военную коллегию от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора доношение

Сего марта 8-го числа обретающейся в Заднепрских местах у сыску и у поимки и у искоренения злодеев-гайдамаков полевых драгунских полков пятисотной команды подполковник фон-Финикс по репорту к нему, подполковнику ландмилицкой команды, от секунд-маеора Бибикова, которой по ордерам моим и со всею в Заднепрских местах ландмилицкою командою ему, подполковнику, в команду поручен, прошедшаго от 23-го февраля из местечка Цыбулева ко мне репортовал, что того ж и де февраля 21-го дня по известию и по репорту находящегося в селе Глинское ландмилицкого Орловского полку подпрапорщика Золотухина для поиску и поимки перешедших с полской стороны гайдамаков пяти человек отправлена была от него, секунд-маеора, команда: прапорщиков — два, ундер-офицеров — два, капралов — два, барабанщиков — один да рядовых сорок человек, с которою, командою, возвратясь того ж Орловского полку прапорщик Безобразов поданным ему, Бибикову, репортом объявил, что он, прапорщик, ис тою командою для сыску и поимки тех гайдамаков погоню чинил до Деревянского хутора и до речки Ингульца, но токмо де оных гайдамаков догнать и сакмы взять не мог, к тому ж де за усталью государевых лошадей и за нынешним холодным временем, а паче, за неимением в степи для доволствия государевых лошадей фуража и с тою командою возвратился.

И того ради о вышеписанном в Государственную военную коллегию покорнейше доношу во известие, а в Государственную коллегию иностранных дел о том же доношением от меня представлено.

Киев 9-го марта 1752 году.

Михайла Леонтьев

Помітка: Подано 7 апреля 1752. По слушаню, приказано к наряду сообщить.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/5, арк. 25. Оригінал.

№ 103

1752 р. березня 18. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва Військовій колегії про затримання і страту гайдамаки Верби

[По секр]ету

В Государственную военную коллегию от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора доношение

Сего марта 15-го дня обретающейся в Запорожской Сечи ландмилицкой команды капитан Усачов ко мне репортовал, что посылан был от

кошевого атамана Акима Игнатова куренной атаман для сыску и поимки вedomого плута-гайдамака, прозванием Вербы, которой тем куреным атаманом в Запорожскую Сечь и приведен и на третьей день минувшего февраля 18-го числа сего 1752-го года оной Верба ис товарищем ево тамо повешены. А от него, кошевого атамана, о вышеписанном репорта в получении я не имею. И о том в Государственную военную коллегію покорнейше доношу во известие, а в Государственную коллегію иностранных дел о том же доношением от меня представлено.

Киев 18-го марта 1752-го году.

Михайла Леонтьев

Помітка: Подано 7 апреля 1752.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/5, арк. 24. Оригінал.

№ 104

1752 р. квітня 7. Кіш Запорізької Січі.— Рапорт кошового атамана Якима Ігнатовича гетьманові Кирилу Розумовському про відступ з білогородською і бучацькою татарськими ордами гайдамацького загону, який брав участь у збройній сутичці з російським військом біля річки Чорний Ташлик

О секретном деле

Ясновельможному и высокопovelителному господину Малия Россіи, обоих сторон Днепра и Войск Запорожских гетману, дѣйствителному камергеру імператорской Санкт-Пѣтербургской Академіи наук, президенту лейб-гвардии Измаиловского полку, подполковнику і обоим славно-россійских імператорских ординов святых апостола Андрея і Александра Невского, також полского бѣлого орла і голстинского святія Анни, кавалеру россійскому, графу Кирилѣ Григоріевичу его сиятельству Разуменовскому нижайшій репорт

Каково экстраважное извѣстіе чрез нарочно посланных для провѣдиванія о тамошних обращениях из Коша, в силѣ вашей ясновельможности высокопovelителных ордеров, в турецкую сторону, в город Очаков, полкового інгулского асаула Семена Мѣховина и писара Василя Тарана сего числа полученно⁶¹, об оной з данного от их в Войсковую канцелярію писменного доезда вѣрная и обстоятелная копия в высокое вашей ясновельможности разсмотреніе при сем посылается. І что в оном между прочим нужнѣйшое дело о ушедших з степу сего бочнаго в турецкую сторону и пошедших з ордою Бѣлогородскою и Бучацкою на Черкеси до четырехсот человек воровской компаніи, бывшей при сраженіи и неприятельском супротивленіи з россійскою командою в Черном Ташлике, и прочиих разбойников объявлено, то о тѣх каковое поступленіе учинить, покорно прошу мене з Войском Запорожским резолюцією не оставить. Я же з старшиною и курѣнными атаманами, даби от них, разбойников и ізмѣнников, з вишписанными ордами по злобѣ какого нападенія на россійские жилища не послѣдовало, крѣпкую и неоспалую предосторожность имѣю. И всѣм полковникам вѣдомства Коша да и козакам приказы строгие учиненны. И о сем вашей ясновельможности по вѣрнопри-

сяжной моей з старшиною должности нижайше репортую. О чем и его высокопревосходителству господину генералу Леонтеву по силѣ указу того ж числа і к прочим находящимся близ границ командуящим дано знать.

Апреля 7 дня 1752 года. Кош.

Атаман кошовій Яким Ігнатович
с товариством

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 1048, арк. 3. Оригінал.

№ 105

1752 р. квітня 9. Глухів.— Рішення Генерального військового суду про заслання у Рогорвик учасників нападу на хутір Ковтуненків біля села Карлівка Левка Зуба та Корнія Проценка⁶²

По повелѣнію ясновельможного высокопovelителного господина, господина Малия Россіи, обоих сторон Днѣпра и Войск Запорожских гетмана, е. і. в. дѣйствителного камергера, імператорской Санкт-Пѣтербургской Академіи наук президента, лейб-гвардии Измаиловского полбургской Академіи наук президента, лейб-гвардии Измаиловского полку подполковника и обоим россійских імператорских ординов святых апоку подполковника и обоим россійских імператорских ординов святых апоку Андрея и Александра Невского, Россійской імперіи, графа Кирила голстинского святія Анни кавалера Разумовского суда Войскового генерала Григоріевича его сиятельства Валеравского суда Войскового генерала мнѣніе о содержащихся в полтавском секвестрѣ колодниках: Левку Зубу и Корнею Проценку за учиненіи ими в хуторѣ карловских жителей Ковтуненков разбой и взятіе при том денег и пожитков, которіе лей Ковтуненков разбой и взятіе при том денег и пожитков, которіе в допросах своих, а с трократной питки утверждаєсь в оном судѣ полковом полтавском, показали, что де они в прошлом 1751 году, согласясь кавалеру россійскому, графу Кирилѣ Григоріевичу его сиятельству Разуменовскому нижайшій репорт

По повелѣнію ясновельможного высокопovelителного господина, господина Малия Россіи, обоих сторон Днѣпра и Войск Запорожских гетмана, е. і. в. дѣйствителного камергера, імператорской Санкт-Пѣтербургской Академіи наук президента, лейб-гвардии Измаиловского полбургской Академіи наук президента, лейб-гвардии Измаиловского полку подполковника и обоим россійских імператорских ординов святых апоку подполковника и обоим россійских імператорских ординов святых апоку Андрея и Александра Невского, Россійской імперіи, графа Кирила голстинского святія Анни кавалера Разумовского суда Войскового генерала Григоріевича его сиятельства Валеравского суда Войскового генерала мнѣніе о содержащихся в полтавском секвестрѣ колодниках: Левку Зубу и Корнею Проценку за учиненіи ими в хуторѣ карловских жителей Ковтуненков разбой и взятіе при том денег и пожитков, которіе лей Ковтуненков разбой и взятіе при том денег и пожитков, которіе в допросах своих, а с трократной питки утверждаєсь в оном судѣ полковом полтавском, показали, что де они в прошлом 1751 году, согласясь кавалеру россійскому, графу Кирилѣ Григоріевичу его сиятельству Разуменовскому нижайшій репорт

По повелѣнію ясновельможного высокопovelителного господина, господина Малия Россіи, обоих сторон Днѣпра и Войск Запорожских гетмана, е. і. в. дѣйствителного камергера, імператорской Санкт-Пѣтербургской Академіи наук президента, лейб-гвардии Измаиловского полбургской Академіи наук президента, лейб-гвардии Измаиловского полку подполковника и обоим россійских імператорских ординов святых апоку подполковника и обоим россійских імператорских ординов святых апоку Андрея и Александра Невского, Россійской імперіи, графа Кирила голстинского святія Анни кавалера Разумовского суда Войскового генерала Григоріевича его сиятельства Валеравского суда Войскового генерала мнѣніе о содержащихся в полтавском секвестрѣ колодниках: Левку Зубу и Корнею Проценку за учиненіи ими в хуторѣ карловских жителей Ковтуненков разбой и взятіе при том денег и пожитков, которіе лей Ковтуненков разбой и взятіе при том денег и пожитков, которіе в допросах своих, а с трократной питки утверждаєсь в оном судѣ полковом полтавском, показали, что де они в прошлом 1751 году, согласясь кавалеру россійскому, графу Кирилѣ Григоріевичу его сиятельству Разуменовскому нижайшій репорт

1752 р. квітня 23. Стародуб.— Донесення стародубського полковника Федора Максимовича гетьману Кирилові Розумовському про появу гайдамацьких загонів на території Мглинської сотні

Ясновелможному высокопovelителному господину, господину Малія Росіи, обоих сторoн Днѣпра и Войск Запорожских гетману, е. и. в. дѣйствителному камергеру, императорской Санкт-Питербурской Академіи наук президенту и лейб-гвардіи Измайловского полку подполковнику обоих славных росіиских императорских ординов святых апостола Андрея и Александра Невского, також полского Бѣлого орла и голстинского свята Анны кавалеру Росіиской имперіи, графу Кириллу Григоріевичу его сиятельству Разумовскому нижайшее доношеніе

Сего априля 22 и 23 числ в полковую Стародубовскую канцелярию з сотенного Мглинского правленія двома доношеніями представлено. В первом сего де априля 19 дня в сотенную Мглинскую канцелярию атаман сѣлскій нивлянскій Тимофей Уласов доношеніем представил: сего де числа, ночью, Никита Гутник по уведомленію ему обывателми слобод Жасткова и Осиновки и дегтяровского коновала чрез нарочних своих двох чѣловек, Евмена Карпова и Матвѣя Мелника, в село Нивное дал извистіе, что де того ж числа увечеру между слободкою Осиновскою и Зарубежною Горисю стоят в собраніи разбойников оружейних болѣ тридцати челоуѣк, которіе де ухватили показанного коновала и гориевского и осиновского, итого — трох челоуѣк, с которих оной коновал от тѣх разбойников, убежавши, ему, Гутнику, о том объявил. А куда де оне разбойники намирены итит, о том де не известно. И для опасности тѣх разбойников осинковскіе жители всѣ собрались в тамошний фарпост, за чим де и он, атаман, со всѣми нивлянскими козаками, також стрелци и посполитіе нивлянские ж к оборонѣ в поготовости находятся. По котoрому де доношенію от сотенной Мглинской канцеляріи того ж числа к поиску за оними ворами и разбойниками при сотенной старшинѣ, асаулѣ и хоружому сотенных мглинских доволная команда казаков в тѣ миста отправлена. А чтоб и жителствующие в сотнѣ Мглинской владѣлци имѣли от них, зловредных разбойников, предосторожность і з владѣнній своих доволное число людей с пристойним всяким орудіем в тѣ ж миста отправились, о том и им чрез открытие писма з сотенной канцеляріи знать дано, что же по тому воспослѣдует, имѣет быть в полковую канцелярию репортовано. В другом: сего де априля 21 дня предписанный Никита Гутник чрез присланного от себе нарочного челоуѣка Емеляна Семенова в сотенной Мглинской канцеляріи объявил: что де он, Гутник, за подлѣбно осведомился, яко того ж априля 20 дня з зарубежа полского чрез реку Ипутъ на сию сторону Росіи во урочищи Чагадай перейшло разбойников пятьдесят челоуек, а куда де оне ититъ намирены, подлѣбно известія о том нет, а такая ж де другая партия разбойницкая еще за рубежом полским находится. По котoрому де представленію того ж числа к вишеписанной старшинѣ сотенной Мглинской в поимки воров и разбойников с командою обретающимся писменно от сотенной Мглинской канцеляріи дано знать и жителствующим в сотнѣ

два шматки, сорочок мужеских — три, четверта — жоноча, поясов шолковых маленьких — четири, шапок красних кармазиновых — двѣ, маниста разков четири, бежали. Тѣ ж вещи и доставшіесь им с тѣх денег по четири рублѣ, денги забрати от них оною командою и іс них того товарища их Шевця тамо, в Криловѣ, управителем оставлено, от того ж карловского управителя Івана Лоодта минушого 751 году ноябра 10 дня в сообщенном при писмѣ в полковій Полтавскій суд реестрь показано, яко в намѣченних Ковтуненков упоминаемими разбойниками Проценком с товарищи взято імущества на сто двадцять восемь рублей і пятьдесят девять грошей с половиною. Оним же мнѣніем полкового Полтавского суда реченних колодников Проценка и Зуба приговорено, по силѣ прав малоросіиских в книги статутѣ в роздѣлѣ 11, артикулѣ 32 да в роздѣлѣ 14, артикулѣ 7-м напечатанних, казнить смертію.

И по разсмотренію в судѣ Войсковом енералном, хотя в силѣ того полкового Полтавского суда мнѣнія оним колодникам, Проценку и Зубу, за показанное ими учиненіе на хутор карловских обивателей Ковтуненков разбойническое нападеніе и с них, Ковтуненков, одному да овчару последовавшее мученіе и за забратіе тамо пожитков не объявленную от управителя карловского Лоодта сумму, коей выходит направніе копи — сто шесть коп и пятьдесят девять грошей с половиною, а за роздѣленіем так на упомянутых Проценка и Зуба, яко і еще з шестю товарищами доводится по тринадцать копъ и по тридцать два гроши с половиною и по тому, а особливо, что они ж сами, колодники Проценка и Зуб, как вишеупомянуто, допросами и с питки в полковом Полтавском судѣ показали, что на всякого с них осми человек с подѣлу досталось едних денег по четири рублѣ, кромѣ пожитков, за чим с показанными поворованными пожитками сумма превосходить правную цену висше четирых коп грошей, надлежало било учинить смертную казнь для того, что в намиѣченних правах малоросіиских, а іменно, в книги статуту в роздѣлѣ 11-м, артикулѣ 32-м повелено, о разбои так судить должно, як и злодѣйство против раздѣлу 14, артикула 7-го, в коем показано, всякій злодѣй з лицем приведенній и правом переконанній при лицѣ его, котoрое бы стояло висше четирых коп грошей, имѣеть горлом каран битъ.

Однак, понеже высочайшою е. і. в. из Государственной иностранных дѣл коллегіи грамотою, прошлого 1751 году октября 16 дня присланною, повелено находящихся в Малой Росіи во всѣх судебных мѣстах осужденных к смертной казни, полѣтической смерти и вѣчной зсылки колодников сослать на работу в Рогорвик для того, по мнѣнію Генералного войскового суда, надлежит реченних колодников Проценка и Зуба во мѣсто смертной казни, за силу оной височайшой е. і. в. грамоти послать в повеленную зсылку в Рогорвик.

1752 года априля 9 дня.

Михайло Скоропадский,
Даміан Оболонский,
Федор Чуйкевич,
Яков Тарновский

Мглинской владѣльцам о предосторожности от таковых зловредных разбойников чрез открытие писма объявлено. По слушанію которых в полковой Стародубовской канцеляріи доношеніи сего априля от 23 дня, яко во всѣ полку Стародубовского сотнѣ, к сотникам о иминіи крепкой от предявленных в сотнѣ Мглинской появившихся зловредных воров и разбойников предосторожности и опасения, и о переловленіи оных разбойников гдѣ б. (чего боже сохрани) могли б они прочутись или появиться. И о присилки в полковую канцелярію под крипчайшим караулом в кайдалах ордерами с полковой канцеляріи предложено, так особливо в Мглинскую и смежною с оною Почеповскую сотнѣ о нарядѣ в тѣх сотнях добрых и надежных козаков команд, и об отправленіи оных с пристойною сотенною старшиною в подлежащие места для поиску и поимки объявленных в сотнѣ Мглинской проявившихся воров и разбойников и о присилки оных в полковую канцелярію под крепчайшим караулом, сего ж числа ордери ж посланы. О чем всем и ясневелможности вашей чрез сие нижайше доношу.

Ясневелможности вашей нижайший слуга полковник стародубовский Федор Максимович.

1752 году априля 23 дня Стародуб.

Помітка: Пол[учено] 1752 году мая 2 дня ⁶³. Записав, доложить.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 549, арк. 2.3. Оригінал.

№ 107

1752 р. квітня 30. Любеч.— Рапорт секунд-майора Богдана Теглева Київській губернській канцелярії про відмову місцевих жителів надавати допомогу під час переслідування гайдамацького загону, що діяв у районі Любеча

В Киевскую генерал-губернаменскую канцелярію репорт сего априля 23 дня по прежнему посланному от меня во оную Киевскую генерал-губернаменскую канцелярію репорту о уведомлении воров, о которых уведомя сего ж течения 24-го, что полские местечка, села и деревни жгут и людей грабят растоянием от Любичѣ в дватцати пяти верстах, за которыми в погоню на малых лотках с командою шол с Сорокошицкого форпоста порутчик Дадонов. И я того ж часу команди своей салдат, собрав человек до двенатцати, да винтер квартирующего в Любичах Резаньского драгунского полку десятой роты от капитана Балсорова, приняв шесть человек драгун і корфрезерфтной команды малороссійских полков казаков восемьдесят человек, при которой Стародубовского полку хоружей полковой Михайла Екимовичь был, которой находитца над всеми при форпостах казаками вместо хоружева Комаровского. И я послал солдат того местечка Любичѣ во двор бунчуковского товарища Семена Полубатка к старосты ево, Федору Зиноревскому, для требованія дубов и малых лоток и на них гребцов после полудни. И оной староста на то мне отказал, и я вторично послал салдат по дворам и по берегу брать сильно мужиков и лоток и токмо нашли семь человек стариков и при них семь малых рыбалских лоток да ево, Полу-

ботков, один дуб, а болшия лотки и другой ево панской дуб, куда увезены были тем скорым временем, я неизвестен и понынѣ. И с вышепоказанную командою я, на берег вѣступя, стал перевозитца на тех малых лотках и на показанном дубу на прибывшей того часу сверху Днепром рекою ивашковьского жителя казака Петра Киселева на бойдак, которой шол до Киева впорожне ж, на котором было работных людей пятнадцать человек. И между тем вторично послал драгуна — салдата и канца — к показанному старосты Зиноревскому, чтобы как наискорые дал лоток и гребцов для указания по обе стороны реки Днепра протоков болших, и в том дворе подданные ево находящиеся мужеска и женска полу сказали им, что дома староста, и пришли к тем избам, где он живет, то заперся и не сказался дома. И я более усиловатца не смел, чтоб не воспоследовало так, как от меня 23 числа репортом показано, что наступило весьма начное время, однако ж я с тою командою опуствя вниз рекою Днепром от Любичѣ пять верст и стали в удобном месте, где не как бы им, вора, поминовать нельзя, и чрез всю ночь на малых лотках розъезд чинил по разливам. Токмо оные вору знатное дело проведав от кого о такой нашей команде, не заезжав в другие полские села, поблизости лежащих при Днепре, с поспешением бежали вверх Днепра, взяв полской стороны проводников, и тою стороною проливами, а инде дуб свой перетасковали, пред самими сумерками проехали [мимо] Любичи к Лоеву.

И в Лоев от меня к господину порутчику Лобову ордера предложено, чтоб того ж часу выступил вниз рекою Днепром с командою, которой и следовал с командою вниз Днепром 25 числа, и оных воров дватцать три человека на одном дубу встретил, которые, убоясь страха, что было заграбленное со оного дуба, побрасали в Днепр и горою в лес на полскую сторону ушли. И оной порутчик тот дуб взяв, отдал под караул в росколнической слободе Радули стоящему на форпосте Нежинского полку капралу Антону Павлову и вернулся паки в Лоев. А я уведав пред полуднем того ж 25 числа с показанною командою паки в Любичѣ возвратясь, с петью человек салдатами на своих лошедах поехал горою до Лоева и у показанного капитана просил драгунов, но токмо на помощь, токмо он мне отказал, без особливого указу не дал не одного человека, а хоружей с резерфтною командою лошадей и с табуна збирал и следовал за мною. И я приехал в село Кратыню, где живут подданные Черниговского малороссійского полку господина полковника Божича, Каменки, где находитца показанной порутчик Лобов, и оные обыватели села Кратыни проводника не дали. И я приказал салдатом взять проводника, то оные жители, с ружьем и з дубьем вышед, проводника взять не дали, чего для я того села священника Василия Шикариновича да Черниговского полку значкового товарища Федора Редовича призвал, сказывал тем обывателям, что я еду за такою интересною нуждою и оное село растоянием от Любичѣ состоит в тритцати верстах. И за недачею проводников и за ночным временем понужден я возвратитца обратно в Любичи и показанного хоружего с командою встретил, за незнанием и за неимением проводников, вернулись в Любичи. И ежели б за такими вышепоказанными препятствиями мне не воспоследовало, то бы оные вору не как уйти не могли от нас, а как показан-

ной порутчик оной дуб к Радулскому фарпосту вес, то наехал плывущое на реке Днепре шуб овчинных нагольных белых — две, серая гораздо поношенная — одна да покрытая иванком вольчья старая выношенная — одна, мехов заечных новых — два, которые и поныне находятца у него, порутчика Лобова. А показанной дуб воровской находятца у меня в Любичах под караулом, от чего, боже сохрани, впредь от таких же воров для поимки и обыску.

А их вышеписанной староста Полуботков сказывают уехал в Глухов, чего для, не знаю. А об оных ворах сего 30 числа от стоящего при Добрянском форпосте от господина капитана Люсина получил я репорт и з допросу при сем сообщаю точные копии, да от полских обывателей ныне слышно мне, якобы при реке Припоте еще воров собралось трицать человек, припровляют дубы и намерены итти в Лоев. И сим репорту, имею ожидать на вышеписанное милостивою резолюции, как повелено будет с такими обывателями противным указом поступать.

У подлинного подписано: По сему секунд-маеор Богдан Теглев.
Апреля 30-го дня 1752 году.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 803, арк. 2—4. Копія.

№ 108

1752 р. травня 13. Київ.— Лист київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва до гетьмана Кирила Розумовського про розшуки трьох гайдамаків, які втекли разом з вартовим козаком компанійського полку з села Ухівка

Ясневелможный господин и высокопревосходительнѣишии господин Малые России, обоих сторон Днепра и Воиск Запорожских гетман и е. и. в. действительный камергер, императорской Академии наук президент и лейб-гвардии Измаиловского полку подполковник и разных ординов кавалер, сиятелнейший граф, милостивый государь мой, Кирила Григорьевичь!

Сего маия 11 числа обретающеися в заднепрском городке Архангелском у сыску и у поимки и у искоренения злодеев-гайдамаков полевых драгунских полков пятисотной команды подполковник фон-Финикс ко мне репортовал, что по присланной де к нему, подполковнику, прошедшаго апреля 24 числа сего 1752 года из полковой трето охочокоманной канцелярии промемории, а во исполнение имеющихся у него, подполковника, от меня инструкции и ордеров для поиску и поимки беглых из села Уховки, которые содержались тамо, при охочокоманном полку, под арештом, трех человек гайдамаков, запорожских казаков. Кои де еще в прошлом 1751-м году с российскими командами при поимке их сражения имели да четвертого караулного, стоящего в то время на чесах, того компанейского полку казака, которые против 23 числа в полночь бежали и ушли в Черной лес. От ево, подполковника, армейской ундер-афицере — капрал, редовых — двенатцать да от лантмилицкой, семисотной команд: ундер-афицер — один, капрал — один, редовых пятнатцать человек команда в тот Черной лес посылана, коя команда около того Черного лесу, в силе данных от него, подполковника, настав-

ленен, помянутым гандамакам и караулному казаку поиск чинили. Точию де оных не сыскали и обратно х команде возвратясь, того ж апреля 29 числа прибили все благополучно, а понеже чего для, чрез толь долгое время, означенные гандамаки при том компанейском полку содержались, а шкуда, по силе состоявших о таких злодеях от вашего графского сиятельства ордеров, не отправлены. О том того полку командиры не без вины состоят. И того ради о вышеписанном вашему графскому сиятельству сообщаю во известию.

Вашего графского сиятельства милостивого государя моего всепокорнейшии и нижаншии слуга Михайла Леонтєв

Киев 13 маия 1752 году.

Помітка: Пол[учено] в Борозне мая 17 дня 1752 году. Записав, доложить.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 1051, арк. 2. Оригінал.

№ 109

1752 р. травня 14. Петербург.— Промеморія Колегії іноземних справ до Військової колегії про вирядження в Задніпров'я додаткових військових загонів у зв'язку з появою в запорізьких степах, на річці Великий Інгул, гайдамацької кінноти

[О секрет]ном деле

Из Государственной коллегии иностранных дел в Государственную военную коллегию промемория
Минувшаго апреля 19-го в Коллегию иностранных дел сообщено в промемории из Военной коллегии разсуждение оной о командировании в нижние заднепрские места для искоренения гайдамацкого воровства в прибавок обретающимся тамо военным командам драгун ис полевых полков еще пятисот, гусар — двухсот, чюгуевских колмык и казаков ста человек с надлежащими офицеры и старшиною. И о бытии при оных и при прежних тамошних командах за бригадира полковнику из драгунских полков, которому поступать бы по ордерам генерала Леонтєва, и чтоб по усмотрению его ж, Леонтєва, нарядить туда ж ис компанейских и малороссийских казаков с старшиною и поручить оных в команду помянутому ж будущему за бригадира полковнику, на что все соглашенно объявляется: что Коллегия иностранных дел сему Военной коллегии разсуждению согласуется и от Военной коллегии по обещанию сообщения о том наставлении, каково означенному определяемому за бригадира полковнику дастся, ожидать имеет, а между тем да благоволит Военная коллегия об искоренении вышеозначенных новых команд походом старание приложить: для того, что и господин гетман малороссийской от 4-го того ж апреля о прибавке туда регулярного войска сюда писал, имея подлинную ведомость, что в запорожских степах, на Великом Ингуле и в других урочищах появилось в собрании конницы гайдамацкой более трехсот человек и что опасность настит от злодейского нападения как полским, так и малороссийским жителем, а противу их стоять и пре-

пятьствовать им в проходах за малолюдством тамошних команд и за разставлением их в разных местах никак невозможно. Что же по разсуждению Военной коллегии до наряду и командирования в те ж Заднепрские места малороссииских казаков принадлежит, то, по доношениям гетмана, обретается тамо один компанейский полк с полковником Игна- том Чесноком, а к тому в прибавок, по получении вышеозначенного известия о гайдамаках, командированы уже от него, гетмана, внов два компанейския полковники Григорей Павлов и Василей Чеснок с их полками да к ним добавлено из малороссииских полков доброконных и оруженных выборных казаков с старшиною четыреста человек с трехмесячным провиантом, чтоб всей той команды было до тысячи человек, и велено им во искоренении гайдамаков действовать обще с регулярными командами. Но при всем том, по мнению Коллегии иностранных дел, для всегдашняго в тамошних отдаленных и пустых местах спокойствия от воровства и внешняго от соседства посторонняго охранения особливое старание возиметь надлежит о обселении оных мест и чтобы войска тамо иметь неотлучные, яко-то: милицию и гарнизоны, которая б в состоянии были с лутчею способностью и границу со внешней стороны охранять и у себя воровство искоренять, и то гнездо, из коего воры про- изходят, в страхе содержать. Сие же, будучи до Военной коллегии при- надлежащим, рекомендуется оной о сем деле, яко о весьма нужном, наи- лутчим образом и да благоволит Военная коллегия учинить о том по е. и. в. указу, и о своем разсуждении Коллегию иностранных дел також де уведомить.

14 мая 1752 году.

Граф Алексей Бестужев-Рюмин
Г[раф] Михайла Воронцов

Помітка: Получена 16 мая 1752.

ЦДВІА СРСР. ф. 20, оп. 1, спр. 392/5, арк. 37—38. Оригінал.

№ 110

1752 р. травня 14. Петербург.— Указ Сенату гетьманові Кирилу Розумовському про підпорядкування виряджених у за- порізькі степи для боротьби з гайдамаками полків драгун- ському полковникові, який має діяти у відповідності з орде- рами кийського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва

Божиею милостию мы, Елисавет первая, императрица и самодер- жица всероссийская и прочая и прочая.

Высоко- и благоурожденному нам любезно верному подданому ма- лороссиискому Войска Запорожскаго, обоих сторон Днепра, гетману на- шему, действительному камергеру Академии наук президенту, лейб-гвар- дии Измайлловскому полку подполковнику и кавалеру графу Кириллу Григорьевичу Разумовскому и всему Войску Запорожскому наше импе- раторское милостивое слово.

Уведомлясь из доношения вашего от 4-го минувшаго априля, что по получении вами подленной ведомости о том, что в запорожских сте- пах на Великом Ингуле и в других урочищах вновъ появилось коннице

гайдамацкой в собрании более трехсот человек, командированы от вас в тамошня Заднепрския места в прибавок к обретающемуся тамо ком- панейскому еще два полка таких же и к ним добавлено из малороссиий- ских полков доброконных и оруженных казаков с старшиною четыреста человек с трехмесячным провиантом, и велено им в искоренении тех злодеев-гайдамаков обще с регулярными командами действовать. Такое ваше распоряжение всемилостивейше от нас апробуется, а при том дает- ся вам знать, что всевисочайше указали мы в тех Заднепрских местах для искоренения гайдамацкого воровства содержать из регулярных войск и целой полк (так как и вы пред несколькими временем нам пред- ставляли) из полевых драгунских и к находящимся уже тамо пятистам еще пятсот человек драгун, да к тому из Молдавского гусарского полку выбрав лутчих и доброконных двесте да чугуевских калмыков и казаков сто человек с надлежащим при тех командах обер- и ундер-афицерами и старшиною немедленно туда из ближних мест отправить и поручить их в ведомство одного драгунских полков полковника, которого велено выбрать к тому способного, и быть оному при всей тамошней команде за брегадира и поступать по наставлению и ордерам обретающагося в Киеве нашего генерала и генерала-губернатора Леонтьева. Того ради имеете ви приказать к помянутим от вас ныне вновъ туда командиро- ванным, равно как и прежним тамо ж обретающихся компанейским пол- кам и малороссииским казакам з старшиною, всем быть в одной коман- де у вишеписанного ж определяемаго за брегадира полковника и по- ступать по его ордерам и приказам, имея в таком нужном деле, как в искоренении воровства и злодея гайдамаков, прилежное старание и труди неослабно. А оны компанейския и малороссииския козаки по лутчему своему знанию тамошних мест и обывателей с вьяшшим успе- хом пред другими в том служить могут. И мы в том особливо на ваше рачителнейшее старание благонадежны.

В Санкт-Пѣтербургѣ мая 14 дня 1752 года.

На подленной подписано тако по е. и. в. указу граф Алексей Бесту- жев-Румин, граф Михайло Воронцов.

Помітка: Пол[учено] юня 2 дня 1752 году. С подлинною грамотою чол войсковый канцелярист Иван Лебединский.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 623, арк. 2, з. Копія.

№ 111

1752 р. травня 21. Київ.— Лист кийського генерал-губерна- тора Михайла Леонтьєва до намісника Києво-Печерської лав- ри з проханням розшукати і направити в Київську губер- нську канцелярію підданих лаври, що брали участь у нападі на місто Лоїв

По секрету

Превелебнейший отец Киево-Печерския лавры наместник з братиею! Сего мая 15-го дня писал ко мне ис полского местечка Лоева вой- скии и Ошмянского повету ротмистр Рокицкий, что пойманные де вверху реки Днепра придворными ево жолнерами близ россииской границы и

взятые оными жолнерами против тамошнего Мостиского форпоста два человека злодеи-гайдамаки, а имянно: Грицко Кисленко да Грицко ж Пархоменко, в допросе своих между прочим показали, которые при том сво писме сообщены, что на разбоях были с ними ведомства Киево-Печерской лавры люди, а имянно: тертичник Степан Кучеренко, Яким — пилщик, живущей в печерской слободке кучер, прозванием Шила, находящейся в Киево-Печерской лавре за ключника запорожец Корней, пилщик Андреи, Захарку, которой обреталяся в Китаевском монастыре, а потом под Киевом у мельника, пилщики Матвеи да Юска; Иван Бурлак, которой умеет ездить на бойдаках и дубах; Афанасей Бурлак, которой обретається в Печерской лавре при волах, воловик Лукян; а местечка Кобеляк житель — атаман, а о имени ево неизвестно, которой был во услужении Киево-Печерской лавры на пивоварне и имел намерение итти с ними на разбои, и затем, что на Лыбеде у шинкаря Прача запился и тамо у одного шинкаря остался. И того ради изволите, ваша превелебность, приказать вышешоказанных злодеев тайными и весьма секретными способы сыскать и, забив в кандалы или ручные и ножные колодки, прислать в Киевскую генерал-губернаменскую канцелярию под крепким караулом и, что по сем воспоследует, о том писменно меня уведомить⁶⁴.

Вашей превелебности всегдашний слуга Михайло Леонтев
 Мая 21 дня 1752 году Киев.

Его пре[освященству] отцу Никифору.

Помітка: Под[ано] мая 24 дня 1752 года. Под[ано] в канцелярию июня 16 дня 1752 года.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні — 1, спр. 92, арк. 4. Оригінал.

№ 112

1752 р. червня 25. Харків.— Рапорт бригадира Петра Салтыкова Військовій колегії про кількість війська, призначеного для боротьби з гайдамаками у Задніпров'ї

Репорт учиненной, коликое число камандировано для искоренения гайдамацких собраниев заднепръских чинов и посколку от которого драгунских полков тож и от Молдавского гусарского и Чугуевского казачьего конного полков редовых и прочих чинов и с ними каких припасов о том значит ниже:

июня 25-го дня 1752-го году

Звание чинов	Драгунские полки							Итого
	Казанского	Ингер-моланского	Резанского	Тверского	Архангелогородского	Псковского	Молдавского гусарского	
Полковник за бригадира	—	—	—	—	—	1	—	1
М } пример	—	—	1	—	—	—	—	1
а } секунд	1	—	1	—	—	1	—	3
и } Итого:	—	—	—	—	—	1	—	1
о } Лекарь	—	—	—	—	—	—	—	1
р } Итого:	2	2	—	—	—	1	2	7
Капитанов	—	—	—	—	—	—	—	—
Поручников или за поручников	1	1	1	1	1	1	2	8
прапорщиков	5	5	1	1	1	1	4	18
Ундер-офицеров	6	6	2	2	2	2	4	24
Капралов	1	1	—	—	—	—	—	2
Писарей или драгун за писарей	2	2	—	—	—	—	—	4
Цырульников	3	3	1	1	1	1	4	14
Барабанщиков	150	150	50	50	50	50	—	500
Редовых драгун	—	—	—	—	—	—	200	200
гусар	—	1	—	—	—	—	—	1
Слесарей	1	—	—	—	—	1	1	3
Кузнецов	—	—	—	—	—	1	1	2
Кановалов	2	2	1	1	1	1	—	8
Извозчиков	173	173	56	56	56	60	220	794
Итого	174	173	57	56	56	62	220	798
Всего всех чинов								

Звание	Драгунские полки					
	Казанского	Ингер-моланского	Резанского	Тверского	Архангелогородского	Псковского
Для воски провианта:	4	4	2	2	2	2
Подъемных лошадей	2	2	1	1	1	1
Телег						
Для оной же команды тож и для прежде командированной находящейся за Днепром велено при нынешнем отправлении отпустить ящиков с патроны	1	1	1	1	1	1
Для кошения трав:	15	15	5	5	5	5
Кос сенокосных						

да по числу командированных драгун приказано отправить тапоров надлежащее по указам число да от Чугуевского казачьего конного полку команд[иро]вав отправить велено ротмистра одного с прочею старшиною и другими принадлежащими чинами по рассмотрению того полку полковника калмык и казаков доброконных сто человек.

Петр Салтыков

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/5, арк. 60. Оригінал.

1752 р. липня 13. Полтава.— Рапорт полтавського полковника Андрія Горленка гетьманові Кирилу Розумовському про появу гайдамацького загону в Коломацьких лісах

Ясневелможному високоповелителному господину, господину Малія Росії, обоих сторон Днепра и Войск Запорожских гетману, е. і. в. дѣйствителному камергеру імператорской Санкт-Пѣтербургской Академіи наук президенту, лейб-гвардіи Ізмаиловского полку подполковнику и обоих російских імператорских ординов святых апостола Андрея и Александра Невского, також полского Бѣлого орла и голстинского святія Анни, кавалеру Російской імперіи графу Кыриллу Григоріевичу его сіятелству Разумовскому в походную войсковую енералную канцелярію покорнѣишій репорт

Сего июля 12 дня полку Полтавского товариш Иван Богданович поданным в полковую канцелярію доношеніем представил, яко сего ж июля висшепоказаного числа, прибывши с хутора его Коломацкого, его люде объявили ему, что в лѣсах Коломацких, состоящих в смежности хутора его Коломацкого, воров до немалого числа появилось. И приходя де к пастухам, у скота его находячимся, спрашиваются, ест ли он или сини его в хуторѣ, и просил он, Богданович, тѣм доношеніем о том в полковой канцеляріи разсмотренія и опредѣленія. По которому доношенію, в силѣ високоповелителних вашей ясневелможности ордеров, для сиску висшеписанных воров два сотники полковіи — Черняк да старосанжаровскій Згурнов — отправлени. И велено им, взяв сотен своих виборних козаков по пятидесяти человек, доброконних и оружейних з списками, и со всею воинскою исправностію слѣдовать как скоро возможно. Едному с них в лѣса Коломацкіе, зачав от села Искровка Ровенской вниз по реки Коломаку и Свинковки Ворскла, а другому вгору Ворскла по Коломаку и Свинковки и в состоящих лѣсах и в других скритних мѣстах над висшеписанными появившимися в Коломацких лѣсах ворами денно и ночью поиск чинить. И в случае сиску оних воров и разбойников и других сумнителных людей — всемѣрно стараться переловить, а особливо ежели в каком мѣстѣ будут отакотвани, зараз чрез нарочних в полковую канцелярію репортовать. А буди оних собою им взять опасно и невозможно будет, то о том как можно скорѣе давать знать ближайшим селам или в сотнѣ сотенним старшинам, чтоб туда ж собрались и не выпустили уйтить таким злодѣям. И как переловлени будут оних, забив в ручніе и ножніе колодки, прислалі в полковую канцелярію под крѣпчайшим караулом, чтоб в пути бѣжать не могли. А в случае сопротивленія оних воров, буди би гдѣ ними сискани бить могли, поступать им как с неприятелмі. Однако при том накрѣпко смотрѣть, чтоб козакам вреду или урону не учинилось: А дабы отнюдь в селлах, в деревнях, винокурнях и в других мѣстах сумнителних и безпашпортних людей во уквивателствѣ и ежели б кто где из таковых сомнителних и воровских людей могл бить винайден, таковых зараз отнюдь нікто не закривая ни ради свойства, ни дружби, объявляли об них, гдѣ кому способнѣе, сѣлским атаманам или сотенним правлениям. От коих, взяв под караул,

отсилать в полковую канцелярію для роспросу, то б они, сотники, всѣ села, деревнѣ, хутори, винокурнѣ и другіе мѣста, состоящіе по реки Коломаку и Ворскла, отѣхали и во всѣх тамошних селлах, деревнях, у сѣлских старшин, а во владѣлческих у самих владѣлцов, в неименіи ж владѣлцов — у прикажчиков их, а в свободних — у атаманов и войтов, в силѣ високоповелителного вашей ясневелможности ордера подписки взяли в том, что они того неусипно будут наблюдать, что сколь скоро в их селѣ или деревнѣ какой безпашпортной и сумнителной человек явится, такова тотчас, взяв, представили на уряди, да хотя би какой и из пашпортом явился, то и о таком своим командирам доносили б для свѣдѣтелствованія его пашпорта — достовѣренли, и в тѣх подписках обовязать каждого, и буди кто из них в том небрежителен явился и недосмотрѣл того, что вѣдомства ево в селѣ или в деревнѣ, либо в футорѣ и пасѣке, и оніе из гайдамак и других каких воров могли ко уквивателству допущени быть и им какое хотя тайно чинено б быть могло снабдѣніе харчами, за то у владѣлцов тѣ села и деревнѣ конфѣсковани, а старшини сотеніе будут. И тѣ подписки владѣлческіе прикажчики жесточайше наказани будут. И тѣ подписки прислалі в полковую канцелярію при репортах, в таком де их пересматриваніи по хуторам и деревням буди би, гдѣ ими, сотниками, на степу или по хуторам какіе могли сумнителніе или безпашпортніе или шатающіеся люде явитись, оних тотчас ловить и, забив в колодки, прислалі в полковую слѣдовать, то им, сотникам, снесворі изобикли всегда за командою слѣдовать, то им, сотникам, снесворі между собою, слѣдовать одному з них вниз реки Ворскла, а другошму — верх реки Ворскла, Коломака и Свинковки и по вышеписаному поиск чинить неотменно. О чем полковая Полтавская канцелярія ясневелможности вашей нижайше чрез сіе репортует⁶⁵.

1752 году июля 13 дня Полтава.

Полковник Андрей Горленко

Помітка: Пол[учено] юля 28 дня 1752 году. Записав, доложить.
ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 739, арк. 2—3. Оригінал.

1752 р. липня 30. Київ.— Лист київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва до гетьмана Кирила Розумовського про появу на Дніпрі гайдамацького загону, який брав участь у нападі на село Свидівка, про затримання і смерть пораненого гайдамаки Леся Безпалого

Ясневелможный господин и высокопревосходительнейший господин Малые России, обоих сторон Днепра и Войск Запорожских гетман и е. і. в. действительный камергер императорской Академии наук президент и лейб-гвардии Измаиловского полку подполковник и разных ордин и кавалер сиятельнейший граф, милостивый государь мой Кирила Григорьевич!

Сего июля 28-го числа обретающеся на Черкасском форпосте киевского гарнизона капитан Максимов присланным ко мне репортом

1752 р. жовтня 12. Київ.— Лист київського обер-коменданта Івана Костюрина до намісника Києво-Печерської лаври Йосипа Оранського з проханням вжити заходів щодо розшуку гайдамаків, які переховуються в лаврських володіннях

Превелебнейшии отец Києво-Печерския лавры намесник з братиею!

Понеже по имеющимся в Киевской губернской канцелярии как по прежним, так и по вновь вступившим гайдамацки[м] делам являється, яко оные злодеи-гайдамаки, шатаєсь около Киева и в пограничных полских местах, разбои чинять.

А при том по большої части прибежище имеют в монастырских шинках и в монастырских селех и деревнях и близ тех монастырских же сел и деревень в лесах, а хотя оных сел и деревень городничие и обыватели, а шинковных домов шинкари и за подлинно про таких злодеев-гайдамаков ведают, но никакова к поиску и поимке оных злодеев рачительства от них не бивает, но, еще умалчивая, нигде о том и не объявляют. И от того не инако, как по силе е. и. в. указов, к неисполнению причтено быть может, а тем злодеям-гайдамакам к безстрашию и к размножению такова их злодея и воровства служить. А как видимо есть не от чего иного оное происходит, как толко от единой в супротивлении против тех злодеев-гайдамаков робости и оплошности, а в протчем и от воровских приемов от них, злодеев, краденых денег и пожитков поступок, как то и ныне по вновь вступившему следственному гайдамацкому в Киевской губернской канцелярии делу явствует имянно: буде же и впрядь от вышеписанных монастырских городничих и обывателей и от шинкарей робости и оплошности и протчие слабые поступки и продерзости происходят будут, то никакои к точному оных злодеев искоренению надежды не останетца. И того ради ваше превелебность изволите приказать с таковыми злодеями поступать в силе состоявшихся об оных злодеях неоднократных высочайших е. и. в. указов⁶⁸, а протчие плутни и противные указом поступки вывести и вовсе истребить, и во осторожность такова худого безславия, а в противном случае опасаясь по претенсиям и взыскания, что же касаетца до посылок для поиску и поимки тех злодеев регулярных команд, то оные команды, кои скоро об них, злодеях, уведано будет, всегда в готовности состоять, как-то и недавно несколько партии действительно в командировании находилось и два человека оных злодеев-гайдамаков поимано. И что по сему воспоследует, о том вашу превелебность прошу уведомлением меня не оставит, а к преосвященнейшому архиепископу и митрополиту киевскому и Киево-Межигорского монастыря к отцу архимандриту з братиею о том же ис Киевской губернской канцелярии писано⁶⁹.

Вашей превелебности всегдашний слуга И. Костюрин

Київ 12 октября 1752 году.

Помітка: Под[ано] 1752 года октября 13. Записать.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні — I, спр. 92, арк. 8. Оригінал.

1752 р. грудня 23. Київ.— Донесення Київського магістрату Київській губернській канцелярії про затримання Хоми Білокура, який в 1751 р. брав участь у нападі на управителя міста Макарів

В Киевскую губернскую канцелярию от Киевского магистрата доношение

Сего 1752 году декабря 16 пойманній вор и разбойник Хома Яценко, прозваніем Бѣлокур, допросом между протчим показал, яко прошлого 751 году в месяць июль совокупясь он, Бѣлокур, с инними седмю товарищи вори и разбойники, а именно: з Федором, Семеном, Стефаном, Гаврилом, Терешком и Федором Ганжею, у кривого дѣда Павла Спанковского ис Киева пошли в заграничное полское мѣстечко Макаровское и тамо ночью на двор напав, в нем будучого губернатора звязали, били и пожитки, одежду и денги и протчое зграбили и позабирали, по которих отходѣ поляки з Макарова, нагнав Федора ватажка, до смерти застрелом ранили, а три лили, а его, Хому, и других трох товарищей пострелом ранили, а три с них не раненіе остались, с коих Конон поляками и пойман, а он з Гаврилом, Терешком и Федором Ганжею пришов в Киев, поросходились врознь. А понеже он, Хома Яценко Бѣлокур, на разбоях в Макаровѣ точно находилсе и в оборонѣ от поляков в голову и в руку пулею ранен, малоросійского Нѣжинского полку, сотнѣ Ивангородской, мѣстечка Ивангородка родимец, козакой син. Того для отсылки оного Хому, куда надлежит, при сем в Киевскую губернскую канцелярию посилаем.

Е. і. в. прародителной отчини богом хранима града Киева.

Бурмистр Михайло Іосифович

Сегорочни бурмистр Данило Чишинич

1752 году декабря 23 дня.
Помітка: 1752 декабря в 26 день. Записав, взять в повытѣя и присланного злодея-гайдамаку принять и отправить в Глухов, в Генералную войсковую канцелярию, ко определенным членам при писме и при объявленном указе немедленно.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 2121, арк. 3. Оригінал.

1753 р. червня 20. Гирло річки Верблюжки.— Рапорт миргородського полкового обозного Федора Москова Генеральній військовій канцелярії про результати розшуку гайдамаків у Задніпров'ї⁷⁰

В Генералную войсковую канцелярию от обретающося в Заднепрских местах во искоренении гайдамак обозного полкового миргородского Москова всепокорнейший репорт

Хотя сего июня от 11 дня за силу даной мнѣ з Генеральной войсковой канцелярии инструкции репортовано от мене в оную Генеральную войсковую канцелярию, что за поворотом з розъездов находячиєся в коман-

3

Кіевська Губернська Канцелярія
о Кієвського Магістрата

Донесеніє

Сего 1752 року Декабра 16. пойманій вбръ и
Лавдойнїиъ Холма Яценуе прозванїемі облокхръ
во провїиъ Мисѣу протїиъ, показалъ, яко прош-
лого 752 года в Мѣсѣ Іюль со вхатяся онъ облокхръ
сѣиїиъ Сѣдлїиъ ттоварїиъ вбръ и Лавдойнїиъ,
а и Мѣсто з Шоломъ, Сѣдїиъ, Стефановиъ, Зав-
ловиъ, Тершнѣвиъ, и Шоломъ Данѣиъ, вклїиъ
вѣдѣ, Павла Сланковскогѣ и сѣиъ поимлїи въ за-
нїиъ полкѣ Мѣстїиъ Макаровѣ, и ттлѣ по тѣмъ
на хѣвѣ на тѣмъ вѣнѣмъ дубѣгѣгѣ Губернатола з вѣдѣ-
лїи, вїлїи, и по хїиъ, вѣдѣ, и вѣнѣ и прѣгѣ
з вѣдѣ и по задїиъ, по хїиъ в лѣвѣ полянїи
з Макарова на днѣ Шѣора батїиъка во вѣдѣиъ за-
тїиъ, а сѣвѣ Холма и вѣдѣиъ ттлѣ ттоварїиъ
ттоварїиъ ланїиъ, а ттлѣ и нїиъ не ланїиъ вѣдѣ-
лїиъ, сѣиъ лѣвѣ полянїиъ и ттлѣиъ, а онъ

з вѣдѣиъ ттлѣиъ и Шоломъ Данѣиъ прїиъ
сѣиъ полкѣиъ в лѣвѣ, а ттлѣиъ онъ Холма
Яценуе облокхръ на Лавдойнїиъ в Макаровѣ ттлѣиъ на Лавдойнїиъ,
и вѣдѣиъ в Полянїиъ в лѣвѣ и вѣдѣиъ ттлѣиъ ланїиъ
онъ сѣвѣ Холма облокхръ Малѣссїиъскогѣ Шѣорїиъскогѣ полкѣ
вѣдѣиъ Шѣорїиъскогѣ Мѣстїиъ Данѣиъ ланїиъ
по задїиъ ттлѣиъ ттлѣиъ, а вѣдѣиъ онѣ Холма
на Лавдойнїиъ прїиъ в Кіевскѣиъ Губернскѣиъ Канцеля-
рїиъ по сїиъ лѣвѣ.

Ся Імпіатїиъскогѣ вѣдѣиъ
Мѣстїиъскогѣ вѣдѣиъ Холма
Губернскѣиъ Мѣстїиъскогѣ
Шоломъ Шѣорїиъскогѣ

1752 года
Декабра 16 Дня

Донесення Київського магістрату Київській губернській канцелярії про затримання Хоми Білокура, який в 1751 р. брав участь в нападі на управителя м. Макарова.

дѣ моей сотники Миргородского полку криловскій Рудь, уцтвицкий Каракаш да Полтавского полку кишѣнскій Потоцкій репортовали мене, яко они, будучи с командами в степних местах в сиску гайдамак, нигдѣ их по крайнему их старательству не сискали і не видали і никто, чтоб гдѣ оние гайдамаки в россійских границах матались и какую пакость кому учинили, з жалобою до команды моей не являлся і о протчем, как в том репортѣ явствует. Но понеже сего ж іюня 13 дня находящійся в командѣ моей Полтавского полку сотник кишѣнскій Потоцкій, состоящій с опредѣленною ему командою для сиску і поимки гайдамак в урочищѣ Вербовом, присланим ко мнѣ репортом представил: будучи де он с командою своею в разъездѣ, сискал в урочищѣ Балацковим пеших гайдамаков вооруженных до дватцати человек, которые де тамо в великой крѣпѣ в болотѣ находятся, і требовал от мене присилки к себѣ в помощь одной пушки с пристойною командою, почему от мене к ему, сотнику кишѣнскому Потоцкому, една пушка с припаси і сто пятьдесят человек козаков при сотнику криловскому Рудю к совершеному добитию оних гайдамак и отправлены били и даним от мене ему, сотнику Рудю, писменним приказом велено со оною пушкою і командою следовать как наискорѣйше денно і ночью к показаному урочищу Балацковим і тамо в добитии тѣх сисканих сотником кишѣнским Потоцким гайдамак ревностное имѣть старание и отнюдь ни единого из рук не упустить и егда оние пойманы битъ могли б, то, перевязав их крѣпко і забив в колодки, присилать к ставки моей к урочищу устя Верблюжки для отсылки от мене по следствию, куда надлежатимет. А сего ж іюня 18 дня оной сотник криловской Рудь присланим ко мнѣ репортом объявляет, что оние гайдамаки до прибития его, сотника Рудя, с тоєю пушкою і командою к тем Балацковим неведомо где безвестно скрылись и их, гайдамак, он, Рудь, крайне сискать не могл. Объявленной же сотник Полтавского полку кишѣнскій Потоцкій, будучи при том Балацковим, за скритием безвѣстно оних сискания ним гайдамак, приличных к оним гайдамакам к согласію живущих тамо, в Балацковом лиманѣ, в зѣмовнику, запорожских козаков, шинкарей курѣных: левушковских Грицка, а прозвания не знает никакого, і Трофима Бѣлого да курѣного тимошѣвского Ивана Шулгу, в которых оние гайдамаки, бивало, ежечасто пют горѣлку, да васюринского курѣного, особено своим зимовником живущого, Левка Горкушу, взяв под караул и о том ко мнѣ репортовал і на оной его, сотника, репорт посланим от мене к нему ордером велено о тому показаному ним, сотником, на шинкарей приличію і согласію до гайдамак, в чем імено они, шинкарѣ, приличіе, аккуратно доследоватся і мене репертовать. Сего ж іюня 19 дня он, сотник кишѣнскій Потоцкій, при репортѣ своем сообщил ко мнѣ объявленных шинкарей Грицка с товарищи допросные рѣчи, с которых видно, что они к воровскому приличію і к согласію с гайдамаками не винулись і между протчим показали, что будто о тех криючихся в Балацковом гайдамаках асаулам сѣчовому Ивану Бурносу і гардовскому Широкому за приездом их, асаулов, к ним, шинкарам, (не ведают они, для чего) знать давали. Для того писано от мене к господину атаману кошевому Войска Низового Запорожского Павлу Ивановичу с требованіем, даби он приказал с кем подлежит, учинить аккуратную справку, за подлино ль вишеписаніе взятіе сотником кишѣнским Потоцким под караул шинкарѣ Грицко і Трофим Бѣлій с товарищи объявляли про означенных матавшихся в урочищѣ

Балацковом гайдамак показаним асаулом сѣчовому Ивану Бурносу і гардовскому Широкому і били за ними, гайдамаками, от Коша поиск и часто упоминаеміе шинкарѣ, не бивали ль когда в каковом приличествѣ к воровству із гайдамаками в согласіи и доброго ль они состояния люде і впредь ежели паче чаяния их, шинкарей, от Генеральной войсковой канцеляріи востребовано будет, могут ли они битъ в наличности і отправлены, куда повелено будет. І о том всем ко мнѣ писмено он, господин атаман кошевой, засвѣдителействовал би. До получения же от его, господина атамана кошевого, такового засвѣдителействования оних шинкарей велено от мене ему, сотнику кишѣнскому Потоцкому, при дистанціи его в Вербовом содержат под караулом. При оних же находившихся в Балацкових гайдамаках по сознатию показаних шинкарей ватажками имѣются сѣчовіе козаки два брати Василь і Матвѣй Табанцѣ, а болѣе там гайдамак нигдѣ командою моею до отпуску сего не сискано і про оних не слышно, о чем в Генеральную войсковую канцелярію всепокорнѣйше репортую.

Обозній полковій миргородскій Федор Москов

1753 году іюня от 20 дня, от устя речки Верблюжки.

Помітка: Пол[учен] 1753 году іюля 5. Записать к докладу.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 11859, арк. 2, 3. Оригінал.

№ 119

1753 р. вересня 4. Київ.— Донесення київського обер-коменданта Івана Костюрина Колегії іноземних справ про захоплення трьох гайдамаків, які брали участь у нападі на села Здешки і Змагайлівка⁷¹

По секрету

В Государственную коллегію иностранных дел от брегандира и киевского обер-коменданта всепокорнейшее доношение
Минувшого августа 31-го числа сего 1753 году обретающеися внизу реки Днепра на Кременчуцком форпосте лантѣмилицкаго Рылского * полку полковник фон-Меркелбах в Киевскую губернскую канцелярію репортовал и при том прислал пойманых неподалеку от Кременчука казаков гайдамаков: Якова Шуль в лозах трех человек запорожских казаків гайдамаков: Якова Шуль женка, Омеляна Сибирскаго да Василья Дырченка из сыскавшимися при них собственными их и грабежными пожитками, которые в оной губернской канцеляріи распрашиваны, а в распросех показали⁷². Что было они обще из другими товарищами их запорожскими ж казакими дватцатью семью человеки (всего ис ними тритцать человек) за границу на разбоях в полских селах — в Здешках да в Змагайловки, а атаманом де и подговоръщиком и приводцом в полские места при них был пришедъшей в нынѣшнем 1753-м году из заграницы в Запорожскую Сечь на житье полской шляхтич Иван, а прозвания ево и откуда ис Полши он пришел, про то де они не знают, а в бытность

* У тексті двічі «Рылского».

их в Полше близ полского местечка Бугуславля. в лесу, од полских войск партия учинила на них, гайдамаков, нападения, от которои де партии из них, гайдамаков, двое ранены, а один убит до смерти, а протъчие все гайдамаки от тои полскои партни розбежались безвестно, а они де три человека обще з двумя человеки товарищами их гайдамаками ж — всего пять человек, потому ж оттуда бежали к россискои границе и, пришед к реку Днепру и украв тамо три лотки, и сехали на них воденым путем до местечка Кременчука, но токмо оные два человека товарищи от них отстали и где девались, не знают, а они де три человека, будучи против Кременчуцкаго форпоста в лозах, присланными с того фарпоста драгунами пойманы и в Киев присланы. А по окончании тех их роспросов оные три человека гайдамаки, по силе е. и. в. указа из Государственной коллегии иностранных дел в прошлом 1750-м году * ноября 29 числа в Киевскую губернскую канцелярию присланнаго, ис показанными грабежными и собственными их вещьми и с распросными речми в Глухов при писме Генералной войсковой канцелярии к членам для надлежащего им по указом е. и. в. и по силе малороссиских прав наказания и определения отправлены под крепким караулом. А над протчими товарищами их поиск чиниться. И о том в Государственную коллегию иностранных дел всепокорнейше доношу во известие, а к господину генералу-лейтенанту и ковалеру и е. и. в. действителному камергеру графу Петру Семеновичу Салтыкову о том же посланным от меня репортом представлено.

Киев 4 сентября 1753 году.

Помітка: В такой же силе послан репорт графу Петру Семеновичу Салтыкову. Таковы посланы с нарочно отправленным киевским репортом Степаном Амановским 4 сентября.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 2313, арк. 19. Відпуск.

№ 120

1753 р. вересня 13. Глухів.— Ордер Генеральной вийськової канцелярії Генеральному вийськовому суду в справі заарештованих біля Кременчука гайдамаків Якова Шульженка, Омеляна Кучер-Сибірського і Василя Дивченка-Касьяна

З Генеральной войсковой канцелярии [в суд] Генеральной ордера Сего сентября 13 дня при писмѣ господина бригадира и киевского обер-коменданта Костюрина присланы из Киевской губернской канцелярии в Генеральную войсковую канцелярию три человекѣ гайдамак, а именно: Яков Шульженко, Омелян Кучер-Сибирский и Василь Дивченко-Касян, которіе пойманы неподалеку от Кременчука в лозах и представлены в ту губернскую канцелярию от обрѣтающогось на Кременчуцком фарпостѣ ландмилицкого Рилского полку господина полковника фон-Меркелбаха, причем сообщени их распроси, в коих они винились в том, что были на разбоях за границею в разних полских местах обще з дватцатю семью человеки гайдамаками ж. Да при

* Так в тексті.

них же прислано в Генеральную канцелярию как собственние, так и грабежные пожитки и, по определению Генеральной войсковой канцелярии, велено оних трех человекѣ гайдамак с тѣми роспросами и их пожитками, о которых у сего реестра прилагается, при сем в суд Генеральной отослать, кои и отсылаются с таким предложением, дабы в оном Генеральном судѣ поступлено было с ним в силѣ указов е. и. в. и малороссійских прав без жадного послабления. Если ж оные гайдамаки по винѣ преступленія своего подлежат будут смертной казни, то, не чиня экзекуции, представить Генеральной войсковой канцелярии со мнѣнием, а о сем для вѣдома и к оному господину бригадиру и киевскому обер-коменданту Костюрину з Генеральной канцелярии писано ⁷³.

Михайло Скоропадский
Петр Апостол
Василь Гудович

1753 году сентября 13 дня.

Помітка: 1753 году сентября 15. Записав, взят [...]*, а прислат [...] * колодников, описав их лета и примѣти, отослать для содержания в остроги под караулом при ордирѣ к караульному обахтному офѣцеру и пожитки по приложенному реестру принять за роспискою и содержать до определения в цѣлости. Приложенія же оних колодников роспроси им, колодникам, прочеть и по прочетѣ, что и в дополнение покажут, доложить к слушанию немедленно.

Петр Валкевич
Петр Искрицкий
Петр Горленко

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 11954, арк. 1. Оригінал.

№ 121

1753 р. вересня 13. Київ.— Ордер київського обер-коменданта Івана Костюрина квартирмейстрові Рильського ландмилицького полку Єфим'єву про затримку на Мостиському форпості гайдамаків, що напали на будинок орендаря шляхтича Загурського в місті Гостомель

1753 году сентября в 13 день по указу е. и. в. присутствующии в Киевской губернской канцелярии по силе е. и. в. из Правительствующаго Сената указа бригадир и киевской обер-комендант слушав подданого в оной губернской канцелярии полского местечка Гостомля от шляхтича Яна Загурского доношения ⁷⁴, в котором написано, что сего сентября под 10-е число оногo местечка Гостомля на жителя жидо, аного шляхтича Загурского арендаря Мевша Іцковича, напав ночью, оном времени гайдамаки некоторые, из имущества его денги и пожитки взяли и ис того местечка Гостомля бежали. А оной его арендаря имеет подозрение маетности Киево-Богоявленского Братского училищнаго монастыря села Мостищ жителя Григорья на челядников его, Данилу, Екима да Михайлу, что оные его, жидо, ограбили и по

* Текст пошкоджений.

тому просил оной жид, дабы те челядники на грянице для опознания им при Мостиском форпосте представлены были. Приказал о сыску и о представлении вышеписанных трех человек для узнания их оным жидом на границе ко обретающемуся на оном Мостиском форпосте лантмилицкого Рылского полку квартирмистру Ефимьеву⁷⁵.

И буде заподлинно явятся они, что были на вышеписанном разбое, то, забив оных в ручные и ножные колодки, прислать в Киевскую губернскую канцелярию под крепким караулом, Киево-Богоявленского Братского училищного монастыря к архимандриту писать⁷⁶, а ко объявленному вахмистру послать указ, в котором упомянуть, когда означенные три человека на Мостиской форпост представлены будут, то с показанным жидом на границе видится допустить, а объявленного шляхтича Загурского из будущими при нем двумя человеки служителми за границу пропустить.

Иван Костюрин

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 2433, арк. 3. Оригінал.

№ 122

1753 р. листопада 28. Глухів.— Донесення військового канцеляриста Василя Карпеки Генеральній військовій канцелярії про необхідність вирядити війська на хутір гайдамацького отамана Коробова, загін якого нараховує 400 чоловік

В Генералную войсковую канцелярию всенижайшее доношение значковой товариш сотнѣ Глуховской Яков Котляренко объявил мнѣ, что, будучи он в Ямполь, слышал от жителей марчишино-будянских Марущенко и Гребенника, что оны между прочим говорили: как де ворам не быть? Один де Коробов толко имѣет десять атаманов, а в них команды по сороку человек и оной де Коробов, призвав тѣх атаманов своих, говорил: пишут де до мене з Стародуба, что еден з товарищей наших пойман и содержится в Стародубовской полковой канцелярии, а претензии на нем триста рублей и тѣ де денги надобно в скором времени собрать для выкупу оного товарища нашего, чтобы он в дальнем роспросѣ и яснѣе не показал. И тѣ де атаман послѣ рѣчи его, Коробова, сказали: мы де готовы, буди прикажешь. И показанный Коробов сказал: ступайте, толко смотрѣть.

А ето де было в недавном времени: и хотя реченный Котляренко спрашивал их, Марущенко и Гребенника, от кого де вы слышали? Точию де они болѣе ему ничего в отвѣт не объявили и замолчали. Показанный же Коробов яко уже главный приличней вор и в Севской провинциальной канцелярии за воровство под караулом сидѣл и платилъся за ворованіе им вещи да и всѣ вори, шатающіеся коло рубежа, вѣдомы ему, Коробову, может и про тѣх воров, которіе дом отца нашего Стефана Карпѣки разорили, вѣдать. Того ради Генеральной войсковой канцелярии с нижайшою моею покорностію прошу помянутого Якова Котляренко призвав, сказку с его снять, как он от Марушенка и Гребенника слышал. И по той сказки их самих допросит, ибо оны про его, Коробова, воровскій промысл могут совершенно вѣдать, и по тому

их допросѣ, о допросѣ кого надлежит, учинить милостивое разсмотрѣніе и определѣніе, а при том особливо прошу, поколь он, Коробов, увѣдает о сем, наряда команду, отправить в хутор его, Коробова, и тайники воровскіе, построенніе в землѣ для передерживанія краденых вещей, перетрусить⁷⁷.

1753 году ноября 28. Войсковій канцелярист Василь Карпѣка
Помітка: Подано 1753 году ноября 29. Записать к докладу.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 11721, арк. 35. Оригінал.

№ 123

1753 р. грудня 22. Москва.— Ордер гетьмана Кирила Розумовського Генеральній військовій канцелярії про розшук гайдамаків, що діяли в районі Глухова, у Путивльському і Севському повітах

Граф Кирилл Разумовскій, гетман и кавалер нашей Генеральной войсковой канцелярии.

По доношенію оной Генеральной войсковой канцелярии и по присланному при оном доношенію ж суда Войскового генерального о умножившихся разбойнических нападеніях и смертних мучительствах и убийствах в разных мѣстах около города Глухова и помѣжных с уездами Сѣвским и Путивским не токмо по дорогам, но и на жилие дома и хутори послан от нас лист в Государственную коллегию иностранных дѣл с прошеніем, чтоб к прекращенію и крайнему искорененію вышеобъявленных явившихся разбоев, для сыску и поимки таких воров и разбойников и их товарищей в малороссійских ближних около Глухова, також і в великороссійских Сѣвского и Путивльского уездов пограничных з Малороссією мѣстах из регулярных полков, откуда способнѣе определит доволную команду, высочайшего указа з притвержденіем будущему при той регулярной командѣ командиру, чтоб он по согласію з малороссійскою старшиною, определенною з командами к тому ж искорененію в сиске оних воров и разбойников, гдѣ толко об них увѣдано будет, и о поимке в представленіи их к надлежащему суду, гдѣ от оних разбой и воровства чинени, поступал також. Ежели б по дѣлам и розискам, чинимим в суду Генеральном над поиманными разбойниками, потребно было сискиват оговоренных в великороссійских мѣстах, то и тѣх оною командою повелено б сискиват и представляют к суду. А о сем ко извѣстію і нашей Генеральной войсковой канцелярии предлагаем.

В оригинальном подпис по сему: гетман граф К. Разумовскій
Войсковій канцелярист Федор Ситенский
Тажко подлениий ордер принял в архиву канцелярист Демян Петрашевич.

1753 году декабря 22 Москва.

Помітка: Получен 1753 году декабря 28 дня, записат.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 11721, арк. 72. Копія.

1754 р. травня 5. Фортеця св. Єлизавети.— Лист коменданта фортеці св. Єлизавети генерал-майора Івана Глебова до кошового отамана Якіма Ігнатовича, в якому він повідомляє про затримання шести гайдамаків із запорожців і просить розшукати інших, що втекли на територію Запорізької Січі⁷⁸

Высокопочтеннейши Воиска Запорожского Низоваго господин кошевы атаман, мой благодетель!

В минувшем апреле месяце состоящею здесь третьяго компанейского полку командою отаковано было следующих в Полскую область гайдамак одиннадцать человек, которые при поимке их, вооружась, одного атамана списом ранили, и из них поиман[ы] толко шесть человек, а еще бывшие с ними товарищи их пять человек бежали. Те ж поиманные допросами показали, что они жили в Сечи Запорожской в чумачестве по разным местам и собравшись из Гарду, где они все были для ловли рыбы и протчаго, намерены были итить гайдамачить в Полшу, точию не проехав туда, поиманы, а те их товарищи пять человек, кои при поимке бежали, из Сечи ж Запорожской казаки, а именно: Незамаевского куреня — Василь Самарец, кои объявленного атамана при поимке их списом поколол, Роговского куреня — Степан Коротки да Пархом Велики, Ивановского куреня — Николаи Таран да Корсуньского куреня — Яцко Язык. А понеже и тех злодеев как возможно сыскать и без должнаго по е. и. в. указом, а паче ко искоренению их злаго промысла да и другим в страх упустить не можно, того ради благоволите оных бежавших гайдамак вышеписанных по имению как можно приказать сыскать и к тому нарочно старание приложить, дабы они яко злодеи за их промысл и происходствы так не остались и не могло б быть как самим им, так и другим, впредь к тому поводу при том же и о следующем упомянуть не оставил, понеже, как вышеупомянуто, те все гайдамаки на злой их промысл собрались было из Гарду, что знатно не очень хорошее смотрение от туташнего гардового полковника состоит. Того ради и об оном благоволите приказать подтвердить, дабы и в Гарду за имеющими запорожскими казаками крепкое смотрение и от всяких их происходств униманы были и бес пошпортов никто нигде не шатался, чтоб через такое доброе смотрение не толико в самом деле их злои промысловсе искоренен был, но и намерение их х таким шалостям вовсе ж пресечся могло.

Почтеннейши господин кошевы атаман, ваш доброжелательный слуга Иван Глебов.

Маия 5 дня 1754 году.

Помітка: Полученно 12 дня маія 1754-го году.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 20, арк. 26. Оригінал.

1754 р. жовтня 10. Фортеця св. Єлизавети.— Лист коменданта фортеці св. Єлизавети генерал-майора Івана Глебова до кошового отамана Якіма Ігнатовича, в якому він просить розшукати і відправити в Генеральну військову канцелярію учасників нападу на таращанського управителя, а також усунути з посади гардового полковника Легу за допомогу гайдамакам⁷⁹

Высокопочтеннейши Воиска Запорожского Низоваго господин кошевы атаман, мой благодетель!

Неоднократно писал я к вам о многих чинимых в Гарду казаками и самим полковником Легою разным людем обидах. А сего октября 3 дня прислан сюда из Гарду от тамо стоящаго капитана с командою Эртмана полской человек Тимофей Крапилмицки, взятой гайдамаками, от коих он ушел и явился при той команде, которой допросом показал, что, будучи ему в полском местечке Тарашчи, у тамошнего губернатора Ильяшевича, в одно время ночью дватцать человек гайдамак, назад тому недели с четыре, напали на вышеписанного губернатора Ильяшевича и ограбили у него серебро и денги и прочее. При чем и ево связали и хотели было бить, чтоб он сказывал, где денги и пожитки ононого губернатора лежат, токмо де оной губернатор до того не допустил. И взяли ево для несения сум с пожитками, которыми он и шел. И дорогою де идучи другое местечко Кишеватою ограбили, також и еще два села Кирданы и Саики ограбили ж. И все денги и пожитки несли на себе, а потом, отняв на дороге двух лошадей и воз, запрягши, все те воровские пожитки везли. И ехали к реке Синюхи полскою и ту-рекою границею и оную реку Синюху, где она в Буг впадает, ниже существующей броду реки Синюхи команды перебрались в остров, называемой Синевицкий, и переправлялись оне на оной, отняв у имеющих тамо воемой Синевицкий, и переправлялись оне на оной, отняв у имеющих там, на реке, рыбалков трех человек каюки, и, переправясь оттуда обратно, в турецкую сторону пошли до Гарду и перешли [Буг] в Гарду на броду, тайным образом от команды тамошней в остров, где церков их состоит. Откуда вночи четыре человека пошли к полковнику гардовому Леге для объявления о своем гайдамачестве, а имянно: Василен Латун, Василен Попович, Никита Каракей да Уманского куреня Корней Черепиха. И понесли ему, полковнику Леге, с ледунки бляху серебряную под золотом, нож, серебром оправленной, перстней серебряных с камнями — два, которой подарок, как он от тех гайдамак слышел, помянутой полковник Лега с благодарением принял. И их попрежнему отпустил, причем им приказывал, чтоб никто из них не шатался, понеже обездка запорожская ездит, дабы их не переловили. О чем те [прибывшия] обратно от него, полковника Леги, четыре человека гайдамаки другим своим товарищам, оставшим на оном острове, объявили обстоятельно, чтоб никто [...] * из них не шатался и [опасались] той парти. На дру[гой] же день он, полковник, к [оним] гайдамакам приходил, и [все] с ним пили. А он, Крапилмицки, толко на

* Текст пошкоджений.

том острове был один день, а на другой день, как те гаидамаки напились пьяны, то в то время ввечеру он ушел и, перебравши, на броду между камнями пачевал, а когда свет стал, то он, пришед, при тамошней воинской команде явился и о тех гаидамаках объявил.

Из оных же гаидамак именно он знает ватажка-запорожец Василь Латунь, казаки Грицко Грива, Василь Попович, Василь Малы, Ониско Караки, Демко Караван, Федор Мякота, Антон, Герасим Траско и Трофим, а прозвания не знает, да куреня Уманского [Кор]нен Черпаха, а протчих же казаков, как их зовут и которых куреней, не знает же. При нем де, Крапилмицком, оне, гаидамаки, никого до смерти не убили, а слышел он от них, что под Лысенкою людеи человек здеся оне убили. А понеже, если такое показание и происхождение явитца правда, то за такими потворствами камандующих, яко то Лега, которых было следовало от всяких их происшеств унимать и искоренять и в злодействе препятствие чинить, но, как вишеписано, полковник Лега и подарок от них якобы принял, чрез то не инное, что как паче к их злодействию повод даетца и искоренить их, злодесв, никак не можно. Того ради, по таким происходам надлежит гардового полковника Легу, сменя другим и как возможно вышеписанных всех показанных злодеев сыскав, и обо всех их злодействах накрепко всеми ими, а о полковнике, яко зная о их злодействе, за неискоренение и о паче еще и за взятку с них изследовать в силе е. и. в. высочайших указов и малороссийских прав, а бес того отнюдь оног упустить не должно. А к тому следствию по уведомлению от вас имеет быть определен от меня из воинской каманды офицер, а для лутчего доказателства и улики, в чем иногда запитатца будут, к тому следствию имеет быть отослан и показатель Крапилмицкий, которой нарочно для того здесь содержитца. Что все особливо на ваш ответ предаетца, а по изследовании всех их для учинения с ними за те их злодейства по правам должно отослать их куда по силе указов таковых повелено — в Генералную воисковую канцелярию.

В протчем пребываю высокопочтеннейшии Войска Запорожскаго кошевы атаман, ваш доброжелателны слуга

Иван Глебов

Октября 10-го дня 1754 году. К[репость] св. Елисаветы.

Помітка: Получено 1754 года октября 16 дня.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 20, арк. 103, 104, 113. Оригінал.

№ 126

1755 р. лютого 13. Київ.— Лист київського віце-губернатора Івана Костюрина до архимандрита Києво-Печерської лаври про розшуки гайдамаків, які напали на вдову протопопа Трипілля Миколи Величковського Марину та її робітників і захопили їх майно та коней

Преподобнейший отец Киево-Печерския лавры архимандрит з братиею, государь мой!

Сего февраля 13-го дня подданым в Киевскую губернскую канцелярию доношением епархии Киево-Софейского катедрального монасты-

ря местечка Треполья бывшего протопопа Николая Величковского жена ево вдова Марина, Семенова дочь, представляла, что сего же де февраля 11-го числа во время отезду ее ис Киева до Треполья, не доехав до села Пирогова за версту, напав на нее и на работника ее три человека-разбойники, малороссияне с ружьем, ограбили их и тем грабежем взяли двух лошадей — мерина и кабылу гнедых — и протчее, что при них было, все без остатку. И того ради вашего преподобия покорно прошу приказать в состоящих ведомства Киево-Печерския лавры по сей и по той стороне Днепра маетностях, в том числе и в ближайших х Киеву в Дарнице и Летках, помянутых трех человек разбойников сыскивать и накрепко предостерегать и где-либо сысканы или пойманы будут, то их взяв и со всеми имеющимися при них грабежными пожитками велеть под крепчайшим караулом прислать в Киевскую губернскую канцелярию.

Государь мой, вашего преподобия покорный слуга

Иван Костюрин

Киев 13 февраля 1755 года.

Помітка: Под[ано] фев[раля] 16 д[ня] 1755 года. К делу о гаидамаках и разбойниках. Отписать, что приказано сыскивать в наших вотчинах прописанных разбойников, а Летка не наша, но Видубицкого монастыря вотчина ж и на Дарнице болшее селение Николского монастыря. И о сем послать ордеры к отцу економу и к начальнику Болницкого монастыря, також и к начальникам Китаевскому и Голосеевскому⁸⁰.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні—І, спр. 92, арк. 42. Оригінал.

№ 127

1755 р. листопада 14. Фортеця св. Єлисавети.— Рапорт головного командира Новосербського корпусу Івана Хорвата комендантові фортеці св. Єлисавети генерал-майору Івану Глебову про напад гайдамаків на хутір поручика Михайловича, що недалеко від Цибулева

Высокородный и превосходительный господин артиллерии генерал-майор, государь мой!

Вашему превосходительству сего ноября 11 при требовании по учиненному моему прошедшаго августа 19 дня сообщению удовольствия между протчим в сообщении моем, что крайне новосербской народ за несмотрением и рачительством закрытых команд от нападения и грабительства гаидамацкого в крайнее разорение приходит честь имел объявит, а 12 дня пятой на десят роты моего гусарского полку порутчик Михайлович поданным в полковую канцелярию репортом представил, что против 11 числа в пятом часу ночи до петнатцати человек гаидамак, наехавши на хутор ево, взяли гусарских четыре да находящагос на поселении македонской нации Андронакия Варфоломеева одну лошадей, и что ни было в хуторе том заграбили и через Цибулевский форпост за границу прошли. А вчерашнего числа проезжающие из Нежина бывшие по найму у тамошних купцов подвотъчики-волохи, жи-

тели фукшанские, в канцелярии моей жалобу принесли, что и на их такие ж воры напали и не на малую сумму денгами и протчим ограбили. По каким обстоятельствам и видя здешней иностранной народ не токмо во оскорблении, но и в необычайном разорении, а паче, наблюдая, чтоб чрез то не точию внов выход из-за границ повеленному народу и вовсе не пресекался, но й здешнему уже учиненному немалым государственным коштом плоду вреда не посьледовало, принужден из Новосербской своей команды, хоча и в экономиях их немалое упущение к убитки произойдут, до ста человек выкомандировать. И пока на представление мое ис Правительствующаго Сената в резолюцию указ получу поиск и пересечение тем ворами чинить, а вашего превосходительства прошу под лес Чуту по прежнему моему требованию конных драгун и от молдавского гусарского полку гусар шестьдесят человек в немедленности откомандировать и туда следоват и под тем самим Чуту лесом и расположитца и против Протопопова хутора и разъезды частые содержать велеть, а и я для учинения диспозиции туда буду или отсель оною от себе ту команду снабдит имею да для команды моей хоча и ис полку Пермского займообразно или откель-нибудь с пулями три тысячи патронов взяв, чрез сутки ко мне прислать приказать, ибо хоча и малое число, как из особого моего сообщения усмотреть изволите, пороха и свинца есть, но нужно и в ротах по таким обстоятельствам тому быть, а когда по моему требованию на команду мою порох и свинец привезен будет, тогда то число возвратит можно, а сколько денег за бумагу потребно, по уведомлению вашего превосходительства, оные прислать имею.

Государь мой вашего превосходительства покорный слуга
Иван Хорват

Ноября дня 14-го 1755 году.

Помітка: Получен 15 ноября 1755.

Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР, відділ рукописів, ф. фортеця св. Єлизавети, IX—E 241, арк. 4, 9. Оригінал.

№ 128

1755 р. грудня 5. Петербург.— Ордер гетьмана Кирила Розумовського кошовому отаманові Якимі Ігнатовичу з вимогою вирядити військовий загін для розшуку гайдамаків і систематично інформувати про події в Коші Запорізької Січі

Сего 1755 году исполнить без всякия отмінны непременно, чтоб же вас, кошового атамана, з старшиною и курѣнными атаманами сотник Зарудний как в присилки к нам требуемого сим ордером отвѣта и в отисканіи всех раздѣленных между запорожскими козаками татарских лошадей и волов, так и в отправленіи для сиску и поимки вишеобявленных воровских партий нарочних команд при надежных старшинах и курѣнных атаманах, понудил и что посему происходит будет, а особливо ль так есть, что поимание два вори-гайдамаки в Гарду

к возвращению отобраны, а досталние розданы козакам и вам з старшиною раздѣлены. Також в табунѣ запорожском до полтораста волов татарских имѣлось и для чего он, сотник Зарудний, о том к нам не репортовал, о том прислал бы к нам вѣрний репорт, а впредь о всѣх в Войске Запорожском происхождениях к нам репортовал бы без упущения времени. Почасту о том и нынѣ от нас оному сотнику миргородскому Зарудному ордером накрѣпко предложено.

Декабра 5 дня 1755 году.
Санкт-Пѣтербург.

Гетман граф К. Разумовскій

Архів Ленінградського відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 45, арк. 1. Оригінал.

№ 129

1755 р. грудня 14. Мозир.— Лист мозирського підсудді Яна Пшибори до секретаря російського посольства у Варшаві Ржичевського з проханням взяти під свій захист і сприяти видачі підданих, що втекли на Лівобережжя і беруть участь у гайдамацьких наїздах⁸¹

Перевод с письма Яна Пржиборы, подсудьи Можирского уезда, к секретарю посольства Ржичевскому.

Из Можир от 14-го декабря 1755-го году.

Не получа от вас на письма мои ответу, ныне в третей раз с нижайшим моим почтением приемлю смелость к вам писать в той надежде пребывая, что не получу ли я хотя ныне в прошении моем милостивой резолюции. Я в прежних моих писмах писал, прося о милостивом защещении, и доносил, что показанные в реэстре собственные мои подданные и что в том же реэстре изображенные два войты в гайдамаки обратились и разбивают, которые более меня устрашают, нежели самые гайдамаки, ибо о гайдамаках издали толково слышно, а они имеют в деревнях моих своих родных братьей и сродственников и, находясь в близости за границею, могут ведать каждого дня, где я обращаюсь. И для того я приужден находится во всегдашней опасности и себя беречь, а особливо от соседов моих имея известие, что им подданные их доносят, что помянутые мои два войта с протчими всеконечно намерены меня живота лишить, кои уже и ожидали приезде моего из Кенигсберга, укрываясь в лесах чрез две недели и у своих сродственников и чиня разные грабительствы, а потом, не дождавшись меня, дом покрали, ружье забрали, также и церковь покрали и паки за границу назад возвратились, у которых на форпосте Добранском пару ружей отняли.

Я не столь настою о выдаче их, сколь стараюсь о безопасности живота моего, и потому нижайше прошу донесть о том двору вашему, чтоб мне сатисфакция доставлена была. Ежели указ ея величества пресветлейшей императрицы возпоследует о выдаче тех моих подданных, то где мне оных искать, прошу меня уведомить.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 1, спр. 1528, арк. 1—2. Діловодний переклад з польської. Оригінал.

№ 130

1756 р. травня 30. Охтирка.— Ордер бригадира Василя Капніста Харківській полковій канцелярії про розшук гайдамаків

Ордер Харьковской полковой канцелярии на репорт Харьковской полковой канцелярии майя от 20.

Предлагаю с получения сего, весьма скоро нарядя з способных мѣст оружейных козачих родственников и подпомощников, отправить в причинные мѣста, гдѣ ворама-гайдамакам проходы и пристанища имѣть наджно, и велѣть слѣдовать по лѣсам, пасѣкам и по хуторам и в сыску и искоренении воров и разбойников прилагать удобовозможные способы и крайнее старание и, ежели найдут бурлак, бродящих без пашпортов и без всяких писменных видов, нетутешных мѣст жителей и кои о себѣ свидѣлстване покажут, таковых, изымав, отсылать для допросу і учинения по указом в полковую канцелярию. И по хуторам самим хазяевам, а в небытность их — тамо находящимся людям накрѣпко было б подтверждено, ежели б могли ізявитца воры-гайдамаки, того ж часу для изымания их давали б знать к сотенным и владѣльческим мѣстам, кому куда способно, а во все Харьковского полку, а паче в тѣ мѣста, гдѣ болшие лѣса состоят и прежде сего грабительства от воров чинены, иногда не являтца и нине о присматривании и о поимке ежечастно подтверждать. В случае же иногда разбойнического нападения, егда от тамошних мѣст обороны чинено не будет и послѣдует кому разорение, за оплошность и нерадѣние тех мѣст наказных и атаманом или хто в правлении будет находитца, взыскания на них з жестоким наказанием неотмѣнно.

Майя 30 дня 1756 году Ахтырка.

Василь Петрович Капніст *

Помітка: Подан июня 4 дня 1756 году. Записав, отдать в повите и о непремѣнном исполненіи куда надлежит, послать указы с найкрепчайшим подтверждением немедленно ⁸².

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 373, арк. 33. Оригінал.

№ 131

1756 р. червня 10. Охтирка.— Ордер бригадира Василя Капніста Харківській полковій канцелярії про розшук і приборкання гайдамаків ⁸³

Ордер Харьковской полковой канцелярии Харьковского полку сотник Головашич наряжен при мне в повеленной ныне поход в четырёхтысячной команде, но за приключившеюся ему крайнею болезнию до излѣчения оставлен; а понеже в прошлых годех в летнее время от воров-гайдамаков в Слободских, а паче в Харьковском

полках разным людем найвяще же в знатных домах причинены многие грабительства и разорении; а обикновенно тѣ гайдамаки проход и укривательства имѣють болшою частию по лѣсам, как то и сего году майя 25 ис Харьковской полковой канцелярии репортом представлено: неведомо де какие воры четыре человека пришли в село Уди, в дом тамошнего жителя Сазона Лазуна, и, свезав ево и других домашних, хотели порезать и, завязав руки, мучили, пекли огнем и разграбили денги и пожитки; чего ко охранению пред сим в Харьковскую полковую канцелярию предложено, во всех местах, а паче в тѣх, где болшие леса состоят и прежде сего грабительства чинены, имѣть крепкую предосторожность, и в случае иногда разбойнического нападения, чинили б поиски и в поимки и искоренении споможение; и нине о том же к непремѣнному исполнению накрепко подтверждаю.

А к лутчему во искоренении воров-гайдамаков наблюдению необходимо надлежит быть особливо определенным старшинам одному от стороны Валковской к степным и болшим лесным местам, гдѣ часто гайдамаки кроются, з другой стороны, от реки Донца к степным же болшим лесным местам; для чего и определены за споможением жителя от Валок помянутой сотник Говашич, а от Донца сотник Картавой, которым от меня и наставлении дани, а и Харьковская полковая канцелярия имѣеть во все Харьковского полку, а паче в тѣ места, гдѣ гайдамакам чаятельно проходов и пристанищ, чтоб всегда по степным и лѣсным местам несходно содержали пешимы оружейными караули и обезды, коих по обширности от Донца степных и лесных мест для ежечасного наблюдения в командѣ сотника Картавого должен быть и сотни ево один урядник, и ежели бы гдѣ вори-гайдамаки могли появиться или присмотрены — для поиску и поимки тотчас в ближние места они, сотники, команд их с пешими оружейными следовали, а дабы и в других сотнях, яко то в Олшанской, Люботинской, Огулчанской, Валковской, Меревянской, Мартовѣцкой и протчих способных местах, в таком же случае по требованию их, сотников, пешимы оружейными чинено было споможение и по тому дѣлу были им послушни, о том к ним, сотникам, и в тамошние места подтвердить и о получении сего репортовать в бригадную походную канцелярию.

Июня 10 дня 1756 году.

Василь Петрович Капніст *

Помітка: Подан июня 16 дня 1756 году.
Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 373, арк. 38. Оригінал.

№ 132

1756 р. липня 2. Київ.— Лист київського віце-губернатора Івана Костюрина до архимандрита Києво-Печерської лаври про надання допомоги в розшуку і затримці гайдамаків, що з'явилися біля хутора Дарниця

Преподобнейший отец Киево-Печерския лавры архимандрит, государь мой!

Известно в Киевской губернской канцелярии учинилось, что за рекою Днепром около хутора ведомства Киево-Николаевского Пустынного

* Підпис грецькою мовою.

монастыря, называе[мо]го Дарницы, оказались злодеи-разбойники, которые проезжающих по тракту люди бьют и грабят, и для того к поимке и сыску тех злодеев командирована и отправлена туда и далее, где про них, злодеев, услышано будет, от киевских гарнизонных полков с капитаном Швыковым да с поручиком Степанищевым в сорока человек команда. И того ради вашего преподобия покорно прошу показать в поимке и сыску означенных злодеев-разбойников тамошним, також и протчих ведомства Киево-Печерской лавры сел и деревень обывателям чинить им, капитану и поручику, вспоможение и ловить и для того всегда розезды чинить непременно, а когда оные обыватели про них, разбойников, где прослышат, о том тотчас всем ближних сел и деревень обывателем дать знать и вашему преподобию репортовать, а ваше преподобие изволите меня уведомлять, почему б можно было в тогдашнее время над оными злодеями поиск учинить.

Государь мой вашего преподобия покорный слуга
Иван Костюрин
Киев 2 июля 1756 году.

Помітка: К отцу економу и к начальнику Троецкому предложить ордерами накрепко в силе требования сего для скорейшаго искоренения воров, а господина вице-губернатора уведомить о том ⁸⁴.
Подано июля 2 дня 1756 года.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні — I, спр. 92, арк. 46. Оригінал.

№ 133

1757 р. травня 10. Харків. — Ордер бригадира Петра Салтыкова Харківській полковій канцелярії з повідомленням про заходи, яких треба вжити для розшуку гайдамаків, що з'явилися у Валківській сотні

Ордер Харьковского Слободского полку в полковую канцелярию По репорту оной полковой канцелярии ⁸⁵ появившихся в Валковской сотне разбойников для сыску и поимки о посылке пристойных команд к господину генерал-лейтенанту князю Кантемиру от меня предложено, которых и к протчим командам посланными ордерами, ежели они гдѣ появятца или об них слух происходит будет, употребляя нарочныя партии, сыскивать и конечно старатца переловить велено, о чем оная полковая канцелярия имеет быть известна.

Петр Салтыков

Маия 10 дня 1757 году Харьков.

Помітка: Получен мая 12 дня 1757 году. Записав, отдать в повете и сообщить к отпуску.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 395, арк. 48. Оригінал.

К отцу економу и к начальнику Троецкому предложить ордерами накрепко в силе требования сего для скорейшаго искоренения воров, а господина вице-губернатора уведомить о том 84. Подано июля 2 дня 1756 года.

№ 133

Ваше преподобие вменяши ввершиши канцелярии. Уважася к сему. Записав, отдать в повете и сообщить к отпуску. Подано июля 2 дня 1756 года.

Помітка:
Ордер бригадира Петра Салтыкова Харківській полковій канцелярії з повідомленням про заходи, яких треба вжити для розшуку гайдамаків, що з'явилися у Валківській сотні

Лист киевского вице-губернатора Ивана Костюрина до архимандрита Киево-Печерской лавры про надання допомоги в розшуку і затримці гайдамаків, що з'явилися біля хутора Дарниця.

№ 134

1757 р. серпня 19. Київ.— Лист кийвського віце-губернатора Івана Костюрина до архимандрита Києво-Печерської лаври про розшуки та затримання запорізьких козаків і підданих Києво-Преображенського Межигірського монастиря, що були у загоні Андрія Крота

Преподобнейшии отец Києво-Печерської лавры архимандрит з братиею, государь мой!

Понеже поиманные и содержащиеся ныне в Киевской губернской канцелярии под караулом воры и разбойники Андреи Крот с товарищи девять человек в оной губернской канцелярии допросами показали, что были с ними на разбоях запорожские казаки Устим Побиль, Григорей Шлапак, Федор Новицкой, Максим Слюсарь, Антон Таран, он же и лях Михаила, да по прозванию Горкуша да ведомства Киево-Преображенского Межигорского монастыря подданной деревни Лютежовки житель Павел, которых по сыску не явилось, и того ради вашего преподобия прошу приказать означенных воров и разбойников во всех ведомствах вашего преподобия местах предостерегать и ежели сысканы и пойманы будут, то для отсылки их в малороссиискую Киевскую полковую канцелярию прислать в Киевскую губернскую канцелярию под караулом и о том меня уведомить⁸⁶.

Государь мой, вашего преподобия покорний слуга

Иван Костюрин

Київ 19 августа 1757 году.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні — I, спр. 92, арк. 55. Оригінал.

№ 135

1757 р. листопада (не раніше 18). Городище.— Витяг з претензій польських комісарів про збитки, заподіяні шляхті гайдамаками з 15 листопада 1755 р. до 18 листопада 1757 р., складений Брацлавською пограничною комісією

Копія екстракта, присланного із учрежденной с полским Брацлавским воеводством пограничной комиссіи; учиненного в оной комиссіи із претензей внов подданных от полских комиссаров, о приключенных от гайдамак полским подданим 1755 году ноября с 15—1757 году ноября ж по 18 числа сверх прежних обидах і разореніях.

Яснѣвелможному воеводе і генералу земель кievских Францѣшку Салезиушу Потоцкому ограбленіем местечка Торговицы і деревень Гордашевки, Молодецкаго, Манковки, Паланки, Нерубайки, Дмитрушек, Борщовой, Псяровки, Разсошы, Карачевец, Буковки, Каменки, Папужинец, Кияйна, Каменечого, Теплина, Тарнавки, Исаек, Гризановки, Мишурова, Грушки, Заузенталнаго, Фурманки, Мотилной, Каменной, Вилтарнавы, Ташлика Кривого, Березовой, Голованевского Ташлыка, Расоловец, Копиевки и протчих, також отгоном жолнѣрских козацких под Уманю і Торговицею на макши болотах і с разных мест лошадей приключено убитка на полскіе золотіе 120 777 грошы 20.

Яснѣвелможному Станѣславу Потоцкому, воеводѣ познанскому, ограбленіем деревень Бубновки, Дзерденевы, Соколовки Бродка, Каташина, Жалконовки, Мариковки, Заводовки, Крушиновки і протчих приключено убитка на 23 144.

Господину скарбнику добрянскому Гогелю ограбленіем села Бабанки приключено убитка на 8312.

Господину Курдвановскому, бывшему в Ягорлеке на фарпостѣ, забором лошадей, ружья і протчих пожитков приключено убитка на 720.

Господину Зелезнѣцкому ограбленіем села Закриннича, забором лошадей, платя і разных шляхетських уборов учинено убитка на 9117.

Господину Стефану Дорозинскому ограбленіем села Полуш, забором платя, лошадиных уборов, седел і готових денег приключено урону на 9819—24.

Господин Троцкевич, которой в том же селѣ в самое грабительство был, в плати і готових денгах і во всех пожитках імеет убитка на 1088—15.

Господин Рибицкій в ограбленіи слободы Веселого Кута і в заборѣ готових денег, платя і протчих движимостей імеет убитка на 1055—27.

Войску коронному партіи украинской, також і разным господам товарищам в разных местах от нападенія на зимніе кварталы в Новоселце бывшей грабительства на добровольных дорогах с должности возвращающихся і забору лошадей, мундира, седел, готових денег всего на 58 596.

Господину Либишевскому ограбленіем села Лубовницы приключено убитка на 694.

Господину Букаемскому злодее заграничніе — расколники в покраже двух котлов приключили убитка на 200.

Подданому яснѣвелможного Потоцкого, кievского воеводи, слободы Каменной Криницы к уезду Уманскому, принадлежащей жителю Костинѣ, російскіе гайдамаки з слободы Терновки (между которими і житель терновской Бѣлой, данной ему от сотника Юрія паспорт потерял), напав ночью, забрали разных движимостей на 650.

Теж гайдамаки у Михайли Кривошейка і Федора близ Терновского млина взяли лошадей трое в 130.

Господина чесника бранского Лупинскаго, напав на кварталы в местечке Ладижине гайдамаки російскіе, которіе особливим реестром означени, взяли червоних 480 на 8640.

У того ж господина Лупинскаго в тож время забрато мужеска і женска платя, шабель, лошадиных уборов, клейнотов і разных пожитков на 6000.

Господину Бугуславскому долгу по вексялям надлежит от російских людей 1396.

Господину скарбнику авруцкому Спендовскому ограбленіем местечка Райгорода і разореніем от ватажки Швидкого і других заграничных російских гайдамак приключено убитка на 17 905.

Господину скарбнику новгородскому Антонію Хоецкому забором трех лошадей под Немеровим приключено урону заграничними російскими гайдамаками на 900.

Всего на 269 143.86 *

Архив Ленинградского відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 47, арк. 1. Копія.

* Так в тексті.

1757 р. листопада (не раніше 18). Городище.— Реєстр козаків запорізького війська — учасників гайдамацького руху, яких необхідно розшукати і надіслати в комісію, складений Брацлавською пограничною комісією

Копія реєстра, присланного із учрежденной с полским Брацлавским воеводством пограничной комиссії, кто імянно Войска Запорожского козаки і которих куреней по оговорам разбойническим подлежат в комиссію от Войска Запорожского к сиску і поставки, об оних явствуєт. В отгонѣ под полским селом Шестеринцамы от полского подизду шестидесят семи лошадей і в смертном убивствѣ двух почтовых: ватажка Дядковского куреня Яцко Солоп, Мишастовского куреня — Грицко Калита да прозиваемой Бурило, Поповичевского куреня — Борода, Пашковского куреня — Андрей Гараджа, Криловского куреня — Джоболда да прозиваемой Джоболденя, Корсунского куреня — Федор Волк, Конелевского куреня — Сукур да Павло Павля, Васюринского куреня — Куземка, Батуринского куреня — Остроух, Калниболотского куреня — Иван, а прозванія неізвиѣстно, Ивановского куреня — Грицко Писменній.

При отгонѣ іс-под полского местечка Умани лошадей і в смертном убивствѣ полских уманских козаков два прозиваеміе плескачѣ, которіе пребываніе імѣют между гайдамаками в запорожских принадлежностях, яко то в Гарду, в Мигійском і Синоводском островах, Корсунского куреня — Бандурка, Васюринського куреня — Иван Коваль, ватаги Алексѣй Колбаса, Федор Швидкій, а которих оніе куреней — неізвиѣстно, Конеловского куреня — Михайло Сухой, гардовой шинкар Наум Керекешенко.

При грабеже греческих товаров і в смертном убивствѣ бывших при тѣх товарах прикажчиков і фурманщиков Переясловского куреня — прозиваемій Половій, Незамаевского куреня — Павел Кирпа, Платнѣровского куреня — Тишко, прозиваемій Покотило, а которого куреня, неізвиѣстно, Кисляковского куреня — Таран Швец, Бруховецкого куреня — Яким Кравец, Щербиновского куреня — прозваніем Кулик, Поповичевского куреня — Безкровній.

По починенним грабежам в полских селах Кирѣвкѣ, Капѣвкѣ, Лецковкѣ і в местечкѣ Ладижинѣ о грабеже у бывшего в Ладижинѣ шляхтича і у жидов денег, товаров і пожитков немалого числа. Васюринского куреня — Алексѣй Прохода, Никита Выборной, Лаврентій Виливко, Иван Полторацкой, Юско Бродяга, Савка, а прозванія неізвиѣстно. Конеловского куреня — Юско Коваль, Яков Лисій, Щербиновского куреня — Иван Толстик, Иван Бойко, Кущевского куреня — Павел Поляк, Карп Матрос, Иван Шулга, Иван Зуб, Радион і Лукян, а прозваній неізвиѣстно, Корсунского куреня — Иван Воробец і Бардак, Платнѣровского куреня — Иван Черной, Калниболотского куреня — Иван, а прозванія неізвиѣстно, Минского куреня — Лукян, а прозванія неізвиѣстно.

Сергій Дергун
Войсковий канцелярист Парфен Радченко

Архів Ленінградського відділення Інституту історії Академії наук СРСР, Російська секція, ф. 200, оп. 3, спр. 48, арк. 1. Копія.

1758 р. січня (не раніше 20). Хутір під селом Покошичі.— Скарга вдови бунчукового товариша Івана Топольницького Тетяни про розорення гайдамаками її хутора під селом Покошичі, Понорницької сотні, Чернігівського полку, подана до Генеральної військової канцелярії

В Генеральную войсковую канцелярію нижайшее доношеніе

Наступившаго 758 году текушаго генвара против 9 числа, как би в полночь, футору моему, полку Чернѣговского, в сотнѣ Понорницкой, под селом Покошичами состоящему, гдѣ и я, нижайшая, жителство імѣю, не вѣдаю от каких нахалников приключилось разбойническое нападение, которое разбойники (коих толко до шести человек было) всѣх, около футора моего живущих подсуздков і дворових людей, порозн перевязав, називая себе надзирателями котлов, набѣгши на двор мой и добувшись в изби, порозбивав скринѣ до немалого числа так з фантов разного посуду, яко і других вещей, разграбили (о коих разграбленных вещах и реєстр при сем в оную Генеральную канцелярію нижайше сообщаю)⁸⁷. Причем и брата моего родного до полусмерти прибыли и оттоль безвѣстно бежали. По присмотрѣнію моему и дворових моих людей оні, те разбойники, примѣтами таковы: еден — росту среднего, волосом на головѣ, бородѣ і усах черн, голится под чуб, круглолиц, жолт, говорит дроботливо, тонкляв, очей карих, свита наверхѣ сѣрая по-донскій пошита; другій — росту болшого, лицом русяв, долголиц, говорит громко, по-полевій свита на нем зверху чорная; третій — росту болшого, чорняв, круглолиц, уси болшіе чорніе, говорит хрипаво, на нем жупан блакитного сукна по-запорожскій пошитій; четвертій — мало высок, молодой лицом, черняв, мало смаглеватій, нема еще ни уса, ни бороди, бреится кругло, наверху кожух бѣлой притертой, а насподѣ кафтан синего сукна, говорит тонкляв. Протчіих же признать было неможно. А всѣ оніе разбойники в донских чоботях. З вышѣписанных же обозначенных разбойниках примѣт многими людьми довольно признано.

Яко ж по многим обстоятелствам и слѣд точной явился, что в числѣ тѣх разбойников на таи разбой был в многих же разних воровствах переконанній вор, находячийся нынѣ жителством вотчини е. і. в. в мѣстечку Понорници, Николай Войненко з братом своим родним. И хотя й его, Войненка, з товарищи тогда, в скором времени, так во объявленном местечку Понорници, яко и в других, к скритію разбойническому поблизости оного местечка Понорници удобних местах проискivano, но нигдѣ не сискано. А понеже извѣстилась я, нижайшая, что объявленного разбойника Николая Войненка как отец родной, так де і брат его жителство імѣют полку Переяславского в местечку Золотоноши. Для того оной Генеральной войсковой канцелярії всенижайше прошу о происке оних разбойников по іобразенним об них примѣтам через публѣкації, а паче в пересматриваніи вещей, в приложенном zde реєстрѣ значащихся, как в протчіе малоросійскіе полки, а особливо в полк Переяславскій, как вышеписанного резона предложить, так і о происке тѣх же разбойников і в слободских полках, ку-

да надлежит сообщить, дабы я, низайшая, в обидѣ остатся не могла. І о том учинить в силѣ указов і его ясневелможности высокоповелительных ордеров высокомилостивое благоразсмотреніе і опредѣленіе.

К сему доношенію Татіяна Тополнѣцкая — умершаго бунчукового товарища Івана Тополнѣцкого жена подписалась.
1758 году генваря ... дня.

Помітка: Пол[учено] 1758 году генварь 20 дня. Записать к докладу.
ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 15 193, арк. 2, 7. Оригінал.

№ 138

1758 р. лютого 25. Стародуб.— Рапорт стародубського полковника Якима Барсукова гетьманові Кирилу Розумовському про затримання гайдамацького загону на чолі з отаманом Іваном Старухиним (Боргуном), який діяв на Правобережжі, а також у Рославському і Брянському повітах

Ясневелможному высокоповелительному господину, господину Малья Росії, обоих сторон Днѣпра і войск запорожских гетману, е. и. в. дѣйствителному камергеру, императорской Санкт-Петербургской Академіи наук президенту, лейб-гвардіи Измайловского полку подполковнику и обоих російских императорских ординов святых апостола Андрея і Александра Невского, також полского Бѣлого орла і голстинского святяя Анны, кавалеру Російской имперіи, графу Кіриллу Григориевичу его сіятелству Разумовскому репорт

Сего февраля 24 дня Ярославского пехотного полку от фарпостных дел присланною в полковую Стародубовскую канцелярію промеморією объявлено: находящийся де в Брянском уездѣ в Краснозаборской дистанціи у содержания фарпостов Псковского драгунского полку порутчик Михайло Виневитинов сего февраля 20 дня присланным в оный Ярославскій полк к фарпостным делам репортом объявил, что сего ж мисяця командою его пойманы едущие из Полщи разбойники великоросійские люде: Иван Старухин, которій в Полщы себѣ званіе имел Бургут, партіи разбойнической атаман, и с ным разбойники Никита Подтіолков, Антон Кривой, Леон Бородин, которим де со учиненных допросов в приложенных копиях явствуует, что сбор их был в Полщы за Веткою в тридцати человекѣх и разделились де пополам четырнадцать пошли на Смоленскую дорогу разбиват в Рославском уездѣ шляхтича Михайлу Швайковского і взять от него пушок и оттолѣ всей артелѣ собратся в Брянском уездѣ в селѣ Жарине у мужика Ивана Пересилкина и перво разбивать намѣрены были брегадиршу Потрисову, а потом іти Масанского уезду на село Чертень і близ онога разбивать мужиков богатых, живущих в малых деревнях, и еще собрав партію болѣе разбой чинить хотели и требовано оною промеморію о имѣнн

от вышеписанных разбойников надлежащюй предосторожности і тѣх злодѣев о іскорененіи, куда надлежит от полковой Стародубовской канцеляріи предложенія, по которой промеморіи в силѣ состоявшогося в оной полковой канцеляріи опредѣленія о имѣннн крепкой предосторожности от вышеписанных разбойников, також о сиску і поимки оных во всѣ полку Стародубовского сотнѣ з полковой канцеляріи указами предложено, в Брянскую ж і Рославскую воеводские канцеляріи о вышевыраженном промемориями к выдению сообщено, також і в губернскую Смоленскую канцелярію доношеніем о том же представлено. А яко по справки в полковой Стародубовской канцеляріи явилось, что означенный разбойничой атаман Бургут в прошлом 757-м году был с товарищи своими так в Великоросіи на разбой разных людей, в том числѣ и помещицѣ маіоршой Сомовой, яко і в Малой Росіи в городе Почепѣ убили двоих человекѣх в смерть и между городом Мглином і Почепом едучим по тракту разным людем причинили разбой, по коему делу нѣкоторые его, Бургута, товарищи и нынѣ в остроге стародубовском по полковой канцеляріи под слѣдствием содержатся. Того ради о присилки упоминаемого разбойничого атамана Бургута з его пойманными товарищами в полковую здешнюю канцелярію к подлежащюму следствию или буди его, Бургута, прислат сюда, за чем невозможно о содержаніи его при полку Ярославском под крепким караулом особливо в оной Ярославскій пехотній полк к фарпостным дѣлам промеморію з полковой Стародубовской канцеляріи сообщено, о чем всем вышеписанном ясневелможности вашей сим покорно репортуя і что о том от вашей ясневелможности повелено будет в резолюцію ордера ожидат долженствую.

Полковник Яким Борсуков

1758 году февраля 25 Стародуб.

Помітка: Получено 1758 году марта 4. Записать к докладу.
ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 15 188, арк. 4, 5. Оригінал.

№ 139

1758 р. квітня (не пізніше 3) *. Глухів.— Витяг з переліку про утримання в глухівському острозі гайдамаків Іллі Сторчака та Якова Зуба, що діяли на Правобережній Україні, складеного в Генеральному військовому суді

Перечневая виписка з дѣла о содержащихъся в глуховском остроги колодниках-гайдамаках. Іллі Сторчаку и Якову Зубу, он же и Баляцкій.

Учинена в судѣ Енералном 1758 году апреля [...] ** дня.

* Див. донесення Генерального військового суду гетьманові від 3 квітня 1758 р., разом з яким був надісланий і цей перелік (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 14990, арк. 1).

** Так в тексті.

По какому дьлу	Что приговорено
<p>Оніе колодники Сторчак и Зуб содержатся в глуховском остроги за починенное ими с товарищи в Полской области грабительство: Илією Сторчаком с товарищи в полском мѣстечку Брусилѡвѣ трох торговых лавок, а Яковом Зубом под полским же мѣстечком Уманю у бывших тамо нагайских татар лошадей до трохсот, которіе колодники з розисков помянутому ограбленію винились.</p> <p>Из них Зуб показал, что во время отогнатія тѣх татарских лошадей он, Зуб, з другими, по именам и прозваніям их не спомнит, всѣх их человек до пятнадцати, оставлены были при лошадях от того мѣста, гдѣ лошадѣ заняты, миль как бы в двѣ. Кромѣ же показанных грабительств, к воровствам и разбоям, ни к смертному убійству оніе колодники оба не винились.</p>	<p>По мнѣнію Войскового енералного суда надлежит оних колодников — Сторчака и Зуба — за помянутое их злодѣяніе вмѣсто принадлежащей им по правам малороссійским по статуту роздѣла 11-ть артикула 32-го и раздѣла 14-ть артикула 7-го смертной казни, по силѣ высочайшой е. и. в. грамоти из Государственной коллегіи иностранных дѣл 751 году состоявшейся, по учиненіи им по указу Правителствующаго Сената 754-го году состоявшагося, кнутом наказанія с поставленіем на лбу и щеках повеленных в том указѣ знаков отправить в вѣчную зсылку в Рогорвик⁸⁸.</p>

[За] писара суда Енералного Филипп Константинович
Войсковій канцелярист Андрей Борзаковскій

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 14 990, арк. 13. Оригінал

№ 140

1758 р. квітня 16. Фортеця св. Єлизавети.— Лист коменданта фортеці св. Єлизавети генерал-майора Федора Юста до кошового отамана Григорія Федорова про розшуки і повернення коней, захоплених гайдамаками у липні 1757 р. біля Умані

Высокоблагородный и высокопочтенный господин кошевой атаман, мой благодетель!

Пред сим временем подской комиссар Артынской писал сюда, что гайдамацкая партия прошлого 757 году в ыюле месяце, напав подле Умани, с пазбы и на трактах лошадей козачьих — сто тритцать пять, драгун надворных воеводы Потоцкого — тритцать семь, шляхтича Неоковского — двадцать шесть, Гоголя, товарища знаку коронного гетмана, — девять, Хмелницкого, шляхтича, — четыре, камисара Артынского жеребцов — четыре, бывших в Умани татар — двесте двадцать две, по деревням и дорогам жидовских — сорок, итого: всех лошадей

пятсот пятьдесят * забрато и угнато в Сечь Запорожскую да людей по колото всего сорок человек, всякого имущества взято у разных людей на сто на пятьдесят рублей: у арендаря Мишурина — пятьдесят четыре рубли, всего претенсии денгами двесте пятьдесят три рубли *, ис которых гайдамак здесь по поимки шесть человек под караулом находятся, кон многих из запорожских козаков оговорили, которые в присылку сюда, к следствию, особливым писмом требованы, указом же е. и. в. Государственной коллегіи иностранных дел повелено о тех угнанных лошадях во взысканіи всякое старательство приложить и в Сеч к вашему высокоблагородию писать, во исполнение котораго указа за ваше высокоблагородие благоволите о сыске отбитых и отогнанных теми ж бывшими в Полше на воровстве гайдамаками, которые и грекам смертное убивство и грабительство чинили, татарских и полских лошадей и протчего вышепоказанного, что оными своровано, старание приложить, дабы дальней претенсии и на Войско Запорожское нарекаательства быть не могло и по сыску для возвращения, что в которую сторону принадлежит, сюда прислать, ибо и тем указом повелено возвращать и сим нарочной при сем послан, чрез котораго на сие имею ожидать о исполненіи уведомления.

Вашего высокоблагородия покорный слуга Федор Юст
Апреля 16-го дня 1758 году.

Помітка: Пол[учено] 22 дня апр[еля] 1758 году.

Архив Ленинградского відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 51, арк. 1. Оригінал.

№ 141

1758 р. квітня 22. Фортеця св. Єлизавети.— Донесення коменданта фортеці св. Єлизавети генерал-майора Федора Юста кошовому отаманові Григорію Федорову про наближення гайдамаків до Гарду та про вжиття заходів для їх затримання

Высокоблагородный и высокопочтенный господин кошевой атаман, мой благодетель!

Господин генерал-лейтнант Хорват сего числа сообщил, что неподалеку гусарского полку шанца Еремина Балского с полской стороны гайдамак более дватцети человек перешло, при их до сорока лошадей с навьючными грабежными вещми, и пробираются за черту Новой Сербии к Гарду. Небезызвестно ж теми гайдамаками полское село Турья совсем ограблено, почему к поиске и поимки тех гайдамак воинские команды отсюда отправлены. А понеже оным гайдамакам апричь запорожского Гарду никуда деватся, ибо, как вышепоказано, те гайдамаки по учинении в Полше грабительства ретировались к Гарду, а в других местах оне по своим злодеяниям укрываются не могут и ежели там, в Гарду, и от определенной для поиску от Войска Запорожского двухсотной команды старание приложится, конечно, сии злодеи от

* Так в тексті.

поимки не избавятся. Того ради, ваше высокоблагородие, не оставте о поимки и поиске как вышеписанных прошедших ис Полши, так и протчих гайдамак Войска Запорожского по учрежденным командам, а особливо в Гарду и в учрежденную двусотную команду крепкое подтверждение учинить с тем, чтоб в поиске и поимке оных гайдамак прилежнейшее старание приложено было⁸⁹. И буде те прошедшие гаидамаки, где б могли поиманы быть, оные б для изследования во учрежденную здесь следственную комиссию со всеми их грабежными пожитками, описав оные, сколько найдется при них, все без остатку, сюда за караулом присланы были, а здешняго ведомства в воинские команды о прилежнейшем искоренении и сверх прежде учиненных доволных о том подтвержденей ныне еще подтверждено.

Вашего высокоблагородия моего благодетеля покорны слуга Федор Юст

Апреля 22 дня 1758 году.

Помітка: Пол[учено] апре[ля] 26 1758.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 58, арк. 27. Оригінал.

№ 142

1758 р. травня 3. Ярове.— Лист хорунжого Гната Кучковського до кошового отамана Григорія Федорова про напад гайдамаків на його маєток у селі Ярове

Ясневелможній, милосцівий пан атаман кошовій Войска Запорожского Низового, нам сосѣдственній приятел!

Сего минуваго поста против 28 апреля, на вербну субботу, ночной пори в домѣ моем в селѣ Яровом ночью напали на мене разбойники, взяли моего имущества по особно списанному при том на полскому диалектѣ реестрѣ⁹⁰ точной цены числом на рублей тысячу двѣстѣ тридцать и девять (1239), уходили, за которими городовіе козаки вслѣд отправилися, били сѣмь человека, з коих — семи — двоих отдѣлившихся тие ж грабители насмерть съкололи, а с имуществом, в мене побратим, уехали. Точию один з между них, зовемій Иван Тромсин, курѣнній криловскій, городовими козаками нашими пойман, кой нынѣ в арештѣ староства Чигринского находится, з которого, Ивана Тромсина, добровольная безпристрастія сказка явствует, хто оніе разбойники и откуда били, при сем копия сообщается⁹¹. Почему при склонности моей покорно прошу ясневелможности вашей учинить милостивое разсмотреніе, призвав пред поважній свой суд козака Конеловского куреня Терешка Гриба, з коего зимовника тот Иван Тромсин, курѣнній криловскій, Конеловского ж куреня Пархом Радко, Дмитро Михей и Рудь вийшли да Самотку, Конеловского ж куреня, от которого зимовника Микита Кравец, того ж куреня, да и Ноздру, коего зимовник над Ингульцем при устѣ Грушоватой балки, вижей Грибового зимовника, откуда Лукян з другими его товарищи вийшол, забрали мое имущество и призвал приказать по разсмотренію ясневелможности вашей, от кого восполѣдует без далших заводов учинить мнѣ в моей обидѣ удоволствіе, по которому дѣлу и я ясневелможности вашей заслужить не премину.

А нынѣ з сим, от мене нарочно посланным, ожидая до моей реквѣзиціи ласкавой резолюции и отвѣта, з почтеніем моим навсегда пребуду, яко и есмь⁹².

Ясневелможности вашей покорній слуга

[Кучковский]

З Ярового дня 3 мая 1758 года.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 59, арк. 2. Оригінал.

№ 143

1758 р. травня 13. Городище.— Промеморія Брацлавської пограничної комісії до Генеральної військової канцелярії про розшук й ув'язнення учасників гайдамацького руху

Промеморія из учрежденной с російской стороны с полским Брацлавским воеводством пограничной комисіи Войска Запорожского Низового в войсковую канцелярию

Оная комиссия для произвождения и решения с полскими того ж Брацлавского воеводства комисарами пограничных дѣл к положенному в нынѣшнем мае месяцѣ 20 числа термину ис Киева до городка Архангелского отправилась. И упователно, что в Вонске Запорожском о приключенных внов от поляков запорожским козакам обидах имѣются жалобы: Того ради в реченной пограничной комисіи определено в Войсковую запорожскую канцелярию послать промеморию, которою требовать, ежели во оной имѣются в приключенных от поляков запорожским козакам обидах прошеніи, со оных учиня обстоятельной экстракт, которых куреней, кому имянно, в которых месяцах и числах и в каких полских мѣстах, и кем поляками то приключено, також выбрав иску с ных в дѣлах из запорожской съезде в депутаты, как для в прошлом 1754 году* при сентябрьском съезде в депутаты, как для доказательства в приключенных Войску Запорожскому с полской стороны прежних и новых обидах, и для изобличения по поданной в прошом 1750-м году* при ноябрьской каденціи от російских полским камисарам претенсіи о повешенных запорожских козаках в полском мѣстечковском походу ста дву человек поляком Антонием Табаном, и во отоке Умани командующим тогда запорожских козаков ружья, одежды браніи им, Табаном, у оных запорожских козаков ружья, одежды и протчаго по цене на шесть тысяч на пятсот на пятьдесят рублей: так и для оправдания по полским претенсіям, и при том пойманных и нынѣ содержащихся в Войскѣ Запорожском воров Яцка Коваленка, Артемя Тупицу да Конона Моляра, кои в Полше на воровствах и разбоях были, да и других, ежели которые в поимке имѣются с пограбленными вещми, скотом и лошадми, також и представленные от бывших в прошом 1757-м году в Гарду полковника и асаула вещи и лошади и взятой с них отвѣт да и оных полковника и асаула прислать в комиссию в городок Архангелской немедленно, дабы за неприбытием депутатов и за неприсылкою пойманных воров от полских камисаров нареkania

* Так в тексті.

не послѣдовало. И вышеписанная Войсковая канцелярия да благово-
лит учинить о том по е. и. в. указам.

Маия 13 дня 1758 го[ду].
Городище.

Колежской ассесор з пограничной
первой камисар Аким Литвинов
Капитан и пограничной камисар Григорій Яворский
Регистратор Лука Смирнов
Канцелярист Лука Герасимов

Архів Ленінградського відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3,
спр. 52, арк. 1. Оригінал.

№ 144

1758 р. листопада 16. Київ.— Ордер Київської губернської
канцелярії кошовому отамансві Запорізької Січі Григорію
Федорову про розшук і затримання гайдамаків, що втекли
з Новомиргородського шанця у Новій Сербії

Е. и. в. самодержицы всероссийской

Высокоблагородный и высокопочтенный господин, Войска Запо-
рожскаго Низового кошевой атаман Григорей Федоров из стар-
шиною!

Сего ноября 12 дня обретающаяся в Новой Сербии по гайдацким
делам следственная комиссия от 31 минувшаго октября присланным
в Киевскую губернскую канцелярию репортом представила, что гусарско-
го Хорватова полку полковая канцелярия присланными в следственную
комиссию известиями объявила, яко из содержащихся во оной комиссии
воров-гайдамак, кои содержались в тамошнем Ново-Миргородском шан-
це по приключенным новосербцам и другим в Новой Сербии поселен-
цам и в протчих местах разного звания людям разбоях и грабительствах
и смертноубивствах, ис-под караула бежали, которых де по многим
сыскам в тамошних местах не сыскано, а упователно, что те гайдамаки
бежали по-прежнему в запорожские места. И хотя де о поимке их в Сеч
Запорожскую ис комиссии сообщено, но токмо де Сеч Запорожская
по требованям ис комиссии никакова исполнения не чинить, а сколько
числом и кто имяны, а когда оные гайдамаки бежали, при том репорте
приложена ведомость⁹³. И требовала она комиссия как о поимке бе-
жавших, так и о сыске и о присылке требуемых в комиссию товарищей
их гайдамак же в Сеч Запорожскую предложить. И по тому репорту
с вышешоказанной бежавшим гайдамакам ведомости точная копия при
сем прилагается и укрепчайше вам, господину кошовому атаману из
старшиною, определяется как оных бежавших гайдамак, так и протчих,
требуемых в комиссию товарищей их гайдамак же всякими удобвоз-
можными способами чрез нарочно определенные команды, без малейшаго
ослабления, конечно, сыскать. А по сыску оных гайдамак под крепким
караулом, дабы з дороги уйти не могли, отправить в вышешоказанную
учрежденную в Новой Сербии по гайдацким делам следственную ком-

миссию непременно. И о получении сего, також и по исполнению в Ки-
евскую губернскую канцелярию репортовать.

Киев 16 ноября 1758 года. Владимир Лопухин
Коллежский советник Михайла Макаров
Секретарь Алексей Фотеев

Помітка: Пол[учено] 13 генваря 17[59].

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 77, арк. 11. Оригінал.

№ 145

1759 р. травня 24. Нова Водолага.— Повідомлення вотчинної
Нововодолазької канцелярії Харківській полковій канцелярії
про те, що у Валківських лісах з'явилися гайдамаки і проти
них виряджено загони⁹⁴

Из вотчинной е. и. в. Нововодолажской канцелярии в Харьковскую полко-
вую канцелярию известие

По известию Валковской сотенной ратуши в вотчинной е. и. в. Ново-
вололажской канцелярии полученному сего мая 23 дня и по объявлению
поселенной при состоящей близ местечка Новых Водолаг казенной вин-
ницы слободки Старой атамана Федора Моики оказалась в Валковских
лесах и при оной вынницы гайдамацкая в немалом собрании воровская
партия и чинить живущим в тех местах обывателем немалый розоренни,
каторой для сиску и поимки от Новодолажской канцелярии пристойное
число казаков разослано и нынѣ над оными поиски чинятца. А о при-
сматривании и о поимке оных гайдамак как Украинского корпуса в ланд-
милицкую канцелярию представлено, так и в протчие околичные места,
яко то в Соколовскую, Меревскую ратуши и в ландмилицкую Арлов-
ской полк писано и о том же и Валковской ратуши знать дано. О чем
реченная полковая канцелярия да благоволит быть известна, и о тако-
вом же поиску и поимке упоминаемых гайдамак учинить по е. и. в.
указом.

Маия 24 дня 1759 году.

Управитель полковой есаул Василий Лозовской
В должности канцеляриста пишец Иван Курезкой

Помітка: Подано мая 28 дня 1759 года. Записав, отдать в повытье
и о сиске и о поимке воров і разбойников и о изкоренении их во все Хар-
ковского полку места крепкими указами предложить и к Лозовску дать
знать сегодня.

Після адреси на арк. 82 написано: Весть по почте немедленно, ибо
о нужном деле.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 79. Оригінал.

№ 146

1759 р. травня 30. Стара Водолага.— Донесення Василя Бон-
даревського, слуги бригадири Дуниної, Харківській полковій
канцелярії про те, що гайдамаки вчинили напад на панський
селітровий завод поблизу слободи Стара Водолага

В Харьковскую полковую канцелярию доношение
Сего мая против 28 числа, в первом часу ночи, незнаемо какие разбой-
нические люди человек до дватцаты, пришед в состоящей близ слободки

госпожи моей бригадирши Дуниной Старой Водолагы в селитерной завод і всех имеющих тамо людей перевязав, в едно место собрали и караул с ружем приставили, а меня, заведшы в комору, зажгли свои свечи и начали быть келепамы до полусмерты і требовали денег, пить и есть и хотели заколоть и жгли свечою і все мое имущество, что было в коморки, без остатку, и господской селѣтры до десяти фунтов забрав, пошлы за реку Мжу; от чего села Старой Водолагы обыватели находятся в немалой опасности. Того рады Харьковской полковой канцелярии о учинены о сыске і о поимке оных воров по указом представляю.

Мая 30 дня 1759 году.

К сему доношению служител дому госпожи бригадирши Дуниной Василей Бондаревской подписался.

Помітки: Подано маія 30 дня 1759 году. Записав, отдать в повытье и о наикрепчайшей предосторожности и о поимки гайдамаских разбойников во всех Харьковского полку местах наистрожайше подтвердить сего числа ⁹⁵.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 137. Оригінал.

№ 147

1759 р. травня 31. Зміїв.— Ордер бригадира Дмитра Банческула Харківській полковій канцелярії з наказом вжити заходів проти гайдамаків, що з'явилися поблизу Бахмута, в Охтирському полку, в Коломацьких дачах

Ордер Харьковской полковой канцелярии
Репортом іс Харьковской полковой канцелярии маия от 27 о появившихся в Харьковском полку бродящих по лесам ворах представлено, а сего же маия 30 дня от его сиятельства господина генерал-лейтенанта графа Дивьера ко мне предложено, понеже де пред линиею во многих местах, а особливо около Бахмута являютца немалым числом воровския гайдамацкия партиі, от коих де о имени предосторожности і о искоренении и о поимке их во все ландмилицкие при линии девять полков, то ж в Бахмутския гарнизон і козацкой конной полк от его сиятельства і предложение учиненно, а дабы в том і в полках ведения моего состоящих к линии і к Бахмуту, а особливо в находящейся при Барвенческой Стенке козацкой команде таковая ж предосторожность взята, также і ежели где те гойдамацкия партиі явятца, то бы о искоренении ж их і о поимке поступано было по указом да пред сим іс Ахтырской полковой канцелярии репортом представлено, маия ж де 19 в полковую канцелярию прапорщик і сотник коломацкий Филип Поклонский репортовал: сего ж течения 17 в проезд Ахтырского полку господина полковника Михаила Боярского находящейся в Коломацких лесных дачах, в пасеке Скелского монастыря, монах Герман чрез нарочно присланного знать дал, что в показанных дачах появилось сем человек с копьями несведомых бродяг і признаны ным, что шатаются по пасекам за воровских людей, коих де о сыске і поимке того ж числа от него, господина полковника, во все

Ахтырского полку Померловские места ордерами предложено. А 18 числа помянутым же монахом чрез посланного при отправленной с Коломацкой сотни для сыску и поимки тех воровских людей каманде походного атамана Михайла Вдовицю объявлено ж, яко де кромѣ оных семи человек еще о находящихся близ Коломацких в Полтавских лесных дачах в урочищы, называемом Царевом Розѣ, таковых же бродягах сороку человек уведано, по которому известию в силѣ указов к сыску і поимки оных каманда отправлена, а в околичные места к сотенным старшинам с требованием присылки команд чрез нарочных от него, прапорщика, писменно знать дано. І по оному де репорту, а по определению полковой канцелярии посланным к означенному прапорщику Поклонскому указом велено с получения в самой крайней скорости каманды своей всех наличных казаков і пешо оружейных свойственников і подпомощиков собрать і с оных с пешою командою, с ружем і копьями в лесные места с походными урядники з доволным наставлением отправить, а в степныя или гдѣ те вори присмотрены і от кого объявлены будут самому ему ехать і в сыске і поимке по присяжной должности прилагая всеудобьвозможные старательства і охраняя своїх подкомандных, сохранны бог, от смертноубыиства, на основании е. и. в. указов поступать і в околичные полковые и владельческие места наскоро во обстоятельствѣ давать знать, дабы по получении того известия могли вѣдать, кому куди способнѣе следовать і поиск над нымы чинить; і, ежели с оных воров хто пойман будет, забыв в колодки, со всеми при них имеющимися вещьми в полковую канцелярию под крепким караулом присылать, а о таком же отправлении к сыску і поимке тех воров каманд во все померловские полковые места іс полковой канцелярии с наистрожайшим подтверждением, а імянно: в Котелву, Рублевку, Колонтаев, Красной Кут, Никитовку, Козѣвку, Мурафу і Высокополе, а особо і в другие заворскловские места об оном ко известию і о присматривании в их дачах таковых же бродяг і о рапортовании і поимке на предписанном основании указами предложено, а в смежные Полтавскую і Харьковскую полковые канцелярии промемориями в подлежащей канцелярии о присматривании по хуторам, лесам, пасекам і по протчим всем причинным местам воров і разбойников Харьковского полку в сотенные места і владельческие дреманную осторожность, ежели где явятца, в сыску і искоренении их і из бродящими без пашпортов і сумнительными людьми поступать по указом без упущения і ко мне репортовать.

Майя 31 дня 1759 году.

Дмитрий Банческул

Помітка: Получен іюня 3 дня 1759 году. Записав, отдать в повытье, а о присматривании, сыску и поимке появившихся гайдамак і о поступании при том во всем непремѣнно по силѣ указов во все полку Харьковского мѣста послать указы с наикрепчайшим подтверждением і репортовать.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 88—89. Оригінал.

1759 р. червня 1. Охтирка.— Промеморія Охтирської полкової канцелярії до Харківської полкової канцелярії з приводу розшуку гайдамацького загону, з яким відбувся бій поблизу Кирасирського кінного заводу⁹⁶

Промеморія из Ахтырской полковой канцелярии в Харьковскую полковую канцелярию

Минувшого мая 31 дня Ахтырского полку Мураховский сотник Василиі Олховский присланным в полковую канцелярию репортъ написал: того ж де мая 29 дня по полученному Кирасирского его императорского высочества полку от заводского содержания известью для сыску и поимки появившогося злодейской партиі с командою издил и ту партию в урочищах против долины Мандрычиной при речки Мерчике в самых густых лозах наехал, кои де сысканы владельческих сел Никитовки и Шаровки жителмы поддаными и тех сел помещиков крепосными людьми, причем находились и заводские драгуны человек до десяти с ружем. И была де у них до прибытия его, сотника Олховского, немалая с мѣлкого и малих домовых помещиков Хрущевых трех пушек перестрелка, однак де воровская партия как послыхала, что показанных пушек заряжать пороху не стало, устремясь крѣпко на оных с ружем, начали по обывателям палить, с которых нѣсколко человек ранено, адного и наповал убито и показанные пушки отбыты. До прибытия ж его, Олховского, туда, наперед за полчаса, прибыл с командою небольшою Харьковского полку Валковский сотник Яков Бородаевский, гдѣ и он, Олховский, с ним, Бородаевским, соединясь, спешились и с командами пошли было прямо к ним в лозы, однак де в том самом часу прискакалы на лошадях нѣсколко лантмилицких гранодер, объявили, что лантмилицкого Слободского полку капитан Николай Крепицин с сискою командою вблизиности следует, сказали обождать, кой де в самом скором времени прискакал и спешились все, самыми густыми лозами пошлы прямо на тех воровских людей, токмо оныя, не допусая близко к себѣ, начали по их с ружья палить крепко, потому ж и от них на тех воров в кусты, а самых их не выдать и немалая перестрелка продолжалась до самой ночи, причем одному гранодеру руку прострелилы, но взять было оных воров за густыми весьма лозами, топкими мѣстами и глубокими озерами никак невозможно. Однак де чрез всю ноч коло того мѣста учреждены были крепкие караулы и на утрый день по тем же местам и в лесу, по пасѣкам обыск конно и пешо чинен был, точию уже нѣгдѣ сискат не могли. А 30 мая с полдня мураховские жители отставной капрал Иван Иванов да Мирон Балан словесно обявыли, что вышеписанные воры приходили в пасѣку и спрашивалы дороги Охтырского полку до местечка Городного, за коими де по тому ж поиск учинится, по которому репорту в Ахтырской полковой канцелярии опредѣлено во всѣ полку Ахтырского мѣста к сотенным старшинам послать е. и. в. указы и настрожайше подтвердить, дабы они от той появившойся воровской партиі, имея накрепчайшую предосторожность о провидивани и о сыске и поимке предписанных оказавшихся воров и других бродяг і несвѣдомых людей, давая об оном знать и во всѣ уездные владельческие села, деревны, хутора и пасѣки

со всевозможным старательством поступалы на основании указов без упущения. И ежели иногда откуду для сыску і поимки тѣх воров и бродяг секурсу требовано будет, того ж моменту прямишмы трактамы без малѣйшаго замедления прибытием поспѣшить могли, а в смежные полковые канцелярии для ведома и ко учинению о вышеизображенном в силѣ указов послать же промеморіи, о чем сия и посылаетца, а по командѣ репортовать и Харьковская полковая канцелярия благоволы[ть] учинить о том по е. і. в. указом, а в Ахтырской полк к старшинам указы и в протчия полковыя канцелярии промеморіи посланы и по командѣ репортовано.

Июня 1 дня 1759 году.

Полковой судия Алексей Кобеляцкий
Полковой писарь Климентей Филипович
Канцелярист Александр Ехинев

Помітка: Получена июня 2 1759 году.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 40. Оригінал.

1759 р. червня 3.— Вимога прапорщика Кирасирського полку заводського утримання Михайла Бирдіна надіслати військовий загін для боротьби з гайдамаками⁹⁷

Кирасирского его императорского высочества полку от заводского содержания в Харьковскую полковую канцелярию требование

Минувшого мая 29 дня, пополночи в десятом часу, шли неведомо какие люди восемь человек с ружьем, копыи и пистолеты мимо объявленного заводу чрез заводскую греблю и в то время находящеися при заводе капрал Игнатей Поляков спросил их, что они за люде и куда идут и имеются ль пашпорты, и на оной вопрос ответствовали, чтоб болея не говорил и их бы не задерживал — мы де не к вам идем. Которой капрал на них паки закричал, чтоб остановились, тогда один из них — злодеи — объявленного капрала копьем ранил в ногу подле паху и, ранив, побежал вниз по Мерчику, пробираясь лозами к селу Шаровку. За которыми злодеями, сколько сыскалца могло, военных людей и конюхов и не болея как человек з десять гнались, но остановить по малолюдству не могли и на оную тревогу по извету от заводского содержания в помощь приехали бежали с села Никитовки Хрущевой дворовые люде и поданные черкасы, кои злодеев окружили против Мандрычиной долины в болоте, но хотя оные собравшиеся люде на оных злодеев неоднократно нападение и чинили, точию со обывательской стороны ничем не могли. И тако от меня приис того села людей, а их повредить ничем не могли. И тако от меня приказано было, чтоб толко оных злодеев ис того мѣста не выпускали, а ожидали б в помощь казаков с местечка Мурафы, в которое от меня писменно сообщено, по которому сообщению оного местечка сотник ис местечка Валок сотник же с немалыми партиями прибыли, которым ис того мѣста злодеи показаны были, точию показанные сотники для поимки оных как сами, тако и казаки не пошли и ни адин из ружья по них не выстрелил, которым от меня многократно приказано было,

чтоб шли для взятъ их, но сотник местечка Валок последнее мне сказал, выбраня меня скверно, что я де тебя не слушаю и казаков тебе в команду не дам (которых я у него требовал, чтоб зо мною послал). И в то ж самое время прибежал господин капитан Скрыпицын з гранадеры человек до тритцети, который учинил на оных злодеев нападение и от тех сотников помощи просил, но они, как вышепредписано, сами стояли как бы их выстрелом из ружья достать не могли, не пошли и казаков, хотя и посылали, но по одиначке, которые на опушке того болота положились и помощи никакой не учинили. Капитан же господин Скрыпицын, видя то, что ис команды ево одного гранадера ранили в руку, а другой стороны, то есть от казацкой команды, помощи нет, по прозбе моей, по захожденіи сонца в защищение казенного завода остановился, при заводе сотникам же как от господина капитана, так и от меня с прозбою приказано было, чтоб они, окружа тех злодеев, имели хотя потаенныя караулы, где б можна, нашед паки учинить на них нападение, которые сотники, оставя оных злодеев, ис казаками поехали начевать в село Шаровку, а те злодеи где укрылись, того знать невозможно.

Того ради заводское содержание, остерегая высокою е. и. в. знатнейшии интерес, чрез сие от Харьковской полковой канцелярии требует пристойной военной команды. Что ж по сему учинено будет, чрез нарочно посланного в заводское содержание оная полковая канцелярия благоволит уведомить.

Июня 3 дня 1759 году.

Прапорщик Михаил Бырдлин

Помітки: Получено июня 7 дня 1759 году. Записав, отдать в повытье. Сотника Бородаевского сыскав, в полковую канцелярию чрез нарочного, визискать с него против вышеписанного отвѣт і ко охранению интереса отправить воинскую команду, і о том к командѣ репортовать і в заводское содержание за извѣстие писать.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 46—47. Оригінал.

№ 150

1759 р. червня 4. Охтирка.— Промеморія Охтирської полкової канцелярії до Харківської полкової канцелярії про гайдамацькі напади в Охтирському полку

Промеморія із Ахтирской полковой канцелярии в Харьковскую полковую канцелярию

Сего нижеписанного числа в оной полковой канцелярии того ж полку первой полковой Ахтирской сотни в команде сотника Петра Парафьявского ахтирские жители Федор Каряка да Федор Шадро с товарищы, являсь, показали: оною же де течения 3 дня по лежащому на село Тростянец тракту за рекою Ворсклою в дачах Тростянецких для рубки лесу в урочище Грабовом Яру имелись они, с которого при обратном проезде, не доезжая состоящего на реке Ворскле мосту на роскопаной дороге, переняв их выскочившы из леса неведомо какія бродягы восем человек, на передней воз выпалили с ружья, и, остановя их, ко всем возам приходя, побрали имеющися

хлеб і, поверотясь от них, нине поза кустами і во изделанном близь дороги захисте, а другие в самой дороге полегали, которые де разбойники по признанию наподобие запорожцов бриются под чупринну, на них одежда — кафтани бугасовия цветом голубия, на бавуне штапование, с ружьем і с копямы. Едучие ж де наперед их Острогжского полку козаки обявыли, что таковых несвѣдомых людей приходило к ним до тридцати человек і, напившись води, отошли в лес, а потом де встречас с ними едучие ж руские люде, а кто они таковы і откуда, знать не могут, сказивали, что те ж вори пограбили в них медной казанок, а при том их задержаниі на дороге и отбираниі хлеба слышали оны поза кустами немалой треск лес і приметили де как люде ходят, кроме ж того, в народе разглашаетца, что помянутие злодеи і у других проезжающих по объявленной Тростянецкой дороге вчерашный день разние вещи грабыли і отбирали хлеб. Да сего ж числа командующий первой полковой сотни в командѣ сотника Лесевицкого подпрапорной Андрѣевский репортом представил по показанию ахтырского жителя Федора Шийки, яко обявlenia вори вчерашнего числа, пришед в состоящую по тому ж Тростянецкому тракту деревню Сосонку, в винокуренний реченного сотника Лесевицкого завод, і вбив собою із сажа кормленого кабана і взяв с погреба ведро горелки, отнесли в лес в урочище выше Сосонки, называемая Парню, находящися тамо их же партіи, коих де, по обявлению, до двадцати человек, і, оставя оною, паки пришли в сотничей двор, где і ночевали і, будучи в избе, ночью куда попав в стены с ружья пулями стреляли, а оною де Шийку отправили в город Ахтырку, в дом сотника Лесевицкого, для требования і привозу им пороха і свинцу. Того рады по опредѣлению означенной полковой канцелярии для сиску і поимки помянутых воров і разбойников із способных мест команды при старшинах отправлены і елико принадлежит до искоренения тех злодеев о наипрележнѣйшем старательствѣ оным старшинам і во всѣ полку Ахтырского места о крепкой предѣосторожности і ежелы по проведиванию о тех ворах іли других несведомых бродягах откуда потребовано будет о даче сукурсу найстрожайше предложено, а дабы оныя воровския люде тайним их проходам не могли в другия какія места пробратца і таковая ж держана предосторожность, а в сиске і поимке их в силѣ указов надлежащее чинено било ісполнение о том как протчие полковие канцелярии знат дано, так и во оную Харьковскую полковую канцелярию чрез сию промеморию сообщаетца, і Харьковская полковая канцелярия благоволи учинит о том по е. и. в. указом.

Июня 4 дня 1759 году.

Полковой судия Алексей Кобеляцкий
Полковой писарь Климент Филипович
Канцелярист Александр Ефимов

Помітки: Получена іюня 4 дня 1759 году. Записав, отдать в повытье, а о присматриваниі і поимке показанных злодѣев і о искоре[не]ниі оных и именій крепкой предосторожности і от нападеней то поступали при том по сылѣ указов, во все полку Харьковского мѣста послать указы і в Ахтырскую полковую канцелярию за извѣстие о том сообщить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 44. Оригінал.

№ 151

1759 р. червня 5. Зміїв.— Ордер бригадира Дмитра Банческула Харківській полковій канцелярії про те, що він наказав Слобідським полкам розшукувати гайдамаків, і де з'являться — знищувати їх⁹⁸

Ордер Харьковской полковой канцелярии

Репорт Харьковской полковой канцелярии, пущенной маия без датум, каторым, представя о появившихся Харьковского полку близ местечка Валок гайдамаках, и для оных гайдамацких партей, бываемих около местечка Валок, повелено ль будет отправит легкую походную пушку с ея припаси, требовала резолюцы, мною сего июня 1 числа получен. И посланными в Слободские полки ордерами велено о содержаниі от нападеныя воровских и разбойныческих партей недреманной предосторожности во все полковые и владельческие места предложить по всем причинным урочищам, где бы их проходов и пристаныщ надежно всякими способами разведовать и присматривать, и ежели где окажутся, тотчас на основании указов чинить неослабные поиски и искорененыя, для чего от ближних мест по уведомленью от сискных команд или от кого бы знать дано вооруженными людьми скоровременное чинить споможеныя, а в таковых случаях к нечаянному востребованью при каждой сотнѣ третю часть козаков всегда с переменою иметь в готовности, чего ради лошади их содержать при домех, доволствуя травою. При том же накрепко подтверждать о присматриваниі всяких бродяг беспашпортных и сумнительных и из оными, ежели где пойманы будут, поступать по указом без упущеныя, и что происходитимет, меня репортовать, а о требуемой Харьковскою полковою канцеляриею пушке, что повелено, будет представлено от меня его светлости господину генерал-лейтнанту князю Константину Антыоховичу Кантемиру, о чем Харьковской полковой канцелярии ведать и до получения резолюции для поиска над упоминаемыми гайдамаками внутри жилищ Слободских полков отправить против числа их пристойные команды конных и пеших людей, которыми б возможно было и без употребленыя пушки переловить их и искоренить.

От 5 июня 1759 году м. Змеев.

Дмитрей Банческул

Помітки: Подан июля 8 дня 1759 году. Записав, отдать в повьтъе и о поступлении по сему во все сотни к сотником наикрепчайше подтвердит и репортовать сего ж числа.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 131. Оригінал.

№ 152

1759 р. червня 6. Валки.— Рапорт валківського сотника Якова Бородаєвського Харківській полковій канцелярії про захоплення гайдамаками трьох гармат поміщика Хрущова

В Харьковскую полковую канцелярию репорт

На полученной с оной полковой канцелярии сего июня 5 числа мною ордер⁹⁹, в котором между прочим написано, чего ради сисканные

предшешего маия 29 д[ня] гайдамаки не изимани и данние от маюра Хрущева три пушки отбиты и в болото затащени, чии именно и откуда обстоятельной прислать репорт. В покорности доношу: предупомнаемые гайдамаки за прописанными в отправленном стекшего маия 30 числа в полковую канцелярию от мени репорте резони не изиманы, а данние от господина маюра Хрущева подданним ево да заводским салдатом три пушки его, Хрущева, партикулярние и онне в подданних ево мужиков да заводских салдат, как и в репорте моем написано, еще до прибития к тому месту господина капитана Скрипицина, тож Ахтирского полку сотника и моего потому, что били они без лахветов, но на маленькой легкой тарадайке да и зарадов, кроме что онне заражени, болѣе не било, о чем они, гайдамаки, уведомлясь чрез крик оних подданих, вихватясь з болота, их, поданих и заводских салдат, отбили, а пушки з собою стащили, о чем Харьковской полковой канцелярии в покорности репортую.

Сотник Яков Бородаевской

Июня 6 дня 1759 году.

Помітка: Получен июня 11 дня 1759 году. Записав, отдать в повьтъе і сообщить к отпуску.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 98. Оригінал.

№ 153

1759 р. червня 10. Валки.— Рапорт валківського сотника Якова Бородаєвського Харківській полковій канцелярії про появу гайдамаків біля села Замойський Кут

В Харьковскую полковую канцелярию репорт
Сего числа с полдня за час сотнѣ Валковской козака Никити Розумного хуторной человѣк Мойсей Бабенко в Валковской сотенной раути словесно обявил: сего ж дни на росвѣтѣ в хутор обявленного козака, состоящей близ чернечого села Замоского Кута, приходило два человѣка гайдамак в плати, чугах сѣросемряжных, сапогах красних, сапьянних, в шапках, адин — в зеленой матерьяльной с опушкою серою, другой — суконной голубой с китицею і с опушкою чорною, в поясах белих, при ружье, дротиках и пистолетах, і узяли в ымеющеисъ при хуторе ево, Розумного, вынницы хлеба трое да горѣлки боклаг і поишли неведома куда, коих для сиску и поимки в силѣ е. и. в. указов во окольные к тому хутору лесние места с камандою моею тот момент я отпавлялся и в Перекопскую сотню и другие околичние места чрез нарочних знать дано. Хоча ж. в полученном мною с полковой канцелярии ордере и напысано, что пересѣчанской сотник з двадцетю человѣкы козаками отправлен в Валковские лесние дачи для сиску и поимке появившихся гайдамак и их партей, точию и поныне он, сотник, в местечке Валках не бивал, о чем Харьковской полковой канцелярии в покорности моей репортую, что же по возвращении моем явитца, в полковую канцелярию репортоват імею.

Сотник Яков Бородаевской

Июня 10 дня 1759 году.

Вашего высокоблагородия покорной слуга Дмитрий Банческул
Помітка: Получен июня 29 дня 1759 году. Записав, отдать в по-
вытье, а о накрепчайшем хуторском жителям, пасѣчникам о воров-
ских партиях, дабы, как скоро об оних провѣдают, командам давали
знать, подтвердили, і о поступлении во всем на прописанном основаніи
во все полку Харьковскаго мѣста предложит; что происходит будет,
велеть рапортовать.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 74—75. Оригінал.

№ 156

1759 р. червень. Підгірці.— 3 листа подільського воеводи
польного коронного гетьмана Вацлава Жевуського до прид-
вірного маршалка Юрія Мнішека про гайдамацьке звияж-
ництво на Україні

[...] Hajdamackie swawole zdają się być godne wielkiej atencji. Prócz
interesu pana naszego nasz własny każe nam pana boga prosić, aby się
rosyjskim wojskom poszczęściło, bo inaczej Ukraina huknęłaby w bunt,
bo się tylko na Rosję ogląda, która jakby osłabła, nasze mniej liczne
wojsko ledwie podobna, aby się hajdamakom i buntom oparło [...] *.

«Przegląd historyczny», t. XLVII. Warszawa, 1956, стор. 152.

Переклад

Велику напружену увагу привернула до себе гайдамацька сваволя.
Не лише справа нашого пана, а й наша [справа] просити бога, щоб по-
щастило російським військам, бо інакше Україну охопили б бунти,
а стримує їх від цього лише Росія. Якщо б вона знесилилась, навряд
чи наше кількісно менше військо змогло б подолати гайдамаків та
бунти.

№ 157

1759 р. липня 22. Зміїв.— Ордер бригадира Дмитра Банче-
скула Харківській полковій канцелярії з наказом вжити за-
ходів для знищення гайдамацьких загонів на Слобожанщині¹⁰⁰

Ордер Харьковской полковой канцелярии

Сего июля 19 числа в ордерѣ от его светлости господина генерал-
лейтнанта князя Константина Антиоховича Кантемира написано: пред-
сим де посланным от его светлости ко мнѣ ордером предложено от по-
явившихся внутрѣ Слободских полков воровских партей приказать иметь
накрепчайшую предосторожность и для поимки и искоренения оных
послать пристойные команды со снабдѣнием доволним наставлением, да-
бы в том прилагали такое старание, чтоб оние всемерно переловлены

* Так в тексті.

и искорененни битъ могли і что происходит будет почасту, его свет-
лости репортовать, а о таком же в поиски над ворами споможенні во
владелческий поселенні подтвердить ко осторожности и об оном уведом-
лению команд в хутора и пасечные места дать знать. А из многих де
словесных объявлений известен его светлость, что оные воровские партіи
и поднесъ не искоренени, но по лесным Тростянецким, Олешанским
и другим от Сумского полку смежным к тому дачам, шатаясь, проежаю-
щих людей граблят и бьют, яко де и 12 числа сего течения лантмилиц-
кого Слободского полку господин маеор Лосев его светлости представ-
лял: известен де он, что в Алешанском уезде в урочище на вершине
речки Алиоши та воровская партия имѣет свое кочовище, откуда про-
езжая, людей проезжающих бьют и граблят. А понеже де указами е. и. в.
накрепко подтверждается воров и разбойников искоренять и для то-
го де посланными от его светлости в Сумскую и Ахтирскую канцелярии
ордерами велено как наискорее во означенные места при надежных
старшинах командировать пристойные команды, снабдя оних достаточ-
ным наставлением в том, чтоб те команды о своем делѣ во владелчеськия
поселения дав знать, в сыске и поимке воров для вспоможения требо-
вала людей, которых вооруженно об отправленні без малѣйшаго продол-
жения владельцам, тож прикащикам и управителем найстрожайше под-
твердить под опасением, что за неисполнение поступлено будет, яко с
презрителми указов и в таком собраніи чинить на них усиленные напа-
дени и, ловя, отправлять по команде и между тем во все пасеки и хуто-
ри давать знать, ежели еще такие вори где присмотрены будут, уве-
ри давать знать, ежели еще такие команды, которой во искорененні тех во-
домляли б о вышеупомянутых команды, которой во искорененні тех во-
ров по вышеписанному поступать с таким старательством, чтоб одним
словом сказать те воровские партіи вовсе искорененны были, в чем
крайнее наблюдение иметь полковым командам, о чем бы мне ведать
и о вышеписанном в Слободские полки учиня подтверждение, о про-
исхождении почасту его светлости репортовать бы, того ради имеет
Харковская полковая канцелярия о всем вышепрописанному его свет-
лости ордеру чинить непременно исполнение и ко мнѣ для донесения
его светлости прислать репорты.

Дмитрий Банческул

От 22 июля 1759 году.

Помітка: Подан июля 24 дня 1759 году. Записав, отдать в повытье
и о неупуститѣльном исполненні во все сотни наістрожайше подтвер-
дить и репортовать сего же июля¹⁰¹.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 139—140. Оригінал.

№ 158

1759 р. вересня 13. Фортеця св. Єлизавети.— Лист комендан-
та фортеці св. Єлизавети Матвія Муравйова до кошового ата-
мана Білицького про появу гайдамаків у володіннях Запо-
різької Січі

Высокоблагородный і высокопочтенный господин Воиска Запорож-
скаго кошевой атаман, мой благодетель!
В силе высочайших е. и. в. Правителствующаго Сената указов ве-
лено шетающихся в запорожских стѣпах и проходящих в Полшу на гра-

бительство гайдамак ловить и всячески искоренять, а ныне ис поданных ко мне репортов известно, что оные злодеи-гайдамаки многими партиями проходят в Полшу и, тамо учиня грабительство, возвращаютца в запорожския степи, от чего происходит немалая от поляков претензия и затруднение. Не удоволствуюся ж тем, сего сентября 4 і 10 чисел во время проходу их со многим пограбленным и навьюченным на лошедях экипажем до сорока человек гайдамак, напав на поселяемую при Пещаном Броду слободу, у тамошних обывателей заграбили лошадей и рогатого скота, также платья и денги (о коих пограбленных вещах при сем реэстр включаетца)¹⁰² и ушли яко воры в степь запорожскую к Гарду, а понеже во оной слободе вышедшие ис Полши великороссииские люди здесь поселяются, в силе высочайших е. и. в. указов, для приращения е. и. в. высокого интереса. Но чрез вышеписанные грабительства и утеснении от злодеев-гайдамак могут оныя от нестерпимости разбрестись по здешней пограничности в ыные государства, от чего последует немалой высокому е. и. в. интересу ущерб. Вышеписанные ж гайдамаки, пребывая в степи, не инде где, как по зимовниках и в кадаках пристанище и пищу имеют, а тамошня кадацкия жители и в зимовниках казаки, принимая их с воровскими пожитками, обще оными корыстуютца и под видам добрых людей их содержат. И как ружьями, списками, так и порохом снабдевают, ибо ежели б они в тех местах сего оружия не доставали, то б им в здешних слободах (яко безпашпортным и опасующимся показатца) достать было негде. Пред сим же от бывших здесь командиров в Кош неоднократно писано было, дабы жи[в]ущия в зимовниках казаки о добром их состоянии имели от Коша писменныя свидетелства, кои упователно и имеют. Оным же злодеям-гайдамакам таковых брать негде, а шетаютца они без всяких видов. Того ради мною определены для сыску и поимки тех шетающихся гайдамак надлежащия команды, которым велено, где таковыя злодеи появятца, иметь за ними погоню до тех мест, где они свое пристанище возмут, и брать их оттуда под караул, не чиня тамошним обывателям никаких обид. А ваше высокоблагородие благоволите приказать в самом скорейшем времени о том в зимовники и в Гард объявить, чтоб пребывающия тамо казаки не токмо здешним командам запрещения не чинили, но всячески вспомоществовали и, где оные воры укрываютца, показывали, что же по сему учините, меня чрез сего нарочного не осътавте уведомить, а живущим в зимовниках казакам о их добром состоянии велеть иметь писменныя свидетелства, дабы и они за неимением таковых и когда ежели в погоню х какому зимовнику команды прибудут, взяты не были.

Вашего высокоблагородия покорный слуга
Матвеи Муравев

Р. С. Напротив сего вас, моего благодетеля, прошу, дабы и от вас равномерно послано было для поисков, дабы тем могли [тех] злодеев искоренить как наискоряе.

Сентября 13 дня 1759 году.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 77, арк. 33, 37. Оригінал.

1759 р. жовтня 29 (листопада 9). Табір під Дзюнквом.—
Меморіал невідомого автора великому коронному гетьманові
Івану Кліментію Браницькому про політичне становище на
Україні та боротьбу з гайдамацьким рухом

Defekta Ukrainy skąd wszystko złe pochodzi wraz z repliką przyłączoną enucleate wyrażone i konnotowane w obozie pod Dziunkowem 9 novembris 1759 [roku].

1-mo

Protekcja panów a bardziej per sinistram interpretationem komisarzyów i gubernatorów zuchwałemu poddaństwu dawana, którzy przez naturalną nienawiść ku wojsku zawsze się żalą, choć żadnej krzywdy nie mają od wojska. Przez tę nienawiść wzwyż wyrażone chłopstwo żołnierzowi co należy do sufficjencji, gdyby żołnierz najlepiej płacił, nic przedać nie chcą.

2-do

Słobody zagęszczone przez impresje panów gubernatorów panom reprezentowane ac si by mieli jakowy awantaż, czyli pożytek przynosić panom, a w samej rzeczy żadnego, przez co większą diminucję intrat czynią, kiedy w jednej wsi chłop miejsca nie zasiedzi tylko w tym jest subtilizacja chłopstwa, ażeby się pomnażała ich niegodziwość i zuchwałość pod pozorem panom podwyższenia intrat. A tu chłopci mają w tym inszy reces, żeby się zmykali na słobody ku granicom rosyjskim a po tym za granicę i z tej przyczyny mnóstwo hultajów znajduje się.

3-tio

Futory, które także przez reprezentacje panom szynić znaczne pożytki, te są wielką zdradą dla wojska bo więcej mogą szkody uczynić wojsku jak awantażu panom, ponieważ te futory bardziej są dla for-

Ad 1-mum

Potrzeba, aby jaśnie wielmożny Wódz wydał ordynans i uniwersał komendzie generalnej stojącej się do uniwersału, ażeby takich uporczywych ludzi, którzy żywności wojsku zabraniają i przedawać nie chcą, przy widzu zwierzchności dworskich miasta lub wsi do młocenia naganiano, miarą zwykłą brano i według targu w jesieni ustanowionego płacono od wojska.

Ad 2-dum

Potrzeba, ażeby panowie ante omnia te słobody pokasowali, jako są i lauda województwa Braclawskiego.

Ad 3-tium

Futory z wyrażonych przyczyn powinny być przez sprawiedliwość zniesione, a jeżeliby się to panom nie zdało, niech będą tylko nie tak mocne w fortyfikacji jak są, niech będą płotem ogrodzone,

telu hajdamaków jak dla tego, czyj jest futor.

4-to

Ludzie tutejsi pod pretekstem handlów idą z gorzałkami i różnymi leguminami za granicę; pod tym pretekstem de statu wojska opowiadają, jako też de statu majątnych obywateli, skąd hajdamacy powziawszy doskonałą wiadomość, już jak na pewne idą i rabują. Quod maximam pod pretekstem gorzałek szacowniejszą zdobycz, żeby za granicę do paju nie szła, zostawują tu w swoich przyjaciół którzy przyjaciele te zdobycz w kufy wrzuciwszy, gorzałką nalawszy odwożą im za granicą pod pretekstem handlu. Ludzie, którzy przy tym borosznie idą za granicę, za granicą zostają się, a to dla hultajstwa i hajdamakami czynią się.

5-to

Panowie gubernatorowie i naczelnicy dufając w protekcję panów swoich, o czym i panowie nie wiedzą, za nic sobie żoźnierza komputowego mają, któremu za jego własny grosz nie chcą pozwolić noclegu w dobrach pańskich.

6-to

Strzelba u chłopów niemal u każdego znajduje się, ta całe jest szkodliwa dobru pospolitemu, osobliwie krajowi tutejszemu, skłonnemu do buntów.

7-mo

Chłopstwo jak jest przez antypatię nieprzyjazne wojsku, tak przez sympatię przyjaźniejsze hajdamakom. I tak gdy weźmie podjazd przewod-

a nie fortyfikowane posieczami ani palisadami. Tudzież żeby przy futorach poddaństwo nie trzymali sua ich gumien, tylko we wsi, gdyż z tych dodają sufficjencji hultajom i jak przyjdą do nich hajdamacy onych przechowują i karmią.

Ad 4-tum

Handlu per omnia trzeba zabronić nie tak jednak, ażeby wcale upadł, ale w najbliższym miejscu granicy jedne miejsce wyznaczyć, jako z dawna praktyka była w Lissiance, ażeby ci ludzie, którzy handel prowadzą na to miejsce ściągali się, i tam przy komendzie furwachtowej, która powinna rewizje czynić tych kuf i innych rzeczy, na którym miejscu ludziom zagranicznym swój towar zbywać pozwoliwszy, jednak nikogo zagranicę z tej strony nie przepuszczając.

Ad 5-tum

W tym potrzeba łaski jaśnie wielmożnego wodza, ażeby przez uniwersał wydany i ordynans komendzie do tego ukrócił tej zuchwałości gubernatorom i naczelnikom, a wojsku, byleby płaciło co weźmie, noclegów i popasów pozwolił.

Ad 6-tum

Ta broń powinna być ad mentem upodobania panom po wszystkich dobrach skonfiskowana prócz kozaków horodowych.

Ad 7-mum

Jeżeliby taka okoliczność trafiła się, żeby przewodnik tę zdradę pod podjazdem uczynił, powinny dana być komendantowi moc, aże-

nika, któren całe i doskonale będzie wiadomy w którymby miejscu hajdamacy znajdowali się, [będzie] matlał podjazdem koło nich, a na nich nie naprowadzi, jako tyle było przykładów. Komenda takiemu pogroziwszy, przez które pogrozenie jest przymuszony naprowadzić, tak naprowadzi, że cały podjazd wprawi w niebezpieczeństwo, bo mając sposobniejsze miejsce, a którym doskonale wie, tym nie poprowadzi, tylko takim miejscem, gdzie by cały podjazd zginał.

8-vo

Ten kraj koniecznie wyciąga tego, ażeby wojsko przy karności a dopiero generalna komenda od wszystkich circa iustitiam apprehendowana była, którą bar[d]zo sobie lekceważą panowie gubernatorowie i prawie za nic, a to wszystko sprawuje protekcja panów, którym ciż gubernatorowie reprezentują, quod magnum w samej rzeczy nihil, a panowie nie wiedząc statum tego kraju, bo nigdy nie bywają, gdyż im panowie gubernatorowie przez puszczenie strachów i jakiegoś niby niebezpieczeństwa nie pozwalają bywać, przez co im daleko lepiej dzieje się jak panom i rządzą się tac, jak wielowładni panowie. Kozaków tych, którzy panowie trzymają dla całości dóbr swoich, ci zażywają, dla całości osoby swojej i niechaj hajdamacy przyjdą, którychby mógł tymi kozakami pognębić żadnego nie wypuści z pałanki choć mu się kozaacy proszą, a tu fortunę pańską i ludzi drą.

9-no

Panowie gubernatorowie, osobliwie na pograniczu z stroną rosyjską dobrami pańskimi rządząc dziedzicznymi i królewskimi zachowując przyjaźń z generałami, jako to Nowoserbii z generałem Chorwatem, już po tej stronie Wisi pozwolone onemu jest koszary fundować, winograpy sadzić, do lasów wrębu pozwalać,

by takiego zdrajcę, nie uważając czyj by był, zaraz za słuszną indagacją obwiesić kazał.

Ad 8-vum

Jako władza hetmańska przez prawo na moc pozwoiloną nad nadwornymi ludźmi, a dopiero nad kozakami, tak i na ten punkt potrzebny uniwersał jaśnie wielmożnego wodza na panów administratorów, ażeby za pokazaniem się w którymkolwiek miejscu hajdamaków, jeden drugiemu dając znać, kozaków horodowych z ich naczelnikami zaraz za nimi w te tropy posyłał i ich persekwitował, na oku mieli, tak ażeby o obrotach pomienionych hajdamaków wiedzieli, na razie zaraz do komendy generalnej w czasie pokazania się hajdamaków znać dając, a któren by był resistens władzy hetmańskiej gubernator czyli naczelnik, na takiego rygor przez uniwersał powinien być naznaczony.

Ad 9-num

Circa eandem avulsionem et appropriationem fundorum potrzebne jest wsparcie jaśnie wielmożnego wodza, ażeby jakowy sposób, kiedy nie przywrócenia avulsorum, to przynajmniej utrzymanie w tych granicach, jak jest, podał sposób, a na panów gubernatorów privato titulo sive ausu

sian robić, pastwiska dla chudob, od rzeki zaś Stuchny i Dniepru więcej jak na mil 3 gruntu w starostwie białocerkiewskim do Moskwy przywłaszczono, futury zagranicznym w granicach starostwa białocerkiewskiego i innych dobrach dziedzicznych trzymać i fundować pozwalają, przez co avulsa i aproprijacja gruntów Rzeczypospolitej nastąpiła i dal-sza jeszcze w przyszłym czasie nastąpi.

10-mo

Jaśnie wielmożni ich moście panowie starostowie z dóbr królewskich, posesji swojej podległych tu w Ukrainie będących nie czyniąc zadosyć wyraźnemu prawu i uniwersałom na fundamencie onego od jaśniewielmożnego hetmana wypadającym, nie tylko kozaków ad mentem przerzeczonego prawa do wojska dawać nie chcą; z jednych starostw in parte lubo dadzą, to sam brak do żadnej potrzeby wojska niezdolnych przysyłają, z drugich przy uporze i żadnego dać recusant.

«Przegląd historyczny», t. XLVII. Warszawa, 1956, стор. 147—151.

Переклад

Вади України, звідки походить усе лихо, разом із доданою реплікою чітко викладені та описані у таборі під Дзюнківим 9 листопада 1759 року.

По-перше

Пани потурають зухвалому підданству і особливо проводиться [це] недоброзичливими комісарами та управителями. В зв'язку з природною ненавистю до війська [піддані] завжди скаржаться, хоч військо їм не причиняє ніякої кривди. Через цю ненависть вищезгадане селянство нічого не хоче продавати з своїх запасів жовнірові, навіть якщо той добре платить.

282

licencjowanych w pozwalaniu gruntów pańskich zagranicznym uniwersałem swoim mocny nazna-czył rygor.

Ad 10-mum

I w tym punkcie potrzebny jest uniwersał jaśnie wielmożnego wodza do starostw ażeby in casu renitentiae wolno było wstrzymując władzą hetmańską przerzeczone starostwa w uporczywości będące przez wojsko ekzekować.

До першого

Треба, щоб ясновельможний вождь дав генеральному командуванню наказ і універсал. Згідно з універсалом, такі вперті люди, які забороняють [давати] війську харчі і не хочуть продавати [їх], повинні з відома двірської управи міста чи села бути вигнані на молотьбу або військо [у них] брало звичайним способом і платило згідно з встановленими восени торгами.

По-друге

Слободи, запропоновані панам, залюднені під тиском панів управителів, хоча й могли приносити панам якийсь авантаж, тобто користь, а насправді ніякої, що призводить до зменшення прибутків, бо в одному селі селянин не загіє місця. Саме у тому полягає витонченість [думки] селянства, щоб під виглядом підвищення панських прибутків збільшувалась їх підлість і зухвалість. І в цьому селяни мають інший вихід — утікати на слободи до російських кордонів, а потім за кордон. І тому-то, власне, є багато гультяїв.

По-третє

Хутори, які також запропоновані панам, мають приносити їм значні прибутки, є небезпечними для війська, бо можуть завдати більше шкоди війську, ніж користі панам, тому що ці хутори скоріше [служать] спритним підступам гайдамаків, ніж приносять користь для того, хто володіє хутором.

По-четверте

Тутешні люди під виглядом торгівлі йдуть з горілкою і різними харчами за кордон. Під виглядом цього вони повідомляють про розташування війська, а також багатих громадян, внаслідок чого гайдамаки, отримавши докладні відомості, вже не наважляються йдуть та грабують. Вони під виглядом горілки тут, у своїх друзів, залишають найдорожчу здобич, щоб вона не розходилася за кордон для розподілу. Ці друзі, вкинувши цю здобич у бочки, наливши горілки, відвозять її під виглядом торгівлі за кордон. Люди, що при цьому транспортуванні вантажу

283

До другого

Треба насамперед, щоб пани ліквідували ті слободи, як є в ухвалах Брацлавського воеводства.

До третього

Хутори з поданих причин повинні бути для справедливості знесені, а якщо це панам буде не на руку, то нехай [хутори] будуть не так міцно, як є, укріплені, хай будуть обнесені плотом, а не укріплені засіками і палісадами. Також, щоб піддані не мали на хуторах гумен, а тільки у селі тому, що вони надають допомогу гультяям, а як прийдуть до них гайдамаки, вони їх переховують і годують.

До четвертого

Торгівлю будь-яким способом треба заборонити, однак, щоб зовсім не занепала, у найближчому місці кордону [слід] визначити одне місце, як це здавна практикувалось, у Лисянці, щоб ті люди, які торгують, сходилися на це місце, де фурвахтна команда повинна переглядати ті бочки та інші речі. На цьому місці дозволяється закордонним людям збувати свій товар, однак з цього боку не слід нікого пускати за кордон.

йдуть за кордон, там [й] залишаються, щоб заради гультайства стати гайдамаками.

По-п'яте

Пани управителі та начальники, вірячи в протекцію своїх панів (про що пани не знають), не визнають реєстрового жовніра, не хочуть за його власні гроші дозволити йому ночувати у панських маєтках.

По-шосте

Майже у кожного селянина є рушниця, що зовсім шкідливо для загального добра, особливо для тутешнього краю, схильного до бунтів.

По-сьоме

Селянство, яке неприязно [ставиться] до війська, так приязне та симпатизує гайдамакам, і коли роз'їзд візьме провідника, який досконало знає, де перебувають гайдамаки, він [буде] біля них водити роз'їзд, а на них не вкаже, що було стільки разів. Команда погрожує такому [і] внаслідок цієї погрози він змушений вказати, [проте] так вкаже, що весь роз'їзд потрапить у небезпеку, бо він, маючи вигідніше місце, про яке добре знає, туди не поведе [роз'їзд], а поведе у таке місце, де весь роз'їзд загине.

По-восьме

Ця країна обов'язково вимагає, щоб у війську була дисципліна і більше того, щоб усі по-справжньому дбали про генеральне командування. На нього незважають панове управителі і майже не визнають [його]. Усе це робить опіка панів, перед якими ці ж управителі зображують його в самій основі як велике ніщо, а пани не знають в якому становищі знаходиться цей край, бо ніколи [у ньому] не бувають, оскільки пани управителі, нагнавши на них страх

До п'ятого

У цьому потрібна ласка ясновельможного вождя, аби він універсалом та наказом команді приборкав цю зухвалість управителів і начальників, а війську дав дозвіл на нічліг і привали, щоб тільки воно за те, що візьме, платило.

До шостого

Ця зброя відповідно розсуду панів повинна бути конфіскована у всіх маєтках, крім городових козаків.

До сьомого

Якщо трапиться випадок, що провідник зрадить роз'їзд, повинна бути надана можливість комендантові, незважаючи на те, чий би він не був, відразу після належного слідства наказати повісити такого зрадника.

До восьмого

Оскільки гетьманська влада має правом надану силу над двома, а тим більше над козаками, то по цьому параграфу потрібний для панів адміністраторів універсал ясновельможного вождя, аби вони, після того як гайдамаки з'являться у будь-якому місці, давали один одному знати, послали за ними вслід городових козаків з їх начальниками та, не випускаючи з поля зору, переслідували їх, таким чи-

та під загрозою нібито якоїсь небезпеки, не дозволяють бути. Через це їм далеко краще живеться, ніж панам, і вони управляють там як великовладні пани. Тих козаків, яких пани тримають для охорони своїх маєтків, вони [управителі] використовують для особистих цілей. І коли навіть прийдуть гайдамаки, яких могли б знищити за допомогою цих козаків, вони, хоч ті просять їх, не випустять жодного козака з паланки. А тимчасом гайдамаки оббирають панські маєтки та людей.

По-дев'яте

Пани управителі, особливо на російському прикордонні, керуючи дідичними, панськими та королівськими маєтками, замовчують про генералів, як, наприклад, про генерала Новосербії Хорвата, якому вже по цій стороні Висі дозволено засновувати кошари, садити виноград, вирубувати [дерева] в лісах, збирати сіно, випасати худобу. Від рік Стугни і Дніпра, у Білоцерківському старостві, більш як на 3 милі забрала землю Москва. Вони [управителі] дозволяють закордонним [особам] мати та засновувати на території Білоцерківського староства та в інших дідичних маєтках хутори, через що відбувається і у майбутньому відбуватиметься ще швидше відчуження і привласнення земель Речі Посполитої.

По-десяте

Ясновельможні їх милості пани старости із королівських маєтків, що знаходяться тут, на Україні, [і] які підлягають своїй посесії, не поступають згідно з ясним правом і універсалами, що базуються на основі цього [права], виданими ясновельможним гетьманом. Вони всупереч вищезгаданому праву навіть не хочуть давати козаків до війська. [Тут же], хоч частково з одних ста-

ном, знали про переміщення згаданих гайдамаків, [а] після появи гайдамаків спочатку негайно повідомляли генеральне командування. Коли б хто з управителів, тобто начальників, виступив проти гетьманської влади, тому повинна бути призначена універсалом кара.

До дев'ятого

Щодо цього відчуження та привласнення земель, то необхідна підтримка ясновельможного вождя, щоб він запропонував будь-який спосіб для якщо не повернення відчужених земель, то принаймні утримання теперішніх кордонів, а на панів управителів, які приватним шляхом чи самовільно роздавали панські землі закордонним [особам], своїм універсалом наклав велике стягнення.

До десятого

І відносно цього параграфа потрібний універсал ясновельможного вождя до староств, щоб під страхом гетьманської влади, на випадок непідкорення, можна було за допомогою війська карати згадані староства, які чинять опір.

роств [їх] дають, проте присилають самих бракованих, непридатних для будь-якої військової потреби, у інших — чинять опір і дати кого-небудь відмовляються.

№ 160

1759 р. листопада 11(22). Галич.— Протокол допиту опришків Івана Варцаби і Степана Зеленчука, складений Галицьким гродським урядом, про їх участь у загоні Івана Бойчука та напад на Болехів¹⁰³

Confessata libera ab illaboriosis Iwan Warcaba et Stefan Zelenčuk praedonibus in virtute decreti officii castrensis Haliciensis in iudiciis terminorum tactorum * sub celebratione terminorum querelarum ** eiusdem officii feria sexta in crastino festi omnium sanctorum *** anno domini millesimo septingentesimo quinquagesimo **** nono, inter actorem et superscriptos illaboriosos Iwan Warcaba et Stefan Zelenčuk, incarceratos compedibus vinctos, in vim termini tacti citatos prolati, in praesentia generosi Martini Chodykiewicz, burgrabii et subdelegati officii eiusdem, per generosos Casimirum Rodkiewicz et Jacobum Sobolewski subdelegatos eiusdem officii castrensis Haliciensis iuxta interrogatoria porrecta auscultata, educta et connotata, actu et anno quo supra.

Ad 1-mum punctum interrogatorium fassus est in haec verba illaboriosus Iwan Warcaba primo et seorsim introductus: „Ze jest rodem z miasta Kosowa, części wielmożnego jego mości pana Dzieduszyckiego, chorążego halickiego“.

Ad secundum punctum etc. fassus est:

„Ze od Bojczuka¹⁰⁴, pryncypała, przed lat czteroma na rozbój nieboszczyka jego mości pana Ostrowskiego, wójta halickiego, natenczas żyjącego, był namówiony, był z opryszkami w Spasie jednej nocy, drugiej nocy był pod Chorosną, za Kołomyją, i tam chłop, jadąc do lasu, przydybał ich w krzakach i nastraszył ich powiadając, że szlachtę pozabijano za Dniestrem i szlakują zabójców żołnierze, czym przestraszeni opryszki wraz ze mną wrócili się za Kołomyję i ja z nimi. A pod Kołomyją, w lesie Pod Lipą, będąc posłany pomieniony Warcaba od Bojczuka do Żyda, do Dobesławiec, dowiadując się, czy jest Żyd, mówiąc, jeśli jest w domu, pójdziemy go strząść, ponieważ ten Żyd ma się dobrze i on u niego pijał jeszcze z Doboszczukiem. Stamtąd tedy stawiony terażniejszy już się więcej do kompanii tych opryszków nie wracał, ale manowcami inszą drogą powrócił do domu, do Kosowa“.

Ad tertium punctum etc. fassus est:

„Ze nim był namówiony i potem, jak odstąpił od tej kompanii opryszków gospodarstwem się bawił na Wołoszczyźnie będąc, obody گیاł na zarobek.

* Terminus tacti — так звані тактові або кримінальні справи.

** Terminus querelatum — так звані скаргові роки, строки судочинства у гродських судах.

*** Латинське свято всіх святих — 23 жовтня (3 листопада).

**** У тексті: «quinquagesimo».

Nieboszczykowi jego mości panu Łabęckiemu, sędziemu grodzkiemu żydaczowskiemu, jeszcze będąc parobkiem, woły skupywał i na sprzedaż je gonił“.

Ad quartum etc. negavit, quod fuerit in carceribus Stanislao poliensibus.

Ad quintum similiter negavit, quod fuerit in Bolechow cum praedonibus.

Ad sextum etc. similiter negavit.

Ad septimum etc. negavit:

„Ze ani był w Dolinie i w Bolechowie, ani wie o zdobyczy“.

Ad octavum etc. fassus est: „Ze kiedy był namówiony od Bojczuka, było ich w kompanii siedmiu wszystkich, wraz ze mną. Z Jasienowa wielmożnych panów Dzierzków czterech — pierwszy Hryh[or] Krywniuk, drugi Bojczuk, trzeci Semen Daniluk, czwarty Oleksa, Lilikowego zięcia brat rodzony, piąty Berozuk z Sokołówki wielmożnych Romanowskich. Iwan Jasiński z Jasienia, ten się znajduje w więzieniu w Horodence“.

Ad nonum etc. negavit asserendo: „Ze ja byłem natenczas w więzieniu stanisławowskim, przeto cale nie wiem, kto ich naprowadził na Kosów“.

Ad decimum similiter negavit: „Ze o tym nie wie, bo natenczas był w więzieniu przez rok [w] Stanisławowie“.

Ad undecimum pariter negavit asserendo „Nie wiem o tym, bo byłem w niewoli“.

Ad duodecimum ignorat, kto dał pancierz Buszczkowi *, ponieważ to się działo natenczas, kiedy siedział w więzieniu. ..

Ad decimum tertium ignorat.

Ad decimum quartum et decimum quintum ignorat.

Ad decimum sextum et decimum septimum tum decimum octavum ignorat.

Ad decimum nonum ignorat.

Ad vigesimum asseruit: „Ze natenczas nie byłem w kompanii z opryszkami, kiedy Brykie, Żyda kołomyjskiego, Bojczuk, Berozuk i inni rozbili. Suknem się popajowali i stamtąd w dalszy się rozbój udali“.

Ad vigesimum primum, vigesimum secundum, vigesimum tertium et vigesimum quartum, vigesimum quintum negative respondit: „Iż nie wie cale o tym wszystkim“.

Ad vigesimum sextum et vigesimum ignorat; „Ze cale nie wie, aby się watan ** szes[iz]orski, Lilik Jasieniowski, Romaniuk chomczyński, pop z Sokołówki, z Jaworowa Starychon Owiński i Żyd krzyworońniański aby się rozbojem bawili“.

Illabor[iz]osus Stefan Zielenczuk. Ad primum interrogatorium punctum fassus est: „Ze jest rodem z Babcza, ale w Kosmaczu służył, prze-mieszkiwał i tam się ożenił“.

Ad secundum punctum fassus est: „Ze dopiero w roku terażniejszym był między opryszkami, gdzie zabawiał się przez niedziel dziewięć. A naj-pierwej, gdy szedł lasem ku rzyce, za Brusturami będącej, napadli go opryszki, między którymi był pryncypał Bojczuk. I między nimi znajdował się Hryhor Glerozeluk *** ze **** Zabia *****, któren z nim za parobka, to jest cum statuto, służywał. Ten go najpierwej poznał i białem siekierą go uderzył, jakowąż do niego dawną nienawiść, a Bojczuk zabronił go bić i,

* Далі в тексті: Бошук інакше Пістолетник.

** Ватан — начальник громади.

*** Далі: «Glerozeluk».

**** У тексті: «za».

***** У тексті: «Zabca».

wziąwszy go na stronę, upoił i namówił, aby przystał do tej złej kompanii między zbrojce, jakoż przystał do nich.

Ad tertium punctum etc. respondit prout ad * primum.

Ad quartum negavit: „Iż nie siedział w Stanisławowie“.

Ad quintum etc. fassus est. „Iż w Bolechowie na rozboju był z innymi opryszkami, a do Bolechowa szli manowcami, górami, połoninami i tylko przez jakąś wieś jedną przeszli, której nazwiska nie wie. Bojczuk zaś pryncypał prowadził i do Bolechowa przywiódł tę swoją kompanię“.

Ad sextum negavit, aby był w Dolinie i kto natenczas na Dolinę naprowadził opryszków, ale Bojczuk miał naprowadzić.

Ad septimum etc.: „O zdobyczy w Dolinie nie wie, ale w Bolechowie zdobycz nie małą rozbojem u Żydów wzięli, których pieniędzy gotowych nie wie wiele było, ale dostało się każdemu z paju po dziesięć talarów bitych. Sukna niemało postawów u Żydów bolechowskich w sklepach nabrali, suknie z białogłów trzy karmazynowe, łańcuchów dwa złotych, koralów garść, pierścienie z Żydów zdarte i innych wiele fantów. Z tych wszystkich rzeczy mnie się tylko, alias statuto, dostało się w paju kilka łokci sukna na ubranie. Łańcuch Karbułowi z Zagor ** dostał się szczerozłoty, którego Karbuła na Jaworowie zabiło. Drugi łańcuch widział u Iwana Zupnika, szczerozłoty, którego na Hnilicy, Bania nazwanej, koło Bani Świrskich, do Tekuczy, Berezowa, lub Stowpczatego należącej. Resztę zaś, cokolwiek rozbił Bojczuk z swoją złą kompanią, najuczuywszy konie, zawieźli do Jasienowa, a co z tymi rzeczami robili, statutus nie wie i gdzie ich podzielił“.

Ad octavum fassus est: „Ze z tej kompanii opryszków znajdowało się w Bolechowie trzydziestu trzech, inkludując wtedy wizją stawionego.“

Najpierwej herszt i pryncypał Iwan Bojczuk, rodem z Jasienowa, drugi Hryhor Kruczuk, trzeci Dmytro Kowalczyk z Jasienowa, czwarty Fedor Tomaszczuk z Jasienowa, Semen Boszczuk Pistoletnik z Krzyworówni, Hryhor Gierozeluk z Zabia, Fedor, Furgaczów zięć, z Zabia, Harasym z Zabia, przezwiska mu nie wie, Iwaś Bojczuk z Kosmacza, Iwan Zupnik z Hnilczy Bani. Andrzej Wykrzciak, rodem z Rożnowa, a sługował w Rzyce za Kosowem, Iwan Hopniak z Dołhopola, Wasyl Popowiczuk z Dołhopola, ma tam ojca i matkę tamże, Iwan Kondryk z Dołhopola, Marko z Usteryk, młody człek, a ma tam ojca i matkę, Hryhor Powidaczuk z Dołhopola, Iwiuk z Putyłowa, blisko Dołhopola i Żabiego, Wasyl Kozak, Andrij Kozak — ci do kompanii w Jabłonowie przystali, a skąd byli rodem, nie zna statutus, Hryhor Kozak, Oleksa Kozak — ale nie wie skąd rodem i gdzie przebywają, Wasyl Wołosyniec, nie wie skąd rodem i gdzie przebywa, Ihnat Mingierysz, o tym nie wie skąd rodem i gdzie przebywa, Cygańczuk Skrypka, nie wie skąd Michajło Poleczek, zabity na Jaworowie, Oleksa Tkacz z Jasienowa lub Żabiego, czyli Stowpczatego, bo determinate nie wie, Oleksa Diak, nie wie skąd, Wasyl z Jasienia, z Węgier, reszty nie pamięta. Ciż sami rozbójnicy z hersztem byli w Stowpczatym i tam wzięli u kahału składowego sto talarów bitych. Ciż sami byli w Maniowie, z Bolechowa idąc, gdzie u Żyda wzięli tylko sto tynfów. Pachołka pańskiego obdarli z barwy i kaftanik wzięli sukieny stary; kulbakę także wzięli“.

Ad nonum fassus: „Ze był natenczas w tej kupie, kiedy przyszli na Kosów. Tych rozbójników naprowadził Pistoletnik seu Boszczuk. Nim mieli

* У тексті двічі: «ad».

** У тексті: «Z Zagor».

iść na Kosów, przebyli dobę u Berka, chłopca w Sokołówce, który dobrze wiedział, że idą na Kosów, i pop sokołowski wiedział, bo on był od opryszków do miasta, aby na Zamczysko jeść wyniesiono. Z Bolechowa powracając bawili w Jasienowie u Te[k]lejcuka Wasyla i u Marusiaków Petra i drugiego brata jego, tudzież i trzeciego, którzy opryski bawili się z nimi tam i pili wraz. I u Srybnejczowej tamże przebywali w Jasienowie. Tudzież jednej nocy nocowaliśmy w Krzyworówni, u jednego diaka. Item nocowaliśmy u Słutoniuka, w Jaworówce. Item byliśmy u watamana w Szeszorach trzy, Macoszaka nazwanego. Tam zaś nocowaliśmy u niego, jedli i pili“.

Ad decimum negative respondit: „Nie wie o skargach“.

Ad undecimum prout in nono affirmative fassus est.

Ad duodecimum asseruit: „Ze dawno miał pancierz, nie wie od kogo“.

Ad decimum tertium asseruit: „Ze Pistoletnik ma strzelby dawno niemało i u ludzi różnych pozabierali“.

Ad decimum quartum asseruit: „Nikt ich nie przestrzegł w Sokołówce, że idą na nich żołnierze, ale oni sami przez się poszli pod Pistynię i za miastem popasali, z miasta im jeść i pić wyniesiono. Stamtąd poszli do Szeszor i tam rano i wieczór byli u pana, i tam jedli i pili. A potem wataman ich zaprosił do siebie. Po traktamencie zaś tam odprawionym poszli nazad na Sokołówkę, gdzie im pop wyniósł koneweczkę gorzałki i chleba kilkoro. I nocowali jedni w sadzie u popa sokołowskiego, o których pop nie wiedział. A drudzy nocowali u Berka, chłopca sokołowskiego“.

Ad decimum quintum asseruit: „Ze ich natenczas dwóch zginęło, kiedy napadli na nich żołnierze w Sokołówce“.

Ad decimum sextum et decimum septimu[m]: „Kiedy pogonia była, wtenczas Bojczuk był w Jasienowie, ale nie wie u kogo“.

Ad decimum octavum fassus est: „Ze wyszedłszy z Jasienowa, poszli na Krzyworównię i, tam przyszedłszy, wzięli trzy capy i, te porznuwszy w lesie, jedli“.

Ad decimum nonum negative respondit.

Ad vigesimum similiter negative respondit.

Ad vigesimum primum fassus affirmative in haec verba: „Iż niewiasty z Jasienowa bywali u nas w polu i lasach i z nami przez dwie niedziele pili, jedli, tańcowali, a my też wzajemnie u nich bywali. Tudzież u Teklejcuka i w Bojczukowej chałupie bywali w Jasienowie“.

Ad vigesimum secundum asseruit: „Ze jeszcze nie był między opryskami podczas Wielkiej nocy“*.

Ad vigesimum tertium negavit, aby był Łochota z Jaworówki w Bolechowie.

Ad vigesimum quartum asseruit: „Oprócz tych, których wymienił de nominibus et cognominibus, w Bolechowie więcej innych ludzi, czyli opryszków, nie było i nie wie o nich“.

Ad vigesimum quintum respondit p[ro]l[ut] in superioribus punctis.

Ad vigesimum sextum fassus est: „Ze u watamana szeszorskiego jadali, pijali, a Lilik jasienowski nie bywał z opryskami na rozboju, ale raz mleka berbenic ** dwie wniósł, ale mu je zapłacił Bojczuk. U Romaniuka chomczyńskiego nie bywali i on z opryskami nie bywał. U popa sokołowskiego bywali, jako wyżej responsum. U Żyda krzyworówniańskiego

* 11 (23) квітня.

** Бербениця — невелика бочка для молока.

nieraz bywaliśmy i pijali, ale mu za trunek płacili. A u jaworowskiego Żyda podobnie bywaliśmy i pijali”.

Ad ultimum punctum respondit. „Ze nie wiedział czy długo mają rozbić, bo od nich uciekł, a w Kosmaczu został złapany. W Bolechowie będąc statutus ani chrześcijanina, ani Żyda żadnego nie zabił, lecz natenczas dwóch Żydów zginęło. A Bojczuk, gdy go Żyd w Bolechowie postrzelił, domy ze złości kazał palić i przez Bojczuka miasto pogorzało.

Martinus Chodykiewicz, burgravius et subdelegatus castrensis Haliciensis, manu propria.

Casimirus Rodkiewicz, castrensis capitanealis Haliciensis subdelegatus iuratus, manu propria.

Jacobus Sobolewski, castrensis capitanealis Haliciensis subdelegatus, manu propria.

ЦДІА УРСР у Львові, ф. 5, оп. 1, т. 270, стор. 1233—1237. Засвідчена копія.

Переклад

Зізнання без примусу розбійників неробітних Івана Варцаби і Степана Зеленчука на підставі декрету Галицького гродського уряду, винесеного в присутності бургграфа і субделегата цього уряду шляхетного Мартина Ходикевича на судах тактових справ під час скаргових років цього ж суду в п'ятницю, наступного дня після свята всіх святих божого року тисяча сімсот п'ятдесят дев'ятого [в справі] між обвинуваченим і вищеподаними неробітними Іваном Варцабою і Степаном Зеленчуком, ув'язненими, закутими в кайдани, викликаними на підставі тактового позову. Зізнання вислухані, добуті і написані згідно з поставленими питаннями дня і року як вищеподано субделегатами цього Галицького гродського уряду уродженими Казимиром Родкевичем і Якубом Соболевським.

Приведений першим і окремо неробітний Іван Варцаба на перший пункт питань сказав такі слова, «що він з міста Косова, з маєтку галицького хорунжого вельможного його милості пана Дзедушицького».

На другий пункт і т. д. відповів, «що ще чотири роки тому намовив його ватажок Бойчук для розбійницького нападу на покійного його милість галицького вїта пана Островського, який тоді [ще] був живий. Однієї ночі [він] був з опришками у Спасі, другої — під Хоросою та Коломиєю, і там селянин, який їхав до лісу, зустрів їх в кущах і перелякав, говорячи, що за Дністром повбивали шляхту і жовніри розшуковують убивць. В зв'язку з цим перелякані опришки повернулися разом зі мною за Коломию. Неподалік від Коломиї, у лісі під Липою, Бойчук послав згаданого Варцабу до єврея у Добеславці довідатись, чи є останній, говорячи, що коли він дома, то підемо перетрусити його, бо цей єврей добре живе. Він у нього пив ще з Довбощуком. Звідтіля він (Іван Варцаба) вже більше не повернувся до компанії цих опришків, а манівцями, іншою дорогою, повернув додому у Косів».

На третій пункт і т. д. відповідав, «що перед тим, як його намовили, і пізніше, коли відстав від цієї компанії опришків, живучи на Волощині, займався господарством і заробляв вигинанням ободів. Коли ще був наймитом, скуповував воли для покійного жидачівського гродського судді його милості пана Лабенцького і гнав їх на продаж».

На четвертий і т. д. заперечив, що був у станіславській в'язниці. На п'ятий — також заперечив, що був у Болехові разом з розбійниками.

На шостий і т. д. також заперечив.

На сьомий і т. д. заперечив, що він не був ні в Долині, ні в Болехові і не знає про здобич.

На восьмий і т. д. відповів, що «коли його Бойчук намовив, було їх разом зі мною в компанії семеро. Чотири з Ясенова вельможних панів Держків: перший — Григор Кривнюк, другий — Бойчук, третій — Семен Данилюк, четвертий — Олекса, рідний брат Лиликового зятя, п'ятий — Берозук вельможних Романовських з Соколівки, Іван Ясинський з Ясени — цей перебував у в'язниці в Городенці».

На дев'ятий і т. д. заперечив, твердячи, «що я був тоді в станіславській в'язниці, тому взагалі не знаю, хто їх направив на Косів».

На десятий — також заперечив, «що він про це не знає, бо тоді протягом року був у в'язниці [у] Станіславі».

На одинадцятий — також заперечив, твердячи: «Не знаю про це, бо я був у неволі».

На дванадцятий — не знає, хто дав панцир Бущукові, тому що це відбувалось тоді, коли він сидів у в'язниці.

На тринадцятий — не знає.

На чотирнадцятий і п'ятнадцятий — не знає.

На шістнадцятий і сімнадцятий, а також вісімнадцятий — не знає.

На дев'ятнадцятий — не знає.

На двадцятий — твердив: «Я не був тоді з опришками в компанії, коли Бойчук, Берозук та інші розбили коломийського єврея Брике, поділилися сукном і звідти пішли на дальший розбій».

На двадцять перший, двадцять другий, двадцять третій і двадцять четвертий, двадцять п'ятий — відповів негативно, «що він зовсім про це все не знає».

На двадцять шостий і двадцять сьомий — не знає, «що зовсім не знає, щоб шешорський ватаман, ясенівський Лилик, хомчинський Романюк, піп з Соколівки, Старихон Овінський з Яворова та криворівнянський єврей займались розбоем».

Неробітний Степан Зеленчук. На перший пункт відповів, «що родом з Бабча, але в Космачі служив, жив і там одружився».

На другий пункт відповів, «що він лише цього року був у опришків, де перебував протягом десяти тижнів. А коли він ішов лісом в сторону ріки, яка є за Брустурами, напали на нього опришки, серед яких був ватраж Бойчук. Серед них був також Григор Глерозелюк з Жаб'я, який з ним, тобто з ставленим, служив наймитом. Останній пізнав його і насамперед вдарив його плазом сокири, відчуваючи до нього якусь давню неприязнь; тоді Бойчук заборонив його бити і, відвівши у бік, напоїв його та намовив приєднатися до розбійників у цю погану компанію і він дійсно пристав до них».

На третій пункт і т. д. відповів як на перший.

На четвертий — заперечив, «що не сидів у Станіславі».

На п'ятий і т. д. відповів, «що в Болехові брав участь разом з іншими опришками; до Болехова йшли манівцями, горами, полонинами, перейшовши лише через одне село, назви якого не знає. Ватажок Бойчук вів і привів до Болехова цю свою компанію».

На шостий — заперечив, що був у Долині, і [не знає], хто спровадив тоді на Долину опришків, хоч мав вести Бойчук.

На сьомий і т. д.: «про здобич в Долині не знає, але в Болехові взяли розбоем немало здобич в євреїв. Не знає, скільки було цих готових грошей, але кожному дісталось по десять битих талярів. У болехівських євреїв з крамниць забрали чимало поставів сукна, три кармазинові жіночі сукні, два золотих ланцюги, пригорщу коралів, здерті з євреїв персні і багато інших речей. З цих всіх речей мені, тобто ставленому, дісталось при розподілі кілька ліктів сукна на вбрання. Чисто золотий ланцюг дістався Карбулові із Загор. Цього Карбула вбили в Яворові. Другий чисто золотий ланцюг він бачив у Івана Жупника, який живе у Гнилиці, званій Баня, біля Свірської Бані, яка приналежна до Текучої, Березова або Ствпчатого. Решту ж, яку взяв розбоем Бойчук зі своєю поганою компанією, нав'ючивши на коней, завезли до Ясенова, а що зробили з цими речами і де їх поділи, ставлений не знає».

На восьмий — відповів, «що в цій компанії у Болехові було тридцять три, включаючи поставленого до зізнань, а саме: насамперед ватажок і проводир Іван Бойчук, родом з Ясенова, другий — Григор Кручук, третій — Дмитро Ковальчук з Ясенова, четвертий — Федір Томашук з Ясенова, Семен Бошук-Пістолетник з Криворівні, Григор Герозелюк із Жаб'я, Федір, зять Фургачів, із Жаб'я, Герасим із Жаб'я, його прізвища не знає, Івась Бойчук із Космача, Іван Жупник з Гнильчої Бані, Андрій Викщяк *, родом з Рожнова, а служив у Ріці ** за Косовом, Іван Гопняк з Довгополя, Василь Поповичук з Довгополя, має там батька і матір, Іван Кондрик з Довгополя, Марко з Устерик ***, молода людина, а має там батька і матір, Григор Повідачук з Довгополя, Івюк з Путилова, біля Довгополя і Жаб'я, Василь Козак, Андрій Козак — вони в Яблонові пристали до компанії, а звідки родом, ставлений не знає, Григор Козак, Олекса Козак, але не знає звідки родом і де перебувають, Василь Волосинець, не знає звідки родом і де перебуває, Гнат Мінгеріш — про цього не знає звідки родом і де перебуває, Циганчук Скшипка ****, не знає звідки [родом], Михайло Полечек, вбитий у Яворові, Олекса Ткач з Ясенова чи Жаб'я, або Ствпчатого, точно не знає, Олекса Дяк, не знає звідки, Василь з Ясені, з Угорщини, інших не пам'ятає. Ці ж розбійники з ватажком були в Ствпчатому і там взяли від кагалу складового сто битих талярів; ці ж, йдучи з Болехова, були в Маняві, де лише у єврея взяли сто тинфів. [Там] з панського пахолка здерли ліvreю і взяли старий суконний каптаник, взяли також кульбаку».

На дев'ятий відповів, «що він був [також] в цій ватазі тоді, коли напали на Косів. Цих розбійників привів Пістолетник, тобто Бошук. Перед тим, як мали вирушити на Косів, перебували добу у селянина Берка в Соколівці, який добре знав, що [вони] ідуть на Косів. [Про це] знав і соколівський піп, тому що він був посланий опришками до міста, щоб винесли їм їсти на Замчисько».

Повертаючись з Болехова, перебували в Ясеніві у Василя Телейчука і у Марусяків — Петра і його другого, а також третього братів; ці опришки гуляли там з ними і разом пили. Там же, в Ясеніві, пере-

* Сполонізоване Вихрест.

** Мається на увазі с. Річка на Івано-Франківщині.

*** Мабуть село Усте-Ріки на Івано-Франківщині.

**** Сполонізоване Скрипка.

бували також у Срибнайчової. Одну ніч також ми ночували у одного дяка у Криворівні. Ми ночували також у Слутонюка у Яворові і були три рази в Шешорах у ватамана, названого Мацошак. Там же, у нього, ми ночували, їли та пили».

На десятий — негативно відповів: «про скарги не знає».

На одинадцятий — стверджувально відповів, як на дев'ятий.

На дванадцятий — твердив, «що [він] давно мав панцир, від кого — не знає».

На тринадцятий — твердив, «що Пістолетник здавна має чимало рушниць і вони позабирали [їх] у різних людей».

На чотирнадцятий — твердив: «в Соколівці ніхто їх не перестеріг, що на них ідуть жовніри, але вони з своєї волі пішли під Пістиню і відпочивали за містом. Із міста їм винесли їсти і пити. Звідти пішли до Шешор. Там ранком і ввечері були у пана і там їли і пили. А пізніше ватаман запросив їх до себе. Після гостювання, яке там відбулось, пішли назад до Соколівки, де їм піп виніс конівочку горілки і кілька хлібин. І ночували одні — в садку у соколівського попа, про яких піп не знав, інші — у соколівського селянина Берка».

На п'ятнадцятий — твердив, «що їх тоді двоє загинуло, коли на них напали жовніри у Соколівці».

На шістнадцятий і сімнадцятий: «коли була погоня, тоді Бойчук був у Ясеніві, але не знає у кого».

На вісімнадцятий — відповів, «що коли вийшли з Ясенова, пішли у Криворівню, а прийшовши, там взяли три цапи і, зарізавши їх, з'їли в лісі».

На дев'ятнадцятий — негативно відповів.

На двадцятий — також негативно відповів.

На двадцять перший — стверджувально відповів такими словами: «Що жінки з Ясенова бували у нас в полі і в лісах і протягом двох тижнів пили, їли, танцювали з нами, а ми також у них бували. Так само ми відвідували Теклейчука і Бойчукову хату в Ясеніві».

На двадцять другий — твердив, «що на великодень він ще не був у опришків».

На двадцять третій — заперечив, що був у Болехові Лохота з Яворівки.

На двадцять четвертий — твердив: «Крім тих, імена і прізвища яких назвав, не було інших людей, тобто опришків, у Болехові і про них не знає».

На двадцять п'ятий — відповів так, як в попередніх пунктах.

На двадцять шостий — відповів, «що у шешорського ватамана їли, На двадцять сьомий — відповів, «що у шешорського ватамана їли, пили, а ясенівський Лилик не бував з опришками на розбої, хоч одного разу приніс дві бербениці молока, за які заплатив йому Бойчук. У хомразу приніс дві бербениці молока, за які заплатив йому Бойчук. У соколівчинського Романюка не бували і він з опришками не бував. У соколівського попа бували, як зазначено вище. Криворівнянського єврея неодноразово ми відвідували і пили у нього, але ми йому за напої платили. Бували і пили ми також у яворівського єврея».

На останній пункт відповів, «що не знав, як довго будуть розбишакувати тому, що втік від них, а в Космачі був пійманий. Коли ставлений був у Болехові, не вбив ні християнина, ні жодного єврея, хоч тоді загинуло два євреї. Бойчук же, коли його єврей прострелив у Болехові, зі злості наказав палити будинки і через нього згоріло місто».

Мартин Ходикевич, бургграф і галицький гродський субделегат, власноручно.

Казимир Родкевич, галицький гродський старостинський запряжний, субделегат, власноручно.

Яків Соболевський, галицький гродський старостинський запряжний, субделегат, власноручно.

№ 161

1759 р. грудня 9 (20) *. Сошенське (?).— Протокол допиту гайдамацького зв'язківця Антона Петровського, складений судом Волинської частини, в якому мовиться про спільні дії опришків та запорізьких козаків на чолі з Іваном Бойчуком та Гнатом Маруцаком на Правобережжі та Поділлі

Копія конфесат назвиськом Antoniego Piotrowskiego, шпиега hajdamackiego, екзеквованого в партії wołyńskiej, który rabował z niżej wyrażonym watahą wielmożnego imci pana Burzyńskiego, chorążego znaku husarskiego jaśnie wielmożnego imc pana generała artylerii koronnej.

Konfesata korporalna Antoniego Piotrowskiego, шпиега hajdamackiego, w Soszensku** dobrach dziedzicznych jaśnie wielmożnego imc pana Platara, wojewody mścisławskiego, złapanego na furwachcie w Lipnej u komendy generalnej regimentarskiej партії wołyńskiej die 10 octobris anno 1759 wyprowadzone. Który Piotrowski dnia 13 tegoż miesiąca w roku tymże z dekretu wojskowego sądu партії wołyńskiej jest pod Lubarem, miastem dziedzicznym jaśnie oświeconego księcia imci Lubomirskiego, starosty bieckiego, екзеквованы.

Przyznał tenże Antoni Piotrowski, że wyszedłszy ze wsi Berezowa*** był u opryszków, których hersztem był Iwan Bojczuk i Iwan Żupnik, obydwaj ze wsi Hnilicy do Nadwórnej miasta należącej, dziedzicznych dóbr wielmożnego imci pana Cetnera, z temiż Bolechów rabował, miasto palił, tak chrześcijan, jako i Żydów pozabijawszy. Inne zaś miasta, jako to Pistryń, Jabłonów czyli Kosmaczów, Nieteluczy**** [?], Bańki***** Rungory***** wsie w górach rabowali. Których znajdowało się opryszków 28. Z tych podjazdy партії podolskiej jednych na śmierć pobili, a drugich z teje kupy rozpędzili. Sześciu z sobą wziąwszy Iwan Bojczuk, jako to Iwana Żupnika, Stefana Kiryluka, Stefana Jasińskiego z Jasińca, Andrzeja Pistolnika i terażniejszego Antoniego Piotrowskiego, przebrawszy się z nimi do Siczy, stanęli w kurzeniu peryjastawskim u Koczubaja o Zielonych Świętkach ruskich***** i tam zebrawszy się w liczbie 67 koni, za wiadomością tegoż Koczubaja, na jego koniach i z tegoż orężem, wyszli o żniwach na rabunki w polskie granice. Wataha ich jeden był Ihnat Maruszczak

* Дата подається за публікацією.

** У тексті: «w Soszenku». Див. цю назву нижче.

*** У тексті помилково: «że wsi Berezowej».

**** Тепер немає такого села на Івано-Франківщині.

***** Тепер, очевидно, село Баня Березівська на Івано-Франківщині.

***** У тексті «Rungory».

***** 30—31 травня (10—11 червня).

z Zadniepra, a drugi Iwan Bojczuk z gór. I ciż stanąwszy w lesie Strzyżawskim około futorów Miziakowskich rozdzielili się na 2 partie. Maruszczak z swoją watahą poszedł Czarnym Szlakiem na rabunek miasta Lubara. Którzy, gdy się dowiedzieli pod samym miastem o wielkiej ostrożności, oddalili się od miasta. Rzucając losy uderzyć¹ chcieli na Lipnę wieś wielmożnego imc pana regimentarza партії wołyńskiej, lecz gdy im te losy źle wróżyły, poszli do Troszczy. Tam rabowali mocno wielmożnego imc pana generała artylerii koronnej i ordynacji ostrogskiej nie tylko konie, pieniądze, ale i co w domu było, wszystko zabrali. Potym Krasnopol, Bezpieczną, Stupnik i Holaki wielmożnego imc pana Michałowskiego, podstarszego braclawskiego, Wiszenkę imci pana Przyłuskiego, podstarościego krzemienieckiego, i uszedłszy ku Archaniołhorodowi, jednych rozdzielili do uchodzenia z batownią do Siczy, do wspomnianego kurzenia perejastawskiego do Koczubaja, jako to Iwana Bojczuka, Wasyla Kobjeczuka, Iwana Kociubę, Wasyla Ratuszniaka, Andrzeja Chotoszcznika, Iwana Stejczuka, Pawła Kondratczuka, Pawła, siczowych, których było 10, reszta zaś 27 wróciwszy się do Archaniołhorodu. Z Ihnatem watahą poszedł Iwan Lipka z futorów Miziakowskich, Prokop Lipka, którzy w lubarskim i przeszłego roku w ulanowskim byli rabunku i teraz odkazywali się na Ulanów i na zabicie wielmożnego imci pana Czosnowskiego, starostę winnickiego, ale od chłopów wzięli wiadomość, że go nie było. Inni zaś nazwиськом byli w teje wataże Iwan Koczerka, Iwan Żupko, Stefan Jasiński z Gór, Martyn Hawryluk, Iwan Styrczak, Mikołaj Dzius, Hawryło Płaston, Fedor Krasuła z Czuczynki, Iwan Półtorak, Andrzej Bulharyn, Jurko Markin, Wasyl Koszubiak, Wasyl Obojczenko z starostwa trachtymirowskiego wodzaj ich nazwany, Wasyl Dydykow z Siczy z kurzenia niżyńskiego, Fedor Kasyjanow, Ilko Budzaj, Iwan Worobczuk Lebedynski, Iwan Doniec na bandurze grać umiejący, Stefan Pałamaruk, Ławryn Jaworski, którzy mieszkali w Stupniku, ad praesens w Zozanowie, wsi do Czehryna należącej. Ci na życie wielmożnego imc pana Michałowskiego podczaszego braclawskiego, waży i w zimie szukać deklarowali, jeżeli w lecie nie zastaną. Z tej watahy jeden zabity od podjazdu партії wołyńskiej, w potyczce pod Sierżenówką. Zznał tenże Piotrowski, jako słyszał od Prokopa Lipki i innych, że przeszłego roku Pilip z drugimiż, jako to Stefanem i Ławrynem z teje wsi rabowali wielmożnego imc pana starostę winnickiego, który dotąd zostaje w detencji. Tenże Piotrowski zznał, że się z rabunku bolechowskiego na 28 opryszków dostało na każdego po talerów bitych 100 i do tego sam wziął kilka postawów sukna, które zostawił w Berezowie Wyższym dla przechowania u chłopów nazwиськом Picia, zznając i to, że attestację, którą pokazywał w Soszeńsku miał skompilowaną w górach przez popa Wasyla ze wsi Luczy, a to dla tego, aby był pewnym człowiekiem wszędzie [...]*.

* «Przegląd historyczny», t. XLVII. Warszawa, 1956, стр. 153—154.

Переклад

Копія допиту гайдамацького шпигуна, схопленого Волинською частиною, на прізвище Антін Петровський, який разом із нижчеказаною ватагою пограбував хорунжого гусарського знаку, ясновельможного

* Так в тексті.

його милості пана генерала коронної артилерії, вельможного його милість пана Бужинського.

Докладний допит гайдамацького шпигуна Антона Петровського, схопленого фурвахтою генеральної регіментарської Волинської частини у Липній, був проведений 10 жовтня 1759 року в дідичних маєтках мстиславського воеводи, ясновельможного пана Плятера у Сошенську. 13 числа цього ж місяця та року, за рішенням військового суду Волинської частини, Петровський був відправлений під Любар — дідичне місто б'єцького старости, ясновельможного його милості князя Любомирського.

Антін Петровський визнав, що, залишивши село Березів, пішов до опришків, провідниками яких були Іван Бойчук та Іван Жупник — обидва походили з села Гнилиці, приналежного до міста Надвірної — дідичних маєтків вельможного його милості пана Цетнера, та з ними громив Болехів, палив місто, б'ючи як християн, так і євреїв. Крім цього, громили й інші міста, як Пістинь, Яблунів, Космач та гірські села Нетелюче, Баньки, Рунгори. Там було 28 опришків, з яких одних вбили, а інші з цього загону розпорошені роз'їздами з Подільської частини. Іван Бойчук подався на Січ вшістьох, а саме: він [Іван Бойчук], Іван Жупник, Степан Кирилюк, Степан Ясинський із Ясенця, Андрій Пістолетник та наявний Антін Петровський. На українські зелені свята добрались у Переяславський курінь до Кочубея і там з його ж відома, зібравшись на конях в кількості 67 чоловік [на його конях та з його ж зброєю], в жнива вийшли на грабунки на польські кордони. Ватажками їх були: один з-за Дніпра Іван Марущак, а другий із гір Іван Бойчук. Вони, розташувавшись у Стрижавському лісі біля Мізаківських хуторів, розділились на дві частини. Марущак із своїм загonom пішов Чорним шляхом громити місто Любар, але, дізнавшись біля самого міста про сильну охорону [його], відійшли від міста. Кидаючи жереб, хотіли напасти на село вельможного його милості пана полковника Волинської частини Липну, але через недобру ворожбу жереба пішли до Трощі. Там сильно пограбували гусарського хорунжого, його милості пана генерала коронної артилерії і острожської ординації, ясновельможного його милість пана Бужинського, забрали не лише коней, гроші, але все, що було. Після цього напали на села брацлавського підчашого вельможного його милості пана Міхаловського Краснопіль, Безпечну, Ступник і Голяки, [село] кремінського підстарости його милості пана Пшилуського Вишенку. Відійшовши до Архангелгорода, розділились так, що одні із батовом пішли на Січ до згаданого Переяславського куреня Кочубея, а саме: Іван Бойчук, Василь Кобейчук, Іван Коцюба, Василь Ратушняк, Андрій Хотощник, Іван Стейчук, Павло Кондратчук, Павло, 10 січовиків, [а] решта ж 27 [чоловік] повернулись до Архангелгорода. Із загonom Гната пішов Іван Липка з Мізаківських хуторів, Прокіп Липка, які брали участь у любарському, а в минулому році — в уланівському грабунках, а тепер відмовляються від Уланова, забиття вінницького старости вельможного його милості пана Чосновського, бо дізналися від селянина, що його не було вдома. Іншими у цьому загоні були: Іван Кочерка, Іван Зупко, Степан Ясинський з гір, Мартин Гаврилюк, Іван Стирчак, Микола Дзюс, Гаврило Пластон, Федір Красула із Чучинки, Іван Півторак, Андрій Булгарин, Юрко Маркін, Василь Кошуб'як, Василь Обойченко із

Трахтемирівського староства, названий їх вожаком, Василь Дидиків із Січі з Ніжинського куреня, Федір Касіанів, Ілько Будзай, Іван Воробчук Лебединський, бандурист Іван Донець, Степан Паламарчук, Лаврін Яворський, які мешкали у Ступнику, а тепер [живуть] у селі Зозанові, приналежному до Чигирина. Ці, [що] посягають на життя брацлавського підчашого вельможного його милість пана Міхаловського, заявили ж, що шукатимуть його навіть взимку, якщо влітку не знайдуть. З цього загону одного було вбито в сутичці з роз'їздом Волинської частини під Сестренівкою. Цей, Петровський, відповів, нібито чув від Прокопа Липки та інших, що минулого року Пилип з іншими з цього ж села, [а] саме: Степаном і Лавріном, громили вельможного його милість пана вінницького старосту, який ще досі перебуває під вартою. Цей же Петровський припало по 100 битих талярів та му на кожного з 28 опришків сувоїв сукна, яке залишив у Вижньому крім цього, сам взяв кілька сувоїв сукна, яке залишив у Вижньому Березові для схову у селянина на прізвище Піць. Признався і до цього, що атестацію, яку пред'явив у Сошенську, було виготовлено в горах священником Василем з села Люча, аби був усюди своєю людиною.

№ 162

1759 р. грудня (не раніше 12 — не пізніше 27) *. Умань (?). —
Екстракт з рапорта невідомого кийському воеводі Франциску Потоцькому про напади гайдамаків на місто Богуслав та міста по річці Сенюсі

Екстракт із репорту от 12 декабря 1759 году
Мы, слава богу, в здѣшних Гуманских волостях от моровой язвы во всякой безъопасности находимся, толко одних гайдамаков опасатся принуждены, кои, несмотря і на великіе морозы, і напав недавно на местечко Богуслав, оное совсем разграбили і рогатого скота числом 170 забрали, і всякіе по рѣкѣ Сенюхе чинят нападеніи, а болѣе всего между Миргородом і Тарновкою, недалече поставленного на рѣкѣ Сенюхе мосту, на которой уже никого не пропускают для того, что на оном мостовое берется, і оной мост подрубить намѣрены і поступить так, как в деревнях госпожи Любомирской, к тому ж на нашей сторонѣ сѣно косят, лѣс рубят і всякіе поданным претѣсненіе чинят.

Екстракт із прежняго писма. Россійскіе комисары по прежнему своему намѣренію комисію в Тарновке учредитъ хотят, так что уже і до рогу із Тарговицы і мост в другое мѣсто переносят прямо в Терновку, гайдамаки наши слободы разорили і всякой скот забрали і тѣх, кои о том домагательство чинили, их побили, а нынѣ вновь, напав на госпо-

* Цей екстракт складений не пізніше 27 грудня, бо був надісланий Потоцьким з листом 27 грудня 1759 р. (Див. док. № 163).

дина Голованевского, всякой скот на полѣ: овцы, телята, коровы, быки и лошади забрали, так что уже і способу нѣтъ к возвращенію всего того, і искать о том на свою сторону не перепускают, а сверх того і угрожают, что они еще в большем числѣ посѣтять нас намѣрены, і вездѣ по степи толпами разѣзжают без всякого опасения.

Петр Сафьянников

С переводом читал регистратер Василей Сафонов

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 3251, арк. 2. Діловодний переклад з польської.

№ 163

1759 р. грудня 27.— Лист київського воєводи Франциска Потоцького до генерал-поручика Федора Воейкова з повідомленням про гайдамацькі напади на його володіння, проханням вжити заходів для припинення таких нападів і компенсації збитків, завдані гайдамаками

Перевод с письма киевского воеводи графа Потоцкого к генерал-поручику, чрезвычайному посланнику і полномочному министру Воейкову от 27-го декабря 1759-го году

Я уже обстоятельно и изобразить не могу о тѣх разных убытках и досадах, которіе мнѣ с российской стороны от давних времен даже до сего дни в маетностях моих украинских чинятся, і от времени до времени еще больше умножаются. Как то и всѣм извѣстно, что пред нѣсколькими годами заграничные своевольные люди, напав на маетности мои, называемые гуманскіе, нѣсколько сот лошадей пограбили, нѣсколько десятков подданных моих, також і ксендзов безвинных всмерть побили и означенное местечко Гуман сожгли, что все без всякого удовольствія і справедливости по сіе время осталось, да и в нынѣшнем году пред нѣдавным временем почти тѣ же безчисленные убытки и разоренія я претерпѣл. Сверх того, я, на всѣ то невзирая, по усилному прошенію господина генерала Хорвата, для выгоды тамошней стороны не толко мост на рѣкѣ Сенюхе поставитъ і на оной доволное число лѣсу отпустить велѣл, но и всѣ мои сосѣдственные услужности чинить я никогда не отказуюсь. А нынѣ в награжденіе всего того і оказуемой такой моей сосѣдственной дружбы не толко в означенных моих маетностях тѣ же разорѣнія чинятся і сѣна косят, лес рубят и возят, подданных моих утѣсняют і оным угрожают, но и сверх того от вышепоказанного мосту, которой для выгоды тамошней стороны поставлен, дорогу от маетностей моих Тарговицы отводят і в другое мѣсто переносят. Чего ради ваше превосходительство покорнѣйше прошу да соблаговолите, будучи наполнены справедливостію, кредитом своим сыскать средство, как к пресѣченію дальнѣйших моих обид, так і о награжденіи прежних, ібо пограничные суди разрываются і в оных никакой справедливости не чинится, а мы в обидах наших никакого удовольствія не получаем. Как то ваше превосходительство із приложенного при сем репорту о чинимых в маетностях моих всяких неприятностей, також і о перенесеніи в другое мѣсто із Тарговицы дороги обстоятельно усмотрѣть изволите и при том ваше превосходительство сами разсудите, может ли та-

кой зловредной поступок сходственным быть с сосѣдственной дружбою, почему покорнѣйше прошу все вишеписанное отвратить.

ЦДІА УРСР в Києві, ф. 59, спр. 3251, арк. 1. Діловодний переклад з польської.

№ 164

1760 р. травень. Бахмут (?).— Промеморія Слов'яно-Сербської канцелярії до кошового отамана про збройну сутичку прикордонного козацького роз'їзду з гайдамацьким загоном біля форпостів Корсунський Байрак і Товста Могила

Промеморія

От действительнаго статского советника Фливерка в Кош Войска Запорожскаго Низового, в Войсковую канцелярию

Близ учрежденных от Бахмутскаго коннаго казацкаго полку при Корсунском буяраке и Толстой Могиле фарпостов появилась немалая разбойническая партия, которая минувшаго апреля 22 дня, учиня на разѣзд от оных застав нападение и перестреливаясь, командующаго ротмистра убила досмерти и несколько казаков переранила, а у оставших лошадей, ружье, седла и прочее отбила. За которою воровскою партией отправлен от меня был, из Бахмута, в погоню ротмистр с командою, которой, возвратясь, репортовал, что по данному от меня ордеру следуя де он от того места, где воровская партия на разѣзд нападени[и] чинила воровскою их сакмою и нашед их при речке Стогорышах в вершине близ высоких каменных гор, прозываемых Стогий и Корытышанские Могилы, и напав на оных воров, отбив у них лошадей, поймали (из бывших при лошадях трех человек) одного Павла Семенова — сына Похилия, а двое на лошадях ускакали. Пешия ж, видя на них нападение, тотчас побежали в те Каменные горы и тамо от них скрылись. И того пойманнаго вора ко мнѣ представил, которой в Славеносербской коммиси распросом показал, что он Каневскаго куреня запорожской казак и было их в той разбойнической парти при нападени на заставные команды запорожских же разных куреней казаков осмнадцать человек, которые чрез всю прошедшую зиму проживали в запорожских волностях у запорожских разных куреней казачков, в разных зимовниках и из зимовника, лежащаго на речке Караюку близ Калмиуса, в котором живут Поповического куреня трое казачков, ездили на разбой в турецкую область, в крымския границы, о чем они, живущия в зимовнике казаки, ведали да и протчих зимовниках, в которых они проживали, живущия ж разных куреней запорожские казаки, что они разбойники знали и им порох, харч и лошадям корм заведома, что они, разбойники, продавали и безденежно давали, о чем от меня в Государству графу Разумовскому с приложением того поиманнаго вора с распроса копій представлено, а в Кош Запорожской определено послать сию промеморию и требовать, чтоб в Войске Запорожском о искоренении таких злодейственных разбойнических партий и о запрещении[и] живущим зимовниками казакам таких воровских пристаней у себя имѣть и порох, харч и сено таковым ворам заведома

Под 25 июня 1760 года

О Мемории
Штатс-канцелярии
Генерал-маиора

Мемория

Ваше Высокопревосходительство
Генерал-маиор
Иван Фролов
Канцелярист
Иван Фролов

Промемория Слов'яно-Сербської канцелярії до кошового отамана про збройну сутичку прикордонного козацького роз'їзду з гайдамацьким загonom біля форпостів Корсунський Байрак і Товста Могила.

давать, приложено б было, в силе е. и. в. указов, краинѣ и наинстро-
жаншѣ старание. И в Коше Запорожском о вышеписанном и о при-
сылке, что по сей промемори[и] предпрятно будет, с сими нарочно
посланными ко мнѣ уведомления учинить по е. и. в. указом ¹⁰⁵.
Маия дня * 1760 года.

Андрей Фливерк
Канцелярист Иван Фролов

Помітка: Пол[учена] 25 дня июня 1760 года.
ЦДА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 81, арк. 3. Оригінал.

№ 165

1760 р. червня 13. Новомиргородський шанець.— Протокол допиту у Головній канцелярії Новосербського корпусу ватаж-
ка гайдамацького загону Петра Кумпана, заарештованого
новосербським загonom у Чутинському лісі ¹⁰⁶

1760 году июня в 13 день пойманные в лесу Чуте викомандиро-
ванною для искоренения гайдамак гусарскою командою гайдамаки-за-
порозския козаки три человека — в Главной канцелярии Новосербского
корпуса ропрашиваны и показали:

1. Зовут ево Петр, прозвание Кумпан, уроженец малороссийского
Переяславского полку села Коробовки. И назад тому шестой год за-
шел в запорозские места того ж села с обывателмы на рыбалския станы
в урочище Насоковское и, будучи в том урочище при ловле рыбы пер-
вой осени с товарищамы своими запорозскими козаками: Калниболот-
ского куреня — Иваном Маслаком, Уманского куреня — Иваном Стри-
буном, согласились и пошли в Польшу для кражи лошадей, и близ
Слободского козацкого полку слободы Черного Ташлика обездною Мол-
давского полку командою пойманы, в крепость святыя Елисавети, а
оттуда отосланы в шанец Новомиргородской. Отколь товарищ его Иван
Маслак на праздник святыя пасхи на другой день бежал **, а он, Кум-
пан, и товарищ его Иван Стрибун отосланы в Войсковую Генеральную
канцелярию, в коей штрафованы плетмы и по наказании отосланы в
малороссийской город Батурин на работу на три года. А в 1758-м году
после праздника сошествия святаго духа *** из оного города Батурина
в числе петнадцати человек бежали ж ис вишепредъявленным това-
рищем своим Стрибуном, пришли в Сечь Запорожскую в свои курены,
а прочие разошлись по разным местам, а куда имянно, не знает. А в
нынешнем году перед петровим постом **** зговорясь з гайдамаками
запорозскымы козакамы Стеблеевского куреня Кирилою Кумпаном,
Батуринаского — Якимом Гуцом, Андреем, а прозванія не знает, да Яки-
мом, Джереловского — Журавлем, Незамаевского — Савкою ***** а
протчих не знает, ити в Польшу на грабительство. И пришли в лес Чуту,

* Число в тексті не зазначене.
** 24 квітня 1755 р.
*** Після 8 (19) червня.
**** Не раніше 22 травня (2 червня).
***** У тексті ім'я Савка повторено два рази.

где нашли гайдамак до пятнадцати человек, а как зовут и которых куреней, не ведает, и совокупясь с ними, пошли в Полщу, в село Новоселицу, и пограбили у тамошнего старости двое лошадей, карабин гусарской и саблю, два кафтана, один — зеленой, а другой — кирпичной, денег — один рубль двадцать копѣек да в жидовской арендѣ — волов четири, кафтан китаевой, да у обивателс[к]их дворах — волов четири, хлеба три воза, сал пять и разное плате. Потом чрез неделю вторично ходили в полское ж село Бирки и, подходя под оное село, от бывшей тамо козацкой команды учинена на них стрелба, причем он, Кумпан, ранен в брюхо ниже пояса, тогда товарищи его, приключая в нескольких дворах грабительство, а сколько чего порознь пограблено и куда товарищи его употребили, он, Кумпан, не знает. И взяв в том селе дву лошадей с возом и три мешка хлеба и ево, Кумпана, привезли в лес Чуту. И лежал в том лесу с неделю и прибывшею в тот лес гусарскою командою сискан и привезен в шанец Новомиргородской и болѣе вишеписанного на других воровствах и грабительствах он, Кумпан, нигде не бывал и показал истинную правду.

На подлинном подписано тако: К сему допросу вместо вишеписанного гайдамаки Петра Кумпана по его прошению гусарского Хорватова полку ротной писар Димитрей Степанов руку приложил.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 3199, арк. 4. Копія.

№ 166

1760 р. червня 21. Київ.— Лист архимандрита Києво-Печерської лаври Луки до кийвського обер-коменданта Володимира Лопухіна з проханням надіслати військовий загін для вилвлення гайдамаків у Голосіївській пуці

Высокородный и превосходительный господин генерал-мазор и киевский обер-комендант, милостивый государь и благодѣтель многоданный!

Киево-Печерскія лавры обрѣтающійся на послушаніи в Китаевской пустинкѣ при смотрѣніи заводу виноградного монах Силвестр, явившись сего іюня 19 дня в лаврѣ, представил, что против того 19 числа невѣдоміе пять человек гайдамак, на его келію нашедши, многіе шалости подѣлали, о чем всем он, монах Силвестр, обстоятелнѣе данное в канцеляріи Киево-Печерскія лавры сказкою показал¹⁰⁷. Да сего ж іюня 21 дня Голосѣвской пустинки начальник превелебный іеромонах Савва данною сказкою объявил, что і около Голосѣва нѣякіись самовол[цы] в лѣсѣ видѣнны, кои так же гайдамаками из рѣчей усматриваются. С которых, обоих сказок справочніе копии при сем к вашему превосходительству посылаю и покорно вашего превосходительства прошу повелѣть для прекращения таковых своеволств и для поимки означенных явившихся (о чем я уже и прежде просил вашего превосходительства) опредѣлить пристойную команду и господину сотнику киевскому о том же, дабы таковое вредное их предпріятіе распространятся и умножатся около Києва не могло, учинить повелѣніе, и от лавры для того ж нарочно при-

стойное число людей опредѣлено будет, объявляю. В прочем же при богомолческом моем доброжелательствѣ пребуду.

Вашего превосходительства милостиваго государя и благодѣтеля многоданныго всего добра истинно желательный богомолец и покорнѣйшій слуга архимандрит Лука.

1760 года іюня 21 дня. Лавры Киево-Печер[скія].

Помітка: Получено іюня 21 дня 1760 году.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 3438, арк. 41. Оригінал.

№ 167

1760 р. червня 27. Новомиргородський шанець.— Лист генерал-майора Івана Хорвата до гетьмана Кирила Розумовського про відправку до міста Глухова гайдамаків, заарештованих у Новій Сербії

Сиятелнейшии граф, высокоповелительный господин Малыя России, обоих сторон Днепра и Войск Запорожских гетман, е. и. в. действительный комертъер, императорской Санктъ-Петербуржской Академіи наук президент, лейб-гвардіи Измаиловского полку подполковник и разных ординов кавалер, милостивый государь!

В прошлом 1759 и в нынешнем 1760-м годах в разных месяцах и числах поиманы в здешних новосербских местах гусарскими и лантимичскими командами гайдамаки — разных куреней запорожские козаки, лицами командами гайдамаки — разных куреней запорожские козаки, а имянно: Деревянковского — Павел Швец, Менского — Конон Ляско, Пластуновского — Андрей Твердоступ, Колниболотского — Еким Шестернюк, Яков Гумен, кременчуцкой житель Марка Костырчик, кои распросами винились, что оне на разбоях и грабительствах бывали в разных полских местах, а в новосербских и других российских местах разных полских местах, а в новосербских и других российских местах не бывали. Да особливо запорожские ж козаки Роговского куреня не бывали. Да особливо Журавель, Ирклевского — Еким Шпилка, кои в нынешнем году, быв на здешней троичкой ярмонке и умышленно оставя на дороге товарищей своих, ходили в лес Чюту и покупали у гайдамак, запорожских козаков, воровской разбойничей скот, оные гайдамаки и протчие запорожские козаки из допросов их копии для поступления с ними по указом и малороссийским правам к вашему высокографскому сиятельству за обывательским конвоем от места до места отправлены¹⁰⁸. При сем в прочем я с моею особливою препочтительною венерациею пребуду.

Вашего высокографского сиятельства милостивого государя всепокорнѣйшій слуга Иван Хорват.

Іюня 27 дня 1760 году.

Помітка: Получен іюня 27 дня 1760 году. Записат к докладу.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 2974, арк. 2. Оригінал.

1760 р. липня 4. Київ.— Донесення Київського магистрату Київській губернській канцелярії про затримання чотирьох гайдамаків загоном, виділеним для охорони Киево-Йорданського монастиря

В Киевскую губернскую канцелярию іс Киевского магистрата доношеніе

Указом е. і. в. іс Киевской губернской канцелярии сего іюля 1 дня в магистратѣ киевском полученным, состоявшим по доношению Киево-Іеръданского девичего монастиря ігуменіи Іракліи о происходящим от гайдамак на тот монастир нападений, велено от киевского магистрата ко охраненію оноу монастиря от того гайдамаками нападенія пристойное число людей для ночного обходу около оноу Киево-Йорданского монастиря і Киево-Кириловского монастиря шинку определить 109 і оным накрепко притвердить, чтоб в недопущеніи к нападеніям на онау монастир гайдамак і в сиску і в поимке тех гайдамак всевозможное прилагали стараніе. І ежели кто із оных пойманы будут, то, забив в ручниє і ножниє колодки, присилать при рапортах под караулом в Киевскую губернскую канцелярию, по силе коего е. і. в. указа, для охраненія объявленноу девичего Іорданского монастиря і к сиску і поимке означенних гайдамак определенніе от киевского магистрата реестровой урядник Іван Григоренко з протчіими реестровыми товарищи, которой сего іюля 3 дня при доношеніи своем представил в онау магистрат четырех человек бродяг подобіем запорожских казаков, а имено: Ілька Великого, Максима Мушту, Афанасія Мамаю і Кондрата Шаповала, пойманных ім Киево-Кириловского монастиря в шинку, что близ оноу Кириловского монастиря состоит, і при том в оноу своем доношеніи объявил, что оныє первѣє ему сказовали, что их де пашпорты в Киево-Кириловском монастире, а после объявили якобы в Киево-губернской канцелярии і когда оныє ім в магистрат веденны, то киевскіє жители сотнѣ посполитой Іван, Бойдаров зять, і Петро Опанасенко, опазнав їх, объявляли, что они де в них на горе за Кіріловским монастирем обняли косу і били, того ради за силу объявленноу Киевской губернской канцелярии указа іх четырех при сем в оную ж Киево-губернскую канцелярию магистрат кіевскій под караулом представляет.

Е. і. в. секунд-маеор і определенной киевского магистрата войт Іван Сычевскій

Бурмирстр Василій Балабуха
Райця Даніло Величъковскій

1760 года іюля 4 дня.

Помітка: Подано іюля 5 дня 1760 году. При сем доношеніи прислано было денег 10 рублей, при отправленіи також и в бытност их в тюрме под караулом Ілке Великому с товарищи отданы.

ЦДДА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 3437, арк. 1. Копія.

50 184

Ея Императорскаго Величества самодержавнаго Всероссийскаго

Воевода Ростовского изволения Высочайшеуказаннаго
Высокоподставленнаго Станислава Попова аттала
иу плуцью бланку безотаннаго

Сего іюля 9 числа подает Ея Императорскаго
Величества изволения собственной именной грамоты
дѣла помилу туданно написану, что за вѣдѣніем
Саядамановъ владѣннѣи мѣстцахъ на нѣхъ всема Імко
Силою, да и вѣдѣннѣи она вѣдѣннѣи вѣдѣннѣи
Радеиі, стовнннми помилу, и нѣдѣннѣи вѣдѣннѣи
досмотрнннѣи вѣдѣннѣи вѣдѣннѣи, а генералъ порѣ
Сидъ Корнатовъ доноси. вѣдѣннѣи вѣдѣннѣи
иностранннѣи вѣдѣннѣи, что оныє вѣдѣннѣи безотаннаго
Пунеттанннѣи вѣдѣннѣи вѣдѣннѣи вѣдѣннѣи вѣдѣннѣи
Сидъ, онѣда степннѣи лѣсамннѣи вѣдѣннѣи вѣдѣннѣи
Сленнѣи безотанннѣи вѣдѣннѣи вѣдѣннѣи вѣдѣннѣи
Сидъ шаннѣи вѣдѣннѣи вѣдѣннѣи вѣдѣннѣи, и нѣдѣннѣи
Сидъ шаннѣи вѣдѣннѣи вѣдѣннѣи вѣдѣннѣи, и нѣдѣннѣи

Ордер Київської губернської канцелярії кошовому отаманові Запорізької Січі Олексію Білицькому про розшукування і знищення гайдамаків, що переховуються на території Січі.

1760 р. липня 18. Київ.— Ордер Київської губернської канцелярії кошовому отаманові Запорізької Січі Олексію Білицькому про розшукування і знищення гайдамаків, які переховуються на території Січі

Е. и. в. самодержицы всероссийской Войска Запорожского Низового высокоблагороднейшему и высокопочтеннейшему господину кошовому атаману Алексею Белицкому з старшиною!

Сего июля 9 числа в указе е. и. в. из Государственной коллегии иностранных дел ко мне присланном написано, что де злодеев-гайдамаков в Заднепрских местах ныне весьма умножилось да и не устрашаются они вступат в жестокия сражения с воинскими командами. И недавно де убили досмерти порутчика и двух драгун. А генерал-порутчик Хорват доносил в Государственную коллегию иностранных дел, что де оние злодеи безопасния пристанищи и гнезда имеют в зимовниках запорожских, откуда степью, лесами и балками чрез слободское поселение безпрепятственно в одну ночь к новосербским шанцам и форпостам поспевают, и пока к поимки их гусары приготовятся, они де, гайдамаки, за немением при границы реки, тотчас в Полшу уходят. И тем е. и. в. указом повелено, чтоб тех злодеев какими ни есть способами переловить и вовсе истребить, сискивая их и поиски над ними чиня при их гнездах и укрывательствах, где токмо сискать можно, в собственных границах здешних. А при том би об унятии воровства, происходящего от запорожских зимовников, и вспоможения в войсках над такими злодеями требовали б от вас из старшиною. И того ради по силе оного е. и. в. указа вам, господину кошовому атаману из старшиною, определяется о вишеписанном ведать и велеть означенных гайдамаков всякими удобными способами сискивать и для того по иску посылать нарочния команди, и в поимке и искоренении оних злодеев найревностное старание прилагать, по силе прежде посланных к вам и по сему ордерам, даби они, гайдамаки, от времени до времени вовсе искоренены быть могли, особливо же и присилаемим от господ генерала-лейтенанта Хорвата и от действительного статского советника Толстого для сиску и искоренения тех злодеев гайдамаков командам вспоможение чинит непременно. И что чинитца будет, також и о получении сего в Киевскую губернскую канцелярию репортовать.

В подленом тако: Владимир Лопух[ин]
Коллежской ассесор Алексеи Фотеев
Регистратор Яков Козлов
Канцелярист Андреи Мосолов

18 июля 1760 году Киев.

Помітка: Подано июля 28 дня 1760 году.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 99, арк. 184—185. Оригінал.

1761 р. квітня 5. Нова Сербія. Новомиргородський шанець.— Промеморія Головної канцелярії Новосербського корпусу до Київської губернської канцелярії про відправлення 17 гайдамаків у Київ для заслання в Сибір на Нерчинські заводи

Промеморія из Главной канцелярии Новосербского корпуса в Киевскую губернскую канцелярию

Поиманные здесь, в Новой Сербии, гайдамаки-запорожские козаки, оказавшиеся в разных разбоях, грабительствах и смертных убийствах обще с проживавшими в новосербских шанцах в разных мастерствах и в наимах при гусарских фамилиях малороссиянами, всего семнатцать человек, а кто оные имяни и какие грабительства, воровства и смертные убийства и в каких местах последовали и за то в силе государственных прав и указов какие штрафы учинены, краткой экстракт прилагается у сего, кой, в силе тех же государственных прав и указов, подвержены вечной ссылке и в сходство е. и. в. Правительствующаго Сената указа, состоявшего 1760 году октября 17 дня: в Сибирь, на Нерчинские серебряные заводы, в работу и на поселение для отсылки в повеленное место с прочими по Киевской губернии таковыми ж злодеями в Киевскую губернскую канцелярию отправлены при сем за обывательским конвоем от места, и о приеме тех отправленных по экстракту злодеев и об отсылке тех злодеев в повеленное место, и о уведомлении о том Главную канцелярию Новосербского корпуса Киевская губернская канцелярия благоволит учинит по е. и. в. указом, апреля 5 дня 1761 года¹¹⁰.

Подполковник Антон Хорват
Примьер-майор Николай [Третинович]
Капитан Григорий Булацел
Обер-аудитор Максим Нелюб[о]в
Канцелярист Трофим Мезинцов

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 3439, арк. 7. Оригінал.

1761 р. квітня 7. Київ.— Ордер Київської губернської канцелярії кошовому отаманові, за яким дозволялося пропустити в Січ польських представників для розшуку гайдамаків, що брали участь у нападі на місто Смілу

Е. и. в. самодержицы всероссийской Войска Запорожского Низового высокоблагороднейшему и высокопочтеннейшему господину кошовому атаману Федорову [с] старшиною

Минувшого февраля 2-го числа сего 1761-го году в присланном из полского местечка Смелого от подчашего брижского кужского и копмисара Добржанского писме объявлено, что господина ево подстолого ковоного князя Любомирского городу, и замку Смелянскому гайда-

маки под именем запорожских козаков по степям, а паче в новых казачих слободах пребывающие, не довольствуясь первым грабительством, бывшим в 1759-м году декабря 6-го числа (как де в то время собралось было более двусот человек конных и в том же городе Смелом лавки, ратушу, дома, коморы хозяйские и арендарские поклажи с целои Смелянской губернии в городе сложенные взяли). Вторично прошлого 1760-го году декабря 19-го числа напав ночью, как и прежде, конных гайдамаков более трехсот шестидесят человек первые замок до света ограбили и все ево имущество взяли, жену и детей до последней рубашки ободрали, лошадей взяли ж, кореты и возы порубили, шоры в мелкие части изрезали, казенные денги и его и бендерских купцов армян и волынских шляхтечей, и смеловских жителей товары и все поклажи, кои толко от первого грабительства могли остатся, все взяли, и ис костела забрали все серебро и утвари, не оставя ни малейшей вещи ни в замке, ни в костеле, а чево не могли забрать, то в злость перепортили, а потом в городе ратушу и лавки совсем ограбили и несколько людеи до смерти убили, а иных едва живых оставили, и чрез те два грабительства до двух миллионов полских золотых убытку учинили¹¹¹. И по оном де учиненном розорении тотчас жена ево в небытность ево, комисара Добржанского, ибо де он тогда был в Полще у его господина помянутого князя Любомирского, два писма писала к господину генералу-лейтенанту Хорвату, прося о учинении вспоможения смелянским людем, кои гнались за теми гайдамаками, но ни посланных де к Новомиргородскому форпосту не допущено, ни писем не принято. Гаидамаков же де в восьмой и девятой ротах пропущено, хотя и граница заперта была, а по смелянским де людем, кои за гайдамаками гнались, осмой роты капитан Григорей Булацель стрелял, не допуская их до форпоста, почему де от той стрелбы и возвратится принуждены были. В чем де он, комисар Добржанской, имея толь великую обиду, именем господина ево означенного князя Любомирского и всех смелянских жителей, шляхтечей и купечество, приносит жалобу на помянутых гайдамаков и Новои Сербии осмой роты капитана Булацеля просил, чтоб в том учинить справедливость, дабы они в толь великой обиде оставлены не были и впредь бы оные были пресечены.

А хто з гайдамак был на том грабительстве, о том приложен при оном писме именной реэстр, а присланной с тем писмом оного князя Любомирского поверненной шляхтич Каземир Скелмовской поданною челобитною просил, чтоб для препровождения ево до Запорожской Сечи дать конвой. Того ради в Киевской губернской канцелярии определено о вышеписанном послать к вам, господину кошевому атамону, з старшиною ордер, при котором приложить с показанного присланного от онного полского комисара Добржанского реэстра копию (которая при сем и приложена) и велеть объявленных в оном реэстре гайдамаков и сверх того, кого оные покажут, сыскав, о вышеписанном причиненном в полском городе Смелом и в замке грабительстве наистражае исследовать, и ежели сыщутся винные, то с оными учинить по указом без всякого послабления. И впредь такие непорядочные поступки всевозможно истребить, а обидимую сторону по съсправедливости удовлетворять. И что учинено будет, о том в Киевскую губернскую канцелярию репортоват.

По прошению ж означенного шляхтича Скельмовского для препровождения ево из будучими при нем до Запорожской Сечи в конвой киевской рейтарской команды капрал Иван Гребенкин определен и с оным шляхтичем Скелмовским при сем отправлен.
Киев 7 апреля 1761 году.

Владимер Лопухин
Михайла Макаров
Секретарь Василен Чернявской

Помітка: П[олучен] 27 апреля.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 105, арк. 3—4. Оригінал.

№ 172

1761 р. листопада 3. Київ Запорізької Січі.— Протокол допиту гайдамаки Сави Бурмистера, який брав участь у нападі на місто Гайсин

1761 году ноябра 3 дня пойманный за безпашпортный ход Савка Бурмистер допросом добровольным и под пристрастием показал:
Родом он Полской области, города Корсуня, отца его звали Самойло Слюсарем, жил он при отцу своем четырнадцать год, а посля того пошел з дядком своим козаком Куреня Щербыновского Миколою Комадем (кой уже умре) в Сѣчь Запорожскую и за приходом пошел в курѣнь Канѣвской за атамана Пилипа и, поживши в куренѣ с мѣсяц, пошел на Низ до козака Грицка Пекельного и тамо, в нево, да жил с половиною чрез четири года, а потом стал чумаковать и чумаковал до 760 году, а на зѣму того году пришел в курѣнь и, перезѣмовавши, пошел в Гард, куда за приходом нашел чату воровскую, в коей ватагом был з Полщѣ вышедшій Яков Писменный (которого в Полщѣ за городом Ладижином і вбыто). И приставши к ним, пошли на грабительство в Полщу и, пришедши к городу Гайсину, розбыли, а оттоль пошли к полскому городу, а якої именем, не знает, и там розбивши оной, пошли в лѣс, где скрывались чрез два дни, а из лѣса вышедши, пошли под город Кѣбlichem, под коим заняли нѣсколко лошадей и пришли в реку Бог в остров Романков, тѣм поворованным подуванились, с коего довелось ему денег 5 рублей, каптан матеряній, голевій, жовтій, кирея синіого сукна, каптан китаевій, жидовскій, каштан бѣлій, полотняній да конь един, а другого сплатил за восьмьдесят копѣек, с которых вещей каптан матеряній отдал вору ж кислякѣвскому Отрому, а имя ему не знает (кой в Польщѣ убит), в ценѣ за восем рублей и пятдесят копѣек за долг, а китаевой жидовскій подаровал вору ж канѣвскому Ивану Ляху, а из Гарду поехал в Сѣч в курѣнь и, побув в куренѣ неделѣ з двѣ, поехал в Чирвину в зимовник к козаку куренному Каневскому Павлу Стовбѣ (кой уже умре), а оттоль как поехал говѣть в село Каманское перед праздником Николаем * до канѣвских подданных и жил в оном до сего нового году ис козаком сергѣевским Андрѣем Чорним. Святками** зговорились ехать в село Глинское для доправки

* Не пізніше 6 (17) грудня.

** Між 25 грудня (5 січня) і 6 (17) січня.

на жителю тамошнему Игнату Бѣлому семи рублей денег и приехали к городничому Антону Недяку, которій представыл к тамошнему сотнику, где взят под караул, отколь по требованию полковника кодацкого Матвѣева отдан в паланку, а от полковника кодацкого отослан в вой[сковую] пушкарню, з Коша ж вой[скового] з[апорожского] н[изового] отправлен с протчїими ворами в крепость свята Елисаветы, а отоль как отправлено их в Глухов, то они, а именно: з вендром Махинею да Грицком Малим за Ромном, в Коровинцах, з двору жителя коровинського, а как зовется, не знает, перед вечером бежав, речку Сулу поперепливали и пошли в лѣс, кой близ Коровинець, и, переночевавши, он, Буймистер, с курѣнным рогѣвским вором И[ва]ном Цѣванем, отлучась, пошли на Лохвицю, на Сенчу и на Ломани и прямо пошли Ромоданами степом на Городище, кое близ Днѣпра стоит, и, не доходя к городу, бросились на Самар степом и, перешедши вночѣ линѣю в Царичанки, ишли в Самар и уже по сю сторону* линѣи то Цѣван, представши, остался, а он, Буймистер, пошел в луг до куренных своих, куда приехал атаман Канѣвского куреня, взял одного Буймистра и представил в пушкарню, болѣе ж на воровствах, разбоях и смертноубийствах нигде не бивал і сие показал праведно.

К сему допросу вмѣсто вишеписанного колодника Савки Бурмистра, неграмотного, по его прошенію козак куреня Мишастовского Иван Таран руку приложил.

Архив Ленинградського відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 73, арк. 1. Оригінал.

№ 173

1761 р. листопада 27. Київ.— Ордер генерал-аншефа Петра Стрешнева кошовому отаманові про відправку справ про напад гайдамаків на місто Смілу у Брацлавську пограничну комісію

Высокоблагородныи и высокопочтенныи господин Воиска Запорожского кошевой атаман с старшиною!

Посланным к вам ис Киевской губернской канцелярии минувшаго сентября от 24 сего 1761 году ордером дано знать о поручении мне в силе Правителствующаго Сената указа в ведомство всех здешних границ и о вверении заграничной корреспонденции, а понеже из имеющихся по Киевской губернии пограничных дел усмотрено мною, что по жалобе смелянского камисара Добржанского в причиненном гайдамаками в полском городе Смелом и в замке онаго грабительстве и смертном убийстве по посланному к вам ис той Киевской губернской канцелярии апреля от 28 числ сего ж году ордеру ѿ по приложенному при том бывшим при том грабительстве гайдамакам реэстру велено объявленных в том реэстре гайдамаков и сверх того, кого оные покажут, сыскав, о вышеписанном грабительстве и смертном убийстве изследовать и, ежели сыщутся винные, то с оными учинить по указом без всякого послабления,

* У тексті закреслено.

на которой ордер присланным репортом объявля о чинимых вами по тому ордеру сысках и пойманным содержащимся при Коше колодникам роспросах и что при Коше ж содержащейся полской подданой смелянской уроженец и житель, прозываемой Выликов, в последнем оногo города Смелого по его предводительству во сте шестидесят шести чело веках грабительстве винился, и по показаниям де ево сискиваются, требовали вы, чтоб оное дело решить в учрежденной с полским Брацлавским воеводством пограничной комиссии. Почему по посланным ис той Киевской губернской канцелярии июня от 12 дня сего ж году к вам ордеру, а в оную пограничную комиссию указу велено вам, господину кошовому отаману с старшиною, означенное о причиненном гайдамаками в полском городе Смелом грабительстве подлинное дело. Так же содержащихся по тому делу и впредь сыскиваемых колодников отослать в оную учрежденную с полским Брацлавским воеводством пограничную комиссию, по способности к находящемуся в крепости свята Елисаветы той пограничной комиссии первому камисару Литвинову, а онои комисии, приняв то дело и колодников, о вышеписанном настражайше изследовать и с винными учинить по указом без всякого упущения. Токмо оное дело и колодники в ту комиссию отосланы ль и что по оному делу учинено, о том от вас в Киевскую губернскую канцелярию не репортовано. А ныне полской коронной подстолии и кавалер князь Любомирской и вышеупоминаемой смелянской камисар Добржанской, писменно принося мне жалобу, просят в онои причиненном в полском городе Смелом грабительстве надлежащаго удовольствия. Того ради вам, господину кошовому отаману с старшиною, определяется, ежели поныне сверх чаяния по вышеобъявленному, прежде посланном к вам ис Киевской губернской канцелярии ордеру пойманные бывшие в грабительстве онаго полского города Смелого гайдамаки с подлинным об них делом в крепость свята Елисаветы, к находящемуся тамо учрежденной с полским Брацлавским воеводством пограничной комиссии камисару Литвинову не отосланы, то по получении сего как оных гайдамак, так и подлинное об них дело, оставя с оногo копию, отослать в крепость свята Елисаветы к помянутому первому крепким караулом, немедленно. И сколько камисару Литвинову под крепким караулом, немедленно. И сколько между теми колодниками россииских и полских подданных окажется и в оную комиссию отослано будет, и сколько ж каких ис пограбленных в онои городе Смелом пожитков и денег отискано ѿ в наличности имеет ся. Також ежели до сего, что в том деле сверх вышеписанного вашего репорта вами учинено, о том со обстоятельством ко мне репортовать, а о приеме оных колодников и дела и о немедленном о том изследовании о учинении решения и обидимым надлежащаго удовольствия в означенную учрежденную с полским Брацлавским воеводством пограничную комиссию ордер от меня послан. И о том же для ведома и о присылке к тому делу поверенных к полскому коронному подстолию князю Любомирскому и к смелянскому камисару Добржанскому писменно сообщено.

Київ 27 ноября 1761 году.

Вашего высокоблагородия покорный слуга П. Стрешнев

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 105, арк. 71—72. Оригінал.

1762 р. лютого 10. Зміїв.— Ордер бригадира Дмитра Банческула Харківській полковій канцелярії про розшук та знищення гайдамацьких загонів на території Харківського полку

Ордер Харківської полкової канцелярії. В ордері от его светлости господина генерал-лейтнанта князь Константина Антиоховича Кантемира написано: в ордерѣ де от его высокопревосходительства господина генерал-аншефа и кавалера Петра Івановича Стрешнева предложено: Украинского де корпуса ландмилицкая канцелярия по репорту во оную от Харківської полкової канцелярії таким же к его высокопревосходительству объявила: того де Харківського полку в слободѣ Камаровке появилась в пятнадцатыи человекъ з дубем и дротики, в платье запорожском, воровская партия, которою де той слободы у жителя Романа Надточея дом вехавши, ночью разбит и деньги пограблены и безвестно неведомо куда бежали. И дабы де оные вори и разбойники чрез линию пробратся и уйти не могли, требует о учинении надлежащей от оных предосторожности и о поимке, куда надлежит подтверждении, почему де от той ландмилицкой канцелярии о имении от помянутых воровских и всяких сумнителных людей накрепчаше предосторожности, а по линии неослабно смотрения, и ежели усмотрены будут, о учинении над ними самоскорейшаго поиска и о искоренении оных во все поселение полки и в аднодворческую каммисию, тож и в Водолаги к управителю лозовскому указы послани. І тем ордером его высокопревосходительство повелѣвать изволит о том же по командѣ во все слободские полки накрепчаше подтвердить и, ежели гдѣ хотя мало от кого уведано будет, то не продолжая ни малейшаго времени, в самое ж то время для сиску и поимки их в пристойном числѣ каманду командировать и старатца оних переловить, а в случае их супротивления поступать в силе указов, яко з злодеямы, для того и его светлость предлагает о искоренении оных воров и разбойников и, ежели гдѣ оные могли появитца, о изимании ж, и в случаи супротивления, о поступании с ними, яко з злодеямы, и для того об отправлении в потребном случаи подлежащем команди і в протчем на основании указав мне бы в слободские полки накрепчаше подтвердить, вследствие чего имеет Харківская полковая канцелярия на прописанном основаниі чинить неперменное исполнение.

10 февраля 1762 году.

Дмитрей Банческул

Помітка: Получен февраля 12 дня 1762 году. Записав, отдат в повете и о поимании оных воров и разбойников, и ежели где могли появитца, о изыскании их то ж ему писали в тех указах и высылкѣ чрез них полковой канцелярии предложено во все Харківського полку места накрепко подтвердит и репортовать сего ж июля.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 553, арк. 9. Оригінал

1762 р. квітня 30. Глухів.— Донесення Генеральної військової канцелярії Кирилові Розумовському про передачу йому на затвердження рішення Генерального військового суду про заслання на Нерчинські заводи гайдамаків, що брали участь у нападі на будинок намісника Симеона у Новій Сербії

Ясновельможному высокоповелительному господину, господину Малія Росіи, обоих сторон Днѣпра и Войск Запорозьких гетману, е. і. в. дѣйствительному камергеру, императорской Санкт-Петербургской Академіи наук президенту, лейб-гвардіи Измайловского полку подполковнику и обоим російским императорских ординов святых апостола Андрея и Александра Невского, також полского Бѣлого орла и голстинского святія Анни кавалеру, Російской імперіи графу Кирилла Григорьевичу его сіятелству Разумовскому нижайшее доношение

Разсматривано в Генеральной войсковой канцелярии представленное от суда Генерального при доношении в Генеральную войсковую канцелярию того суда Генерального мнѣніе ¹¹² з обстоятелною и перечневою вырїю того суда Генерального мнѣніе ¹¹² з обстоятелною и перечневою вырїю о содержащихся в глуховском остроге колодниках-гайдамаках писками о содержащихся в глуховском остроге колодниках-гайдамаках Максиму Дурному, Ивану Ковалю, Терешку Малому, Артему Чупринѣ, Федору Поломѣ, Степану Щербинѣ и Василю Чуйку за нападение ими в ночное время на дом жителствующего Новой Сербии в шанцѣ Табу-ринском намѣсника тамошнего Симеона и разграбление немало имущества его, означающегося по тому мнѣнію, к которому нападенію и грабительству оные колодники в Сѣчи Запорозьской добровольно и под пристрастїем винились и в суде Генеральном тое самое подтвердили. И оным, суда Генерального, мнѣніем приговорено оных колодников по силе высочайших указов блаженія и вѣчно достойна памяти великого государя Петра Первого, императора и самодержца всеросійского 721 году, котрым повелено разбойника за один и за два разбои, ежели смертного убийства не учинял, по розиску учиня наказаніе и вирѣзав ноздри, сослать на каторгу в вѣчную работу и грамоты 760 году к вѣчной зсылке на Нерчинские заводы. А понеже и по разсмотренію Генеральной войсковой канцелярии оное, суда Генерального, мнѣніе учиненно по подлежащему в силе выраженных в том мнѣніи высочайших указов и оных колодники, Максим Дурной с товарищи, за тѣх злодѣяній вѣчную зсылку заслужили, для того и Генеральная войсковая канцелярия с тѣм, суда Генерального, мнѣніем будучи согласна, предает на высокое вашей ясневельможности благоразсмотреніе, причем и тое, суда Генерального, мнѣніе прилагает ¹¹³.

1762 году апреля 30 дня.

Вашей ясневельможности нижайшие слуги
Семен Кочубей, Иван Скоропадский

Помітка: Пол[учено] мая 24 дня 1762 году. Записав, к докладу.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 3816, арк. 2. Оригінал.

1762 р. липня 22. Харків.— Свідчення в Харківській полковій канцелярії Никифора Федоренка, учасника нападу на будинок майора Романа Шидловського в місті Мерчику у серпні 1759 р.

1762 году июля 22 дня представленные при доношении от служителя господина маеора Романа Шидловского бурлаки и ватагу в разорении в 1759 году дому ево порознь спрашевани и показали: 1. Зовут ево Никифором Амеляновим, сином Федоренком, от роду ему двадцать пять лет, природной черкашенин, родился и взрос малороссійскаго Гадяцького полку в местечку Збнковѣ, а по возрастѣ, отлучась от отца и матери, пошедши Ахтирского полку в мѣстечко Котелву, жил с наиму у полкового асаула Ефима Степанова, сына Зашаловского, кои тогда был еще сотником, до трех год, а между тем, не пожелая у него жить, согласясь з другим ево работником Петром, захож из малороссійскаго города Веприка, от него, Зашаловского, посоветовались отойти и, где случится, нанятся в работу в другом месте. И по отходе в летное время пред косовицею заходили невѣдомо какого генерала Алексея Григориевича Разумовского в хутор управителя ево прозванием Водяницкого, а имени не знает, состоящей в Мураховских дачах под бором, в урочище на Бузовой, где поработаясь дней з два, он, Никифор, оставя предписанного товарища своего Петра по нежеланию ево никуда с ним иты, сам пошел в близстоящий одного в том же бору другой хутор, не знает какого-то помещика, прозванием Уманцева, в коем переночевав, на другой день при отходе пристал к нему живущей в том хуторе работник Корнѣй Телбушенко, кои родом из Богодуховой, и, с оним посоветовав, пошли с тѣм намѣрением, чтоб от того хутора зайты в дальнее расстояние безвестное хозяину его Корнѣя* — реченому Умацову — место, нанятся ж в работу, где случится. И идучи вышеписанным бором, дорогу встретилса не знает с каким молодиком, названым себе Никитою Сухоруковим, краснокутским уроженцем, коему на вопрос, как они объявили, что идуть мѣста искать к найму, то и он, воротясь, объявляя такой же случай к ним пристал и идучи втроих тем же бором и дорогою того ж дня встретилса с живущим в том же бору вышеименованнаго Разумовского караванах человеком Федором Свириденком¹¹⁴, которой искал пропавших ис тѣх караванов свиней. Исшедшись, как они на вопрос ево, объявили ему о себѣ, что за люде и куда идут, то он стал подговоривать их к себѣ, почему, как оны к нему в тот караван поишли, то потому же он, Свириденко, накормя их, стал подговоривать, даби приставали к нему в воровскую партію, объявляя ж, что де еще таких молодиков соберем и поидем де на разбой. К чему они по тому ево подговору склонясь и остались у него и, дождавса вечера, набравши харчей, оставя жену ево, Свириденко, в доме, поишли все четыре под его, Свириденковым, предводительством в показанный бор, где переночевав, пробрались в густую дубину, наишли на таких же бродяг двух человек, ис коих один говорил по-черкасскии, а другой — по-русскии, и назвали себя беглимы работника-

* У тексті помилково: «Корнѣя».

ми господина маеора Романа Шидловского. Черкашенин — табунщиком Степаном, а русской — служителем Григорием, а прозвания не знает, и по подговору Свириденковому тотчас пристали к ним в ту их партію, и как начали совѣтовать, куда иты на добычѣ и на разбой, то оной внов приставший Григорий объявил: болѣе де нѣгде лутче добычи достать, как у одного маеора Шидловского, толко б было больше людей, почему означенной Свириденко, вѣдая всѣ тамошние жилья и места тех людей болѣе, и начал собирать, а им велел в той дубинѣ быть и собрал к ним пяти еще адинадцать человек по разным местам и хуторам. Во-первых, того ж дни с хутора краснокутского атамана, а имени и прозвания не знает, работника Ивана, а отколь родом, не знает же, аднаго ночью ис хутора живущей в показанном же Красном Куте вдови судьи, а именны и прозвания не знает же, скотаря Кондрата, родом рубльвского, и овчаря Григория родом же из Деревок, итого двух, а на другой день в хуторѣ калантаевского атамана, прозванием Чаплѣ, работника Николая, а отколь родом, не знает же, одного на третий же день в той же дубинѣ выскрал идущих дорогою ис Полтавы четырех человек бродяг Полтавского ж полку села Иванов жителей Лукяна, Давида, Амедяг Полтавского ж полку села Иванов жителя Лукяна, Давида, Амедяга да Наума, а прозвания ни единого не знает же, кои, как сами оны объявляли, в Полтаве жили и гонили в какого-то купца в Шленск по купние воли и от него бежали, а на четвъртой день, пошедши, привел ис хутора Опошнянского селитренного заводчика Кирияка работников трех человек: Андрея, Терентия и Семена, родом из-за Опошнего из села Петровки, итого всех набралось шестнадцать человек, а сам он, села Петровки, итого всех набралось шестнадцать человек, а сам он, Свириденко, — седмой на десять; по собрании ж людей предявленной назвавший себя служителем Григорий посоветовал ему, Свириденку, и всей партіи имѣть при себѣ по ружю и по дротику, то оной Свириденко в ответ обявля, что ему то достать не трудно, шатнулса невѣдомо куда и на каждого человека по ружю и по дротику с порохом и пулямы чрез два дни собрал, то оной Григорий велел ему собирать еще и лошадей, а сам ездил в местечко Мерчик для проведования к собрании времени, когда на дом его, Шидловского, напасть и пока оной оттолю к ним возвратился, то Свириденко и семнадцать лошадей з седлами и уздами и конской воз при парѣ лошадях со всею упряжю да особливо две лошади чрез два дни собрал, а где все оное брал, на вопрос их не сказывал.

Как же совѣм приготовились и Григорий ис провѣдок возвратясь объявил, что де нине самое удобное за малолюдством и за неимением в домѣ реченнаго маеора Шидловского к нападению время, тогда ис той дубыни подвинулись ближе к Мерчику и перебрались в Мураховский бор, отколь ватаг возвращалса в дом с возом за харчами, а по привозе ездилы еще в шести человек, в том числе и он, Федоренко, из ватагом, в пасѣку богодуховского казака, по прозванию Гриценка, за другим возом и, взяв оной, по приезде к партіи переночевав и передновав в том же бору, дождавса другой ночи, поехали к Мерчику, коего не доезжая в разсуждении, что за одну ночь исправитсь и возвратитсь невозможно, дабы изимани быть не могли, остановились и дневал в Валковском болшом боираке, а дождавса вечера, поехали прямо в Мерчик и, подъехавши ночью под самое село, оставя в бойрачку в яру возы, верхи на лошадях подъехав из яру ближе ко двору и ворота четырмя человеком — Кондратом, Семеном, Иваном да Григорием — назад к возам ло-

шади, в тринадцать человеках с ватагом, оставя вокруг двора и на воротах сторожи, ухватясь в незапертую хвортку, а другие скорости ради чрез дѣлованье перефтысь в двор и ис них ватаг ис табунщиком Степаном и с называемим себя служителем ево, Шидловского, Григорием и с ним, Федоренком, вхватаься таиним образом в сени, бросились было прямо в светлицу, токмо в оних дверей иснутра запертие были и отворить не могли, для того как захваченного в сенях адного спящего мальчика стали стращать мучением и наущать, чтоб приказал двери отперти с объявлением якобы господского приизду, та по объявлению ним того, оние двери по приказу какой-то старухи девкою и отворени, тогда он, ватаг, с товарищи, реченим Степаном и Григорием, оставя его, Федоренка, на сѣнечном порогѣ на сторожи, сами тотчас бросились в светлицы и, вхватаь панича на лежку, мало погоды из светлиц с ключами вывели и водили по всем коморам и за ним вслед ходила не знает кака баба, и тѣ комори поотмикав, как во оних, так и в светлицы имеющисея разные пожитки и плате брали, и сундуки поразбывав, потому же имеющуюсь в них поклажу и денги, а сколко числом, не считал, позабирали и дважды господским же возом самотужки к своим возам отвозили и, переклав на свои возы ис конюшнѣ двух лошадей меринов, гнедого да вороного, и, вивев панича ватаг из двора в поле по примеру с полверсти, пустил обратно, а сами все поехали обратно и, не доехав онаго, до света дневалы в богодуховском бору, а, дождався вечера, ночью поехали и приехавши под двор ево и, едучи, повел он, ватаг, со всем тем багажем в другую сторону в бор к имѣющемуся у него растоянием по примеру с полверсти зделаному деревяному потайнику, а приехав, раскрив оной весь тот богаж и денги, також ружя и дротики похоронили и потайник по-прежнему закрыли и лошади у него оставили, а по дѣлу ни на кова, опасаясь дабы с чем признани не были, не чинили и велел оной ватаг всем им расходится врознь, токмо б далече не заходили и приходили б для поделу чрез неделью, почему оны за оставлением им Степана и Григория при себѣ четырнадцать человек и поишли и жили по разным хуторам, а другие по бору и по степу, а потом, чрез неделю, обратно к нему, ватагу, по тому его приказу собравшись, ходили и по дѣлу требовали, токмо он якобы сътрашась, чтоб где с теми пожитками признани и поймани бить не могли, того поделу не учинил, а объявил: пусть де оно еще до времени полежит. Тогда они по-прежнему от него поишли в бор, в коем он, Федоренко, от них и разлучился, а поживя по разным хуторам с неделю, пошел Ахтирского полку в село Писаревку и нанявся в жителя Ивана Прокопенка в год в работники, а виживя оной, отшедши, жил еще в селе Любовки в священника Григория, а прозвания не знает, в работниках адин же год и по случаю битности ево ис оним священником в предявленной слободки Писаревки, а помянутого называющаго себя служителем Шидловского Григория в той Писаревки видал и на вопрос его объявлял, что он живет тамо у Кобеляцкого, а что он точно за человек, не знает. Как же отслужась, от того священника в прошедший сего лета Петров пост * отойшел, заходил в предупомянутой судишин хутор и жил с неделю и как случилось ему, Федоренку, с того хутора с тамошним скотарем искать в полѣ пропавшаго скота, то и в другой раз вишеписанного Григория, идущего с поля с плугом в хутор речен-

* Між 3 (14) і 28 червня (9 липня).

№ 16220 163
 Всією благодородній Рибісопоптієнній Цілі Божією
 Запорозького нашешої аптачини, Запорожшійно: 135

16220

Литя предидя. ЕЯ ИМПЕРАТОРСКОГО ВЕЛИЧЕСТВА ПРАВИТЕ
 СТУУЩАГО СЕНАТА УТВЕРЖАТЕЛЬНОЙ ВОЕННОЙ ПОЛКОВНИКА
 ПОДЧИНЕННОМУ ЖЕША ОБЯЗАТ СЛАСИ ВОСПОМЕНІЯ ВОДЪ СЛАСИ
 ВУВЕДЕННІЕ ВУВЕДЕНІИ СЯТТОЯ ЕНСАЕТТІ ПАСЕНОУДЕШНОГО
 ПОСЛАЕННА ЗАПОРОВСКИХЪ ДАЧА ПИСАРЕВКЕ ПУШКАРЕШЕ ДРЕШНИ А.
 МАТІАНИ ПАРАДІИ ЗАПОРОВСКИХЪ МЕСТАХЪ СЛАСИ СЛАСИ
 ОНІЕ ЗАПРЕДЕТІИ ЕНСАЕТТІ ОПТРАДИРА ИРЕПОСТІИ СЛАСИ СЛАСИ
 ЕНСАЕТТІ ПАМЕНАНТА МУРАВЕША ПОПРОСКОЖНО ОПТАЧИИ
 ЗАПОРОВСКОГО НАСЛОБОДЪ ПУШКАРЕШЕ ЗАПОРОВСКОГО ДРЕШНОГО
 ЛЕНІА СЛАСИ МЕСТА НАПАДЕНІЕ ПАСАЛИИ ОБЪСТАТІИ
 ОНІЕ ПАРАДІИ КТОСЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ, ПРИПЕ МЕСТА СЛАСИ
 КОСЪ ИМЕ ОНІЕ ПАРАДІИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ ОБЪСТАТІИ
 СЛАСИ ПАМЕНАНТА МУРАВЕША ДАННІИ ОПТАЧИИ СЛАСИ СЛАСИ
 МЕСТА, НЕУМЕНО СЛАСИ ЗАПОРОВСКОГО ВУВЕДЕНІИ СЛАСИ
 ПИ СЛАСИ ЕНСАЕТТІ СЛОБОДСКИ ОБЪСТАТІИ СЛАСИ, ВУВЕДЕНІИ
 МЕСТАХЪ ВОШЕ ЗАПОРОВСКИХЪ ДАЧА ДРЕШНОГО ПУШКАРЕШЕ
 ОБЪСТАТІИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ ПАСАЛИИ СЛАСИ
 ЗАПОРОВСКОГО ПОСЛАЕННА ЗАПОРОВСКИХЪ ОБЪСТАТІИ СЛАСИ
 СЛАСИ ПАСАЛИИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ
 СЛУЧАЕ ВОШЕ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ
 ЕЯ ИМПЕРАТОРСКОГО ВЕЛИЧЕСТВА ИМПЕРАТОРА СЛАСИ СЛАСИ
 ИМЕ НЕУМЕНО СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ
 ВУВЕДЕНІИ ЗАПОРОВСКОГО ОБЯЗАТ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ
 ОМОЛО ПАСАЛИИ ПАСАЛИИ ПАСАЛИИ ПАСАЛИИ ПАСАЛИИ
 ЗАПОРОВСКОГО СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ
 ПАСАЛИИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ
 ПАСАЛИИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ СЛАСИ

Ордер київського генерал-губернатора Івана Глебова кошовому отаманові Петру Калнишевському про розшук і знищення гайдамаків на території Запорізької Січі.

ного Кобеляцкого, видел, который на вопрос его объявляя, что он жителство имеет во оного же, Кобеляцкого, между ж тем, когда ему, Федоренку, живучи в том же судьишином хуторе случилось пойти с овчарем за овцами в поле и сойтится з другим овчарем с хутора упоминаемого калантаевского атамана Петром и оной Петр подмвлял его, судьишиного овчаря, в Опошне на случившейся в праздник Ивана Богослова ярманок, как он со объявлением, что никакой ему надобности нет, от того отказался, то он, Федоренко, объявил, яко ему в тот ярманок надобность есть и изговорясь в тот ярманок для покупки табаку ходили, где и показанного табунщика Степана видеть ему, Федоренку, случилось и объявлял, что он жителство имеет с найму у тамошнего селитерного заводчика Кирияка и о забранних у господина маеора Шидловского пожитках один другому напоминали и он, Степан, объявлял ему, как де за расходом ево, Федоренка, с товарищи остался он с Григорием у ватага, то де толко пожил с неделю и по тому же от него пошли, а пожитками не дблелись и естли оние ль цблие, за небитием ево болфе у ватага не знает, и про оного Григорья объявлял, яко жителство имеет по тому же в Кобеляцкого хуторе и при том говорил, когда де доведется теми пожитками дуванитись, то би и на его часть оставляли, что поговоря, оставя его, Степана, ис того ярманку с атаманом-овчарем он, Федоренко, по-прежнему пришел в тот атаманский хутор. А ис оного ходил и жил в предреченном Водяницкого хуторѣ болфе неделѣ и намеревал нанятся в год, токмо ему объявлено, что за ймением потребного числа работников надобности в нем нет. Тогда он ис того хутора пошел в Уманцов хутор, в котором и товарища одного Корнѣя, кой как више значит, бил при грабеже маеоровского дому и зойшов с оним, переночевавши, согласясь, на другой день тайно пошли для свидания к матери Корнеевой в местечко Богодуховку и ишли мимо вишеписанние Разумовского каравани, где и означенной ватаг живет, которой, усмотря их, оставлял и они, постояв с ним малое время, между разговорами и о тех пожитках спрашивали, на что он объявлял, яко все находится в целости и велел им к нему наведоватся и при том спрашивал, не знают ли они, где часто упоминаемого называемого себя Шидловского служителем Григорий находится. На что как оны о жителстве ево в Кобеляцкого ему объявили; тогда он сказал, что Григорий — крепосной его, Шидловского, человек и сверх того на вопрос их объявил, яко и еще один товарищ их — Никита — по бору близ тех караванов скрито ходит, коего они, вишедши дорогою, в том бору нашли, при коем явилось и товарищей неведомо каких пять человек, которого по тому же о тех пожитках спрашивали и оной объявлял, яко он в него, ватага, бил и тѣ пожитки находятся в целости, то оны, Федоренко и Корней, приказивали ему, Никитѣ, чтоб были целие. По тому же пошли к матери Корнеевой и, тамо побив малое время, того ж дни возвратясь обратно, и шли к хутору реченного господина маеора Шидловского с тем намѣрением, чтоб нанятся в годовую работу и как прийшли ввечеру в Мерефянские дачи, то тамошние жители, а хто оние именно, признав их за сумнительных людей, изимали и представили к нему, Шидловскому, коему как они о разорении дому его признались и о ватазѣ объявили, то и оной ватаг по указиванию Корнеевому изиман и все три представлени в полковую канцелярию, болфе ж вишеписанного он, Федоренко, на воровствах и разбоях не бивал, воров и разбойников и их пристанищ, також хто

ис них именно человек ево заколол: яко ево ското за двором на вортах, а он был у дворѣ при ватазѣ, також и людей ево пяти человек были, кто, кроме той бабы, коя ходила за паничем, и то не он, но другие товарищи, хто именно, за ночним временем не приметил, не ведает и в сем своем распросе сказал самую правду.

На подлинном рука приложена тако: К сему распросу Харьковской полковой канцелярии писец Яков Сакменков вместо вишеписанного Никифора Федоренка по его прошению руку приложил.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 591, арк. 2—5. Копія.

№ 177

1762 р. вересня 25. Фортеця св. Єлизавети.— Ордер кїївського генерал-губернатора Івана Глебова кошовому отаманові Петру Калнишевському про розшук і знищення гайдамаків на території Запорізької Січі¹¹⁵

Высокоблагородный и высокопочтенный господин, Войска Запорожского кошевой атаман з старшиною!

Хотя пред сим е. и. в. Правительствующаго Сената из Государственной военной коллегии указами, по учиненному ис Коша обязательству, во искоренении воров велено учрежденные в крепости святыя Елисаветы, во смежных здешнего поселения и запорожских дачах, при слободе Пуш- в смежных здешнего поселения и запорожских дачах, при слободе Пуш- каревке, у речки Самоткани караулы и в протчих местах ставки свестъ, но токмо оные, за представленными от брегадира и крепости святыя Елисаветы коменданта Муравьева, по происходимым от Войска За- порожского на слободу Пушкаревку и протчие здешнего поселения смежные места нападением, похвалках, обстоятелства, оные караулы и ставки еще оставались при тех местах. Однако ж ныне оные караулы и ставки, в силу вышеобъявленных указов помянутому брегадиру и крепости святыя Елисаветы каменданту Муравьеву данным, от меня ордером велено с тех мест немедленно свестъ и отныне впредь ведомстве крепости святыя Елисаветы слободским обывателям в принадле- жащая Войску Запорожскому дачи отнюдь не въезжать и никаких обид не приключать, и иметь с вами, господином кошевым обстоятелствам соглашение, шиной, по смежности и по пограничным обстоятелствам случаях и, особливо, показывая одна команда другой в потребных случаях и, особливо, что принадлежит к сохранению высочайших е. и. в. интересов, всякое нятюму от Коша Запорожского обязательству остается на собственном старшиною, чрез сие рекомендуется для всегдашнего оных гайдамак искоренения, где б о собрании и пристанище их уведено было, посы- лать нарочные партии и велеть им в степных и в пустых местах час- тые чинить разъезды и над теми ворами поиски. И буде ис тех воров кто поиманы будут, поступать с ними по правам. Для лутчей в пути купечеству безъопасности учредить в пристойных местах команды и тем командам велеть проезжающие купеческие караваны чрез апасные места препровождать и от гайдамацких нападений охарнять. И здеш-

него слободскаго поселения живущим в смежности обывателям ни малейших обид приключать и в принадлежашия им волности запорожским казакам выезжать накрепко запретить. И велеть им добропорядочное и ласковое обхождение и о воздержании Войска Запорожского казаков от всяких продерзостей иметь нам крайнее старание и доставлять такой способ, чтоб ни от кого на Войско Запорожское жалоб и нареканий происходить. И при главных командах чрез то затруднений наносимо быть не могло, вышепоминаемым же нарочно посылаемым командам, так и всем отпускаемым из Запорожской Сечи войска запорожским казакам давать письменные виды, дабы оные, не имея тех видов, за подозрительных почтены быть не могли. А сверх того вам, господину кошевому атаману з старшиною, дается знать, что по разным делам содержатся здесь запорожские казаки под караулом, о которых надлежащие следствия производятся имеет, причем надлежит здесь быть от Войска Запорожского депутатам, которых вам, господину кошевому атаману с старшиною, выбрав двух или трех человек от Войска Запорожского достойных старшин, прислать сюда немедленно и велеть им явиться крепости святыя Елисаветы в гарнизонной канцелярии, и о получении сего ко мне репортовать.

Вашего высокоблагородия послушный слуга Иван Глебов
К[репость] с[вятой] Елисаветы, ч[исла] 25 сентября 1762 году.
Г[осподину] Калнишевскому.

Помітка: Пол[учено] 1762 году октября 2.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 99, арк. 163. Оригінал.

№ 178

1762 р. вересня 30. Харків.— Ордер Харківської полкової канцелярії валківському сотникові про розшук гайдамаків, що з'явилися на хуторі поручика Олександра Дунина над річкою Комишеватотою та біля слободи Сніжковий Кут

Ордер ис Харьковской полковой канцелярии

Сего 762 году августа 12 дня при репорте от Валковского сотника Якова Бородаевского приобщена с присланного от порутчика Александра Дунина в сотенное правление извѣстия копия, в которой объявлено: Старой де Водолаги житель Иван Андреев, син Кириленко, дал знать, которой послан был з отправленным от Харьковской полковой канцелярии того ж полку подпрапорным Иваном Щербиною для сиску по челобиту его в забраніи прошлого 759 году* в хуторе ево, Дунина, на речке Комишеватой воровскими людьми лошадей по показанию поиманных маеором Шидловским приличившихся к воровству Полтавского полку в хутор Кучубеев, прозвимаемой Чутой, кои, возвратясь, наехал в том же хуторе его Комишоватом трех человек нарядним делом на четырех лошадях, признаваемо как гайдамаки, ис которых два одети в синех чернях, а адин в семряжной свите, которіи табунщика ево, Дунинова, связав, били немилостиво, спрашевая о его и полковника

* Так в тексте.

Квликовского и валковского сотника Якова Бородаевского лошадях, много ли хороших имеется и, взяв у одного седло с уздою, оседлав поводную лошадь, обув епанчу и шапку, ушли в степ неведомо куда, по которому репорту посланными того ж августа дня Харьковского полку в способніи места та указами накрепко подтверждено, дабы всемерно с получения оного того ж времени в поиске и искоренении оних гайдамак в силѣ прежде посланных указов учинено было крайнее старание. И что учинено и впредь чинится будет — в полковую канцелярию репортоват, на которые хотя Валковской сотни от атамана Сѣренкова сего сентября 19 дня и репортовано, что непременно исполнение чинено бити имеет и для исполнения ж з состоящей близ местечка Валок слободы Снежкова Кута от прикащика Григория Савранского подписка взята и оная при том репорте приложена, токмо что послѣ того в сиске оних гайдамак происходит — в полковой канцелярии неизвестно, того ради, с получения сего, истребовав у командующего нинѣ при полку в компаментѣ пристойное число команды, тотчас ехать в Валковские степовити і за крепким караулом прислать и всемерно стараются переловити і за крепким караулом прислать в полковую канцелярию при репортѣ, да и тамошним жителям накрѣпко подтвердить с подпискою: в поимке и искоренении оних поступать во всем на основании указов без упущения, что учинено і происходит будет, со обстоятельством репортовать.

Сентября 30 дня 1762 году.
Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 553, арк. 45. Відпуск.

№ 179

1763 р. квітня 29. Київ.— Донесення намісника Києво-Межигірського монастиря Феодорита Київській губернській канцелярії про появу гайдамаків у монастирській пущі

В Киевскую губернскую канцелярию доношение
Сего апреля 29 дня обретающіися на послушаніи в урочищи, прозвимаем Горянки, при мельницах монах Діонисіи в монастир словесно представил, что де вчерашнего числа, езда пущею для обережения монастирской пущѣ з лѣсничим монахом Филофтеем, видѣли в оной гайдамак человекѣ болѣе десятка и между оными бившіе на послушаніи в монастирѣ Киево-Межигорском Сѣчи Запорожской козаки, о которіх сего ж апреля в губерскую канцелярию от монастиря и доношение поданно¹¹⁶, а именно: Аврам Таран, куреня Ирклѣвского, росту среднего, лѣт ему от роду 22, лицом колмикват и ряб, глазами сѣр, волосом темнорус, Никифор, куреня Полтавского, росту среднего, лѣт ему от роду 24. И дабы какова на монастир приключенія не воспослѣдовало, об оних Киевскую губернскую канцелярию чрез вишпоказанного ж монаха Діонисія увѣдомляя, о сиску и поимки тѣх как соблаговолено будет.

О сем доносят ставропигіалнаго Кієво-Межигорскаго монастиря
намѣсник іеромонах Феодорит.

Апреля 29 дня 1763 года.

Помітка: Подано апрѣля 30 дня 1763 году.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 4162, арк. 1. Оригінал.

№ 180

1763 р. червня 21. Київ.— Лист Київської губернської канцелярії до секунд-майора Маркварта про вивідження військового загону до Межигірського форпосту для розшуку гайдамаків

Высокоблагородный и почтенный господин секунд-майор!

На репорт ваш от 19 сего июня, в Киевскую генерал-губернскую канцелярию присланной, о бывших в селе Мостищах и шатающихся близ границы в лесу гайдамаках сим вам в резолюцию определяется. Для сыску и поимки оных гайдамак отправлена от меня сего числа к Межигорскому фарпосту во сте человек гусарская команда при офицере, которому по прибытии ево с оною командою к Межигорскому форпосту для удобнейшаго и скорейшаго тех гайдамак сыску и поимки чрез мостищевских и протчих тамошних смежных сел и деревень обывателей и чрез протчих, кто может быть о тех гайдамаках сведом, имете вы показать урочища и места, где оные гайдамаки шатаются и пристани имеют. А при том и самим вам с имеющимися в команде вашей военнослужащими в сыску и в поимке оных же гайдамак прилагать всевозможное старание и о том на все состоящие в дистанции Межигорского форпосту редуты и караулы наистрожайше подтвердить. И ежели где те гайдамаки сысканы и пойманы будут, то оных, забив в ручные и ножные колодки, присылать под крепким караулом в Киевскую генерал-губернскую канцелярию. И что по сему происходить будет, о том ко мне репортовать.

Кієв 21 июня 1763 году.

Вашего высокоблагородія

Помітка: Его высокоблагородию Маркварту.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 4164, арк. 1. Відпуск.

№ 181

1763 р. липня 30. Охтирка.— Промеморія Охтирської полкової канцелярії до Харківської полкової канцелярії з повідомленням про появу гайдамаків на пасіці підпрапорщика Ільїнського і про вивідження проти них козацького загону, з яким гайдамаки мали бій

Промеморія із Ахтырской полковой канцелярии в Харьковскую полковую канцелярию

Сего июля 28-го числа в оную полковую канцелярию того ж полку Коломацкая ратуш репортом представила: одного де июля 27 дня в да-

чах Коломацких умершаго подпрапорного Илинскаго, в пасѣке, находящейся тамо на работѣ Василь Бондарь в ратушѣ Коломацкой словесно объявил, что оногo ж числа в ту пасѣку воровские люде пять человек при копях и ружьях пришли, которых в силѣ е. и. в. указов для сыску козачої урядник Герасим Ботвина с коломацкими козаками тринадцать человек отправлены были и в дачах коломацких владѣнія господина генерал-лейтнанта князя Кантемира в пасѣке сискали і егда стали било брать, то с них выскоца два человек с копьям, с помянутых коломацких козаков Андрея Ведмеденка, Ивана Илченка до полусмерты подкололи скрозь копьям, отчего будут ли они живи и для излѣченія оных требовано присилки полкового цирюлика, а к поимки де тех воров и разбойников онои сотнѣ козаки своиственники и подпомогшики репослани. По которому репорту в Ахтырской полковой канцелярии определѣно для сыску тех воровских людей отправить нарочного полковго и Коломацкой сотнѣ старшину с командами с подлежащим наставлением и строгим подтверждением и по командѣ репортовано, а о имени за предписанными воровскими людьми всевозможными способами впровадиванія крѣпка предосторожности и, ежели гдѣ могли бы осведомитца, либо сказатца, того ж часу о слѣдованіи и в поимке их всевозможные способы прилагали б в околичные Коломацким дачам и во всѣ Ахтырского полку мѣста предложить, что і учинено, а в смежные слободских и малороссийских полков в полковѣ канцелярии с требованіем о предосторожности, присматриваніи и поимке помянутых воров на основаніи е. і. в. указов сообщить промемориями. О чем чрез сие и сообщаетца и Харьковская полковая канцелярия благоволи учинить по е. і. в. указом¹¹⁷.

Июля 30 дня 1763 году.

Полковник Михайло Боярский
Полковой судья Алексей Кобеляцкий
В должности полкового писара Петр Перебинос
Канцелярист Андрей Кадашевский

Помітка: Подан августа 3 дня 1763 году.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 553, арк. 76. Оригінал.

№ 182

1763 р. серпня 12. Охтирка.— Рапорт охтирського полковника Михайла Боярського генерал-майорові Микиті Поскочину про наслідки розшуку гайдамаків, що з'явились у Коломацьких дачах

Высокородному и превосходителному господину генерал-маеору Никите Василевичу Поскочину слободского Ахтырского полку от полковника Боярского репорт
Минувшаго июля 28 дня вашему превосходителству репортовано, что для сыску и поимки появившихся в Коломацких дачах воровских людей отправлен полковой асаул Смаковский с командою, которой присланными сего течения 5 і 11 чисел репортами представляет, что он, Сма-

ковский, с тою командою сиск чинил, токмо предписанных воров сискать не мог, а находящейся де до его прибития у сиску и поимки тех же воров Коломацкой сотнѣ урядник Бовтвина з тринадцатю человѣк козаками июля 27 числа, пришедшы к самой пасѣке, усмотря воров первѣе, сам он з двумя человѣк козаками, Андреем Ведмеденком да Иваном Илченком, бросилися и, вистрелив, от чего протчие, пришед в робость, разбежались, где помянутые вори тѣх двух человѣк козаков, кои на них бросилися, копями ранили і в одного раненого ружя, отняли, а другой — Артем Резун, кой и не бил при том сраженіи, от робости ж руже утерял и сискать не мог. Хотя ж реченной урядник Бовтвина приказивал протчим наличним козакам: Лаврѣну Хмелю, Григорию Сироте, Федору Стороженку, Ивану Танку, Герасиму Долгому для поимки тех воров вместе з собою итить, токмо оние, учинясь ослушны, не поишли. О чем де вашему превосходителству он, асаул Смаковский, репортовал и по повелѣнію вашего превосходительства команда распущена. И тем репортом о помянутых козаках, кои якобы от робости от поиска и поимки воров разбежались, а другие ослушни оказались, требовал рассмотрения. О чем вашему превосходителству представляя, прошу резолюции.

Августа 12 дня 1763 году.

Полковник Михайло Боярский

Помітка: Подано августа 21 дня 1763 году.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 404, спр. 66, арк. 113. Оригінал.

№ 183

1764 р. лютого 27. Київ.— Указ Київської губернської канцелярії полковникові Псковського карабінерного полку князю Багратиону про затримання Микити Познякова та інших учасників нападу на будинок Олексія Винокурова в селі Радогища Севського повіту

Указ е. и. в. самодержицы всероссийской из Киевской генерал-губернской канцелярии стоящему в ведомстве Киевской губернии на Вышковском форпосте Псковского карабінерного полку господину полковнику князю Багратиону

Прошлого 1763 году июля 5-го дня при репорте с Добрянского форпоста Киевского гарнизона от подполковника Шмакова прислан в Киевскую генерал-губернскую канцелярию выданной ис полского местечка Гомля от камисара Непокоицицкого беглой Рылского уезда слободы Тепловки помещика Василья Герасимова, сына Кусакова, крестьянин Никита Позняков, которой в Киевской генерал-губернской канцелярии допросом показал: от одного помещика с женою и з детьми бежал за границу тому будет лет с двенадцать и жил в Польше, ведомства одного местечка Гомля в деревне Дубровке. И в прошлом 1762 году*, в феврале месяце, будучи он, Позняков, там же, за границею, владения

* Так в тексті.

шляхтянки старостины Сватковской в слободе Лукьяновой, в корчме с знакомыми ему беглыми ж великороссийскими людьми, живущими в тамошних местах: в слободке Круговце — Васильем Ковалевым, слободы Грабовки — Трофимом Ереминым, он же и Грабовской, слободы Заимишь — Алексеем Поповым да той слободы Лукьяновой Афанасем Федотовым, Яковом Засыпкинним, Иваном Чюдным, Иваном Скоробогатым да еще Анофрии Сидоров и Матвеи Кузнецов, итого в десяти человеках, по подговору реченного Василья Ковалева, согласясь и собравшись под слободою Круговцом под предводительством ево, Ковалева, проехав тайным образом границу, в Севском уезде села Радовалева, графа Чернышева крестьянина Алексея Винокурова напав на дом гоша графа Чернышева крестьянина Алексея Винокурова, затворя в одну избу, держали и поймав ево жену и детей и работников, пограбили у него денег серебряной манеты восемьсот рублей, пять лошадей, двенадцать винокурных медных труб, два безмена (один — медной, другой — железной) да разного платья и других пожитков немалое число, но сколько чего имени, не упомнит. И по разграблении, возвратясь обратно за границу, те денги, пожитки и лошади разделили между собою по равным частям, ис коих ему, Никите Познякову, досталось денег серебряной манеты восемьдесят рублей, ис платья — кафтан синяго сукна (которая там же продан товаришу своему Ивану Чюдному, он же и Грабовской, за три рубли), четыре холста, безмен один (которой он продан в слободе Красной жиду Янкелю за один рубль за дватцать копеек), лошедь — мерен вороной, а протчим товарищам, что кому досталось, не упомнит. И по разделе разъехались по разным местам, кто где жительство имел, а он, Позняков, в дом свой, в показанную слободу Добрянку, и на другой день по известию, что он с протчими товарищами были в России на разбое, по приказу гомельского камисара Непокоицицкого взят в Гомель под караул и бит кнутом и в том разбое винился, почему доставшиися ему восемьдесят рублей денги и лошедь, четыре холста да товарища его, показанного предводителя Василья Ковалева, которой из волостной конторы в Киевскую генерал-губернскую канцелярию прислан, его хранение таможней дубровской жителке, беглой великороссийской жемке, вдове Дарьи Засыпкиной, по приказу оного камисара Непокоицицкого в тот Гомельской замок забраны. И содержался он в том замке с полгода, и по наказании батожем был освобожден, и жил в доме своем в означенной слободке Дубровке. А в июле месяце того 1763 года по требованию Киевской генерал-губернской канцелярии помянутым камисаром Непокоицицким з женою и з детьми и з другими такими ж великороссийскими беглыми людьми в семи человеках мужска и женска полу прислан з Добрянского форпоста, Киевского гарнизона сержанту Кленову выданы и с того форпоста присланы в Киев. И во оном де слободке Дубровке, где он жителство имел, остаются жителством беглые великороссийские люди: Василей, Герасимов сын, с женою и з детьми, Гордей Андреев с женою и с тремя сыновьями, Гавриил Наумов с женою и с сыном, и с зятем, Емельян Силин с женою и з двумя зятьями — Казмою и Тихоном, Савелеи Васильев [з] сыном и з дочерью, Савелеи и Яков Савельевы, Ерефеи Петров с женою и з детьми и с сестрою-девкою, Наум Логинов [з] сином и с племянником, а беглые ль чье крестьяне или салдаты и рекруты, не знает. И по тому ево, Ни-

киты Познякава, да и представленного при Добрянском форпосте от полской старостины Сватковской россииского беглова Великолуцкой правинции крестьянина Трофима Еремина, он же и Грабовской, показанию, которой от него, Познякава, в разбое помянутого крестьянина Винокурова показан товарищем, мая 30 дня 1763 года отправленными ко оной Сватковской и к камисару Непокончицкому писмами требовано о выдаче в россиискую сторону показанных живущих в ведомстве гомельском в слободе Дубровке россииских беглых Василя Герасимова и протчих, а за оную Сватковскою бывших с ним на предписанном же разбое находящихся жительство в деревнях ее, Сватковской, Лукьяновке и Заимищах беглова салдата Якова Засыпкина (Ивана Чуднова, Еноха и Афанася), Ивана Скоробогатова, Трофима Еремина, он же и Грабовской, Алексея Попова да гранодера Ермала Ансютина и сысканных в слободе Заимище, в избе под мостом, после озыначенного Попова четырех медных винокурных труб и одного безмена, токмо из тех беглецов ис пожитков ничего не выдано и ответа не получено. Означенной же Алексеи Попов да с ним еще товариш их Матвей Кузнецов в прошлом 1762 году * марта 7 дня описной расколнической слободы Добрянки от управителя порутчика Халкидонского, кои в ту слободу по выходе ис Полши не помнющим родства были на житье, на которых помянутая Сватковская к тамошнему бурмистру Ивану Романову писала, что они, Попов и Кузнецов, великие воры и в Малой России замучили некакова козака и пограбили немалое число денег, а представленной от нее к Добрянскому форпосту беглой Великолуцкой правинции крестьянин Трофим Еремин, он же и Грабовской, доказывал на них учиненной в Трубчевском уезде разбой, токмо в тех разбоях не винулись и показали, что оной Попов — беглой рекрут. Матвей Кузнецов, Ярославского пехотного полку беглой же солдат, кои и в Киевской генерал-губернской канцелярии в тех разбоях не винулись, и из них рекрут Попов в содержание ево в Киеве под караулом, подговоря караульного Киевского гарнизона Полтавского полку гранодера Ермолая Ансютина, бежали, а Матвей Кузнецов отослан был к воинской команде и по содержанном при Киевском военном суде фергеру и крикс-рехту и по воспоследовавшей конфермации, с которой при извести из Киевской гарнизонной канцелярии прислана копия, в которой явствует, что он, Матвей, в бытии с показанным Алексеем Поповым, Никитою Позняковым и протчими товарищами в разбое вышепомянутого графа Чернышева крестьянина Алексея Винокурова винулся и за тот разбой и за побег за границу, за снос и утрату казенных мундирных вещей бит кнутом с вырезанием ноздреи и постановлением повеленных знаков, по присылке в Киевскую генерал-губернскую канцелярию с протчими колодниками отослан в Сибирь, на Нерчинские заводы, в работу вечно. А допросами при том военном суде показал, что ис пограбленных у помянутого крестьянина Винокурова пожитков от товарища ево, рекрута Алексея Попова, дано в подарок показанной старостины Сватковской денег дватцати рублей, килим, мех зайчей в слободе Заимище Бурлаку Семену, портному, для перешивки на шапки, дан сертук зеленого сукна, подшит лисицами, да после оного Попова в ызде, где он в слободе Заимищах жил, сысканы под мостом четыре медных труб и медной

* Так в тексті.

безмен и взяты оною ж Сватковскою. И по учиненному в Киевской генерал-губернской канцелярии определения вышепредписанные разбойники Никита Позняков и Василен Ковалев, в силе государственных прав и указов, за показанной и учиненной разбой и за другие преступлении и по учинении кнутом наказания и вырезанием ноздреи посланы будут в Сибирь, на Нерчинские заводы, в работу вечно, а к вам, господину полковнику, велено послать сей е. и. в. указ, в котором предписать, дабы вы отправили от себя команды своей при надежном командире 12 человек в Гомеле, к показанному камисару Непокончицкому, да старостины Сватковской в местечко Косовичи или где она жительство имеет, приказав тем посланным накрепко, чтоб они там ни каких никому обид и озлобленей не чинили, а дружественным и пристойным образом учинили требование, дабы живущие в ведомстве Гомельского староства в слободе Дубровке беглые великороссииские люди Василен, Герасимов сын, с женою и з детми, Гордеи Андреев з женою и тремя сыновьями, Гаврила Наумов з женою, сыном и зятем, Емельян Силян с женою и з двумя затьями — Казмою и Тихоном, Савелеи Васильев с сыном и дочерью, Савелеи и Яков Савельевы, Ерофеи Петров с женою с детми и сestroю-девкою, Наум Логинов с женою и с племянником, Сава Кусков с женою и з детми и отобранные у оного Познякава, у живущей в той же деревне Дубровке, великороссииской женки, вдовы Дарьи Засыпкиной данные ей от Василя Ковалева в сохранение, взятые ими на разбое у предписанного крестьянина Винокурова денги — сто шестьдесят рублей и она, Дарья, то ж лошадь, мерен водоной, четыре холста и проданной в слободе Красной жиду Янкелю медной безмен от старостины Сватковской, живущих в слободах ес Лукьяновкой и Заимище беглые солдат Яков Засыпкин и товарищи их, бывшие на оном же крестьянина Винокурова разбое: Иван Чудной, Енох и Афанасей, Иван Скоробогатой, Трофим Еремин, он же Грабовской, Василен да помянутой рекрут Алексеи Попов, он же заветца Еписфан Золотарев, и бежавшей с ним ис Киева Киевского гарнизона Полтавского полку гранодер Ермолай Ансютин и данные от оного Алексея Попова ей в подарок двадцать рублей денги, килим, мех зайчей и сысканные в слободе Заимище, в избе под мостом, после оного Попова четыре винокурные медные трубы и безмен тем посланным от вас выданы были и что из денег и вещей получено будет, ко удовольству обидимого показанного крестьянина Винокурова прислать в Киевскую генерал-губернскую канцелярию, а людей присылать под крепким караулом. Ежели ж тем злодеям, беглым салдатом и рекрутом и протчим великороссииским беглецам тоже денег и пожитков выдачи учинено не будет и какие на то ответы вам учинены будут, о всем обстоятельно в Киевскую генерал-губернскую канцелярию немедленно репортовать и господину полковнику князю Багратиону учинить о том по сему е. и. в. указу февраля 27 дня 1764 году ¹¹⁸.

Калешской ассесор Максим Нелюбов *

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 4247, арк. 17—20. Чернетка.

* Підпис закреслено.

1764 р. вересня 30. Глухів.— Указ Генерального військового суду в зв'язку з нападом гайдамаків на будинок відставного капітана Коцарева в Бутівському шанці

Указ е. і. в. самодержицы всероссийской з Войскового генерального суда Низового Запорожского Войска господину атаману кошовому с войсковою старшиною, курьбными атаманами и товариством

Сего сентября 21 дня прислани з Генеральной войсковой канцелярии в суд Генеральной височайшая грамота и ордер его сиятельства ясневелможного высокопovelительного господина, господина гетмана, сенатора, генерал-фельдмаршала и разных ординов кавалера, состоявшиеся по иску отставшого капитана Дмитрия Коцарева, с подтверждением о учинении по дѣлу его, Коцарева, в нападеніи на дом его в Бутовском шанці гайдамаками запорожскими и о заграбленіи ими в него денег и разных золотых и серебряных вещей в силѣ прежней грамоты надлежащего изслѣдования и поступления с виновными по указам и правам. А почему чрез столь долгое время никакова рѣшенія не учинено, о том сообщить в Генеральную войсковую канцелярию для отрепортования к его ясневелможности. А яко по справки в судѣ Генеральном явилось: прошлого 757 году* мая 11 дня присланным от его ясневелможности в суд Генеральной ордером в силѣ височайшей е. і. в. з Правителствующаго Сената грамоты, к его ясневелможности присланной, с которой при том ордерѣ в суд Генеральной приложена копия, суду Генеральному предложено оговоренных содержащимися в учрежденной в Новой Сербіи по гайдамацким дѣлам комисіи гайдамаками Кирилом Писменним и Николаем Буйдуrom с товарищи в приемѣ от них, гайдамак, нѣкоторых разных пожитков, оными гайдамаками в Новой Сербіи в капитана Коцари и других ограбленых, учинить надлежащее в силѣ указов и малороссийских прав изслѣдование и рѣшение без и малѣйшаго замедлѣния. И в силѣ одного его ясневелможности ордера с потребных к слѣдствию (по представлению суда Генерального, посланному от его ясневелможности в Сѣчь Запорожскую ордеру) и нѣкоторые в судѣ Генеральном явились, а именно: бившій кошевий атаман Григорій Федоров, асаул Пархом Чорній да Диувского* куреня козак Логвин Крамар, Переяславского куреня бившій атаман Петро Шабелник да житель омелницкий Гаврило Ломоносов и оние всѣ вишеписанные, атаман кошевий с товарищи, по показанному в дѣлѣ на них от означенных гайдамак оговору в судѣ Генеральном допрашивани и по допросам в отвѣтах не винились, почему в судѣ Генеральном, учиненом прошлого 757 году* декабря 10 дня, опредѣлением повелено оным всѣм по сказанным от них допросам учинить присягу, а по учинении присяги оных оговоренных, атамана кошового Лантуха с товарищи, отпустить за свѣдѣтельствами, кои и отпущени, о чем з суда Генерального в Генеральную войсковую канцелярию отрепортовано. Оговоренного ж оными гайдамаками бившого судию запорожского Прокопа Донского, коего по причинѣ болѣзни его не вислано в суд Генеральной, по посланному от суда Генерального

* Так в текстѣ.

за силу ордера Генеральной войсковой канцелярии допросу оной судия тамо, в Сѣчи Запорожской, против допроса под присягою отвѣт дал, кой при ордерѣ Генеральной канцелярии прислан в суд Генеральной. А о протчих оговоренных означенными гайдамаками, коих по тому дѣлу потребно, яко-то: полковника городского, прозвимаемого Касапи, городского ж полковника Тарана да козаков куреней Каневского — Григория Гриви, Кущевского — Стефана Бойки, бившого стадника и шинкарей Руговского — Павла Гусака, Незамаювского — Павла ж, прозванием Шинкара, Поповичевского — прозванием Черевка, Корсунского — Федора Шкуринского, Данила Шкуринского, Корсунского ж — Павла Теслѣ, Переясловского — Грицка Горкуши, Жерелювского — Василя Кумьпана, Менского — Семена Лузина на учиненное прошлого 758 году* июля 17 дня от Генерального войскового суда к его ясневелможности в Генеральную войсковую канцелярию предоставление о висилки оных в суд Генеральной не прислано. Ордером же з Генеральной войсковой канцелярии, присланным в суд Генеральной, того ж году прошлого июля 24 дня предложено, что по представлению суда Генерального о висилки всѣх вишепрописанных полковников и прочих запорожских козаков и атаману кошовому з Генеральной войсковой канцелярии послан ордер, точною их не прислано, зачем тое повелѣнное слѣдствие в судѣ Генеральной приостановилось за невисилкою показанных потребных к тому Сѣчи Запорожской козаков. Того ради по указу е. і. в. и по опредѣлению Генерального войскового суда о вишеписанном Генеральной войсковой канцелярии для повеленного репорту з суда Генерального послана канцелярская цедула, вам же сим е. і. в. указом притверждается, даби ви надлежащих вишепоказанных тамошних козаков в самой скорости прислали в суд Генеральной при репортѣ и вам, Войска Низового Запорожского господину атаману кошовому, с войсковою старшиною, курьбными атаманами и товариством исполнить по сему указу.

Глухов 1764 году сентября 30 дня.

Александр Дублянскій, Яков Огронович,
Иван Нестелѣ, Василь Шрамченко, Василь Жучеренко
Войсковой канцелярист Андрей Борзаковский
Писар Василь Онацкий

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 47, арк. 15. 16. Оригінал.

1765 р. травня 28. Валки.— Репорт підпрапорщика Івана Щербини Харківської полкової канцелярії про напад гайдамаків на хутір козацького підпомічника Василя Мізина

В Харьковскую полковую канцелярию от сотнѣ Волковской репорт Сего числа Валковской сотнѣ козачей подпомощник Василий Мѣзин, которой жителство имеет от местечка Валок расстоянием в семи верстах, в Валковской ратуши словесно объявил, что сего течения з 27 против 28 числа ночью приходило к нему в хутор неведомо каких бродят, а сколько их числом, за ночным временем и что его с изби на двор

* Так в текстѣ.

не выпустили, не знает; а примичает, что человек било до десяти і ис них один входил в избу и взял четыре хлѣба да паляниц две, пшона, сала, глек молока и сира и, будучи он в хатѣ, спрашивал его, Мѣзина, ест ли в Валках какая старшина і какие помещики живут; и в кого б можно в Валках или около Валок добич получить, которому он про то объявил, что не ведает. В тож самое время, когда он, бродяг, в хату вошел, то он, Мѣзин, стал било свѣтить, которому он свѣтить не велѣл и спрашивал, чей се хутор, то оной хазяен сказал: «Мѣзенев» и за то оной бродяга его, Мѣзена, набранил і сказал, что ты сам Мѣзин, а болѣе вишеписанного нечего не брали и не спрашивали и пошли в Валковской лес, прозиваемой Даниловой Кут. За которыми в силѣ указов я с пристойным числом валковскую коною команду и пешими обивателми сего нижеписанного числа ко охранению себя, а их для поиска и искоренения в Валковские дачи отправелся та ж в ближние около мѣстечка Валок в слободи и в другие места чрез нарочних знат дано, от которых же и в мѣстечке Валках крепкая предосторожность имеется; и что о том происходить будет, в полковую канцелярію донестъ имею. О чем Харьковской полковой канцелярии по покорности моей репортую.

Мая 28 дня 1765 году.

Подпрапорной Иван Щербина

Помітка: Получен июня 3 дня 1765 году. Записав, отдать в повытье, а для сиску и поимки появившихся в Валковских дачах гайдамак отправить с доволним наставлением і с пристойною командою подпрапорного Шедакирского.

А. Блавенишников ¹¹⁹

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 700, арк. 22. Оригінал.

№ 186

1765 р. червня 15. Харків.— Ордер Вілліма Бринка Харківської полковій канцелярії на розшук гайдамаків, що вчинили напад на дім прикажчика в селі Березівка

Ордер Харьковского Слободского полку полковой канцелярии

От 5 сего июня посланным от меня во оную полковую канцелярию ордером велено: от появившихся в Ізюмском полку воровских людей в Харьковском полку содержать крѣпкую предьосторожность и, ежели таковые воры и разбойники иногда гдѣ могли б сказатца и дойдет о том полковой канцелярии к знанью, в таки случаи оног ж самого часу, не промедливая нѣ малейшаго времени, нарядя при старшинах пристойное число конной и пешой каманды, к сиске и поимке и конечном тех проявившихся злодѣев искоренени поступать по указом равномѣрно и в сиске ж проявившихся в Валковских дачах бродяг, которие дабы неотмѣнно переловлены были, в помощь командированному подпрапорному Шедокирскому еще при старшинѣ команды отколь способнѣ прибавить. А ныне известилса я, что таковы ж бродяги, собравшись немалым числом, в сих числѣх недавно Харьковского полку во владѣльческом селѣ Березовки тамошняго прикажчика разорили и денег не на малую сумму якобы пограбыли*, чем подаетъ мнѣ сумнѣние, исполненно

* Див. док. № 187.

ль в сходство того моего ордера, а о предписанном послѣдовавшем в селѣ Березовом прикащику нещастый каким порядком произошло, уповаю польковая канцелярия обстоятельное имеет известие, точию какое в сиске, поимке и искоренени взято средство, мнѣ нѣ о чем знать не дано. И ежели подлино так состоять, то я почитаю конечное присутствующими должного порядка упущение, ибо следует как скоро о таковых ворах слых, а паче писменной выд дойдет, то того ж часу к сиску нарочные пристойные команды при старшинах посылать, а в смежные места о чинени в таковой же поимке по требованьям немедлѣннаго сопоможения дать знать и по командѣ с нарочным репортовать, почему бы можно здѣлать к неупустителному исполнению, куда следует подтверждение учинить. Итак, я в сохранение общего вреда принужденным нашелса чрез сие Харьковской полковой канцелярии предложить и потребовать об оных появившихся в Харьковском полку ворах, от кого полковая канцелярия имеет известие со описанием оног и в отвращение худых воровских замыслъ, искоренения их, что учинено и чего ради ко мнѣ и по ся поры нѣ о чем знать не дано обстоятельного к рассмотрению репорта, а впредь как скоро гдѣ могли б явытца воры и разбойники и известия полковая канцелярия получить, то, не ожидая от команды повеления, того ж часу нарочные посылать при командирах, з доволным наставлением и того ж времени, не упуская порядку, не держа оной в своей сылѣ, по командѣ предьставлять без малѣйшаго замедления и забвения, опасаясь за неисполнение неизбежнаго штрафа.

Виллим Бринк

Помітка: В канцелярии] получен июня 15 дня 1765 году. Записав, отдать в повытье, ответственвать.

А. Блавенишников

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 700, арк. 45, 46. Оригінал.

№ 187

1765 р. червня 16. Харків.— Ордер бригадира Вілліма Бринка Ізюмській полковій канцелярії про організацію боротьби з гайдамаками ¹²⁰

Ордер Ізюмского Слободского полку полковой канцелярии
Сего июня 15 дня Харьковская полковая канцелярия ка мнѣ рапортом представляет: оног де июня 13 числа маеора Петра Щербинина села Березового подданой чоркашенин Игнат Педенко поданным во оную полковой канцелярии доношением объявил, что того июня против 13 числа ночью воровские и разбойнические люде — человек болѣе пятидесят — вооруженно напали на дом господина ево, означенного маеора, состоящей в означенном селѣ Березовом, и, окружив оной своім караулом, не пустили з двора никого и, вломясь в светлицы, тамошняго прикажчика Петра Лазорова самого, то ж жену ево и сторожей связав, немилостиво мучили, от чего ныне едва живы находятся и, разорив сундуки, во первых, казенные подушного окладу, собранные ис подданных ведомства

Березовского за весь 765 год, також господского збору и ево, Лазарева, собственных денег, то ж пожитков и разной посуды, всего не на малую сумму взяли з собою и ушли в лес. И тем де доношением просыл для сыску и поимки показанных воров и разбойников разсмотрения по указом, по которому де доношению для сыску означенных появившихся воров и разбойников нарочные команди при подпрапорных Шишкину и Шедокирскому отправлены з доволным на основании указов наставлением, а для осмотра и описъ на показанном прикащику Лазарову и протчих побытых упоминаемим разбойниками посланы были городовоу лекар Гринентал да полковоу хорунжий Артюхов, каторие де, возвратясь, в полковую канцелярию представили, что означенные прикащик и жена ево весма измучены и находятся едва живи, означенной же хорунжий Артюхов в рапорте изьяснил, что де ему в селе Березовом от оноу прикащика и протчих было объявлено*: тех разбойников найдилось до двадцати человек, в коротеньких свитках убраны, болшие зшитие с полотна шаровари и все малоросияня схожия на запорозцов и из оных разбойников у дву человек лица черним вымарано, каторие едва не от знаемых приводцов хто были и, забрав кроме пожитков, денег, собранных с подданных малоросиян к плотезу в Ахтырской дистрикт шестьсот да собственных оноу прикащика Лазарева пятьсот, и того — тысячу сто рублев, пистолетов две пары да ружья, сколько имелось, пошли в лес, а на другой де день нарочно посланные от оноу прикащика люди сискали близ села полковницы Булской в лесу место, на котором оние разбойники стояли, и сыскали на том же месте брошенной болшой кухмистерской нож, каторой с протчими пожитками при грабеже оними разбойниками взят з дому оноу маеора, и по тому от него известию самим следом нарочно отправлены с командами подпрапорными поиски чинены. Да оноу ж де 13 числа из Мерефянской сотнѣ рапортом представлено, что в местечке Мерефе ночью на мельнице полковницы Булской несведомие людя, упователно де, что те ж разбойники, напались на завозян слободы Старой Охочей аднадворцов да слободы Старой Водолаги подданных черкас и отняли в них две лошади и ранили двух человек, адного старохоченского аднадворца, а другого староводолажского опасно и бежалі в свете безвестно, за которми ис того местечка и команда для сыску послана, а 14 де числа подпрапорной Шишкин рапортовал, что по известию та разбойническая партия видима была переправляющаяс конная в двадцати человеках чрез реку Мож к местечку Новой Водолаги, в тамошние леса, куда де он, соединясь с протчимі от Харьковского полку командами, в пятидесяти человеках переследует и в разсуждении де означенных разбойников пробырающагося пути на Украинскую линию о учинении им в подлежащих на линии местах поисков к господину генерал-порутчику и кавалеру фон-Бранту рапортом ис полковоу канцелярии представлено. Того ради Изюмской полковоу канцелярии предлагаю и о получении сего того ж часу во все полковие и владелческия места с накрепким подтверждением предложит от предписанных появившихся воров и разбойников взять неоплошную предосторожность и как оние разбойники тайним и скритим образом ход везде, а паче неминуемо по лесам, хуторам и пасакам имеют, в таком

* У текстї двїчі: «было объявлено».

случае, дабы и там везде известно было, объявить, с тем как скоро могли б где появится, сколько сыл доставатимет куда ближе, не разглашая разбойником своего отбытия, секретно отлучась из своего жилища к каманде сотенной или помещикам, а в небытность, кто на приказе найдется, окуратно давать знать, а в том месте того ж самого часу чрез нарочно посланных во околичные места об оноу обстоятельном образом известит и как в первом объявленном, так і во всех получивших то известие местах, не дожидаяс ни от какой каманды дозволения, но чтобы те разбойники, починя пакости или разорения, уйтит и скрится не могли, в полкових камадиром, собрав с крайним поспешением, сколько будет налицо военнослужащих с их оружием конных и пеших людей, а ежели таковых мало окажется, то с обывателей с косами, дротиками, киями и протчимі, какие в кого ко оборонѣ и к разбойническому страху орудия есть, требуя к тому по способности состоящих полкових и владелческия мест, таковым же порядком прибавки в секурс, а во владелческия местах, кому следует в сыле указов по верноприсяжной должности ровним образом с подданными к тому месту, где вору и разбойники явились, следоват и всеми меры денно і ночью, не отъезжая от них, но всемерно неусипное прилагат старание, оных неверных рабов, разбойников переловить и совсем искоренить, не упуская ни адного ко уквивателству или к побегу, точно с крайним разсмотрением, дабы ис командированных людей по неупотреблению пристойных ко охранѣнню мер от безделных разбойников ран, а паче смертного убывства не последовало, в чем кого следует, навсегдашное время снабдить по правам наставлением, чтобы при самих нужных и необходимых случаях не спрашующь в то самое время никоу всходность того самому командующему добрым и исправным ко общей ползе средством поступат могли, и в случае противу того какова упущении и неисполнения незнанием не отгаваривались, а при том и сего не пропустит, дабы о оказавшихся иногда воровских людях по каманде, то есть в полковую канцелярию, а с оной х камандующему генералитету донесено было в самом кратчайшем времени, разсматривая нужность случая, хотя и с нарочным, чтобы получа таково известие, сие можно употребить к неупустителному в сылѣ законов исполнѣнню распоряжения, и куда слѣдует подтверждения, а не так, как Харьковская полковая канцелярия з самаго того города, гдѣ я квартеру имею, получа о проявившихся ворах и разбойниках точное известие, в сылу третеу дны рапорт прислала и то упователно прежде ево по посланному от меня по дошедшим от посторонних уведомлениям во оную полковую канцелярию ордеру с требованием уже к достоверности рапорта, почему явное оной полковоу канцелярии должного порядку упущение следует, і при учиненных иногда от тех разбойников кому нещастиях, последовавших от неимения ниотколь об них знания и неупотребления законных притчин, может оная канцелярия тяжкий ответ понесть с неупустителным за оплошность по указом взысканием. От 16 июня 1765 году г. Харьков.

Выллим Бринк

Помітка: Получен июня 18 дня 1765 году.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 378, спр. 8, арк. 24—25. Оригінал (верхній правий кут обох аркушів пошкоджений).

№ 188

1766 р. квітня 30. Козловська.— Повідомлення генерал-майора Штофелна Слобідсько-Українській губернській канцелярії про те, що біля Сніжкового Кута, Валок, Мерчика, Соколова та Змієва з'явилися гайдамаки на чолі з ватажком Носом

В Слободскую губернию от генерал-майора Штофелна сообщение Около Снешкова Кута, Валок, Мерчика, Соколова и Змеева появились одиннадцать человек гайдамак под приводом одного ватажка, прозываемой Носа. Хотя от меня везде команды разосланы для поимки оных, однако же благоволите Слободская губерния в поимке тех злодеев свои меры взять ¹²¹.

Козловская 30 апреля 1766.

Генерал-маіор Штофелн

Помітка: Получено маия 4 дня 1766 году. Записав, доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 84, арк. 7. Оригінал.

№ 189

1766 р. травня 3. Харків.— Витяг з журналу Слобідсько-Української губернської канцелярії про заходи щодо знищення гайдамацьких загонів

В журнале Слободской Украинской губернской канцелярии записано 1766 году мая 3 дня.

Сего мая 2 дня от камандующаго в государственных слободах Водолагах секунд-майора Логачева в Губернскую канцелярию репортом представлено: апреля 28 дня водолажские жители Ефим Перепелица, Федор Андрущенко да Михайло Уласенко, едучи с хуторов своих, состоящих за речкою Орелю, в Водолаги, как отехали от Ганебных Бораков версти за три, наѣхали на их неведома какѣ сем человек разбойнических людей, по признанию, и[з] запорожцов, в свитах сермяжных, на лошадях верхи, при ружьях и с списками, при них имѣется одиннадцать лошадей, которые де люде, взяв из них у Андрущенко медной кашаварной казанок да портные штаны, у Перепелицы — пояс полотняной белой и кожух ношеной черных смушков, и от них к линѣи неведома куда поехали. А перехавши они, Перепелица с товарищи, внутрь линию, вышепоказанных гайдамак видели, уже стоящих для пазбы лошадей близ Караванской слободы на Чайчиной Долине, откуда, поехали к состоящему в Слободской губернии селу Иванам, оно ж и Знаменское, и для оного к предосторожности и сиске их, дабы они нигдѣ скрыты не могли, помянутого села Знаменского к помещику известиѣ послано. А по наказу губернаторскому, данному в 728 году, между прѣтчим в 15-м пунктѣ напечатано как губернатору, так и воеводам смотреть и проведиват накрепко, чтоб в городах и уездах разбойников и воров не было, а где явится, тех ловить и розиски чинить

по указом, буде же явится разбойнычи собраннии многолюдством, что которого города жителми переловить будет не можно, о том воеводам писать к губернаторам, а им на таких послать из гарнизона * пристойния партѣи и давать им инструкціи, чтоб в таких посланках, кромѣ настоящей поимкѣ разбойников и воров, никаких приметок и разореній не чинили под прещением военного суда, а которые города от гарнизонов * в далном растоянии, а в близостях будут в квартирах или партиях армейские полки, то писать им м[...] воеводам тех полков и командирам, а им для поиску тех воров и разбойников послать служилих людеи потребное число немедленно и чинить им, воеводам, в том всякое вспоможение, а к губернаторам о том для ведома писать же. А понеже полки поселены будут и гарнизоны* обретаются не во всех провинціях, а воевода уведает, что разбойники партиями ходят, тогда поступать таким образом: хотя надлежит к губернатору или гдѣ полки о посланкѣ служимих людеи указного числа писать, смотря по известиям, сколько оных воров в собраніи находится, а между тем временем, чтоб вори не умножились, сколь скоро возможно собрать для вспоможения, что найдется в той провинціи командири, хотя и не одного, и в поимке тех воров радетелно поступать, не чиня никакой подданым обыды, и для того полковникам же и офицерам, которіе будут гдѣ в квартѣрах смотрет и проведивать, накрепко того, чтоб в тех местах, где они обретаются, и в других ближних от них местах, хотя б оные были иного уѣзду, разбойников отнюдь не было и гдѣ являться, тех ловить и отсылать в города, а в городах поступать с ними по вышеписанному ж. А кто гдѣ воров і разбойников, проведав о том, тем людем обявлят губернаторам и воеводам, и полковникам и офицерам, стоящим в квартѣрах, того ж дня без всякого замедления и в поимке всякое вспоможение чинит и для того помещикам, котория живут в деревнях своих **, а котория в домах не будѣт, то их прикащикам и старостам, а дворцовых волостей и синадолного ведомства вотчинным управителям смотреть накрепко, чтоб в их деревнях воров и разбойников не было, а где о ворах и разбойниках проведают, о том бы доносили, как писано выше, немедленно.

Приказали здешнего ведомства во все камисарства послать указы, велеть с получения того ж времени в тех камисарствах, в войсковых слободах и во владельческих всех поселениях каждому во всех своих дачах тамошними жителями учинить обиск, разведивая о тех являющихся ворах удобьвозможным образом и где проведани будут, непременно старатись всех переловить и за крепким караулом прислать в губернскую канцелярию, а дабы под видом добрых людеи в жителствах скрипача не могли, во всех поселениях накрепко подтвердить, ежели где окажутца безпашпортные люди, хотя и с пашпортами, но с сумнительными, тѣх потому ж, забывая под караул, отсылать в камисарства, где о состоянии их виведивать обстоятелно, и будѣт признани будут за подозрительных и в комисарских правлениях далие произвождения об них чинить не можно будет, потому ж в губернскую канцелярию за караулом прислать, и что ныне по обыскам найдется, репортовать и по всем во

* У тексті помилково: гварнизона; гварнизонов.
** У тексті двічі: «а которые живут в деревнях своих».

искоренені воров и разбойников поступать по указом без упушення времени, о чем в Харьковской гусарской полк указом дать знать и в провинциальные канцелярии, чтоб и во оных о том непременно исполнение чинено было, предложить указами, а для подтверждения и о воинской камандѣ в экспедицию о формировании гусарских полков с сей резолюції с прописанием сообщить.

Подлинную подписали: Евдоким Щербинин, Петр Гринев
В должности секретаря полковой писарь Александр Любыцкий
С подлинного читал: канцелярист Василии Дюрковский
Указы посланы 4 числа мая *

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 84, арк. 3, 5. Копія.

№ 190

1766 р. травня 25. Харків.— Пропозиція губернатора Евдокима Щербиніна Слобідсько-Українській губернській канцелярії щодо розшуку гайдамацького загону, що з'явився у Зміївських лісах

Із експедиції формування Слободских гусарских полков Слободской Украинской губернской канцелярії предложене

Сего числа господин бригадир Зорич присланным ко мнѣ репортом представляет: ис посланных де для сыску разбойников команд і Змѣевских лесов ундер-афицер, возвратясь, репортовал, что тѣ разбойники с атаманом их Носыком і [з] Змеевских лѣсов, убоясь команд, посланных за ними, коих они увидя, ушли к Тарановки и Водолагам под ярмонку и намѣрены де по скаскам обыватели разбить сотника Харьковского полку Сухомлина. Видевшие ж их, Носыка с товарищи, в монастырском Змѣевского монастыря шинку люде обявляют, что онѣ все малоросиянѣ и имѣют у себѣ чистые пашпорты пешие, а зимовались будучи на послушаньи у Змѣевском монастырѣ, вооружены ж онѣ пиками и ружьями, на атаману красные шаравары и с них адин в зеленой черкескѣ и синих шароварах, адин босой, адин в немецких сапогах, прочие в свитах, а всѣх их восемь, а иные із обывателей видѣли будто до пятнадцати человек, Змѣевского ж монастыря виноградному пасечнику Ивану сказывали сами разбойники, что имѣют онѣ секретного своего батька или приводца в Новых Водолагах живущаго запорожца, которого он прозвания, не упомнит, но думает, что Ковтун. О чем Слободская Украинская губернская канцелярия имѣет быть извѣстна и к предосторожности, как с оными поступать, учинить свое опредѣление.

Мая 25 дня 1766 году.

Евдоким Щербинин

Помітка: Подано мая 25 дня 1766 году. Записав, доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 84, арк. 19. Оригінал.

* Текст указів див. у цій же справі, арк. 4.

№ 191

1766 р. червня 3. Харків.— Витяг з журналу Слобідсько-Української губернської канцелярії про розслідування справи щодо відмови валківських жителів брати участь у розшуках гайдамаків

В журналѣ в Слободской Украинской губернской канцелярии записано 1766 году июня 3 дня.

По репорту валковского камисара капитана Беляева, коим представляет о ослушности валковских обывателей, по наряду ево, комисара, для сыску и поимки оказавшихся в Староводолажских дачах четырех человек гайдамак и в выборѣ атамана, соцких и десятичных, чему пушые зачынщики Григорий и Алексей Луценковы и Иван Гончаренко и прочие приказали: меревьянскому камисару Квѣтки послать указ, при котром и со оного репорта капитана Беляева копию приложить и велеть самому ему или того меревьянского камисарства чрез депутата в местечке Валках о написанной по тому репорту ослушности подлено ль оная от валковских обывателей при наряде к сыску и поимки гайдамак и в выборе сотских и десятичных происходила и от кого именно и каким образом по надлежащему обо всем над оными зачинщиками и прочими обывателями справедливо изследовать, и буде по следствию точно от обывателми справедливо изследовать, и буде по следствию точно от кроется в вышеписанном чья со обывателей винность, тем учинить наказание и впредь никакова ослушания всем обывателям, внуша им о том силу законов чинить запретить, но единственно в указных распоряжениях камандѣ своей состоялы б в послушании атамана ж, соцких и десятичных тотчас на основании преждепосланных указов велеть с обывателей избрать, и что учинено будет, обо всем в губернскую канцелярию репортовать.

Подленою подписали: Петр Гринев

Секретар Андрей Портнягин

С подлинною читал: подканцелярист Иван Андрускій

У под[линного] июня 3.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 232, арк. 35. Копія.

№ 192

1766 р. липня 18. Харків.— Наказ Слобідсько-Української губернської канцелярії Меревьянському камисарству про покарання меревьянських мешканців, які не проявляли наполегливості у боротьбі проти гайдамаків

По репорту Меревьянского камисарства, котрым представляет, что господина полковника Куликовского в пасеку, состоящую от села Рокитной в трех верстах, к пасечнику Осипу Пендюрю четыре человек гайдамак с ружем, пистолетами и дротиками пришед, забрали хлѣб, пшено, сухарѣ, все без остатку, і два горшков и, обявя, что у них еще много товарыства имеется, пошли лесом на реку Суху Рокитну, куда по собраніи пристойного числа меревьянских людей с ружем и другими

орудиями, какое у кого случилось, при нарочном мерейанском жителѣ Демяне Василенке з данным ему наставленіем отправлены были, а о таковом же их сиску и поимки, а о даче вспоможенія в близсостоящіе владельчискіе села и в Валковское камисарство писано, нарочно посланной же для сиску тех гайдамак Демян Василенко июля 26, возвратясь, репортом объявил, что он с мерейанскими обывателми тех гайдамак в предписанном урочищи сискал, точию за малоименіем в обывателей воинского орудія взять их не мог и показанніе гайдамаки от них ушли и неведомо гдѣ скрылись, а по требованіи к нему болшого числа людей по поимкам нигдѣ сискать не мог, воинской же де каманды порутьчик Михайла Деменкович з двадцатю гусарами да с Валковского камисарства из ближних мѣст, да несколько челоуѣк для сисканія их, гайдамак, посланы. А по справке в губернской канцеляріи пред сим насланным от определенного в Слободскую Украинскую губернію с властію губернской лейб-гвардіи господина пример-майора и кавалера Щербинина предложеніем между прочим велено, как скоро проведают о проявившихся около жилья в лесах, боираках или других каких скрытых мѣстах воровских и разбойнических партиях, беглых гусарах и безпашпортных людях, то в то же бы самое время соцкой со всеми определенными к тому обывателми поиск чинили, и ежели где усмотрят, таковых ловить, а буде тѣм адным взять их невозможно, в таком случае давать знать ближних слобод и деревень соседам, тож и военным камандам, посылая по одному или по два челоуека, а самим смотреть, чтоб тѣ разбойники или беглицы с того мѣста, в коем сискани будут, не ушли, о чем в преждепосланных указах обстоятелно прописано и велено в поимке и во искорененіи тех разбойников-гайдамак непременно береженіе держать. И в случае от оных вооруженного супротивления поступать, на основаніи указов, как з сущими внутренними злодеями, удобьвозможно стараяся проходи и пристанища их пресечь и тем жителей от разорения свободить, почему и надлежало предписанному нарочно посланному для поиска помянутых гайдамак Демяну Василенку, как оные уже били найдены, ежели одними отправленными с ним обывателми взять их было невозможно, не отходя от тех гайдамак, смотреть, чтобы оные куда уйти и скрытца не могли, а в близсостоящіе селения и к воинским камандам посылать давать знать, требуя указаго вспоможенія, токмо то слабостию ево упущено, чрез что подан тем гайдамакам способ прониматся в другие места к разоренію жителей и самим к скрытцю. Того ради приказали в Мерейанское камисарство послать указ, велеть в сиску и поимки предписанных гайдамак во всем поступать на основаніи прежде посланных указов. Означенному ж Демяну Василенку за слабой в том поступок, а и бивших при нем мерейанским обывателем, ежели и оне при том должного послушания не имели, дабы впредь в таковых случаях поступали неослабно, не выходя с указаго повеленія и другим в страх, при собраніи тамошних обывателей учинить плетми наказаніе и по исполненіи репортовать.

В подленной подписали: Петр Гринев

В должности секретаря полковой писарь Александр Любичский

С подлинною читал капеист Иван Павлов

Помітки: 1766 году июля 18 дня. Исполнен. Указ послан іюля 21 дня за скрепою Петра Гринева, секретаря Любичького, прав. Пашкова.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 84, арк. 41. Копія.

1766 р. серпня 1. Переяслав.— Чолобитна Мотронинського Троїцького монастиря Катерині II про захоплення уніатським митрополитом Мокрицьким ігумена Мелхиседека-Яворського з казною та про напади уніатів з козаками на православні церкви в Смілянській, Черкаській і Мошненській округах

Всепресвѣтлѣйшая державнѣйшая великая государыня императрица Екатерина Алексѣевна, самодержица всероссійская, государиня всемиловѣйшая, бьет челом малороссійской Переяславской епархіи, имеющагося в Полской области в Смелянской губерніи, украинского благочестивого Святотроецкого Мотренинского монастыря наместник иеромонах Гавриил з братіею, а о чем наше прошеніе, тому следует пункт:

1. Прошедшего июля 8 дня сего 766 году по присланному вашего и. в. из малороссійской Переяславской духовной консисторіи указу монастыря нашего игумен иеромонах Мелхиседек ездил в Переясловскую духовную консисторію и, возвратясь оттуда обратно в монастырь з данною ему, отцу игумену, по указу вашего и. в. казною того ж июля 23-го дня на пути по ту сторону Днепра на полской стороне в селе Сидраул со всем его поездом и с тремя челоуеки послушниками, тако и з данными ему, игумену, из Переяславской духовной консисторіи указами, ними ему, игумену, из Переяславской духовной консисторіи указами, увезли в город Мошну, а оттуда в город Корсунь до самого того официала Мокрицкого и оттолѣ куды отослали, ни от кого известія мы в монастырь не получили. А из монастыря нашего посланных для уведомления, где он, игумен, находится, по приказанію состоящего Полковника Речи с войсковым образом украинской партии региментаря Бронича, не пропускают за тем, что имея согласіе с помянутым официалом Мокрицким.

2. Посланную ж вашего и. в. из духовной Переяславской консисторіи казну от Секеренского перевоза отправленной города Переяславля священник Стефан Гречка для комисіи, которой с ним, отцом игуменом, обще ехал в монастырь наш, привез в одном боченку, за печатанною консисторскою печатью, а сколько той казны имеетца и с каким определением прислана, о том мы неизвестны.

3. А понеже прошедшего июля от 15 числа сего 1766 году о вышеписанного официала Мокрицкого посланными города Смелой протопоп Афанаसेи Гдишицкій и инстигаторы: поп с поляками и казаками, ездя по Смелянской, Черкасской и Мошненской губерніях, отрывувшихся от римского закона, от уніи, попов и приставших ко благочестію бьют, мучат, обстригают и в Полщу до родомышлского митрополита отсылают. Церковные утвари з собою забирают, а поповскія всякия имущества: хлеб и скот от них, попов, отбирают и продают, а которые пощады от них укрываются, избегают, тех дома во всеконѣчное опустение разоряют. І таковым же разореніем помянутъ официал Мокрицкій и наш Святотроецкий Мотрененскій монастырь похваляетца учинить. И дабы

высочайшим вашего и. в. указом повелено было сие наше челобитие принят и по вышеписанным обстоятельствам Новороссійской губерніи из города Кременчуга в Полшу, в местечко Корсунь, до упоминаемого официала Мокрицкого за взысканием нашего Матренинского монастыря игумена Мелхиседека с указом вашего и. в. послать команду, что подлежит Святотроецкіи же наш Матренинскіи монастырь с присланною вашего и. в. имеющеюся нине казною до иде же посланныя от помянутого официала Мокрицкого инстингаторы с поляками такового, яко же и попами разорения не учиня защиты.

Всемиловѣишая государыня, просим вашего и. в. о сем нашем прошеніи решение учинить, августа 1 дня 1766 году к поданию надлежит командующему Новороссійскою губерніею господину генерал-майору Исакову.

Сию челобитную писал пищик Федор Гаврилов.

К сей челобитной Святотроицкого Матренинского монастыря наместник іеромонах Гавриил з братіею руку приложил.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 180, спр. 3, арк. 1—2. Копія.

№ 194

1766 р. серпня 14. Бахмут.— Пропозиція таємного радника Андрія Фліверка Бахмутській заводській соляній конторі вжити заходів проти гайдамаків¹²²

От тайного советника Фливерка в Бахмутскую заводскую соляную кантору предложение

Сего августа 13 дня Бахмутского гусарского полку господин подполковник Шевич присланным ко мне рапортом, а к нему по таковому ж 13-й роты от порутчика Иваненкова представил, что сего ж течения с 4 против 5 числа дворовые жителствующие при той роте Самарского гусарского полку господина секунд-маеора Чути два человека отправлены были для приуготовления мелничных материалов в боерак, называемой Городное, где, остановясь, приискивая по лесу из валежного, потребнаго к тому дерева, спустя несколько времени возвратились к своим оставленным в лесу повоскам, при которех усмотрели восем человек людей с ружеми и копьями сидящих, кои де, как скоро увидев их, требовали харчей, и, поужинав, спрашивали, как много в шанце третей на десят роты людей, а получа о имевшим многолюдстве от них известие, промиж себя усмехнулись и разговор скрытно между собою иметь стали, подтвердя и то, чтоб об них никому не объявляли. Платье ж де на них черкески синего сукна, а исподние кавтаны китайчетые и сапоги желтые, а шапки запорожские круглые, и как переночевав и требовав от тех служителей себе пшена и хлеба, а пошли, объявляя при том, что они пойдут к своему кошу и, отошед де несколько, поворотились в другой боерак, почему от него, порутчика, к проводыванию и поимке той партии нарочная при вахмистре в числе деветнатцати человек конных при воинской исправности гусар команда отправлена да и от него, подполковника, для разведывания и поимки означенной появившейся партии к чинению повсядневных розъездов во все оногo

полку роты предложено. Оной же Бахмутской заводской соляной конторе сим предлагаю имеет о имении от оних людей, кои, как видно, не иные какие, как злодеи по хуторах и в протчих местах, дабы на оные в случае иногда нападения или скоту отгону учинить не могли крепкой предосторожности, равно же б присматривании таковых, но и поимке, а ежели поимать не могут, то о даче известия к камандам или на заставы ведомства оной канторы во всех местах публиковать и ежели где таковые присмотрены и пойманы будут, для учинения с ними по указом представляемы б были к команде, что ж по сему учинено будет, меня рапортовать.

Августа 14 дня 1766 году.

Андрей Фливерк

Помітка: Подано августа 21 дня 1766 году. Записав, отдать в повые. О непременно исполненіи в Торскую комиссию и солеводным атаманам Воропаеву и Тихонову послать указы.

Федор Кузмин-Караваев

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 371, спр. 53, арк. 289, 290. Оригінал.

№ 195

1766 р. (не раньше грудня)*. Христинопільський монастир.— З повідомлення ігумена Христинопільського монастиря Корнелія Срочинського про політично-релігійне становище на Україні напередодні 1768 р.¹²³ та про селянський виступ на чолі з Харком під містечком Ольшани

Missio 6, anno 1766, diebus septembris, octobris, novembris et decembris in Ukraina ad ipsos limites Moschovitarum, ad celebrem fluvium Deneprum, Ukrainam a Moschis dividentem in dioecesi metropolitana, cujus origo et occasio breviter describitur.

Populus rit. graec. in Ukraina numerosissimus in plagis cum Moschovis, Serbia, Sicz, Zaporozze etc. limitantibus, semper et praecipue ab illa revolutione Chmielnicensi, posteris devastatione et rebellantium detruncatione, facta per illum exercituum ducem et palatinum Potoccium, dictum Revera, semper genti Poloniae atque unitis cum s. romana ecclesia infensus schismaticis vero ob continua cum illis commertia et in multis communicationem acclivis ac addictus, adusque expectavit commodam occasionem rejiciendae unionis, illis vero per totum adhaerendi.

Non defuerunt multi in pelle ovina lupi rapaces, vagantes nimirum per illas oras monachi de Valachia, Moschovia et de monasteriis disunitis hac ex parte Denepri in Ukraina sitis, qualia sunt: Motrenense, Bykoviense, Onuphriense etc., qui seducebant hunc populum, unionem sacram exosam illis facientes, disunionem vero acceptandam persuadentes. Interea episcopus mohyloviensis disunitus, electo feliciter et coronato rege Poloniae Stanislae Augusto Poniatowski, commendata suis jurium et privilegiorum

* Дата встановлена на підставі змісту документа.

suae parti inservientium indagazione, contulit se Varsaviam ibique coram serenissimo quasi de illatis per unitos suae genti injuriis conquestus longo tempore curavit jurium et privilegiorum in suam partem confirmationem, adscito sibi in adiutorium perversi capitis et industriae summae viro monacho nomine Melchisedec Jaworski¹²⁴ hegumano monasterii Motrenensis. Qui Melchisedec postquam Varsavia ad propria redierit, mox tum per se tum per suos promulgare coepit varios antiquiores in materia unionis et disunionis tractatus, facta prius in illis subdola fabricatione, item simulata jura ac subreptitia privilegia promulgare, inquam, in oris supra expressis, videlicet in capitaneatu Czerkascensi, Canioviensi etc. et in villis ad hos capitaneatus spectantibus, tum in tractu Smilanscensi celsissimorum principum Lubomirsciorum hereditatio, in tractu Zobotynensi, Dźwinogradensi, Czehryscensi, Olszanensi, Horodyscensi et ex parte Corsunensi etc. praedicando liberum jam esse omnibus transitum de unione ad non unionem et mox id effecit, ut omnes nominati bonorum tractus cum numerosissimis suis villis paratos se ostenderint ad disunionem acceptandam. Melchisedec praedictus, ut omnes abjurent unionem et jurent vero disunioni et subdant se jurisdictioni episcoporum disunionum, quod et facile subsequutum, nam praeprimis in manibus istiusmet monachi omnes praedictorum tractuum et villarum in illis sitarum presbyteri parochi corporale juramentum praestiterunt ac tandem quilibet illorum in sua ecclesia parochianorum suorum juxta rotam a Melchisedec praescriptum juramentum excepit. Parochi ejusmodi numerabantur ultra 150, infer hinc magnum numerum parochianorum in oppidis et villis tantae populi copiae, ut in singulis plus ultra 300 et vix in quibus infra 200, 125 colonelli reperiantur.

Haec omnia anno 1765 et 1766 incipiente facta. Haec omnia non latebant dd. gubernatores, commissarios etc., sed quidam eorum fingebant se longius ire, quidam connivebant, alii dissimulabant, caeteri pecunia corrupti non solum permittebant, verum etiam facultatem transeundi ad disunionem impertiebant et inimicus homo sic omnibus dormientibus seminabat zizania. Haec dum aguntur et ad notitiam, sed jam sero, illi metropolitani Feliciani Wołodkowicz, utpote hic dioecesani, perveniunt, mittit suum officialem reconciliandarum ecclesiarum et sedandarum seditio- nis causa cum aliquot presbyteris saecularibus rit. gr., verum populus resistit et mortem, si ultra attentarent, minatur. Immo et violentas manus, citra tamen gravem percussione, iniecit, ut contingit in Telepin, Olszany etc. Recurritur ad serenissimum regem. Mittitur exercitus partis ucrainensis, locantur castra ad oppidum Olszany (NB.: antequam advenit exercitus regni et postquam officialis voluit reconciliare ecclesias, eo tum omnium tractuum et villarum praedictarum neoschismatici jurati cogitarunt de modo defendendi se in casu invasionis et compulsionis ad unionem, quo fine elegerunt sibi in duces aliquot cosacos et praecipue unum nomine Zachariam vulgo Charko¹²⁵, qui protestatus est potio- rem facere revolutionem, quam olim erat Chmielnicii, et jam omnes colonelli armati erant). Charko capitur et subito morte plectitur ad Biala Cerkiew, dolo huc missus. Plebejus, qui pyxidem cum sanctissimo de ecclesia accepit et domi suae asservavit, ne manibus scilicet unitorum tangeretur, punitur combustione manuum, truncatione capitis et dilaniatione. Horror omnem illam plagam occupat, exercitus tributum requirit et undequaque premit, presbyteri omnes, qui abjurarunt unionem, extra limites fugiunt, ubi ad usque morantur et vagantur. Bona illorum mobilia et immobilia ex decreto illi metropoli-

tani confiscantur et re ipsa omnes in fiscum cesserunt. Populus etiam plebejus in milleno numero transtulit se in partes Moschorum et Valachorum [...] *.

Записки НТШ, т. LVII. Львів, 1904, стор. 22—24.

Переклад

У вересні, жовтні, листопаді і грудні 1766 р. на Україні, біля самих московських кордонів, біля славної річки Дніпра, що відділяє Україну від москвитян, в архієпархії відбувалася шоста місія, початок та перебіг якої коротко описуються.

Народ грецького віросповідання, найчисленніший на Україні в селах, що межують з Москвою, Сербією, Січчю, Запоріжжям та ін., зав- жди, а особливо після повстання Хмельницького, яке треба нащадкам пригадувати, також з часу спустошень кількох сіл і страти бунтівників, що було вчинено найяснішим гетьманом і воеводою Потоцьким, званим Ревера, за бунти, які виникли в них, завжди [був] ворожим польському народові і тим, що об'єдналися з святою римською церквою, а прихиль- ний і вірний православним через постійні з ними зв'язки і багато спіль- них справ. [Він] до цього часу чекав на зручну нагоду для анулювання унії та повного об'єднання з ними. Не забракло багатьох у овечій шкурі тихих вовків, тобто мандруючих через ці краї монахів з Валахії, Мос- ковії та православних монастирів, що знаходилися на Україні з цієї сто- рони Дніпра, а саме: Мотронинського, Биківського, Онуфрійського та ін., які ошукували цей народ, викликаючи в нього ненависть до святої унії, та переконували [його], щоб він приймав православ'я. Тим часом могильовський православний єпископ під час щасливого вибору та коро- нування короля Польщі Станіслава Августа Понятовського, доручивши своім [підручним] пошуки прав та привілеїв, які служать його стороні, відбув у Варшаву і там перед найяснішим [королем] скаржився на не- справедливості, які нібито чинили його народові уніати [і] довго дома- гався підтвердження прав та привілеїв, взявши собі на допомогу дво- личну і надзвичайно хитру людину — монаха, ігумена Мотронинського монастиря Мелхіседека Яворського. Цей Мелхіседек, після того як по- вернувся з Варшави додому, зараз же частково сам, а частково через підручних почав розголошувати різні давніші трактати про унію та пра- вослав'я, попередньо хитро змінивши їх. Також почав обнародувати ви- гадані права та украдені привілеї, повторюю, у вищезгаданих краях, а саме: у Черкаському, Канівському та інших староствах і в селах, що на- лежать до цих староств, [а] також у Смілянському, Звенигородському, Ясінських князів Любомирських, і в Жаботинському, Корсун- ському, Ольшанському, Городищівському і частково у Корсун- ському ключах та інших, оголошуючи, що усім вільно можна переходити з унії в православ'я. І ледве це вчинив, як усі названі ключі з маєтками, з численними своїми селами заявили, що вони готові прийняти право- слав'я.

Після того як усі відреклися від унії і перейшли в православ'я, від- давшись під владу православних єпископів, що й легко сталося, бо раніше парафіяльні священники усіх згаданих ключів та сіл, що в них

* Далі йдеться про церковні реорганізації.

знаходилися, склали тілесну присягу на вірність цьому ж монаху і, нарешті, кожен з них у своїй церкві прийняв присягу від своїх парафіян згідно з складеною Мелхіседекем формулою. Згаданий Мелхіседек прийняв цю присягу. Таких священників нараховувалося 150. Отже, серед великого числа парафіян у містечках і багатолюдних селах було 125 селян, хоч у поодиноких більше ніж 300 і лише у деяких менше ніж 200.

Це все сталося у 1765 та на початку 1766 [року]. І це все було відомо панам управителям, комісарам та іншим, однак одні з них не звертали уваги, інші — дивилися крізь пальці, ще інші — замовчували, решта, підкуплена грішми, не тільки дозволяла, але й давала право переходу в православ'я. І ворожа людина, коли усі спали, засівала кукіль. Коли це діялось і дійшло до відома найяснішого митрополита Феліціана Володковича, як тамтешнього єпископа, але вже запізно, він послав свого урядовця з кількома світськими парафіяльними священниками для повернення церков і припинення бунтів. Однак народ чинив опір і погрожував смертю, якщо вони далі будуть посягати, і виступив зі зброєю в руках, однак без [нанесення] важкого удару, як це сталося в Телепині, Ольшанах та ін. Звернулися до найяснішого короля. Було послано військо української частини [і] розташовано табір під містечком Ольшани (NB: перед тим як прибуло королівське військо і після того як урядовець хотів приєднати церкви, усі новосхизматики усіх згаданих ключів і сіл, що недавно склали присягу, задумали спосіб оборони на випадок нападу та змушування до унії. З цією метою обрали собі ватажками кількох козаків і особливо одного по імені Захарій, в народі Харко, який сказав, що краще організувати повстання, як це колись вчинив Хмельницький, і зараз усі селяни озброїлись).

Харко був схоплений і негайно страчений біля Білої Церкви, куди його послано підступно. Селянин, який забрав з церкви пушку з святим таїнством та переховував у своїй хаті, щоб вона, розуміється, не дісталася в руки уніатів, був покараний спаленням рук, відрізанням голови та розчленуванням. Страх охопив усю цю країну. Військо вимагало податків та звідусіль наступало. Усі священники, які відреклися від унії, втекли за кордон, де досі перебувають і блукають. Їх рухоме і нерухоме майно конфісковане декретом найяснішого митрополита і, зрозуміло, віддане в казну. А бідний народ тисячами перейшов у Московську та Волоську країну.

№ 196

1767 р. червня 20. Охтирка. — Рапорт Охтирської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про вжиті заходи щодо розшуку гайдамаків, які вчинили напад на хутір поручика Федора Бородаєвського, що біля слободи Рублівка Котельв'янського комісарства

В. Слободскую Украинскую губернскую канцелярию из Ахтырской провінціальної канцелярії репорт

Сего іюня 19 дня репортом ис Котелевского камисарского правления представлено: сего де теченія 18 дня ведомства оногo камисарского

правления, войскової слободы Рублевки, с атаманского правления при репорте прислано поданное там от порутчика Федора Богаевского известие, что оногo теченія 16 неведомо какія неведомія люди дватцать человѣк ночью, нашед воровски в хутор означенного порутчика Федора Богаевского, и взяли с табуна три лошади и седел две, ис конх лошадей одна з седлом на другой день поутру рано в хутор прибежала, и при взяти тех лошадей она вора объявила стаднику, что к Петрову дню * и болше с табуна лошадей взяты намѣрены, да еще похвалялись и самого ево, порутчика, подцепить. Почему от оних Рублевского и Котелевского правлений для сыску и поимки и охранения от оных воров и разбойников в хутор реченного порутчика Богаевского и в протчія места нарочныя отправлены и в состоящія по смежности того камисарства места сообщено. А по опредѣлению Ахтырской провінціальной канцелярії посланным во оное Котелевское камисарское правление указом велено посланным от оногo і из Рублевского правления нарочным еще накрепко подтвердить показанных бывших в хуторе порутчика Богаевского несвѣдомых людей в тамошних Рублевских и в других смежных лесных и козюмках воров притчинных мѣстах всеудобвозможными способами укривательству воров притчинных мѣстах всеудобвозможными способами разведывать и, естли где она сысканы будут, то в поимке оних им, посланным, прилагать всеприлежнѣйшее старательство, а в случае их, посланных, ко взятію их невозможности, давать знать в ближнія смежныя мѣста и требовать приумножителного вспоможенія, в чем каждому поселению в самой скорости в силе публикованных о том указов исполнять, не чиня никому отговорок и невозможностей и всеудобвозможным способом тех воровских людей, как то обществу вредителных, ловить и присылать под крепким караулом в провінціальную канцелярию ко учиненію по указом. И как в показанной войскової слободѣ Рублевки, где вышереченной порутчик Богаевский жителством находитца, так і в других войсковых и владелческих поселениях подтвердить иметь наидругую крепчайшую предосторожность и, естли гдѣ кем таковы воровскія люди присмотрены будут, об оних тотчас кому куда способнѣйше давать знать в сыску и поимке их поступать на основаніи прежде сего неоднократно посланных указов, а ежели тех воров взятъ будет не можна, об ономе нарочным репортовать в провінціальную канцелярию. Почему к поимке их отсюда истребована и прислана будет воинская команда, а чтобы и в других сей провинції камисарских правлениях во всех войсковых и владелческих поселениях от помянутых воровских людей наикрепчайшая предосторожность, а где она явитца, имеют о сыску и поимке их всенайприлежнѣйшее старательство прилагаетца, как о том неоднократно подтверждено. Об ономе в те камисарскія правления указы посланы, а смежных с сею провинцією малороссийских полков в Полтавскую и Гадяцкую полковія канцелярії промеморіямы сообщено, о чем чрез сие Слободской Украинской Ахтырская провінціальная канцелярія репортует.

Іюня 20 дня 1767 году.

В должности протоколиста регистратор Петр Перебинусов

Подканцелярист Иван Галицын

Філіал ЦДА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 264, арк. 86. Оригінал.

* Не пізніше 29 червня (10 липня).

Дружбо вѣ
 1101 / *Спасской дѣлѣ*
 Императорскому Величеству Самодержцу Барскому
 изволятъ ильшая ильшая /

Имѣи я команду Сохна Запорожнаго помянутого Своей волею отпущена
 Иванъ даюло Курганъ Каневской. Опомянутой Ивана Сохна иль Яковъ
 Войска помянутого Ивана Сохна помянутой Поселии отпуща-
 внахъ Службаи. Исполнители Ляховъ и Жидовъ, Апомянутой Службы иль Исполнители
 Исполнители Службы. Объявлено. Аноны. Исполнители Службы. Исполнители Службы.
 Исполнители Службы. Исполнители Службы. Исполнители Службы. Исполнители Службы.
 Исполнители Службы. Исполнители Службы. Исполнители Службы. Исполнители Службы.
 Исполнители Службы. Исполнители Службы. Исполнители Службы. Исполнители Службы.

Максимъ Залѣзнякъ
Сержантъ

1768 годъ Юня 6 числа

177

96

Универсал полковника Максима Залѣзняка отаманови Канѣвского куреня Ивану Чалому на право урядувати в селах и селищах.

Имѣючи я команду Войска Запорожнаго, комендерую от себе козака атамана Ивана Чалого, куреня Канѣвского, о котором извѣсно чиню всякому чину як войску російскому, так и людям посполитим. И даю ему тую промоцью по селах и по деревнях слѣдовати и испитовати ляхов и жидов, и порядок в селах и в деревнях учинять, и позостальные вещи от збѣглих ляхов и жидов отбѣрать. Самих же тих ляхов и жидов ко мнѣ не присилать, но своею командою, врученою ему, казнить, даби ему вѣра била дана и всякому человѣку должно ему повиноватись во всем, что роскажет, что для лутчаго вѣроятия подписуюсь своеручно.
 1768 году иуня 6 числа.

Максим Залѣзнякъ 127,
 полковник Войска Запорожнаго

Архив МЗС СРСР, ф. Зношення Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 933, арк. 178. Оригінал.

№ 199

1768 р. червня 7. Довжок.— Відозва командуючого російськими військами у Польщі генерал-майора графа Апраксина до польських магнатів із закликом не підтримувати барських конфедератів і допомагати російським військам

Znajdując się tu z wojskiem jej imperatorskiej mości pani mojej miłościwej, które jako przyjacielskie ma za cel pomoc sprzymierzonej Rzeczypospolitej Polskiej, utrzymanie jej praw i wolności oraz zastonienie nic, zachowanie krajowego pokoju, kiedy przeciwko temu wszystkiemu pokazały się szkodliwe niektórych buntowników barskich i trembowelskich przedsięwzięcia, ja, biorąc się do zniszczenia tych i tym podobnych i do słusznego ukarania, na które zasłużyli, zapomniawszy powinności swojej jej imperatorskiej mości, co się dosyć jawnie wydaje w nieprzystojnych postępkach ich i różnych porozsiewanych pismach, żądam oraz wypełniam * wyraźną wolę jej imperatorskiej mości pani mojej miłościwej, która w tym się zawiera, ażeby nikt z niewinnych i prawdziwych ojczyzny synów żadnej nie powiósł szkody przez moje operacje; owszem, osoby i substancje onych powinienem starać się wszelkimi sposobami zaślaniać i bronić.

Więc, ażebym mógł oddzielić dobrych patriotów, niemających uczestnictwa ani żadnego porozumienia z buntownikami, od tychże nieprzyjazne i złośliwe knujących zamysły, upraszam pierwszych o listowne do mnie odezwy z oświadczeniem niewinności w sentymentach i postępkach swoich, ażebym przez to mógł pokazać wszelkie dla nich względy, które prawdziwym należą patriotom. Upraszam także, ażeby na dowód tych swoich dobrych myśli, nie tylko żadnego gatunku żywności, ani wsparcia tym buntownikom nie dodawali, ale i żadnej z nimi korespondencji nie mieli, inaczey byłbym przymuszony uznać to za złe intencje, wyjąwszy tych, którzy

* У тексті помилково: «вупелніч».

się znajdują w miejscach przez buntowników zajętych i dla tego nie mogą sprzeciwiać się ich gwałtownościom. Jeżeliby zaś, czego się nie spodziewam, mimo wyraźną jej imperatorskiej mości wolą i przeciwko rozkazom moim były jakie krzywdy poczynione przez wojsko komendy mojej tym dobrym przyjaciółom i prawdziwym ojczyzny synom, na ten czas upraszam donieść mi o tym nieodwłocznie, ażebym mógł, jako tego szczerze pragnę, każdemu uczynić należytą sprawiedliwość i satysfakcję.

Actum w Dłużku, dnia 7 iunii roku 1768.

General-major graf Apraksin

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Осолінських, № 1408 II, стор. 274—276. Копія.

Переклад

Метою перебування тут з її імператорської величності пані моєї милостивої військом є по-дружньому допомогти союзній польській Речі Посполитій зберегти її права і незалежність, а також захистити добрих синів вітчизни і не лише їх, а й їхні маєтки та, нарешті, підтримати мир у краї. Коли ж проти цього всього виступили з шкідливими починаннями деякі барські і теробовельські бунтівники, я приступив до їх та їм подібних знищення і справедливого покарання. Вони такого заслужили, забувши про свої обов'язки перед Річчю Посполитою, а також про належну повагу до особи і володінь її імператорської величності, що досить відверто проявляється у їхніх непристойних вчинках та різних розповсюджуваних листах. Виконуючи ясне веління її імператорської величності, моєї милостивої володарки, яке полягає в цьому, і чого я прагну, щоб ніхто з невинних і справжніх синів вітчизни в зв'язку з моїми операціями не зазнав збитків, а навпаки, я повинен прагнути, щоб будь-якими способами захищати й боронити їхні особи і маєтки.

Таким чином, для того, щоб я міг відділити справжніх патріотів, що не допомагають і не мають ніяких зв'язків з бунтівниками, від тих, які замишляють ворожі й злобні плани, пропоную першим надсилати мені листи із запевненням про лояльність своїх почуттів та поведінки. Так я міг би виявити їм ласку, на яку заслуговують справжні патріоти. Також прошу, щоб на доказ цих своїх добрих намірів не лише не давали будь-яких харчів і не допомагали цим бунтівникам, але й не вели з ними листування. В противному разі я буду змушений розцінювати це як погані задуми. Виняток становлять ті, які перебувають в місцях, зайнятих бунтівниками, і тому не можуть чинити опір їхньому насильству. Проте, якщо б, на що не сподіваюсь, незважаючи на виразне веління її імператорської величності та всупереч моїм наказам, були завдані якісь кривди цим добрим друзям і справжнім синам вітчизни військами, що перебувають під моїм командуванням, то в такому разі негайно донести мені про це, щоб я, як цього щиро прагну, міг кожному вчинити належну справедливість та сатисфакцію.

Діялось в Довжку, дня 7 червня 1768 року.

Генерал-майор, граф Апраксін

№ 200

1768 р. червня 13. Умань.—Універсал полковника Максима Залізняка про призначення Федора Осадчого старшим над мешканцями містечка Теплик та Теплицького ключа

Максим Залізник.

Я, Максим, полковник Низового Запороского Войска, даю от себя документ Федору Осадчому мѣстечка Теплика, аби он имѣл і прочии громади ключа того мѣстѣчка в добрѣм состоянію здѣржевал: яко то, аби имѣл власть судити, радити і во всяких случаях добре справовати, добрим добре воздавати, а злих бунтовников смертелними киями карати, а мѣщанам и протчим громадам ключа, вишьописанного мѣстечка приказую, аби ему во всяких случаях послушни були, бунтов между собою не робили.

При сем будте здрави.
Д[ан] 1768 года іюня 13 дня в Умани.

Максим Залізник,
полковник низовскій с товариством

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 931, арк. 24. Оригінал.
Опубл.: «Киевская старина», 1905, № 3, стор. 243.

№ 201

1768 р. червня 15. Мошни.—Свідоцтво мешканців містечка Мошни отаману Семену Неживому про те, що він не завдавав їм ніяких кривд

Благородному и достойнопочтенному господину ата[ману] куреня Уманского Войска Запорозкого Семену [Неживому] от мѣщан мошенских дано сие свѣдѣтельство
За прибитием к нам з войском господина атамана Семе[на] Неживого 128 в мѣстечко Мошна, которому наши мѣщ[ане] мошенские, видя свою краиную нужду й отягощение от ляхов, так от войскових, яко теж

й от губернатора мошенского Подгородецкого, котори[й] то, Подгородецкий, много людям мошенским разние обиди дѣлав не толко свѣцкому народу, но и духовному чину за благочестие, людей свѣцких до полсмерти киями забивал, унѣятам, гонителям, великую протекцию давал во всем, что наши священники мошенский, которие до благочестия пристали, вездѣ гоними били, по лѣсах і по разних мѣстах непристойних укривались, сверх же того той же губернатор на нашу громаду великое страховивание наносив и заподлѣбно мав на нас конфедерацию спроводити, то ест ляхов, чтобы з нас, християн, кожди в живих не остався, которое то озлобление и разний обидими громада мошенская господину атаману Семену Неживому представляли, и ежели би господин атаман з войском к нам не поспѣшился, тоби ми смерти нечаянной от поляков не убѣгли, и близко тое уже к нам приходило, что же господин атаман Семен Неживый битностию его в Мошнах з войском людям нашим мошенским и наименшой кривди не учинив, совѣстно в том свѣдѣтелств[во]. И на тое подписуемося неграмотни бивши крестами: атаман городской мошенский Васил Кириченко, Иван Бабич, Марко Гречуха, Иван Левченко, Швец, Ярошов зять, Височин, Птимченко, Ткалиц, Моргун, Андрѣй Дуда, Грицко Слюсар, Микола Сусѣдка, Корнѣй Ковтанченко, Иван Гречуха, Хвеско Гречуха, Иван Яцик, Максим Шве[ць], Хведор Прулев

К сему ж и целая громада мошенская.

Дано сие свѣдѣтельство в мѣстечку Мошнах июня 15 дня 1768 года.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5525, арк. 12. Оригінал.
Опубл.: «Киевская старина», 1882, № 8, стор. 307—308.

№ 202

1768 р. червня 17(28). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до російського резидента в Туреччині Олексія Обрескова про боротьбу з гайдамаками і взаємини з Туреччиною

Копия с письма к г. Обрескову в Царьграде из Варшавы от 17(28) июля 1768 году.

По разбитии полковником Гуриевым под Гуманью бунтующих мужиков и называемых здесь гайдамаков получил он несколько времени после доношение от христианских обывателей местечка Балты, из коих некоторое число и к Полше принадлежит, ибо сие место лежит на самой границе и часть онаго в турецкой, а часть в здешней, но чье б сии обыватели не были, я, не входя в переписку, велел им словесно отвечать, что естли были подлинно запоросцы участниками во всем приключившемся в Балте, то не толко наш высочайший двор сих дерзостных, наглых и своевольных поступок не подкрепляет, но и велено везде их сыскать для учинения им достойнаго наказания за их разбои как преступникам и злодеям, ибо мы желаем всячески доказать Порте Оттоманской наше дружелюбие и охоту к удержанию с нею согласия и добраго соседства. Естли ж обыватели местечка Балты, принадлежащие к Полше, какия жалобы имеют против возмутителей и защиты от них желают, чтоб адресовались к графу Браницкому, генералному региментарю здешней коронной армии, а что мы в оное вовсе нимало не вступимся, при

сем же вашему превосходительству сообщаю копию с того доношения обывателей местечка Балты, дабы вы могли все оное в пользу интересов нашего высочайшаго двора по своему благоизобретению употребить о возмутителях здешних¹²⁹.

Инаго теперь сообщить не имею, как, что главнейшее тепер находится в Кракове, куда войски посланы для изкоренения их, а те возмутители, которые в турецкие границы ретировались, еще и по сех пор там находятся, толко уж из местечка Сороков вышли, а состоят тепер ближе еще к Хотину* в деревнях Окуневце и Романовце числом чело- войски разположены вдоль по границе милях в 4 и в 5 от оной разстоянием, посылая вперед себя толко разъезды для осторожности, чтобы как они оттоль сюда в землю и в средину их не впали.

Сеймики для избрания земских послов на будущей сейм определены держатся 15(26) сентября, а по-видимому по настоящим возмутитель- ствам невозможно нам будет обойтись, чтоб при них своих войск не иметь не для препятствия в их волности и советах, но для осторожности, чтобы при сем случае новых возмутительств учинено не было. И тако считаю, что вам не худо заранее мало-помалу приуготовлять к тому Порту, дабы она знала, что по необходимости мы принуждены при тех сеймиках войски свои иметь.

Архів МЗС СРСР, ф. Зноснии Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 80—81. Копія.

№ 203

1768 р. червня (не раніше 20). Мошни.— Донесення управителя Мошенських маєтків Ринкевича князеві Радзівілли про напад гайдамаків на містечко Мошни та про втечу підданих за Дніпро

Пункта его милости господина Ринкевича, губернатора вотчин Мошенских, яснеосвященнѣйшого князя его велможности Радзивила, воеводы виленского, гетмана войск великого княжества Литовского Прыпадши до стоп вам, яснеосвященнѣйшому князю, моему добродеевѣ, доношу о неблагополучія здешних украинских, каторіе мы терпеваем:

[1]. Как 19 дня іюня в четверток противу пятници напали на Мошни гайдамаки пешіе числом 130 человек о двенадцатом часу, тотчас и мы противу их стрелили да же до одинадцатого к дню часа, которіе начали первѣе разорять место, прочіи же замок атаковать. Но пособие божіей матери укрепляло меня в силе так, что они замка достать не могли, ибо был в добром наблюденіи. Между тем, разоривши город и в ни во что обративши, всѣ тронулись к замку, неотменно желая оной взять, и тако вой напуск учинили, яко и регулярній войн искуснѣе не может, понеже впрям слѣпмо налезали, которих при замку и убито пятнадцать. Толок им сие ничево не воспрепятствовало. А напоследок, усмотря, яко нет иного способа, начали зажигать изби близ замка стоячіе и, усмотрев,

* У тексті: Хотиму.

Иван Гонта.

скаго княжества, подкомориной Мнишковой из ея володарских маетностей от 6-го июля нов[ого] шт[иля] 1768 года.

Мы вашей ясневельможности, яко наследственной помещице нашей, чрез сие доносим, что по отъезде господина володарскаго эконома и приказчиков, також володарских жидов на сей неделе в пятницу прибыло сечовое Запорожское Войско Каниовскаго куреня с атаманом Павлом Тараном и как скоро в замок ворвалось, то, взяв между пики володарских козаков атамана, допрашивало онаго, где находятся поляки с жидами и их имения ¹³¹. После того, разделившись на две части, одна из оных начала искать экономических и прочих шляхтичей, вещей и посуды, которую, сыскав у атамана Никиты, с собою забрала, а другая, отбивши двери у костела, священническое одеяние, костельные вещи, тойжинскаго гу-

бернатора Витковскаго и прочих шляхтичей сундуки забрали, а оставшееся одеяние подрали и попортили, костельного старика, что был поляк, в праздник святого Иоана * в костельной ограде закололи. Потом, приказав всему Володарской волости крестьянству в местечко собратся, оному запретили на барщину ходить и ничего господскаго не делать, кроме подчинивать плотину на реке Росе, находящуюся для переправы Запорожскаго Войска. После того со всеми крестьянами в город вошедши, все лавки и погреба с напитками находящиеся поотбивали, и наливши в разную посуду простого вина, меду и вишниовки, по разным улицам разставили и вместе с народом пили, а отбивши жидовской анбар, все заграбленные и в оном находившееся вещи на двор повыбрасывали, которые не только володарские жители, но и из деревень пришедшие крестьяне забирали; сверх того всем володарским жителям дозволение учинили в жидовских и господских кубах водку сидеть, мед и пиво варить и оныя для своей пользы шинковать. Весь господской и жидовской скот отогнали и оной посторонним обывателям за безценок разпродали, а отрешив прежних приказчиков, на их места других поопределяли, и все, что в амбарах, господских магазейнах и загородных дворах ни найдилось, переписавши, оным и прочим присяжным жителям до своего возвращения в смотрение поручили. Напоследок, отбрав у володарских козаков ружья, на завтрашний день, то есть после праздника святого Иоана нов[ого] шт[иля], отправились к Белой Церкви, послав наперед с объявлением, дабы находящийся в оной гарнизон вы-

* 24 червня (5 липня).

ступил и спратавшихся там поляков и жидов им выдал. И хотя тамошний комендант, несмотря на их угрожения, начавши из пушек палить, их из города и выгнал. Однако после того из Смялой до пяти тысяч, как говорят, прибыло туда Запорожскаго Войска с пушками, в Жаботине забранными, и уже четвертой день содержат в атаке Белую Церковь, в которой все почти Брацлавскаго и Киевскаго воеводства шляхтичи заперлись. Мы не слышим, чтоб господские крестьяне, во всей володарской околичности и в прочих маетностях находящиеся, к упомянутому гайдамакам приставали. Перед праздником святого Иоана, в воскресение *, напав на Тетыиов, за две мили от Володарки находящийся, весьма много в оном, как в торговой день, собравшихся шляхтичей и жидов покололи, которых до трех тысяч считается, а между ними и наших семь попов закололи. Старший запорожский полковник ныне в Умани находится. У нас здесь говорят, что, начавши от границы по самую реку Рось, везде шляхтичей и жидов покололи, а прочие, начиная от Володарки до самого Старога Константинова, все жида и шляхтичи в Польшу уходили так, что между означенными городами теперь никого из оных не находится. Мы со всевозможности старатся будем о защищении господской казны, которой от нас ни малейшаго ущерба не последует, а в протчем пребываем.

Переводил переводчик
Павел Рымша

Архів МЗС СРСР, ф. Зноснини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 931, арк. 34—42. Діловодний переклад з польської.

№ 207

1768 р. червня 26. Під Уманню.— Протокол допиту полковника Максима Залізняка, складений у Каргопільському карабінерному полку ¹³²

1768 году июня 26 дня между пойманными при местечке У[мани] запорожскими казаками называемой полковник Зелезняк допра[шиван], на [до]просе показал следующее:

Вопросы	Ответы
1 Как тебя зовут, чей сын и пражванием, какой веры и с какого звания, где жителство имеиш?	на 1 Зовут меня Максимом, Иевлев сын, Зелезняк, веры я греческаго исповедания, из мужиков, жителство прежде имел я Полской области Чегиринской губернии в местечке Медведевке, а потом, по смерти отца своего, пошел в Запорожскую Сечь тому уже назад пятнатцат лет, а из оной Полской же области в монастыре Матреновском,

* 22 червня (3 липня).

Вопросы	Ответы
2	на 2
<p>В здешние места ты откуда, каким образом и с кем, давно ль и для чего пришел, по какому указу или повелению и не был ли кто еще с тобой к тому, с каким числом людей согласником, також ты сотника Гонта ¹³³ или из его команды ково в согласие к себе сильно не призывал ли?</p>	<p>в которой я пришел прошлого году в ноябре месяце.</p> <p>В здешние места от показанного монастыря пошел я сего году в апреле месяце, а которого не упомяну, только на той недели, согласясь прежде с семьдесятю человеками запорожских и бежавших казаков для искоренения показавшихся в Полше конфедератов, а после жидов и поляков, где сколько найдено будет. И пошли мы ис того монастыря прежде на местечко Жаботино, под которым и разбили конфедератов пятьдесят человек, ис коих заколото человек до сороку, а потом пошли далие по тракту к местечку Умане, где уже всего народу с их оружием из разных мест собралос человек до тысячи, а откуда оние пребивали, о том знать не мог, указу же я ниже повеления о том никакова ниоткуда не имел, а единственно тем согласился одним своим своевољством для одного показанного народу колонья и грабежа. К местечку ж Умани пришел я назад тому не з болшим две недели, под которым, пришед, остановился в половину дня, а к вечеру того ж дня и местечке Умани сотник Иван Гонта (которой прежде из оногo места с казаками, уведомяс об нас, вступил с полковниками Обухом, а о другом неизвестен, на встречу недель за шест, только нас они не нашли) к нам прибыл и объявил мне, что он имеет казаков до четвересот человек и, так с обеих сторон согласясь со мной добровольно, в то местечко Уман сильно вошли по наступлении уже другого дня приходу нашего поутру, часу в третем; а более со мной согласников из старшин никто не был, також и я ево, сотника Гонта, ис-под команды ево никого сильно к себе в согласие не призывал.</p>

Вопросы	Ответы
3	на 3
<p>Как же скоро в местечко Умны вошли, было ль из оногo против вас какое оборонение и по входе по такому вашему, как ты више объявил, намерение, сколько какогo народу поколото и после их сколько пограблено денег, платья и протчих пожитков и куда оные употреблены или отвезены и кому именно отданы?</p>	<p>Как скоро в местечко Умны с обеим войском вошли, то хотя по нас и было из одной прежде пушки, а потом из мелкого ружья выстрел, однако нам никакого урону, кроме одного человека, не учинено и мы против состоящаго во оногo местечку народу усилились, причем поляков, жидов, а притом и тех, кои и во услужении конфедератов были веры греческой, поколото немалое число, а сколько, заподленно знать не могу, однако думаю не менее как всех мужеска и женска, даже до сущих младенцов, тысячи две человек поколото и при том пограблено денег тысячи сто рублей, а протчих пожитков, сколько их числом, знать не могу, потому что всякой казак имел по себе, где сколько кто мог захватить; я ж из оных никуда (кроме что помянутому сотнику Гонту и с тех пограбленных денег дал сто золотых червонных и шестьсот рублей манетою и трое часов) не отправлял.</p>
4	на 4
<p>Между показанными заколатыми вами людьми, сколько, каких законов, ксензов, попов равно и полскогo шляхетства было поколото?</p>	<p>Между показанным побитым нами народом и з[нать] толко могу, что губернатор з женою убит, а о прочих: как ксензах, попах и протчих полска[го] шляхетства ведать не могу, потому что я не здешнягo места жител, только между всех тако[вых] людей поколото доволное число.</p>
5	на 5
<p>При том войске ты какою старшиною к предводительству почитался, кем и когда учинен?</p>	<p>При показанном войске я к предводительству почитаем был полковником, в которое звание я выбран теми запорожскими казаками, с которыми было у меня согласие ко убивству и грабительству народа еще при выступлении нашем из Матренина монастыря.</p>
6	на 6
<p>Из местечка Умны ты сам или кого ис команды своей еще</p>	<p>По прибыти нашем к местечку Умны я сам никуда ко убивству и грабитель-</p>

Вопросы	Ответы
---------	--------

для такового ж губительства и грабежа в другие места не посылали?

ству не ездил, а посылав в разные места ис команды своей казаков и то малое число, которые ко мне приваживали денег рублей по два и по пяти, а ис пожитков не приваживали и мне о том не объявляли, а по большой части посланы были ис команды сотника Гонта, толко и он сам не ездил.

7

на 7

Из местечка Умны ты и сотник Гонта с командами почему на здешнее место, на котором вы с казаками взяты под караул, выступили?

Из местечка Умны я и сотник Гонта с командами на здешнее место, на котором мы взяты под караул, вышли потому, что от великаго побитаго народу жить было не можно, тако ж и для доволствия своих лошадей ближайшим полевым кормам, а в местечке Умнах толко оставлено было при сотнике Власенке караул, которой, как скоро уведомился о прибыти сюда русского воиска, бежал, а куда, я о том неизвестен.

8

на 8

Подлинно ль ты во всех своих ответах показав свою истенную правду и не скрываеш ли чего, також прежде сего на таких же грабительствах не бывал ли?

Я подлинно во всех своих ответах показал истенную правду и ничего не скрываю, також и прежде сего на таких же грабительствах и убивствах не бывал, в чем и подписуюс.

K sim owiętom wmięsto nazywajemoho polkownyka Maksyma Iwelowaho syna Zalizniaka za neumięnym gramoty po ięmo prozenyiu w mięsteczko Umań sotnik Iwan Honta podpisalsa.

Сверх вышеписанного показанной называемой полковник Зелезняк спрашиван в дополнение, не был ли он к турецкой или за оной границею в каких именно местах сам или партей не посылал ли и не было ль против тех партей оттуда каких супротивленей, которой объявил?

Он, полковник Зелезняк, к турецкой и за оную границу сам не ездил и ис команды своей никою не посылал, и толко посылал до села Хоцева, которое состоит от местечка Умны в четырех милях, при сотнике Шиле запорожских казаков пятьдесят человек, которые, возвратяс, объявили ему, что они были и на турецкой границе в местечке Балте, далее ж они были ль и какое там убивство или грабительство починили и было ль против оных с ту-

Вопросы	Ответы
---------	--------

рекон стороны супротивление, о том он неизвестен. *K siamu owietnomu punktu wmięsto polkownyka Zalizniaka w mięsteczko Umań Iwan sotnyko Honta podpisalsa.*

За аудитора полковой писарь
Никифор Пикторов

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5520, арк. 5-6. Оригінал.

№ 208

1768 р. червня 29 (липня 10). Брацлав.— Лист генерал-майора Михайла Кречетникова до князя Миколи Репніна про захоплення полковником Гур'євим гайдамаків під Уманню

Копия с писма генерал-майора Кречетникова из Брацлавля от 29 июня (10 июля) 1768.

После отправленного моего к вашему сиятельству от 24-го числа с господами полковниками репорта, что здесь происходило, имею честь донесть:

Самого ж того 24-го числа из местечка Линець отправлены деташемента: господин генерал-майор и кавалер Подгоричанин — в местечко Монастыржище, а полковник Гурьев — в Гумань, коему приказано гайдамаков забрать под караул, хотя я и был уведомлен, что от Гуманя сии грабители к Днестру пошли, но однако ж сия ведомость оказалась несправедливая, потому что я третьяго дня получил от полковника Гурьев репорт, коим доносит, что он 26-го числа к местечку Гумани прибыл, соединясь с порутчиком Кологоровым, кой уже под Гуманем с полком казачьим находился, нашел стоящих лагерем запорожцев и здешних казаков, к коим он послал порутчика Кологорова уговаривать, чтоб они добровольно отдались, но сии дерзостныи люди отважились, не допустя до себя, по нем стрелять, что, увидя, полковник Гурьев с корабинерами и казаками их тотчас атаковал и, не дав им исправитя ко обороне, всех взял, коих нашлось запорожцев: полковник — один, казаков — 61 да пристальных здешних полских разных казаков — 784, да прежде взятых порутчиком Кологоровым запорожских: атаман — 1, казаков — 24, здешних полских — 67, итого: запорожских — 87, здешних — 851, коих приказал за конвоем отправить, запорожских — в Киев, а здешних всех — к графу Браницкому, понеже таких разбойников выпустить за неприличное почел, чтоб они более еще, а особливо так великою кучею грабительств и тиранских убивств делать не могли и так уповаю, что в здешней стороне и сих гайдамаков более не будет.

Я с находящимися при мне войсками из местечка Линца 27 числа выступил и вчерашней день в Брацлав прибыл и по причине, что чрез

реку Бог здесь мосту не находится, а только есть один малой паром, на коем артиллерию переправлять невозможно, то вчерашним же днем зделан новой паром, на коем нинешней день совсем переправился и завтра буду в местечке Тулчине, где уже до дальнейшего вашего сиятельства повелению буду стоять и буду от графа Браницкого толко в трех небольших милях, кой стоит в Томашьполе.

Третьяго дня от графа Браницкого я получил письмо, коим требует, чтоб я приблизился к нему, а другим бы войскам велел чинить разъезды к Гумане и старался б гайдамаков истребить, на кое ему от меня сообщено, что я к приближению с ним уже следую, а в Гумане не толко разъезд, но и целой деташемент находится и уже гайдамаки все взяты под караул, коих и к нему отослать приказал для учинения им достойного наказания, а при том просил его, чтоб он со мною как найскорее увиделся в Тулчине, а естли б ему за чем-либо приехать ко мне невозможно, то б меня уведомил, то я к нему тотчас поеду и когда с ним увижусь, то буду советовать, чтоб в теперешних делах исполнять надлежало, но при том всем барских возмутителей в здешней стороне нигде нет, так что совсем имя их пропало.

Я вчерашней день от графа Апраксина получил письмо с приложением вашего сиятельства дубликатного письма от 17(28) сего месяца и другаго пакета на имя господ полковников, но и он, следуя к Каменцу, возмутителей не слышит и об них ничего не упоминает. Вчерашней день и с Хотина и Ясс куриеры возвратились и привезли письмо на имя вашего сиятельства и на имя мое, кои все оригинально для усмотрения к вашему сиятельству при сем прилагаю и при том прошу, чтоб турецкое на имя мое письмо приказать перевести и ко мнѣ прислать, чтоб видеть его к себе склонность, и сходствуясь с тем, по случаю надобности, ему соответствовать, что ж ваше сиятельство изволили писать, будто б трехбунчучной паша арестован, но сей мой посланной куриер точно объявил, что паша арестован не был и он у него сам был и от него письма получил, а секретарь его сих куриеров принимал и отправлял. При том же объявил, что паша хотинской весьма ласкав был и словесно велел мне сказать, что он всеконечно всегда дружески поступать будет, а господарь волоцкий напротив того груб был, как то и письмо его, писанное ко мне, не весьма ласкаво.

Вашего сиятельства письмо от 17(28) чрез возвратившегося моего полкового куриера я 26-го числа сего месяца имел честь получить, на которое имею донести, что надлежит до истребления возмутителей, то как уже о том подробно от 18 чрез куриера, а паче чрез господ полковников и ныне как выше донес и уже ваше сиятельство о том известны, что их нет.

Что ж надлежит до зарядов к артиллерии и протчих военных припасов, то я весьма сожалею, что ваше сиятельство опасались и сомневались, чтоб я имел в том недостаток, ибо от меня пред тем донесено было, что двух офицеров нарочно в Киев послал, с коими требовал тройной комплект, кое все ко мне и доставлено, и к тому еще полукартаунной единорог к себе взял, но они несколько дней отправлением ис Киева промедлили по причине, что готовых зарядов у них не було и делали новые. Итак, я теперь имею при себе на все свои орудия, как на полевые, так и на полковые, двойной комплект, а третий комплект выстрелян под крепостью, итак, я теперь не только, чтоб зарядами недостаточен, но

естьли б и другим корпусам нужда воспоследовала, чтоб я снабдить мог, для чего послал ордер к подполковнику Чернышеву, что, когда из Литвы к нему заряды привезут, то б он их ко мне не отправлял, а удержал бы их у себя, и куда ваше сиятельство их обратить прикажете, чтоб он требовал на то повеления.

Что принадлежит до взятых князем Прозоровским возмутителей, то оныя большую частью живущие в домах в воеводстве Волынском и к тому приставшия к ним действительныя воры и что те места очищены были, то туда уже козаки посланы, о чем вашему сиятельству уже доносил, так как и в Замосцье рота вся в целости, а только один капитан убит и один козак ранен, и манору Зелеру из Порецка никакой нужды выходить не было, а сие последовало от робости оставшегося при той роте порутчика и от нерасторопности подполковника Ливина, как то прибыв ко мне князь Прозоровский и господа полковники объявили, и что он, призвав к себе порутчика Епихина, за сей поступок репримандовал.

По взятии Бердычевской крепости 3-го числа вечеру, а 5-го числа отправил генерал-майора Подгоричани к Бару, дав ему повеление, чтоб он уведомил о прибытии своем графа Апраксина и естли он будет ево к себе требовать, то б он немедленно к нему шел, но он, прибыв в Ляк себе требовать, то б он не уведомил, а он, не имея в нем никакой нужды, тичов, графа Апраксина уведомил, кой в Лятичеве и простоял до самого моего его к себе не требовал, кой в Лятичеве и простоял до самого моего свидания с графом Апраксином, понеже никакого предприятия, по неимению возмутителей, делать никому было невозможно, а я своею только персоною на четыре дни в Бердычеве остался по причине, что действовать не против кого, а на тот час зделался мне после бывших при атаке дел вторичной припадок лихорадки, то я теми свободными днями несколько ползовался и ныне от оной свободился.

Чтоб очистить места около Кременця и Острога, то я, по силе вашего сиятельства письма, от графа Апраксина требовал, чтоб он полковника Вейсмана с оставшими ротами отдав мне в команду, отправил бы в местечко Дубно, и естли посему он исполнить и меня уведомить, то я дам ему повеление, чтоб он стал сам в Дубне, а две роты от себя поставил в Остроге и находящихся там от меня казаков имел бы в своей команде, чрез что без сомнения и та сторона чиста будет, что ж бы графу Апраксину самому в ту сторону иттить, то по теперешним обстоятельствам весьма нужно ему быть на Днестре для примечания движений ушедших возмутителей в турецкие границы и будет надобно ему иттить к Трёмбовлю, куда, уповаю, сими днями и движение свое возмет, когда ж я о том заподлинно сведав, то по совету с графом Браницким зделаю небольшой деташемент из его или моих казаков для примечания между мною и графом Апраксином о возмутителях, касателно ж до размены кавалерии, то я о том к графу Апраксину писал, и естли он исполнить согласится, то я к нему Каргаполской полк и с ним пришедший два единорога к нему отправлю, казаков же я ему дал, коим числом он и доволен.

Харковской гусарской полк еще не толко не прибыл, но и никакова слуху не имею, хотя я партии посылал к Авручу и к Лоеву и до Василкова, чтоб об нем сведать, но только еще нигде ево нет, а как оной прибудет, то его употреблю в разные места для соблюдения в земли покоя, кое, спокойствие, кажется мне, что чрез разрушение здешних возмути-

телей уже наступило потому, что около Авруча главнейшей возмутитель господин Павша чрез господина Хоткевича у меня протекций просил, кою я ему и обещал сделать, ежели он ко мне сам писать будет и рецес подасть, кой тот самой, которой с болшим числом шляхетства только ожидал, чтоб возмутители в Житомире сеймик начали, а он уже со всем Полесьем к ним пристанет, но сие все опровергнуто разбитием под Житомиром двух их партий, а потом сикурса и взятъем крепости Бердычевской, и как скоро они о том сведения, то господин Хоткевич прислал ко мне своего гусарского капитана с прошением как себе, так и сему Павше протекций, а для прибытия того полку теперь между Радомыслю и Житомира поставлен подполковник князь Мещерской, кои разъезды делает до самого Авруча, и теперь в той стороне так спокойно, как только пожелать надлежит.

Воеводы познанского гарнизон из Ляховца к возмутителям пристал, то я только о том ваше сиятельство уведомил, а чтоб на нем или на его деревнях того взыскивать, то я о том никакого виду не сделал и его местности от всего уволены, и еще по случаю его посылки в здешния украинския деревни всем его посланным всякое вспоможение делаю.

Касателно до господина Стремецкого, старосты гаецкого, что ваше сиятельство изволите писать, чтоб он был из числа знатнейших их начальников и что он человек пронирливой, то на сие имею уведомить, естли б он таков был, как вашему сиятельству о нем донесено, то б я конечно его не отпустил, а он не иное что есть, как сущей дурак и пьяница, то я его почел нестоющим, чтоб его держать, а бывших у него разного звания людей старосты снятинского, то всех тех отослал в Броды и велел отдать коменданту крайчего коронного.

С господином Пулавским по силе вашего предписания сделаю, за коим в Полонное уже послал и велел его к себе привести, коего и отпущу на точном основании вашего предписания.

О местечке Залосце я писал к графу Апраксину и просил его, чтоб он там находящуюся роту, поблизости, пока около Трембовля будет, в своей команде имел.

Взятые реверсы и рецессы с выпущенных из местечка Полонного шляхтичей при сем к вашему сиятельству прилагаю, так же и пакет на имя господ полковников возвращаю.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 931, арк. 98—112. Копія.

№ 209

1768 р. червня 30. Київ.— Протокол допиту запорізького козака Дем'яна Чернявченка, складений у Київській губернській канцелярії

Присланной из находящейся ныне в Хвастове гайдама[ка] шайки от тамошних атаманов Швачки и Журбы с письмом к киевскому господину генералу-губернатору от 28-го июня сего 1768 году запорожской казак в Киевской губернской канцелярии того ж июня 30 дня допрашиван и показал следующее:

Вопросы	Ответы
1. Откуда родом, как тебя зовут, давно ли запорожским козаком и которого куреня?	Малороссийского Нежинского полку, села Авражиевки, козачей сын Демьян Чернявченко. В Сече Запорожской с малолетства, куреня Каневского казак. От роду ему дватцат пять лет.
2. Кто главный начальник разоряющим в Польше казакам, откуда оной вышел, которого куреня и по какому приказу?	Сечи Запорожской, куреня Пластуновского, казак Максим Железняк, называющейся полковником, откуда он вышел — не знает, а слышал от самого его, Железняка, что истребляет он поляков и жидов по данному ему от Коща Запорожскаго указу, при нем же находится и асаул Бурка с перначем, а которого куреня сей асаул — не знает.
3. Где первое главное зборище всем самовольным казакам было?	В состоящем при местечке Жаботинѣ Мотренинском монастыре, которой в тамошнем лесу, разстоянием от Жаботина в двух верстах.
4. По какой причине сие самовольство и разорение в Польше начато, не побуждением ли каких-либо светских или духовных начальников и кем имянно или только самоохотно — для грабежа и разбою предпринято?	Якобы конфедератные возмутители в Смелянской и Чигринской ключи быть имели для всеконечного истребления все тамо жителствующих греческаго исповедания людей, а чтоб чым-либо побуждением, о том неизвестен.
5. Давно ли ты пристал к зачинщику сего злодейства?	К оной шайке пристал он на второй неделе прошедшаго Петрова поста*. В прошлом же году вышел из Запорожской Сечи в оной Мотренинской, а из того в близстоящей оттуда Никольской, Ведмедовской, наконец, в ближней же Мошинской монастыри на послушание, а из сего Мошинского монастыря, отшед, пристал к оной шайке.
6. Какие города и местечка разоряли?	Польские города Жаботин, Смелу, Корсу[нь], Богославя, Канев, Мошну, Хвастов, Лисянку и Умань, местечка Медвин, Стеблеев и окрестные многие села разоряли, из некоторых из сих городов, где могли найти пушки и граковницы, забрали с собою.

* Між 2(13) і 9(20) червня.

Вопросы	Ответы
7. На сколько чат все сии самовольные казаки разделились и где ныне находятся?	Из Богослава Максим Железняк с асаулом Буркою и с немалым числом запорожских казаков, у которого корогва одна и праперов восемь, и находится около Умани, простираясь к Балте.
8. Как многолюдна чата Максима Железняка, все ли у него запорожцы или всякая сволочь?	Между оною чатою находится запорожцов до полутора ста, а означенных польских мест казаков до трех тысяч человек, кои все к нему, Железняку, пристали по той причине, что он, Железняк, говорил, якобы имеет указ, по которому и в Польшу вступил. А другая чата пошла с атаманами куреня Каневского Андреем Журбою да Жерелевского — Никитою Швачкою, которые пошли понад бережьем днепровским, при которых был и он, Демьян.
9. Ест ли другая какая сволочь в чате Никиты Швачки ¹³⁴ и Андрея Журбы ¹³⁵ . Одни ли запорожские казаки или так же всякая сволочь, как она многолюдная и сколько в том числе запорожцов?	Запорожцов в сей чате будет до десяти, а протчих, к ним приставших польских казаков до двухсот человек, при которых козаках и белоцерковскии порутчик Копыткевич.
10. Куда пограбленное имение начальники с их чат девают?	Добычь, которую Максим Железняк своею чатою достает, где деваает — неизвестно, а чата Журбина и Швачкина при себе на возах имеет, которая добычь многочисленна как в денгах, так и в протчих вещах.
11. С каким намерением к Белой Церкви приходили?	С тем подошли к Белой Церкви, чтоб оную разорить и разграбить, а отстали оттуда, что тамошней комендант им объявил, яко он до последней крайности намерен от них обороняться.
12. Не получили ль они какого известия, что знатные команды посланы для поимки их?	О посылке каких команд войск е. и. в. для поимки и разогнания их по отезде ево оттуда ничего слышно не было. А посылке ево, Чернявщенка, в Киев с писмом к его высокопревосходительству, киевскому генералу-губернатору он, Чернявщенко, главною причиною, ибо, догадываясь, что объявление оных

Вопросы	Ответы
	чат предводителей, якобы они по указу в Польшу вступили, несколько стало подозрительно, советовал, чтоб писменно киевскому генерал-губернатору знать дать о их противустоянии полякам, на что от них и соглашенось. Более ничего он не знает, а все вышеописанное по сущей правде показал.

Во утверждение чего, как грамоте не умеющей, подписался своеручно крестом¹³⁶.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5521, арк. 2—3. Оригінал.

№ 210

1768 р. липня 1. Лука.— Лист шляхтичів Василя Богдановича і Степана Занковського до кийівського генерал-губернатора Федора Воейкова з проханням захистити від гайдамаків і пропустити через Білгородський форпост

Перевод с писма полских шляхтичей Василя Богдановича и Степана Занковского к его высокопревосходительству господину генералу-аншефу, киевскому генералу-губернатору, Новороссийской губернии главному командиру и разных орденов кавалеру Федору Матвеевичу Воейкову из Луки от 1-го июля 1768-го года.

Зближающесь на наши головы гайдамацкое и бунтующихся на Украине мужиков тиранство и других своевольных людей грабительства, которое здесь действительно уже чинятся, принуждают нас утруждать ваше высокопревосходительство всенижайшею прозбою, дабы нас с детми и свойственными, как пограничных, ищущих покровительства при нынешнем крайнем случае, принят изволили и для спасения нашего живота пропущены б были, естли не со всем нашим именем, то хотя с скотом чрез Белогородской форпост, а мы в прозбах наших, получа ваше господское милостивое призрение, по жизнь нашу обяваны будем называться.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5514, арк. 3. Діловодний переклад з польської.

№ 211

1768 р. липня 2. Киш. Запорізької Січі.— Свідчення у Коші Запорізької Січі запорожця Семена Галицького про напад гайдамаків на місто Балта

Показаніе запорожца Галицкого 1768 года іюля 2 Войска Запорожского посыланнаго нарочно к татарскому каймакану г. Балты Полковой старшина Семен Галицкаго в канцелярии онаго войска показал: за поворотом он, Галицкий, из татарскаго мѣстечка Кишли от

да же стали уже оные гайдамаки доѣздить к рѣки Савранѣ и входят в село Пешаное, то он, Галицкій, видя, что они ему доволства никакого не чиняъ, за дозволеніем гайдамацкаго асаула, без награжденія с товарищем своим отѣхал в свой путь.

Когда он, Галицкій, в здѣшнія мѣста к состоящему на границѣ Войск Запорожских полковнику Бугогардовому прибыл, то вслѣд за ним прибѣжал от войска турецкаго, с турецкаго мѣстечка Голты бешлей с письмом, который спрашивал полковника о разоряющих Голту гайдамаках, каких они войск, запорожцы ли или каких других, ежели же де не запорожцы, то объявил, что выступившая сильная татарская орда всѣх их выгубит, для чего уже и в поготовности себя до поворота его, бешлея, сдѣлала. На что он, Галицкій, с полковником ему отвѣтствовали, что тѣ гайдамаки не запорожцы, но самозбройцы, не вѣдают они с каких людей и объявили ему ис ними, что хотя ѣ дѣлайте.

Архив Ленинградскаго віддѣлення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 215, № 5. Копія.
Частково опубл.: А. Скальковскій. Наезды гайдамак на Западную Украину в XVIII ст., 1733—1768 гг. Одесса, 1845, стор. 113—117.

№ 212

1768 р. липня 2. Киш Запорізької Січі.— Свідчення у Коші Запорізької Січі мешканців Умані Остапа Поламаного і Остапа Бочки про напад гайдамаків на місто Умань

Показанія уманских жителей:

1768 года іюля 2, прибѣхавши в Запорожскую Сѣчь по купеческому промыслу, Польской области, Уманской губерніи, города Умани жители *Остап Поламанний* и *Остап Бочка* в Войсковой Запорожской Низовой канцеляріи сказкою показали:

Минувшаго іюня 9-го дня гайдамацкая шайка, простираючаясь в собраніи с 1000 человек конно, при знаменах, одном — большом, а прочих — меньших нѣскольких, в предводительствѣ по извѣстіям нѣякогось полковника Максима Желѣзняка, вошед в город Умань, подоливши к себѣ в единомысліе к злым начинаніям с Уманской губерніи сотников четырех: города Умани Ивана Кузьменка и Гонту, Торговицкаго — Влащенко, Хушоватскаго — Панка и при них козаков конных вооруженных 500 и, в 10-й день [іюня] напав на оный город, в нем бывших польских шляхтычей на сто, а жидов на 3000, в том числѣ мужеска и женска полу, даже съсущих младенцов поумерщвляв, всѣ до послѣдня их имѣнія, также городовое знамя одно большое, пушок одну большую, а меньших двѣ забрали ѣ расположились под оным городом Уманью в полѣ лагерем. Умерщвленнх же поляков и жидов тѣла брошены на разных мѣстах и остались без обыкновеннаго погребенія. Тѣ ж гайдамацкія шайки называют себя запорожскими козаками, но в самом дѣлѣ есть не запорожцы, но сущіе с простых Польской области на Украинѣ живущих мужиков, также винокуров и обитающих в турецком городе Очаковѣ и других оного околичностях ардатов. Сказуют же они, якобы имѣют у себе на искорененіе в Польшѣ ляхов и жидов нѣякоесь указное

повеленіе. Сей имянующійся полковник Железняк имѣет управительную резиденцію над оным городом Уманью и цѣлою Уманскою губерніею, и всякіе между тамошними жителями расправы производит. И егда к ему з города Умани обыватели пришед, требовали от его избранія начальников, то он, Железняк, объявил им, что будто послал от себе в Кіев к командиру тамо генералитету письмо о присылки отъуду к ним потребных начальников, но с отѣзда их (Поламанного и Бочки) с Умани, чтобы посланные возвратились, не слышали. Который имянующійся полковником Железняк им, Поламанному и Бочкѣ, на проход Сѣчи Запорожской в промыслѣ купеческом и билетом снабдил, по коему они с пропуска на росіійской границѣ чрез Орельскій форпост прибѣхали в Сѣчь.

Архив Ленинградскаго віддѣлення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 215, № 2. Копія.
Частково опубл.: А. Скальковскій. Наезды гайдамак на Западную Украину в XVIII ст., стор. 133—134.

№ 213

*1768 р. липня 2. Київ.— Ордер київського генерал-губернатора Федора Воейкова кошовому отаману Запорізької Січі Петру Калнишевському про напад гайдамаків на слободу Голта і про заборону козакам відлучатися з своїх місць*¹³⁷

Высокоблагородный и высокопочтенный господин Войска Запорожскаго кошевой атаман с старшиною!
Прежним моим от 24 числа прошедшаго месяца ордером вашему высокоблагородію предписано о проявившейся в Полской Украине вдруг разбойнической, тако называемой под именем запорожских казаков гайдамацкой шайки справку в подчиненном вам воиске зделать, не отлучился ли кто из какого куреня на такое богу противное и безчеловечное злодейство и старание употребить такое, в Коше зделать распоряжение, чтоб никто к той шайке не толко явным, но и тайным образом пристать не мог. Но как между тем от находящагося при Орловском фарпосте маюра Вулфа мне рапортовано, что 21 числа прошедшаго месяца помянутой злодейской шайки приехав в пограничную ханскую слободу Голту несколько человек, якобы запорожских казаков, с крайнею промизостью и зверскою яростию напали на оную слободу и укрьвшихся от тиранства их в оной несколько человек полских шляхтычей и жидов безчеловечным образом, измуча, покололи и убили, между коими и три голтянские жида находились, а других в реку Буг потопили. Почему голтянской каимакан, опасаясь своего живота, прибежище взял в Орловскую слободу и что при Гарде 24 числа минувшаго перешло через Буг реку до тритцати человек пеших и до дватцати конных запорожских казаков, кои в урочище Романковой разстояніем от Голты в 15 верстах расположились, и что главной началник реченной злодейской шайки Максим Зелѣзняк, называющейся полковником, имеет при себе есаула с пирначем, одну корогов и восемь праперов. То за необходимо признаваю вашему высокоблагородію чрез сие силу прежняго моего ордера

подтверждая найприлежнейше препоручить удобвозможное с вашей стороны распоряжение и предосторожность употребить, чтоб никто из подчиненного вам Войска Запорожского казаков от своих мест отнюдь отлучатся и к сей шайке пристать не осмелился под опасением жесточайшаго по обыкновенным Войска Запорожскаго правам наказания. Впротчем предавая сие попечению и благоразсмотрительному вашему распоряжению, о исполнении ожидать имѣю вашего обстоятелнаго рапорта.

Вашего высокоблагородия охотный слуга Федор Воейков
Киев 2 июля 1768 года.

Помітка: П[олучен] июля 8 дня 1768 году. Его высок[опревосходн-
тельствству] Калнишевскому.

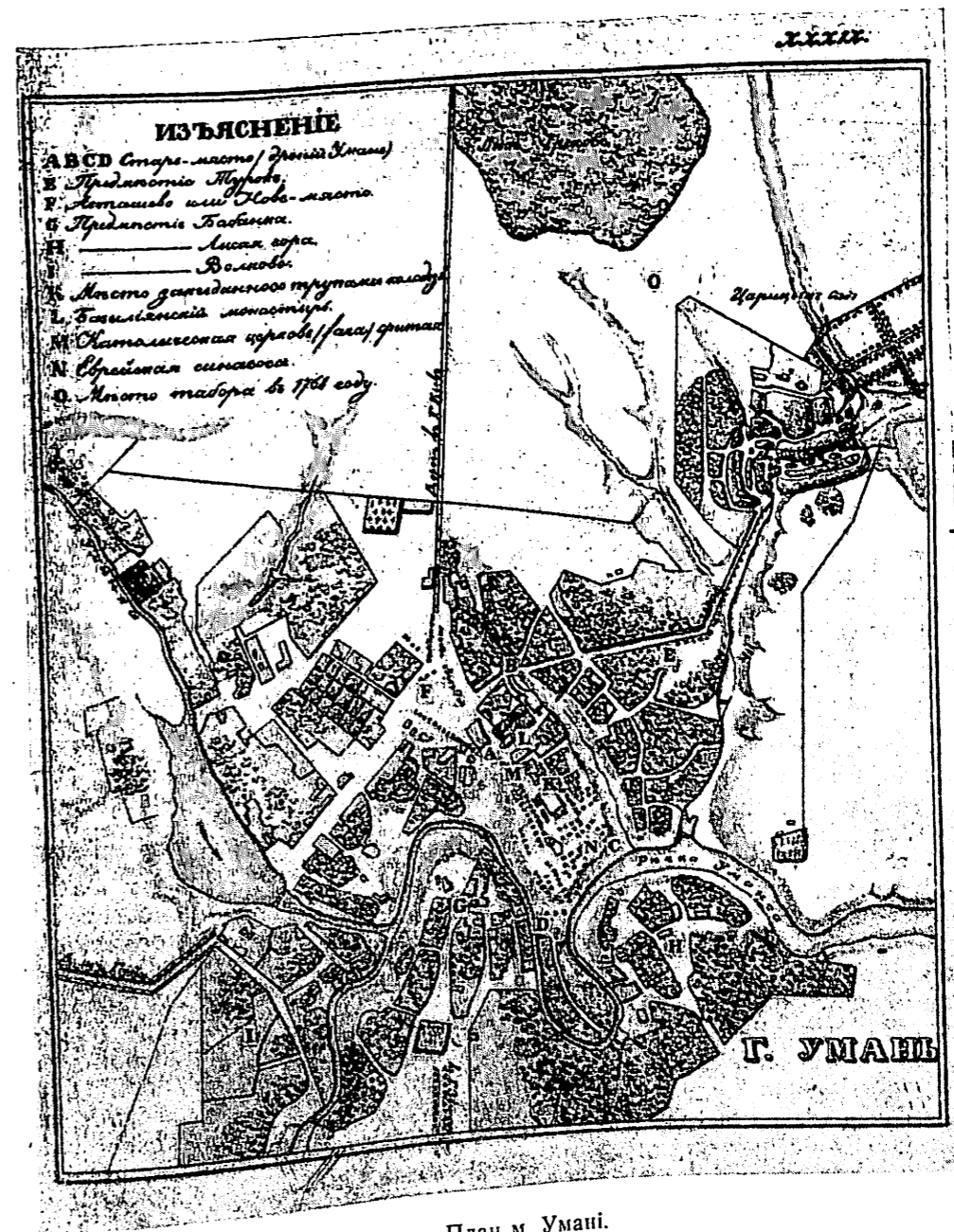
ЦДА УРСР у Києві. ф. 229, спр. 227, арк. 54. Оригінал.
Опубл.: А. Скальковскій. Наезды гайдамак на Западную Украину в XVIII ст.,
стор. 197—198.

№ 214

1768 р. липня 4. Кіш Запорізької Січі.— Свідчення купця
Кантаржея про його перебування у таборі полковника Мак-
сима Желізняка під Уманню

Показаніе запорожця Кантаржея
1768 года июля 4 у В[ойска] Зап[орожского] Низ[ового] козак куреня
Донского Лаврин Кантаржей в канцелярии оного войска показал: когда
он по купечеству Польской области в разных дальних городах был
и слѣдовал уже обратно в Сѣчь Запорожскую, натоварясь разными то-
варами чрез польской город Умань 9 числа, то застал под Уманю стоя-
щаго в двух тысящах войска, называющаго себе запорожцами, при три-
дцати прапорах и 15 пушках. Войска того двутысячного полковника
Максима Желізняка, к которому он как явил себе и просил его, чтобы
от его команды как там в простойкѣ, так и в пути ему не учинилось
какого худа и на товары бы его, который стоял под селом Березднею, на-
паденья не было, то оной Желізняк созвал своих сотников двух человек
и дал ему, Кантаржею, от себе свидѣтельство, чтобы везде от его коман-
ды свободный проход даже до границы российской был. Причем он, Же-
лізняк, ему, Кантаржею, хвалился, что де состоящій с дивизією в Поль-
щи русский генерал Кречетников отблагодорил чрез письмо, что он
Умань вѣконец разорил и всѣх в оном Умани ляхов и жидов вырѣзал.
Сам же он, Кантаржей, видѣл, что многи з тамошних польских поддан-
ных католическаго закона люде, приѣзжая к нему с разных тѣх мѣст,
в коих уже есть ляхи и жиды вѣконец разорены, прося в него, Желізняка,
начальства и он, Желізняк, всякаго их по достоинству жалую и дает
письменной от себѣ всѣм людя приказ, чтобы в точном его всѣ смотрѣ-
ніи были и всѣ происходящіе от него порядки оставались бы в его влас-
ти, а ослушних жестоким штрафом страшая.

Архів Ленінградського відділення Інституту Історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3,
спр. 215, № 6. Копія.

План м. Умані.

1768 р. липня 9. Петергоф.— Універсал Катерини II до українського населення православної віри Подільського, Київського, Волинського воєводства та інших земель з закликом підкорюватися розпорядженням влади і повертатися до панських маєтків

Uniwersał imperatorowej jej mości adresowany do dyzunitów w Polsce będących.

Z bożej łaski my Katarzyna II, imperatorowa i samo[d]zierzyca całej Rosji etc. etc.

Oznajmujemy wszystkim naszym grekowschodniego prawowiernego wyznania jednowiernym obywatelom w państwach najjaśniejszej Rzeczypospolitej Polskiej, a osobliwie w województwach Podolskim, Kijowskim, Wołyńskim i drugich miejscach, do których to nasze objawienie zarówno może należeć.

Gdyśmy sobie obiecywali wkrótce obaczyć skutecznie owoce naszych usiłowań i naszych powodzeń na pożytek prawowiernej greko-rosyjskiej cerkwi w ziemiach i dzierżeniach Rzeczypospolitej Polskiej, a osobliwie po rozgromieniu naprzeciw jej i własnej ojczyzny powstałych w Barze mścicieli i nieprzyjaciół, w ten sam czas przymuszeni my teraz przy dotkliwym naszym umartwieniu słyszeć, że jednowierni nasi zamiast tego, ażeby oddając najwyższemu godną chwałę spokojnie zaczęli pożytkować udzieloną dla nich w ojczyźnie równością wszystkich obywatelskich praw i prerogatyw, zaczynają sami nie skosztowawszy onych wprowadzać nowe nieporządki. I, że najbardziej wieśniacy, odrzuciwszy powinne zwierzchności panom swoim posłuszeństwo, wszczęli na różnych miejscach zaborstwa i inne bogu przeciwne gwałty. Wiadomo nam, że powstawszy po większej części przykładem Barskiego zamęcenia, naprzeciw prawnej zwi[er]żchności grzeszą oni. I z niewiadomości jeszcze oszukani i zwiedzeni od rozbójniczej gromadki, która pod imieniem jakoby kommanderowanej z rozkazu naszego części wiernego naszego nizowskiego zaporowskiego wojska po różnych miejscach nie tylko sama przez się wszędzie grabienia i pustoszenia i zabójstwa czyni, ale przeprowadza jesz[c]ze w złączenie swoje tych niewinnych ze wsiów obywatelów przez pokazowanie fałszywych ukazów, jakoby pod naszym imieniem. Lecz ile taka tej rozbójniczej gromadki zuchwałość sam przez się większego i przykładowego godnego ukarania, tym wyraźniej rozkazaliśmy wszystkim naszym w Polsce i na granicy* wojskowym komendantom, ażeby ciż wszystkich zażyli sposobów do najprędszego łapania i wykorzenienia rozbójników i społeczników ich, aby oni najsprawiedliwsiemu ukaraniu oddani być mogli.

Nie chąc jednak równać w jednej karze samych pierszeńców z tego z tymi, którzy od nich z fałszowanymi ukazami naszymi zwiedzeni zostali, lub którzy przez poniesione świeżo i dawniej krzywdy od obywatelów tam panującej religii pobudzeni byli, dozwalamy przed wykonaniem ostatnich z nimi surowości, oznajmić im dla ich oświecenia i ratowania od nieuchronnej zguby, gdyby się w upornej stawili zaciętości:

* У тексті двічі: „i na granicy“.

1-mo, że [w]całe nikt nie był od nas posyłany do Polski dla buntowania jednowiernych naszych naprzeciw współbraci ich innych wiar.

2-do, że według tego ci, którzy się nazywają wysłanymi od nas z wiernego naszego nizowskiego Zaporozkiego wojska, nie są nic innego, tylko sami rozbójnicy, złodzieje i mściciele narodowej spokojności.

3-tio, że takowi rozbójnicy od wojskowych naszych komend wszędzie do końca prześladowani, a złapani sądowi najwyższej swojej władzy dla zasłużonego ukarania oddawani będą.

4-to, że ci, którzy przystali do społeczeństwa ich przez oszukanie, albo też przez zemstę, mogą jeszcze odpuszczenia odstąpić i zapomnienia też przez zemstę, jeżeli spokojnie powracając do domów i miejsc wszystkiego przeszłego, jeżeli spokojnie dalszych wszelkich nierządów i bezswoich poprzestaną nieodwłocznie powołania swego i w zupełne poprawia i nawracają się do powinności powołania swego i w zupełne posłuszeństwo dziedziców swoich i Rzeczypospolitej, jako od boga ustanowionej nad nimi najwyższej władzy.

5-to, że i ci, którzy sami już w zabójstwach i tym podobnych gwałtach, zupełnie uczestnictwo mieli, mogą także jeszcze dostąpić odpuszczenia, jeżeli żałując swego występku sami pomogą do polapania hersztów i przystawienia ich do bliższych komend wojsk naszych.

I że naostatek 6-to. Jeżeli pobuntowani wieśniacy nie poprzestaną swych nierządów zaraz po publikacji tego manifestu, w takim zdarzeniu przeciw woli i skłonności naszej ściągną oni na siebie wszystek ciężki skutek nieukontentowania naszego.

Ponieważ jak my z jednej strony za powinności i satysfakcją sobie mieliśmy i zawsze mieć będziemy dostarczonej im teraz prawnej równości i zaszczytać w ojczyźnie ich przy dostarczonej im teraz prawnej równości i zaszczytać w ojczyźnie ich przy dostarczonej im teraz prawnej równości i zaszczytać w ojczyźnie ich przy dostarczonej im teraz prawnej równości z obywatelami panującej religii, tak z drugiej, oddawszy wierze i obowiązkom korony naszej wszystko to, co im byliśmy winni, przedsięwzięliśmy kom korony naszej wszystko to, co im byliśmy winni, przedsięwzięliśmy kom korony naszej wszystko to, co im byliśmy winni, przedsięwzięliśmy zarówno oddawać zawsze sprawiedliwą powinność i Rzeczypospolitej, z którą złączeni jesteśmy związkami najściślejszej przyjaźni i wiecznej z którą złączeni jesteśmy związkami najściślejszej przyjaźni i wiecznej z którą złączeni jesteśmy związkami najściślejszej przyjaźni i wiecznej z naszej strony potęgi za formę jej rządu, spokojność i całość ustanowionych na ostatnim Warszawie sejmie praw, których i same najmniejsze naruszenie będziemy każdego czasu rachować za najdotkliwszą krzywdę powierzonego nam od boga państwa.

Zatem po wdzięczności i rozeznaniu jednowiernych z nami w Polsce obywatelów oczekujemy bez wątpienia, iż oni według tego naszego do sprawiedliwych pożytków i uszczęśliwienia składającego się manifestu ochotnie postępować będą. I tym samym pokazując sobie [!] sz[cz]erymi synami prawowiernej cerkwi uczynią się jesz[c]ze i godnymi w czasie przysze przedłużającej się naszych dla nich protekcji.

Dan w Paterhoffie, 9-nej julii od narodzenia Chrystusowego 1768, a panowania naszego siódmego roku.

Locus sigilli.

Katarzyna

ЦДІА у Вільносі, ф. 1135, оп. 4, спр. 361, арк. 29—33. Засвідчена копія.

Переклад

Універсал її милости імператриці, адресований православним Польщі з божої ласки ми, Катерина II, імператриця і самодержиця усієї Росії та ін.

Повідомляємо усім нашим одновірцям, громадянам греко-східної православної віри, у володіннях найяснішої Речі Посполитої Польської, а зокрема, у Подільському, Київському, Волинському воєводствах та в інших місцевостях, до яких це наше оголошення у однаковій мірі може відноситися.

Колись ми обіцяли, що скоро побачимо результати наших старань і наших успіхів на користь правовірної греко-російської церкви на землях і володіннях Речі Посполитої Польської, а особливо після розгрому повсталих у Барі проти неї і власної батьківщини заколотників та ворогів, у цей саме час ми змушені з важким сумом почути, що наші одновірці замість того, щоб, віддаючи найвищому гідну хвалу, спокійно почати користуватися наданою їм на батьківщині рівністю усіх громадянських прав та привілеїв, починають самі, не скориставшись ними, організувати нові безпорядки. І найбільше селяни, не підкоряючись своїм панам як владі, розпочали в різних місцях убивства та інші противні богу насилля. Відомо нам, що, піднявши повстання у більшості випадків на зразок барського заколоту, вони грішать проти законної влади. Вони несвідомі і обмануті купкою розбійників, яка під іменем начебто відправленої з нашого наказу частини нашого вірного Низового Запорізького Війська по різних місцевостях не тільки сама грабує, опустошує та вбиває, але й залучає до себе, внаслідок поширення фальшивих указів, виданих немовби від нашого імені, із сіл невинних громадян. А тому, що така зухвалість цієї розбійницької купки сама по собі заслуговує на більше і публічне покарання, ми недвозначно наказали усім нашим військовим комендантам у Польщі та на кордоні вживати всіх засобів для якнайшвидшого виловлення і викорінення розбійників та їх спільників і віддавати їх для найсправедливішого покарання.

Проте, не бажаючи однаково карати самих призвідників зла і тих, хто був ними обдурений фальшивими указами від нашого імені, або тих, хто переніс під час недавніх та давніх [подій] кривди від громадян пануючої там релігії, дозволяємо перед проведенням над ними останньої розправи для їх освідомлення і врятування від неминучої загибелі, якщо вони будуть дуже вперті, [таке] повідомити:

По-перше, ми зовсім нікого не послали в Польщу для підбурювання наших одновірців проти їх собратів інших віросповідань.

По-друге, згідно з цим ті, що називають себе присланими від нас з вірного нам Низового Запорізького Війська, є нічим іншим, як розбійниками, злодіями та заколотниками спокою народу.

По-третє, скрізь і до останнього таких розбійників будуть переслідувати наші військові частини, а спійманих — будуть віддавати найвищому судові для покарання, на яке заслуговують.

По-четверте, тим, що пристали до їх громади внаслідок обдурення або помсти, може бути подаровано і забуто усе минуле, якщо, спокійно повертаючись до своїх хат та місць, негайно припинять далші всякого роду безпорядки та беззаконня і повернуться до повинностей, до яких вони покликані, та до нового послуху своїм дідичам та Речі Посполитій, як встановленій їм богом їх найвищою владою.

По-п'яте, тим, що вже самі брали участь у вбивствах, подібного роду насильствах, може бути пробачено, якщо вони, жалкуючи за свій проступок, допоможуть у виловленні ватажків і доставленні їх до найближчих наших військових команд.

І, нарешті, шосте. Якщо повсталі селяни не припинять чинити безпорядки негайно після опублікування даного маніфесту, у цьому випадку вони проти нашої волі і прихильності візьмуть на себе весь важкий наслідок нашого незадоволення.

Тому що ми, з одного боку, вважали і завжди будемо вважати своїм обов'язком і приємністю заступатися за наших одновірців і захищати їх на батьківщині при наданій їм тепер правовій рівності з громадянами пануючої релігії, з другого — віддавши вірі і обов'язкам нашої корони усе, що їм ми були повинні дати, почали однаково також виконувати свої зобов'язання і щодо Речі Посполитої, з якою ми об'єднані зв'язками найтіснішої дружби і постійного нашого признання форми її правління, спокою і цілісності встановлених на останньому сеймі у Варшаві прав, найменше порушення яких щоразу будемо розцінювати як найбільшу кривду для довіреної нам богом держави.

Отже, враховуючи вдячність та розсудливість одновірних громадян Польщі, безперечно чекаємо, що вони охоче будуть поступати згідно з цим нашим маніфестом, складеним для справедливості, користі та щастя. Таким чином, проявляючи себе щирими синами православної церкви, вони стануть гідними нашого протегування, що продовжуватиметься і в майбутньому.

Даний у Петергофі, 9-го липня 1768 [року] від Христового народження, а нашого панування сьомого року.

Катерина

Місце печатки

№ 216

1768 р. липня 9. Кременчук. — Рапорт обер-коменданта Кременчука бригадира Василя Чорткова київському генерал-губернаторові Федору Воейкову про затримання полковником Чорбою отамана Семена Неживого з трьома гайдамаками.

Высочордному и высокопревосходителному господину генерал-аншефу, киевскому генерал-губернатору, Новоросииской губернии главному командиру и квалеру Федору Матвеевичу Воейкову от бригадира и правящего в Кременчуге за обер-коменданта Чертова рапорт
Господин полковник Чорба, прибыв сюда, в Кременчуг, привез с собою небезизвестного вашему высокопревосходителству разбоинической шапки атамана Неживого и при нем еще трех человек — его сотоварищей, о которых к вашему высокопревосходителству чрез нарочного пращика Декаю ошибкою репорт отправлен, при отправлении ж оного Неживого в Киев взятая с него скаска при сем к вашему высокопревосходителству в рассмотрение прилагается¹³⁸. Правящей же здесь, в Кременчуге, за плац-майора капитан Турченинов репортом ко мне представил, что в силе приказания моего гаидамацкой партии упоминаемой атаман Неживой с товарищи тремя человеками, что у них ни было осматриваны, у коих и найдены денег серебряной монеты сем рублей пятьдесят копеек, два червонца и два малыя ножа, из которых денег серебряной монеты для доволствия их в дороге, тож и ножи отданы командированному с ними в канвои гарнизонных баталионов фуриру Золотухину,

а два червонца при том репорте представлены ко мне, которые по получении представлены от меня с прежними сорок четырем рублями девяноста копейками в канцелярию Новоросийской губернии, означенной же гаидамацкой атаман с товарищи по забитии в ножные колодки при сем к вашему высокопревосходительству отправлены.

Июля 9 дня 1768 году.

За обер-коменданта бригадир
Василей Чертков

Помітка: Получен 15 июля 1768.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5525, арк. 4. Оригінал.

№ 217

1768 р. липня 9. Монастирище.— Рапорт генерал-майора Подгоричани кийвському генерал-губернаторові Федору Воейкову про затримання запорожців у районі Монастирища

Высокородному и высокопревосходительному господину генерал-аншефу, киевскому генерал-губернатору и разных ординов ковалеру Федору Ивановичу Воейкову генерал-майора и ковалера Подгоричани рапорт По силе ордера его превосходительства господина генерал-майора и разных ординов ковалера Кречетникова пойманные посланными от деташамента ведения моего разъездами шатающиеся здесь запорозцы тритцать восем человек да один дячек города Киева церкви Казанской богоматери Семен Лукянов, которой перва конфедератом был, а после того между гаидамаками сотником себя называл, при сем к вашему высокопревосходительству за караулом при порутчике Чалиновиче полку Ахтырского представляю. И как оные пойманы в три раза, то я об них, каковых они приводов и хто по именам и прозваниям, регистр прилагаю ¹³⁹ и с коих первие три человека и дячек многие здесь грабительства и смертныя убивства причинили, другие дватцать три сами к находящему у разъезду афицеру явились, а от них еще как и тем афицером спрашивано тамошних обывателей никакого грабительства и смертного убивства не зделано, да и без того их недавное прибытие сюда можна видеть, что при взятые их, кроме запорозкого ружья и пиков, ничего из грабительского при них не состояло. А пешие шатались, последние ж двенатцать человек; также как и первие, смертному убивству и грабительству извиняютца.

Ч[исла] 9-го июля 1768 году м. Монастирище.
Генерал-майор Подгоричани

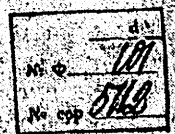
ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5522, арк. 1а. Оригінал.

№ 218

1768 р. липня 9. Київ.— Рапорт плац-майора Василя Лбова Кийвській губернській канцелярії про ув'язнення 74 гайдамаків у Києво-Печерській фортеці

Киевской губернской канцелярии в секретную экспедицию от киевских плац-майорских дел рапорт
Сего июля 8 дня прислано ис Полши пойманных гайдамак семдесят четыре человека, коим при сем именной список прилагается ¹⁴⁰, которые

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5522, арк. 1а. Оригінал.
Монастирище
Рапорт № 366 5/12
МЗ
Сего июля 8 дня прислано из Полши пойманных гайдамак семдесят четыре человека, коим при сем именной список прилагается ¹⁴⁰, которые
Львов
1768

Рапорт плац-майора Василя Лбова Кийвській губернській канцелярії про ув'язнення 74 гайдамаків у Києво-Печерській фортеці.

и содержатца в Киево-Печерской крепости под караулом, а пропитания никакова ниоткуда не имеют. О чем секретной экспедиции сим представляю, что повелено будет со оными чинить, имею ожидать резолюции ¹⁴¹.

Июля 9-го дня 1768 году.

Плац-манор Василен Лбов

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5516, арк. 1. Оригінал.
Опубл.: «Киевская старина», 1882, № 12, стор. 555.

№ 219

1768 р. липня 10(21). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до російського резидента в Туреччині Олексія Обрескова з повідомленням про захоплення під Уманню гайдамаків, серед яких були й запорожці, і наказом вжити заходів для переконання турків у тому, що напад на Балту вчинений без відома російського уряду

Копия с письма к г. Обрескову из Варшавы от 10 (21) июля 1768. На сих днях получил я известие, что под Гуманю наша партия нашла знатную и, думаю, главнейшую часть бунтующих здешних мужиков ¹⁴², сколь же скоро приблизились к ним наши войски, толь скоро посылали их уговаривать, чтоб они здались, не желая им зла делать, но сии бунтовщики на оное ружейными выстрелами отвечали, почему партия наша тотчас их атаковала и, не упустя ни одного, коих не побилла, всех взяла в полон, число ж сих взятых 938 человек, между коими действительно по нещастию нашлись 87 запорожских козаков, то есть разбойников, из Запорожья выежжих. Они все генералами нашими посланы в Киев для достойного наказания за их злодейство, которое, не сумневаясь, что, конечно, височайшей наш двор не учинить повелит. Протчие ж бунтующие, здешние мужики, 851 человек отосланы все к графу Браницкому, дабы он им пристойное наказание, как разбойникам, сделать велел. Сие же злодейство, опасаясь я, чтоб важных следствий не имело против Порты, понеже действительно местечко Балта ими разорено, а как сии разбойники, с коими находились и запорожские бродяги, разглашали везде, что они в отмщение наше действуют и с согласия нашего двора и что они в так глупую подлость уверили, даже и в самом местечке Балте, то и опасаясь я, чтобы оное неприятной импрессии в Порте не сделало, а разсуждаю об том по нижеследующему.

Сей ночи получен курьер от графа Браницкаго, которой пишет, что он посылал безо всякаго от себя письма в Балту освидомиться, было ли там какое разорение; с инструкцией толко своему посланному, что естли что таковое произошло и естли татары в отмщение думают войти в здешню землю, то б их от того уговаривать, представляя, что правление здешнее в том участия не имеет и что оно само повелело сих бунтовщиков, как злодеев и разбойников, везде сыскивать и наказывать. Сей же посланной, возвратясь к графу Браницкому, привез к нему письмо от аги турецкаго, находящагося в Балте, с коего я перевод при сем прилагаю и из коего усмотреть изволите не толко, что там произошло, но и что

уверены они, что все оное сделано нашими людьми, ибо имянно в сем писме говорится, что вышепомянутое разорение произошло от разбойников или россинских людей, коими разумеет тот ага запорожских наших бродяг.

Я сие все спешу вашему превосходительству сообщить, дабы вы могли, сколь возможно, Порту по всему оному успокоить, объявя ей, что я предписал уже нашим генералам везде сих запорожских разбойников сыскивать и поступать с ними как с злодеями и бунтовщиками ¹⁴³, а они, как уже вы выше видели, и против наших войск дерзнули в своем злодействе вооружатся. Сверх того не сумневаюсь я, что и от нашего высочайшаго двора все пристойные меры приняты будут для достойного наказания оных разбойников и для усмирения всех сих замешательств.

Известно мне, что паша хотимский и его секретарь не арестованы; как то ваше превосходительство считали и ко мне писать изволили. Ему и господарю молдавскому доставлены писмы мои, с коих копии я вашему превосходительству сообщил еще от 16 (27) апреля, а к первому было включено и писанное от меня к хану крымскому, ответы, писанные ко мне и к генерал-майору Кречетникову, я при сем от паши хотимскаго в переводах, а от господаря молдавскаго в копиях прилагаю. Сверх же сего имею вам сказать об паше хотимском; по верным известиям, что при переходе Днестра под Могилевым возмутителей барских, когда они в Молдавию ушли, не позволено им было от турков, то иначе учинит, как чтобы прежде потопили они в Днестре всю свою артиллерию, которое те возмутители и сделали ¹⁴⁴.

Заключение ж из сего ваше превосходительство сами легко можете положить, что естли могли турки принудить возмутителей артиллерию свою потопить, то могли они следственно и совсем тех возмутителей к себе не впустить или под караул забрать. И тако не могут по справедливости турки сказать, что мы возмутителей к ним вгоняем, а сами они их принимают, которое есть новым опытом, я считаю, недоброжелательства паши хотимскаго.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 931, арк. 76—77. Копія.

№ 220

1768 р. липня 10(21). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до генерал-майора Михайла Кречетникова про посилення розшуків і виловлення гайдамаків, що брали участь у нападі на місто Балта

Копия с письма к г[осподину] генерал-майору Кречетникову из Варшавы от 10 (21) июля 1768.

Понеже известен уже я подлинно, что татарское местечко Балта бунтующими здешними крестьянами разорено, в коих всех беспорядках и наши запорожцы участие имеют, и понеже и то знаю, что одним сим последним татары вышеписанное разорение причитают, то надлежит нам строгости против сих разбойников и для сиску их старание приумножить. И тако прошу, естли оные где еще есть или где слышно, то посылать туда для разбития их и забраня партии, к чему можете употребить

бить находящихся при вас гусар, а как здесь слышно, что их теперь немалая будто часть находится под Белою Церквиею, то до самой до оной прошу дослать шквадрона два или три, которые бы тамошние окружности очистили. Тоже и князю Мещерскому повелеть надлежит, чтобы он около себя, естли таковые бунтовщики случатся, за ними посылал партии или, в случае надобности, и сам ходил, да и где инде услышите в вашей стороне, то ловить их немедленно посыланте, которое и во всех частях своей команды прикажите, отсылая наших запоросцов под караул в Киев, но спрашивая и розыскивая прежде, по чьему повелению они здес, сколько их и кто ими командует, стараясь как возможно того командира поймать, а здешних мужиков по-прежнему отдавайте для наказания графу Браницкому. Сию строгость нам необходимо употреблять надлежит и сколь возможно разглашать в публике, которое и прошу чинить, дабы чрез то Порты увериться могла, что наш двор не имеет участия в своевольном поступке запорожских разбойников и в разорении Балты.

При сем прилагаю перевод с присланного известия к графине Мнишековой, камергерше литовской, из ея деревень, в здешней Украине лежащих, о беспорядках, учиненных запоросцами. Сии известия стары и уже гуманская часть сих бунтовщиков разбита, однако посылаю к вам оные с тем, что может быть они еще к чему вам служить могучи для сискания достальных сих разбойников.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 931, арк. 85. Копія.

№ 221

*1768 р. липня (10) 21. Поділля.— Лист невідомої особи до не-
встановленого адресата про повстання гайдамаків в Умані
та інших місцевостях і розправу над ними російських та поль-
ських військ*

Z Podola die 21 iulii 1768 [roku]

Na Ukrainie na mil 30 po większej części puste miasta, miasteczka i wsie przez chłopstwo zbuntowane, przez zagranicznych kozaków i hajdamaków siczowych i innych spustoszone. W samym Humaniu, mieście imć pana wojewody Kijowskiego, za zdradą pewnego atamana Gonty nazwiskiem 12 000 ludzi wycięto, to jest Żydów 7000 a katolików 5000, między którymi znajdujących się sekretarza i podskarbiego tegoż imć pana wojewody z żonami i dziećmi zamordowano. I lubo tych hultajów wielu już zgubiono przez wojsko moskiewskie i kommandę imć pana Branickiego, łowczego koronnego, jednakowoż ze 2000 wykradłszy się uszło na Polesie w lasy. Obawiać się przeto potrzeba, aby i ci wypadając podobnych nie czynili exorbitancji.

ЦДІА у Вільнюсі, ф. 1135, оп. 4, спр. 361, арк. 30 зв.— 31. Засвідчена копія

Переклад

З Поділля дня 21 липня 1768 року.
На Україні на [території в] 30 миль більшість пустих міст, містечок і сіл, опустошених повсталим селянством, закордонними козаками, січовими гайдамаками та іншими. У самій Умані, місті його милості пана човими гайдамаками та іншими. У самій Умані, місті його милості пана кийського воеводи, через зраду одного отамана, на прізвище Гонта, вирізано 12 000 людей, а саме: 7000 євреїв і 5000 католиків, серед яких були вбиті секретар та підскарбій цього ж його милості пана воеводи разом з дружинами та дітьми. І хоч вже багато тих гультяїв знищено московським військом і командою коронного ловчого його милості пана Браницького, однак близько 2000 [чоловік] втекло і пішло в ліси на Поділля. Через це треба побоюватися, щоб і ці, роблячи вилазки, не чинили подібного свавілля.

№ 222

*1768 р. липня 11(22). Тульчин.— Рапорт генерал-майора Ми-
хайла Кречетникова графові Микиті Паніну про заходи, які
вживаються проти конфедератів і гайдамаків на Правобереж-
ній Україні*

Копія с репорта генерал-майора Кречетникова из местечка Тулчин от 11 (22) июля 1768 года.
После отправленного от 29-го числа прошедшего месяца моего последнего курьера, что здесь происходила, вашему сиятельству имею чест донест.

30-го числа я вступил в местечко Тулчин и тотчас, списавшись с графом Браницким, 3-го числа сего месяца для свидания к нему поехал желая и думая лутчее сведение от него о состоянии за границею возмутителей иметь, но и от него ничего лутчаго не получил, как только что двинулись к стороне Хотина и живут: маршалок Красинский — в деревне Окуневце, а Пулавской — в Романовце, и при них действительно меньше тысячи человек находится и при том уведомляют, что все они там живут с необычайною дороговизною, чрез что уповат надлежит, что долго держатся в тех границах они придут не в состоянии, для наблюдения коего ежевременно мои разведыватели там находятся, а подчасей же литовской, где оной находится, того еще как граф Браницкой, так и я известия не имеем, а однако ж уповаем на сих днях оной получить. Ехав к графу Браницкому, чрез него вашего сиятельства от 24 июня (5 июля) письмо я получил, коим изволите предписывать о здешних возмутительствах меня жду крестьянами, и прилагаю тем две записки под литерой А и В: о притячине сих возмущений, о чем пространнее ниже донест имею. В сем же письме изволите препоручат в наблюдение сеймики депутатские Житомирской и Винницкой, кои б должны были быт 4 (15) сего месяца, а как я накануне то письмо получил, то уже я не был в состоянии ничего в том предпринять, однако ж, возвратясь от графа Браницкой, 5-го числа в оба сии места для проведывания, что там делалось, послал, ис коих мест

взбунтовалис и пришли в непослушание, кои, возвратясь, меня рапортировали, что они, приехав с самими теми посланными от их господ, нашли крестьян, всех живущих в домах своих спокойно, и работу работают и управляемы своими войтами, потому что все их диспозиторы разбежались, а сии диспозиторы прибыли, то они непрекословно послушными остались и весьма таких просителей у меня много было, но только ни один крестьянского возмущения не доказал, так как и грабительства от гайдамаков весьма удивительным образом происходило, между прочими подобными случаями об одном вашему сиятельству донест имею. Милях в пяти или шести разстоянием от меня приехал только один гайдамак и разграбил местечко, убил двух шляхтичей и двух жидов, а ему ни один человек супротивления не делал, а он, будучи только сам-один, страшая будто бы несколько за ним шли, но по щастию на тот час едущие ко мне из Бердичева с рапортами два мои казаки в то местечко приехали и, увидя сие разорение, его поймали, кои и оказался, что он здешней казак, коего я отослал к графу Браницкому, и таковых разных случаев у меня более нежели дватцать случилось, по каковой их безразсудной робости и от гайдамаков охранит трудно.

Теперь же имею донест, что и самые гайдамаки истреблены и уже 17 человек наших запоросцов добровольно сами явились, потому что, увидя главнейшее разрушение, не могли болше держатся, а ежели теперь где и есть гайдамаки, то разве таким случаем, как выше донесено.

Что принадлежит до местечка Балта, то третьяго дня полковник Гурьев при рапорте представил ко мне доношение, поданною к нему того местечка от греков, с коего точную копию вашему сиятельству при сем прилагаю, но уже сии запоросцы, думая, что все забраны и отосланы в Киев.

А что принадлежит до обхождения с турецкими подданными, то по силе вашего сиятельства предписания исполняется и всем подчиненным накрепко подтверждено, также и с графом Браницким о том говорил, кои и обещался дружески по поводу сего дела писать. При том же имею чест представить и просить вашего сиятельства на то распоряжение, как ныне приближается время быт сеймикам пред сеймом, то котораго числа по новому праву быт должно, а в календаре написано оным быт августа 22 числа их штиля, также котория сеймики мне в наблюдение ваше сиятельство определит изволите и естли определены будут мне, например, в Белзе, Луцке, Влодзимирже, Житомире, Виннице и Каменце, то прошу о том меня уведомит, то б я, распределяя в здешней стороне из войск моих кавалерию и управяс в вышедонесенных делах, пошел бы в ту сторону и намерены взять мою квартиру в местечке Рувном близ Олики, чрез что и буду в середине всего корпуса, буде ж ваше сиятельство — первыя три сеймики отдадите в наблюдение кому-либо другому, а не мне, а останутся у меня последние, то я за удобное для себя в квартиру места почитаю быт в Заславе. При том же покорно прошу предварит меня, какия вашему сиятельству потребны имет наблюдения при сеймиках и что на оных делать надлежит, чтоб я мог заблаговременно к тому свои меры взять, и шляхетство наклонят.

О поступке митрополита рускаго господина Володковича. Ныне окзалос чрез взятого его камисара и его ж полковника казацкого, кой последней допросом у подполковника князя Мещерского показал, что

митрополит всех своих казаков конфедератам добровольно дал, но и всеми силами им помогать старался, и что по приказу ево, комисара, и его брата курниеров моих взял и при взятые курниеров одного казака убили да другого тяжело ранили, коего еще живого с мертвым закопали в землю, а комисар показал, что он все то делал по воли митрополита и что митрополит приказывал высылат по разным дорогам проводить о промитающих российских людях, чтоб всех их ловит и разбиват. Я по силе езжающих вашего сиятельства писма в деревни его, кои не весьма в дальном разстоянии от меня лежат, посылал, но только в них уже митрополита не нашли и головой в деревнях ево все пусто, потому что он сам, выбравшись, со всем уехал в литовские деревни за Овруч, а в сих толко найдено несколько скота и еще сущая домовая безделица, кои ничего не значущие, но чтоб сей злостной человек не был без наказания оставлен, то я намерен, когда Харьковской полк прибудет и част оног поставлена будет в Овруч, то тогда его наказав, чтоб он возчувствовал за свои дерзкие и безчеловечные дела, комисара ж з братом по фамилии Каминских, кои оба у меня содержатся под караулом, и из них один по взятии курниеров с митрополитскими казаками соединился и был ротмистром, кои и взят в плен в Бердычеве, а другой, будучи комисаром из деревень, им помогал. Сии ж оба ест сущия безделники и во всем здешнем округе весьма в таковых делах знаемые, то не изволите ли приказат их сообщит со взятым в Баре попом и отправит в Киев.

Попа Марека граф Апраксин с полковником Вейсманом ко мне отправил, коего я, получа з Белскою ландмилицкою командою, в Киев отправлю и туда напишу, чтоб впред до моего писма под крепким караулом его содержали. Вашего ж сиятельства покорно прошу меня уведомит, как вы изволите приказат в Киеве ль его содержат или дале куда отправит.

Ваше сиятельство повеление дали графу Апраксину, чтобы сыскал господина Поморского и ко мне отправит, а отсел в Киев и в Сибирь. Но граф Апраксин пишет ко мне, чтоб я его от графа Браницкого требовал, кой мне объявил, что он к вашему сиятельству об нем писал с прошением о избавлении его от того наказания, во ожидании чего он еще не искал, в следств[вии] чего имею ожидать от вашего сиятельства по сему делу повеления.

Архив МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 54—65. Копія.

№ 223

1768 р. липня 11 (22). Пожонь.— Розпорядження Угорського королівського намісництва Ужанській жупі про посилення охорони кордону в зв'язку з повстанням у Польщі та можливим переходом повстанців на територію Угорщини

Illustrissimi, reverendissimi, spectabiles, ac magnifici, perillustres item et generosi domini nobis observandissimi! Suprema armorum cesareo-regiorum in Hungaria praefectura sub 19 labentis mensis consilio huic locumuli regio suo modo insinuavit, eos et

них з нього солдат для нагляду при кордонах королівства, і робили надалі все те, що потрібно, бо тим впевненіше в своєму середовищі вони змогли б розпоряджатися, чим певніше буде вона сама [Королівська намісницька рада], а також Найвища військова префектура, чого неминуче вимагає сама справа публічної безпеки. Ці вищезгадані їх милості щодо таких розпоряджень будуть якнайшвидше давати істотні та другорядні інформації цій Королівській намісницькій раді. І, нарешті, якщо їх милості панове одного разу вже прийняли якихось [осіб] з Польського королівства у цей комітат або приймуть, то вони вишлють їх список з відбиттям печатки і поясненням причин прийняття. Разом з цим різним способом будуть прагнути, щоб ті, які прийшли, не вчинили чого-небудь згубного для публічного порядку. Якщо щось вони помітять, тоді згідно з обставинами нехай також без зволікань повідомлять про те Королівську намісницьку раду через спеціального посланця.

Дано з Королівської намісницької ради, що відбулася у Пожоні дня двадцять другого липня тисяча сімсот шістдесят восьмого року.

Вищеназваних ваших милостей готові до послуг

граф Микола Пальфі
Франциск Гатос

На звороті: Найяснішим, високоповажним, достойним і вельможним, найсвітлішим, а також і шляхетним нашим панам надзупанові, віце-зупанам, суддям, урядникам та всім панам прелатам, баронам, магнатам і дворянам Ужанської жупи, нашим вельмишановним панам.

Левковія
Лемес

№ 224

1768 р. липня 12. Канів.— Свідоцтво, видане мешканцями Канева отаманові Семену Неживому про те, що він не чинив їм кривди

Благородному господину атаману куреня Уманського Войска Запорожського Семену Неживому от мѣщан і козаков каневських дається свѣдѣтельство

За прибитієм к нам з войском до Канева, которому наши козаки каневскіе, видя свою нужду и близкую смерть (і протчих христіан), доносили ему, атаману, чрез посланного от них с таковым резонем, что господа наши каневскіе, в замку обрѣтающіися, совѣтовали между собою не премѣнить никакого же намѣренаго дѣла, оних козаков прежде атаманов, а потом рядовых, обрѣтающихся между собою, отобравшы оружя от них, выгубити смертно. І с тою причиною, слышачи от нѣкоторых таковую нечаянную смерть, не токмо на себе, но и на протчих христіан оніе каневскіе козаки просили вышепомянутого атамана от Войска Запорожского, дабы прыбыл к нам на помощь, а за прибитієм его к нам старшина наша каневская заперлася в замку Каневском, так губернатор, яко і порутчик, еще прежде прихода его, атамана Войска Запорожского, но токмо слышачи о оном войску за нѣсколько недель, то вышепомянутой атаман послал до замку тры разы команды своей з писанієм козака, даби оніе каневскіе господа не опасовалися никаковаго разоренія от них, но токмо посовѣтовать между собою желал; на то отвѣтствовали, что оны готовы до бытвы і по тим трем посланкам, видя

их, протвѣрных, приказал атаман войсковій двор порутчиков согласно с командою своею пустій запалить, от котораго то і замок загорѣлся, и в то время господа каневскіе з войском полским і козаками каневскими з двору уступили. По виходѣ же з замку козаки от поляков отлучили і прилучилися к командѣ вышепомянутого атамана і были при командѣ его (той де вышепомянутой атамана), будучи в городѣ нашем Каневѣ, жителем здешным каневским никаковой обыды не дѣлал, но токмо кто по возможности своей от мѣщан каневских, что імѣл, тым войсковых козаков кормил, збытков і грабытельства христіаном никаковаго не дѣлал, в том мы ему, атаману вышепомянутому Войска Запорожского, козаки і мѣщане каневскіе даемо квѣтанцію с подписанієм рук наших во свѣдѣтельство.

В Каневѣ іюля 12 дня року божия 1768 дана.

Яко же не умѣтніи писанія кресты святія саморучно полагаем: Леско Сало, атаман козацкій, Олексѣй Галушка, атаман, Іван Пійко, атаман, Іван Сѣкан, атаман, і всѣ рядовіе казаки, мѣщане: Василь Куценко, атаман городовій, Яков Сѣренко, Семен Ковалскій, цехмистр, Прокоп Лазоренко, Тymoшык Крамар, Гаврыло Ворушыленко, Самуил Костенко, Андрѣй Кусенко, Стефан Кривошія, Даныло Верхогляденко, Андрѣй Гребеных, Мыхайло Кожемяка, Даныло Завгородній і вся громада каневская.

ЦДДА УРСР у Києві, ф. 53, оп. 1, спр. 5525, арк. 11. Оригінал.
Опубл.: «Киевская старина», 1882, № 8, стор. 308—309.

№ 225

1768 р. липня 12. Петербург.— Указ Катерини II кошовому отаманові Петру Калнишевському про приборкання запорожців, які брали участь у гайдамацькому русі

Божиею милостию мы, Екатерина вторая, императрица и самодержица всероссийская и прочая и прочая и прочая нашего и. в. подданому Низоваго Войска Запорожского кашевому атаману и всему Войску Запорожскому наше и. в. милостивое слово

Мы с крайним удивлением уведомили называють себя и подписываются: Максим Железняк, Андрей, атаман каневскій куренный, Никита, атаман, Швачка, журиловскій куренный, и Андрей Однодум, во рвавшись недавно в Польскую Украину, производят там безчисленные грабежи, насилия и убийства, как то случилось с целым городом Каневым, и что та партия приводит еще в согласие с собою польских крестьян благочестиваго исповедания, обольщая их ложным и коварным предявлением, будто она прислана по указу нашему от тебя, кошеваго атамана, и всей старшины для освобождения православных из-под ига римскаго дворянства и от барских конфедератов; ибо мы отнюдь не можем себе вообразить, чтобы ты, наш верной кошеваго атамана, и все наше верное Низовое Запорожское Войско могли пренебречь и позабыть подданической и присяжной к нам долг до своевольнаго и непростительнаго отправления некоторой части войска вашего в соседственную и дружественную нам область, каковою была по сю пору и ныне непременно есть Речь Посполитая Полская, на опустошение ея огнем и мечем,

В такое особливо время, когда мы новым трактатом целость ея волности законов и владений единожды навсегда торжественнейше гарантировали и потому действительно защищаем ея силами нашими от внутренних ея возмутителей. Мы думаем, паче полагаясь надежно на твою, кошеваго атамана, войсковой старшины и всего войска испытанную верность, что шатающаяся в Польше партия состоит из толпы бродяг и некоторых разве своевольно на грабеж отлучившихся козаков. В сем мнении повели мы всем нашим в Польше и на границах воинским командирам разгонять и изытреблять вконец, без всякой пощады, помянутую толпу сущих разбойников, убийц и зажигателей.

Но как однако ж при всей справедливости сих строгих мер не может человеколюбивое и матернее наше сердце дать оным места без внутреннего оскорбления и без испытания наперед легчайших средств к сокращению зла со всевозможным и самых виновных помилованием: то и восхотели мы чрез сие поручить особливому твоему, кошеваго атамана, всей старшины и всего нашего вернаго войска попечению, чтоб вы с своей стороны в деле, которое долженствует толь близко трогать подданческую вашу верность и присягу, все соединяя лутчее ваше уразумение и все силы, постарались вызвать из Полши всех ваших козаков, ибо скорое раскаяние может еще по крайней мере уменьшить к ним тягость праведнаго нашего гнева; напротив, чего с теми, кои, упустия настоящее время милосердия, станут возвращаться в жилища ваши от одной неминуемой гибели, имеете вы тогда, помятуя долг верности и присяги, поступить по всей строгости ваших обрядов, как с истинными разбойниками, нарушителями народной тишины и врагами отечества. Равномерно повелеваем мы вам отыскать первых подговорщиков и, посадя их под крепкой караул, донести нам о всех обстоятельствах, сии подговорщики заслуживают сугубое пред другими наказание как для того, что они притчиною и орудием были злодейства товарищей своих и поноснаго на все войско безславия, так и потому, чтоб казнь их обратилась другим в пример и страх.

В прочем из матерняго нашего благоволения и милости к верному нашему Низовому Запорожскому Войску повелеваем мы ему для собственной его пользы и благоденствия жить в покое, тишине и добром согласии как между собою, так и с окрестными народами. Повиновение от войска в сем случае высочайшей нашей воле будет мерою возрастания к нему наших монарших щедрот, а преступление, напротив, вынудит из нас неприятную крайность справедливаго наказания, которое мы в состоянии всегда дать чувствовать в полной мере. Мы не ожидаем однако ж никогда сей крайности, и для того пребывая в лутчей надежде на подданническое послушание и верность всего нашего Низоваго Запорожскаго Войска, а особливо на твое, кошеваго атамана, и всей войсковой старшины похвальное и ревностное попечение, о содержании повсюду добраго порядка пребываем взаимно вам всем императорскою нашею милостию благосклонны.

Дана в Санкт-Петербурге 12-го июля 1768 года.

По имянному е. и в. указу подписана по сему

Граф Никита Панин
Князь Александр Голицын

ЦДВІА СРСР, ф. 44, оп. 3, спр. 28, арк. 6—7. Копія; ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 227, арк. 128—129. Копія.

1768 р. липня 12. Петербург.— Указ Катерини II графові Петру Румянцеву з повідомленням про надіслання 200 примірників маніфесту, який закликає боротися з гайдамаками, а також з наказом брати від польської шляхти, що тікає від гайдамаків у межі Російської держави, письмові зобов'язання

Божиею милостию мы, Екатерина вторая, императрица и самодержица всероссийская и прочая и прочая нашему генералу-аншефу и малороссийскому главному командиру графу Румянцову

При обратном из Военной коллегии отправлении последняго курьера вашего не было времени ответствовать обстоятельно на доношения ваши от 15-го и 19-го июля, но как не оставил однако ж тогда наш действительный тайный советник граф Панин сделать вам предварительное сообщение о наших мнениях, то и подтверждаем мы сим все от него к вам писанное и в дополнение к тому вступим здесь в дальнейшая разсуждения и по поводу новой вашей реляции от 23-го числа. Бунт полских в Украине и Подолии крестьян должно считать следствием Барской конфедерации, ибо тут фанатизм католиков возбудил ствием Барской конфедерации, тем больше, что они сугубо еще поравной и в наших единоверных, тем больше, что они сугубо еще побуждены быть могли как мстительностию за причиненное насилие и обиды в Матренинском монастыре, так и обольщениями прокравшихся к ним запорожских своевольников, коим нетрудно было возмутить чернь ложным предьявлением присылки своей противу барских мятежников по указу нашему.

В изтребление фанатизма, а с ним вместе и других двух причин разсудили мы за нужно публиковать особливою на имя единоверных наших манифест. Здесь следует двести печатных экземпляров онаго, кои вы сколко можно более за границею обнародовать имеете. Мы надеемся, что сей манифест скоро произведет желаемое действия и что по крайней мере крестьяня, из простоты к запорожцам приставшия, скоро обман свой увидят. Равныя экземпляры посланы в Киев, к генерал-губернатору Воейкову, и в Варшаву, к послу князю Репнину, для равномернаго по земле в нужных местах разсеяния.

Сверх того, чтоб в разсуждении запорожцов самых, кои по всем обстоятельствам главныя злу начинщики, с достоверностию спознать, всем ли они Кошем согласны были на отправление в Полшу шайки своей или же только некоторыя из них своевольники сами собою дерзнули на шалость без ведома кашеваго и старшин, отправляется ныне в Кош грамота наша, с которой здесь для вашего известия копия прилагается. Вы не оставите согласовать по оной примечания и поступки ваши, дабы с сей стороны истинну открыть и пресечь размножение пламени.

Собственныя ваши, в самом начале суматохи принятыя воинскія меры свидетелствуют нам и искусство и усердие ваше, почему всемилостивейше и апробуем мы их, ссылаясь впрочем на данныя вам чрез Военную коллегию наставления и рекомендуя только наивящее употребить к тому попечение, чтоб при сохранности границ наших от беспокойств как можно скорее прекратить в смежности оных волнение

польских крестьян и чтоб особливо захватить в руки шатающихся между оными запорожцов.

Касательно первого из сих намерений, имеете вы примечать, какое произведет действие обнаруживаемой чрез вас манифест и к нам о том доносить, а в последнем можете вы посылать в польския границы нужная воинския команды и употреблять оными силу, естли необходимо надобно будет для получения оттуда запорожцов, а чтоб ваши разпоряжения действительнее еще быть могли, надобно вам по воззребованию нужды и важности обстоятельств уведомлять об оных заранее киевскаго генерал-губернатора и командующих в Польше генералов чрез воззновение с ними кратчайших и удобнейшим путем непосредственной переписки, ибо таким образом согласныя со всех сторон меры и подвиги могут смущению скорейшей конец сделать. Сие самое взаимное сношение предписали мы ныне и киевскому генерал-губернатору, и командующим в Полше с вашей стороны генералам.

Равномерно апробуем мы учиненное вами определение о выбегающих под покровительство наше поляках. Продолжайте тем и далее, но с изъясненными вам от действительнаго тайнаго советника графа Панина осторожностями, то есть отбирая у них ружье и все другия военныя снаряды, наказывая, чтоб жили в совершенной тишине, и требуя напоследок, чтоб каждой под присягою открыл вам, не подписался ли он волею или из принуждения под Барскою или другою какою конфедерациею в противность последняго Варшавскаго сейма ¹⁴⁶.

Кто принесет в том признание свое, должен будет сделать и записать в ближнем полском городе формальной рецес в опровержение поступка своего и с обещанием верности к королю и республике и совершеннаго навсегда повиновения к узаконениям и конституциям Варшавскаго сейма 1767-го и 1768-го годов. Кроме сих рецесов, имеете вы еще от всех в границы прибегающих поляков требовать без изъятия в замену дозволяемаго им покровительства писмянных на польском языке обязательств по присылаемой к вам форме от киевскаго генерал-губернатора, о чем ему сего же дни рескриптом нашим (с коего здесь для известия вашего копия) и повеление дано ¹⁴⁷.

Дан в Санкт-Петербурге 12-го июля 1768 году.

По имянному е. и. в. указу.

Гр. Н. Панин
К. Н. Голицин

ЦДВІА СРСР, ф. 44, оп. 3, спр. 28, арк. 1—3. Оригінал.

№ 227

1768 р. липня 15. Глухів.— Рапорт графа Петра Румянцова Військовій колегії про розгром полковником Протасовим гайдамацьких загонів Журби і Швачки на Правобережній Україні

В Государственную военную коллегию рапорт
При распоряжениях, кои мог я учинить на случаи дошедших ко мне известии о смятениях пограничных польских, произведенных от вторгнувшихся туда своевольных запорожских гайдамак, донесено уже от меня оной коллегии от 23 минувшаго июня, что я принужден был, по-

лучая всечасно жалостыя известия о умножении силы и безчеловечных тыранств сих разорителей над поляками и жидами, командировать в Польшу полковника Протасова с его полком Московским карабинерным для истребления шайки разбойничей. Теперь долженствую представить уведомление о успехе отправленной команды. От 9 числа текущаго месяца тот полковник Протасов прислал ко мне репорт, что он, вступя в Польшу и разведавши, что собрания таковых разбойников: одно — в числе трохсот человек состоит в селе Блощинцах разстоянием от Белой Церкви в 15 верстах, а другое — вблизи местечка Богославля, также в несколки стах человек и руководствует оним атамани: в 1-м — Журба, во 2-м — Швачка. Учинил на их нападения в обоих местах и разбил сии обе партии. В помянутом селе Блощинцах, хотя сии разбойники покусились было воспротивляться оборонительно, однако ж не имели в том успеху и ни одного не повредили человека, а на месте их убито до тридцати с атаманом Журбою да поимано шестьдесят четыре человека, протчие же разбежались. Причем взято четыре знамя, две медных пушки и одна чугунная да гаковниц железных пять. Тоже, не доевжая местечка Богославля, настигнутых другою партию злодеев взято шестьдесят восемь человек с двома знамями, при упомянутом атамане Швачке, которой после допросом показал, что они будто от запорожскаго полковника Максима Железняка с атаманом Неживым посланы по всей Полскои Украине для истребления поляков и жидов, которых он во многих местах и истребили, а Железняк сию де посылку чинил якобы по указу. В ватагу ж их приставали польские разнаго звания люди и ка[за]ки.

Третья же их партия, по показанию сего поиманнаго атамана, с атаманом Неживым ныне находится в Чигринщине, а сам полковник Протасов с болшою партиею в Умане, куда для поимки реченны полковник Протасов с отправления ко мне репорта взял поход, а я еще ему наивышше подтвердил, чтоб он преследовал своих своевольных злодеев до последнего оних истребления. Тут же, поелику он требовал от меня резолюции, что чинит с отобранными пожитками, которые, опознавши, возвращения поляки ищут. Так как и усмирить собственных их подданных, делающих мучительство и смерт[но]е убийство своим владелцам, я предписал, если кто удостоверит истинным доводом, что у него то пограблено, таковым опозна[н]ое все отдавать за росписками их и свидетел[ствами], а во всех деревнях подтверждать объявления, которые уже от его, Протасова, там и учинены, чтоб подданные отложили взятой мят[еж] с причины ложных внушения от людей своевол[ных]. Причем и ожидать можно, что взбунтовавшие подданные обратятся конечно к прежнему послушанию, увидев, что ободрители их на возмущение истребляются как злодеи погубления достойные. Кроме же объявленных разбойнических партии в той окружности противных конфедератов зборищ, он, полковник, ни собою ни по слуху не приметил, а поиманных разбойников числом сто тридцать семь человек отправил он, Протасов, всех за караулом в Киев к господину генерал-аншефу и киевскому генерал-губернатору Воеикову. О чем всем в Государственную военную коллегию репорту ¹⁴⁸.

1768 году [ию]ля 15 дня из Глухова.
Помітка: Получено августа 2 дня 1768 году.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 816, арк. 33—34. Оригінал.
Опубл.: «Киевская старина», 1882, № 8, стор. 549—551.

Граф Румянцов

1768 р. липня 17(29). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до генерал-майора Михайла Кречетникова про розташування військ для боротьби з гайдамаками на Правобережжі

Копия с письма к г. генералу-майору Кречетникову из Варшавы от 17 (29) июля 1768.

Еспорт вашего превосходительства от 11 (22) июля с подпоручником Ермолиным мной получен, на которой следующее сообщить честь имею.

С расположениями вашими о войсках я согласен с тем прибавлением, чтобы теперь не трогать в их позициях полковника Озерова, которой как расположен, вам известно, и подполковника Гиршейта, которого, разделяя, граф Апраксин поставил в Санок и в Пилзне для удержания там спокойствия, а сам пошел к Кракову, дабы движениями в настоящее время не сделать как дыры, в которую б из турецких границ возмутители назад, сюда в землю, ворваться могли. Решительное ж положение о всем сделать будет можно вскоре, понеже считаю, что прежде еще получения вами сего письма вам уже последние намерения возмутителей известны будут по возвращении к вам господина Пулавского, коего вы, по первым моим письмам выпустя, отправили к его отцу и к прочим начальникам возмутителей, а понеже он, господин Пулавской, взялся стараться о приведении их к послушанию, то хотя б он в чем и не предъупел, однако за сие намерение, естли он сходно с оным поступать станет, надлежит ему всякую ласку показывать, оставляя его на воле и не делая никаких оскорблений. Примечу я то вашему превосходительству касателно до расположения ваших войск, что по уважениям к Порте Оттоманской, которые необходимо наблюдать нужно, не надлежит, чтоб войски ваши стояли ближе от границ, как милях в трех или четырех, а разъезды толко надобно посылать под самую границу и безпрестанно их делать, дабы чрез них верные известия иметь о движениях возмутителей, естли б они вознамерились назад, сюда в землю, прорваться.

О бунте мужиков имею то сказать, что, конечно, страх умножал объекты и что несумненно называемые здесь гайдамаки, то есть как здешние украинские, так и наши запорожские казаки, главнею долею сие замешательство причинили, однако не можно, чтобы мужики где притчиною не были страха их помещиков и бегу управителей, понеже нелзя думать, чтоб так великое число дворянства и жидов разбежалось от единых слухов, но как бы то ни было, естли оно почти кончено, как вы изволите говорить, то уже и все желаемое сделано. Естли же оно, волнение, потянется к Чернобылю, Овручу и Полесью, как то здесь в публике говорят, то изволите ко усмирению онаго Харьковской гусарской полк употребить на основании в предъидущих моих к вам предписанном, а сей полк, естли еще не вступил в Полщу, то уповаю, что немедленно вступит.

Наказание, учиненное метрополиту Володкевичу, уже довольно и прошу ваше превосходительство приказать войскам из его деревень выступя, оставить их и его особо в покое и более никаких отягощений

не делать. А хотя ваше превосходительство и пишете, что ничего почти в тех деревнях не найдено, однако с другой стороны известно мне, что много разных вещей забрано в оных деревнях, из которых известия я при сем к вам экстракт прилагаю и тако рассуждаю, что к вам неверные репорты дошли, в чем советую осмотриться. Что ж принадлежит до комисаров его метрополита, называемых каминских, то можете их с прочими пленными отослать в Киев. Не считал я, чтобы так поздо к вам мое письмо об депутатских сеймиках дошло, однако все уже оное миновалось благополучно и без возмущения и тако более и говорить об сем нечего. Что же касается до письма господина Якубовского, креатура воеводы киевского, то весьма натурално, что он добрые намерения и старания своего протектора возглашает, но я доброжелательство воеводы киевского уже довольно знаю.

Об Поморском известен я чрез графа Браницкого, что он уже к вам его отослал, об попе ж Мареке в Киев повеление будет наслано прямо от височайшаго двора, а что команду Белевского полку отпустить изволите, то весьма изрядно и сходственно с предъидущим моими к вам писмами, но изволите приказать обождать сим отправлением, ибо есть в Луцке несколько пленных, взятых князем Прозоровским из партикулярных здешних войск, которых звелю чрез острог в Полонне отправить, а вас прошу, получа их, под присмотром той же белевской команды в Киев отослать запоросцев и самих являющихся в Киев же отослать, но допросить прежде и сколь возможно доведаться, сколько их здесь было, по какому повелению и под чьею командою: что ж вам по сему известно будет, о том мне прошу дать знать.

Сеймики для выбору послов на сейм по последней конституции должны держаться 15(25) сентября. Ваше превосходительство в своем ведомстве будете иметь винницкой, житомирской, каменецкой, луцкой, галицкой и русской в Вишне, но сверх того некоторая часть вашей кавалерии будет отделена и к другим, на Харьковской же гусарской полк к тому времени вам считать не надлежит, ибо он употребится в Литве к сеймикам Мозырскому и Рогачевскому. Равным образом к тому же времени надобно будет в Литву отослать один полк донских козаков и тако надлежит вам всех ваших козаков в готовности в кордоне вашем иметь, и из отдаленных разсылать, об том вперед вашему превосходительству сообщу.

По притчине доношения христианских обывателей местечка Балты, присланнаго к полковнику Гурьеву, имею вам сказать, что не надлежит им писменнаго ответа делать и ни в какую переписку с ними не вступать, а естли кто еще от них при вашем корпусе есть из тех, кои сие доношение принесли, то изволте приказать им словесно отвечать, что естли были подлинны запоросцы участниками во всем приключившемся в Балте, то не толко наш высочайший двор сих дерзостных, наглых и своевольных поступок не подкрепляет, но напротив велено вам везде их сискивать и ловить для учинения им достойнаго наказания за их разчески доказать Порте Оттоманской наше дружелюбие и охоту к удержанию с нею согласия и добраго соседства, а понеже сие местечко лежит на самой границе и есть некоторая часть его обывателей уже на полской стороне, то естли сии, принадлежащие к Полше, какие жалобы

имеют против возмутителей и защиты от них желают, то б адресовались к графу Браницкому, генералному региментарю здешней коронной армии, а что мы в оное во все нимало не вступимся да и действительно не изволите туда никого посылать, хотя б там и возмутители были и нимало во все оное не мешаться, дабы не дать подумать туркам, что мы какое ни есть участие имели в поступке запоросцов и подкрепление делаем ими начатой сумятицы, впротчем естли бы там возмутители умножились и нужно б было в ту сторону кого послать, то изволите согласиться с графом Браницким, чтоб он туда от себя кого послал ис своими людьми, дав ему знать о притчине, по которой мы того учинить не можем.

Мы уж видим собственными нашими глазами то, чего мы опасались: все деревни епископства Владимирскаго, одним словом сказать, всего лишены 12-го июля двести человек россииских войск, прибыв с казаками в Влодимир и Купечов, забрали там не только серебро, медь, олово, экипажи и все мебели, но також взяли со всех генерално мыз волов, лошадей и всякаго рода скот. Видя сие разорение, ходил я к командиру и просил его менажировать по крайней мере церковные имении. Правда, что церковь в своих украшениях никакого урону не претерпела, но что касается до деревень, то я ничего не мог выпросить, после сего первого разорения возпоследовало другое, ибо, прибыв туда другой дещашемент, забрал все остатки в мызах, угрожая забрать для себя весь новой хлеб, и может быть в сем виде и прибыл оной во Влодимир и там остановился. Мужики, прикащики деревень и жида-корчмани, быв уstraшены, может быть вскорости все разбегутся.

Архив МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 73—79. Копія.

№ 229

1768 р. липня 18. Переяслав.— Лист переяславського єпископа Гервасія до генерал-майора Михайла Кречетникова про утиски з боку конфедератів на Правобережній Україні

Превосходительный господин генерал-маіор, милостивій государь! Прежде нежели начнем матерію дѣла нашего, о котором хотим трудить ваше превосходительство, препосылаем вам и всему вашему благопочтенному домовству божіе благословеніе, благодать и милость его, да будет с вами всегда и во всем, преуспѣвающу намѣрению вашему во благое, славы ради еже о имени его пресвятом неизвѣстно вашему превосходительству наше имя, а едва извѣстно ли послушаніе. Однако ж воля господня вездѣ совершается. Малороссійская Переяславская епархія из давних времен простерлась скудостью своею по обѣ стороны Днепра, в том числѣ и в Полской области на Украинѣ, в мѣстѣх, находящихся в староствѣ Чигринском, в ключу Жаботинском, во волости Смѣлянкой, в губерниях Черькаской, Мошенской, Звенигородской, Уманской, Бѣло-Церковской и протчих: тех мѣст жители прадедам, дѣдам и отцем своим послѣдствуя издревле, за силу древних блаженныя памяти королей полских привилегіев, сеймовых конституцій, кои всѣ и нынѣшний его величество король полскій особливым своим привилегіем подтвердить благоизволил; и в 1686-м годѣ между импе-

рією Россіискою и королевством Полским состоявших, а на вѣчное время трактатов содержать православно-восточную греко-россиискую вѣру свою, и во всем по духовным дѣлам принадлежать к переяславским архиереям: имѣя в том свободу по тѣм же древним привиліям, а особливо по состоявшемся в 1663 годѣ, коим явно и ясно дозволено и конституціею утверждено, чтоб всякому желающему быть в унѣи до пастыра унѣятскаго; а не желающему в унѣи быть, до неунѣятскаго пастыра свободно принадлежаты, а в нынѣшня времена, егда господь и нам повелѣ на месѣтѣ сих в послушаніи пребыты преумножившейся враждѣ и ненависты на церковь святую от властей и других разнообразных гонителей духовных и мирских унѣятв; сколько на тѣх православных жителей за показанное содержаніе вѣри святой и чтоб от того отвратить их, а обратить и нехотящих гвалтовно на унѣю, послѣдовало им и их священству несносных бѣд, грабытелств, мученій и других крайных озлобленій и самых смертных убійств. О том во обстоятельство много и выписывать ко утружденію вашего превосходительства; да и самы ваше превосходительство надежно занесенным протестам и ком православных безвѣнном страданій по высочайшему лицу е. и. в. всемилостивѣйшей государынѣ нашей, то е. и. в. материнскій единовѣрным своим споболѣзнуя, колико от матерняго милосердія ко избавленію попеченія приложить благоизволила из состоявшихся нынѣшняго года в Варшавѣ на сеймѣ конституціи, то же ваше превосходительство болше извѣстны.

Мы всѣм оным православных утѣшеніям и крайным бедствіям по волѣ господней с послушанія нашего будучи участники и много скорбей же и смущеній претерпѣвше, возрадовалися быхом оному от господа на церковь свою святую призрѣнію; то нынѣ к нестерпимой жалости паки извѣстно, что и еще почты сугубѣйший встают тамо возмущеніи и гвалтовничества, от нѣкоторых конфедератов и других бездѣльных бунтовщиков (к послѣднему разоренію оного бѣднаго православнаго народа) и в прописанных мѣстах на Украинѣ умножившихся.

Однако ж в отраду и то слышим, что господь не оставляет милости своея ваше превосходительство ко усмиренію и того разорительного востанія с командою тамо оставлены и много трудитесь по качествам благодумных испытаній ваших во истребленіи сих злодѣев благодарим господа о всем и поелику должность старанія нашего в прописанном послушаніи заставляет и нам о всем показанном вашему превосходительству изъяснитися, то при том ваше превосходительство всепокорно просим, сколько вам господь и высочайшая воля оставили имѣть попеченіе и призрѣніе о ползѣ, показанной слѣдующей болше к живущим тамо, столько паче не отринѣть защититы оных бѣдных за вѣру и церковь святую страждущих ревнителів, показанных мѣст православнаго народа и их священства к моей переяславской епархіи принадлежащаго.

А господь во вѣки не оставит сотворити милость свою с вами и пребудете благословены: усердно желаем пребывая вашего превосходительства милостивого государя.

1768 года июля 18 дня Переяслав. Покорнѣйшій слуга Гервасій, епископ переяславскій

Архив МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 933, арк. 175—177. Оригинал.

1768 р. липня 18(29). Тульчин.— Рапорт генерал-майора Михайла Кречетникова князеві Миколі Репніну про боротьбу російських і польських військ з гайдамаками на Правобережжі, про затримку Максима Залізняка та ін. і про четвертування Іваном Климентієм Браницьким Івана Гонти

Копия с репорта от [господина] генерал-майора Кречетникова из местечка Тульчина от 18(29) июля 1768 года.

После отправленного моего куриера от 11(22) сего месяца, что здесь происходило, имею честь донести.

13 числа вашего сиятельства два письма я имел честь получить, на которые имею донести: на 1, чтоб жителям обид не делать и тем их к себе притягивать, то о том не только от меня подтверждено и наблюдается, но приказано во время похода ежесуточные в заплате за фураж приносить от обывателей квитанции и самих приводить, а егда на месте, то еженедельныя о провианте ж равным образом чинится, тогда когда приказано будет оной заготовлять и о сем ревидуется главными начальными и могу ваше сиятельство уверить, что я по сие время еще ни от кого ни одной жалобы не слышал, а в предупреждение сих поступок просил я графа Браницкаго, что естли он какие-либо жалобы услышит, то б меня уведомил верно, надеясь чтоб к нему скорее то дойти могло.

Что надлежит до размены войск с графом Апраксиным, то я оное отдаю на его благоразсмотрение, понеже теперь я и без оных обойтись могу. Касателно ж до коммуникации чрез Острог и Дубно, то оное все точно зделано, как ваше сиятельство предписываете, а как подполковник Гиршейт прибудет, то и его туда пошлю.

Полки Сибирской с полевой артиллериею, Каргаполской карабинерной от меня уже отправлены и сими днями уповаю, что кроме Каргаполскаго все до своих команд дошли, ибо оныя выступили: сибирской батальон с артиллерией и один казачей полк — 10-го, от генерал-майора Подгоричанина козачей полк к князю Прозоровскому — 11-го, а Каргополской полк 14 чисел. И последней репортовал, что оной умедлил по притчине посланных партий, кои он, собрав того числа, выступил, велено ж им маршировать с поспешением в разсуждении здешних больших миль пехоте и кавалерии по четыре и до пяти миль на день, а казакам — по шести, на кои ж места оные маршировали, при сем маршрут прилагаю.

Находящихся пленных всех отправлю в Киев, но только ожидаю прибытия посланного от графа Апраксина попа, и как толко ево привезут, то всех под провождением Белевского полку команды отошлю, Пулавскаго ж до сего письма выпустил, так как с последним моим куриером и доносил, кой к отцу за границу уже выехал, а теперь ожидаю его к себе со ответом, естли он слово свое удержит.

Из присланного от вашего сиятельства перевода с письма паши хотимского, ко мне писанного, я вижу многия его термины таковыя, каковых я от него не требовал и надобности в том не имел. Для лутчаго ж

вашему сиятельству усмотрения с моих писем как к нему, паше, так и к князю молдавскому точныя копии при сем прилагаю.

По другому вашего сиятельства писму, чтоб по теперешним обращениям на известной подкуп прежде предписанной суммы не употреблять, а употребить четвертую часть, то я всеми образами то исполнить стараться не оставлю, но толко посланной мой жид для того исполнения из Ясс не возвратился, ибо сей жид по знакомству с самым князем молдавским и чрез него оное исполнять старается, то какую сумму он ему обещал, того я еще не знаю, но я приказал торговаться, а не вдруг болшую сумму объявлять.

Третьяго дня чрез графа Браницкаго получил я вашего сиятельства писмо, коим изволите предписывать о изкоренении гайдамаков и чтоб за ними партии посылать и забирать до самой Белой Церкви, к чему б и князь Мещерской употреблен был. Но оное имею донести, что от меня партии беспрестанно, как внутри земли, так и до турецких границ, всегда находятся, а о расположении для того дистанции ваше сиятельство из последующаго пункта усмотреть изволите. Из сих же гайдамаков знатнейшия их начальники все в Гумане взяты поручиком Колоков гривовым, в коем числе из наших запоросцов полковник Железняк и протчия, а из здешних славной гуманской сотник или ротмистр, кои, соединясь с Железняком, у него подполковником был называемой Гонсодинья с Железняком, у него подполковником был называемой Гонсодинья, кой уже у графа Браницкаго четвертован. Касателно ж до распрот, кой уже у графа Браницкаго четвертован, но толко порядочнаго сов наших запоросцов, то оное чиниться будет, но толко порядочнаго сведения чрез то мы иметь не можем, как то из приложеннаго их распротведения чрез то мы иметь не можем, потому что они обыкновенно из Сечи выходят, не са усмотреть изволите, потому что они обыкновенно из Сечи выходят, не спрашивая никаво, а потом уже, соединяя, грабительство делают.

12 числа я получил репорт Московскаго карабинернаго полку от полковника Пратасова, что он, по силе даннаго ему наставления от господина генерал-аншефа, Малороссийской коллегии президента и разных орденов кавалера графа Румянцова, вступил в Полшу с своим полком и при нем полтораста малороссийских казаков для усмирения и поимки разорителей и съездов, клонящихся к противной конфедерации, умышленных зборищ и съездов, клонящихся к противной конфедерации, Чиринского и Смелянскаго владений, где, будучи, велено ему репортовать ко мне, коего я в свою команду принял и расположил подполковника с двумя ескадронами и 40 человек казаков в местечке Махновке, лежащем в шести милях от Белой Церкви, штап-офицера с одним ескадроном и 30 казаков в местечке Гумане, полковника с двумя ескадронами и 80 казаков в местечке Теплицах, разъезды и партии им посылать приказал, первому — до Белой Церкви и во окружности оной, из Гуманя во внутрь земли и до российских границ, полковнику ж — до Савраня и до Белбалты, а подполковнику князю Мещерскому — от Житомира до Белой Церкви, и тем самым вся земля окружена в наблюдении будет. А на остаток предписано им, что где б толко слышали гайдамаков, то б не о[т]писываясь, посылали партии и их бы забирали и разсылали б так, как уже по симу вашего сиятельства предписания чинят, сей же полковник репортует, что он, вступя в Полшу, в разных местах гайдамаков 130 человек взял и по незнанию, как с ними поступать, всех отправил: как запоросцов, так и здешних полских казаков в Киев.

Вчерашнего числа возвратился ко мне посыланной от меня с казаками в партию поручик Кологривов и привел 85 гайдамаков, в коем числе 49 запоросцов, а прочие здешние партикулярныя казаки, коим первым распрос учинен, и при сем вашему сиятельству для усмотрения посылаю, а последние все отсланы к графу Браницкому, и при том могу вашему сиятельству донести, что теперь гайдамаков весьма мало потому самому, что по се время уж в моих руках более тысячи было и к графу Браницкому более семисот уже отслано, но толко ко успокоению земли не иное что теперь нужно, чтоб шляхетство съезжалось в свои деревни, а знатное дворянство своих диспозиторов присылали, то б совершенное спокойствие и тишина была, ибо крестьяне все в домах своих живут, а не видят своих владельцов и сами не знают, кому послушными быть. И чрез то натурално между подлостью волнения быть может, но по се время еще ни одна деревня в непослушании не найдена и весьма б нужно, естли б каким-либо универсалом те владельцы понуждены были к приезду в свои деревни, о чем я, с моей стороны, сколько возможно, разглашаю и чрез писма собираю в дома их и о том же самом графа Браницкого просил, почему и он попечение прилагает, а без того совершенную тишину сделать весьма трудно, ибо нет тех, кои б могли какия-либо свои претензии или прозбы делать.

Граф Браницкий сделал свое движение к селу Рувну, а от меня требовал, чтоб я перешол в Шаргород, как то пред сим вашему сиятельству доносил, вследствие чего я чрез два дни отсюда выступлю, а генерал-майора и кавалера Подгоричанина переведу в Бершады, понеже граф Браницкий уведомляет, что около сих мест еще гайдамаки ж шагаются, и будет оной иметь разъезды к татарским границам и до Могилева, а я с находящимся при мне одним казачьим полком из Шаргорода от Могилева до Ущицы, а от Ущицы до Залещика, где команда графа Апраксина стоит, будет иметь граф Браницкий и чрез сей кордон, как гайдамаки конечно истреблены будут, так и возмутителям из-за границы вход удержан же будет.

Между тем имею вашему сиятельству донести, как я слышу, что из посланных гайдамаков к графу Браницкому болшая половина перевешана, то хотя сие до меня не принадлежит и при том совершенно не зная здешних обычаев, опасаясь, не сделал ли бы сей строгой поступок в земле огорчения.

От господина киевскаго генерал-губернатора уведомлен я, что по притчине здешних замешательств знатное число шляхетства въехало в наши границы, кои и приняты от него под защищение, при том же дал знать, что он по прозбе белоцерковскаго коменданта дал на оборону от гайдамаков полтора человека пехоты при одном штаб-офицере, кои и ныне там находятся, то вследствие того к нему я писал, чтоб и он, с своей стороны, ежели его обрядам не противно, тому шляхетству в свои дома приказал возвращаться, сей же час мой курьер от него возвратился, с коим мне собшил, что трем ескадронам гусарским, наряженным по силе Государственной военной коллегии указу, с поспешением следовать ко мне приказал, кои как придут, то я оные употреблю к поискам нас гайдамаками во внутр земли или куда ваше сиятельство определит изволите.

Посланною командою в маестности митрополита рускаго, кои лежат не в отдаленности от Полоннаго, а последние под Влодимиром, забрано

его собственного серебра в грудках, столовой сервиз, коему оригинальной на полском диалекте их домовый регистр вашему сиятельству прилагаю. А во Владимире его ж серебра взято кофейной прибор и пладеменаж и несколько еще столоваго, а затем взято ж две старые кареты, цуг лошадей и 60 работних и один жеребец, вина разнова, то есть винограда и горячева, 25 бочек и сверх того скот и домовая безделица, о коей не стоит того, чтоб к вашему сиятельству писать, а о серебре, яко сие, стоящее капитала, за должное почел вашему сиятельству донести и просить на то вашего сиятельства распределения до получения, коего по привозе ко мне в целости содержано будет.

При сем прилагаю письмо от графа Браницкого, кое он вчера ко мне въвечеру прислал и просил, чтоб к вашему сиятельству верно до рук доставить.

Архив МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 81—88. Копія.

№ 231

1768 р. липня 20. Тульчин.— Лист генерал-майора Михайла Кречетникова до російського резидента в Туреччині Олексія Обрескова про те, що російські війська перебувають за 80 км від турецького кордону, і що тільки окремі загони, які не слідували гайдамаків, підходили ближче до кордонів

Копия письма к господину Обрескову от господина генерала-майора Кречетникова из Тулучина от 20 июля 1768.

Вашего превосходительства письмо от 9 числа сего месяца я вчерашней день имел честь получить чрез присланного курьера его сиятельства князя молдавскаго, коим изволите предлагать, что до вас дошли ведомости будто войска е. и. в. держутся по границе Порты Оттоманской в разных местах с артиллериею и со всем прочим к действительному действию войску потребным. То чтоб я, получа вашего превосходительства письмо, с корпусом моим отдалился от оных границ, например, верст на тридцать или сорок, на что имею донести, что я нахожусь с моим корпусом нигде ближе как восемьдесят верст, а здесь почитаемых украинских восемь миль, чему самой сей курьер свидетелем есть, что он полтора дни на почтовых ко мне ехал, и ближе я никогда не был и артиллерии при границах действительно никогда не бывало, а толко посылались небольшие партии для изкоренения умножившихся из здешних казаков гайдамаков, к коим пристали, хотя небольшим числом вышедши из наших границ беглые плуты из запоросцов, о коих повеление от чрезвычайнаго полномочнаго посла князя Николая Васильевича Репнина дано, чтоб их, конечно, истребить и, забрав всех под караул, российских для достойнаго наказания отослать в Россию, а здешних отдавать к генеральному региментарю графу Браницкому, кой и находится с войском здесь, и его то войско расположено около двух тысяч поймано и более пятисот им, региментарем, перевешено, о ныне оных уже весьма малая часть осталась, то толко посылались весьма малые партии. Однако ж

как сие вашего превосходительства письмо получил, то тотчас курьеров послал к тем партиям, возвратиться приказал¹⁴⁹, то уже и те самые ближе предписанного от вас разстояния приближаться, конечно, не будут, а к другим командирам то ваше предписание сообщено, кои, конечно, тож исполнить не оставят.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 101—102. Копія.

№ 232

1768 р. липня 23 (серпня 3). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до російського резидента в Туреччині Олексія Обрескова, в якому викладаються ставлення Росії до конфедерації і гайдамаків, а також взаємини з Туреччиною

Копия с письма к господину Обрескову в Царьград из Варшавы от 23 июля (3 августа) 1768.

Писмы вашего превосходительства, вместе отправленные от 8 и 18 июля по новому штилю, я вдруг получил и при том адресованное на имя графа Никиты Ивановича, которое тотчас к нему с нарочным курьером и отправил, сам же, не упуская времени, следующее в ответ вам донести честь имею. Не меную, как вы с оскорблением сердца писали и я с таковым же ваши известии получил, но кто тому виноват, за разбойников никакое правительство отвечать не может, а все безпорядки в Балте и Дубасере единственно от разбойников запорожских произошли, и так мало я к ним ожидался, что [...] * об Балте по соседству и знал, как к вашему превосходительству в предидущих моих писал, а об дубарском раздоре совсем и не ведал до получения сего вашего письма. Что ж донесено Порте, будто из находящихся здесь войск, гнавшись за возмутителями, козаки в Балту въехали и так далее их преследовали в границах турецких, то совершенно фалшиво. Я вас уверяю честью и жизнью, что не единого человека из здешних команд там не было и совершенно всеми наблюдается ко всем турецким войскам то почтение, которое от нас обещано. Из писем моих от 14, 20 и 28 июля по новому штилю тепер я уповаю, что знаете, ваше превосходительство, каким образом, во-первых, дошел до меня слух, хоть и неверной, о разорение Балты и какия я тотчас повелении дал для сыску тех разбойников, естли бы между ими наши запорожские казаки были с повелением нашим генералам сделать объявление в противность своеволства запорожцев, хотя еще я не знал подлинно ли они между бунтующими мужиками. Об содержании ж сего объявления я к вашему превосходительству от 3 (14) июля писал, а от 9 (20) июля сообщил вам, каким я образом удостоверился, что подлинно местечко Балта разорено, чрез письмо, пущенное отголь к графу Браницкому от тамошняго Агия Баши, с коего я и перевод к вам послал, а при том писал о происшествии в Гумане, где уже нашлось между сими бунтующими мужиками несколько наших запорожцев и что они действительно, как

* Текст пошкоджений.

злодеи и разбойники, оказались и против самых наших войск, кои были атакованы, разбиты и забраны болшею частию. В сей гуманской партии были здешние полские бунтующие козаки и мужики, которые все и отсланы к графу Браницкому, а кои нашлись между ими запорожцы, те сосланы, как злодеи, в Киев для достойнаго за их разбойничество наказания. В ту ж пору наши генералы неизвестны были об разорении Балты. Наконец, писал я к вам от 28 июля о присланном в Гумань к полковнику Гурьеву доношении от христианских обывателей местечка Балты, с коего и копию к вам послал, сообщая при том, что я не толко никакой помощи им не велел подавать, но и в переписку с ними входить запретил, а велел толко словесно отвечать, естли бы и то еще из тамошних обывателей в Гумане или в других местах, где наши войска находятся, что мы не намерены никаким образом в сие дело мешаться и чтобы они от нас того не ожидали. По мере получения сих писем ваше превосходительство всякую почту будете более в состоянии доказать Оттоманской Порте, что наш высочайший двор, ни находясь е. и. в. войски никакого участия не имеют в сей наглости и разбойничестве запорожских бродяг, а, напротив, всячески стараемся их сискать и переловить, сослався же таким образом на предидущие мои писмы и распоряжения.

В противность сих запорожских своеволств сообщу я тепер вашему превосходительству полученные мною сим утром унреждения высочайшаго нашего двора для прекращения того же самого своеволства, об коем известился он из моих первых доношений, сходственных с известиями, вам от меня подданными, и из репортов пограничных наших командиров¹⁵⁰.

Во-первых, прилагаю манифест е. и. в., которой велено здесь и везде, где нужно, сколь возможно более обнародовать, а вследствие того посланы строгие указы в Киев, в Малороссию и к самим запорожцам в Сечю для сыскания и переловления сих запорожских разбойников с тем намерением, чтоб достойное наказание учинить за их преступление. Хотя еще и неизвестны нашему высочайшему двору те грабительства, которые они в татарских областях учинили, следовательно, с познания сего, наказания их еще усугубить, а сии разбойники так дерзоски, что нашим по границе стоящим фарпостам угрозы делали за то, что они в покровительство свое принимали бегущих от их грабительства здешних полских обывателей, об чем имянно наши пограничные командиры нашему высочайшему двору доносили. Из всего онаго ваше превосходительство довольно видеть можете, что ни войски, здес находящиеся, нимало не виноваты, ниже возможно усумнится Оттоманской Порте, естли она захочет толко то рассмотреть, в желании нашего высочайшаго двора доброе соседство с ней сохранять и ея границы как дружественные почитать. Нечаянное щастие всему причиною, об коем столк же сожалеет наш двор, сколько и Порты, и старание прилагает к сыску тех злодеев для строгаго им наказания.

Сожалетелно мне весьма будет естли хан крымской, по варварству их обычаев, писать ко мне будет в непристойных терминах, и желал бы я весьма не ласковой переписки избавиться, ибо не знаю тогда возможно ли мне будет соблюсть достоинство высочайшаго нашего двора, естли он его тронет, а при том и изяснить ему желание наше пребывать с Оттоманскою Портою в дружбе и в добром соседстве.

Об сатисфакции ж ими желаемой мне и никаким образом самим собою отвечать невозможно, да к тому ж и не думаю, чтоб таковую учинить можно было на тех самых местах, где преступлении учинены, сие бы уже оскорбительно было, мне мнится, достоинству нашего двора.

Писал я к вашему превосходительству, на которое письмо вы и ссылаетесь, чтоб полезно было, если то возможно, чтоб турки к себе возмутителей не принимали, а вышедших бы не выпускали или, забирая, нам отдавали, но изъясня ползу сего, не разумел я из того точное требование делать, зная, что таковые несколько можно толко внушать, да и то при способных случаях и обстоятельствах, не могут же турки по справедливости сказать, что они от себя возмутителей выгоняют, понеже и по сех пор все остатки барского возмущения у них в границах находятся, а если они говорят, что им не нужно куда, а толко бы от себя тех бродяг выгнать, то не можем ли и мы по справедливости равным образом сказать, что нет нам нужды, куда мы тех возмутителей ни прогоним, лишь бы их тамо не было, где они нам мешают.

Прэкт ваш или, лутче сказать, требование Реиз Эфендия уже почти исполнен, толко не можно воиски так далеко от границ отвести, а расположены они в кордоне, как он желал, и об сем уже я к вам и писал, в милях в четырех и в пяти от границы, а разъезды толко для своей осторожности вперед посылают, а об тех я немедленно напишу, чтоб ближе мили или двох к границам не подсылали, сражений же около тех мест более иметь не ожидательно, кроме того случая, что ежели турки опять из своих границ находящихся у них возмутителей сюда выпустят или вышлют и, естли не похотят возвратится к своей должности, а продолжать стануть свой бунт.

Жалобы хотинские и пограничных обывателей притворной страх доказывают их недоброжелательства, ибо ближе от границ сражения не было, как в Баре, а сие место лежит от оных шесть больших подолских миль, которые смело можно почитать за наши шестьдесят верст. Первое рассуждение одно может дать знать о фалшивости тех доношений, что будто вся нация, кроме одной персоны королевской, согласнаго мнения с барскими возмутителями, понеже естли бы то было, то бы сей огонь везде вдруг загорелся, да и не из презрителних бы людей, как поныне состоял, но из всех здешних знатных, правда, что и в других многих местах отрыжки барскаго возмущения были и есть, но делаются они чрез самое мелкое и ничего не имущее дворянство, которое под видом закона грабит все те места, которые под силу находят, а естли с другой стороны никто против них оружием не действует, то сие от того происходит, что мы всячески стараемся дела здешние успокоивать, не позволяя конфедерацей делать против тех грабителей, дабы избежать ножевшину.

Выдуманная ссора между мною и генералом Салтыковым посмеяния достойна, спор между нами мог ли какой быть, когда вышние повелении всему тому решение делают, и мог ли он его партикулярным несогласием со мною уехать и оставит свою команду и должность. Генерал Салтыков для собственных своих нужд отпущен домой и со мною как прежде был, так и розстался без всякаго несогласия.

Я желаю, чтоб ваше превосходительство, получа сие письмо с подлинным изъяснением дел, могли успокоить Оттоманскую Порту, а в том не сомневаюсь по малой мере, что вы ясно увидите, что все на-

глости и грабительства, произшедшие в татарских границах от единого своевольнаго разбоинничества, без известия нашего двора произошли, оно доказать в состоянии будете Оттоманской Порте, естли скрытные какие резоны ея недоброжелательства не помешают ей видеть самую совершенность сей справедливости.

Прошу ж покорнейше вашего превосходительства, сколь возможно скорее мне сообщить, какое действие произведет в Оттаманской Порте сие настоящее и справедливое всему изъяснению, мне ж сие немедленно знать необходимо, дабы я потом мог здесь меры свои принимать.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 128—139. Копія дешифрованого листа.

№ 233

1768 р. липня 23 (серпня 3). Під Львовом.— Лист невідомої особи до невстановленого адресата про політичне становище на Україні та в Речі Посполитій у зв'язку з гайдамацьким повстанням і шляхетськими конфедераціями

Spode Lwowa die 3 augusti 1768 [roku]
Jużeśmy tu [w]całe zapomnieli mówić o tych odebranych fortecach przez Moskwę od konfederatów i w nich będących zabranych, jednych do fortecy kamienieckiej odesłanych, a drugich za rewersami i przysięgą do domów wypus[z]czonych, reszta z marszałkami konfederatów za granicę turecką wysłanych detąd się bawi, gdzie się konfederaci exercitują, do czego mają kilkunastu oficerów zagranicznych, pruskich czyli austriackich. Tak głoszą, ale ja to za rzecz pewną nie twierdzę.

Bunty chłopskie w Ukrainie szerzyć się nie przestają, chociaż ich łapią. Jednych exekwują zaraz, a drugich na więzienie odsyłają. Jako też i tymi dniami imć pan Branicki, łowczy koronny, połapanych 120 hultajów odesłał do fortecy kamienieckiej. Tenże imć pan łowczy z wojskiem polskim spod Serbów * ruszyć się miał do Równego, skąd wkrótce blisko Kamieńca obozem rozlokować dla obserwowania konfederatów, aby się z zagranicy na tej stronie znowu się nie zjawili, ile że Moskwa stamtąd prawie wszyną stka jest ruszona ku Krakowowi. Dotąd nie wiemy, co się tam stanie lub stało z konfederacją tamtejszą. Jedni głoszą, że już Kraków oblężony, a drudzy temu negują. Oczekujemy tymi dniami pewności. O Konfederacji Sanockiej¹⁵¹ także głoszą, że jest przez Moskwę rozpędzona a w części zabrana. I chociaż te konfederacje rozpędzone i zabrane bywają, przecież w różnych miejscach dają się słyszeć, jako to w ziemi Gostyńskiej i pod Cilichowem, w Wielkiej Polsce nad granicą pruską gdzie Izmajłow generał spod Warszawy jest ordynowany.

U nas tu głoszą, jakoby Prusaka miało wejść kilkanaście szwadronów do dóbr xięcia Radziwiłła do Litwy w pretensji dla familii Neyburkskiej: tam bliżej wasz mości pana dóbr, jeżeliby to prawda było, lepiej będzie wiadomo. Także i o Moskwie piszą, żeś coś jej wkroczyło do Litwy

* Мається на увазі територія Новосербії.

od Smoleńska, na jaki to koniec, coś jest niby niepojętego, jednak słodkim pokojem cieszyć się w kraju naszym się spodziewać nie można.

Z akordowanych komputowych i przy imć panu łowczym za ordynansami jego zgromadzonych kompanii wielu prosząc o urlop otrzymali wyrzeczenie tegoż imć pana łowczego, qua regimentarza, iż na całe da życie. I to oświadczył, że odtąd inaczej zaczną regulować ani od powinności wartowej ma się excypować towarzysz. Ten sposób będzie zwinienia chorągwi poważniejszych.

Bar w Podolu a Bardyczew w Ukrainie, fortecki, obydwie spustoszone są, opuszczone; nie spodziewać się, aby tego wieku przyszły do swojej pierwszości. Dziedzice onych szkodować muszą.

W tym momencie mieliśmy tu wiadomość, że Tatarowie, wpadłszy w granice ukraińskie, w kilku wsiach ludzi młodszych w jassyr zabrali a starszych wycięli, ms[z]cząc się za wpadnienie buntowników do Bałty, którą zrabowali, Turków tamże wyrzneli. I tym sposobem spodziewać się każą, że bunty chłopskie poskromione zostają.

ЦДА у Вільнюсі, ф. 1135, оп. 4, спр. 361, арк. 30 зв.—31. Засвідчена копія.

Переклад

3-під Львова дня 3 серпня 1768 року.

Ми вже тут зовсім забули и не говоримо про ті фортеці, відібрані Москвою у конфедератів, та про заарештованих з них, конфедератів, одні з яких заслани у кам'янецьку фортецю, інші — під розписку і присягу випущені додому, решта конфедератів разом з їх маршалками вислана за турецький кордон, де перебуває до цього часу. Там конфедерати займаються військовою справою, маючи для цього кільканадцять закордонних — пруських чи австрійських — офіцерів. Так передають, але я про це впевнено сказати не можу.

Селянські бунти на Україні дедалі поширюються, хоч бунтівників ловлять. Одних — відразу знищують, інших — відправляють до в'язниці. Так, останнім часом коронний ловчий його милість пан Браницький відіслав спійманих 120 гультяїв до кам'янецької фортеці. Цей же його милість пан ловчий з польським військом мав вирушити від Сербів до Рівного. Незабаром він мав розміститись табором під Кам'янцем для спостереження за конфедератами, щоб вони знову не з'явилися на цій стороні з-за кордону, оскільки звідти майже вся Москва вирушила на Краків. До цього часу не знаємо, що там станеться або сталося з тамтешньою конфедерацією. Одні розповсюджують чутки про облогу Кракова, інші — це заперечують. Тими днями чекаємо уточнень. Про Сяноцьку конфедерацію також розповсюджують чутки, що її Москва розігнала і частково взяла в полон. І хоч ці конфедерації розігнані, а інколи й захоплені, проте в різних місцях дають про себе знати, як, наприклад, у Гостинській землі і під Ціліховом у Великопольщі, на пруському кордоні, куди направлений з-під Варшави генерал Ізмайлов.

Тут повідомляють, ніби кільканадцять ескадронів прусаків мали вступити у маєтки князя Радзівілла в Литві з претензією до Нейбурзького роду. Це ближче до маєтків вашої милості і, якщо б це правда була, вам було б краще відомо. Пишуть також і про Москву, що якась її частина увійшла в Литву з боку Смоленська. Який буде

цьому кінець, щось не можна зрозуміти, однак потішати себе сподіванкою солодкого миру у нашім краї не можна.

Багато [людей] з найманого регулярного війська, що перебувають під командуванням його милості пана ловчого, які просили про відпустку, одержали відповідь цього ж його милості пана ловчого як regimentarja, що їх звільнить назавжди. Також він заявив, що з цього часу інакше почнуть регулювати службу і що товариш не буде звільнений від вартування. Таким же чином будуть ліквідовані більші хоругви.

Обидві фортеці, Бар на Поділлі і Бердичів на Україні, опустошені і залишені. Немає надії, що у цьому столітті знову вони будуть відбудовані. Їх власники мусять жалкувати.

В цей момент одержали ми тут повідомлення, що татари, перейшовши українські кордони, забрали з кількох сіл молодих людей в ясир, а старших — вирізали, помстившись за напад бунтівників на Балту, за пограбування її і вирізання там турків.

І таким чином слід сподіватися, що селянські бунти почнуть вгамовуватися.

№ 234

1768 р. липня 24. Петергоф.— Указ Катерини II київському генерал-губернаторові Федору Воейкову про покарання запорожців за напад на Балту¹⁵²

Божиею милостию мы, Екатерина вторая, императрица и самодержица всероссийская и прочая и прочая.
Нашему генерал-аншефу и киевскому генерал-губернатору Воейкову

Мы ведаем чрез доношения нашего в Польше чрезвычайного и полномочного посла князя Репнина, что пойманные в Польской Украине не запорожцы отосланы в Киев, а как произведенныя ими в Польской Украине злодеяния, а особливо разграбление напоследок татарской слободы Балты требуют справедливого и достойного наказания. То и имеете вы поступить с ними в разсуждение онаго по точной силе посланного ныне из нашей Коллегии иностранных дел указа в Киевскую губернскую канцелярию, но чтоб сие самое наказание сделать при на стоящих обстоятельствах сугубо полезным, то есть болше видимым и удовлетворительным для Порты Оттоманской и хана крымского, кои разорением слободы Балты и побитием там людей не могут быть не огорчены и больше опятъ страшным для самых запорожцов в Сече, кои может быть безъизвестны были о заговоре товарищей своих.

Повелеваем мы вам толпу присланных из Польши разбойников разделить на две части, из которых одну отвезть в близость разоренной слободы Балты, не приступая однако ж границы нашей, и велеть там у оной произвестъ над ними определенное наказание, списавшись наперед с начальником той слободы известным Якубом о дне и месте экзекуции и дав ему знать, что как учиненной в Балте разбой весьма раздражил наш двор, то и повелено преступников наказать жесточайшею казнию, которая в империи нашей употребительна с величайшими

только преступниками, а другую часть виновных наказать в самой Сече или, по крайней мере, если вы сие за неудобно признаете, в такой от Сечи близости, чтоб хотя некоторые казаки самовидцами быть, а проция о учиненной им казни скоро и легко сведать могли.

Дан в Петергофе 24 июля 1768 года.

Подлинной подписан собственною е. и. в. рукою тако:

Екатерина.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5590, арк. 1. Копія.

№ 235

1768 р. липня 24 (серпня 4). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до генерал-майора Михайла Кречетникова з повідомленням про надіслання для оголошення царського маніфесту, а також з рекомендацією не підходити військам ближче 4—5, а роз'їздам 1—2 миль до турецького кордону

К писму от 24 июля 1768 копия с писма к генерал-майору Кречетникову из Варшавы от 24 июля (4 августа) 1768.

Прилагаю при сем несколько печатных экземпляров манифеста, ученного от высочайшаго имени е. и. в. по поводу бунту украинских мужиков и запорожских козаков разбойничеств и своевольт, прося ваше превосходительство обнародовать его в тех местах, где люди нашего исповедания есть, сколь возможно более, для усмирения их и прекращения сего замешательства.

Как по уважениям к Порте Оттоманской, так и потому, что барских возмутителей более в той стороне нет, нужно, чтобы войски наши не были уже так блиски от турецких границ; и потому прошу вашего превосходительства, чтобы, конечно, не ближе вы разположили ваш корпус как в 4 или в 5 милях от границы, да и разъездов ближе к оной одной или двух миль не посылать, а для разведывания о кроющихся в турецких областях возмутителях и о том, что делается на границах, посылать туда шпионов, только без всякаго писменаго вида, ибо известно мне, что чрез несколько времени имеют прибыть к границе турецкие войска единственно для собственной безопасности жителей и тако избегать надлежит, чтоб их патрули с нашими не встречались, дабы из того не произошло каких нечаянных и неприятных следствий. Почему и еще повторяю, чтобы разъезды наши ближе мили или двух к границе не подъезжали.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносни Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 118—119. Копія.

№ 236

1768 р. липня 25 (серпня 5). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до генерал-майора Михайла Кречетникова про заходи, спрямовані на боротьбу з гайдамаками, і з підтвердженням попередніх рекомендацій військам триматись за 4—5, а роз'їздам за 1—2 милі від турецького кордону

Копия с другого писма к нему же от 25 июля (5 августа) 1768.

Двух курьеров, отправленных от 18 (29) и 20 (31) июля, я севодни от вашего превосходительства получил, на которых по нужности, особливо последнего, спешу тотчас отвечать.

Не толко на вчерашнее мое писмо, отправленное к вашему превосходительству, ссылаюсь, с коего для верности и дубликаты при сем прилагаю, но и на все предъидущие, касательные до границ турецких, до уважения к ним и к обывателям Порты Оттоманской, тож и до поведения вашего против войск турецких, если б они в здешния границы вступили. Сии все наставления не иначе от меня даны, как по повелениям высочайшаго нашего двора, следственно надлежит их в самой точности исполнять.

Изъясня вышеописанное, само собою из того следует, чтобы вы, если возмутителей в границах не будет, не имея потому нужды к оным приближаться, держались с своими войсками в 4 или 5 милях от них, чем уже требования Порты Оттоманской и господина Обрескова слишком исполнено будет, понеже мили подольские весьма велики; а разъездов впереди вам невозможно для вашей безопасности не иметь. От сего не только слава оружия е. и. в. зависит, но и целость вашего корпуса, следственно надлежит вам их посылать к границе, но не ближе как в миле или двух, а делать их весьма неболшие, единственно для известий, а не для каких-либо поисков, дабы туркам напрасных тревог не делать.

Однако, если бы возмутители опять в границы здешния показались, то тотчас на них иттить и так поступать, как прежде предписано было, атакуя их, гнав и забирая везде в здешних границах, где б они ни были, а только не касаться до турецких пределов и то накрепко всем ни подтвердить. На сем основании и по предъидущим моим писмам изволите вы и кордон свой обтянуть от стороны Брацлавля чрез Бар или Литычев к Базилий, как уже подробно пред сим от меня к вам писано было.

Об Московском карабинерном полку, вшедшем в здешния границы по повелению его сиятельства графа Румянцова, и об трех эскадронах, також вступивших из Елисаветской провинции, имею то сказать, что если они нужны в здешней земле для успокоения гайдамаков и бунтующих мужиков, то им и предписать изволите, чтоб они в тех местах были, где та надобность покажется, на том толко основании, чтоб они ближе 4 или 5 миль к границам турецким не приближались и чтоб разъездов своих ближе двух или одной мили к оным не посылали.

Из сего видите ваше превосходительство, что учтивость и ласку всю наблюдаю против турецких требований, тож и уважение достойное имею к желаниям господина Обрескова. Не надлежит вам однако ж из позиции вашей, предписанной мною, выступать, если они будут требовать, чтоб вы далее еще отступили, нежели от меня к вам предписано. В сторону Балты по причинившемся там грабеже разбойниково запорожскими не надлежит, чтоб наши какие войска ходили, и тако изволите всем предписать, чтоб они туда миль за 8 не приближались, а если противные от вас сему повелению даны, то оные прошу отменить, дабы изтребить в турках то мнение, что двор наш какое-либо участие в сем запорожских бродяг поступке. Ответы ваши к господину Обрескову и к господарю молдавскому я похваляю, однако вперед нет нужды под открытыми печатки писмы свои посылать, хотя в том и образец вам не дал господин Обресков, ибо в зависимости Порты Оттоманской нам не пристойно быть. Вперед же если подобные отзывы от турецких пограничных командиров к вам будут, то изволите ласково и дружески отвечать, уверяя о желании е. и. в. сохранить приязнь и доброе сосед-

войсками, то не может оно быть иными, как вашими. И тако, прошу меня немедленно известить о подлинности сего и, естли оно сделано, то каким образом таковое проступление учинилось. Еще ж желал бы я, чтобы вы в своем письме ему сказали, что вы всегда, в силу своих повелений, дружелюбие к турецким подданным и почтение к их границам иметь будете и, конечно, без нужды к нам не приблизитесь, но естли близ оных в здешней стороне покажутся опять возмутители, то в таковом случае, наблюдая всегда дружбу и доброе согласие и не касаясь до самих границ турецких, не можете вы однако ж нигде в здешних возмутителей терпеть и принуждены будете против них действовать, как против злодеев Российской империи и их собственного отечества, а они сами дерзнули, то имя российских неприятелей на себя взять и таковыми объявиться как действиями своими, так и разными письменными обнаружениями. Подвиги ж ваши в таковом случае не имея инаго вида, как искоренение тех злодеев, не могут ни малого сумнения подать блистательной Порте Оттоманской, против подданных коей всегда дружба и добрососедство наблюдает от вас будут, как-то имянно от нашего высочайшаго двора повелено и что на самыя ея границы, как никто из наших людей пред сим не вступал, так и вперед не вступить. Нет нужды нарочно к господарю молдавскому об сем писать, но естли он опять какой подобной тем, кой вами от него получены, отзыв делает, то тогда в свой ответ можете сие к нему включить, дабы ему дать возчувствовать, что мы, желая с Портою Оттоманскою в дружбе и согласии оставаться, не желаем однако ж в ея зависимости быть, ибо никогда от нас обещано не было к границам ея не подходить, естли блиско их здешней стороне возмутители держаться стануть.

При сем прилагаю разные полученные известии, из коих, во-первых, усмотреть изволите, что около Бара, Тарнополя и Красностава опять бродяги здешние показываются, а естли дадим им усилиться, то и новые от того возмутительствы родятся, следственно около первых двух мест, кои поблизости ваших войск лежать, надлежит вам немедленно спокойствие возстановить и тех грабителей искоренить, а к третьему я пошлю войска из Хелма. Во-вторых, что возмутители, находящиеся в Молдавии, рекрутуются и уже имеют, сказывают, с прежними около 3000 человек, следственно, надлежит вам осторожность умножить на том основании, как вам предписано вчерашним моим письмом, с коего для верности при сем дубликат посылаю. А, в-третьих, что жалобы на вашу команду по-прежнему продолжаются. Позвольте ж мне сказать, что квитанции обывателем против сего ничего не значат, понеже их силою принуждают давать, возвращаясь же к тем жалобам, рекомендую вашему превосходительству поведение господина Пищевича строго рассмотреть и совершенную справедливость против него обывателям сделать. Сего ж Пищевича хотя и называют капитаном, но я считаю, что ето подполковник Пищевич, а вам известно, что сии грабительствы не первое от него уже таковое проступление. Писать вы изволите, что послан вами жид для употребления способов чрез самага господаря молдавскаго к поимке начальников возмутителей*. Сие ж весьма неупователно, понеже надлежит скорее ожидать согласия между турками и возмутителями, а не противнаго.

* Див. док. № 230.

Весьма я рад, что запорожец Железняк взят. Как уповаю, что вы уже его в Киев сослали, то прошу покорно туда еще отписать, чтоб его с особливою пролежностью крепко содержали, ибо он есть один из начальников всего запорожскаго грабительства и злодея. Тоже дайте знать в Киев, чтобы об его туда привозе тотчас к высочайшему двору донесено было.

Сколь ни строго было поступлено от графа Браницкого против их бунтующих мужиков и козаков казнию смертною такого знатного их числа, однако то сначала нужно было для обрасца протчим. Тепер же я считаю, что он по сей строгости уменьшит, но в сие нам нет нужды мешаться.

Граф Браницкой уже сделал универсал, коим приглашает и повелевает помещикам и управителям в деревни свои возвращаться, объявляя, что мужики уже в послушание приведены. В наших границах уже все нужные предосторожности приняты по поводу прибегающих здешних обывателей под высочайшую протекцию нашего двора.

Реестр серебру митрополита Володковича я получил, которое впредь до повеления изволте у себя удержать, а меж тем взвеса оно, прошу ко мне отписать, сколько в нем фунтов имеется.

К старосте Смотрицкому ответ ваш весьма хорош, а и от меня к нему уже послано открытое письмо, к нашим генералам, в той стороне находящимся, в коем назначено, каким образом с ним поступать и облегчение ему учинить, естли он испровержение своему поступку чрез рецесс и реверс сделает.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 123—127. Копія.

№ 239

1768 р. липень. Тульчин (?). — Лист генерал-майора Михайла Кречетникова до молдавського господаря про дружбу і з повідомленням, що в Балті були гайдаки, проти яких він веде боротьбу

Перевод с копии письма генерала-майора Кречетникова к князю молдавскому.

Сиятельнейший князь молдавский, милостивый государь! Другое уже письмо вашего сиятельства чрез сего курьера я имел честь получить, коим уведомляете меня, что с месяц тому назад, как российский козаки, пришед в татарскую Балту к господину губернатору Ханскому, требовали выдачи бежавших туда поляков и жидов, но не получа удовольствия в том своем требовании, стреляли на двор помянутого господина губернатора и несколько людей в Балте убили, также что несколько российских войск в Залещиках, Снятине и Гроденке находится вблизи границ волоских и при том объявлении приятельские свои мне, ваше сиятельство, оказываете знаки.

Я за все то вашему сиятельству всенижайшее приношу мое благодарение, с особливым удовольствием оно приемлю и на все то сим служу ответом в подтверждение прежняго моего письма, что я, конечно, всех моих сил и средств употребить не оставлю к исполнению всего

того, что толко может быть достаточным доказательством справедливой и ненарушимой дружбы, и в согласие отправленных писем от чрезвычайного и полномочного посла и кавалера князя Репнина к вашему сиятельству и к господину паше хотинскому, яко на основании оных и нам от него предписано поступать, что я и исполняю.

1-е. Козаки, которые в Балте были суть не наших войск, но единственно гайдамаки, для истребления которых я здесь ныне нахожусь и ни о чем так не стараюсь как толко, чтоб их как можна скорее истребить и привести нацию в совершенный покой, из коих более двух тысяч я уже поймал и отправил для наказания к здешнему полскому генеральному региментарю графу Браницкому, которой приказал их повешать. Ваше сиятельство, сами изволте разсудить, какая бы надобность убеждала войска наши домогаться бежавших поляков и жидов, яко я нахожусь здесь с войском е. и. всепресветлейшей всероссийской императрицы, моей всемилостивейшей государыни, точно по дружбе, для сохранения покоя в здешней республике.

2-е. Что войско, которое в Залещиках и в других местечках разположено, не моей есть дивизии, а зависит во всем от генерала графа Апраксина, однако я, стараясь всегда доказать с моей стороны истинную дружбу и должное к вашему сиятельству почтение, отправил вчерашняго дня нарочных туда курьеров с тем, чтоб немедленно на четыре или на пять миль отпустили и наилучшим образом старались сохранить покой, что действительно и исполнено будет. Яко я о том сообщил их помянутому господину генералу. Я же никогда не был ближе к границам, как толко где ныне нахожусь, а посылаю команды в малом числе человек, но и то не для чего другого, как толко для истребления гайдамаков, в чем ваше сиятельство прошу мне верить и что все, конечно, не престану никогда хранить все то, что может служить к сохранению сущей дружбы и покоя. Надеюсь несомненно, что и ваше сиятельство то самое наблюдать изволит, я в заключение того с особливейшим к вам почтением пребываю.

Вашего сиятельства всепокорнейший слуга

Помітка: Переводил переводчик Василей Слатвинской.

Архив МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79,6, спр. 932, арк. 111—117. Діловий переказ з польської.

№ 240

1768 р. серпня 5. Петербург.— Указ Катерини II графові Петру Румянцеву про затримання в межах Росії польських конфедератів

Божиею милостию мы, Екатерина вторая, императрица и самодержица всероссийская и прочая и прочая и прочая.

Нашему генералу-аншефу и малороссийскому главному командиру графу Румянцову

В ответ на последния ваши реляции от 7-го и 15-го июля объявляем мы вам чрез сие высочайшее наше удовольствие как о употребленном вами старании и искоренении и поимке шатавшихся по Полше разбойников, так и о засажении под караул губернатора ходаровскаго Сасима

по учиненному на него доносу в разграблении им королевской терехте-мировской каморы и в приступлении к барскому мятежу.

Когда тепер открылось, что прибегнувшия в границы наши поляки были все из числа конфедератов и когда опять из самой Полши от посла князя Репнина имеем мы известия, что многия из сообщников их, быв единожды войсками нашими взяты и освобождены из полону по учиненным от них рецесам, вторично попадались между мятежниками, то ненным от них рецесам, вторично попадались между мятежниками, то в отвращение сего зла и чтоб не наводить себе двойного труда и хлопот, предписано уже воинским нашим в Полше командирам, чтоб они всех пленных без изъятия отсылали в Киев под караулом, повелеваем мы равномерно и вам по сему новому и необходимо нужному распоряжению:

1-е. Ходаровскаго губернатора Сасима, яко из главных руководителей конфедераций, содержать впредь до указа в Переясловской крепости под караулом, как он и ныне содержится.

2-е. В разсуждении тех из поляков, открыли свое преступление к конфедерации и дали требования, от них рецесы и реверсалы, а вследствие оных и отпущены уже, оставаться при первом распоряжении, а напротив того.

3-е. Тех, кои вновь вышли или не успели еще дать помянутыя обязательства, задержать в настоящих местах под присмотром и без оружия, в причину же сего задержания объявить им худое и вероломное поведение, котораго мы отныне терпеть единомысленников их в Полше не намерены, почему и остается им в ожидании совершить допускать весма не намерены, почему и остается им в ожидании совершения в отечестве их успокоения наставших мятежей жить в границах наших в тишине и скромности, дабы в противном случае не лишится дозволенного им убежища и покровительства. Впрочем повторяю мы и здесь засвидетельствование ваш высочайшей нашей благоугодности о разумном и похвальном вашем поведении в настоящих по границе важных обстоятельствах.

Дан в Санкт-Петербурге августа 5 дня 1768 года по имянному е. и. в. указу.

Гр[аф] Н. Панин
К. А. Голицын

ЦДВІА СРСР, ф. 44, оп. 3, спр. 29—30, арк. 4. Копія.

№ 241

1768 р. серпня 6. Київ.— Рапорт київського генерал-губернатора Федора Воейкова графові Микиті Паніну про розмах гайдамацького руху на Правобережжі та затримання й ув'язнення гайдамаків із заgonу Максима Залізняка

Сиятелнейший граф, милостивый государь мой!
Вашего сиятельства высокопочтеннейшее письмо от 19 июля я того ж месяца 29 числа с куриером лейб-гвардии сержантом Трегубовым имел честь исправно получить, на которое вашему сиятельству сим в ответ служу:

Присланные сюда из переловленных войсками е. и. в. запорожские разбойники, о коих я всеподданнейше реляциями от 12 и от 29 прошедшего июля доносил¹⁵³, здесь еще под крепчайшим караулом содержатся, единственно для вынуждения от главного их начинщика Максима Железняка о всех ево сообщниках подлиннейшего сведения, ибо сия злодейская шайка так рассеялась, что по сие время, невзирая на все для поимки оной с нашей стороны принятые меры, еще истреблена быть не может. А потом, в силу объявленного мне высочайшего соизволения, точное исполненное учинить не премину, отправляя таковых, скованных в кандалы, разными небольшими партиями для безопаснейшего в дороге за ними надсматривания даже до Нерчинска в вечную работу. Что ж принадлежит до Устина Троиницкого, то как скоро оной в здешние пределы ретируется, от меня приказано будет тотчас его как настоящего разбойника арестовать, равномерно, когда от его с[иятельства] чрезвычайного и полномочного посла князя Николая Василевича Репнина или от находящихся в Полше господ генералов пленные возмутительных конфедератских шаек сюда присланы будут, я по писменному от них требованию с таковыми точно поступать и в свое время о том всеподданнейше доносить не премину; а по сию пору один толко безымянной от господина генерал-майора Кречетникова арестант ко мне прислан, о коем реляциею моею от 8 прошедшего мая всенижайше донесено с испрошением всевысочайшего повеления, что с оным предпринять, которой еще здесь под крепким содержатся караулом.

Между тем ваше с[иятельство] всепокорнейше прошу о исходатайствовании мне высочайшей резолюции, что с полскими мужиками предпринять, кои, збунтовавшись, к разбойнической шаике пристали и по переловлении сюда ко мне присланы, каковых здесь 137, а в Новороссийской губернии более ста человек содержится.

В заключение сего, исполняя повеление вашего с[иятельства], прилагаю при сем по секретному е. и. в. высочайшему указу мое рабское доношение для поднесения всемилостивейшей нашей самодержице имею честь с достолюбезнейшим высокопочтением и искреннейшею преданностию быть.

Вашего с[иятельства] милостиваго государя моего
Киев 5 августа 1768.

Помітка: К. графу Никитѣ Ив[ановичу] Панину.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5515, арк. 5—6. Відпуск.
Опубл.: «Чтения в историческом обществе Нестора-летописца», 1893, кн. 7, стор. 205—206.

№ 242

1768 р. серпня 8. Аннопіль.— Лист познанського воеводи, чигиринського старости князя Яблоновського до кошового отамана Запорізької Січі Петра Калнишевського з проханням захистити його маєтність від гайдамацьких нападів і новгородського підчашого Космовського

Письмо к кошовому кн. Яблоновскаго (в переводе)
Вельможный и высокородный Войска Запорож[ского] г[осподи]н
атаман кошовый, в соседстве дружелюбный приятель мой!

Я сверх писменного, последовавшего ко мне от е[го] с[иятельства] полномочного е. и. в. посланника князя Репнина обещания — содержать находящиеся собственные мои добра в защищении от произшедших междуусобных самовластных по Украине в области нашей смятений, не упуская к тому предаться еще и вашей вельможности з войсковою старшиною в особеннейшую дружелюбную соседственную милость, за щипение и покровительство, прося при том дружелюбно не оставить отеческою своею милостью находящагося области нашей в Украине над вечистыми моими добрами г. Космовскаго, подчашого новгородскаго, от произходящих междуусобных тамо мятежей, нарушающих почти государственную целость всевозможным образом, по своим силам от сторуны своей защищать и в милости своей онаго г[осподи]на подчашого для моей подносимой пред вельможности вашею глубокой просьбе соддержать. За что и я не только в примерных сих случаях в[ашему] в[еличеству] служить обязываюсь, но и благодарным образом рекомендоваться пред е[го] с[иятельством] полномочным е. и. в. российским послом князем Репниным в должное время свидетельствую.

Аннополь 1768, августа 8.

Князь Яблоновский, воевода познанский, староста чигрин[ский]

Архів Ленінградського відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 215, № 13. Діловодний переклад з польської.
Опубл.: А. Скальковский. Наезды гайдамак на Западную Украину в XVIII ст., стор. 137—138.

№ 243

1768 р. серпня 13. Київ.— Протокол допиту отамана Семена Неживого, складений у Київській губерньській канцелярії¹⁵⁴

1768 году августа 13 дня по силе присланного в Киевскую губернскую канцелярию из Государственной коллегии иностранных дел от 24 июля сего году указа поиманной в Полской Украине гайдамацкой партии атаман Семен Неживый в оной губернской канцелярии в присутствии допрашewan и показал:

Семеном его зовут, Лукьянов сын, по прозванию Неживый, от роду ему дватцать четыре года, родился он в полском местечке Боровице, а от отца своего — Лукьяна Моисеенка — слышал, что дед ево и прадед уроженцы были малороссийского Переясловского полку местечка Еремеевки, а в оное местечко Боровицу отец ево переходил на житье и был тамо малое время, где и ево, Неживого, прижил, и как он, Неживой, был полугода, то оной отец ево, перешедши оттуда, жил по-прежнему во оном местечке Еремеевке, а когда он был уже семи лет, то оной же отец ево бывшему в Еремеевке с продажными горшками полского местечка Чигирина жителю Власу Терещенку отдал ево, Неживого, в начение гончарному мастерству, у которого пробыл лет с шесть. А обучась оного гончарства, пошел в Запорожскую Сечь, где записан в Уманской курень, в казаки, и прозывался тамо Гончарем и был в запорожских дачах в разных урочищах для рыболовного промыслу года с четыре, а потом ведомства Новороссийской губернии слободки Нестеровки жителем. И тамошних питейных казенных зборов откупщиком Савельем Перехристом привезен во оную слободу Нестеровку, а ис той Нестеровки,

То ж и что от него никакой обиды не учинено и от смерти им избавлены, в чем как от каневских, так и от мошенских обывателей и писменные два свидетельства при сем допросе к лучшему усмотрению представляет¹⁵⁵, почему он, Неживый, защищая благочестивой народ от смерти, с оными одиннадцатью человеки товарищи х Каневу и поехали и, едучи туда, по селам еще набрал в казаки в помощь себе ис тамошних жителей человек з дватцать, от коих и назван атаманом, а всех их было до тритцати человек, и по прибытии х Каневу тоекратно описывался он, Неживый, х каневскому губернатору Новицкому, чтоб он благочестивой народ выпустил ис Канева без повреждения, но оной губернатор не толико не отпустил, но еще видя ево, Неживого, прибывшаго туда в малои силе, похвалялся и их всех перестрелять, почему он, Неживый, по общему живущих вне Каневского замку обывателей согласию состоящей за тем замком каневского порутчика пустои дом, обволоки соломою, зажгли, от чего как вне замка, так и Каневском замке зделался по ветру силнои пожар и выгорел весь тот Каневской замок; что видя оной губернатор бежал с своими драганами чрез реку Днепр на россиискую сторону в Переясловль, а каневские и ево, Неживого, собранные казаки, причем и сам он, Неживый, оставшихся в том замке поляков и драганов, кои от того силнои пожара выбежали за город и противились, перестреляли, а кои не противились, тех оставляли живых. Протчие ж поляки и драганы, от страху уходя, в реке Днепре потонули; сами состоящее ж близ того замка обывательское селение от пожара осталось в целости, после чего он, Неживый, посылал из своих казаков бывшаго прежде запорожским казаком, прозываемом Швачку, з десятью полскими казаками до полского села Ходорова на ярмарк для усмирения народа от междуусобного забойства, кои за отлучкою поляков, не имея над собою власти, как известно было, друг друга убивали и как оной Швачка поехал, то уже обратно к нему и не возвращался. И в ту ево под Каневом бытность посылал он, Неживый, о том ево защищении от поляков благочестивого каневского народа поблизости в Переясловскую полковую канцелярию доношение с тем, как дальнеише дозволено будет тамо ему поступать, но по тому доношению ничего в ответ он не получил, а дана толк в приеме того доношения одна росписка, которую он при сем допросе для вероятия и представляет, получа которую росписку он, Неживый, з дватцатью осмью казаками поехал ис-под Канева до полского местечка Медведовки для недопущения по известию гайдамак к разорению тамошняго монастыря и при отъезде из бывшаго в Каневе полского имени ничего себе в добыч не взяли, но толк, едучи трактом, для пищи ис пасущагося в поле скота по небольшому числу брали. А по прибытии в оное местечко Медведовку сперва чрез нарочно посланного казака своего Новороссиской губернии в шанец Мглинской, к тамошнему полковнику Чорбе, о вышеписанном защищении благочестивых людей писал и будет ли повелено еще такое ж от поляков благочестивому народу чинить вспоможение, требовал уведомления, а между тем и еще собралось было к нему запорожских казаков немалое число, ис которых оставалось при нем коньях и с оными прежними казаками чевому народу защищение чинить ему дозволено будет, на содержание которых казаков из оставшагося в том местечке Медведовке после раз-

бежавшихся поляков и жидов скота несколько он, Неживой, собрав, продал и получил за то денег серебряною манетою сто тритцать да мелких восемьдесят, итого двести десят рублей, кои и остались при оных же казаках в Медведовке, волов сто да разной мелкой скотины до ста ж.

Приходящих же к нему, Неживому, пеших казаков отсылал от себя прочь и как вскоре от оного полковника Чорбы никакова уведомления не получил, то и еще другога казака к нему, полковнику, он посылал же, но как и по вторичной посылке ничего во ответ не получил, тогда, оставя оных казаков в том местечке Медведовке, поехал с медведовским писарем Исаенком да с казацким каневским сотником Васильем Мизиным к оному полковнику Чорбе, куда по прибытии оной полковник, взяв ево, Неживого, и с оными писарем и сотником, тож и оных посланных к нему, полковнику, дву казаков, отъезв под караулом в Кременчук к господину брегадирю Черткову, а оттуда присланы в Киев.

Будучи ж в Полше, кроме вышеписанного, нигде никакова грабительства и смертнои убивства не учинил и в татарской слободе Балте не был, и по чьему заговору собирались в Полше запорожские и полские казаки, и с каким намерением, и кем имянно учинено нападение на оную татарскую слободу Балту он, Неживый, не знает. Грамоте он, Неживой, был в местечке Каневе подлинно по прошению тамошних жителей также, что, будучи там и в другом полском местечке Мошнах никаких обид тамошним жителям не учинил, о том данные ему от обывателей тех местечек писменные свидетельства при сем допросе представляет.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5525, арк. 7—10. Оригінал.

№ 244

1768 р. серпня 18. Київ.— Протокол допиту отамана Павла Тарана, складений у Київській губернській канцелярії

1768 году августа 18 дня. По силе присланного в Киевскую губернскую канцелярию из Государственной коллегии иностранных дел от 24 июля сего году указа поиманной в Польской Украине гайдамак в оной Киевской губернской канцелярии в присутствии допрашиван и показал:

Павлом его зовут, Андреев сын, по прозванию Таран, от роду ему дватцать три года, родился он малороссииского Нежинского полку в селе Крупичполе. Отец его — Андрей Сабадаш — был того села Крупичполя житель, где и умре, а он, Таран, оставшись в малолетстве, находился в том селе Крупичполе при родственниках своих. И назад тому лет с тринацать з бывшими тамо запорожскими казаками, а ево родственниками, Василем и Иваном Таранами, поехал в Запорожскую Сечь и записан в Каневской курень в казаки и назван Тараном, где и находился. А сего 1768 году в Петров пост*, слышав он от бывших в Сече Запорожской для покупки рыбы разных полских людей, что

* Між 26 травня (6 червня) і 28 червня (9 липня).

в Польше, при Матренинском монастыре, якобы по указу собираются запорожские и польские козаки для искоренения поляков за разорение ими благочестивых монастырей и, согласясь с протчими запорожскими казаками восемью человеки, ис которых одного зовут Фомою по прозванию Дурный, другаго — Яковом, а третего — Давыдом, а прозвания их и как протчих зовут и прозывают, не знает, пошли в Польшу без ведома кошеваго атамана и воисковой старшины. И, прошед в Новоросийской губернии, а в каком имянно урочище, не знает, границу тайно, пришли к означенному Матренинскому монастырю и явились [к] стоявшему там табуrom названному козаками полковником запорожскому казаку Максиму Железняку, которои приказал быть им с теми козаками, откуда с оным Железняком и с казаками поехали в польское местечко Черкасы, токмо там ни одного поляка и жида не застали, а все разбежались прежде их туда приходу и, не чиня тамо никакого грабительства и смертного убивства, а при том слышав, что поляки и жида заперлись в польском городе Умани, поехали туда и, не доезжая до оного города Умани, из местечка Богуславля послан был он, Таран, от оного Железняка с шестьюдесят козаками для сыску в польских местах лошадей и от оных козаков назван он, Таран, атаманом и, будучи в той посылке, ездя по разным полским местечкам и селам, грабили оставшие после бежавших поляков денги и пожитки и оловянную посуду, а сколько где чего награбили, не упомнит, только смертного убивства не чинили. После чего в бытность их в польском селе Галайках, прибежав к ним местечка Тетеева один человек объявил им, что, наехав в то местечко поляки человек до тритцати, тамошних жителей восемнатцати человек порубили, почему из них девять человек, в том числе и он, Таран, поехали в оное местечко Тетеев, а протчия остались в том селе Галайках при оных пограбленных в разных местах денгах и пожитках. И как они в то местечко Тетеев приехали, то тех поляков уже не застали, а объявлено им, что поехали до села Стадниц, в которое село и он, Таран, с товарищи приехав, увидели, что оные поляки начали жечь тамо обывательские дворы и, усмотря, те поляки ево, Тарана, с товарищи, спрятались было в имеющуюся тамо винокурню, у которой они, отбив двери, напали на них и хотя оные поляки им противились и по них стреляли, токмо он, Таран, с товарищи из оных поляков человек до дватцати копьями покололи; а протчие, ис той винокурни бежав, не знаемо где скрылись. После чего он, Таран, с товарищи оттуда поехали к вышеобъявленному селу Галайке, к товарищам своим, и, забрав оставленные ими тамо денги и пожитки, намерены были ехать к Умани к означенному Железняку, токмо, не доезжая Умани, в местечке Лукашевке наехавшими на них донскими козаками, при которых был порутчик Кологривов, взяты под караул. Причем оными донскими козаками взято у них денег до тысячи рублей, в том числе несколько золотой и серебрянной манеты да немалое число пожитков из платья и оловянной посуды, а сколько чего имянно, не упомнит, толко знает, что всех оных пожитков было на четырех возах, откуда повезены они к Умани, а от Умани с означенным Железняком и с бывшими при нем козаками в семидесят семи человеках присланы в Киев.

А в упоминаемом городе Умани он, Таран, не был и, кроме вышешписанного, грабительства и смертного убивства не чинил и в татар-

ском слободе Балте ¹⁵⁶ не был. И по чьему заговору собирались в Полше запорожские и польские козаки и с каким намерением и кем учинено нападение на оную слободу Балту, не знает. Грамоте не умеет и в сем допросе показал сущую правду и ничего не утаил.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5520, арк. 7—8. Оригінал.

№ 245

1768 р. серпня 20(31). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до графа Микити Паніна з повідомленням про становище в Польщі і на Правобережній Україні та вжиті заходи проти гайдамаків

Сиятелнейший граф, милостивой государь мой, Никита Иванович! Учреждения и разные распорядки, касательные до сеймиков, требующие великой переписки, удержали меня до сегодняшняго дни к вашему сиятельству писать, теперь же донесу все то, что после отправления последних моих доношений произошло. Генерал-майор князь Прозоровской уже давно отправлен на смену к генералу-майору Крепозоровской уже давно отправление дано, то изволите усмотреть из четнику ¹⁵⁷, а какое ему наставление дано, то изволите усмотреть из приложенной при сем с оного копии. Приметить имею касательно до изпражнения Подолий нашими войсками, что, не брав в том обязательства, пражения Подолий нашими войсками, что, не брав в том обязательства, за неважное сие почел, понеже властивы мы всегда будем в нее опять вступить, коль обстоятельства потребуют, а теперь претексты к придиревстовать, кам чрез то старать у Порты отнять, об чем и к г. Обрескову сообщил ¹⁵⁸, а в каких терминах, то изволите усмотреть из копий с моего к нему письма. Подробности всего взятого в Кракове получены от генерала-майора графа Апраксина, что из его репортов усмотреть изволите, а какие от меня туда наставления даны, то також увидите из моих к нему ответов.

Полковник Чорба с Харьковским гусарским полком в здешния гра- ницы вступил, которому от меня предписано до сеймиков употребляться против гайдамаков, а к сеймикам итти в назначенные ему места, то ж и в Белой Руси примичаний ему велено иметь.

Гайдамацкия шалости продолжаютя с стремлением, я ж сколько возможно подтверждаю всем нашим войскам, чтобы старались сыски- вать и забирать. При сем прилагаю разные известии о сих разбойниках, в коих разглашают, что будто они и в Молдавию забежали. Не знаю, в коих разглашают, что будто они и в Молдавию забежали. Не знаю, справедлив ли сей слух, но опасуюсь весма, что сии грабители, наконец, нас с Портою до разрыва доведут.

Между протчим усмотрите ваше сиятельство, что переяславской ар- хиерей есть некоторою притчиною, считаю, волнению здешних бунтую- щих крестьян ¹⁵⁹; да еще, конечно, тут есть подчиненной игумен мотре- нинской Мелхиседек, котораго я сам знаю, и знаю, что он совершенной плут, человек чрезвычайно безпокойной и все в состоянии сделать. А близ его монастыря, сказывают, и главное собрание гайдамаков с их первым начальником, называемым Квасневским. Я ж немедленно при- первым начальником, называемым Квасневским. Я ж немедленно при- первым начальником, называемым Квасневским. Я ж немедленно при- первым начальником, называемым Квасневским. Я ж немедленно при- кажу князю Прозоровскому, чтоб он к тому монастырю команды послал тех людей забрать, коль они там находятся, а игумена велел бы к себе привести и подробно обо всем распросил, не отпуская его от себя впредь до повеления. Касательно ж до архиерея переяславскаго писал я еще

к генералу Кречетникову, а что точно и по какой притчине, то изволите усмотреть из приложенного при сем экстракта. После ж того получил письмо от генерала-майора Кречетникова, из коего экстракт прилагаю и с приложением оригинального к нему письма от архиерея переяславского, я осмелюсь представить вашему сиятельству, что время сему архиерею хвост присечь по важности следствий, которые от всех сил бунтовавших произойти могут, а унять его, думаю, будет трудно, не посадя под караул. Наконец же, считаю, чтоб лутче всего нам было так учредить, чтоб все церкви и монастыри нашего исповедания, находящиеся в здешних границах, отдать в ведомство и полное управление здешнему епископу белорусскому, а чтоб наши преосвященные более в оное не путались, инако ж всегда сумятица будет; и чрез сие б не был по малой мере епископ белоруской в такой нищете, в какой теперь находится, которое також нужно для достоинства нашего здесь закона.

Не вижу я еще, чтобы взятые Кракова запальчивость и ферментацию в разумах уменшило. После того уже имел известии из Сирадии, из Великой Полши и из Плоцкого воеводства, что дворянство там по-прежнему волнуется, а иное, совсем в дома не возвращаясь, живет по лесам, переменя всякой день свои начлеги и грабя всех проежающих. В Сирадии самой тот же Биржинский, котораго майор Древиц несколько времени назад разбил, опять к себе разбойничью шайку собрал. По всем сим местам войски командированы и спешу я сколь возможно из-под Кракова войски опять по земле разсыпать, чем единым лщусь покой удерживать и до явных возмутительств не допускать. Не знаю только, успеют ли для предъупреждения оных войски везде довольно скоро.

Несколько дней назад получено здесь известие, что около Ковны один, называемой Мадеиша, подкоморжий ковенской, и тот Коссаковской, которой секретарем посольства при посланниках конфедератских в последней раз в России был, ретировались в леса под видом страха от наших войсок, которые по некоторым на них сумнительным известиям к их деревням приближались для сведения только о справедливости оных. Я для отвращения, сколь возможно, сей заразы от Литвы, в коей по сих пор явной сумятицы еще не было, писал к ловчому литовскому Забиле, дяде Коссаковского, которой в сем Ковенском повете кридит имеет; а в каковых терминах, то изволите увидеть из копии с того письма здесь приложенной. Полковнику ж Феервари, командующему наши войски в той стороне, сходные с сим письмом повеления дал. Из генеральной инструкции при сеймиках нашим военным командирам ваше сиятельство усмотреть изволите, что я предписал во всем совершенную волю давать, кроме того единого, чтоб конфедерации делать не допускали. Рассудил же решиться так для того, что желание сеймиков не делает закона республике, а еще менее может изпровергнуть трактат. Здешния ж распаленныя головы довольно будут, что они в свою волю накричатся и, тем насытаясь, может быть спокойными останутся, а здесь, на сейме, уже мое будет дело не допускать исполнить ничего вредного. Естли ж бы в настоящей ферментации особливо мелкаго дворянства захотел им запретить о некоторых материях говорить, то бы из сего может произошло столк ж массакров, сколько будет сеймиков. Я прошу вашего сиятельства приказать послать сию инструкцию к командирам, определенным из наших границ к сеймикам Динабургскому и Мстиславскому, ибо я еще не знаю, кто они таковы и где их найти, приказав при том им прямо

ко мне дать знать о успехе их сеймиков и кто у них послами выбраны будут, из Мстиславля дослав письма до Орши, где будет команда наших войсок на сеймике, а из Динабурга до Браславля, где тако ж наши войски во время сеймика будут. Дошел до моих рук оригинальной приказ разбойника Железняка, найденной не знаю каким случаем здешними полскими войсками у забранных бунтующих крестьян. а мне его отдал обер-камергер князь Понятовской. Я ж при сем оной в оригинале прилагаю.

При сем прилагаю копию с писанного от меня письма к господарю молдавскому, получа известие от генерала Кречетникова, что никакова его пограничного офицера нами в Сороке и нигде взято не было, как он, господарь молдавской, об том мне жалобу приносил в последнем своем письме.

При сем прилагаю сообщенные мне из кабинета королевского экстракты из репортов графа Браницкаго, по коим кажется, что командиры пограничные турецкия ласковы, хотя подлость несколько мятежна и что лстится он к некоторым дружелюбным переговорам с возмутителями, находящимися в Молдавии, дойти, по поводу чего писал я к нему письмо, с коего при сем копию прилагаю, считая, что достоинство наше требует сего поведения. С другой стороны, все здешния партикулярныя ведомости гласят, что будто турецкие войски приближаются к провинциям их пограничным с здешними, но не знаю, не делает ли здешняя публика из мухи слона, как то ей обыкновенно, однако для известия и предосторожности. Во-первых, немедленно сообщу господину Обрескову как сии репорты графа Браницкаго, так и сии известии о приближении к здешней стороне знатнаго числа турецких войсок, а во-вторых, напишу к князю Прозоровскому, чтобы он послал шпионов гораздо во внутрь турецких границ, которые б могли его известить, ест ли там войски, где они точно находятся и сколько их.

Между бумагами князя Мартына Любомирского, ушедшаго из Кракова, найдено одно безымянное письмо, которое видно писано из Венгрии, от кого-нибудь из служащих в цесарской службе. Я сие письмо в оригиале при своем послал к князю Голицыну в Вену, а при сем прилагаю копию с обеих оных. В прочем с должнейшим почтением и непоколебимую преданность имею честь навсегда пребыть.

20(31) августа 1768 Варшава.
Милостивой государь мой, вашего сиятельства
всепокорнейши слуга князь Николай Репнин

Архив МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 933, арк. 160—171. Оригінал.

№ 246

1768 р. серпня 22. Київ.— Рапорт київського генерал-губернатора Федора Воєйкова графові Микиті Панину про розправу над гайдамаками, які брали участь у нападах на міста Балта і Голта

К графу Панину.

Сиятелинейши граф, милостивый государь!
Ваше сиятельство благосклоннейшим письмом от 14 сего мне знать дать изволили о полученном чрез Варшаву от тайного советника господина Обрескова известии, что Порта Отоманская крайне огорчилась

первою ведомостию о разорении шатавшимися по Полше разбойниками татарских слобод Балты и Голты, ибо ей те разбойники предъявлены были воинскою нашею командою и прочая, при коем приложен экстракт из рескрипта графу Петру Александровичу Румянцову для ведома о прибежавших в границы наши поляках, на которое имею честь сим в ответ служить: что по высочайшему повелению над здешними подданными, кои в числе гайдамаков в Полше пойманы и сюда с разных сторон присланы, формальной суд с крайне возможным поспешением производится, но за многим числом сих злодеев, оной донине окончан быть не мог как ваше с[иятельство] из сегоднишних моих всеподданейших реляций № 46 и приложеней к оной також и № 49 обстоятелнее усмотреть изволите, ибо я не преминул о том предварително хана крымского уведомить, для умягчения первым до него дошедшим неосновательным слухом раздраженного его духа.

Я намерен умножившуюся винных толпу разделить на четыре части, из коих три в Елисаветградской провинции при границе турецкой, полской и Сечи Запорожской наказаны быть имеют, а одна при границе здешней у Васильковского фарпоста, где главной проезд к Бендеру, Молдавии, Валахии и Константинополю; ибо при сих местах турецкие подданные купно с поляками всему происхождению самовидцами быть могут. Приговор преступникам согласован будет с законами и со внешними политическими уважениями¹⁶⁰. По предписанию вашего с[иятельства] к хану крымскому письмо от меня послано быть имеет на предписанном же мне основании, по окончании суда над запорожцами пленных, кроме упомянутого в реляции моей № 48 ротмистра, более ко мне не прислано, а когда пришлются по письму его сиятельства князь Николая Васильевича Репнина, с оными поступить не премину, а безизвестной здесь находящейся арестан, которой, как я догадываюсь, есть тот поп Марек, о коем ваше с[иятельство] упоминать изволите, содержан будет под крепчайшим караулом до указа.

И так ответствовав вашему с[иятельству] на высокопочтеннейшее ваше письмо, следующее присовокупить за долг поставлю, что, невзирая на учиненные распоряжения, для поимки нашими войсками гайдамаков в Полше и на обнародование манифестов по известиям толпа злодеев, как полскими подданными, так и запорожцами по разным местам в удобных для них лесах еще безпрестанно шатается, откуда на разные села и местечки нападения делает. Напоследок имею честь включить здесь мое рабское доношение по секретному указу для поднесения е. и. в. С наилучшим высокопочтением и истиннейшею преданостию пребывая, милостивый государь, вашего с[иятельства].
Киев 22 августа 1768.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5515, арк. 7—9. Відпуск.

№ 247

1768. р. серпня 25. Лещин.— Рапорт полковника Чорби слобідсько-українському губернаторові Євдокиму Щербиніну про свою участь у придушенні гайдамацького руху на Правобережній Україні

Высочайшему и превосходительному господину генерал-майору, лейб-гвардии пример-майору и кавалеру Евдокиму Алексеевичу Щербинину от полковника Чорбы рапорт

Вашему превосходительству рапортом моим доносил, что по прибытии с полком в Полшу и по распоряжении между местечками Овручем и Чернобылем, в силе полученного от господина генерал-майора и разных ординов кавалера Кречетникова ордера, оставил в местечке Овруче при подполковнику два эскадрона, а сам с тремя эскадронами, прибыв в Лещин, расположился и повеленное исполнял; а сего течения 22 числа получил от его сиятельства, пребывающего от двора е. и. в. в Варшаве чрезвычайного полномочного посла господина генерал-майора и кавалера князя Репнина ордера, коим повелено: около Овруча и Чернобыля бунтующих мужиков и гайдамаков истреблять и к Мозирскому и Речитскому сеймикам с полком прибыть накануне тех сеймиков, то есть 15 (26) сентября, разделя полк надвое, с одной половиной остатца в Мозире, а другую с надежным и расторопным афицером послать к тому же сеймику на Речитской сеймик, держащейся в Рогачеве; а в протчем обрадуются и поступать всем по повелению господина генерал-майора и кавалера Кречетникова. В силе которого повеления и полученного мною от означенного господина генерал-майора князя Прозоровского, командующаго на месте господина генерал-майора князя Прозоровского ордера оставленному в местечку Овруче подполковнику посланным ордерам велено того ж часу следовать к стороне местечка Рогачева и там повеленное исполнять, а сам с находящимися при мне тремя эскадронами к Мозире сего ж месяца 25 числа из Лещина выступил. О чем вашему превосходительству репортуя.

Полковник Чорба

25 августа 1768 году м. Лещин.

Помітка: Получен 23 сентября 1768 году.
Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 402, спр. 180, арк. 145. Оригінал.

№ 248

1768 р. серпня 25—27. Київ.— Рішення Київської губернської канцелярії про покарання Максима Залізняка, Семени Неживого, Павла Тарана, Микити Швачки та інших учасників гайдамацького руху

1768 года августа 25, 26 и 27 числ. По указу е. и. в. Киевская губернская канцелярия слушав присланного в оную канцелярию из Государственной коллегии иностранных дел от 24 июля сего года указа, в котором написано, данным де от того ж 24 июля генералу-аншефу, киевскому генералу-губернатору, Новороссийской губернии главному коменданту и кавалеру Воейкову высочайшим е. и. в. рескриптом предписаны места, где над присланными из Польской Украины разбойниками и убийцами из запорожцов публичное наказание произведено быть имеет, а в изъяснение и дополнение оного тем указом Киевской губернской канцелярии повелено:
1-е. Тотчас по получении того указа произвести над помянутыми запорожцами надлежащей суд, которой однако ж весьма скоро окончен быть должен.

ных и две хоругвы церковных полских да по разграблении Умани по приказу бывшего с ним, Железняком, уманского сотника Гонты из полского местечка Торговцы тамашним хоружим, которого имени и прозвания не знает, привезены к нему, Железняку, под Умань в табор пару литвар медных же и одно знамя военное да еще посланными от него, Железняка, партиями привезено к нему из разных полских мест церковных и военных знамен, а сколько числом, не ведает, только помнит, что всех оных знамен было до пятнадцати, да бывшего в татарской слободе Балте из посланных туда полских уманских казаков партией привезено к нему же, Железняку, употребляемой в Войске Запорожском войсковой знак, называемой пернач, деланной из железа, а где оной пернач теми казаками взят, о том ему, Железняку, оные казаки не объявляли. Из коих знамен при посылке куда-либо для добычи партии, которая состояла до ста человек и более, даваны были по одному знамя каждой партии, а прочие знамена, литавры, барабан и пернач находились в главном ево, Железняка, при Умане таборе, что все при взятии ево, Железняка, забрано российскими войскам командою.

А что в вышеописанном первом учиненном ему в Полше при Каргаполском карабинерном полку допросе показал он, Железняк, якобы он из-под полского города Умани посылал до села Хошеватого пятьдесят человек запорожских казаков, а в Киевской губернской канцелярии показал же, что посылал туда из согласившихся с ним полских уманских казаков сперва сто, а потом пятьдесят человек, кои и в татарских слободах Балте и Голте были, то на оном учиненном в Киевской губернской канцелярии показании он, Железняк, и утверждает, что оное де показание учинено им, Железняком, потому, что все приставшие к нему в Полше и полские казаки назывались запорожцами. Из имевшихся же у него, Железняка, двух перначей один, как вышеоказано, привезен к нему, Железняку, под Умань бывшими в татарских слободах Балте и Голте полскими казаками, а другой, о котором он в оном прежде учиненном ему допросе показать запомнил, привезен к нему полскими ж казаками из полского местечка Смелого, а где ими те перначи взяты, он, Железняк, не знает. Что же он, Железняк, с бывшими с ним в соборании при Матренинском монастыре запорожскими и полскими казаками имел намерение искоренять поляков и жидов, о том того Матренинского монастыря наместник и прочие монахи ведали потому, что он, Железняк, объявлял им, что он будет искоренять поляков и жидов, и в том во всем оные, наместник и монахи, согласны были, а как оных наместника и монахов звать, не знает, игумена ж помянутого Матренинского монастыря тогда в том монастыре не было, ибо находился, как слышно было, в Переясловле. Пограбленных же им, Железняком, с товарищи у разных полских жителей серебра денег и вещей было следующее число, а именно: полмешка ломаного серебра, которое куплено у него маркитантером коего имени и прозвания, не упомнит, за сто за семдесят рублей (а оной де маркитантер был подсылан для покупки того серебра от находившегося при донской команде порутчика Кологриевского), золотая табакерка в полтора фунта, два седлы, окованные серебром, вызолоченные и ройдик серебряной, вызолоченной, а у него, Железняка, была сабля под серебряною оправою, вызолоченная, пара пистолет в серебряной же оправе под черню, каждой пистолет был с двумя стволами, а другая

пара пистолет турецкого дела под серебром вызолоченные да у бывших с ним, Железняком, казаков было под серебряною оправою как сабель, так пистолет и ружьев много число, а сколько именно, он, Железняк, упомнить не может, также российской серебряной монеты семьсот рублей да за вышеоказанное проданное серебро сто семьдесят рублей, а у бывших при нем, Железняке, казаков, коих счисляет он до четырехсот человек, было поделенных им, Железняком, денег у каждого по сту и более рублей и разного хорошего платья, лисьих и волчьих шуб, покрытых сукном, и лошадей было ж множественное число, из которых лошадей немало было и таких, которые стоили по сороку и в пятьдесят рублей да пояс плетеной из серебра с золотыми кистями в семьдесят рублей, разных сортов сукна было штук до пятидесят, полотна тонкого, рубах, скатертей, салфеток, утиралников и протчего белья было множественное ж число, что все отобрано у него, Железняка, и у находившихся с ним казаков бывшим при поимке их вышеоказанного Каргаполского карабинерного полку майором, которого означенного Каргаполского карабинерного порутчиком Колимьяни и прозвания не знает, також вышеоказанным порутчиком Колгривовым и бывшею тогда при нем, Колгривове, донскою командою. Оной же Кологривов взял у него, Железняка, ординарных червонных восемьдесят да у казака Павла Тарана серебряной монеты более тысячи рублей и несколько медных денег.

А по допросам протчих, находившихся с ним, Железняком, и бывших в других таковых же разбойнических шайках, названных теми ж разбойниками, атаманов и товарищей их запорожцов оказалось, что по рассеянному упоминаемому главным разбойническим начальником Железняком слуху якобы по указу велено ему искоренять поляков и жидов для недопущения к раззорению находящихся в Полше греческого исповедания монастырей и церквей и живущих там греческого ж исповедания людей, отлучась они из дач Запорожской Сечи и от рыболовных заводов без ведома кошевого атамана и войсковой старшины, прошли чрез границу в Польшу тайно недозволенными местами и, пришед к оному Железняку, по таковым же чинимым им от самого ево, Железняка, внушениям о повелении якобы ему указом искоренять поляков и жидов, приставали к нему в сообщество, некоторые еще при Матренинском монастыре и были с ним в полском местечке грабительства протчих местах. Следуя к тому местечку Умани и чинили грабительства и смертные убийства, протчие ж до разграбления Умани, отделясь от него, Железняка, особыми шайками, потому не чинили в разных местах грабительства и смертные убийства, а некоторые, пришед к нему, Железняку, по разграблении уже Умани и не быв нигде на грабительствах и убийствах, российских войск командами, иные ж бывшими в разъездах такими ж российских войск командами взяты, а протчие сами к командам явились и потому ж взяты под караул.

Вышеоказанной же бывшей атаман разбойнической шайки Семен Неживой винился, что он с бывшими с ним запорожцами и приставшими к нему в сообщество полскими подданными зажег в полском местечке Канев один дом и от того выгорел весь Каневский замок и учинил там смертные убийства, а в протчих полских местах — грабительства.

Из оных же разбойников атаман Швачка показал, что пограблено им и бывшими с ним разбойниками у разных полских жителей серебра, вещей и денег, а именно: серебряную чарку — одну, серебряных

рондиков — два, а третьей рондик золотой ли или вызолочен, он, Швачка, не знает, три сабли под серебряною оправою, блюд и тарелок оловянных было полвоза, а числа оным и весу знать не может, несколько хорошего платья и протчих пожитков, серебряной рублевой монеты в двух выделанных козликах и в четырех мешках холшевых да в четырех черехах, которых было по примеру до полчетверти, а сколько числом, не знает; також медной российской манеты два мешка осьминных да данных им, Швачкою, бывшим при нем казакам сто рублей, что все у него, Швачки, и у бывших с ним ево товарищей отобрано Московского карабинерного полку полковником Протасовым та тридцать червонных отобрано у него ж, Швачки, того ж полку подполковником, в том числе империял один и полуимпериялов два да з бывшего с ним, Швачкою, казака Никиты Даниленка тем же подполковником взято три червонных и дватцать рублей.

А о прямом начале заговора оных пойманных в Полше запорожцов, кто из них подговорщик был и с каким намерением учинено нападение на татарскую слободу Балту, о том (кроме вышепрописанного Железняка показания) все по допросам показали, что не знают.

Вышеобъявленные ж полковники Каргаполского — Гурьев, Московского — Протасов и генерал-майоры Кречетников и Подгоричани, Киевского гарнизона секунд-майор Воейков между протчим репортами, також из гродского Переясловского суда, из Киевского магистрата и из Киевского ж Межигирского монастыря доношениями представляют, а имянно:

Гурьев: что приближась он, Гурьев, с Каргаполским полком к полскому местечку Умани, стоявших в поле вооруженных разделившихся в три части оных разбойников окружа их с трех сторон, посылал к ним от себя афицера с шестью донскими казаками со увещанием, чтоб они от злодейства воздержались и возвратились в свои места, но они, не приняв того увещания, не допустя до себя того афицера, стреляли по нем из ружей и ранили двух казаков, после чего по учинении на них стремительной атаки, брося они ружья и оставя имевшиеся при них пушки, здались.

Протасов: как скоро он к полскому селу Блощинцам с командою стал подезжать, то от собравшихся там запорожцов близ одного села стоявшие на отъезде карауле два человека тотчас бросились в то село и, уведомя о том бывших на одном большом дворе запорожцов, кои, сев на лошадей и вооружась, выскакивали из того двора, производя из ружей на карабинер стрелбу, но вреда людям не причинили, а ранили толко две лошади. По таком оных супротивлению полковник Протасов на них ударил и привел в замешательство, всех с имевшимися при них четырьмя знамями, с двумя медными и одною чугуною пушками и с пятью железными гаковницами взял, причем их атаман Журба и до тридцати человек казаков на месте побиты. А того ж де Московского карабинерного полку подполковник Брынк к нему, полковнику Протасову, репортовал, что во время марша, не доезжая местечка Богуслава верст за десять, другой партии атаман Шевченка с шестьюдесятью восьмью человеки и з двумя знамями взят и допросом показал, что он с показанным Неживым посланы от помянутого Максима Железняка по всей Полской Украине для истребления поляков и жидов, коих ими многое число в разных местечках и селах и истреблено. Тот же

де подполковник Брынк под местечком Пятигорами, в лесу, одну гайдамацкую шайку наехав, которая супротивляться стала, на оную ударил и на месте до тридцати положил, некоторых поймал, достальные ж разбежались.

Генерал-майор Подгоричани: посланными де от него разъездными командами приведено к нему шатающихся тамо пойманных в три раза запорожцов 38 человек да один дьячок, который де сперва конфедератом был, а после того между гайдамаками сотником себя называл, ис коих первые показанные в присланном от него реестре 3 человека и дьячок многие тамо грабительства и смертныя убийства причинили, другие дватцать три человека сами находившемуся у разъезда афицера явились и от них еще тем афицером спрашивано, тамошним обывателям никакого грабительства и смертного убийства не зделано, да и без того де их недавнее прибытие туда можно видеть, что при взятые их, кроме запорожского ружья и копей, ничего из пограбленного при них не было и шатались пешие; но последние де двенатцать человек так же, как и первые, винулись в смертном убийстве и грабительстве.

Генерал-майор Кречетников: в числе де присланных от него запорожцов находятся раненых пять человек, которые подлежать пред другими жесточайшему наказанию, понеже оные отважились против тугими вооруженною рукою и двух человек убили, а трех — ранили. И по приложенному при том ево, генерал-майора Кречетникова, репорте списку показаны ранеными Конон Лагода, Семен Пукоменной, Степан Слива, Максим Таран и Афанасей Черенко.

В репорте находящегося при Василковском фарпосте киевского гарнизона секунд-маэора Воейкова, что присланные от него при том репорте пришедшие к оному фарпосту три запорожца Остап Байда, Тарас Малый и Антон Федченко сперва объявили, что якобы шли в Киев для богомолья, а потом винулись, что были они в Полше на разбое и грабительстве.

В двух доношениях Киевского Межигорского монастыря, а именно: в 1-м: июля де 27 дня сего году полского села Казарович откупщица Ефимья Иванова писменно в оной монастырь дала знать, что того ж июля против 5 числа ночью не знаемо какие люди, нашедши во многом числе на состоящей в оном селе Казаровичах ее дом, все ее имение без остатку разграбили. Из числа де которых разбойников пойманные в Полше на воровстве того ж июля в средних числах запорожцы Илья, Григорей да Влас в полском местечке Чернобыле показали, что при том грабительстве были и болшою частию из того ее имения разбирали ведомства Киевского Межигорского монастыря села Новых Петровец жители Василей Загинало да Иван Коваленко. И требовала де она откупщица от того Межигорского монастыря подставляла, что хотя оной Задоношением оной Межигорской монастырь претензии взыскать гинало в том воровстве и винулся, но оной де претензии взыскать с него не из чего, потому что не толко никаких пожитков, но и избы у себя не имеет. Вышеобъявленного ж де бывшего при том грабительстве села Петровец жителя Ивана Коваленка в доме ево не сыскано, а отлучился якобы для зажону хлеба.

в 2-м: полского де села Гостомля губернатор Антон Верешниовской в оной Межигорской монастырь писменно дал знать, что в том же июле месяце, напав на оное село Гостомлю, семнатцать человек не зна-

прашивать, которых они уездов, сел и деревень и чьи крестьяня, и кто их за рубеж подговаривал и по тем их распросам тем беглецам учиня наказание, бив кнутом, отсылать в те правинции, из которых они бежали, а буде из тех беглецов явятся подговорщики, теми разыскивать, и которые по розыску явятся винны, тем учиня жестокое наказание, ссылат в вечную работу на каторгу, а ежели на тех заставах явятся малороссийские жители, и тех ловить же и, спрашивая, отсылать по тому ж в те места, откуда они бежали без наказания; по 3-му от 20 ноября 1728 — проводчиков, которые беглых людей и крестьян, подговоря, поведут за рубеж, потом те подговорщики пойманы или по доносу обличены будут и которые ж, подговоря, поведут за рубеж же, а не доходя рубежа, пойманы будут, то всех по розыскам, равно как и проводцов, казнить смертию — вешать на тех местах, где они их проводить были намерены, для того, что они к тому точное имели намерение и ежели б были не пойманы, то б те подговоренные люди ими за рубеж были проведены; а которые люди к побегу имели намерение и для проводу за рубеж нанимали кого, а прежде побегу о том на них от кого донесено или уведено будет, тем равно как беглым так, которые обещались их провести, по розыскам буде покажут, что прежде проводов не чинивали, чинить наказание: бить кнутом и отдавать на прежнее жилище; по 4-му от 10 числ февраля 1763 годов по 2-му пункту — когда приводимые воры или разбойники, становщики или пристанодержатели с первых своих допросов или с очных ставок во всем на них показуемом покажут справедливо, то таковым, не чиня не только пыток, ниже пристрастных распросов, решить дело по законам.

Приказали: по силе вышепрописанных высочайшего е. и. в. рескрипта, також уложенных пунктов воинских артикулов и указов учинить следующее:

1-е. Как из произведенного в Киевской губернской канцелярии следствия явно оказалось, что упоминаемой из запорожцов Максим Железняк ложным своим предъявлением якобы ему по указу велено состоящие в Полше греческого исповедания монастыри, церкви и живущих там греческого ж исповедания людей защищать, а поляков и жидов искоренять, привлекиши к себе в сообщество толь немалую толпу из запорожцов и из полских обывателей, поступил на такое мерское и богопротивное предприятие произведением в соседственной Полской области между подданными оной возмущения и бунта, а потом, соединясь с оными, не только в разных Полской Украины городах, местечках и селах, но и в соседственной блистательной Оттоманской Порте принадлежащей земле на слободы Балту и Голту напав, безчеловечные грабительства и смертные убийства делал, во время окружения его и всей оного шайки войсками е. и. в. и увещанию к здаче вооруженною рукою противился, самовольно полковником назывался и, одним словом, всему злу был главным зачинщиком, предводителем и исполнителем, то в разсуждении всех вышепереченных толь тяжчайших преступлений, наипаче же за прoderзость на земли блистательной Порты яко Российской империи найдружественнейшей державы, с которою она действительно намерена в добром соседстве и согласии непременно пребывать по точной силе счастливо настоящих между обоими империями вечно мирных трактатов, в удовлетворение обиженным ея подданным, его, Железняка, яко главного нарушителя пограничной тишины, колесовать и живова

положить на колесо, но вместо того, отменя оное, в ныне употребляемое самонайважнейшим преступником наказание бить кнутом — дать сто пятьдесят ударов и, вырезав ему ноздри и поставя на лбу и на щеках указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

2-е. Бывшим с ним, Железняком, вместе в сообществе разбойникам, а имянно: называвшемуся атаманом Павлу Тарану, также Давиду Вербенку, Макару Черному, Степану Сагануку, Ивану Белому, Фоме Дурному, Федору Волошину, Андрею Голубенку, Михайле Белоусу, Федору Колбасе, Нестеру Литвиниченку за учиненные ими грабительства и смертные убийства, в коих они при следствии и винулись, и за самовольную их, без ведома команд своих, отлучку, и за тайной проход чрез границу — в Полшу — отсечь головы, а вместо того бить их кнутом — дать по семидесяти ударов каждому и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно, Чубу,

3-е. Той же железняковой шайки разбойникам Емельяну. Чубу, Филипу Безрукавому, Ивану Байрацкому, Фоме Скуру, которые хотя при следствии в грабительстве и смертном убийстве не винулись, показывая, что из них Емельян Чуб во время приставлен там же, в Умане, для недопущения к убийству желающих принять греческого исповедания веру поляков и жидов. Филип Безрукавый и Иван Байрацкой якобы находились в тож время за Уманью, при обозе оных разбойников, для пастбы лошадей, а Фома Сукур якобы прибыл в Умань по разграблении уже на другой день, но в получении на часть их ис пограбленных денег и пожитков винулись и за то, также и за самовольную их без ведома команд своих отлучку и за тайной проход за границу — в Полшу — отсечь головы, а вместо того бить кнутом — дать по семидесяти ударов каждому и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

4-е. Хотя находившейся при состоящем в Полше Матронинском монастыре на послушании и самопроизвольно приставшей в шайку к частореченному Железняку крещеной из казанских татар Моисей Павлов в грабительстве и в смертном убийстве не винулся, показывая, что пристав к Железняку еще при Матронинском монастыре, где бежал от перьясловского архиерея, был на послушании и, пришед вместе с Железняком к полскому местечку Умани; оставлен был с протчими запорожцами в поле для пастбы лошадей и в Умани во время грабительства и смертного убийства не был; так же и запорожец Кирила Буговый, и смертного убийства не был; так же и запорожец Кирила Буговый, которой, как по показанию ево явствует, пристал к Железняку еще при Матронинском же монастыре и, следуя к местечку Умани, в дороге заболел и по прибытии к Умани лежал болен в обозе, и за тем грабительства и смертного убийства не чинил, но как со общаством своим с ним, Железняком, при самом начале принятия им, Железняком, к тому зловерного умыслу явно уже оказали, и они, Павлов и Буговый, не произвели оного действием, как видно по одному толку тому, что Павлов оставлен был разбойниками при их лошадях в поле, следовательно, Павлов и в действие при том был употреблен, а Буговый за болезнь ни в каком действии не был, то во уважении того из них Павлову отсечь голову, а вместо того бить кнутом, однако, против других, действительно учинивших грабительство и смертное убийство, уменьшить нака-

зание, то есть дать пятьдесят ударов и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно, а Бугового, который как вышепоказано, за болезнь не был ни в каком действии, однако, за сообщество с разбойническою шайкою, такою же за самовольную, без ведома своей команды, отлучку и за тайной проход чрез границу — в Полшу — повесить, а вместо того бить кнутом, дать пятьдесят ударов и по тому ж сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

5-е. Той же железняковой шайки разбойников Власа Лаевского, Семена Тарасенка, Андрея Майданника, Степана Якововича, Михайла Моторного, Каленика Медведевского, Кондрата Верховойта, Якова Щербатенка, Ивана Зеленского, Леонтья Грыву, Ивана Лысого, Петра Бандурку, Андрея Белого, Павла Столпового, Лукьяна Долгополого, Ивана Тарана, Ефима Прейму, Григорья Кочаненка, Максима Рудя, Мойсея Неживенка, Якима Жерлая, Евтифея Безклубого, Гаврилу Тарана, Никиту Тарана, Власа Сукура, Корнея Белого, Радиона Морковщину, Кирилу Сторчака, Ивана Губу, Дениса Кобеньяка, Корнея Черного, Ивана Заверюху, Харитона Круглого, Петра Тарана, Михайлу Черного, Григорья Тарана, Василя Тарана ж, Ивана Шрама, Михайлу Плохова, Василя Гаенного, Василя Молчана, Демьяна Балабана, Никифора Лаштабея, Ивана Жулая, Игната Побошкоровича, Федора Булку, Федора Губу, Якова Бурхана, Василя Моргуна, Алексея Смешка, Трофима Чуприну, Гаврила Губу — итого пятьдесят двух человек, которые хотя в грабительстве и смертном убийстве не винулись, показывая, что пришли они к полскому местечку Умани по разграблении уже одного, однако за сообщество их с тою разбойническою шайкою, чем равномерно и они оказались в таком же жадничестве к корысти, надеясь оную получить от грабительства, но одного не призывали действием, как видно, по причине скорого взятия их российскими войсками под караул, также за самовольную их, без ведома команд своих, отлучку и за тайной проход через границу — в Полшу — повесить, а вместо того бить кнутом, дать каждому по пятьдесят ударов и сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

6-е. Присланного вместе с оным же Железняка малороссиянина Новороссийской губернии Кальниболоцкого шанца жителя Семена Волка, которой, как по допросу ево явствует, в нынешнем 1768-м году в июне месяце без ведома команды своей и без писменного виду отлучась, перешел тайно за границу — в Полшу — для свиданья з живущим в полском селе Синице братом своим и в следование оттуда обратно, не доходя российской границы мили за три, наехавшею на него российских войск командою, за неимением у него письменного виду, взят под караул, всходство чего и вышеупомянутой Железняка на очной ставке показал, что он, Волк, с ним, Железником, и с прочими запорожскими и полскими казаками на грабительствах и смертных убийствах и в посылках от него нигде не был и до того он, Железник, ево, Волка, не знал, а увидел при команде российских войск уже содержанного в то время, когда взят был он, Железник, с товарищи под караул за тайной переход без дозволения своей команды за границу, бить плетьюми и отослать при промемории в канцелярию Новороссийской губернии для определения на прежнее ево жилище.

7-е. Другой разбойнической шайки называвшагося атаманом Семена Неживого за учиненные им, отделясь от Железняка, с собранною им особою шайкою в разных Полской Украины местах грабительства

и смертные убийства и за умышленное зазжение им в полском местечке Каневе одного дому, от чего учинился пожар и выгорел весь тамошний замок, колесовать и живова положить на колесо, а вместо того бить кнутом, дать сто пятьдесят ударов и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск вечно на каторгу.

8-е. Шайки оного ж Неживого разбойнику Василию Шулге за чинимые им, будучи вместе с оным Неживым, в разных местах грабительства и смертные убийства — отсечь голову, а вместо того бить кнутом, дать восемьдесят ударов и, вырезав ноздри, поставя указные знаки, сослать в Нерчинск вечно в каторжную работу.

9-е. Той же Неживого шайки разбойника Тихона Плохова, которой хотя в грабительстве и смертном убийстве не винулся, за сообщество ево с шайкою оного ж Неживого для корысти в надежде получить оную грабительством, но действием того не произвел по притчине скорого приходе в Полшу взятия ево российскими войсками под караул, так же за самовольную, без ведома команды своей, отлучку и за тайной проход за границу — повесить, а вместо того бить кнутом, дать пятьдесят ударов и сослать в Нерчинск вечно в каторжную работу.

10-е. Понеже присланной с оным же Неживым полского местечка Канева житель и бывшей там над казаками сотник Василей Мизин, как по допросу ево явствует, по причине бывшего на него от каневского губернатора Новицкого гонения за то, что он, Мизин, с прочими тагубернатора Новицкого исповедания жителми по принуждению мошными каневскими греческого исповедания жителми по принуждению оного Новицкого не пристал к унияцкому закону и от угрожения оным Новицким ему, Мизину, смертию, бежав он, Мизин, ис-под караула, крлся, а по разорении Неживым оного местечка Канева пришел он, Мизин, в дом свой, где видел ево и оной Неживой, а потом оной же Неживой, отехав ис Канева к полскому селу Медведовке, в скором времени чрез присылку трех человек шайки своей нарочных, сыскав насильно ево, Мизина, к себе и хотя он, Мизин, просил ево, Неживого, об отпуске в дом свой, но не отпущен и по письму Черного гусарского полку полковника Чорбы, едучи он, Неживой, Новороссийской губернии в Глинской шанец, взяли и ево, Мизина, с собою и там он, Мизин, обще с ним, Неживым, с товарищи взят под караул, которое ево, Мизина, показание во всем точно на очной ставке подтвердил и упоминаемой Неживой с таким при том прибавлением, что он, Мизин, на грабительствах и смертных убийствах нигде с ним, Неживым, не был, то в суждении сего обстоятельства оного Мизина яко полского подданного, по ево невинности из-под караула свободив, выслать за границу обратно.

11-е. Присланным от генерал-майора Подгоричани разбойнической шайки называвшемуся атаманом Павлу Яцковичу и ево шайки разбойника Семену Чеповскому, показанному в репорте и в списке от генерал-майора Подгоричани дьячком, так же Никифору Кожухарю и Герасиму Гордеенку, из которых Яцкович и Чеповской в смертных убийствах и грабительствах винулись, а сверх того Чеповской винулся ж, что был он в конфедератской партии против российских войск, коими она партия и разбита, где он, Чеповской, найден между ранеными и для вылечения отдан был, а по выздоровлении и отпуске в Киев пристал к разбойнической партии, за границу ж он, Чеповской, проехал по данному ему ведомству Киевского Михайловского монастыря от живущего в селе Глевахе монаха Власия писменному свидетельству,

а Кожухар и Гордеенко, хотя винулись в одних толко грабительствах, однако во уважении показания в репорте помянутого генерала-майора Подгоричани, что они, Яцкевич, Чеповской, Кожухар и Гордеенко, причили в Полше многие грабительства и смертные убивства и сверх того оной Чеповской, будучи в той разбойнической шайке, назывался сотником, отсечь им головы, а вместо того бить кнутом, дать по восмидесят ударов, каждому и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно. А о учинении по законам с помянутым монахом Власием за дачу им показанному Чеповскому о пропуске ево за границу писменного свидетелства, которого ему давать не подлежало, сообщить в Киевскую духовную консисторию промеморию.

12. Присланной от оного ж генерал-майора Подгоричани Иван Шаренко, хотя в грабительстве и смертном убивстве не винулся, показывая, что, пристав он в разбойническую шайку, пришел к полскому местечку Умани по раззорении уже оного и был в посылках оттуда в другие полские ж места для добычи съестных припасов и, в той посылке будучи, увидя в полском селе Степановке донских козаков, явился бывшему при оных донскому полковнику, где и взят под караул, но как сообществом своим с разбойниками оказал уже он жадность свою к корысти в чаянии получить оную грабительством, чего произвести в действие не дозволил поздой ево к оным разбойникам приход, то во уважении сего, также за самовольную ево, без ведома команды своеи, отлучку и за тайной проход чрез границу — в Полшу — ево, Шаренка, повесить, а вместо того бить кнутом, дать пятьдесят ударов и сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

13. Из присланных от оного ж генерала-майора Подгоричани разбойников, а имянно: Осип Хоменко, Василей Безверхой, Иван Пашенко, Григорей Саражин, Иван Попенко, Андрей Попенко ж, Осип Васильченко, Гаврило Килимник, Иван Миронов, хотя в чинимых ими грабительствах и смертных убивствах и не винулись, показывая, однако, что, пристав они к разбойнической шайке, посланы были от Умани в другие полские ж места для добычи съестных припасов и, в той посылке будучи, взяты донскими казаками под караул, но понеже упоминаемой генерал-майор Подгоричани репортом своим об них изясняет, что и они чинили грабительства и смертные убивства да и сообществом своим с теми разбойниками не могут себя в их к тому намерении оправдать, то за оное их преступление учить им наказание: бить кнутом, дать каждому по пятидесят ударов и сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

14. Что принадлежит до присланных от оного ж генерала-майора Подгоричани полского села Антоновки ураженца Василья Малого и полского города Замостья уроженца ж, бывшего пред сим в Запорожской Сече казаком, а потом находившагося на житье в разных местах Новороссийской губернии Ивана Золотаря, кои при следствии показали, что из них Василей Малый ездил к находившемуся под польским местечком Уманью главному разбойническому началнику Железняку просить об отдаче пограбленных шайки ево, Железняка, запорожцами оставленных им, Малым, в полском же местечке Черкасах овчинок, называемых по-малоросийски смушков, и как оной Малый помянутому Железняку под тем местечком Уманью явился, то он, Железняк, обнадежив ево заплатою за оные овчинки, приказал остатся при нем, Железняке.

А Иван Золотар показал же, что он, увидясь с ним, Малым, в полском селе Казацкой Далине, и по прозьбе ево, Малого, ездил под Умань вместе для требованя означенных овчинок к оному же Железняку, которой и ему, Золотарю, потому ж приказал там остатся, где оба они и были, и по приходе их туда на четвертой день взяты российскими войсками под караул, а грабительства и смертного убивства не учинили, которое их показание на очной ставке и оной Железняк подтвердил с таким изьяснением: что они, Малый и Золотарь, явились к нему под местечком Уманью подлинно по разграблении уже онаго и что они на грабительствах и смертных убивствах и нигде в посылках от него, Железняка, не были, то в разсуждении того оных Малого и Золотаря по их невинности, освобождая из-под караула Малого, яко польского подданного, выслать обратно за границу, а Золотаря отослать в канцелярию Новороссийской губернии при промемории от места до места за правожатыми при отверстом указе с тем, что ежели он определен в той Новороссийской губернии на житье, то отдать ево на прежнее жилище, а ежели окажется, что там на житье определен не был, то выслать за границу обратно.

15. Присланные от оного ж генерал-майора Подгоричани запорожцы, а именно: называвшейся атаманом Сава Позехайло, також Илья Дробот, Афонасей Кривонос, Савелей Шепель, Павел Швець, Иван Литвиненко, Роман Маловек, Петр Безрукавой, Трофим Таран, Степан Щарбина, Кондрат Ковшар, Савелей Тонконоженко, Иван Деркачь, Федор Лысой, Анисим Овчар, Федор Табанець, Матвей Горкуша, Артемей Толкач, Никита Нор, Иван Великой, Иван Чуб, Семен Попович, Никита Голый, итого 23 человека, хотя при следствии в грабительстве и в смертном убивстве не винулись, показывая, что по разсеянному слуху якобы находящийся в Польше донские казаки принимают в помощь против поляков для защищения греческого исаповедания веры и потому, согласясь, пошли в Полшу, в подтверждение чего и оной генерал-майор Подгоричани в репорте об них объявляет, что они бывшему у разезде афицеру явились собою и от них, как тем афицером спрашивано, никакова грабительства и смертного убивства не учинено, да и ис того де недавное их туда прибытие видеть можно, что при взяте их, кроме запорожского ружья и копей, ничего ис пограбленного при них не было и шатались пешие, однако как они из мест своих отлучились без дозволения своей команды и прошли через границу — в Полшу — тайно недозволенными местами да и намерение их было по-видимому не в том точно, чтобы защищать веру, но в самом деле, чтоб получить себе какую-либо корысть грабительством, чего действием произвести они не могли за несысканием к тому удобного случая по причине чинимых тогда уже в Полше российских войск командами за подобными им грабителями поисков, и потому принуждены были они сами явиться бывшему в разезде афицеру, то по состоянию вышепрописанных их вин учинить им наказание: вместо кнута бить плетями и сослать на поселение в Сибирь вечно.

16. Присланного Московского карабинерного полку от полковника Протасова разбойнической шайки называвшагося атаманом Никиту Швачку, которой, как по показанию ево явствует, еще в прошлом 1767 году восени выехав в Полшу для продажи соли, там зимовал и пристал напоследок там же к разбойникам, за учиненные им в разных полских

местах как обще с вышеупоминаемым главным разбойническим начальником и предводителем Железняком, так и отделясь от него особою шайкою, многие грабительства и смертные убийства, в коих и сам он, Швачка, винулся, колесовать и живого положить на колесо, а вместо того бить кнутом, дать сто пятьдесят ударов и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

17. Также присланной от полковника Протасова шайки разбойники Семен Донец, Никита Даниленко и Иван Дробной, хотя в смертных убийствах и не винулись, что смертные убийства чинены протчими бывшими в шайке их товарищи, но понеже они сообщась с оными разбойниками и быв с ними, как по показанию их явствует, в разных местах при грабительствах, в коих оные и винулись, не могли не иметь с ними и в смертных убийствах равного участия, к тому ж по репорту упоминаемого полковника Протасова явствует, что при взятые их шайки чинили воискам е. и. в. супротивление, то за оное, также за самовольную их, без ведома команд своих, отлучку и за тайной проход чрез границу — в Полшу — отсечь им головы, а вместо того бить кнутом, дать ударов Данцу, яко самовольно к разбойникам приставшему, семдесят, Ивану Дробному, которой, как по показанию ево явствует, пошел в Полшу для требования взятой разбойниками в состоящем в Новороссийской губернии при границе хуторе, в котором он находился жителством собственной ево лошади, но оная ему не отдана, а при том и он там же с разбойниками остался, пятьдесят; а Никите Даниленку в розсуждении того, что от роду ему еще толко дватцать лет, тритцать ударов и, вырезав им ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

18. Присланные от оного ж полковника Протасова разбойники Михайло Черной и Роман Гончаренко, хотя в разбоях и грабительствах не винулись, но как в допросах своих точно изяснились, что, пристав в шайку к атаману Швачке, были с ним и с протчими в разных местах, следовательно, в разбоях и грабительствах не могли не иметь равного с ними участия, к тому ж, как выше явствует, часто реченной полковник Протасов репортом представляет, что при взятые шайки оного Швачки разбойников чинили они воискам е. и. в. супротивление, то за оные вины и продерзости их, Черного и Гончаренка, повесить, а вместо того бить кнутом и из них Черному за то, что он, как по показанию ево явствует, пристал в разбойническую шайку самопроизвольно, дать семдесят ударов, а Гончаренку, которой, будучи в Полше для зажону хлеба, пристал к тому ж Швачке по ево приглашению, тритцать ударов и сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

19. Оной же присланной от полковника Протасова разбойнической шайки находившиеся жителством в Новороссийской губернии, в слободе Плеской, Михаила Котляр и Федор Бадюненко при следствии показали, что, будучи они посланы в польское село Таганс живущим в той Новороссийской губернии, в местечке Цыбулеве, капитаном, а имяни и прозвания ево не знают, для забраня и пригону перешедшаго оттуда на российскую сторону на жите мужика Ивана Волкодава оставленного там оным Волкодавом скота, взяты были в полском местечке Городище тамошними жителми с забранным ими помянутого Волкодава скотом под караул, а потом наехавшею туда разбойническою шайкою из-под караула свобожены и к той шайке пристали, но вскоре после

того российскими войски взяты под караул, и хотя в грабительствах и смертных убийствах не винулись, но за сообщество их с оною разбойническою шайкою для корысти в чаянии оную получить грабительством, чего по-видимому они не произвели действием за скорым взятые их наехавшею командою под караул, бить кнутом, дать по тритцати ударов и сослать в Нерчинск вечно на каторгу.

20. Присланным в Киев к генералу-аншефу, киевскому генералу-губернатору и кавалеру Воейкову от разбойнических атаманов Швачки и Журбы с письмом запорожцам Демьяну Чернявщенку и Якову Безродному, которые при следствии винулись, что были с ними в разных местах на грабительствах и смертных убийствах, отсечь головы, а вместо того бить кнутом, дать каждому по восмидесят ударов и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

21. Из присланных из городского Переясловского суда пойманных в Полше Троицкого пехотного полку капитаном Василием Кисель при следствии показал, что, пристав они к разбойническому атаману Неживому и быв в разных местах на грабительствах и смертном убийстве, из них Кравченко с товарищи приезжал Новороссийской губернии к Крыловско-му шанцу и требовал выдачи самовольно они, без ведома команд своих, е. и. в. жидов, а сверх того самовольно они, без ведома команд своих, отлучась, прошли тайно за границу — в Полшу — и за то им отсечь головы, а вместо того бить кнутом, дать Кравченку и Степаненку по пятидесят ударов каждому, а Василью Киселю в розсуждении того, что от роду ему еще толко дватцать лет — тритцать ударов и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

22. Той же шайки разбойник Иван Байрацкой, хотя при следствии в грабительстве и смертном убийстве не винулся, но как по показанию ево явствует, что он, отлучась без ведома команды и перешед тайно чрез границу в Полшу, самопроизвольно пристал к шайке разбойнического атамана Неживого, а по взятые оного, Неживого, под караул, жывав он с товарищи той же шайки разбойниками в табор оного Неживого и из вырученных за награбленной оным, Неживым, и проданном им, Баирацким, с товарищи скот денег получил дележ, то за оное ево, Баирацкого, повесить, а вместо того бить кнутом, дать пятьдесят ударов и сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

23. Той же шайки разбойников Якова Полового и Андрея Черного, которые хотя в грабительстве и смертном убийстве не винулись, но как по показанию их явствует, что из них Половой с товарищи приезжал Новороссийской губернии к Крыловскому шанцу и требовал выдачи прибегших туда из Полши под протекцию е. и. в. жидов, а Черной с товарищи от чинимых за ними российскими войски поисков, будучи в бегах, получил из вырученных за награбленной и проданной протчими разбойниками скот денег дележ, то за оное и за самовольную, без ведома команды своей, отлучку и за тайной проход чрез границу — в Полшу — учинить им, Половому и Черному, наказание, бить кнутом, дать по пятидесят ударов каждому и сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

24. Присланной из оного ж Переясловского гродского суда полской подданной местечка Сквиры житель Емельян Колтуненко при следствии показал, что в Петров пост сего году в бытность ево в состоящем близ российской границы полской деревне Мытнице с помещиком своим,

полским шляхтичем Лопуцким, наехав туда, разбойники из запорожцов ево, Колтуненка, и бывшие там оного Лопуцкого сорок рогатых скотин да на четырех возах разные пожитки, взяв скот, распродали, а ево, Колтуненка, и пожитки отвезли в полское ж село Студенцы и, оставя ево, Колтуненка, с протчими их шайки разбойниками в том селе Студенцах десят человек, и с тех запорожцов поехали к атаману их Неживому в местечко Медведовку, приказав их обратного приезду дожидаться, а как прибыла туда российских войск команда, то он, Колтуненко, с бывшими там разбойниками бежав, крылись по разным местам, а, наконец, пошли было в местечко Медведовку к помянутому атаману Неживому, но, услышав, что оной Неживой уже был взят под караул, пошли они в полское ж местечко Мошны, где он, Колтуненко, вместе с разбойниками взят российскими войсками под караул; следовательно, когда он, Колтуненко, не уходя от разбойников, пошел было вместе с ними к их атаману Неживому, то тем доказывает, что и он пристал уже было в разбойническую шапку, но, как выше явствует, что он, Колтуненко, полской подданой, то выдать ево на полскую сторону для поступления с ним по тамошним правам.

25. Присланные из Киевского магистрата при доношении малороссияне Зиновей Гупало, Авксентей Кайнаренко, Петр Тарасенко да Яков Шелковенко при следствии показали, что, будучи они в Киеве, по подговору некоторых запорожцов, искупя себе ружья, ходили в Польшу для разведания, где находятся разбойнических партии начальники Железняк и Неживой, с намерением, чтоб к им пристать в сообщество, и по приходе их в полское местечко Гостомль из оных запорожцов один тамошним поляком из ружья ранен, после чего, а особливо услышав, что прежде зашедшие туда для грабительства запорожцы в том же местечке Гостомле пойманы, возвратились они, Гупало с товарищи, обратно на российскую сторону и по приходе в Киев бывшим с ними в сообществе товарищем Кондратом Бойком (которой не знаемо куда бежал) спрятанные ими в лесу ружья отданы были для продажи находившемуся жителством в Киеве малороссийского Переясловского полку села Сосновы уроженцу Василью Пастуху, по поимке которого, Пастуха с теми ружьями и по показанию им об них переловлены и они, Гупало с товарищи, и так, хотя они разбою и грабительства действительно не учинили, но к тому, как из показаней их явствует, точное намерение имели и не произвели оного в действо по-видимому за тем, что к тому означенным поляком и тамошними полскими казаками не допущены, то за оную их дерзость и за тайной проход за границу и из-за границы бить их кнутом и из них Гупалу, Тарасенку и Шелковенку дать по тридцати каждому, а Кайнаренку в разсуждении того, что от роду ему толко еще дватцать лет — дватцать ударов и сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

26. Хотя вышеобъявленной присланной из Киевского магистрата с помянутыми Зиновьем Гупалом с товарищи малороссийского Переясловского полку села Сосновы уроженец Василей Пастух при следствии и показал, что данные ему для продажи бывшим с ними, Гупалом с товарищи, в сообществе Кондратом Бойком (которой не знаемо куда бежал) ружья, кои спрятаны были в лесу, хотел было он, Пастух, объявить в Киевском магистрате и что как он с теми ружьями шел в Киев, то в урочище, называемом Черная Грязь, взят магистратским обходом

под караул, но как он, Пастух, довольно мог понимать, что те ружья были, конечно, подозрительных людей, потому что спрятаны были оныя в лесу, следовательно, тех ружей и принимать ему не подлежало, а должно было о том уведав, где надлежит, донести, то в разсуждении того для поступления за то с ним по законам отослать ево по команде малороссийского Переясловского полку в полковую канцелярию при указе, под караулом от места до места за провожатыми.

27. Второй присылки Московского карабинерного полку от полковника Протасова запорожцы Степан Кривый, Остап Белой, Герасим Ненка, Иван Негода, Игнат Кольванко, Максим Донец, Фома Таран, Терентей Лен при следствии показали, что они, отлучась без ведома команды своей и перешед тайно чрез границу — в Польшу, из них Кривый и Кольванко в чинимом там грабительстве и смертном убийстве вину винились, а Донец, Таран и Негода показали ж, что якобы они в то время, как протчими шайки их разбойниками чинено грабительство и смертное убийство, были в винокурне и пили вино, а Белой, Ненка и Лен в то ж время якобы были оставлены атаманом той же разбойнической шайки при их возах, но как все они равное намерение имели к грабительству и смертному убийству, то за оные их преступления Кривый и Кольванку, яко действительно грабительство и смертное убийство вину и Кольванку, яко действительно грабительство и смертное убийство учинившим, отсець головы, а вместо того бить кнутом, дать по восьмидесяти ударов каждому и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу, а Белому, Ненке, Донцу, Тарану, Негоде и Лему за участие их сообществом в ту разбойническую шайку, також за самовольную, без ведома команды своей, отлучку и за тайной проход чрез границу, повесить, а вместо того бить кнутом, и за пятдесят ударов каждому и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, потому ж сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

28. Из оной же вторично присланной от полковника Протасова разбойнической шайки запорожец Сидор Головатой при следствии показал, что и он с протчими запорожцами без ведома команды своей отлучась и перешед тайно за границу в Польшу и следуя к полскому местечку Белой Церкви, оныя запорожцы пьяныя между собою стреляли из ружей и ево, Головатого, ранили пулею в бок, которая де пуля и ныне в боку у него находится, и от того де он, будучи болен, грабительства и смертного убийства нигде не учинил, а слышел той же шайки от запорожцов, что они в полском местечке Каменном Броду закололи четырех поляков и взяли сорок четыре червонных, и хотя и он, Головатой, за сообщество с оными разбойниками, также за самовольную, без ведома команды, отлучку и за тайной проход чрез границу, равному как и вышеозначенные Белой с товарищи, подлежит наказанию, но как он от сообщников своих из ружья пулею уже ранен и ныне от того болен, то в разсуждении того подлежащее ему за оные преступления наказание уменьшить, то есть от вырезания ноздрей и от поставления указных знаков ево свободить и, бив кнутом, дать дватцать ударов, сослать в Нерчинск вечно в каторжную работу.

29. Присланным ис Киевского Межигорского монастыря ведомства того ж монастыря жителями села Петровец Василью Загинаиле да села Борок Андрею Романенку за тайной ими чрез границу — в Польшу — десяти человек запорожцов провод и за учиненное ими в полском селе

Казаровичах грабительство и полученной из того дележ отсечь головы, а вместо того бить кнутом, дать по семидесят ударов каждому и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно; о показываемом же оным Загинаилом бывшем с ними на том же грабительстве ведомства оною ж Межигорского монастыря села Старых Петровец жителе Иване Коваленке, о котором в доношении из оною монастыря объявлено, что он отлучился для зажону хлеба, писал того монастыря к архимандриту, требуя о присылке ево в Киевскую губернскую канцелярию для поступления за то с ним по указам.

30. Присланным из оною ж Межигорского монастыря Мощунского хутора жителя Григорья Даниленка, також хутора Горенки жителя Михайлу Коваленка и Василья Микитенка, кои, как по показаниям их явствует, с оным Даниленком, по ево прозбе, из договоренной ими платы четырех рублей ходили в Полшу для забрания и пригону на здешнюю сторону оставшаго в полском местечке Гостомле (где пред сим оной Даниленко находился жителством) рогатого скота, но не дошедши до оною местечка Гостомля, уведомясь, что оной скот забран владельцем того села полским шляхтячем, возвратились обратно, а пропускиваны они были за границу и из-за границы чрез Шевлевской фарпост находящимися при том фарпосте двумя салдатами, из которых одного зовут Карпом, а прозвания ево, также и другога как звать и прозвания, не знают. За их без дозволения начальствующих за границу проход бить вместо кнута плетми нещадно и отпустить на прежния жилища; а о поступлении с означенными солдатами за пропуск их, Даниленка с товарищи, чрез объявленной Шевлевской форпост без надлежащего писменного виду сообщить к генералу-маеору и киевскому обер-каменданту Елчанинову, а как по показаниям их, Даниленка с товарищи, явствует, что с ними обще для забрания того ж ево, Даниленка, скота ходили за границу ведомства того ж Межигорского монастыря хутора Мощунского житель Степан Стрелченко, села Новых Петровец жители Клим Дранник, Федор Левченко и Данило Бондаренко да ведомства Киевского магистрата подгородья Преварки житель Иван Котляр, из которых о Стрелченке, Драннике, Левченке и Бондаренке в доношении из Межигорского монастыря объявлено, что они отлучились для зажону хлеба, то о присылке их в Киевскую губернскую канцелярию для учинения им за тот их без дозволения начальствующих за границу проход надлежащего наказания к архимандриту того Межигорского монастыря писать, и о присылке для такога ж наказания упоминаемого ведомства Киевского магистрата подгородья Преварки жителя Ивана Котляра послать в оной магистрат указ.

31. Хотя из присланных от генерала-маеора Кречетникова из запорожцов называвшейся между собранною их шайкою атаманом Остап Лепеха, есаулы Лукьян Таран и Данила Непоспешный, запорожцы Конон Лагода, Семен Пукоменный, Степан Слива, Максим Таран, Афанасей Черенко, как по учиненным ими по поимке в Полше и в Киевской губернской канцелярии показаниям явствует, ничего дальняго в Полше не произвели, кроме токмо что взяли грабежем у одного попа три кафтана и пробирались для соединения с прежде вышедшими в Полшу запорожцами; но понеже между оною шайкою были Остап Лепеха атаманом, Лукьян Таран и Данила Непоспешный есаулами, следовательно, в намерении их к грабительству учинились было они предводи-

телями, а о Кононе Лагоде, Семене Пукоменном, Степане Сливе, Максими Таране и Афанасее Черенке упоминаемой генерал-маеор Кречетников репортом объявляет, что они при взятые их [отва]жились чинить войскам е. и. в. супротивление вооруженною рукою и двух гусар убили, а трех ранили, то за оное их преступление, также за самовольную, без ведома команды, отлучку и за тайной проход за границу — отсечь им головы, а вместо того бить кнутом, дать по восмидевят ударов каждому и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

32. Присланные от оною ж генерала-маеора Кречетникова запорожцы Федор Белокур, Яков Иванович, Василей Кулик, Иван Бугарской, Федор Сырый, Федор Грицко, Яким Бевзик, Остап Некрутило, Антип Сергеенко, Максим Чухрай, Осип Горб, Осип Самарец, Иван Вечерко, Влас Губа, Степан Талко, Гаврила Снетелец, Яков Волошин, Яким Пластун, Михайла Сыроватый, Алексей Пахно, Яков Кабак, Василей Байко, Федор Таран, Артем Растрепя, Яков Кукурус, Иван Чуприна, Федор Бабенко, Иван Белой, Демьян Скорховый, Мартын Юшко, Остап Бандурка, Иван Белой, Демьян Скорховый, Андрей Попович, Моисей Палей, Петр Чебан, Андрей Скорбенко, Андрей Лях, итого 42 человека, при следствии винулись во взятые грабежем в Полше обще с вышепоказанными атаманом Лепехою с товарищи трех кафтаноу, також Мойсеи Коваль, Иван Шаповал, Роман Коваль, Василей Широштан, Иван Бойко, Степан Щербина, Матвей Покачалка, Мартин Самарченко, Емельян Сак, Семен Кваша, Иван Пьяный, Семен Стреха, Михайла Плохий, Филимон Завезин, Кондрат Голотан, итого 15 человек, винулись же в грабеже у проезжих волохов одного кафтана и десяти аршин холста да в местечке Чечелнике у тамошняго войта во взятые грабежем холста и горячего вина; а Григорей Калениченко, Герасим Шастун и Иван Макаренко ни в каком грабительстве не винулись, показывая, что скоро по выходе их в Полшу взяты они трое российских войск командою под караул, а при том все они согласно показали, что шли в Полшу для грабительства, но действием ничего дальняго они не произвели как видно по причине скорой их поимки, то в разсуждении того, также за самовольную их отлучку и за тайной чрез границу переход их повесить, а вместо того бить кнутом, дать по семидесят ударов каждому и сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

33. Из оных же присланных от генерала-маеора Кречетникова показали, а именно: Василей Литвин, родом де он малороссийского Черниговского полку из местечка Березной, был с хозяином своим в Полше для продажи рыбы и от него пьяной отстал и как, проспавшись, шел к оному ево хозяину, то на дороге донскими казаками взят; из запорожцов Андрей Дейнека, родом де он ведомства Войска Запорожского из поселенной слободы, называемой Старой Кодак, был запорожским казакон и назад тому года с четыре, вышедши он из Запорожской Сечи в Полшу и в тамошнем местечке Монастырище женясь, находился жителством, а после Петрова дни ездил в полское ж местечко Олшану для продажи соли и как по продаже оной ехал обратно, то в селе Медвине взят донскими казаками, а к разбойническим партиям нигде они, Литвин и Дейнека, не приставали и почему де они в списке

колодникам раздать, а денги на то употребить ис надлежащих же до государственной статс-канторы доходов.

38. Помянутому генералу-маеору и кавалеру Исакову рекомендовать оных отправляемых в Новороссийскую губернию колодников по учиненным им определенного наказания отправить прямо из той Новороссийской губернии за надлежащим конвоем в Москву, в учрежденную при Московской губернской канцелярии розыскную экспедицию, для отправления отсюда их в повеленное вышесобявленным Государственной коллегии иностранных дел указом место, то есть в Нерчинск, снабдя тех колодников при отправлении ис той же Новороссийской губернии, в силу указов, надлежащим числом как кормовыми, так и на прогоны денгами, а из тех же дватцати восьми человек колодников, коих определено наказать при Василковском фарпосте, по учинении оногo и по приводе обратно в Киев отправить отсюда за надлежащим же переменным по тракту от команды до команды конвоем в Москву, в упоминаемую розыскную экспедицию, при указе и при имянном списке выдав, в силу указов, из статейных же доходов на дачу оным колодникам в пути кормовых и на прогоны как отсюда до Москвы, так и от Москвы до Сибири надлежащее число денег.

39. В силу вышеобъявленного присланного в Киевскую губернскую канцелярию из Государственной коллегии иностранных дел от 24 июля сего году указа во известие о всем вышеписанном отправить репорт с приложением из сего приговора копии и для ведома о том же Правительствующаго Сената в шестой департамент и в учрежденную при Сенате о колодниках экспедицию репортовать, а в Московскую розыскную экспедицию дать знать указом.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5526, арк. 37—78. Чернетка. Оригінал пошкоджений, без початку, закінчення днів. у цьому ж фонді, спр. 5518, арк. 1—27.

№ 249

1768 р. серпня (не пізніше 30). Капустина (?). — Рапорт сотника другої полкової сотні Лубенського полку Михайла Скаржинського осавулові цього ж полку Радіону Рвачевському про збройну сутичку з гайдамацьким загоном біля слободи Капустина 161

Высокоблагородному і высокопочтенному господину полковому лубенскому асаулѣ Радіону Рвачевскому от сотника малороссійского Лубенского полку сотнѣ второй Скаржинского репорт
По ордеру вашего высокоблагородия, в силе ордера его высокородия господина полковника Кодинца, ко мнѣ насланному, в обстоятелствѣ репортую как я от вашего высокоблагородия ордер в силѣ ордера ж Чорного гусарского полку полкових дел получил (коим веленно мнѣ для принятия собравшихся с фарпостов, комендируемых для посллки в полские места ко искоренению и поимки гайдамак казаков явится). То того ж числа, являсь, отправлен был от вашего высокоблагородия к тем Чорного гусарского полку полковим делам, гдѣ за явкою объявля

мнѣ, что де того ж полку господин капитан Эрделий отправлялся уже с командою при трох афѣцерах, едном порутчику и двом прапорщикам, коим де та козачая команда для командования моего оставленна часть эскадрони, в том числѣ и для командования моего оставленна часть Веленно мнѣ слѣдовать за ним, господином капитаном, и поступать по повелѣніям его; и когда его, капитана, вздогнал, то принял в команду мою сорок восем человек козаков, а протчими всѣма командовали по частям вишеписаннине при нем бывшие афицери и таким порядком следуя ми купно, имели сего августа 7 дня роздох в слободѣ Капустиной, а по роздохѣ отправились было того ж числа в слободу Василков, гдѣ на пути от объявленной слободы Капустиной как би верстов в двѣ, вшедши в лес и яр (а как по урочище называется, знать не могу, и справки об нем чинить тогда не доходило), означенный господин капитан Эрделий остановился и отправил порутчика его эскадроном прямою до рогаю, идучею з Капустиной слободы до слободы Василкова на гору, а прапорщика Томшу за его эскадроном — налево тѣм яром, куда и мнѣ велел с моею командою ити, сказывая при том, что будто в том лѣсѣ, которой по правую сторону того яру или, лутше сказать, над самим яром был, имѣется пасѣка, в коей де пять человек вишеобъявленной слободы Капустиной жителей, бывших сообщниками гайдамаками з нагребленным имуществом криются, и разстановить команду по тому ж яру так, чтоб тѣ пять человек не могли з лѣса каким образом уйтить, сам же де он, капитан, со всеми гусарами поѣдет прямо в лес, в вишеписанную пасѣку.

Ми как по тому его, господина капитана, повѣлению козаков разъстановили, то послыхали з с тем, состоящим на левом крилѣ при командѣ прапорщиком Томшею, за лѣсом з ружья вистрѣл, куда зараз побежали, будучи ж тот прапорщик в близъшем того разстоянием скопьяе туда достигл, но как вдруг з леса напали на помощь к нему прибѣгу, бросился не дождавшись пока я с командою на помощь к нему была и тогда ж в побег, а тем не толко той командѣ, которая при нем была и тогда ж вслед за ним бежала, но и всей той, з которою я бежал ему на помощь, поपालся, точию он не толко нѣмало не остановился, но еще бѣгучи, как козаки сотнѣ Янишполской — Корнѣй Сидоренко, Федор Дробот, Иван Рибалка, сотнѣ Роменской — Андрѣй Зуб, Данило Глушко, Михайло Корецкий, Григорий Репа, сотнѣ Смѣлянкой — Пилип Любивий, той же сотнѣ Янишполской — Иван Бойко, Иван Шрамко да сотнѣ Курѣнской — Карп Горбань показывают, кричал: «Втѣкайте ребята, как можно». И сим случаем так козаки пришли в замѣшательство, что принуждени от сильного болшим числом гайдамак стремления до означенной дороги, идучой с Капустиной слободы, бежать, в яком бегу гайдамаки догоняя разных козаков, с-под них лошади, на коих они сюда командованни, ружья, мундир и всѣ воинские припаси тѣм нахалним случаем отбив (о чем всем у сего особливая ведомость приложенна), забрали у трох человек, яко то сотнѣ Первосенчанской Юрия Савченка, сотнѣ Хмеловской Гаврила Родка и Гордѣя Куленка списами ранили, и хотя как объявленый капитан Эрделий и прапорщик Иваниця с командами гусарскою и козакою по той дороге з леса вискочили к нам и, совокупясь, вместо всѣх приостановились было и много на лошадях же перестрѣливались, однак причиною замѣшательства и последовавшего уже

оном Неживом на польскую границу к объявленной слободѣ Галагановкѣ частию той гайдамацкой партіи человекъ как бы до 150, в коем числѣ и он, Шеремет, был, продолжать поиск; и достигнув Ведмедовки, принудил оставшуюся там такой же партіи часть оттоль, з Ведмедовки, бѣгом удалиться, то он, Шеремет, между другими гайдамаками до 200 чел[овек], хватясь в Мотронинскій монастырь, тамо имѣли заграбленному дуван, з котораго и ему, Шеремету, пришло 20 коп. Потом он, Шеремет, узнал, что и Ивана Кобылу гусаре схватили в Мотронин[ском] монастырѣ, он з двумя товарищи — Михайлом и Сукуром — возвратились чрез польскую границу на слободу Нестеровку, в Запорожиѣ, из них Сукур в рѣчкѣ Зеленой, а Михайло в рѣчкѣ Сурѣ от его, Шеремета, рознясь, сказывали: Сукур поѣдет на низовые запорожскія мѣста и Михайдо в Сѣчь. Он же прибыл пред прошедшим спасовым постом* на днѣпровые пороги, в зимовник до куренного своего Назара Носа, к которому приѣхав атаман кур[енной] вышестеблевской Сидор Кабро, вѣдая о таком его в Польшѣ для грабительства бытія, взяв его, Шеремета, под арест, и с тѣм Носом приехали в свой курень, а с куреня предоставлен в войсковой секвестр.

Архив Ленинградского відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 215, № 24. Копія.

№ 252

*1768 р. вересня 21.— Рапорт бугогардового полковника Мусія Головка кошовому отаманові Запорізької Січі Петру Калнишевському про відмову козаків переслідувати гайдамацький загін на чолі з ватажком Макаром, який вступив у запорізькі степи*¹⁶²

Велможному і высокородному господину атаману, кошовому Петру Ивановичу его велможности Калнишевскому покорнѣйший репорт

Сего течения 2 дня нагайской комендант, зовемий Солков, з м[н]огим числом нагайской орди понад Гардом и тогобочним степом неведомо чего шалтался, доволно ж находящесь в Романковой балки, состоящей в границѣ турецкой, гайдаматские шайки болѣе ста человекъ, единственно вишписанной нагайской команды пужаясь, на сторону запорожскую против Карабилного чрез Буг имѣющимся тамо бродом переправясь, і прямо на низ Бугу маршировали.

Ми ж в силѣ велможности вашей как прежних, так і новонасланих ордеров, для вислѣдования оних за ними пустившись і собравши команду з вѣдомства бугогардового, хотели переловить, точию находящесь под видѣнием бугогардовим козаки, послыхав имѣющись быть з Сѣчи тридцатовую команду, а паче увѣщани были уже от атаманов и при готовности писанной командѣ, пренебрегши приказ наш в силѣ велможности вашей ордеров, отказались намѣреваемой нами собратись обездки, сам же я з слугою везде розезд для висмотрѣвания гайдамак чынил, і наустѣ Громоклии каноболоцкого вора Макара з двадцатью шестью человекъ

* Не раніше 1 (11) серпня.

набѣг був, мнѣ ж было его самому весьма трудно взять, а каноболоцким куренним, сидящим зимовниками в Громоклии и в Великом Ингуле, яко то Деркач і старий Яцко, хотя і я і давал знать, чтобы з тѣх зѣмовников для взятя оногo Макара с товарищи мнѣ произвелась помощь, но и с тѣх зѣмовников, не вѣдаю для чего, меня в том неспомоществованно, я ж вдруг з писарем к оному старому Калниболоцкого куреня Яцку сего 16 дня приездил по причинѣ вора Макара, но его, Яцка, в зимовнику не застали, имѣющийся ж в его зимовнику шинкар корсунскій Швець сказал нам, сподѣваючись писанного вора ночью до шинку приехать і на его рѣчь против 18 сего течения о полнощѣ к тому ж зѣмовнику, где и шинк з писарем приездили, толко в то время его в шинку не било.

О чем велможности вашей з покорностию репортую.

Полковник бугогардовий Мусій Головка з старшиною

1768 году сентября 21 дня.

Помітка: П[олучено] сен[тября] 25 дня 1768 году.

ЦДА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 228, арк. 4. Оригінал.

№ 253

1768 р. вересня 24. Київ.— Рапорт Київської губернської канцелярії Колегії іноземних справ про відпривлення трьох партій гайдамаків у Кременчук, а четвертої у Васильків для покарання у відповідності з надісланим указом

В Государственную коллегию иностранных дел из Киевской губернской канцелярии репорт о действительном исполнении по присланному указу

По указу е. и. в. из Государственной коллегии иностранных дел от 24 июля сего году, в Киевскую губернскую канцелярию присланному, велено в силу объявленного в оном данного генералу-аншефу, киевскому генералу-губернатору, Новороссийской губернии главному командиру и кавалеру Воейкову высочайшаго е. и. в. за подписанием собственная ея величества руки рескрипта над присланными в Киев из Полской Украины из запорожцов разбойниками в учиненных ими в разных полских и протчих местах грабительствах и смертных убивствах произвестъ надлежащей суд и в суде положить на мере формальной приговор на основании законов и, когда определена будет им смертная казнь, переменить ея при самом исполнении в телесное наказание: кнутом, клеймом и вырванием ноздрей, ссылкой в Нерчинск, оковавши на месте в кандалы, и оное наказание учинить в повеленных при границе местах со всеми в таковых случаях употребительными обрядами, и о всех обстоятельствах Киевской гу[бернской] канц[елярии] доносить оной Государственной коллегии иностранных дел. Во исполнение котораго указа каков приговор о упоминаемых разбойниках в Киевской гу[бернской] канц[елярии] учинен, с оногo ко усмотрению Государственной коллегии иностранных дел представляется при сем точная копия¹⁶³ для учинения ж тем разбойникам присужденного по законам в показанных в том приговоре местах наказания отправлены отсюда за надлежащим конвоем в Кременчук три партии, первая — сего сентября 12, друга — 16,

третья — 18, а четвертая — в Васильков 24 числ, а по учинении им онаго наказания отправлены быть имеют из оных три партии прямо из Новороссийской губернии, а четвертая отсюда в Москву, к отправлению отсюда их в ссылку в Нерчинск.

Сентября 24 дня 1768 году.

Подписали: Федор Воеников, Петр Веселицкой, Иван Маскатиный, Василей Флееров

Секр[етарь] Василен Чернявской

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5526, арк. 238—239. Відпуск.

№ 254

1768 р. листопада 1. Харків.— Лист слобідсько-українського губернатора Євдокима Щербиніна до товариша губернатора Слобідсько-Української губернії Степана Тевяшова з повідомленням про ордер ізюмському воеводі щодо вжиття заходів для зміцнення укріплень

По секрету

Высокоблагородный и высокопочтенный господин полковник Слободской губернии, губернаторской товарищ!

По некоторым заграничным обстоятельствам ¹⁶⁴ каков о предосторожности от меня дан ордер изюмскому воеводе с наставлением, со онога при сем прилагаю копию и как от 29 октября к камисарам харковскому, меревянскому, валковскому и олшанскому посланными ордерами предписано, каким образом на основании преждевременно установленных крепосцы в Харкове, Мереве, Тарановке, Соколове, Олшаной, Валках и Перекопе починивать и обывателей по силе Государственной военной коллегии 752 году указу вооруженных иметь в готовности для поиска воров, разбойников и гайдамаков, с коево отпуска копии при сем же. То по оным ордерам и исполнять сего числа вторичными ордерами я приказал безостановочно с наиприлежнейшим старанием, конечно, под таким видом, как в нем написано.

А понеже сего числа я вновь получил от господина генерал-майора фон-Штофельна секретное известие со упоминанием мне о взятии мер, каким образом к предосторожности пограничного земледельца возоружить, чего ради сие известие и вышепомянутое, данное изюмскому воеводе наставление велел содержать у себя в секрете и в каждом войсковом селении ведомства их выбранным начальникам причину той повеленной в ордере от 29-го числа октября предосторожности вверить под великим запрещением, сей секретной причины никому не объявлять, а сверх того предписывал им учинить следующее:

1-е. Оные крепосцы починкою исправлять по расписанию комиссаров тамошними обывателями и владельческими подданными, кои убежище в те крепосцы иметь должны; вспооществуя, где нужда есть, лесами, и из владельческих да и во владельческих, находящихся в тех комисарствах селениях, в коих прежде крепосцы имелись, оные велеть по-прежнему исправить, следовательно, и им, владельческим подданным, приказать под видом будто для искоренения гайдамаков и разбойников иметь, у коих есть, ружья, порох и пули во всякой исправности, а у ково нет ружьев, тем копя или навязанные на деревья косы.

2-е. Во всяком селении, в коих крепосцы починивать велено, где не менее тысячи душ, посуточно иметь восемь человек при ратуше конных обывателей для употребления их к присматриванию будто гайдамаков-разбойников и беглых людей, а котория слободы менее тысячи душ, в тех — по четыре, а в самих малих — по два, ночью оным отправлять со всех сторон караул с переменою, присматривая за жилым в полях помянутых беглецов и гайдамаков и сему подобным людям, и буде каких опасных людей усмотрят, об оных сказывать велеть тотчас начальникам. А в которих местах сами комиссары, то комиссарам, а им поступать по приложенному при сем наставлению, каково дано изюмскому воеводе, о котором ниже упомянуто будет.

3-е. Во всех тех селениях въезжих улицах и переулках и на мостах, и на плотинах у жилых мест по полицейской должности сделать рогатки и ночью закидывать и запирачь и иметь на проезжих улицах и переулках пешие караулы, а для проезжающих неподозрительных людей караульным оными отпирать.

4-е. Еще подтверждал, чтоб каждой камисар и началник, кому сие секретно вверено будет, доколе точное о движении с крымской стороны в границы российские или о зазжении маячков известие получат, оную предосторожность чинили, конечно, под выдом искоренения гайдамаков и пересечения побегов, для чево более жителям и не объявлять, как толко изготовлени[и] их ружей и копьев к поимке беглецов и гайдамаков, а караулы конныя к присматриванию их, гайдамаков, крепости и маячки починиваются и пушки и снаряд в исправном иметь содержании предписывается по всегдашнему здешних мест установлению, а рогатки и протчее — по полицейской должности.

5-е. Для сведения ж в тех местах, где крепосцы починять велено, одних начальников и комиссаров, на случай егда б получено было точное известие о движении с крымской стороны в границы российские или о зазжении маяков, каким образом им тогда поступать надлежит, ныне дано им, комиссарам и начальникам, с приложенного при сем данного изюмскому воеводе наставления под секретом же копии *, которое б они, начальники и комиссары, всегда в своей памяти имели.

6-е. Кто те начальники, в каких местах выбраны будут, ко мне дать знать, коим ис тех мест и не случатся никуда.

7-е. Под выдом для искоренения гайдамаков и разбойников изволи-те ваше высокоблагородие (как я на сей нужной случай в главное на-блюденіе по Харьковскому уезду все сие распоряжение поручаю вам и харковская артиллерия вам в ведомство отдана) отпустить в те места, где крепосцы назначено исправлять, пороху ручного и пушечного, где свинцу противу приложенного при сем расписания, а пушечныя ядра и картечи со всеми припасами и снарядами, яко-то фителу, шофли, пиважники, трещотки, цепи, клинья, кришки на запалы, банники, прибойники, крейцары и протчие, в тех местах, где сколко есть налично, при-весть в исправное состояние, а из мелочных припасов фитель и протчое, ежели чево в тех местах в наличности нет, велеть обывателям поделать, и оное исправление артиллерии делать под видом тем, что артиллерия всегда надлежит быть исправна со всеми ее снарядами и что такие предосторожности от гайдамаков и прежде чинены бывали.

* Див. у цій справі арк. 14.

Буде ж из артилерийских припасов, где ядер и картечь нет, то употреблять оборону, как в объявленном наставлении сказано, ружьями, копиями и косами, навязанными на деревья, собирая в крепосцы, тот же порох и свинец отдать во оных местах в руки самим комисарам, кои у вас явятся 4 числа сего месяца, коим предписано иметь у себя, не оглашая в народе до того времени, донеле же та надобность позовет, когда употреблять необходимо должно, ибо в другом случае все то должно к возврату представить в целости, однако заблаговременно под видом же для предосторожности от гайдамаков изготовить велеть патрони, пули и по пушкам разобрать, где есть ядры, и поделать корпусы особые с ядрами и особые, где есть ис картечами, и пушки поставить в крепосцах в надлежащих местах со всеми снарядами и припасами, пушкарей противу прежнево из обывателей, а где есть, и из отставных гусар на одно то время, когда потребно будет употребить, а ежели в коем месте таких знающих должность пушкаря нет, то в то место комисарам велено требовать от вас одного человека и с Харьковского гусарского полку и с пушкарей, коево вам и отправить немедленно, которой тамо может и артиллерию осмотреть и по калибрам, где есть ядры, разобрать и протчими мелочными снарядами исправить.

Сие все возложить на комисаров и на начальников, приставленных во всякой слободе, дабы оне сохранили, конечно, без оглашения, но под вышеписанным протекстом и в какие места посколку пороху и свинцу отпустите, прислать ко мне ведомость *, так же и каков успех по данным им, камисарам прежним, и сему ордерам происходит будет, о том понеделно ко мне ваше высокоблагородие изволите репортовать, а когда все установление в порядок приведено и исполнено будет, потому же ко мне дайте знать ¹⁶⁵.

Ноября 1 дня 1768 года.

Вашего высокоблагородия покорный слуга

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 514, арк. 15—16. Чернетка.

№ 255

1768 р. листопада 5. Хотомля. — Ордер Хотомлянського комісарства комісарові Романовському з наказом мати підданам напоготові зброю для боротьби з гайдамаками

Ордер Хотомлянского комисарства
господину Романовскому

Понеже по генеральным указам, по губернаторскому наставлению и по комисарской инструкции для искоренения воров, разбойников и гайдамаков велено войсковым обывателям всем ружья и протчие орудия имѣть в готовности, следовательно, и владѣльческим подданным всем, живущим в окружности Слобоцкой губернии, изволите приказать для оного же искоренения гайдамаков и разбойников, как то и они, от гайдамаков остерегаться и искоренять их по силе тех генеральных указов должны

* *Відомість про наявність і розподіл пороху та свинцю див. у цій же справі, арк. 17, 18, 37, 39, 40, 45, 46.*

иметь, у коих есть ружья, порох, пули в исправности, а у кого нет ружьев, тем копы и ли навязанны на деревья косы.

Ноября 5 дня 1768 году.

Помітка: Таковы ордеры посланы к воеводам ахтырскому, сумскому и острогожскому, х камисарам вышеписанному хотомлянскому и липецкому.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 514, арк. 76. Чернетка.

№ 256

1768 р. листопада 11. Харків. — Повідомлення слобідсько-українського губернатора Євдокима Щербиніна Слобідсько-Українській губернській канцелярії про передачу зброї і боеприпасів, що зберігаються у Харкові, в розпорядження товариша губернатора Слобідсько-Української губернії Степана Тевяшова, який має відпускати їх військовим слободам для боротьби з гайдамаками

От определенного в Слободскую губернию с властію губернаторскою генерал-маіора, лейб-гвардії пример-маіора і кавалера Щербинина в Слободскую Украинскую губернскую канцелярію предложеніе

Данными от меня господину полковнику и Слободской губернии губернаторскому товарищу Тевяшову ордерами велѣно имеющуюся в городе Харьковѣ артиллерию, порох, картечи и протчие всѣ еѣ припасы имѣть в своем вѣдомствѣ и из оной артиллерии порох и свинец по приложенным от меня ж ему, господину Тевяшову, расписаниям отпускать в назначенных в тех расписаниях войсковых слободы для искоренения воров и разбойников. А к той артиллерии в команду ево, господина Тевяшова, определен отставной поручик Григорѣй Назаренков. О чем Слободской Украинской губернской канцелярии для вѣдома предлагаю.

Ноября 11 дня 1768 года.

Евдоким Щербинин

Помітка: Подано ноября 11 1768 года. Записав, доложить. Сообщить к делу.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 479, арк. 1. Оригінал.

№ 257

1768 р. листопада 20. Харків. — Пропозиція губернатора Євдокима Щербиніна Слобідсько-Українській губернській канцелярії про налагодження в губернії охорони від гайдамаків

По секрету

От определенного в Слобоцкую Украинскую губернию с властію губернаторскою генерал-маіора, лѣйб-гвардии примѣр-маіора и кавалера Щербинина в Слобоцкую Украинскую губернскую канцелярію предложеніе

По состоявшимся о искоренении воров и разбойников указом, по губернаторскому наказу и по камисарской инструкции надлежит во всех мѣстах такую предосторожность иметь, чтоб жители в потребном случаѣ ко употреблению могли быть готовы и никакой бы при том оплошности или остановки не оказалось; вслѣдствие чего посланными от меня ко всем здѣшних провинций воеводам и Харьковскому уезду х камисарам ордерами велѣно приказать обывателям ружья, у ково есть, имѣть в чистоте и исправности для онова искоренения воров и разбойников, у ково ж ружьев нет — у тех были б копѣи или косы, навязанныя на деревья, дабы по востребованіи нужды все могли быть для тех поисков всегда в готовности, а к лутчему ко исполненію тово порятку в каждом войсковом мѣстечкѣ опредѣлить начальников из отставных из воинской службы старшин и обер-афицеров; почему из некоторых мѣст ко мне и репортуют, что тѣ начальники уже выбраны и к наблюденію вышеписаннаго определены.

К чему я за неизлишнее почитаю объяснить сіе, что то опредѣленіе начальников делается не на таком основаніи, чтоб им, начальникам тех слобод, над которыми кто опредѣлен будит, можно жителей в своей какой-либо имѣть власти или бы кто из них точными тех слобод командирами назватца мог, но с тем, чтоб только во время опаснова случая дѣлали они обывателям касателные к предосторожности и общему охраненію распорятки и наставленіи, только в то время, когда нужной случая наступит, употребить осторожность, то в таком случаѣ всем обывателям быть определенным начальникам в том послушным, а в другіе времена никакова командованія на себя им не брать.

Того ради, дабы во всех Слободской губерніи мѣстах определенные к содержанію вышеписанного порятку, во искорененіи появившихся где иногда гайдамаков-разбойников и протчих опасных людей начальники поступали по сему предписанію, и ни в чем бы другом, кромѣ в распорятках и в дачѣ в адно только, как выше сказано, опасное время наставленей, обывателей не ведали и во всегдашней бы своей каманде их не считали, наипаче же при сем какова иногда пристрастія или привязок ко обывателям отнюдь бы не чинили; о том имѣет Слободская Украинская губернская канцелярія ко всем сей губернии воеводам и Харьковскому уезду х камисарам о надсматриваніи за ними, начальниками, накрепко указами подтвердить, включая при том и сіе как во оных посланных к воеводам и камисарам ордерах предписано, что они, начальники, опредѣлены к лутчему ко исполненію тово порятку. И, слѣдователно, им должно, у ково есть ружья, осмотреть и неисправное починить приказать, и чтоб оное всегда в чистоте и исправности для означенного искоренения воров и разбойников содержано было, то дабы и при сем осмотрѣ и наблюденіи иногда от ково из оных начальников каких обывателям затейныхъ безпокойств не произошло, но всяк бы осмотр ружей одинажды в год чирил без малѣйшаго пристрастія и более бы отнюдь не доводил их, обывателей, ни до какова напраснова от домов их отлученія, чтоб они свободно своею экономією упражнялись и никаких к себѣ караулов и вестовых, одним словом, ни для чего не брать и без самова нужнова к предосторожности случая не собирать, чего всево за теми начальниками наблюдать камисарам яко хозяевам в своих камисарствах.

О том, обо всем, и им, начальникам, подтвердить, и буде хотя мало усмотрена будит кака в сем полезном распоряткѣ начальничья непри-

стойность или какое пристрастіе и ко обывателям привязки, напрасные их спросы и отлученіе куда и протчее, об оном камисарам ко мнѣ репортовать, присовокупляя только к их, начальников, наблюденію предписанныя им для охранения жителей предосторожности под поверкою, онако ж комисаров егда ж паче чаянія точно бы случай наступил какого-либо неприятельского на жилища нападенія или по линіи зазжены будут мяки, в то самое время буде бы што начальники и сверх предписанного им наставленія к лутчему охраненію жителей придумать могли, позволяется сіе средство употребить, как о том и в наставленіи предписано, а в Бізюмской провинци[и], естли и нинѣ прежде какого-либо неприятельского нападенія комисары или начальники найдут, что к прибавкѣ для предосторожности сверх данных наставленій об оном, не чиня никакова исполненія, дозволяется им, комисарам и начальникам, для скорейшей резолюци[и] представлять и прямо ко мне на разсмотреніе и ожидать на то решенія. Что же по камисарской инструкции положено искорененіе воров и разбойников, и гайдамаков, для чего особым предложением моим здѣлано учрежденіе во всяком жильѣ, от каждого десятка имѣть по два человека в готовности понедѣлно к поимки и сыску воров, разбойников, бѣглых гусар и безъпашпортных со оружием, у ково какое есть, а будѣ у ково нет, тем с рогатинами, то и оных понедѣлно же содержать всегда с перемѣною, а не бесперемѣнно, для чего камисарам же всякому десятку истолковать как им между собою очередоватся, однако же и тот, чья очередь приидет, может и в ту свою очередъную неделю отлучиться для работы своей от дому не в отдаленные мѣста, а находится им чрез ту неделю в близости и куда кто неподалече отбудит, всяк бы домашним своим давал знать, чтоб их в случаѣ надобности сыскать вскоре можно ¹⁶⁶.

Ноября 20-го дня 1768 году.

Евдоким Щербинин

Помітка: Подано ноября 20 1768 году. Записав, доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 479, арк. 3, 4. Оригінал.

№ 258

1768 р. листопада (не пізніше 29). Під Смілою.— Універсал невідомої особи до селян із закликком озброюватись і приєднуватись до гайдамаків та повсталого селянства України

Uniwersał do chłopów polskich * animujący ich do buntów, znaleziony pod Smilą przy herszcie buntowników **.

Już czas wasz następuje, obywatele koronni, tak w dobrach szlacheckich jako też królewskich i duchownych w znacznej liczbie osiedli, wybicia się z niewoli i uwolnienia z jarzma i ciężaru, które dotąd nielitościwie od panów swoich cierpiecie. Wejrzał bóg z wysokiego nieba na waszą niedolę, wysłuchał łzy i jęczenia wasze z tego padole światła, zesłał wam

* Мається на увазі українське населення загарбаних Польщею земель.

** Заголовок документа складений пізніше, очевидно копіювальником під час перпису документа.

оброńców, którzy się zemszczą krzywdy waszej. Przybywajcie więc на pomoc tym, którzy was chcą wolными учиниць, при правых і волно́сти оцалиць і zostawiць. Teraz macie czas над przełożonymi swymi upominać się krzywdy waszej, бicia, morderstwa, katuszów, oraz niesлычаного здzierstwa, któreсьце dotąd od panów waszych cierпили. Posыламы до was przewodników, którym trzeba abyсьце wierzyли і за ними poszli z bronią і ору́жем, jakie kto mieć може. Opuszczайце domy, żony, dzieci wasze kochane, nie będziecie tego żаловали, ponieważ wkrótце zobaczycie, że nam да przy was prawowiernih бóg zwycięstwo і będziecie panami wolными, киды то племя јазшчурце, то јест panów waszych wygubicie, którzy dotąd waszą krew wyciskają. Ostrzeглисьмы was dawniej, алесьце не wierzyли, teraz wierzyć możecie, киды wprost bracia wasi szczęслиwie zaczęли się на Ukrainie і Podolu wybijać z niewoli і jarzma tegoż. Wezwijcie бога на ratunek, а przybywajcie на pomoc.

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Оссолинських, № 1408/II, стор. 180—181. Копія.
Опубл.: О. П. Лол а. Гайдамацький рух на Україні 20—60 рр. XVIII ст. К., 1965, стор. 48—49 з датою кінця 1733 р.; В. О. Голобуцький. Запорізька Січ в останні часи свого існування. 1734—1775. К., 1961, стор. 379.

Переклад

Універсал до польських селян, який закликає їх до бунтів, знайдений під Смілою у ватажка бунтівників

Вже ваш час настає, коронні громадяни, що живете здебільшого в шляхетських, королівських та духовних маєтках, [час] визволення з неволі і звільнення від ярма і тягарів, які досі ви терпіли від своїх безсердечних панів. Глянув бог з високого неба на вашу недолю, вислухав ваші сльози та стогін з цієї земної юдолі, послав вам захисників, які помстяться за ваші кривди. Отже, прибувайте на допомогу тим, які хочуть вас зробити вільними, зберегти і залишити ваші права і свободи. Зараз настав час жадати від ваших наставників розплати за всі ваші кривди, побої, вбивства, тортури, а також за нечуване здирство, які ви досі зазнавали від ваших панів. Посилаємо вам провідників, яким треба довіряти і за якими треба йти зі зброєю, яку хто має. Залишайте хати, дружин своїх, коханих дітей, не пошкодуєте, бо незабаром побачите, що бог послав нам з вами, правовірним, перемогу і будете вільними паннами, коли знищите це гадюче кодрло, тобто ваших панів, які досі п'ють вашу кров. Ми раніше застерігали вас, але ви не вірили, тепер можете вірити, коли ваші побратими почали щасливо визволятися з неволі і від цього ярма на Україні та Поділлі.

Покличте бога на рятунок і приходьте на допомогу!

№ 259

1768 р. листопада 29 (грудня 9). Сміла.— З журналу польського війська, що брало участь у боротьбі проти гайдамаків на Правобережній Україні

Перевод. Из Смелого, декабря от 9-го числа 1768-го году неотменной журнал

Под видом разъезда, какового никогда заграничные люди не делывали, от Мотренинского монастыря до Лебединского двенадцатой круто-

ярской роты господин Станжевичь, сербской капитан, с подобранными людьми по фальшиво составным указам приказав в волности Смелянской и в Жаботинском дистрикте разгласить о новом наборе до двухсот человек. Вскоре, чрез одну неделю, в Болтышке разбойников собрал около двухсот человек, кои начали немедленно разорять деревни, и в Телепине господина Вашковского, Павловского и Држевецкого да трех жидов закололи и по другим местам таковыя же мучительства делали. Над последок же произнесли слух, что его сиятельства воеводы брацлавского состоящий в Жаботинской крепости гарнизон из дватцати пяти янычар да из дватцати шляхтичей и из дватцати шести человек береговых козак атаковать имеют, почему господин Пачановский, жаботинский управитель, находясь не в равных против помянутых разбойников силах, выступил со всем гарнизоном в Смелое, а оные разбойники назавтрие, завладев означенною крепостью, повелевали со всех мест возить фураж и насильным образом принуждали крестьян к поставке онаго, при чем и запрещали, чтоб те крестьяня чиншовых податей не платили и повинения не чинили. Сами же оные разбойники, от времени до времени в большое число умножаясь, неслыханныя разорении причиняли. Коих разбойников, как уже собралось до трехсот человек, то позавчерашняго числа прибыли к ним в Жаботинскую крепость за канвоём, их же пятьдесят человек тех жаботинских козак, кои весною от господина Тремборского отторгнулись и целое лето за границею обретались. При таких произшествиях означенный капитан Станкевичь по поводу фальшивых указов повелевая собирать вящше фуражи и делая всякия непристойности, имел намерение напасть на Смелянскую крепость и с теми собранными бродягами разгласал, будто оные янычары суть турки, а поляки — из числа конфедератов; чему по простоте уверив, та разбойническая толпа старалась, чтоб по взятїи в крепости всех нас умертвить, но по получении о том известия господин камисар смелянской предьупреждая оныя неблагоприятии, також несравненно болшия возмущении, каковы из того последовать могли б, требовал сикурсу от находящагося в Каневе карабинерного полку ротмистра господина Дертина, к тому ж служащих людей от староств Богуславскаго, Черкавскаго и Чигиринскаго, також гетманских каманд, состоящих в Смелом; и собрав российскаго регулярнаго войска сто пятьдесят человек под командою господина корнета да надворной милиции и собраннаго шляхества с охотниками сто дватцать человек. Как токмо оная надворная милиция, нарочно посланная сего месяца в 6 день, явилась в Жаботине, то помянутые разбойники, конные и пешие, во всей толпе вышед из крепости, насильно напали на наших людей, однако они вскоре, потеряв своих людей сорок человек, принуждены были ретироватся в крепость, а при атаке оныя продолжавшияся нашими людьми чрез пять часов тотчас заметили господина корнета, следущаго на сикурс с российским войском, и, нагло уходя из крепости, все разбежались по своим убежищам. При чем в полону получен господин Станкевичь, самой начинщик возмущениев, со всеми служащими людьми, всего семьдесят шесть человек. А от российскаго войска, також из надворных войск ни один человек не утерян и, определя к тем разбойникам караулы, переназначали все в крепости.

Сего месяца в 7 день господин Пачановский, жаботинский управитель, прискакав на лошадях с двумя человеками в Смелое, дал знать, что на самом разсвете множество разбойников осадили крепость и на

и офицеры сербские в некоторых местах указы читают, собирают разбойников и как дворян, так и жидов убивают и грабят. Как то неко-торой Станкевич, капитан сербской, с триста человеками овладел было замком Заботынским и со всех мест фуражи велел к себе свозить, и где только застали шляхтича или жида, то убивали, коих один разезд из набранных (как говорят) людей изтребил, и самого его, капитана Станкевича, в полон взял с дванатцатью сербскими гусарами и с семдесят шестью разбойниками; но сверх того находится еще одна партия под предводительством называемого Губы, кой собрал уж более пятисот гайдамаков, другая же в болшем числе под предводительством некотораго офицера местечко Лисянку зажгла и всех людей иной религии перебила.

Я из Богуслава выслал разезд во сту дванатцати человеках для обороны Лисянки, но оной чуть мог, защищаясь, ретироватся и потерял несколько людей. Словом так умножаются, что уж их состоит немалое число; почему я, видя толь большой огонь, ретировался в Белую Церковь в разсуждении, что там некоторое число людей застану, коих, хотя и очень мало нашол, однако ж, не хотя оставить сего края оголенным, задержался в Белой Церкви. Уповаю, что ваше сиятельство изволите мне здесь помочь, ибо я без повеления вашего, хотя с весьма малым числом людей нахожусь, не уступлю из сего места.

Покорнейше прося мне сюда сигурс прислать.

Ротмистр Йозеф Буцацкий

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 933, арк. 182—184. Діловодний переклад з польської.

№ 263

1768 р. грудня 15(26). Варшава.— 3 листа польського короля Станіслава Августа до польського посла у Петербурзі Псарського про розмову з князем Миколою Репніним з приводу приборкання гайдамаків

Extrait de lu du Roy a Monsieur Psarski № 24 du 26. Decembre 1768. Hier j'ai parlé au Prince Repnin du Contenu de la li-jointe Sub H. en lui demandant a'il avoit quelques avis là dessus? Il m'a repondu que non, mais à cette Occasion il m'a dit avoir donné Orore depuis quinze jours, que les Officiers Russes qui se trouvent de ces Cotes là appaisant les esprit des Paisans rebelles ou prêtes à le devenir par les instigations de l'Eveque de Percaslaw et de l'abbé de Motrenin de quoi. Je l'ai beaucoup remenié. Vous tacherez d'obtenir les Orores les plus efficaces de la Cour même, et pour appaiser et pour reduire ces Mutins eruels, et Surtout ceux qui les Soufflent: contre l'intention et an detriment de la Gloire de l'Imperatrice qui a declarie ne point entendre du tout que les Sujets de la Re-publique quelconques, et nommement les Paisans agaissent contre ce qu'ils doivent aux Loix de Leur Pays, ou contre leurs Superieurs legitimes, et sartont que tandis que l'Imperatrice demande que les Catholiques ne soyent point Oppressuns, ceux-ci Deviennent les Opprimés, et encore d'une maniere si atroce qu'elle fait fremir la Nature; et quisque ces Paisans Mu-

nités ont osés emplayér à faux le Nom Sacré de l'Imperatrice. Je suis persuadé que cela meme determinera cette Grande Souveraine à ce que nous desirous dans cette rencontre.

ЦДАДА СРСР, ф. 12, спр. 136, арк. 35 зв.— 36. Копія.

Переклад

Витяг з листа короля до пана Псарського № 24 від 26 грудня 1768. Вчора я розмовляв з князем Репніним про зміст доданого при цьому під Н., запитавши в нього, чи він має які-небудь повідомлення стосовно цього? Він відповів мені, що ні, але при цій нагоді сказав, що півмісяця тому видав наказ російським офіцерам, які знаходяться по цей бік, приборкати селян, що бунтують, а також і тих, що готові збунтуватися через підбурювання переяславського єпископа та настоятеля Мотринського монастиря, за що я йому дуже дякував. Ви спробуйте від самого Двору дістати найдійовіші накази як щодо приборкання, так і знищення цих жорстоких бунтівників, а особливо тих, що їх підбурюють; всупереч намірам та на шкоду слави імператриці, яка заявила, що зовсім не повинна чути, що якісь піддані республіки, а саме селяни, діяють всупереч законам своєї країни або проти своїх законних зверхніх, і коли імператриця вимагає, щоб католики не були гноловне, в той час, коли імператриця пригнобленими, причому настільки жорбителями, вони саме й стають пригнобленими, причому настільки жорбителями, вони саме й стають пригнобленими, причому настільки жорбителями, що тремтить сама природа; і оскільки ці бунтівні селяни насмілилися зловживати священним ім'ям імператриці, я впевнений, що одне це зумовить велику повелительку до того, чого ми бажаємо в цьому відношенні.

№ 264

1768 р. грудня 16(27). Варшава.— 3 листа князя Миколи Репніна до генерал-поручика Салтикова з приводу листів графа Браницького про приборкання гайдамаків

Экстракт из письма к генерал-порутчику Солтыкову от посла князя Репнина из Варшавы от 16 (27) декабря 1768. При сем прилагаю перевод доношений, полученных недавно прибывшим сюда графом Браницким, об новых мужицких и гайдамацких бунтах в здешней Украине*. Прошу ж вашего превосходительства велеть князю Прозоровскому о подлинности онаго обстоятельно уведомится и вас репортовать, а от вас и я уведомления об том же ожидать буду. Естьли ж сие справедливо, то адресоваться надлежит к киевскому генерал-губернатору и к протчим нашим пограничным командирам, дабы они сие замешательство старались успокоить, как находящееся в близости границ наших, в силу прежних высочайшаго двора повелений.

Помітка: К писму от 20 дек[абря] 1768.
Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 933, арк. 182. Копія.

* Див. док. № 260—262.

№ 265

1768 р. грудня 20. Київ.— Рішення Київської губернської канцелярії продовжити розшуки 16 гайдамаків, які разом з полковником Максимом Залізнякам утекли з-під варту по дорозі до Білгорода 168

1768 году декабря 19 дня по указу е. и. в. Киевская губернская канцелярия, слушав промемории из канцелярии Новороссииской губернии, в которой объявлено, что из отправленных из оной канцелярии за надлежащим конвоем для препровождения в Белгород семидесять одного человека колодников Максим Железняк с товарищи, согласясь с противными пятьюдесять одним человеком, во время ночлегу Ахтырской правинции в слободѣ Котелве ноября 1 дня сего 1768 году ночью, разбив караул и выламав двери и отбив у салдат десять ружей и у казаков копыя и ружья ж, бежали, из которых колодников пятидесят двух человек, Железняк с товарищи тридцатью тремя человеки да в малороссииском Полтавском полку два человеки пойманы, а шеснатцать человек, за побегом их, не пойманы, и тою промемориею требуется о подтверждении, куда надлежит, о присматривании и поимке по показанным в приложенном при оной промемории списке приметам оных беглых колодников, и естли пойманы будут, о присылке оных в ту канцелярию Новороссииской губернии под караулом для отправления их в надлежащие места, приказали в Киевской магистрат, також в полицмейстерскую кантору и на состоящие в Киевской губернии главные пограничные фарпосты послать указы и при оных приложить с оного присланного при промемории из канцелярии Новороссииской губернии бежавшим колодникам списка копии, и велеть тех, шеснатцати человек колодников по показанным в том списке приметам присматривать и ловить, и ежели где усмотрены и пойманы будут, то, забив их в ручные и ножные колодки, прислать под крепким караулом в Киевскую губернскую канцелярию немедленно, и для ведома о том в оную канцелярию Новороссииской губернии сообщить промемориею.

Иван Маскатиныйев
Василей Флееров
Секретарь Василий Чернявской

Подписано 20 дня декабря 1768 года.

ЦДА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5516, арк. 10. Оригінал.
Опубл.: «Киевская старина», 1882, № 12, стор. 568.

№ 266

1768 р. грудня 20(31). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до графа Микити Панина з повідомленням про новий вихід гайдамацького руху на Правобережній Україні та переговори у польського короля Станіслава Августа з цього приводу

Сиятелнейший граф, милостивой государь мой Никита Ивановичь!
Действительные доношения с подтверждениями, что в здешной Украине — около Богослова, Белой Церкви и далее еще к нашей Новой

Сербии — опять гайдамаки показались и бунт мужицкой начался, а не только гайдамаки, но, сказывают, из Новой Сербии даже и офицеры между ими есть, которые усмотреть изволите из прочих депешей сего же отправления.

По причине ж сего произшествия было у короля много переговоров с Чарторижскими, а имянно в том, что распускать ли по непременном квартирам войскии команды графа Браницкаго или, держав их вьместе, употребить против тех бунтовщиков, которое дело, наконец, кончилось приватным у короля советом, в которой Чарторижские не приезжали, а присылали от себя ис своим мнением князя Любомирского, великого маршала коронного, и графа Замойского, бывшего великого канцлера коронного, которой их самой наикраинеиший друг. Я все, что в том совете происходило, знаю чрез весма вернаго человека, которой сам в оном находился, а как говорены были между прочим и такие вещи, которые касаются до их настоящей системы, то я оной весь в подробности донесу.

Маршал коронной и граф Замойской предложили, что князья Чарторижские, но мы таго мнения, чтоб, конечно, воинскии команды графа Браницкаго немедленно были разпущены по непременном квартирам, представляя в резон, что опасно их вместе в том краю держать, дабы как не подговорили их на свою сторону и не употребили против турков, а сие бы перетолковано турками могло быть, что правление здешнее участие за нас какое-либо преемлет, чего всячески остерегаются над короля новую и вящую еще злобу, и что, сожалея об короле и желая его вывести из того бедственного погружения, в которое он впал и заведен был дурными советами, сие мнение они подают. Причем они весьма кретиковали последней сенатской совет, коим нашей помощи против конфедератов барских просили, называя его постыдным и безделным для правления нации.

Браницкий, как командир тех войск, кои разделить хотели, тому возпротивился, представляя, что не только то не полезно королю, а напротив вредно, понеже произведет необходимо неудовольствие в нации и недоверку от России.

1. Потому, что употребляли уже их и против конфедератов, которые хотя и противники, но польские дворяне, а теперь для спасения дворянства не хотят их употребить против бунтующих крестьян.

2. Потому, что Россия подумает, что нарочно их разделяют с тем, чтоб они сами, остався по квартирам в своевольстве, возмутительства новые начинали, которое и неизбежно произойдет, понеже все те воискии из тех, кои с барскими конфедератами были в сообщничестве, и тако как скоро увидят они себя без надсмotra, то за первое де свое ремесло примутся. Против сего Замойской еще спорил, говоря, что естли мы подлинно не имеем участия в гайдамацком и крестьянском бунте (как бы в сем было какое сумнение), то наши воискии скоро оное истребят, на которое граф Браницкий ответствовал, что естли они сами не будут об себе попечение иметь и своих дел по возможности делать, то какая нужда будет нашим воискам за бунтующими крестьянами гоняться, мучится и разсипатся, а сим отважить себя против татар, которые могут тем воспользуются, стараясь нас заставить в той разсыпке.

Все сие недовольным еще было против господина Замойского, кото-

рой спросил у графа Браницкаго, какую ж он систему имеет и представляет для Польши, когда во время нашей оккупации с турками и движения въперед против их нация здешняя, как думать надобно, будет в заду нашем делать конфедерации для препятствования нам в прокормлении и для созжения наших магазинов. Браницкий на сие ответственвал, что он для государства никакой системы не представляет, а его собственная есть та, что покуль он будет региментар, потоль повиноватся станет во всех случаях повелениям войсковой комисии. Замоиской еще продолжал требовать, чтоб вышепомянутые войска распушены были, представляя, что система королевская и всей Польши должна быть, та чтоб России, не делав явных отказов в невозможности, находить ея требованиа исполнять, то есть льстить, а ничего не делать, и что не надлежит королю нимало вмешиватся, сколь против своей нации в настоящих ея волнениях, столь против турок, ожидая оборота дел и произшествий.

Приметить надлежит, что во все сие время король рта не отворял, даже ни по поводу критики на последней сенатской совет, ниже по мысли, что могут зделаться в заду у нашей армии новые конфидерации для созжения и раззорения нашего пропитания. Можно заключить, что сии разговоры между ими и их приятелями уже невпервой держатся, и что они положили, оставляя с своей стороны свободныя руки конфедератам, дать им всю волю делать все, что они заблагоразсудят, не мешаясь в то, чтоб им какое препятствие учинить и ожидая решения по обороту дел. Корпуса ж республики видно составить не хотят для того, чтоб не быть принужденными решится прежде полезнаго времени.

Кончился сей совет тем, что король сказал как бы в оправдание Браницкому, что он николи никакой системы для государства не представлял, из чего також заключить можно, что сам его вел[ичество] свою бывшую совершеннаго содействиа с нами, в угодность Чарториским или по перемене своих мыслей, а может быть и по тому и по другому, пред ними и опровергает. Что ж касается до разделения или удержания вместе вышепомянутых войск, то король сказал, что он, видя резоны Браницкаго преимущественнее, с оными соглашается.

Но то именно приказано тем войскам, чтоб они ни под каким видом не приближались к границам турецким и чтоб хотя требовали нашей помощи и соглашали бы с нами свои действия против бунтующих крестьян, но вместе бы с нашими войсками нигде не были по той же вышеписанной политике, чтоб не показыватся с нами соединенными. Граф же Браницкий между прочими резонами представлял и то, что естли мы захотим войско их забрать, то разделение не помеха тому будет, а способно и что сим образом можем мы не только армию, но короля и министерство взять, имея к тому довольно войска, но что видит он напротив, что не сей мы дороги держимся.

Остается теперь рассмотреть сие вышеписанное рассуждение о раззорении нашего пропитания, по коннектурам ли только чинено было или с намерением до того дела довесть, которое одно время и прилежное примечание показать могут. Но как бы то не было, видно, кажется, уже ясно, что нам весьма прилежно надлежит думать о безопасности заду нашей армии, и что ей со всем отдалятся очень много от здешних границ не можно, не обезпеча оной и взяв, она пристойныя предосторожности все сии замысли в ничто оборотятся.

В протчем с должнейшим почтением и непоколебимою преданностию имею честь навсегда пребыть.

Милостивой государь мой, вашего сиятельства всепокорнейший слуга князь Николай Репнин

Варшава 31 (20) декабря 1768.

Архив МЗС СРСР, ф. Зноснии Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 940, арк. 208—217. Оригінал.

№ 267

1768 р. * Канів (?).— Скарга канівського міщанина Сидора Івановича, подана від імені громадян Київського і Брацлавського воєводств до гродського (?) уряду, про знущання польської канівської залогою над українським населенням у 1766—1768 рр., які й спричинили гайдамацький рух

Comparens personaliter sławetny Izydor Iwanowicz, mieszczanin Kaniowski, nomine et ex speciali comissio[!] ich mościów panów obywatelów województw Kijowskiego i Braclawskiego, tak stanu szlacheckiego, jako i miejskiego, niemiej i poddaństwa bez bytności teraz panów swoich, dla nieszczęśliwej rewolucji oddalonych, tak w dobrach jego królewskiej mości, jako też w starostwach bohusławskim, korsuńskim, kaniowskim, zwinońskim, czerkaskim, czerniechowskim, białocerkiewskim i innych, tu-grodzkim, moszczyńskim, międzerzyckim, leśniańskim, tetyjowskim i innych włościach mieszkających, in et contra urodzonym ich mościom panom Aleksandrowi Zelerowi, pułkownikowi kozackiemu starostwa kaniowskiego; Piotrowi Modaratowi, komendantowi w zamku kaniowskim rezydującej dragonii quorumvis nominum Milinkiewicz possessor dóbr wsi Kyrólówki ** w starostwie kaniowskim leżącej; rotmistrzowi konfederackiemu Mioduszewskiemu, dóbr wsi Pojówki; Sławszeskiemu, dóbr wsi Szaniawki, w tymże starostwie kaniowskim leżących quovis iuris titulo possessorum, żalił, starostwach i dobrach wzwyż namienionych mieszkających obawiając się, na prawa pospolite na opresorów postanowione bynajmniej nie mając względu, że tych ich mościów obywatelów w starostwach i dobrach wiele osób świeckich i duchownych o zachowanie religii graeco-unickiej, od duchowieństwa graeco-unickiego i żołnierstwa różnego w krajach ukraińskich znajdującego się i innego przełożenstwa ucierpiało bicia, więzienia, skwestrowania, śmiertelnie udęczenia różnych czasów, osobliwie roku 1766 poniosło, innych zdarto, zrabowano, doszczętu zniszczono, innym przez nielitościwe różnymi instrumentami bicia, przyczynę do śmierci dano, a inne niewinne śmiercią ukarane; innym nieznośne krzywdy i opresje, które w czasie należytych zwyczajem prawa sposobem remonstrować się będzie poczyniono.

* В тексті документа згадується 1768 р. як «теперішній».

** У тексті: «Koryłówki».

W roku terazniejszym 1768, uczyniwszy kondykt z podobnymi sobie rebeliantami, kozakami i dragonią pod komandą swoją mianemi, ludzi z starostwa kaniowskiego i innych dóbr do miasta Kaniowa spędziwszy, 300 ludzi znaczniejszych jego królewskiej mości poddanych, z okazji oświadczenia się do zachowania graeco-nieunickiej orientalnej religii przez manifest w grodzie warszawskim zaniesiony wbrew przywilejom królewskim i traktatowi postępując, pośrodku miasta, a potem na wszystkie cztery części miasta, kijmi i innemi instrumentami bić i kaleczyć kazali i do przysięgi na konfederację przeciwko powadze najjaśniejszego majestatu jego królewskiej mości pana naszego miłościwego i najjaśniejszej Rzeczypospolitej woli i gwałtem i siłą przynaglali.

Potem, złączywszy się z jaśnie panem Szczeniowskim, wojska konfederackiego komendantem, poszli w dobra inne tak królewskie, jako i szlacheckie, wyżej specyfikowane, a osobliwie do włości smolańskiej, żabotyńskiej, moszczańskiej, międzyrzeckiej w starostwie czy[h]ryńskim, czerkas-kim i w innych dobrach, gdzie graeco-nieunickiej religii wyznanej zdawna najwięcej znajduje się, tam podobnym sposobem postępując sobie, do juramentu pociągali i haniebną śmiercią grozili, którzy chcąc zachować wierność poddaństwa jego królewskiej mości, inni bicia i udręczenia poniosłszy, inni pogroźkami śmierci, to jest w pien wycięciem publicznie ogłoszonym, przestraszeni, opuściwszy domy swoje gospodarstwo, po lasach i różnych miejscach z żonami i dziećmi kryć się musieli, inni na żołnierską służbą nadworską kozacką traktując bez ordynansów pryncypałów swoich, przez samych tylko komendantów swoich kondykt z konfederatami mających, do tejże konfederacji animowali. Porozumiawszy podstęp dla siebie uczyniony, a chcąc zachować wierność panom swoim i nie być przeciwnymi powadze jego królewskiej mości i Rzeczypospolitej, opuściwszy żony swoje z dziećmi i domowe gospodarstwa, z życiem za granicę uchodzić i pod zwierzchność cudzoziemską serbską, dla zachowania życia swego, poddać się musieli i dotychczas znędznieni i różnymi niedostatkami ściśnieni, jako wygnancy z ojczyzny, pod protekcją cudzoziemską zostawać muszą. Jeszcze i tym nie kontentując się, addendo mala malis, pejora pejoribus accumulando, ciż ich mościowie z adherentami swemi, zebrawszy sobie kupę znaczną różnego stanu i kondycji poprzysiężonych konfederatów, tychże ludzi po lasach przez pogroźki onych niebezpieczeństw życia i zdrowia nieprzyjacielskim sposobem napadali, katowali, bili, rabowali, kaleczyli i zabijali, innych różnych okrucieństw i zamieszania na całej Ukrainie poczynili i hajdamactwu przez takowy nieprzyzwoity postępек swój przyczynę dali, albowiem od konfederacji pozostali kozacy, skupiwszy się, wraz z pobudzonemi przez siebie hajdamakami, wielką eksorbitancją szkody i opresję w tych starostwach i włościach wzwyż specyfikowanych poczynili, co ich mość oblatowani z swemi adherentami nie zabrali, hajdamacy bijąc zabijając i ichże sposobem do reszty zrujnowali, wniwecz obrócili i nielitościwe krzywdy, szkody tak od ich mościów obżałowanych, jako też od hajdamaków ex motivo niniejszych obżałowanych, od konfederacji pozostałych grassantów, ciż obywatele w zwyż zmianowanych starostwach i dobrach ziemskich ponieśli, które osobliwie registrem od każdego starostwa i włości specificie spisane, circa incidentiam causae remonstrowane i jurydycznie wyprobowane będą. Quapropter niniejszy protestans quorumvis nominum naprzeciwko tymże ichmościom obżałowanym i innym ad praesens de nominibus et cognominibus ignotis postquam innotuerint

specificandis, zapobiegając całości substancji ichmościów ukrzywdzonych, powtórną do akt niniejszych zanosi žalobę, salva nihilominus praesentis protestationis meliorata auctione, aut diminutione praecustodita manente.

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Осолінських.
№ 1408 II, стор. 338—342. Копія.

Переклад

Особисто з'явившись, канівський міщанин славний Сидор Іванович скаржився та маніфестував проти шляхетних їх милостей панів: козацького полковника Канівського староства Олександра Желера, коменданта різних назв драгунів Канівського замку Петра Модарата, власника маєтків села Кирилівки Канівського староства Мілінкевича, власників сіл за різним правом цього ж Канівського староства: Поївки — конфедератського ротмістра Мйодушевського та Шанявки — Славки — конфедератського воеводств як милостей панів громадян Київського та Брацлавського воеводств як шляхетського, так і міщанського станів, а також підданих, що залишилися тепер без своїх панів, усунутих внаслідок нещасливого повстання. [Піддані] мешкають як в маєтках його милості короля, так і в Богуславському, Корсунському, Канівському, Звенигородському, Черкаському, Чернігівському, Білоцерківському та інших староствах, а також у шляхетських маєтках — у Смілянському, Жаботинському, Косоватому, Мощанському, Межирицькому, Ліснянському, Тетіївському ключах та інших маєтках. Вони [обвинувачені], боячись їх милостей громадян, що мешкають у згаданих староствах і маєтках, не зважили на видані проти гнобителів публічні постанови і на те, що багато світських та духовних осіб у староствах і маєтках з числа їх милостей громадян через збереження греко-уніатської релігії перенесло в різний час побої, ув'язнення, захоплення маєтків, смертельні муки з боку греко-уніатського духовенства, різних жовнів та інших властей, що перебували в українських краях. У 1766 році це громадяни особливо відчули. Одних обдерли, пограбували, знищили дощенту, внаслідок безжалісних побоїв різними знаряддями замордували, інших, невинних, покарали смертю, ще інших нестерпно кривдили й утискали. Це у свій час, згідно із звичаєм, буде подано юридичним шляхом.

З нагоди заяви, вписаної як маніфест у Варшавському гроді, про збереження греко-православної східної релігії, виступаючи проти королівських привілеїв і трактатів, [вони] у цьому 1768 році організували змову з такими ж заколотниками, козаками і драгунами, яких мали у своєму підпорядкуванні, [і] зігнавши з Канівського староства та інших маєтків до міста Канева 300 знатних осіб, підданих його милості короля, наказали посередині міста бити киями та іншими знаряддями, калічити, силою змушували проти авторитету найяснішої величності милостивого нашого pana його милості короля та волі Речі Посполитої присягати [на вірність] конфедерації.

Потім разом з комендантом конфедератського війська шановним паном Щеньовським вони пішли у інші, згадані, як королівські, так і шляхетські маєтки, зокрема, у Смілянську, Жаботинську, Мощанську, Межирицьку волості Чигиринського, Черкаського та інших староств, де здавен найбільше мешкає віруючих греко-православної релігії. Там по-

По представлению вашего сиятельства о пойманных уже и впредь ловимых гайдамаках изволила е. и. в. повелеть, чтоб вы поступали с ними по собственному вашему рассмотрению, отсылая способных к военной службе и менее виноватых во внутренния гарнизоны для распределения по оным, и употребляя начинщиков зла на страх другим, хотя с оковами на ногах в каторжные и другия тяжкия работы, естли какия в тамошнем краю настоят, а инако и естли еще содержание их вблизи не надежно, отправляя их с остающимися от распределения в гарнизоны. Неспособными к военной службе в Казань с тем, чтоб оныя по сему е. и. в. от вас уже казанскому губернатору сообщаемому указу, оттуда далее в Сибирь препровождаемы были: одни — на поселение, а другие — в Нерчинск. Сим же образом, то есть распределения, во внутренния гарнизоны способных и отсылки в Сибирь на поселение, неспособных изволите ваше сиятельство поступать с приводимыми пленными из числа польских мятежников, исключая из того одних только дворян и действительных офицеров, коих, напротив, надобно будет отправлять в Казань для содержания там под присмотром впредь до указа на том точно основании, как уже и прежде посланных из Киева, содержать велено. Я прошу ваше сиятельство сообщить сие сугубое распоряжение Федору Матвеевичю, дабы и он, с своей стороны, по оному, в случае надобности, поступать мог, и пребываю в прочем с совершеннейшим высокопочитанием и истинною преданностию.

Вашего сиятельства всепокорный и всепослушный слуга гр. Панин

В С.-Петербурге 14 генваря 1769-го года.

Помітка: Получено] генваря 24 дня 1769 году.

Его сия[тельство]ву г. генералу-аншефу графу Румянцову.

ЦДВІА СРСР, ф. 44, оп. 3, спр. 47, арк. 1—2. Оригінал.

№ 270

1769 р. січня 18. Петербург.— Лист графа Микити Панина до графа Петра Румянцева-Задунайського з повідомленням про схвалення Катериною II придушення повстання в Запорізькій Січі

Милостивой государь мой, граф Петр Александрович!
С новою и искренною признательностию исправно получа письма вашего сиятельства, как о начале дерскаго в Сече Запорожской бунта, так и об украшении онаго, не преминул я поднести их всемилостивейший государыне, и должен уведомить ваше сиятельство, что все благородно вам по тому случаю приняты меры заслужили совершенную е. и. в. апробацию. Для прямого уважения сего новаго и опаснейшаго между запорожцами беспорядка остается нам получить точное сведение о причинах и людях, сию замашку произведших, коих и ожидаю я от обыкновенной вашего сиятельства откровенности в столь благосклонной со мною переписке.

Е. и. в. изволила за нужно признать, обнародовать особливою по теперешним обстоятельствам манифест для сохранения спокойства в здешней с Польшею торговле. Я посылаю при сем к вашему сиятельству

Отъ Унгова 242 1769

Милостивой Государь мой Граф Петр Александрович!

При писми Вашего сиятельства отъ 28го 29го и 30го Декабря пришли верно донесіи мои. Еств они умножат чистосердечное мое приношеніе, оязываять меня напропачь иб изысканіи вствъ сподобавъ для изысканія его волеи полности.

Что представленъ Вашего Сиятельства отоманских уже и впредь ловимых гайдамаках каковыя ея императорское Величество повелеть, чтоб вы поставили съ ними пособстванномъ Вашему Раб: смотреніи, отсылая способных иб военной службы и менее виноватых во внутренния гарнизоны для распределения по оным, и употребляя начинщиковъ для наставленія дѣтмихъ хотя съ оковами на ногахъ въ каторжныя и другія тяжкія работы, естли какия въ тамошнемъ краіи настоятъ, а инако и естли еще содержание ихъ вблизи не надежно, отправляя ихъ съ остающимися отъ распределения

№ 15

Лист графа Микити Панина до графа Петра Румянцева-Задунайського про відправку захоплених гайдамаків на військову службу та на каторжні роботи.

несколько экземпляров онаго с копиею с имяннаго указа, при котором отправлен он к князю Александру Михайловичю, оставляя на собственную вашего сиятельства прозорливость и усердие употребить оныя в вашем краю для пользы его комерции.

Пакет к князю Голицыну с тем самым имянным указом и манифестом отправляю я с сим же к вашему сиятельству возвращаемым курьером, покорно прося принять на себя попечение далнейшем онаго к нему доставлении.

Всегда пребуду я с совершенным почтением и истинною преданностию.

Вашего сиятельства всепокорный и всепослушный слуга

гр. Н. Панин

В С.-Петербурге 18-го генваря 1769-го году.

Помітка: Пол[учено] генваря 28 1769 году.

Его сия[тельств]ву г. генералу-аншефу графу Румянцову.

ЦДВІА СРСР, ф. 44, оп. 3, спр. 49, арк. 4. Оригінал.

№ 271

1769 р. лютого 14(25). Вінниця.— Витяг із вінницьких гродських книг про кривди, заподіяні турецько-татарськими військами та козаками, що перебували на службі Барської конфедерації, козакам і селянам Брацлавського та Київського воєводств

Wypis z xiąg grodzkich winnickich województwa Braclawskiego roku 1769 die 25 februarii.

Przed urzędem i aktami niniejszymi grodzkimi winnickimi i przede mną Janem Balem Miedźwieckim, namies[tn]nikiem protunc burgrabstwa grodzkiego winnickiego, postanowiwszy osobiście wojenni kozacy z dóbr i województw Braclawskiego i Kijowskiego, ten solenny zanoszą manifest w niżej opisany sposób i o to, iż jak od roku 1768, to jest w początku barskiego szlacheckiego wzruszenia, ponosimy wielkie uciski i utrapienia w własnej naszej substancji i w zrabianiu gwałtem niektórą część kozaków na usłużenie tej Barskiej Konfederacji. I tak wszy[st]tko to znosiliśmy cierpliwie, iż wz[w]yż wyrażeni zburzyciele, jako to wszy[st]tkim wiadomo, wszedłszy stąd z granic Porty Ottomańskiej, złączywszy się z wojskiem ottomańskim tureckim i tatarskim oraz niedawno z częścią wojska tureckiego i tatarskiego, stamtąd tu nazad do Polski powróciwszy, rozlokowali się w krótkich Czeczelniku i Bersadzie, gdzie bez żadnej kominizeracji wydzierali nam ostatnie wyżywienie, jako też i kozaków do służby swojej gwałtem zabierali. Zaden albowiem chrześcijanin uczestnikiem nie zechce być mahometaninowi. Nareszcie nie kontentując tym dla większego nieszczęścia naszego [clhan tatarski z całym swoim wojskiem z Nowej Serbii wkroczywszy w Smoleńszczyznę, powracając też przez Polskę wzdłuż granic rosyjskich ku Sawraniu i Bałcie, wsi wiele popalił. A tym bardziej niema co wątpić, że i chrześcijańskich cerkiew według porządku religii naszej nie szanował. Owszem to z wielką usilnością starali się rugować

№ 29
Листопада 28 1769
4
Милостивою Государей мой Графъ Петръ Александровичъ!

Съ новою искренною признательностию исправно полча писми Вашего Сиятельства, какъ онакоже дерзкого въ сеть Запорожской Бунты пашъ и объ-ураженіи онаго, кстремныхъ я поднесеть къ всеимпериатршей Государыне, и должень удовлетворитъ Ваше Сиятельство, что все Благороднои вами потомъ словъ принятыя мѣры заслужили соотвѣтствъ въ императорского Величества approbациѣ. Для прѣмого удовлетворенія сего нашего и отцъ снѣтншаго мѣру Запорожцами безпорядка, остави намъ полжитъ такое сатденіе, стремныхъ и лбдяхъ сѣхъ замашихъ пронаездныхъ, коиъ и осудав я отъ обинкашенкой Вашего Сиятельства отиропности въ столь Благосклонной сомнохъ переписи.

Ея Императорское Величество исполнила За-казно признатъ, обнародовать особнои по стреме-шнымъ обстоятельствомъ манифестъ, для сохранения

№ 18

Листопада 28 1769

Лист графа Микити Панина до графа Петра Румянцова-Задунайського з повідомленням про схвалення Катериною II придушення повстання в Запорізькій Січі.

i pokazując wszelkie swoje okrucieństwa nad współbracią i krewnymi naszymi tudzież zabierając ze wszystkich miejsc, gdzie z wojskiem pomienionym [c]han przechodził, młodych utrusq[ue] generis seu potius sexus ludium do granic swoich prowadzili, a podczas ciężkich mrozów niemało zabranich niewiniactwa pomrozili. Skończyli zaś swoje okrucieństwo na tym, że niektórych lecich obojga rodzaju ludzi bez excepcji wszy[s]tkich zabijali i zapierając ludzi po pięćdziesiąt do chałupy zapalili.

Na to tedy my z niewypowiedzianym umartwieniem rozpaczy patrząc, musieliśmy łączyć się z wojskiem najjaśniejszej imperatorowej jejmości całej Rosji nie dla czego inszego jedynie dla własnego osób naszych uzaszczycać i za wylaną od tyranów niewinną współbraci naszych krew oraz za zabranich w niewolę zemstę uczynić nad nieprzyjacielem całego narodu chrześcijańskiego mogliśmy. Dla czego i żądamy bez żadnego przymuszenia własną swoją ochotą łączyć się z nami i najdować przy wojsku najjaśniejszej imperatorowej jejmości.

Sotnik Andrej Piśmienny niemirowski.

Comparentes nieumiejętni pisma znak krzyża świętego kładą: Ustyn Bobel, sotnik tulczyński, Fedor Popowicz, ataman siemnicki z Humańszczyzny *, Jelim Baran, ataman niemirow[skil], Gregory Dubrowa, at[al]man chuszczow[skil], Pawłow Czeretni, ataman braclaw[skil]. Iwan Motorny **, asawu[ila] orataw[skil]. Roman Pomanenko, kozak humański z Polemki, etc. etc.

Z których xiąg ten wypis pod pieczęcią grodzką *** winnicką jest wydany. Pisan w Winnicy.

ЦДА у Вільнюсі, ф. 1135, оп. 4, спр. 360, арк. 105 зв.—106, Засвідчена копія.

Переклад

Витяг з вінницьких гродських книг Брацлавського воєводства дня 25 лютого 1769 року.

Перед урядом і нинішніми гродськими вінницькими актами і переді мною, Іваном Балем М'едзвезьким, на цей час намісником гродського вінницького бургграфства, особисто стали військові козаки з маєтків Брацлавського і Київського воєводств [і] вносять ось цей урочистий маніфест нижчеописаним способом:

Ми з 1768 року, тобто від початку барського шляхетського заворушення, терпимо великі утиски та гноблення у власних маєтках та на сильне втягнення деякої частини козаків на службу цій Барській конференції. І так усе це ми терпляче переносили, бо вищезгадані бунтівники, як це усім відомо, вдершись з кордонів Оттоманської Порти і з'єднавшись з оттоманським турецьким та татарським військом, недавно [ще] також з частиною турецького та татарського війська і звідти повернувшись назад у Польщу, розташувались незабаром у Чечельнику та Бершаді, де безжалісно видирали у нас останні харчі, а також насильно вербували на службу козаків. Жоден християнин не за-

* У тексті помилково: «Hunranszczyzny».

** У тексті, мабуть, помилково: «Mologny».

*** У тексті помилково: «Gorzka».

хоче бути спільником мусульманина. Нарешті, не задовольнившись цим нашим великим нещастям, татарський хан з усім своїм військом, вступивши в Смоленщину з Нової Сербії, а при поверненні через Польщу вздовж російських кордонів у напрямку Саврані і Балти спалив багато сіл. Тому не слід сумніватися в тому, що він не шанував християнських церков згідно з порядком нашої релігії. Звичайно, намагались з великою наполегливістю [все] нищити і знущатись над нашими побратимами і рідними, а також забираючи з усіх місцевостей, де проходив з військом згаданий хан, молодих людей обох родів або, точніше, статей, вести до своїх кордонів. Під час великих морозів немало забраних невинних [людей] замерзло. Вони закінчили свої жорстокі дії тим, що в деякі роки вбивали усіх без винятку людей обох статей і, закривши до п'ятдесяти чоловік у хату, підпалювали.

Ми, дивлячись на це з невимовним болем і відчаєм, були змушені об'єднуватись з військом найяснішої її милості імператриці усїєї Росії не з іншою метою, як тільки через власні скарги наших людей, щоб можна було обороняти наших побратимів і рідних при майбутніх нападах та помститися ворогам усього християнського народу за пролиту тиранами невинну кров і за поневолення наших побратимів. Тому вимагаємо без жодного примусу, добровільно приєднуватись до нас і бути у війську найяснішої її милості імператриці!

Андрій Письменний, немирівський сотник

Прибулі, що не знають письма, ставлять знак святого хреста

Устин Бобель, тульчинський сотник

Федір Попович, семницький отаман з Уманщини

Єлим Баран, немирівський отаман

Григорій Дуброва, гущівський отаман

Павлов Черетний, брацлавський отаман

Іван Моторний, оратавський есаул

Роман Романенко, уманський козак з Подемки, та ін.

Цей витяг видано з цих книг з вінницькою гродською печаткою.

Писано у Вінниці.

№ 272

1769 р. лютого 23 (березня 6). Варшава.— З листа польського короля Станіслава Августа до польського посла у Петербурзі Псарського з наказом вжити заходів проти гайдамаків

Extrait de la Lettre du Roy a Monsieur Psarski № 10 du 6. Mars 1769.
Tour les Haydamaques pris par Ste[m]pkowski, qui ne sont pour la plupart que Nos propres Paisans revoltés, disent, que c'est les Eminaires de l'evêque de Pereaslaw qui leur ont fait accroire que l'Ukraine Polonoise appartiendroit desormais à l'Imperatrice et que Sa Volonté étoit, que tout ce qui n'est pas de lor Religion Greco-Russe soit détruit. Vous scavez que depuis le commencement de cette Revolte des Paisans, toujours il y a eû des indices continuels contre cet Eveque de Pereaslaw, dont le Zèle mal entendu et cruel est si contraire aux Volontes de l'Imperatrice et si perni-

cieux pour Notre Pays. Ne negligez rien pour abtenizqu'il y soit porté Remede, et que la petite Troupe de Ste[m]pkowski puisse poustant se maintenir dans ce Canton lá, ou sa presense et son Activité jusqu'ici á pourtant servi a tranquilliser beaucoup de Paisans parmi lesquels la Cantagion de la Revolte itvit prête á gazner.

ЦДАДА СРСР, ф. 12, спр. 136, арк. 36, 37. Копія.

Переклад

Витяг з листа короля до пана Псарського № 10 від 6 березня 1769. Всі гайдамаки, захоплені Сте[m]пковським, які є здебільшого нашими бунтівними селянами, кажуть, що саме емісари єпископа переяславського примушували їх вірити, що ніби Польська Україна віднині належатиме імператриці, і що її воля була — знищувати все, що не є греко-руської релігії. Вам відомо, що з того часу, як почався цей бунт селян, завжди безперервно вказувалося на цього переяславського єпископа, лихе та жорстоке завзяття якого настільки противне бажанням імператриці і таке згубне для нашої країни. Не нехуйте нічим, щоб дістати засіб, що зарадив би справі, і щоб мале військо Сте[m]пковського могло все-таки втриматися в тій окрузі, де його присутність і дії до цього часу все ж добре служили для заспокоєння селян, серед яких зараза бунту вже була готова спалахнути.

№ 273

1769 р. березня 16(27). Варшава.— Лист невідомого автора до невістановленого адресата про селянське заворушення на Україні та інші політичні події на території Речі Посполитої та Литви

Z Warszawy die 27 martii roku 1769.

Na Rusi coraz większy szerzy się ogień. Chłoptwo zbuntowane publiczną już wydało deklarację z oświadczeniem poddania swojego pod protekcję i rząd moskiewski na wieczne czasy. Zamykają w tej województwo Braclawskie, Kijowskie, Ukrainę, część Wołyńskiego województwa. Moskwa więc imci panu Stępkowskiemu nie tylko ich ścigać, ale i w tamtym kraju mieć konsystencji zabroniła.

Ministerium nasze udało się w tym interesie do xięcia Repnina, ale żadnej nie miało satysfakcji, bo xiąże poseł rosyjski odpowiedział: „Nie możecie im tego bronić, co im naturalnie prawo obrony dyktuje, kiedy wy na nich godzicie, ustawicznie zaprzędajecie ich w niewolę grubiańskich potencji, nie mogli nic roztropniej uczynić jako kiedy obrony i protekcji w potencji szukając, która i dać ją na[j]lepiej nie[!]* może i da niezawodnie.

[C]han tatarski, splądrowawszy całą Nową Serbię, wybrał z jej jasyru 40 000. Lecz gdy ten plon z częścią wojska swojego odprowadzał do

* Частка „піе“ у тексті вжита помилково.

Krymu, napadł na niego zdaleka większą partią xiąże imć Prozorowski, generał moskiewski. Bojąc się tedy, aby zabranej gwałtem mu nie wydarto zdobyczy, wszy[st]kich owych niewolników w pień wyciąć kazał, a potem bojąc się wątpliwego potyczki losu w granice swoje rejterował się, rozpiawszy do konfederacji listy, aby tej uchrony jego nie przypisywali bojaźni lub małości serca, gdyż nie innym końcem do kraju swojego powrócił, tylko ażeby większe zrekrutowawszy wojsko, całą forsę na Kijów wywarł. Jakoż słyhać już, iż świeżo z zebranim wojskiem wychodzi za granicę. To zaś pewna, iż artyleria i ciężkie wojsko tureckie, już się przez Dniestr na tę stronę przeprowadzić zaczęły. Xiąże Prozorowski chcąc sobie powietować [!] ujście z rąk jego chana, zawarł całą forsę na Żwaniec i Okopy Świętej Trójcy, gdzie panowie Puławscy młodzi swymi exdiwizjami zostawali; Żwaniec odebrał, Okopów dobył, partię p. Puławskiego wyciął, gdzie też jeden z synów mężnie poległ. O drugim zaś mówią jedni, iż się w ręce moskiewskit dostał, inni zaś twierdzą, iż przeprowadzając się utonął.

Z Wielkopolski odbieramy wiadomości, iż konfederacje tamtejsze coraz bardziej górują nad Moskalami. Imć pan Ulejski miał temi czasy bitwę z Moskwą bardzo pomyślnie, bo nie tylko exdywizję xięcia Wołkońskiego, z pułkownika, rozprószył, ale i samemu z placu wyjść nie dopuścił. Tak go tam dobrze szabłą ugodzono, iż pół jego głowy doszukać się nie mogli. Nie mniejszego męstwa dały dowód konfederacje Łęczycka, Sieradzka i Sochaczewska, które razem złączywszy się, napadli pod Łowiczem na i Sochaczewska, także pułkownika Rossylęgo. W tym ataku regiment exdywizję Golicyna, także pułkownika Rossylęgo. W tym ataku regiment kirasjerów zniesiony i sam Golicyn życie utracił.

Mamy o tym niezawodną wiadomość od pewnego szlachcica, który jadąc tamtym traktem, spotkał się z tymi konfederatami z batalii powracającymi, a gdy pytany od nich, dokądby jechał, odpowiedział, iż do Warszawy, jeden z kompanii dobywszy kiesy złotem napakowanej i zegarka szczerozłotego, rzekł: „Powiedz tam wielmożnemu panu w Warszawie, iż nas tym złotem zasilila kieszenia pułkownika Golicyna, i że dodała nam ochoty, ażebyśmy się sobie z umarłych nadgradzali te szkody, które nam żywi poczynili“. Ciż cami konfederaci napadłszy potem na Apraxyna po Wielkopolsce krążącego z tą żwawością natarli, że nie tylko partia jego w rosyjkę poszła, ale sam ledwo życie salwował ucieczką, a sam Gurow-ski, marszałek nadworny, w jego partii będący, po przegranej batalii ukrywać się musiał w błotach.

Mamy tu z Litwy wiadomość, iż świeżego wojska moskiewskiego 2000 w Litwę weszło, ale ci nie chcąc naprzask padać konfederatom, do podróży na Polesiu odpoczywają.

Imć pan Bierzyński z ludźmi na Węgrach zebranimi gości w Jarosławskim kluczu. 1600 pacholków kazał sobie wystawić i znacznej jeszcze wymaga kontrybucji pieniężnej. Reszta zaś jego ludzi od Dukli ku Krakowowi ciągnie, ma ich być blisko 2000.

ЦДІА у Вільносі, ф. 1135, оп. 4, спр. 361, арк. 115—115 зв., 116. Засвідчена копія.

Переклад

З Варшави дня 27 березня 1769 року.

На Русі щораз більше поширюється вогонь. Повстале селянство України і частини Волинського воєводства, Брацлавського і Київського

секретной
№ 61.

Божією милостію мы Екатерина Вторая,
императрица и самодержица Всероссийская,
и прочая, и прочая, и прочая.

Нашему Генералу аншефу Графу Румянцову.

При нынешних в Польше замешательствах,
кои изъ собственного ей политическаго положенія,
предприняли Ея повеленіи поощреніемъ въ свещей разбой-
ничей вертепъ, можетъ иногда сверхъ чаяніа
и то статься, что люди попрашія ногами
законы и тишину собственнаго отечества своего
дерзкостъ возвращеніи спосибъ, Зублатъ гдѣ
ни есть большае или малое кзвѣтъ въ границахъ
малороссійскія какою либо разбойничей набегѣ.

На сей неожиданной, но возможной опасности
своей несмысляясь весьма, чтобъ отъ васъ вездѣ
возможныя охранительныя меры принимаемы не
были, восхотѣли мы симъ по одню кб рѣшо-
удѣствъ. Вашему предписатьъ что еслии когда
и гдѣ пойманы будутъ внутри границъ нашихъ
польскія мятежники съ ружьемъ въ рукахъ,

№ 21

Указ Екатерины II графові Петру Румянцеву-Задунайському розправлятись
з учасниками повстання на Правобережжі.

При нынешних в Польше замешательствах, кои из свойственного ей политическаго положенія превратили ея по всем концам в сущей разбойничей вертеп, может иногда сверх чаянія и то статься, что люди, поправшия ногами законы и тишину собственнаго отечества своего, дерзнут в возвращеніи своем сделать, где ни есть болшею или малою кучею в границы малороссійскія, какой-либо разбойничей набег. На сей неожиданной, но возможной однако ж случай, не сумневаясь весьма, чтоб от вас вездѣ возможныя охранительныя меры принимаемы не были, восхотѣли мы сим то одно к руководству вашему предписать, что еслии когда и где пойманы будутъ внутри границъ нашихъ польскія мятежники с ружьемъ в рукахъ, с таковыми имеете вы поступать в суде и наказаніи как с прямыми разбойниками, по всей строгости законов и пребываемъ вам в прочем императорскою нашею милостию благосклонны.

Дан в Санкт-Петербурге 15-го апреля 1769-го года.

Екатерина

ЦДВІА СРСР, ф. 41, оп. 3, спр. 61, арк. 1. Оригінал.

№ 276

1769 р. травня 1. Петербург.— Указ Катерини II графові Петру Румянцеву-Задунайському про використання запорізьких козаків — учасників гайдамацького руху у війні з Турчиною

Божією милостию мы, Екатерина вторая, императрица и самодержица всероссійская, и прочая и прочая и прочая нашему генералу, графу Румянцову

Из полученных реляцій от нашего генерал-аншефа князя Голицына мы усмотрели, что посланныя от него команды донскихъ казаковъ в Полскую Украину для истребленія гайдамаков, которыя не токмо великия убивства и грабительства делают, но и самой для нашихъ войскъ собираемой провиант и фураж отнимаютъ начинаютъ. Оныя ж разбойническия партии состоятъ изъ запорожскихъ казаковъ, кой и разбиты, а взятыя в плен с показаніемъ именъ и куреней отосланы в Новую Россію. Мы заблагодарили для удержанія оныхъ запорожскихъ казаковъ отъ разныхъ продерзостей симъ вамъ предписатьъ — всехъ ихъ собравъ, употребить противъ неприятеля по рассмотренію вашему, ¹⁷⁰ не меньше и колмыковъ, которыя по полученнымъ репортамъ уже действительно в марше находятся, чемъ вы немало прикроете и занятыя оба места Азовъ и Таганърогъ, такожъ де рекомендуется вамъ обезпечить, сколько возможно, войсками вашими свободное и безопасное сообщеніе отъ Кіева до армии князя Голицына. В прочемъ пребываемъ мы вамъ императорскою нашею милостию благосклонны.

Дан в Санкт-Петербурге мая 1 дня 1769 года.

Екатерина

ЦДВІА СРСР, ф. 44, оп. 3, спр. 63, арк. 1. Оригінал.

№ 277

1769 р. травня 9. Васильківський форпост.— Протокол допиту Василя Чернятенка, затриманого козаками Васильківського форпоста, який разом з іншими гайдамаками мав намір з'єднатися із загоном гайдамацького отамана Якова Довгошиенка (Сачка) 171

1769 году мая 9 дня.

Завут меня Васильем, Федоров сын Чернятен[ком], от роду мне 35 лет, родился малороссийского Ки[ев]ского полку в селе Вышгороде и тому назад лет з десять с случившимися в Киево-Межигорском монастыре запорожскими козаками зашел в Запорожскую Сечь и жил там, а оттудова з данным от Войска Запорожского пашпортом отпущен в Киев и по обеща[нию] от болезни находился в Киево-Софейском монастыре на послушании болия полугода, а из оног сего 769 году на вербной недели * пошел и жил в Межигорском монастыре, где случились быть запорожские козаки Михайло Куц, Иван Грива, которые з данными им от Киевской губернской канцелярии пашпортами отпущены вниз рекою Днепром на дубах в Запорожскую Сечь, но, не ездя туда, ходили в полские места для разбою, и возвратясь оттудова, подговоря меня, пошли за Межигорья в лес, куда по согласию их пошел киево-подолской жител Василей, а чеи прозванием, не упомню, толко в разговорах от него слышел, что брат ево в Киевском магистрате канцеляристом. И с ним подолских жителей и разных церквей школьников болея дватцати человек, имея при себе ружья двенатцать, пистолет две пары, спиц двенатцать и порох, ис которых знанием Федор, Иван, Осип Швыдкий, Иван Журба, Еремеи Переходченко, Яков Молдаво, а протчих как звать и прозванья, не упомню, согласясь, пошли с намерением в Полшу для разбою к находящемуся в Полше гайдамацкой партии атаману Сочку, и под местечком Василковом в лесу остановяс, ожидали для свободного проходу за границу ноци, и присланными из Василкова козаками, хотя против оных отпор стрелянием из ружья и чинили, но напротив того ис их стороны из ружья ранен я в левую ногу пулею и взят под караул. А протчие куда разбежались, не знаю.

К сему допросу вместо вышеписанного Василя Чернятенка по ево прошению салдат Василей Кашеец подписался.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5819, арк. 2. Оригінал.

№ 278

1769 р. травня 11. Київ.— Промеморія Київської губернської канцелярії до Київської духовної консисторії про участь ієромонаха Ієракса в нападі гайдамаків на Медведівський Пустинно-Миколаївський монастир

Промеморія из Киевской губернской канцелярии в Киевскую духовную консисторию

При промемории из оной консистории от 4 сего мая прислан в Киевскую губернскую канцелярию для надлежащаго по указам разсмо-

* 12(23) квітня.

№ 63.

Божією милостію МЫ ЕКАТЕРИНА ВТОРАЯ
ИМПЕРАТРИЦА И САМОДЕЯТЕЛЬНАЯ ВСЕРОССИЙСКАЯ
ИМПЕРАТРИЦА И ЦАРИЦА

НАШЕМУ генералу Графу Румянцеву

Из полученных реляцій отъ НАШЕГО генерала
Аншера иныя реляціи МЫ усмотрели, что
посланныи отъ него команди до сих пор нахо-
дятся въ полному упражненіи для употребленія —
защиты, пограбленія, пограбленія великаго
убиства, и грабительства дѣлаются, но не
самой для НАШИХЪ войскъ собираемой коман-
ды и фразы отъ части находящихъ, оныхъ
же разбѣившихъ партии состоятъ изъ запорож-
скихъ казаковъ, но и разбиты, а пятая
часть съ показаніемъ имени и имени
отъ посланца въ нашу россію. МЫ заблагоува-
дили для удержанія оныхъ запорожскихъ
казакъ отъ разныхъ предержателей. Сими
нами предъписать, чтобы ихъ соборы угодили
быть противу неприятеля поразсмотрѣнію
вашему не мѣшало и по возможности по возможности
потомъ реляціями уже дѣлается
въ маршъ находится, сими бы не мало при-
норетъ и замятыя ога мѣста азотъ и
такая речъ, становя дѣ реномандуетъ —
нами обезпечить сколько возможно по возможности

№ 24.

Указ Катерини II графові Петру Румянцеву-Задунайському про використання запорізьких козаків — учасників гайдамацького руху у війні з Туреччиною.

тения, состоящего в Полше киевской епархии Николаевского Пустынно-Медведовского монастыря иеромонах Иеракс в учиненном им с одиначью человеком гадамаками на оной Медведовской монастырь нападения и в пристрастом распрашивании оными гадамаками по научению ево, Иеракса, того ж Медведовского монастыря игумена Виссариона, служителя ево Фомы, також монаха Сафрония, иеродияконов Варлаама, Иоасафа и иеросхимонаха Логина о показании о игумене и ево имени, и в причиненном теми пристрастными распросами оным, игуменскому служителю, також монаху, иеродияконам, увече, а монастырскому послушнику иконописцу Тимофею о выбитии одного глаза и в разграблении в том монастыре церковных и партикулярных денег и разных вещей, и в получении им, Иераксом, из тех вещей и денег дележа, и в намерении ево ж, Иеракса, оного игумена Виссариона убить досмерти. При которой промемории приложены учиненные в оном Медведовском монастыре ему, Иераксу, и бывшему в той же разбойнической шаике на грабительстве полского местечка Боровицы жителя Ивана Писменного допросы и пограбленным вещам и денгам реэстр да с учиненного ему, Иераксу, в духовной киевской консистории в дополнение прежняго ево показания допроса, копия в чем во всем и в Киевской губернской канцелярии признание учинил.

А понеже оной иеромонах Иеракс за учиненное им на вышепоказанной Медведовской монастырь с разбойниками нападение и грабительство и в намерении на игумена учинить смертное убиство, кое б и последовало, ежели б он тогда случился, подверг себя суждению и поступлению с ним по силе законов, для чего он и из Киевской духовной консистории, яко в злодеянии признавшеися, в оковах прислан. Но как еще он имеет на себе монашеской и священнической чины и без снятия оных здесь судим быть, тож и приговора над ним, что по правам следует, яко в духовном чину состоящим, заключить гражданскому суду не можно. Того ради по указу е. и. в. в Киевской губернской канцелярии определено означенного иеромонаха Иеракса послать в Киевскую духовную консисторию, которой при сей промемории и послан, и требовать, чтоб благоволено было ево, иеромонаха Иеракса, по снятии с него духовнаго и священническаго чина для поступления с ним в вышеписанном по законам, чему подлежать будет, прислать обратно в Киевскую губернскую канцелярию и духовная киевская консистория благоволят учинить о том по е. и. в. указом мая 11 дня 1769 году ¹⁷².

Иван Маскатинов
Василей Флееров
Секретарь Василий Чернявской
Канцелярист Лука Герасимов

Помітка: Подано 1769 года мая 11 дня.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 127, од. 1024, спр. 1909, арк. 16. Оригінал.

1769 р. травня 16. Київ.— Указ Київської губернської канцелярії слідчій експедиції Московської губернської канцелярії про відправлення 10 гайдамаків на каторжні роботи в Нерчинськ та 60 чоловік до Москви для розподілу Військовою колегією між внутрішніми гарнізонами

Указ е. и. в. самодержицы всероссийской из Киевской губернской канцелярии в учрежденную при Московской губернской канцелярии розыскную экспедицию

В присланном в Киевскую губернскую канцелярию от господина генерала-аншефа, киевского генерала-губернатора, Новороссийской губернии главного командира и кавалера Федора Матвеевича Воейкова предложении ¹⁷³ объявлено: при сообщении де от господина генерала-аншефа малороссийского, генерала-губернатора и кавалера графа Петра Александровича Румянцова от 31 генваря сего ж 1769 года прислана к нему с полученного от господина действительного тайного советника, сенатора и кавалера графа Никиты Ивановича Панина от 14 того ж генваря писма копия для надлежащего исполнения, в силу объявленного в оном высочайшаго е. и. в. повеления касательно гадамак и полских мятежников. И с оного писма для поступления о содержащихся здесь гадамаках и протчих званей людях при том предложении приложена копия, в которой написано по представлению помянутого господина генерала-аншефа и кавалера графа Румянцова о пойманных уже и впред ловимых гадамаках изволила е. и. в. повелеть поступать с ними по собственному ево, графу Румянцова, разсмотрению, отсылая способных к воинской службе и менее виноватых во внутренния гарнизоны для разпределения по оным и употребляемые и другие тяжкие работы, естли хотя с оковами на ногах, в каторжные и другие тяжкие работы, естли какие в тамошнем краю настоят, а инако и естли еще содержание их вблизи не надежно, отправляя их с остающимися от разпределения в гарнизоны неспособными к воинской службе в Казань с тем, чтоб оныя, по тому е. и. в. от него, графа Румянцова, уже казанскому губернатору сообщаемому указу, оттуда далее в Сибирь препровождаемы были, одни — на поселение, а другие — в Нерчинск. И во исполнение оного высочайшаго е. и. в. повеления Киевская губернская канцелярия приказали: содержащихся здесь пойманных в Полше и в других местах гадамаков из запорожцов и протчих званей людей десяти человек, в числе присужденных из них в Нерчинск в работу вечно — семи да в Сибирь на поселение — трех, отослать во учрежденную при Московской губернской канцелярии розыскную экспедицию для отсылки оттуда оных с протчими таковыми ж в повеленные места, которые при сем, закованные в ручные и ножные кандалы за переменным от Киева до Глухова, а от Глухова до Москвы из воинских команд конвоем и за провожатыми от места до места из обывателей и отправлены, а кто оные имяны и каких кто лет и примет и за какие кто вины и куда имянно осуждены, о том прилагается при сем список и на платеж прогонов как под тех десяти, так и под отправленных в Москву, Государственной военной коллегии в кантору, для определения во внутренния гарнизоны шестдесят

человек колодников и подконвоинных салдат на шестнатцать подвод от Киева до Москвы на восьмьсот пятьдесят две версты, в том числе в Малой России на градские и уездные обывательские на триста семьдесят две версты по денге на версту, а в Великороссии — на ямские на сорок восемьдесят верст по три копейки на десять верст, на подводу пятьдесят два рубля восемьдесят копеек, на дачу оным же колодникам в пути кормовых денег по одной копейке на день каждому, полагая времени на препровождение их по дватцати верст на день, на сорок на два дни дватцать девят рублей сорок копеек, да к отдаче в оную розыскную экспедицию на отправление объявленных, подлежащих к отсылке из Москвы в Сибирь на поселение и в Нерчинск в работу — десяти человек по нынешнему летнему времени пути на каждого человека по три рубля по девяносту по одной копейке — тритцать девят рублей десять копеек, всего: сто дватцать два рубля тритцат копеек командированному для конского гарнизона капитану Сегиди. И на записку оных денег в приход и в расход за губерскую печатью и за секретарскою по лестам скрепою тетрат дана, которых колодников, подлежащих в Сибирь на поселение и в Нерчинск в работу, десяти человек, и на отправление их из Москвы в Сибирь вышеозначенные денги тритцать девят рублей десять копеек, также ежели ис кормовых и прогонных денег, что будет в остатке, то и оные и данную на записку тех денег тетрат в учрежденной при Московской губернской канцелярии розыскной экспедиции принять, и по оной тетрате тех конвоинных шесть и по щете буде начету не явится, дать квитанцию и по исполнении в Киевскую губернскую канцелярию репортовать к учрежденной при Московской губернской канцелярии розыскной экспедиции, учинить о том по сему е. и. в. указу.

Маия 16 дня 1769 году.

Подписали: Иван Маскатинов, Василей Флееров

Скрепил: секретар Василей Чернявской

Справил: канцелярист Лука Герасимов

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5820, арк. 11—12. Відпук.

№ 280

1769 р. травня 18(29). Пожонь.— Розпорядження Угорського королівського намісництва Ужанській жупі про збереження нейтралітету щодо Польщі під час гайдамацького повстання

Illustrissimi, reverendissimi, spectabiles ac magnifici, perillustres item ac generosi domini nobis observandissimi!

Quandoquidem in his perturbatae civili bello Poloniae circumstantiis assumpto pleneque apud suam maiestatem sacerrimam constituto perfectae neutralitatis systemati sua maiestas sacerrima insistere decreverit et ideo nullam prorsus seu confederatis seu vero aliis invicem belli gerentibus iustrarum ansam querelarum praebere velit, hinc de benigno iussu regio praetitulatis dominationum vestris Consilium hoc Locumule Regium inungit, ut ab omnibus seu uni seu vero alteri bellum gerenti parti inferendis

iniuriis caveant legesque neutralitatis nulla ratione violent ast utrinque pari modo inviolate easdem quam exactissime observare noverint.

Datum ex Consilio Regio Locumuli Hungarico Posenii die vigesima nona mensis maii anno domini millesimo septingentesimo sexagesimo nono celebrato.

Praetitulatarum dominationum vestrarum benevolus ad officia paratissimi

Albertus, Ladislaus Balogh

На звороті: Illustrissimis, reverendissimis, spectabilis ac magnificis perillustribus item ac generosis dominis nostris supremo et vicecomitibus iudicialium et iurasseribus, totique universitati dominorum praelatorum, baronum, magnatum et nobilium comitatus Ungvariensis, dominis nobis observandissimis

Leucsovia, Eperjes, Lemes

Закарпатський облдержархів, ф. 4, оп. 16, спр. 354, арк. 1. Оригінал.

Переклад

Найясніші, високоповажні, достойні, вельможні, найсвітліші, а також шляхетні наші вельмишановні панове!

Враховуючи сьогоднішні обставини, коли у Польщі внаслідок громадянської війни виникли безпорядки [і] після того, як у дворі його найсвятішої величності остаточно було [прийнято] рішення, його найсвятішої величності вирішив дотримуватися повного нейтралітету і тому не хотів би давати будь-якого приводу до справедливих скарг ні конфедератам, ні іншим [сторонам], які воюють між собою. В зв'язку з цим рез ласкавого королівського наказу ця Королівська намісницька рада рекомендує вам, вищеназвані панове, утримуватися від чинення усяких несправедливостей як одній, так і іншій воюючим сторонам і ні в якому разі не порушувати законів нейтралітету й постійно в рівній мірі намагатися точно дотримуватися їх щодо обох сторін.

Дано з Угорської королівської намісницької ради в Пожоні, що відбулася 29 дня місяця травня тисяча сімсот шістдесят дев'ятого року. Вищеназваних ваших милостей доброзичливі, готові до послуг

Альберт, Ладислав Балоч.

На звороті: Найяснішим, високоповажним, достойним і вельможним, найсвітлішим, а також і шляхетним нашим надзупанові і віце-жупанам, суддям, урядникам та усім панам прелатам, баронам, магнатам і дворянам Ужанської жупи, нашим вельмишановним панам.

Леуксовія, Еперес, Лемес

№ 281

1769 р. травня 19. Київ.— Указ Київської губернської канцелярії секунд-майорові при Межигірському форпості Воробйову про розшук 16 гайдамаків, які втекли з Києво-Печерської фортеці

Указ е. и. в. самодержицы всероссийской из Киевской губернской канцелярии находящемуся при Межигорском форпосте господину секунд-майору Воробьеву

По указу е. и. в. Киевская губернская канцелярия по репорту киевского гарнизона плац-маиора Лбова, которым представляет, что сего мая против 15 числа ночью из содержащихся в Киево-печерской крепости под караулом шестнадцать человек гайдамак бежало и нигде не сысканы. Приказали по оному плац-маиора Лбова репорту послать к вам указ и велеть по приложенному при сем реестру по прописанным в том реестре ¹⁷⁴ приметам присматривать, и ежели где сысканы и пойманы будут, то присылать их, забив в ручные и ножные колодки, под крепким караулом в Киевскую губернскую канцелярию.

И о таком же тех гайдамак присматривании во всей Межигорской дистанции куда надлежит с приложением таковых же реестров того ж числа немедленно от себя дать знать, ежели где сысканы и пойманы будут, потому ж присылать оных в ручных и ножных колодках в Киевскую губернскую канцелярию и господину секунд-маиору Воробьеву учинит о том по сему е. и. в. указу.

Маия 19 дня 1769 году.

Помітка: В Выгранку капитану Семенову
В Добрянку секунд-маиору Рамадину
В Вышков глуховского г[арнизона] капитану Езенкову
В Беляны
В Андруши капитан Лбов
В Секирну капитан Лбов

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5820, арк. 63. Відпуск.

№ 282

1769 р. листопада 16(27). Бар.— Універсал Барської конфедерації до сенаторів, урядовців та громадян Польщі в зв'язку з грабунками населення, які чинять конфедерати

Uniwersal na kupy swawolne i eksorbitujące die 27 novembris 1769 [roku]

Jaśnie oświeconym, jaśnie wielmożnym ich mościom panom senatorom, urzędnikom et cuiusvis tituli Królestwa Polskiego obywatelom po zaleceniu chęci naszych oznajmujemy:

Ze [ze] smutnym dowiadujemy się uczuciem, jako swawolnie zebranych ludzi kupy, poważnego konfederatów śmieją abuti imienia, nie tylko różne rabunki, łupiestwa i eksorbitancje w różnych miejscach z nieznośnym obywatelów i mizernego pospólstwa uciskiem dotąd bezkarnie czynią, lecz niecnotliwie i fałszywie wielkich i zacnych teź generalnej konfederacji znakomitemi charakterami zaszczyconych mężów kłamliwie pożyczając powagi, ichże imieniem różne wybierają furaże, wydają palety. Któremu narodu uciśnieniu, nędznemu pospólstwa wycięczeniu zapobiegając, wszystkim zwierchności, urzędy, jurysdykcje, miasteczka, wsie i zgromadzenia ostrzegamy. Iż takowych wszystkich nie za konfederatów i z nami na wspólny ojczyzny ratunek sprzymierzonych, lecz za swawolne kupy i winnych kary zloczynców ogłaszamy. Każdego takiego, który by bez przyzwoltych na to sobie od wyższych komend danych ordynansów takowe ekzakcje i gwałty czynić ważył się, łapać ścigać forti manu nec attento crimine pozwalamy i zalecamy. Gdzieby zaś wyższa moc była, do najbliższych komend naszych znać dawać obligujemy i z niemi wspólnie takowych swa-

wolnych imać rozkazujemy, pojmanych zaś w konfederackich jurysdykcjach każdego województwa sądzić i na życiu karać pozwalamy.

Tam zaś, gdzieby dla przechodzących wojska sprzymierzonej Rzeczypospolitej komend potrzebne furaże były zakazanemi, aże by też punktualnie, bez trudności dowożone i dostarczane były amore boni publici i za one gotowemi pieniędzmi płacić przyrzekamy.

Datum ut supra.

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Дідушницьких, № 142/121, арк. 77. Копія.

Переклад

Універсал проти свавільних і бешкетуючих ватаг дня 27 листопада 1769 року.

Ясноосвіченим, ясновельможним їх милостям панам сенаторам, службовцям та усім титулованим громадянам Польського королівства повідомляємо наші наміри.

Почуття смутку викликали в нас вісті про те, що свавільні ватаги людей осмілюються зловживати поважаним іменем конфедератів. [Вони] не лише до цього часу безкарно чинять всілякі грабунки, здирства й бешкетування в різних місцях та нестерпно утискають громадян і злиденне покори в різних місцях та нестерпно утискають громадян і злиденне покори спільство, але й нечесно, фальшиво і брехливо використовують повагу відомих, славнозвісних і удостоєних честі мужів тієї ж генеральної конфедерації і від їхнього імені видають платіжні зобов'язання і забирають фураж. Щоб не допустити утисків народу і доведення поспільства до крайніх злиднів, цим застерігаємо усі правління, уряди, юрисдикції, містечка, села й громади. Усіх таких об'являємо не конфедератами, що склали з нами союз для спільного порятунку вітчизни, а свавільними ватагами і заслужувочими на покарання злочинцями. Тому-то, щоб не допускати злочину надалі, дозволяємо і рекомендуємо ловити й енергійно переслідувати кожного такого, хто допускався б таких вчинків і насильств, не маючи на це розпоряджень, виданих вищими комендатурами. Якщо десь з'явиться їх більша кількість, то зобов'язуємо повідомляти найближчі комендатури і наказуємо з ними спільно ловити таких свавільних та спійманих у будь-якому воеводстві, у конфедератських юрисдикціях дозволяємо судити й карати смертю.

Однак там, де для військових відділів союзної Речі Посполитої, що переміщуються, будуть замовлені потрібні фуражі, [вимагаємо] щоб вони були завезені і доставлені точно і без труднощів в ім'я загального добра. За такі [фуражі] зобов'язуємося платити готівкою.

Дано, як вище.

№ 283

[1769 р.]— Лист романівського і бишівського старости Антонія Ожги до киявського генерал-губернатора Федора Воєйкова про видачу йому гайдамаків, які вчинили напад на місто Фастів

[...] * губернатор губернии Киевской и кавалер, мой дознанный соседской приятель!

* Текст пошкоджений.

Известная ненарушимаго примера соседская вашей ясневелможности приязнь не толико мне при команде моей известна, но и целая наияснейшая Речь Посполитая полская по моему доношению иметь будет память во отслужении за такую соседскую приязнь вашей ясневелможности, ибо нет наилучшого и избавленнейшого наиболее способу, которую ис писма вашей ясневелможности, ко мне писанного, я усмотре могу, дабы гайдамаков, со обеих сторон пограничной край раззоряющих и грабящих и смертных убийства чинящих, ловить и искоренять и до смерти бить, яко же так с нашей стороны елико можно при всегдашнем партей ис пушками поиски чинятся, також имею в получении репорт чисто, что и от российских команд по ордерам вашей ясневелможности о сыску тех гайдамаков тож чинится. И тако при божиен помощи можем их укротить, но толко бы на российских форпостах некоторые тамо учрежденные оных гайдамаков свободного в российские границы пропуску не чинили, но равно наши подьезды с нашей стороны границ, [а росий]ские команды с своей стороны границ [...] * здесь, а они там к непропуску препятствовать будут, то своевольные гайдамацкие партии поиманы быт имеет и таким способом скоро бы их усмирить и искоренить можно, не давая со обеих сторон оным гайдамакам прибежища. И такую на соседской доброжелательный пункт, в писме вашей ясневелможности ко мне объявленной, от себя даю резолюцию, чтоб команды российские за гайдамаками для поиску и поимки их вступили в полские границы, то хотя оное и за наилучшей способ и за особливую вашей ясневелможности признаю соседскую приязнь, однако ж донесу о том ясневелможному господину каштеляну краковскому и великому гетману коронному, и какую на оное получу от него резолюцию, то немедленно вашу ясневелможность уведомить не премину.

На писмо же мое, на сих днях к вашей ясневелможности отправленное, в ынтересе ограбления местечка моего Фастова, которые гайдамаки в Миргороде совсем переловлены и находятца ныне в Киевской губернской канцелярии.

Оных, також и наших полских людей, которые к гайдамакам пристали, выдат, ибо таковых и указом е. и. в. выдавать велено. И о том имею ожидат от вашей ясневелможности резолюции. И при том со особливою обсервациею остаюсь наивсегда вашей ясневелможности дознанного соседского доброжелательнейшого приятеля нижайший слуга Антонии Ожга, староста романовский и бышевской и партии украинской региментарь.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5821, арк. 1—2. Діловодний переклад з польської, з виправленнями.

№ 284

1770 р. лютого 20 (березня 3). Бар.— Універсал Барської конфедерації до закріпаченого селянства з обіцянкою поліпшити його становище в майбутньому

Uniwersał poddaństwu ulżyć obiecujący die 3 martii 1700 anno.
Wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy, podajemy do wiadomości i jawno czynimy.

* Текст пошкоджений.

Iż z prawdziwym czujemy zażaleniem, jako w przykrych niniejszych czasu i nieodbitej potrzeby okolicznościach, na uciemiężenie mizernego pospólstwa patrząc się, prawdziwą stąd tknięci jesteśmy kompasją i na najprzedsze ulżenie, najskuteczniejszy ratunek nieodwłocznie dać pragnęlibyśmy, atoli w nagłym ze wszzech częstokroć i bez ordynansów komend jako z strony odrywających się różnie częstokroć i bez ordynansów komend zapobieżć temu tak prędko nie możemy. Tym uniwersalem wszystkie gromady i całe w ogólności poddaństwo solennie upewniamy i ubezpieczamy, iż za szczęśliwym da bóg ojczyzny uspokojeniem, partykularny na krzywdy ludu tego względ mieć będziemy, niezawodną nagrodą obmyślimy. I którekolwiek miejsca więcej nad słusność w niniejszych czasach ucierpiały, im zwolnić i u przychodzących przyszłych podatkach ulżyć i potrącać przyrzekamy.

Ostrzegając nadto, iż podatki są na dwory i fortuny dóbr ziemskich ułożone, z dworów samych, nie pociągając pod ciężar onych wycieńczonego poddaństwa, zaspokojonemi i opłacanemi być powinny.

Co, ażeby tym prędzej do najzupełniejszej wszystkiemu poddaństwu doszło wiadomości, wszystkim ich mościom księży plebanom po swoich parafiach z ambon publikować zalecamy.

Datum ut supra.

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Дідушицьких, № 142/121, арк. 78. Копія.

Переклад

Універсал з обіцянкою полегшити [становище] підданих. Дня 3 березня 1770 року.

Усім взагалі і кожному зокрема, кому про це належить знати, подаємо до відома і заявляємо.

Дивлячись на утиски бідного пспільства і проймаючись з цієї причини правдивим співчуттям і жалем, хотіли б у нинішніх прикрих умовах і кончої потреби якнайшвидше полегшити становище, без зволікань подати найефективнішу допомогу. Проте не можемо так швидко цього запобігти як щодо ворога, так і різних команд, які часто відлучаються без наказів. Цим універсалом зобов'язуємось і запевняємо усі громади і взагалі всіх підданих, що після того, коли бог дасть, настане щасливий спокій у батьківщині, будемо мати окремо на увазі кривди цього народу [і] цілком певно придумаємо нагороду. Також обіцяємо всім тим місцевостям, які терпіли більше, ніж належало, сприяти в зменшенні податки складені для [панських] дворів і маєтків і повинні бути стягнені та оплачені, але не підлягають цьому тягару виснажені піддані.

Щоб це скоріше дійшло до повного відома усіх підданих, усім їм милостям парафіальним священикам це рекомендуємо оголосити з амвона у своїх парафіях.

Дано, як вище.

1770 р. червня 11. Київ.— Протокол допиту гайдамацького отамана Якова Довгошиєнка (Сачка), який брав участь у повстанні 1768 р. на Правобережній Україні, складений Київською губернською канцелярією

1770 году июня 11 дня присланной при доношении из Киевского магистрата поиманной в Киеве, на Подоле, без письменного виду малороссиянин в Киевской губернской канцелярии допрашиван и показан.¹⁷⁵ Зовут его Яковом, Федоров сын Долгошеенко, он же и Сачок, от роду ему 26 лет, родился он в полском селе Брусилове. Отец ево назад тому сем лет умре, а мать ево и ныне в малороссийском селе Обухове жителство имеет с родным ево братом Федором. Он же, Сачок, еще при жизни отцовой завезен дядею ево в Запорожскую Сеч, где в Медведовскои курень принят и записан в козаки, и будучи в Сечи, ездил из оной по разным местам для продажи соли и рыбы. И тому назад года с четьре выехал из Сечи Новороссийской губернии в шанец Новомиргородскои, где и женился, а из Миргорода перешел з женою своею в слободу Лиховатку и в прошлом 1768 году, прослыша, что мат его с сыном, а с его, Сачковым, братом Антоном жителством находится в полском местечке Богуславье, поехал из оной слободы в то местечко Богуславье для свидания с оною матерью своею и братом, а при том и для продажи соли. И по приезде в Богуславье, продав оную сол, находился при матери своей, которую з братом намерение имел вывести с собою в показанную слободу Лиховатку, между чем вскоре приехал в оное местечко Бугуславье гайдамацкой атаман, называющей себе полковником Железняк с своею шайкою и заставших в том местечке жидов всех поколол, а потом зделал публикацию, что естли кто в том местечке Бугуславье находится из запорожских казаков, те б все шли к нему, а ежели кто не пойдет, а после уведает об них, таковых стращал руки и ноги преломать. Его ж, Сачка, будущего на базаре, увидев оного Железняка шайки знакомые запорожские казаки объявили об нем оному Железняку, коего по приказу взят он, Сачок, и приведен к реченному Железняку, которой, дав ему лошадь, велел с собою ехать. И поехав из Бугуславья, приехали в село Буки, и в оном явились к оному Железняку собою жида, а сколько оных жидов было числом, не знает, коих всех приказал привести в веру греческаго исповедания. А из Бук поехал, прибыли к Умани, откуда он, Сачок, согласно с товарищем своим запорожским же казаком, тайно уехали. И приехал он, Сачок, в Бугуславье к матери своей, и спустя дни с три бывшей в полском селе Блощинцах гайдамацкой же шайки атаман Швачка, уведав об нем, Сачке, что он находился с протчими казаками при Железняке и от него, Железняка, бежал, прислав в Бугуславье из бывших при нем, Швачке, казаков несколько человек с писмом к бугуславским казакам, упоминая при том в оном и об нем, Сачке, что ежели оные казаки и он, Сачок, к нему не приедут, то он, Швачка, прибывши в Бугуславье, не толко их самых, но и отцов и матерей и вес род их переколет, чего он, Сачок, убоявся, обще с бугуславскими казаками в полское местечко Блощинцы приехав, явились у оного Швачки. Причем оной Швачка, браня их, сказывая, что вы де полякам только служите, а

Войску Запорожскому служит не хочете. И после того оной Швачка бил ево, Сачка, и другие ево, Швачкиной, шанки казаки полскими обушками, а потом он ли, Швачка, сам или другой кто, а при том и еще некто ис козаков двумя выстрелами ранили пулями: одною — в левое плечо, а другою — между плеч, после чего приказал было одному принятому вместо сына малолетному поляку его, Сачка, приколоть, но как оной поляк хотел было приколоть, то бывшие при том ево, Швачки, шанки казаки к тому не допустили, объявляя, чтоб не колол, а дал бы время для исповеди, почему оной Швачка приказал призвать священника, которого по призвании он, Сачок, исповедывался, и по исповеди по прощению священника, взяв его, Сачка, теж казаки и положи на редно, отнесли к оному священнику в дом, у которого пробыл одни сутки, а на другие отвезли ево, Сачка, в полское село Рокитное к двоюродной его, Сачка, сестре, где пробыл одни ж сутки, куда на другой день приехала к нему мать из местечка Богуславья с находящимся при ней сыном, а ево, Сачка, братом Антоном Киевозолотоверхомихайловского монастыря ехав из Рокитной, приехали Киевзолотоверхомихайловского монастыря в село Крюковщину, и сколко там жили, за тяжкою болезнию не упомнит, а из Крюковщины переехали в Киев и жили ж в нижнем городе Киеве в дворе севского купца Романа Смородина, а сколко времени жили, потому ж за болезнию не упомнит, от которой болезни по освобождении пянствовал он, Сачок, в магистратском и в протчих шинках з запорожскими казаками и протчими малороссианами, а откуда они и какие жители, он, Сачок, не знает. И согласяс их всех числом человек более двадцати, пошли из Киева в Полшу, причем был он, Сачок, атаманом и по выходе ис Киева в Полшу, и по выходе ис Киева*, взяв ведомства Киево-Петропавловского монастыря в селе Борщаговке у тамошних обывателей за заплату несколько подвод и, доехав до Заборья, отпустили оные оттуда с подводчиками обратно, а кто имяны оные подводчики были, не знает. А из Заборья пошли к селу Плесецкому ночью, и плесецкого и той же ночи ниже Мотовилового форпоста перешли границу, и прибыв в полское село Мотовиловку, взяв у тамошних обывателей подводы, поехали того ж дня в полское село Салтановку и в оном, потому ж переменя подводы, приехали в полскую деревню Мытницу, где равным образом переменя подводы, поехали до полского ж села Василевщины и начевав там. На другой день, взяв из табуна тамошнего шляхтича, а как ево зовут и прозывают, не знает, лошадей, поехали полверхами, а протчие, коим лошадей не достало, ехали на возах до полского села Кагарлыка. И по приезде в то село ночевали, а на другой день, проехав из того села Кагарлыка версты с две, полская команда, нагнав ехавших позади на двух возах товарищей их, начала по них стрелять, и с коих один, сев на лошед верхом и прибежав к нему, Сачку, дал о том знать, и потому он, Сачок, с товарищи возвратились к той полскои команде, с коею между ими происходила палба и как напоследок оную полскую команду атаквали, то она, обробев, обратилась в бег, за коею они гнались в погонь к означенному селу Кагарлыку, при котром паки с обоих сторон происходила палба. Причем убито з той полской команды человек до десяти, а с его, Сачка, стороны ранили

* Так в тексті.

пять человек, после чего они ту команду из одного села Кагарлыка прогнали, и набрав лошадей, поехали в село Мижиричи, а оттуда в Бугу-славье, а из Бугуславья в Смелянщину и, сыскав там собравшихся запорожских и полских казаков человек до пятисот, обще с ними зин-мовали.

А в прошлом 769 году навесне намерены некоторые из казаков быть в гусарской или в компанейской службе, а прочие ж к тому не согласились и потому разошлись все по разным местам, а он, Сачок, поехал с двадцатью человеками в Миргород, а из Миргорода паки в Польшу и ездили по разным местам, не чиня никому никакого грабительства и смертного убийства, кроме того, что брали харчевые припасы. А сего 770 года перед тройцыным днем*, отлучась от товарищей своих, пристал к едущим в Киев полским обывателям для продажи хлеба, с коими он, Сачок, в Киев приехав для свидания с матерью своею и з братом Антоном, но токмо оных здес не сыскал и пошед в вышепоказанное село Крюковщину, и побыв там малое время, приехав в Киев с тем, что не увидится ль он с матерью или с братом своим, и будучи в нижнем городе Киеве в сотницком шинку, называемом Судовня, с киевским казаком Иваном Харланом пил мед, и по выходе ис того шинку на улицу взят Киевского магистрата сторожами в магистрат под караул, а оттуда прислан в Киевскую губернскую канцелярию.

И в сем допросе показал он, Сачок, самую сущую правду. Он же, Сачок, знает таковых же полских обывателей, которые были в Швачкиной шайке по прозванию Скрипченки¹⁷⁶, кои ныне жителство имеют за нижним городом Киевом в подгородье, называемом Куреневщине, а более где кто находился, знать не может.

Вышеозначенного Якова Сачка допрашивал и за неумением грамоте справил канцелярист Лука Герасимов.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 6159, арк. 3—5. Оригінал.

№ 286

1770 р. червня 16. Харків.— Указ Слобідсько-Української губернської канцелярії Чугуївській воеводській канцелярії про вжиття заходів щодо розшуку і покарання гайдамаків, які брали участь у нападі на будинок полковниці Бедрягиної в селі Лазуківка Ізюмської провінції та хутір полковника Куликовського біля слободи Ольховатка

Указ е. и. в. самодержицы всероссийской из Слободской Украинской губернской канцелярии в Чугуевскую воеводскую канцелярию
Доношением Изюмского гусарского полку подполковница Бедрягина объявила: сего де месяца 7 числа, за час пред захождением солнца, в состоящую мужа ее Изюмской провинции расстоянием от войсковой слободы Змиева в 7 верстах в деревню Лазуковку, вшедши, разбойники человек до двенадцати с ружьями и копьями, и прямо нападши на господской двор, жителствующаго в нем отставного поручика Анофрия

* Не пізніше 24 травня (4 червня).

Минтянула и людей ее захватив, били, и поручика, допрашиваясь денег, жгли, а наконец, что во оном с пожитков ее было, оное заграбив, ушли, что ж именно с показанием некоторым вещам цены реестр приложила. И хотя де по объявлению ее за оными команда з Змиевского казенного правления и посылана была и на пути с теми разбойниками повстречалась было, толко оне от той команды отбившись, ушли сколько выдѣ было можно к Змиевскому казенному бору. И о присматривании оных разбойников с показанными в реестре пожитками просила, куда надлежит, учинить предложение, а по указом 719 году марта 19 и октября 30 числ между прочим повелено, гдѣ воры, разбойники и прочие тому подобные явятся, оных ловить и искоренять, а чтоб станов и воровского прибежища отнюдь им не чинено, в том прикащиков, старост и выборных обязывать подписками под смертною казнию: по губернаторскому ж 728 году наказу по 15 пункту как губернатору, так и воеводам смотреть и проводить накрепко, чтоб в городех и в уездах разбойников и воров не было, а гдѣ явятся, тех ловить и розиски чинить по указом, буде же явятся разбойничьи собранія многолюдством, что до которого города жительми переловить будет не можно, о том воеводам писать к губернаторам, а им на таких посылатъ из гарнизона пристойные партіи с наставлением, а которые городи от гарнизона в далнем расстоянии, а вблизи будут армейские полки, то писать тех полков к командирам, а им для поимки тех воров и разбойников посылатъ служащих людей потребное число немедленно, а между тем временем, чтоб воры не умножились, сколь скоро возможно, собрать для вспоможения ж, что найдется в провинціи служилых, околных, городских и уездных людей потребное число с ружьем, какое у кого имеется, и чинить за ними погоню, дав доброго командира, хотя и не одного, и в поимке тех воров радетельно поступать и отъсылатъ в городи к поступлению по вышеписанному.

Вследствие чего по представлениям от разных мест, а особливо и по предложению определенного в сию губернию с властью губернаторскою господина генерал-майора и ковалера Щербинина во исполнение оных указов, давая способы ко искоренению таковых злодѣев с распоряжением таковым, что уже во всяком жилье от каждого десятка дворов определить должно по два человека понеделно, хотя оные в рабочее время от дому отлучится могут, но не в отдаленные места, имея какое оружие, у кого какое есть, рогатины и колья заостренное и по подлучении известия всякому соцкому со всеми обывателми чинить поиск и ловить, а в невозможном им случае давать знать ближних сел и деревень соседям и воинским командам; равно поступать и со оказавшимися гдѣ беглыми салдатами, гусарами и безпашпортными людьми. В прошлых 766 и 767 годех многократно указами здешнего ведомства в камисарствы и в провинциальные канцелярии было подтверждено и приличные к поимке и искоренению тех злодѣев законы разосланы к распубликованию по всем войсковым селениям в церквах в праздничные и воскресные дни обывателям, дабы неведением никто отговаритца не мог.

Того ради в Слободской Украинской губернской канцелярии определено Изюмской провинции Болакискому камисарству, в котором по доношению подполковницы Бедрягиной разбойники появились между дач войсковой слободы Змиева, и учиня разорение, ушли к Змиевскому

казенному бору, прямо от губернской канцелярии велеть тотчас змиевскому начальнику по преждеписанным в указах наставлениям, взяв з собою доволное число со огненным оружием, а по малости оного и ис таким, у кого какое есть, то есть с рогатинами или навязанными на дерево косами, надежных людей переследовать тех разбойников, проход куда надлежит в самой крайней скорости во всех притчинных местах, дав при том знать и оставшей гусарской команде Изюмского полку, чтоб и она учинила надлежащее с теми обывателями споможение. И ежели где найдены будут, старатца как возможно переловить и буде одною своею командою справитца будет с ними нелзя, давать знать в ближние селеніи с требованием споможения, не оставляя до того разбойников, чтоб уйтить не могли, и все меры употреблять к поимке их, ежели ж за всеми способами по вооруженности их, что оне имѣют взятие разбоем ружья, пули, картечи и порох, иным образом обойтится нелзя, а паче, усмотря, что будут оне противитись оружиеми, в таком случае, не ожидая себе вреда, по ных стрелять пулями и другим оружием, язвить, не опасаясь хотя б кто ис тех разбойников и в смерть убит был, как то и в уложеных 21 главы в 88 и 89 пунктах напечатано. В разсужденіи ж оказавшихся разбойников объявленно в доношеніи проходу в Змиевской казенной бор, а из оного инако не признавается, что Чугуевского уезду или Змиевские болшие лѣса, подошедшие до Украинской линии и Екатерининской правинци, также в Мерефянской бор и к Валковскому лѣсам, где и прежде они появлялись. Для того о поиске и поимке их каждому селенію в своих округах, в причинных местах и к поступлению по законам, как на Украинскую линию к господину генерал-майору и ковалеру графу Остерману, для подѣтверждения по своей команде от лица, опредѣленнаго с властію губернаторскою, а Войска Запорожского Нинского, в кои от губернаторской канцелярии сообщить, так и в Екатерининскую и Изюмскую, Ахтырскую, Острогжскую, Сумскую правинциалние, в Бахмутскую городовую и Чугуевскую воеводскую канцелярии и здешнево ведомства в комисарствы послать указы с приложением о взятых у подполковницы Бедрагиной пожитках реестра, с подѣтверждением тех пожитков во всех местах по ярмонкам, по торгам и как бы то ни случилось присматривать, и ежели у кого окажутся, таковых, забывая с теми пожитками под караул, в комисарские правленіи і канцелярии следовав, поступать по законам; и в губернскую канцелярию от подчиненных сеи губернии мест репортовать, что где учинено будет. А что ворам и разбойникам пресечь проходи и прибежища, в том силою указа 719 году во всѣх Слободской губернии войсковых и владелческих селениях, а паче где имеются отъсудственные хутора, сады, мелницы, вынокурны, в лесах и в степах прикащиков и атаманов и все жителство круговыми подписками обязать под страхом смертным, чтоб они, как скоро уведают или усмотрят воров и разбойников или к кому в дом за хлебом і для чего-нибудь пришедших, оным забирать и отводить, кому куда способно к своим командам. Гдѣ ж по малолюдству сами того исполнить не могут, требовать вспоможения от ближних соседних мест, дабы отънюдь упущены не были, а змиевским войсковым обывателям, которые для поиску оказавшихся в их дачах разбойников были отъправлены, и повстречась с ними, не переловя, упустили, а хотя би сами взять их были не в силах, должны дать знать с требованием вспоможения в ближние места. Когда того, оне не учинили, Балаклинскому

камисарству изследовать, и изискав вынних, при собраніи протчих наказать батоги, смотря по выні их преступления. Сего ж июня 13 получен репорт із Валковского камисарства, что 6 числа сего теченія в тамошних местах, в степе недалече Максименкова хутора, у Робленных могил, на Полтавских дачах, как бы с полдня, напав на валковского жителя Василия Мелника пят человек разбойников, обобрали с него одежду и денег десять рублей, а ночью 6 против 7 числа набежали на хутор господина полковника Куликовского, состоящей близ слободы Ольхоговодина полковника Куликовского, повязавши будущих в том хуторе людей, обобрали имущество. Хотя ж де во многолюдстве за оными поиск и чинен, токмо оные нигдѣ не найдены и для снъку оных из этого камисарства в Полтавскую полковую канцелярию и в соседственные камисарства писано, однако і от губернской канцелярии к сведенію и надлежащему исполнению во все значащесь по сему места написать і Чугуевской воеводской канцелярии учинит о том по сему е. и. в. указу, а вышеписанным пограбленным пожиткам реестр при сем прилагается, и куда надлежало писано ¹⁷⁷.

Июня 16 дня 1770 году.

Степан Тевяшов

Помітка: Получен чрез почту июня 23 дня 1770 году. Записать в реестр.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 370, спр. 199, арк. 158, 159. Оригінал.

№ 287

1770 р. липня 26. Изюм (?). — Донесення генерал-майора Изюмського гусарського полку Зоріна Малоросійській колегії про напад гайдамацького загону на маєток підполковника Бедраги в селі Лазуківка Изюмської провінції

В Малоросійскую коллегию Изюмского гусарского полку
Доношение

Оного полку подполковник Аким Бедрага поданным в полк доношением объявил. Получил он з деревни своей Изюмской провинции Болаклейского камисарства Лазуковки писма, что сего году июля 7 числа при заходе сонца в деревню ево пришли гайдамаки до тринадцати человек, бросили в дом ево, подполковника, сфатали людей и били, а отставного порутчика, живущаго в том доме, Опре Мунтянула, своего отставника ево, огнем жгли; что ни било в доме экипажу, сундуков и детского человека ево, вконец разорили сии варвары, не оставили расперег, всю взяли и дом вконец разорили сии варвары, не оставили расперег, ломат шкафов, печи, окон, фарфоровой, стеклянной посуды, забрав всех лошадей, ружья и пистолеты и лошадиные уборы, постреляв еще одного человека, на дороги выехали. И тем доношением вышеписанной подполковник Бедрага просил с приложением из тех разграбленных дому ево пожитков, некоторым по приличнейшим и скорейшему опознанию регистра, каков у сего и вложен опубликованіи во все места, по которому вышеписанной Малоросійской коллегии полк просит о опознаниі тех разбойников или покраденных где в продаже пожитков в подчиненные

№ 290

1770 р. вересня 29. Святогорськ.— Промеморія Білгородської духовної консисторії до Слобідсько-Української губернської канцелярії про намір гайдамаків учинити напад на Святогорський монастир і проханням вжити заходів для охорони монастиря від них

Промеморія из духовной преосвященного Самуила, епископа белгородского и обоянского, консистории в Харьковскую Слободскую Украинскую губернскую канцелярию

Сего 1770 года сентября 23 дня в присланном в консисторию его преосвященства прежде бывшии в Святогорском Успенском монастыре игумен, что ныне в Святопокровском училищном монастыре архимандрит и ректор Лаврентий доношении написал: сего года августа 20 дня с Жеребца приехавший человек объявил, что де гайдамаки, разграбившие и умертвившие Александра Юрьевича Сошалского, непременно имеют намерение разграбить Святогорского монастыря все церковное имение и денежную казну и причинить живущим внутри монастыря немалое убивство, ибо де в оной гайдамацкой шаике имеется заподлинно бывши монах с запорозцов Святогорского монастыря именем Варнава, кои растрьга и называется Яков.

И не повелено ль будет для безопасности Святогорского монастыря церковное имение и денежную казну, истребовав от комендатской Изюмской канцелярии для камвою военнотружущих людей, отправить к сохранению в город Изюм, требовал резолюции: того ради по е. и. в. указу по приговору консистории его преосвященством определено: о вышеписанном во оную Слободскую Украинскую губернскую канцелярию сообщить промеморию и требовать, дабы благоволено было к защищению оного Святогорского монастыря и к сохранению состоящаго в нем монастырского имения учинить надлежащее рассмотрение и что учинено будет, консисторию уведомить, и Харьковская Слободская Украинская губернская канцелярия о вышеписанном благоволит учинить по е. и. в. указу.

Сентября 29 дня 1770 года.

Протопоп Симеон

Секретарь Сергей Двинской

Канцелярист Иван Каракулин

Помітка: Получена октября 10 1770 году. Записав, доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 665, арк. 59. Оригінал.

№ 291

1770 р. вересня 30. Изюм.— Рапорт Изюмського комісарства Слобідсько-Українській губернській канцелярії про результати розшуку гайдамаків у районі Водолаги

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию из Валковскаго камисарства рапорт

Для сиску, искоренения появившихся близ слободы Новой Водолаги ста пятидесят человек разбойников сего сентября 25 числа послани

были с пристойным числом пешими и конными обывателми с ружьями, с кошьями и с навязанными на дерево косами и другими орудиями начальники: валковской вахмистр Пащинской, перекопской сотник Сухомлин, огулчанской капрал Панкратев, о чем того ж 25 числа и во оную губернскую канцелярию из сего камисарства репортовано; кои сего течения 28 числа, возвратясь, поданным в камисарство репортом объявили, что они к слободам Водолагам для поиску и искоренения тех разбойников ездили, и там с нововодолажскою командою соединясь, всякими меры по хуторам, пасакам и другим скритным местам всевозможные способы к сыску прилагали, точию сискать нигде не могли и куда те разбойники пошли, ни от кого известия не получили. О чем оной губернской канцелярии камисарство сим и репортует.

За отлучкою камисара подпрапорной Данило Сухомлин
Сентября 30 дня 1770 год.

Канцелярист Василий Есенков

Помітка: Получен октября 2 1770 году. Записав, отдать в повите.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 665, арк. 3. Оригінал.

№ 292

1770 р. жовтня (після 4).— Зізнання в Слобідсько-Українській губернській канцелярії учасника нападу на відставного сотника Сошальського підданого Антона Кушканя *

Изюмской провинции помещика отставного сотника Сошалского подданной Антон Кушкань прислан при репортъ из Сватолуцкого ко-мисарского правления и допросом показал: прошлого де 769 году, в осеннее время, а которого месяца и числа, не упомнит, пришедшие к оному сотнику Сошалскому во услужение Лубенского полку из города Романа Иван, Гаврила да Денис, а прозваний их не вѣдает, между собою горюрили, что они намерены отходить для происканья себѣ места, ибо де он их заработными денгами обижают, за что де они к нему хотя чрез четыре года побывают, причем и ево звалі с собою, толко он с ними не пошел. А прошлого 770 году, спустя после пасхи неделѣ с двѣ **, из дому реченного сотника Сошалского, состоящего в слободе Жеребце, бѣжал слободы Мояк в Злодеевские хутора и тамо у обывателя Ивана Тихонова жил четыре неделѣ, а потом уведомился от жеребецкого жителя Ивана Щербиненка, что оной Сошалской намерение имеет ево, Кушканя, поймав, высечь, чего он убоясь, испрося себѣ у жителствующаго тамо отставного вахмистра Петра Пишнякова воровской билет, за которой дал ему денег десять копеек, оного ж 770 году июля 20 дня пошел Бахмутского уезду в слободу Мостки, которой билет тамошнему атаману Швидкому обявля, з дозволения ево проживал у тамошнего

* Це зізнання Антона Кушканя взятє з відомості Изюмської провінціальної канцелярії про кількість ув'язнених, яка щомісяця надсилалася до Слобідсько-Української губернської канцелярії. З цієї відомості дізнаємося, що Антон Кушкань був ув'язнений 4 жовтня 1770 р. Даний текст дослівно повторюється у відомостях за інші місяці (Див. Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 813, т. I, арк. 22—26, 61—65, 109—113, 136—141, 171—176, 200—204; т. II, арк. 15—17, 187—192, 236—241).

** Після 17 квітня.

его поимать не могли, закопав в землю над Донцем в урочище близ броду, что под селом Студенком, пистолетов — два, ружье — одно, черкеску синего цвету — одну, денег серебрянных — десять рублей империалов, десятирублевых — шесть, рублевых — четыре, седло козаче — одно, копые — одно да кафтан мужеской матеряной, а лошад ево ж, Сошалского, бросил в степе, и где девалась, не вѣдает, а что в Сватолуцком камисарствѣ показал, якобы оные вещи закопал и лошадъ пустил в Ямпольских дачах, и то напрасно.

Будучи ж на том разбое смертных убивств, кроме ево, Сошалского, не было и боля воров-разбойников и их пристанищ не вѣдает, в прошедшей же великой пост исповедывался и святых таин приобщался в слободе Жеребце у священника Илии.

И по резолюции сей канцелярии для сыску схороненным оным Кушканем денег и вещей, также и оставших в Теплянском лесу пятидесяти одного человека разбойников с оным Кушканем послан был с пристойным числом командою порутчик Борис Королков, которой, возвратясь, репортовал, что в показываемых от него, Кушканя, урочищах как денег и вещей, так и оставших разбойников нигде не сыскано и потому ему, Кушканю, священническое увѣщевание чинено, на коем показал и утвердился, что лошад пустил в Жеребецких дачах, в вершине Ровчакова Боирака, и те денги и вещи там же, против дуба, с которого вышла часть кореня, по примеру от оного ступеней за четыре закопал в землю, а что ж в допросѣ своем показал, якобы все оное закопал над Донцем, близ Студенецкого Броду, и то с тем намерением, чтоб когда для сыску тех вещей туда ево повезут, из дороги уитить, так же и об оставших разбойниках, равно и подполковницы Капустянской на подданного Тимофея Монку он же, Понамаренко, в привозе к ним хлеба и во взяти за то денег шести рублей говорил напрасно, почему для сыску оных же вещей он, Кушкань, с подпорутчиком Ерофеевым и в предписанной Ровчаков Боирак послан, но и там оных не сыскано и по резолюции ж здешней канцелярии заключено по такому ево разнопоказаньям во изыскание истинны по содержанию имянного 763 году февраля 10 дня указу, где он точно те денги и вещи, как и лошадъ, девал, равно и товарищи ево находятца с пристрастием ево, Кушканя, распросыть; токмо что оказавшея по свидетелству лекарскому болезни он, Кушкань, не выздоровел и поныне еще не распрашеван, пропитание ж он, Кушкань, имеет от мирского подания и тем доволен.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 813, арк. 38—42. Оригінал.

№ 293

1770. р. жовтня 20. Гадяч.— Донесення Гадяцької полкової канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про напад гайдамаків на будинок секунд-майора Михайла Качановського в Березовій Луці

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию от полковой Гадяцкой канцелярии доношение
Сего октября 17 полковой Гадяцкой канцелярии господин секунд-майор Михайло Кочаневский доношением представил, что сего ж ок-

тября з 16 против 17 числ как бы в полночь на жылой его в селѣ Березовой Лукѣ состоящей дом невѣдоміе наподобіе запорожцов немалым чыслом разбойники, напав, имѣвшихся в дворѣ людей его всѣх перевязали и в кладовой его, Кочаневского, коморны, разламав дверы, заграбыли з сундука денег сребной монеты трыста рублей, червонцов золотых российских одиннадцать, кафтан алого аглыцкого доброго сукна въкруг обложенной пондисполью золотою, зшитий по-немецку, полотна домашней работы льяного — 18 да конопляного 17 штук, и с тѣм всѣм невѣдомо гдѣ дѣвались, оставя в коморны с имѣвшихся в оних разбойников орудий спис и долото, и просил он, Кочаневский, тѣм доношением о сиску и поимкы сих разбойников учинения, вездѣ в полку Гадяцком публѣкаціи и о сообщеніи для таковой же публѣкаціи и во всѣх полковіе канцеляріи, також в Новороссийскую и Слободскую Украинскую губернии о представлении разсмотрения, по которому доношению в полковой Гадяцкой канцелярии определено о найпрѣлѣжнѣшем чрез публикацию показанных разбойников з заграбленными в господина чрема Кочаневского денгами и вещи вездѣ сиску, а паче о пересматривании по ярморкам и торгам, не будет ли что чего с вещей продавать или мѣнять, и когда сишутся, то для поступления с ними по законам — или прысылки в суд гродский Гадяцкий под крепким караулом — послать о прысылки в суд гродский Гадяцкий под крепким караулом — послать во всѣ полку Гадяцкого сотны ордеры, и посланы, а в полковіе канцелярии промеморіями сообщить, в Слободскую ж Украинскую губернскую канцелярию сим представит и представляется¹⁷⁸.

1770 году октября 20 дня.

Обозний полковой Іосиф Скшенский
Судія полковой Данило Ленвич
Полковой писарь Степан Сливкин

Помітка: Получено 5 ноября 1770 году.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 665, арк. 87. Оригінал.

№ 294

1771 р. травня 2. Изюм.— Рапорт Изюмської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про напади гайдамаків на хутори і пасіки та про заходи проти них¹⁷⁹

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию из Изюмской провинциальной канцелярии репорт
Репортами из Изюмского камисарского правления в сию канцелярию представлено:

1-м репортом: де ис Цареборисовского казеннаго правления в тое камисарское правление представлено, что минувшаго апреля 28 дня цареборисовского жителя Ивана Заики зять в то Цареборисовское казенное правление подал извет, в котором де написал, что у тестя ево, Ивана Заики, неведомо кем, пришедшими воровскими людьми ночным временем против вышеписанного числа озарническим случаем реченного Заики сына Сергея и невестку ево были келепом, забрали у помянутого Заики и сына его многое число имущества и денег; ради ж сыску тех

шатающихся воров и разбойников в Рубчанское казенное правление от начальника вахмистра Башинского приказ послан, а с Цареборисова пристойное число команды для такова ж изыскания, за болезнью начальника Башинского городничей Андрей Гуд отправлен.

А того ж апреля 29 числа харковской житель Степан Молчанов словесно в том камисарском правлении объявил: ехал де он из слободы Тору и, доехав до Голой Долины, постречав отставного гусара, которой ему объявил, что у вершин Теплянскогo и Черкасскогo, промеж которой болшая дорога идет, ево разбойники ограбыли, почему он принужден постречавшихся оных Компанийскогo полку козаков нанять, чтоб ево препроводыли, и как его особым трактом повелы и, обехав то опасное место, съездя паки на болшую дорогу следующим промишленникам да купцам белгородским слободы Гайворона жителям объявили, чтоб в то опасное место не ехали, токмо те промишленники с купцами согласясь, что их при повозках будет человек до дватцаты, поехали; и как скоро доехав до того опасного места, те разбойники, выскоча з леса, их оставлявали, промишленники ж и купцы ко обороне себя стали брать ружья и протчия орудия, то разбойники стали по ных стрелят и адного с промишленников подстрелом убыли, от чего всѣ пришлы в робость и к разоренію себя допустыли, купцы ж что позади ехали и добрыми лошадми, поворотясь, ушли обратно.

2-м репортом: де ис Торскогo казенногo правления донесено, что оногo апреля 28 дня Луганскогo пикинерногo полку отставной секунд-майор Таранов присланным в то правление известием объявил, что того ж апреля 25 числа в состоящую в урочище Торском дроворубе в пасеку ево пришли неведома какие люды с ружьями и дротиками, по примечанию как запорозцы, и у пасечника ево хлеб и пшено забрали, а вперед приказывали, чтоб было заготовлено хлеба, пшена, соли, сала и табаку и упователно де гайдамаки.

Да торскогo начальник ротмистр Иван Шабелскогo с поданногo в Торское ж казенное правление от сотника Трапезонскогo известия при своем репорте приложил копию, в которой написано: того ж де апреля 27 дня в хуторе войсковогo обывателя Михаила Водолазкогo в урочище Капустянском Яру пришло ввечеру петнатцат человек оружейных гайдамаков и узяли у него меду два пуда, рубах до несколко, адну шубу, свыт две и адин руб-денег, а того ж течения 28 числа дня, пред вечером за два часа, не знаемо за какими купцами з дороги от Изюма, лежащей до Тору, не доезжая от Изюма близ Теплянскогo вала, гнались вперед человек до дватцаты при ружьях и дротыках до ево, Трапезонскогo, хутора, аднак тех купцов не перехватили.

По известию ж де близ Валка, чумаков остановья, грабыли человек до двенатцаты, за купцами ж гнались пять человек, а упователно де что от Теплянскогo по Голой Долине в яружке к мосту не без партии ж было и по-видимому сочиняют немалую партию гайдамаков и буде слышно было на мосту оружейную палбу.

Да торскогo житель Степан Телянскогo, которой и вышеписанные репорты туда привез, словесно объявил, он де, ведая между лесами Теплянским, Черкасским близ Валка от прописанных разбойников опасность, то место на Кирповскогo хутор обездыл и как доехал до леса Плоскогo, то с оногo вышел пять человек пеших с адными дротиками за ним гнались, токмо вздогнать не могли, изюмскогo же житель Данило Бо-

родай объявил: он де по отвозе с Изюма в Тор куриера ехал обратно, то на прописанном Валку, переняв ево, данные от куриера за прогон денги — дватцать пять копеек — отобрали, с тех же разбойников адин с ружем, в набойчатой юпке, другой — з дротиком, в каптане и нагольной шубе.

Да того ж апреля 30 числа присланной села Стратилатовки от прикащика Наума Качевскогo племенник его Ефим словесно ж объявил: в прошедшую де ночь, пришед в то село Стратилатовку человек до тридцати разбойников при ружьях и дротиках, окружа болшой двор кораулом, чтоб никто вииты не мог, во оном застав прикащика были и заграбыли описных вещей и денег, так же пошед и в дом его, Качевскогo, вещи и денги ограбыли ж немалое число и с той слободы неведома где девались, что ж именно ограблено, опосле о том от него, прикащика Качевскогo, донесено будет, по которым де репортам ко всем того камисарства, начленено посланными указами велено, а в Святогорский монастыр сообщением требовано как возможно найскорее, сколко ни сыщется оружейных конных и пеших з дротиками и из другими орудиями как войсковых, так и владелческих подданных, яко оное и к охранению всего общества искоренения воров завысит собрать обывателей, и соедынясь в одном месте радковскому, цареборисовскому и лиманскому начальникам в урочище при Святогорском монастыре, получа и от оногo монастыря людей, а торскому с райгородским в слободе Тору следовать в урочища к лесам Теплянскому и Черкасскому скритными нискими и лесными местами и старатся их сыскиват, а в невозможном по супротивлению тогда оных разбойников случае требовать з ближних мест скорогo вспомоществования, яко де в слободе Тору недавно выступившие из воинскогo службы отставные Луганскогo пикинерногo полку господин секунд-майор Таранов, Изюмскогo гусарскогo полку поручик Андрей Мазан жителством находятся и подданных имеют, то дабы и оне так же, собрав своих подданных, с торским и райгородским начальниками, восприяв свое по присяжной должности усердное старание, ко искоренению оных воров туда ж ехали, о том и к ным от того камисарскогo правления писано.

А при третем приложено означенногo Качевскогo объявление, в коем значитсь: минуваго де апреля 30 с вечера разбойники человек до тридцаты войшлы в слободу, коих де выделы тамошныя жители Захарій Савынскій с товарищи, и пошлы до караулу, объявлы караулным: при том же де караулѣ ночевало малоросійских Гадяцкогo и Миргородскогo полков до петидесяты и более человек козаков, аднак ни адин не послушав и не тронулись к поимке оных, из ных же, разбойников, адин в дворе его, Краснокутскогo, пришед под окно, объявляя якобы едет изюмскогo камисар Быстрицкогo в Тор и до его, Качевскогo, прислав писмо, требовал, чтоб он, Качевскогo, засветя в ызбе, впустил ево во оную, почему как жена ево, Качевскогo, отперла двери, тотчас ее подхватили, и в ызбу вскочив человек с петнатцать с ружьями, келепами и плетми, в одежку де — в кавтанах красных, юпках рябых, зепунах белых и серых киреях, коя де одежда вся с отлогами, и начали ево быть плетми и келепами и, отбыв две скрини, забрали полотно льяного тонкогo четиреста локот, чарок серебряных — десят, тарелок оловяных — четире, блюд — три, маниста — восем ниток, рубашек мужеских и женских — петнатцать, ево, Качевскогo, черкесок — три, ис коих адна — кофейна з лиштвами гре-

зетовыми голубыми, другая — сынего камлоту. К лястого кругом обложена золотим шнурком, переда подбиты зеленою голю, третья — сынева сукна, кавтан адин сынего ж сукна, руже адно, пороху — шесть фунтов, поясов — три, женский кунтуш кофейной з штофовыми красными лиштвами, запаску адни красного табыну, шапка с кримским смушком, с черним вершком с плису, штаны новые сынево сукна. Потом паки начали ево бычь, спрашивая из них адин, где денги и, хвативши ево за волосы, потащыли с ызбы в описной двор, а жену ево, Качевского, замкнули в комнату з девкою, и как жена ево отбыла окно и, вылезши, пошла к тамошнему жителю Марку Вайлу в дом, просила ево, чтоб он пошел и учинил о показанном разбойническом нападеніи тревогу, то оной Вайло как злодей укрился, не пошел.

По приводе ж ево, Качевского, в двор спрашевали ключей, но по объявлению ево, что оних нет, показанные разбойники, взяв дубыну, отвернули замок и войшовши в амбар, в которой и ево втащыли, выкресав огню, засветыли серниками свечки и, сискавши, взяли денег ево, Качевского, собственных серебрянных пятьсот рублей да описных до трехсот рублей же, а сколко именно, знать не можно, понеже де в тех же мешках и ерлики.

Оттоль же поышли пряма к пристену Царевскому, того ради в Ызюмской правинціальной канцелярії определено учинить следующее:

1-е. В Ызюмское камисарское правленіе подтвердить указом и велеть показанным в репорте того камисарского правленія слобод Царевского, Мойя и Тору начальникам подтвердить, чтоб оне в сходство прежнего того камисарства повелѣнія, взяв ис томашных жителей оружейных, а у кого ружей нѣт, из другими какие кто имеет орудьями подлежащее число людей, из оными следовали в показанные урочища и там, то ж в других местах старались на основаніи пред сим неоднократно посланных указов упоминаемых разбойников переловыть, употребя к тому все возможные способы. К лутчему ж поиску и искоренению тех разбойников требовали б ко вспомоществованію воинских каманд от изюмского и торского господ камендантов, каторых об отправленіи в пристойном числе из салдат или из розъездных козаков при афицерах без упущения времени из сей канцелярії к ним, господам камендантам, писать и буде кого и с тех воров поймают, оных того ж времени за крепким кораулом присилалы в сию канцелярию.

2. А как из объявления прикащика Качевского значить, разбойники были в самом нутре селения слободы Стратилатовки, коих пер[в]ие выделы стратилатовские жители Захарій Савынский с товарищи и состоящим там, в разъезде, малоросійским козакам обявыли, коих близ той слабоды было болѣе пятидесят человек, точию из оных ни адин к поимке тех разбойников не пошел, равно и оной Савынский с товарищи, обявляли о том еще кому в репорте не изъяснено, жена ж ево, Качевского, будучи оными разбойниками замкнута в комнате, получа оттоль уходом свободу, о показанном разбойническом нападеніи также обявляла той слабоды Каменки жителю Марку Ваилу, но и оной, не обявляя о том никому, скрился, из-за чего оные разбойники безпрепятственную к грабежу означенных пожитков и денег, потом и ко уходу имели свободу, а естли бы состоящие на учрежденных при той слободе Стратилатовке кораулах караулные козаки по объявлению им того ж часу ко искоренению тех злодѣев приступыли, то б и грабытелства того не

последовало, но видно по слабости и не наблюдению оных козаков те злодѣи имели время в самую слободу прокрасться и грабытелство зделать, то и о сем яко оные кораулы состоять под веденіем изюмского каменданта господина полковника Кудалева к нему в ызвестій предпикаменданта господина полковника Кудалева к нему в ызвестій предписать, чтоб благоволил каким точно случаем оные разбойники туда впускены и для чего кораулные по объявлению означенного Савынского с товарищи, к поимке тех разбойников не пошлы, изследовав, с виновными поступить по законам, и что учинено будет, здешнюю канцелярию писменным уведомленіем не оставить.

3. Изюмскому ж камисарскому правленію тем же указом велеть показанных в обявленіи Качевского слободы Каменки жителя Захарія Савынского и с товарищей его, коих имен не изъяснено, а сам он показать должен, так же Марка Ваила и жену Качевского сыскав чрез нарочных, для надлежащего в вышеписанном изследования прислать в сию канцелярию при репортѣ немедленно, о учиненіи ж о всем вышеписанном упоминаемым господам камендантам подтверждения и к его сыятелству господину генералу-порутчику и ковалеру графу Остерману представить доношением.

4. Присматриваніи ж, сыске и поимке оных же разбойников, естли где появляться на вышепрописанном порядке и естли где пойманы будут, о присилке в сию канцелярию за кораулом и в протчие сей правинци, то ест Болаклійское, Печенежское, Купенское и Сватулицкое камисарские правленіи, послать указы.

5. К определенному ж к смотрению означенной слободы Стратилатовки и протчего имени губернскому протоколисту Тимошенкову ослатовки и протчего имени губернскому протоколисту Тимошенкову ослатовки и протчего имени губернскому протоколисту Тимошенкову ослатовки, бо послать же указ и велеть с получения оного того ж самого времени, выправясь, сколко именно из описных денег и другого, чего реченными разбойниками заграблено, в сию канцелярию немедленно репортовать.

6. К свѣденію о сем Правительствующаго Сената въ 1-м депортамент и во оную губернскую канцелярию донести, о чем оной губернской Изюмская правинціальная канцелярия сым доносит, а куда надлежало, указы посланы, писано и представлено.

Майя 2 дня 1771 году.

Прохор Бавыкин
Черкасов
Татарской

Помітка: Получен 10 мая 1771 году. Записав, доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 812, арк. 22—25. Оригінал.

№ 295

1771 р. травня 6. Фортеця Білевська. — Промеморія графа Федора Остермана до Слобідсько-Української губернської канцелярії з повідомленням про те, що кілька ескадронів гусарських полків вилучено з його відання і передано в розпорядження слобідсько-українського губернатора генерал-майора Евдокима Щербиніна, до якого і слід звертатися на випадок появи гайдамаків¹⁸⁰

Промеморія генерал-порутчика и ковалера графа Остермана в Слободскую Украинскую губернскую канцелярию
Оная Слободская губернская канцелярия довольно известна, что в прошлом году каковыя от гайдамаков по ведомству ее беспокойствы

были и для переловления их посылаемы тогда из ведомства моего от гусарских эскадронов команды, чего и ныне по выступлении армии ожидать должно да уже и есть, потому что господин полковник и изюмской камендант Кудаев ко мне представил, что между Тором и Каменки человек до петидесят гайдамаков оказалось (которые много следующих в дороге грабят и мучат).

А апреля 29-го числа приезжали в слободу Каменку для разбития тамошних прикащика и шинкаря и потом возвратились в Теплинской лес, и тем представлением просил о присылке к нему человек до петидесят для учреждения к переловлению тех гайдамаков пекетов, почему из ведомства моего оное число казаков конных и отправлено; и сверх того, и ведения моего во все команды как строгаише подтверждено: ежели откуда х какой команде о появившихся разбойниках знать дано будет, то б в самое то время, не чиня ко мне представления, а давали команда команде знать, и сколько можно собравши, вооруженною рукою их искореняли и ловили.

А минувшаго 770-го году октября от 23-го числа по представлению Слободской губернской канцелярии о появившихся разбойниках из Государственной военной коллегии указом ко мне предложено было, чтоб искоренению таковых злодеев, как скоро откуда знать дано будет, отправлять команды, почему и исполнение чинено было, и от бывших в ведении моем гусарских эскадронов команды и отправляемы были.

А как те оставшие гусарских полков эскадроны из ведения моего выбыли в команду господина генерал-майора и ковалера Щербинина, то сходяствуя Государственной военной коллегии указа Слободская Украинская губернская канцелярия да благоволит к поимке вышеписанных появившихся да и впред являющихся гайдамаков требовать воинския гусарских полков эскадронов по близости их расположения от господина генерал-майора и ковалера Щербинина команды (дабы таковых злодеев можно было с перваго их показания искоренить), да и во все камисарства о чинении в том переловлении их друг другу по первому извещанию для охранения жителств обывателми самими при тех их правителеи вооруженною рукою вспоможение и чтоб подзрительные люди в хуторах проживат не могли под укрывателством, где надлежащих всегда к саблюдению о том надлежащаго исполнения подъятверждено было, учинить по е. и. в. указом.

Граф Федор Остерман

С 6 мая 1771 году. К[репость] Белевская.

Помітка: [Получена ... мая 1771 году. Записав] доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 817, арк. 10. Оригінал. Верхня частина документа обрізана.

№ 296

1771 р. травня 19. Изюм.— Рапорт Изюмської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії з допитами гайдамаків Костянтина Одимченка, Самійла Кукси, Павла Трегубенка, Кіндрата Зайки та Максима Сухого

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию из Изюмской провинциальной канцелярии репорт

Сего мая 13 дня присланные при промемории из Изюмской каменданской канцелярии разбойники Константин Одимченко, Самойло

Кукса, Павел Трегубенко, Кондрат Заика да Максим Сухий в сей канцелярии допрашивани и показали:

Одимченко: Родился де он и взрос Войска Запорожскаго в слободе Новоселице и тому будет болѣе трех недель, согласясь с пришедшими к нему с запорожской же слободы Богородичной жителем ватажком Демяном Завезионом, запорожскими казаками Федором Фетисовим, Романом, Семеном да Федором же, а как их прозывают и каких куреней, не знает, пошли для разбою в Теплянскои лѣс и, не доходя оного, зашли в Черкасской лес же, в пасеку торского жителя, а имени и прозвания ево не знает, у кого взяли изясненные в том допросе вещи да денег адин рубль, а оттоль пошли в означенной Теплянскои лес и, пришедши, нашли во оном разбойников две команды: первую — с Запорожья, ватажка бежавшаго торского жителя Ефима, с ним Павла, Тимофея, Ефима, Мирона, а прозвании их не знает, вторую — здешней провинции из слободы Райгородка писарей двух — Григория и Дорофея Цицкина — и с ними называющихся зашедшими в прошлом году во время косовицы к райгородскому жителю Городею Струковскому из слободы Новоселицк адинадцати, а имен их и прозвании не знает, а всех восемнадцать человек, с которыми сообщась делали у проезжающих по лежащей близ лѣсок, с которыми сообщась делали у проезжающих по лежащей близ того леса дороги разного звания промышленников, тож у хуторе Кирповском и в слободе Каменке у прикащика Наума Качевского разбоем грабежи денег и протчих пожитков. И из доставшихся с разбоем Качевского вышеписанные товарищи их Завезион при разделе дали ему с товарищи на шести человек на каждого по семнадцати рублей по пятьдесят копеек медных денег.

Будучи ж де в Кирповском хуторе, спрашивали отставного поручика Мазана человек, не знает ли он, у кого денги имеютца, почему он объявил, что знает двух человек, к которым как повел, то пришед к одному, взяли денег пятьдесят копеек, пояс холщевой, нож да ружье, в другою — денег три копейки, а болѣе того хотя их били и последнего, разжегши келеп и жгли, но нѣчего не нашли и, воротясь в лес, переночевав, ввечеру ис товарищей ево 10 человек пошли в тот же хутор Кирповку, откуда по возврате принесли адинадцат ягненков, вина барило, где ягненки порезав, мясо поили, кожи ж, вино, медные денги и протчие вещи схороня там же, сами все перешли в лес, называемой Дроворуб, с тем намерением, чтоб оттуда итти для грабежа к райгородским жителям Лантуху и Струковскому, ис которого лесу из них два человек, Ефим да Мирон, ходили в Тор для проведивания, откуда и сколько для пойску их команд отправлено и как оны других суток ввечеру пришли обратно, то говорили, что оне были у Ефимового дядѣ отставного гусара Михаила Безуглого ночью в избѣ, а днем, запершись в анбарѣ, пили вино и оттоль принесли три хлеба.

А того ж вечера с показанным ватажком Завезионом в девятнадцати пошли било в Теплянскои лес к пожиткам, а оной Ефим с товарищи в пяти человек остался в том же лесѣ и толко что онѣ пришли в пасеку майора Таранова и, забрав у пасечника съестные припасы, то прибежав к ним ис показанных оставших в Дроворубе два человек разбойников, объявили им, чтоб оне возвратились в Дроворуб, ибо де пришедшей к ним находящейся в том же лесе для драния дубу торской житель с небольшим мальчиком, а имен их и прозвании не знает, скаживал им, дабы болѣе в Теплянскои лес не ходили, потому что несколько

для поиска их команд отправлено, почему оне воротясь и тоей же ночи все двадцать четыре человек с тем измерением, чтоб их команда не поймала, пошли под слободу Тор, в байрак Макатиху, до коего с ними и оной мужик с малчиком ишел. Как же пришли и во оном остались, то оной же мужик при отходе в Тор по прозбе показанного Ефима обещался о командах, проведая, им дать знать, где и ночевали.

А поутру как оной же мужик приехав к ним и что команды уже с поиска воротились в Тор и всѣ схороненные ими в Теплянском лесѣ пожитки и денги поскивали, объявил то, передневав там же, а ввечеру часто реченной Ефим с товарищи в шести человек пошли по объявлению его под слободу Тор для кражи купеческих лошадей и на оных бежать в Самару. Он же, Одимченко, с ватагом Завезионом в числѣ осмнадцати человек на Голую Долину и, пришедши тоей же ночи, нашед стоящих при дву возах в степе не знаемо каких четырех человек купцов и ограбив у них купеческих разного цвету кавтанов два, камзол байков с пуговицами один, штоф фрустальной с вином, медной котлик да денег серебрянных и медных триста шестьдесят пять рублей сорок копеек, и пришедши в бойрак Дроворуб, теми денгами разделились и досталось на человека по дватцати рублей по тридцати копеек, а поутру как находящаяся для поиска их команда нашла, то от оных оне разбежались врознь по лесу, а наступившей ночи пошли в лес же Черкасской, где сшедшись с ватажком, всего пятнадцать человек, а протчие где девались, не знает, и в том же лесе он, ватажок, с райгородскими писарями всего в 9-ти человек остался и оттуда пошли ль или ныне находятся там, не знает.

А он, Одимченко, также с товарищи в 6-ти человек пошли ж в слободу Новоселовку и при том на пути из них один бежал, а он с оставшими, пришед за Барвенчину Стенку над речку Торец и вшедши в терновой куст, усмотря, что козацья команда едет, имеющихся при них денги серебрянных зарили в том же кусте в землю, а медниа побросали в воду в Торец, котория, равно и вышеписанные в Теплянском лесу схороненные денги, он и показат может. Она ж де команда, наехав и изимав его с товарищи, привели в Изюмскую каменданскую канцелярию, а оттуда присланы в сию канцелярию.

Кукса: Яко он назад лет с пятнадцат, зашед малороссийского Лубенского полку з местечка Городища в Запорожскую Сеч, проживал с найму у живущих тако козаков Васюренского куреня Онофрия Лати один год, Величковского куреня, прозванием Пороха, з год, а потом находился с запорожскими козаками на речке Калмиусе у ловле рыбы лет з шесть, послѣ же того по разным Запорожской Сечи козакам, коих имен и прозваніи припомнить не может, в работе, а напоследок при Самарском монастыре прошлого ж 770 году в летнее время при состоящем на речке Самаре Богдановском фарпосте у сенокосения чрез неделю.

Тригубенко: что он родился и взрос малороссийского Лубенского полку в слободе Денисовке и тому назад лет з шесть сойшол без всякаго писменного выду з случившимись проходящими чрез оную слободу промышленники на Самару в слободу Новоселицу, где и находился четыре года, в Калмиусе ж в зарабативаніи денег — один год, а прошлого 770 году в май месяце с оной слободы Новоселицѣ с находящимись таковым же сшедшим во оную с Переясловского полку малороссія-

нинном Кондратом Усом пошел к райгородскому жителю Горъдею Струковскому для сенокосу, где на оном пробыли чрез все лето.

Зайка: что он уроженец Переясловского полку местечка Вертлѣвки, назад тому лет с шестнадцать зашел в запорожские жилища на речку Калмиус; по поимки ж де их Миргородского полку козаками взято изымающихся у него доставшихся с разбою 26 руб. 50 коп. денег.

Сухий: что он родился и взрос Гадяцкого полку слободѣ Лисовкѣ и тому назад четвертой год с промышленниками по отпуску с той слободы для заработка, зашед запорожского вѣдомства в слободу Новоселовку, по тамошним жителям находился во услуженіи прошлого 770 году до осеннего времени; а в протчем как он, так и вышеписанные товарищи ево показали во всем сходственно.

Того ради в Изюмской провинциальной канцелярии определено учинить слѣдующее:

1-е. Из допросов оных разбойников значит: оне въсего в 24 человек были на показанных в тех допросах разбоях, в том числѣ и слободы Стратилатовки, коя за умертвием помещика бывшего полковника Краснокутского описана и досталась на чать наследников казнѣ у прикащика Наума Качевского, а и с полученного наперед сего той слободы от эконома губернского протоколиста Тимошенкова репорта значит, что при грабеже разбойниками реченного Качевского денег и пожитков взято, описных денег же двѣстѣ тридцат пять рублей пятнадцать копеек с половиною. Оне ж де, Одимченко с товарищи, доставшиесь на чать по разделу денги зарили в разных местах в землю и в воду побросали, а у Кондрата Зайки по поимке их Миргородского полку козаками сали, а у Кондрата Зайки по поимке их Миргородского полку козаками взято двадцать шесть рублей пятьдесят копеек, но за неимением при сей канцелярии воинской команды ко отисканию оных схороненных денег отправить некого и для того в Изюмскую каменданскую канцелярию написать промеморию и требовать, чтоб благоволено было для той надобности, нарядя пристойное число воинской команды и не менее дватцати пяти человек, естли болѣе найтится не может, при обер-офицерѣ, равно и взятие козакою командою у разбойника Зайки двадцать шесть рублей пятьдесят копеек денег, яко оне, как выше значит, из числа описных туда и возвращены быть должны, отискав, прислать в сию канцелярию при промемории немедленно в поимке ж и во искорененіи товарищей их разбойников оставшихся в лесах Черкасском, Макатихе и Дроворубе, а особливо на состоящих от Самары, куда оные разбойники бежать намерени, фарпостов чрез посланные воинские команды употребить на основаніи законов всеудобъвозможное старание. О сем же и в Торскую каменданскую канцелярию писать.

По присилки ж от Изюмской каменданской канцелярии обер-афицера с командою ко указанию мест, где денги находятся, адного разбойника и как оному афицеру при том будучи поступать в сходство указов отсель наставление дать, предписав во оном и сие, чтоб он, будучи в пути, за объявленным разбойником Адимченко имел крепкую и непоплешную осторожность, дабы каким-либо случаем итить или товарищи ево отбыть не могли, и естли паче чаяния при следованіи путем иногда оные где присмотрены будут, а поймать их ему невозможно, в таком случае наблюдать толко порученное ему дело исполнить, аднак дабы и уйтить не могли, о поимке на искорененіи их дать знать состоящим на фарпостах воинским командам.

2-е. В Ызіумское комисарское правление послать указ и велеть вышеозначенного торского жителя отставного гусара Михаила Безугдывания откуду и сколко для поиску их команд отправлено, ходыли в Тор, в дом их принимал и в лес Макатиху хлеб виносил и что к поиску их же, разбойников, команды посыланы, давал знать, так же и об означенных в допросех оных разбойников, находящихся в лесе Дроворубе, мужик с малчиком, разведав пристойным образом, кто оне імянно, сискав, для допросу за крепким караулом прислать в сию канцелярию пры репорте немедленно, а при том, как по тем же допросам значит, что бегавшие того ж комисарства з слободы Райгородка бывшие писари Григорей и Дорофей Цицкины находятся между оставшими в боераках, Черкасском и Дроворубе, разбойниками, то ежели б могли оне появиться в ту слободу или где в других около оной местах, в поимке и искоренении оных, а между тем и протчих товарищей их поступить по прежде посланным из сей канцелярии указом во всем непременно.

3-е. И понеже ис тех же разбойнических показаний явствует: оне и протчие их товарищи, коих оне ж знают ведомства Войска Запорожского, о которых в допросах явствует именно, а протчих не показанных те, не писанные по именам, изяснить должны и с чего признавателью, что она, равно и другие разбойнические партіи, не иначе как от запорожских жилищ умножились, а более потому, что тамо всякого звания людей принимают без писменных выдов, каковы суть и вышеозначенные разбойники Одимченко Запорожской Сечи слободы Новоселицѣ, а протчие товарищи разных малороссійских полков уроженцы и для того в Кош Войска Запорожского Низового писать промеморию и требовать, чтоб благоволено было оных разбойников, как оне скоро туда появятя, сискав и в чинимих ими разбоях изследовав, поступить по законам, а обыженным доставить подлежащее удовольствие. Впред же приходящих туда без писменных выдов всякого звания людей принимать кому следует запретить, дабы тем прекратить происходимие от таковых людей и другие худие поступки, и что учинено будет, здешнюю канцелярию писменно уведомит.

4-е. Со испрошением же о послитки к присматриванию и поимки тех разбойников ведомства той Запорожской Сечи в вышепоказанные слободы Новоселици и Богородичной, куда оне и бегать намерены, ибо из них у называемого ватагом Завезіона в Богородичном и жена есть, а может быть и в других жени и доми имеются, воинской команды и к его сиятельству господину генерал-порутчику графу Федору Андреевичу Остерману, а о всем том к сведению и разсмотрению и в Слободскую Украинскую губернскую канцелярию репортами донести, о чем оной Слободской губернской канцелярии Изюмская провинциальная канцелярия і доносить.

Мая 19 дня 1771 году.

Прохор Бавыкин, Яков Тихоцкий,
Иван Черкасов, Иван Малимской

Помітка: Получен 30 мая 1771 году. Записав, доложить к сведению и в посылаемые в Сенат двунедельные репорты внести.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 812, арк. 29—32. Оригінал.

1771 р. червня 3. Охтирка.— Рапорт Охтирської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про заходи щодо розшуку гайдамаків

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию Ахтырской провинциальной канцелярии репорт

Сего июня 1-го числа во оную провинциальную канцелярию репортотом с Котелевского комисарского правления представлено: минувшаго де мая 31 дня во оном комисарском правлении от находящагося при Куземе мосту на заставѣ и карантине смотрителя отставного вахмистра Алексея Торского получено извѣстие по такому ж от пасѣчника стра Алексея Торского получено извѣстие по такому ж от пасѣчника ево, что по сей сторонѣ реки Ворскла в ту пасѣку его приходило три человека гайдамак и требовали привозу хлеба, почему де от комисарского правления того ж времени с отставным гусаром Дмитрием Сахном с ружем и копиями двадцать человек и поиску и поимки оных гайдамак з достаточным наставлением отправлено и о том в Куземинское сотенное правление сообщено, с которым сего июня 1 числа состоящей при означенном мосту грамотной Данило Гнилосиров в Куземин ездил и по подаче оного в правлении от атаманского сына Федора слыхал, что отец ево атаман Евстафѣй Редка сказывал: был де он по полученному от Зѣнковского сотенного правления известію с козакою командою для поимки явившихся тамо гайдамак, где и зѣнковских восемьдесят человек козаков при старшине находились, но что тех гайдамак по исчислению до сорока человек в лесе имелось, то чрез оруженной выстрел к поимке не дались, и ис тех козаков как один приблизился к ним, то и лошади подкололи, и наѣбревают де тѣ гайдамаки переход иметъ чрез оную реку Ворскла по имеющейся на оной пустой греблѣ, состоящей пониже Куземинского мосту в здешние дачи.

И по тому де известію в дополнение предписанного в слободе Котелеве приказано с отставных гусар и лутчих обывателей оружем и дробтелами и другими орудиями собрать и в пристойное место з депутатом к недопущению и поимки тех гайдамак отправит, а о таком же порядке во околичния слободу Хухру и в село Лутища знать дано, тож в Рублевское атаманское правление со объявлением и во владелческих мѣстах предложено и в Краснокутской канцелярии определено.

Хотя из оного Котелевского комисарского правления о имени отпомянутых разбойников предосторожности и о поимке оних в подчиненные мѣста предложено и куда подлежало сообщено, аднако и отсель в то Котелевское и в другие комисарские правления послать указы (кои и посланы) с подтверждением накрепчайше, дабы в войсковых и владелческих селениях и в хуторах от показанных воровских людей содержана была накрепчайшая предосторожность и во всех лесных и других скритих местах всячески впродивая об них, естли где могли б появйтца или кем в каких мѣстах примечены; того ж часу с нарочными давать знать в ближние селения и в комисарских правлениях, почему для сыску и поимки их со всех тех селений и комисарских правлений посылат пристойные с ружем, имеющимся в обывателей для предосторожности от неприятелского нападения (кое в ысправное привести

состояние), и другим орудием, у кого какое сыскаться может, каманды, употребя при оних из бывших в военной службе отставних ундер-афицеров и обывателей, дав им от камисарских правлений потребния наставления на основании имеющихся пред сим неоднократно посланных указов, которым потому в поимке и искорѣнении оних разбойников прилагать всевозможное старательство, и естли сколько поймано будет, присилат в провинциальную канцелярию под крепким караулом для поступления с ними по законам. Причем тем посланным с командами в наставлении предъписать, буде оными камандами в поимке оказавшихся разбойников предусмотрена будет невозможность, в таком случае в дополнение и еще с околичных мест требовать с обывателей доволного числа приумножения и поступат во [в]сем том по точной силе предписанных, многократно посланных указов и данных им наставлений без упущения, а для таковой же предосторожности и искорѣнения помянутых воровских людей со употреблением всех возможных способов по смежности в Малороссійския, Гадяцкую и Полтавскую полковыя канцелярии промемориями сообщено. О чем и Слободской Украинской губернской Ахтырская провинциальная канцелярия чрез сие репортует. Июня 3 дня 1771 году.

Леонтий Лвов
Секретарь Климент Филипович
Канцелярист Павел Савченков

Помітка: Получен 4 июля 1771 году. Записав, доложить к сведению и отдать к дѣлу.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 817, арк. 140—141. Оригінал.

№ 298

1771 р. червня 3. Харків.— Рапорт Слобідсько-Української губернської канцелярії Сенату про появу гайдамаків у Зміївському, Ізюмському, Мереф'янському і Харківському комісарствах

В Правительствующи Сенат Слободской Украинской канцелярии репорт

Послѣ отправленнаго в Правительствующій Сенат минувшаго мая от 20 числа репорта в губернской канцелярии никаких противу помѣщиков от крестьян и крепостных людей возмущеней, тож в поимке воров и разбойников не имеется, а толко репортами в губернскую канцелярию представлено:

[1-м.] Из Ызюмской провинциальной канцелярии: присланные де при промемории из Ызюмской коменданской канцелярии пойманные находившесь тамо у поимки гайдамаков командою разбойники Константин Одинченко, Самойло Кукса, Павел Трегубенко, Кондрат Заика да Максим Сухий в той канцелярии допросами показали.

1-й. Одинченко, житель де он Воиска Запорожского слободы Новоселицы, где, согласясь запорожской слободы Богородичной с жителем ватажком Демяном Завезном, из запорожскими козаками Федором Фетисовым, Романом, Семеном да Федором же, а протчих, как имена и прозваніи не знает, всего в восемнадцати человек, пошли для разбою

в Теплянские леса и чинили по разным местам грабительства. Во-первых, в пасеке торского жителя, а имени и прозвания не знает, денег и разных вещей, а потом у проезжающих по лежащей близъ того Теплянского леса дороге разного звания промышленников, то ж в хуторе Кирповском в слободе Каменке прикащика качевского и у протчих местах денег же и пожитков.

2-й. Кукъса, уроженец малороссийского Лубенского полку местечка Городища, отколь отлучась, шатался по разным запорожским жилищам, а напоследок жителство имел при Самарском монастыре.

3-й. Тригубенко, уроженец Лубенского полку слободы Денисовки, ис которой пошел в слободу Новоселицу, где находился у разных козаков с найму.

4-й. Заика, уроженец Переясловского полку местечка Вертлѣвки, отколь зашел на жителство в запорожские жилища и находился на речке Калмиусѣ.

5-й. Сухий, родился Гадяцкого полку в слободе Лисовке, отколь зшел и находился в слободе Новоселице у разных козаков во услужении, а впротчем де как он, так и вышеписанные товарищи ево показали сходственно, другие ж де товарищи при поимке их предъявленной командою разбежались по разным лесным дачам и для сыску де оных гайдамаков от Изюмской провинциальной канцелярии в надлежащие места предложено.

2-м. От нарочно посланного для поиску появившихся в змиевских тарановских лесных дачах разбойников Харьковского гусарского полку прапорщика Ковалевского мая 15 числа. Взявши он от местечка Тарановки оружейных людей, разѣзжая лесныя дачи, приехав в валовой байрак к пасеке тамошнего жителя Константина Мазниц, где пасешник объявил, что против 12 числа приходили к нему ночным временем четыре человека с копьями, забрали у него хлеб, рубашки и постолы, да в оном же байраке в пасеке тамашнего жителя Тихона Тригубого против 14 числа ночным временем четыре человека забрали хлеб и сапоги, а куда тракт свои возимели, за ночным временем усмотреть было невозможно.

3-м. С Мерефянского комисарства мая де с 18 против 19 числа ночью неведомо какие люди нашли в пасеку соколовского жителя Гавриила Харченка, состоящую в лесу в урочище на Станицыной долине, вымогали у оног Харченка денег, за кои и пекли огнем, которых де для сыску и поимки посланными во все того комисарства подчинѣнные места приказами велено тотчас отправлять команды.

4-м. С Харьковского комисарства мая де 24-го числа к находящемуся у смотрения жителствующей в Деркачах сотнички Филоновой лесу, прозываемого Литвиновского, нашед неведомо какие люди девять человек с ружьями, отослали ево, Антича, с пристрастием, чтоб от него и от хозяина ево объявляемо никому не было, а прислала б через оног и от хозяина ево объявляемо никому не было, а прислала б через оног гусара горелки, хлеба и табаку, почему де для поимки оных сумнительных людей от того комисарства пристойные оруженые команды отправлены.

И по учиненным в Слободской Украинской губернской канцелярии резолюциям посланными здешней губернии в провинциальные канцелярии и Харьковского уезду в камисарства указами велено о сыске и поимке появившихся в вышеписанных местах разбойников поступать на основани прежде посланных указов без упущения, а в Белгородскую

губернскую канцелярию сообщено промемориею с требованием, дабы ведомства своего в смежные жителством Слободской губернии с селениями местами чинила подтверждение с тем, когда во оные отколь о появившихся гайдамаках дано знать будет, чинено б было в поимке оных гайдамаков вспоможение.

Июня 3-го дня 1771 года.

В первой департамент.

Степан Тевятов
В должности секретаря
архивариус Федор Любицкий

Помітка: 26 июня 1771.

ЦДАДА СРСР, ф. 259, спр. 321 [3892], арк. 274. Оригінал.

№ 299

1771 р. червня 4. Полтава.— Донесення Полтавської полкової канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків у селі Мачухи і хуторі Туркестанових¹⁸¹

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию от полковой Полтавской канцелярии доношенные

Прошлого мая 30 [дня] сотнѣ второй полковой козак Евфим Шпидун, в полковой канцелярии являс, сказкою показал, яко того ж мая 29 д[ня] сотнѣ второй козак Семен Сененко обявил ему, Шпыдуну, что 29-го того ж мая нотчу, когда он, Сененко, был на Мачуском тракту на учрежденном караулѣ, ехали трактом чрез тот караул в село Мачухи верховими лошадами несвѣдомие наподобие гайдамак четырнадцать и при них два человек на пароконном возку, а всѣх шестнадцать человек, при ружу, списках и пѣстолях. И как де он с другими караулными спрашивали их, хто едет, то оные запрещали караулним их того спрашивать, угрожая убийством караулного с пѣстоля, и сказивали, что де можно их видѣть, что козаки едут, и поехали самовластно чрез тот караул дорогою, лежакою по дворцу мачускому Туркестанових.

И потому того ж числа посланним к сотнику полковому Волковняку ис полковой канцелярии указом веленно, взяв з собою сотнѣ своей пристойное число конних вооружейних козаков, следовал в село Мачухы и тамо забрал с вишеписанным Сененком и с кем надлежит справку, куда оные гайдамаки поехали, старатся как можно всех оних гайдамак передовить и представить в полковую Полтавскую канцелярию под караулом. А сего июня 1 д[ня] означенный сотник в присланном в сию полковую канцелярию репортѣ написал, что 31 числа того ж мая он, Волковняк, для пойску пропысанних оказавшихся в селе Мачухах гайдамак ездил и по забратии справки, что оные находятся в домѣ князей Туркестанових с верховими лошадами вооруженные, коих он, сотник Волковняк, того ж 31 мая в том объявленных Туркестанових домѣ уже не застал, а увѣдомился, что тѣ гайдамаки с находячимся теперь в домѣ князем Давидом Туркестановим, имѣв сообщение и кормлясь от него накупленным в торгу хлѣбом, рибою и горѣлкою, обращались

до увѣдомления их от подданных Туркестанових о собираемой командѣ. За увѣдомленным, собрався лесками и левадами до состоящего на Новосанжаровском тракту караулу и побыв козаков, называя себе што фелевыми козаками, невѣдомо куда болѣе тридцати человек уехали, а при том репортѣ найденных при поиске тех гайдамак в домѣ Туркестанових во уквивателствѣ сумнительных людей Петра Кучинского и Ивана Кустовского представил, кои в допросах показали, что прошлого мая 28 д[ня] нотчу, то есть в субботу против неделѣ, приехало гайдамак к князю Давиду Туркестанову одинадцать человек в село Федорки, в дом его, которому привели тры жеребцѣ, два вороних нѣмецких, а один — буланой, и с оних гайдамак одного его товарища називали Данилом, а протчих имен не знают, и жили оные гайдамаки в домѣ князя Туркестанова четири дны, а против 1 числа июня нотчу отехали, а куда, они не знают. В бытность же их, гайдамак, харч покупал им в селѣ Мачухах дворецкой оного Туркестанова Семен Попоненко за денги оних гайдамак. То посланним к вишеписанному сотнику Волковняку указом веленно тотчас с командою ехать в село Мачухи к оному князю Давиду Туркестанову и учинить обыск показаным жеребцам и по обыску, когда найдутся, требовать от него отдачѣ для представлення в полковую канцелярию, а буды не отдаст — взять виемкою и представить в полковую канцелярию. Ежели ж бы оних жеребцов наитит не могли, то всемѣрно розвѣдат, где оны з двора дѣвались, и репортовать обстоятелствѣ, тако ж к капытану вишеписанному князю Давиду Туркестанову посланним указом веленно явится в полковой канцелярии, Туркестанову посланним указом веленно показал, что прошедшего де мая кои за явкою в полковую канцелярию Новороссийской губернии в дом, 30 числа за приездом его з канцелярии Павлиновим за в селе Федорках состоящей, з прапорщиком отставним Павлиновим за стал в том домѣ шести человек людей, не вѣдает он каких, между котыми де был один Данило Глобенко и обявлял ему, Туркестанову, пашпорт, данный за подписом бунчукового товарища Занковского, о пропуске его з будучими при нем пѣших, при ружу и пѣстолях под золотою оправкою, в хорошем одѣянии. Подданние ж его, князя, обявляли ему, что их было болѣе десяти и толко спрашивали его, Туркестанова, он ли пан двора того, а как он обявил о себѣ и испросил, что за люде, то они, обявив ему вышеписанной Занковского пашпорт, отойшли з дому его, князя Туркестанова, и где той ночѣ имели ночлег, не вѣдает. На другой же день в 6 часу сполдня видѣл он, князь, их, несвѣдомых людей, уже едучих мимо двору его, Туркестанова, болшою дорогою на лошадах болѣе десяти человек вооруженных, под коими были все лошадады добрие как бы турецкие или полские, ибо и подкованни некоторые турецкими подковами, с которих лошадей усмотрѣл он, Туркестанов, два жеребца вороних, кои уповаает он, князь Туркестанов, стойны по пятисот рублей, а третого солового в двѣстѣ рублей, на которых де клейма круглие продолговатие, а каких слов, он не примѣтыл. Болѣе же де человек тридцаты в домѣ его, Туркестанова, не было, и он с предписанными несвѣдомыми людьми сообщения не имѣл и оны не кормилис от него, Туркестанова, но купленным хлѣбом и горѣлкою, а покупали себѣ сами явно хлѣб и горѣлку в торгу селѣ Мачухах, и нходя по разним шынкам, пянствовали днем 30 и 31 числ мая, да и к нему, князю Туркестанову, являлись в домѣ его в те числа не тайно, но явно днем.

били в отлучки, за которымы хотя каманды сколко можно поболше с Мерефянским начальником губернским регистратором Иваном Щербиною конных и пеших вооруженных мною і отправлено, толко в поимке их адными мужикамы яко несродными к тому в разсужденіи в разных партіях немалого числа, не очень твердая надежда. Того рады вашему превосходителству в разсмотреніе представляя, прошу для удобнѣйшаго оных искорененія и поимки, то ж дабы в нужном случаи и командировании за оными мужики не стол в робость приходит могли, не соизволите лы гусарской или другой воинской какой каманды потребное число повелить ко мне отправить, с которою б и я, избирая всеудобноможнѣшія ко искорененію оных разбойнических партій способы, отважнѣ старатся б мог и что повелено будет, імею вашего превосходительства ожидать резолюціи.

Июня 13 дня 1771 году.

Секунд-маиор Аким Лѣвицкий

Помітка: Отправлен с полдня в 10-м часу. Получен июня 13 дня 1771 году.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 898, арк. 55. Оригінал.

№ 303

1771 р. червня 15. Полтава.— Рапорт Полтавської полкової канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків на території полку і заходи щодо їх розшуку

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию от полковой Полтавской канцеляриѣ репорт
По указу е. і. в. в полковой Полтавской канцеляриѣ слушали репорта, от сотенного Полтавского правления присланного, в котором объявлено: что сего июня 9 числа, в восьмом часу с полдня, от посланной за поимком воров и разбойников команды чрез нарочного полученно во оном сотенном Полтавском правленіи известіи з урочища Ватажкового по взятии де оною командою опиту на Булановской греблѣ от тамошних мерочников, что в прошедшую неделю против понеделка ввечеру, то есть сего июня с 5-го против 6-го числ, ехали чрез оную греблю за реку Верскло тринадцать человѣк гайдамак верховими лошадами и двома возами глабцями, в коих де во всякого ружья по двѣ и по три парѣ пѣстолетов, толко списи не во всякого, и как оная команда отправилась вслед за ними, гайдамаками, то, повстречав за Ворсклом писаревского атамана Телятника з зятем его, кои ехал в Буланову и объявлял, спрашивали де те гайдамаки его шляху на урочище Миколку, но по взятии оною командою опиту те гайдамаки не на Николку поехали, но в Писаревку, где предявленного Телятника дочь з другою женщиною сего ж июня 5-го, ловля раки близ греблѣ Писаревской как би в урочищѣ Николской. А 6-го числа сего июня, в понеделник рано, оние гайдамаки на верхових лошадах числом толко девять человѣк обѣдали над Тагамликом у хуторѣ бывшего Полтавской сотнѣ козака, а ныне находячегось

в пикинерной службѣ Донецкого пикинерного полку роты Ряской Федора Собакара, и пообѣдавши, оттоль поехали как би к Полтавѣ, та команда, слѣдуючи за ними, гайдамаками, сего июня 9 числа близ урочища Ватажкового у озера возле дубины Иосифа Висоцкого vzdognali едучого з Липянского футора полтавского мѣщанина Ивана Марченка молодика его, от которого увѣдомясь, что оние гайдамаки поехали вверх Тагамлика, между коими де находится и бывший служитель оного Марченка Федор Кручений, куда и оной сотнѣ команда последовала. И хоча и до получения о вишеписанном извѣстия того ж числа с полночи в восьмом часу от сотенного Полтавского правления чрез нарочного промемориею данно знать в сотенное первой сотнѣ правление о переходѣ предписанных воров и разбойников чрез Булановскую греблю за реку Ворскло, чтоб повелѣния полковой канцелярии тамошная команда, не заезжая на сю сторону рѣки Ворскла Булановой, а прямо следовала б поза Ворсклом в урочищѣ Ватажковой к хутору попа Нижомлинского, где могла б по опиту с командою сотнѣ Полтавской совокупится, однако и о сем, полученном в сотенном Полтавском правлении о тѣх ворах и разбойниках, гдѣ оние трактуют извѣстии как во оное сотенное первой сотнѣ правление, так к отправившомусь уже с командою сотнику Волковняку того ж часа чрез нарочных писменно данно знать. По которому репорту о сиску прописанных разбойников чрез нарочные команди в Екатерининскую провинциальную канцелярию промемориею сообщено, а не проявляются ль гдѣ оние разбойники и в других мѣстах, для преосторожности и сиску оних чрез нарочные ж команди во всѣ здешнего полку сотенния правления указы, сумѣжных же полков канцелярии промемории посланни. О чем и во оную Слободскую Украинскую губернскую канцелярию полковая канцелярия репортует.

1771 июня 15 Полтава.

Полковник Андрей Горленко
Войсковой товарищ Михайло Тагденко

Помітка: Получен 2 июля 1771 году. Записав, доложить к сведению и отдать к дѣлу.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 817, арк. 102, 103. Оригінал.

№ 304

1771 р. червня 19. Валки.— Рапорт Валківського комісарства Слобідсько-Українській губернській канцелярії з повідомленням про вжиті заходи проти гайдамаків, які проїхали до Староводолазьких дач і розпитували у підданих про поміщика Дунина

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию из Валковского комисарства рапорт

Слободы помещика подпорутчика Николая Дунина Знаменской от атамана Николая Клещи в Валковское комисарство сего июня 19 числа чрез нарочного двумя репортами знать дано:

1-м, что 17 числа сего месяца з Ново- и Маловодолажского государственных слобод правления в ту слободу Знаменское получено изве-

№ 309

1771 р. липня 23. Зміїв.— Рапорт зміївського начальника сотника Павла Дьякова Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків на пасіці Двигубської та організацію розшуку їх¹⁸⁵

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию Змиевского начальника сотника Дьякова рапорт

Сего числа вдови-есаулши Анны Двигубской слободки Нижней Безпаловки подданной Павло Ткач, пришедши в казенное правление, словесно объявил, что в состоящей над Есковою Дольною ее ж, Двигубской, в пасеке сего ж июля з 22 против 23 числ ночью приехали лошади семь человек гайдамак и при них в ватажка четыре пистолеты, а в прочих — по два, по одному ружью и дротыку и живущаго в той пасеке деда послалы в слободку ж Безпаловку, чтоб вывезлы оттудова харчей, горелки, пшона и сала. И при том сказывали ему, деду, что скажи де тамошнему прикащику, когда хотят, то посылают за нами команду, и столки сищут ныне как и наперед сего сискалы и, не дожидаясь той харчѣ, но пошлы на Ескову Дольну, где и след лошадиной пошел на шлях и к хутору, состоящему неподалече Есковой Дольне. За которыми для поиска показанных гайдамак з слободы Змиева команда послана, а для такова ж известия в Болаклийское и Меревянское камисарствы репортами, а в околышние места известиями о присилки команд для сыскания показанных гайдамак дано знать. Июля 23 дня 1771 году.

Сотник Павел Дьяков

Помітка: Получен 26 июля 1771 году. Записав, доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 818, арк. 12. Оригінал.

№ 310

1771 р. липня 26. Мерева.— Рапорт мерев'янського комісара секунд-майора Якіма Лєвицького Слобідсько-Українській губернській канцелярії про захоплення гайдамаками у полковника Куликовського 25 коней

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию от секунд-майора и меревянского камисара Лѣвицкого рапорт

Сего течения 26 числа господина полковника Куликовского села ево Ракитной прикащик Андрей Левченко присланным в камисарство репортом объявил: сего ж де течения з 25 против 26 числ во втором часу по полуночи подъехали сем человек под село Ракитное конных и оруженых и находящихся на корму собственных господина ево езжалих лошадей дватцать пять разных шерстей, связав сторожей, угнали чрез бор на ту сторону реки Мжы к линии, а при том похвалки чинилы, что и в дом к нему, господину полковнику, неотменно приидут и разорют. И тем репортом просыл о учинении над теми разбойниками поиска рассмотрения, по которому репорту для сыску и поимки тех разбойников того ж часу меревянских обывателей человек до пятидесят команда

послана и от Нововодолажского городского правления, так же из ближайших подчиненных мест оной истребовано и туда ж к поиску отправлено, о чем оной губернской канцелярии представляю и о присилки для поиска тех разбойников воинской команды прошу рассмотрения, а о том же и к господам генералитету: его сиятельству господину генерал-поручику и кавалеру графу Остерману и генерал-майору Булацелю чрез нарочных репортамы от меня донесено и требовано о присилки сюда таковых же воинских команд.

Секунд-майор Аким Леевицкий

Июля 26 дня 1771 году

Помітка: Получен 28 июля 1771 году. Записав, доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 818, арк. 11. Оригінал.

№ 311

1771 р. * вересня 12. Глинськ.— Зізнання в Глинській сотенній канцелярії гайдамаки Григорія Коломійця, який брав участь у нападі на маєток бунчукового товариша Степана Кулябки в слободі Полковнича¹⁸⁶

[...] ** Того ж сентября 12 дня вор Грицко Коломиец к розграбленію дому господина бунчукового товарища Степана Кулябки добро волно винилс я и показал, что он, Коломиец, сего года в прошедшій Спасов пост ***, едучи з крѣпости, дѣлаючойся на речки Московки, со-гласившись з находячимся тамо на покосѣ сена бурлакою Демком Таганом, поехали оба без пашепорта с намѣреніем в Малороссію для покупки табаку, и как в футор, состояшій под Полтавою, нѣякогос голтвянского пана приехали и в том футорѣ имѣли отдох, то на другій того дня приехавшіе в той футор, называвшіе себя запорожскими козаками, а якого куреня, он не знает, Иван Бѣлій, Михайло Писменній, Данило Малій, Андрѣй Таран, Иван Дурній и Кирило Бѣлан подѣговорили его, Коломійця, и Демка Тарана ехать за Десну для ограбления кого-либо. И ехали всѣ они на мѣстечко Зенков, на Лебедин, по под тернами на Путивльскій перевоз, по под Глуховом, даже до слободки, прозивае мой Полковнича, с таким намѣреніем, чтоб жиючого в той слободке господина, а кто он по имени и прованію, он, Коломиец, не знает, ограбить. И как в неделю против праздника усѣкновения честнїя главы Иоана Предитечи **** по предводителству с них Михайла Писменного, которой сказивал, что он в той слободѣ жил болѣе двох год, з току садом которой избам оного господина пришли. То перво караулного, ходивк жилим избам оного господина схватив, связали, а потом спавших по под шого по двору с клепалом, схватив, связали, а потом спавших по под коморами четырех человек людей перевязали, и с них он, Коломиец, остался на караулѣ привязаних людях, Демко Таран в клепало, по двору ходячи, бил, Кирило Бѣлан подля лошадей стоял, а Михайло Писменній

* Рік встановлений на підставі дати попереднього допиту, проведеного 7 вересня 1771 р.

** Пропущено протокол першого допиту Григорія Коломійця від 7 вересня

1771 р.

*** Між 1 (12) і 14 (25) серпня.

**** 28 серпня (8 вересня).

з чотирма товарищи, вломившиє чрез окно в сѣни, викресав огня и засвѣтивши свещу, ввойшли в хату, по показанію оногo господина, винявши з скринѣ денги, в пяти мешечках будучіе, и взявши пару пистолегов и ружин двѣ, положи оніе на свои вози, коих у них было чотирѣ, а лошадей восемь, поехали отоль ночью ж селами даже до мѣстечка Ямполья. И по под оными к реки Деснѣ на Переговской перевозѣ, гдѣ переправивсь чрез Десну, поехали было к Новгородку с таким намѣреніем, чтоб тамо купить нѣсколко бочок олѣи и, всипав туда ж, в бочки, и денги, свезть оную в вишпрописанную крепость, на речки Московки строячюсь. А как за Ямполем для отдоху в бору остановились, то с них Иван Бѣлій и Михайло Писменній роздѣлили оніе денги на восемь частей, которых довелось всякому с них по чотирѣста рублей з баришем, толко ж по коликому точно числу денег им довелось, того не спомнить. С которого числа от всѣх их Иван Бѣлій, за атамана правившій, взял себѣ по шестьдесят рублей, а Михайло Писменній, которій на всѣх караулах на імѣючомусь в них пашпортѣ за роспитом смотрителей караулов помѣти сам чинил, по дванадцать рублей взял же.

И как прослихали они, что в городѣ Стародубѣ опасная болѣзнь продолжается, ис-под Новгородка возвратились, то ехали на мѣстечко Понурницю, а оттоль приездячи до села Митновки прописанніе Иван Бѣлій и Михайло Писменній с товарищи в пяти челоуѣках на двоих возах поехали дорогою с таким намѣреніем, чтоб пробратся им чрез Кіев в Польшу. А он, Коломиецъ, Демко Таран и Кирило Бѣлан поехали ж без пашепорта чрез перевоз Митновский на Новіе Млини, по под Батурином всіо полями, объезжая села и караули, даже до сотнѣ Глинской. А как к селу Хоминцям столбовим шляхом доехал, то прописанніе его товарищи поехали Лохвицким трактом, а он, Коломиецъ, в село Хоминцѣ, гдѣ взят и представлен в сотенную канцелярію.

З вышеписанных же, з денгами взятых в Кулябки ружей, одно ружье осталось в Тарана, а друге ружье и пара пистолегов в Ивана Бѣлого с товарищи. Имѣет же он, Коломиецъ, в схованкѣ еще в жени своей Гапки и сина Федора в Хоминцях в комори, под бочкою, в двоих чересах крашанових рублевой монети до двохсот рублей денег. И что вишеписанное он, Коломиецъ, показал праведно, в том подписался саморучно крестом.

К сему допросу вомѣсто вишеписанного Грицка Коломійця, неграмотного, по его прошенію писец сотенной канцеляріи Максим Костоглод руку приложил.

ЦДІА УРСР у Києві, ф 54, оп. 3, спр. 6475, арк. 32. Оригінал.

№ 312

1772 р. квітня 12. Изюм.— Рапорт Изюмської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про сутичку з гайдамаками, під час якої був убитий сотник Сошальський

В. Слободскую Украинскую губернскую канцелярію из Изюмской провинціальной канцелярії репорт
Присланным е. и. в. из оной Слободской губернской канцелярії указом¹⁸⁷ с приложением при оном с представлення здешней провинціи

господина прокурора Бушнева копии объявлено, что здешняя канцелярія предложени ево, господина прокурора, по делу, производимому здесь о употребленных к поиску разбойников, которіе сотника Сошалского убили, начальниках и атаману Олейникову с товарищи, как и протчіе ево предложени, уничтожает, оставила втуне и велено о всем по оному представленію, выправяясь с чем надлежит, в губернскую канцелярію репортовать со обстоятельством. И по тому е. и. в. указу, по справки в Бізюмской правынціальной канцелярії репортами прошлого 770 году* представлено:

1-м. Августа 31 от камисара Кишинского, из находящихса де при начальниках Сушалскому и Лященковому, перевязанных разбойниками обывателей, сватолуцкіе жители Петр Калачников да Кондрат Наугольной в Сватолуцком камисарском правленіи объявили, что де те разбойники сказивали им вслух, яко оне намерени адних толко панов иско-ники для того, что будто чрез их з душ рублевой оклад стал, а на-ренить для того, что будто чрез их з душ рублевой оклад стал, а на-род ничего не виновен и протчих людей занимать и обыжать не будутъ, с какова де их, Калачникова и Наугольного, объявления выдетъ можно, яко ония жителѣ, услыша от разбойников их не обидою обнадеживание, хотя и могли б против гораздо меншого числа разбойников противитса, иних — искоренить, иних же — изловить, умишленно не захотели проти-витса, ушли в лес и допустили тех разбойников безопасно войты к себе и дали своими поясами перевязатса, итак, упомянутой сотник Сушал-ской толко с товарищамы, начальниками Лященковими, супротивленіе и чинил и из разбойников трех ранили, причем и сам от них смертно ранен вахмистр же Лященков, оруженными прикладами и дулами изувечен, да й сотнику Лященкову тоже было б, егда б не спасься уходом в лес.

2-м. Из Сватолуцкого камисарского правленія сентября 13 на указ о изследованіи о оплошности означенных бывших у поиску воров раз-о кабанской вахмистр Лященков на посланное к нему ис комисарского правленія в силѣ того указа для чего означенных пятнатцати человек разбойников во многом числе команды не взято и о протчем предло-женіе репортом представил, как де он и начальники сотники Сушалской и Лященков с командою к помянутим разбойником приехали и ис них, разбойников, восемь человек спереду, а семь иззадѣ вдруг з стрелбою на них напали, то де все находящиеся при них в командѣ люде, устраи-шась, в бег обратились, хотя ж де он и сотники Сушалской и Лящен-ков вперед команды, чтоб остановились и переездили, токмо не удержали и ушли оне в бойрак, называемой Крутенкой. Как же де близ того бойрака он, вахмистр, и реченные сотники Сушалской и Лященков с лошадей сошли и с нимы, разбойниками, перестрелку чинили, то адин с разбойников сел на присошки, сотника Сушалского в голову ранил, с команди ж де их ни адин человек, кроме их начальников, супротив-ленія не делал, и уже будучи все в лесу, послѣ того как помянутой Сушалской ранен, оне многократно уговаривали, чтоб к недопущенію разбойников воитит в лес, перестрелку чинили, токмо не захотели, а выдно де для одного того, яко те разбойники как закричали: «Здайте-ся» и ис кабанских жителей адин Илия Свечкарев к ним обозвался, что

* Так в тексті.

здалися б, но опасни, дабы не ізувечили, тогда де вслух сказали, что их займат не будут, толко б выдали одних панов, и так по обнадеживанію оному все команды их люде из леса вышли и поясамы их разбойники до несколко повязали, нѣкоторые ж и невязаны были, а именно: кабанськіе жители Трофим Попов да Яков Дрига, а всех разных мест числом до дватцати человек, а его, вахмистра Лященко, до полу-смерти вязаного, оружейными дулами и прикладами прибыли за то, что из лесу стрелял и сам не вышел и от них, перевязанных и невязанных с тех разбойников, в поселеніе Юрьевку поехали, а сколко, не знает, и грабеж Сушалскому изделали, при них же де находилось при смотреніи с ружьями и копіями восемь человек до тех пор, пока товарищи их с Юрьевки возвратились и всех, кои были вязаны, порозвязывали, а которые находились невязанные также с разбойниками супротивленія не делали.

Атаман же Олейников допросом в сей канцеляріи показал, как де напала на них разбойническая партія, а в великом числе, не знает, и стала на них стрелять, то хотя оне от тех разбойников и отбивались, но отбится не могли, а между тем, егда сотник Сушалской ранен в голову, от чего и на землю упал, то вся имеющаясь там команда ушла в боирак, с котораго оне, разбойники, витаскивая, перевязали с вах-мистром Лященко человек до тритцати, а протчих з сотником Лященко же в том боираке не сискали, послѣ чего из них некоторые, оставя при товарищах своих вязанную команду, поехали в слободу Жеребець и, побив там часа два, паки возвратились, потом, взяв его, Олейникова, к показанію, на Студенок дороги бежали.

И как ис тех, произведенных в сей канцеляріи, тож и в Сватолуцком камисарском правленіи следствіи, а по делу и обстоятелно значит из оних, бывших у поиску разбойников, жители войсковых слобод, а именно: Сватовой Лучки — дватцать четыре, Кабаньего — девят, Моловатки — десят да поселенія подполковницы Капустянской и оного Сошалского подданные — пятьдесят два, итого: девяносто пять человек в нечиненіи противу разбойников супротивленія и в других оплошностях; да сверх того из юрьевских же подданных Григорій Логвиненко, не-объявленіем о приезжающих к нему в полѣ двух человеках разбойни-ках, а Павел Кіяновскій да Остап Сидоренко противностію при посылке их для сиску реченных разбойников, равно и тамошней священник Маршевской, за недачу для того ж лошадей и протчее оказались действи-телно виновными, то и на отправленную из сей в Слободскую Украинскую губернскую канцелярію об оних виписку и мненіе в присланном из оной канцеляріи указѣ изяснено, что о слабых поступках употреб-ленной из обывателей команды против разбойнической партіи окази-вается преступленіе, равное тому, что в комендѣ находившіеся не токмо провосходным своим числом, малова числа разбойников не переловили, но, имея свободу, и не дали знать во околичние места к прибавки людей, а еще, оставя своих начальников, разбежались и потом, устрася угро-женія, самоизвольно дались в руки тех разбойников, а иніе при посылке к поиску их признаны противными и чрез такую крайнюю оплошность сотнику Сушалскому от разбойников смертное убийство, а дому ево разореніе послѣдовало. Кабанской же атаман Олейников также вместо супротивленія прятался в лес и отдавался разбойникам, а потом, про-водя их, когда уже з рук их свободился, не имея никакова страха, ни-

кому об них не известил и те разбойники ушли, за что, во уваженіи толко простолоудства и несведенія законов, также в разсужденіи пред-ставленія сей канцеляріи, что из них болшая половина найтится может годных в службу, велено учинит всѣм равное наказаніе, следуя уло-женним 10 главы 162-му, 21 главы 61 и 62-м пунктам плетми нещадно, ис-под кораула свободить, и ежели чего в выть оному сотнику Сушал-скому из разбойнических животов, по требованіям Слободской губерн-ской и здешней канцелярии, чрез посланна в Кош Войска Запорож-ского и протчии отискатся не может и произойдет от наследников ского промеморіи отискатся не может и поступит по законам, Сушалского прозба, тогда во удовольствіи их поступит по законам, а в протчем де что от сей канцеляріи представлено к преосвященному Самуилу, епископу бывшему Белгородскому и Обоянскому, о поступ-леніи с юрьевским священником Маршевским по законам за недачу по требованію камисара Кишинского для поиску разбойников лошадей, и что он тех разбойников благословил и две просфоры им дал, а будучи при разореніи дому Сушалского, о вещах им объявлял, к супротивле-нію ж и поимки не подавал бывшим в Юрьевке оружейным никакова совету, а оне чрез то к разоренію дому Сушалского свободу имели, та губернская канцелярія апробует с тем, что он, Маршевской, за такой слабой поступок к плотежу недоставаемой выти равно с протчими-подвержен быть должен, по которому указу объявленной атаман Олей-подвержен быть должен, по которому указу объявленной атаман Олей-ник, которои тогда содержался под кораулом здесь, дабы впредь в по-имки воров и разбойников поступал неослабно и никакой поноровки и послабленія не чинил и в страх другим в Изюме при собраніи здешних жителей нещадно наказан и ко опредѣленію на прежнее жи-жителіе нещадно плетми наказан и ко опредѣленію на прежнее жи-жителіе нещадно плетми наказан и ко опредѣленію на прежнее жи-лице отправлен в Сватолуцкое камисарское правленіе при указѣ. А при том велено товарищев оного Олейника, таковых же преступителей, више-писанных мест жителей, коим при том указѣ приложен реестр, собрав в то камисарство, дабы так же и они, а на их смотря и другіе, впредь будучи при поимки воров и разбойников, поступали безбоязненно и без всякой им поноровки, потому ж при собраніи тамошних жителей плетми нещадно наказать.

От Коша ж Войска Запорожского Низового на неоднократніе сей канцеляріи промеморіи как из разбойников никакого, так и из вещей ничего равно и увѣдомленія никакова не прислано; а из духовной пре-освященного Самуила, епископа Белгородского и Обоянского, консис-торіи на доношеніе сей канцеляріи знать дано, что посланным из оной консисторіи в Изюмское духовное правленіе указом велено над оным священником Маршевским, в силу указов, обстоятелно изследовав, и то следствіе прислать в консисторію при доношеніи в непродолжителном времени.

О взисканіи ж выти тогда, по неименію от наследников Сушал-ского исковой челобитной, ничего не положено, а марта 12 предложе-ніем от его сиятельства господина генерал-порутчика и ковалера графа Остермана, по сообщенію Коша Войска Запорожского, объявлено, что стоящей на фарпостѣ на устѣ Быка Гадяцкого полку сотника Калатура по произведенному над ним следствію оказался в даче содержашемуся в Коше Войска Запорожского разбойнику Федору Недбаилу и това-рищам ево Омелку Головку, Иску Слабкому, Гришку Лесничому, Ивану Бахмуту, Ивану Швидкому, Семену Малому, Матвѣю Шулге, Яцку Сухому, Андрею Акату и Данилу Безкуренному о проезде в Изюм

в разсужденіи, яко оное легше показанным выновникам обществом своим отискивать, и ежели Сушалскому и Лященковим: ні адного посылать признается за навящую им обыду и разорение, касателно ж и до другой, написанной в представлении его господина прокурора речи, яко здешняя канцелярія многие его предложении уничтожает, то сие место ево, господина прокурора, предложении, согласные з законом, всегда принимает и по оным надлежащие определеннии делать не оставляет и для того об оном с прописанием вишеписанного на разсмотрение и со испрошением, что повелено будет, указу предоставит в Слободскую Украинскую губернскую канцелярію, о чем оной Слободской Украинской губернской канцелярії представя, просить е. и. в. указу.

Апреля 14-го 1772 году.

Прохор Бавыкин
Яков Тихоцкий
Андрей Сумец
Иван Малинский

Помітка: Получен 24 апреля 1772 году. Записав, доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 915, арк. 8—13. Оригінал.

№ 313

1773 р. квітня 14(25). Львів.— Лист ігумені монастиря сакраменток (?) Марії Яблоновської до невідомого адресата з проханням звільнити гайдамаку Голода Курника, ув'язненого у львівській в'язниці

Wielmożny mości dobrodzieju!
Prośba przez księży Trynitarzów za tym hajdamaką Hołodem Kurnikiem zniewoliła mnie do darowania mu krzywdy, któren, już prowadzonym będąc pod Anioła, jakoweś na mnie czynił przechwałki, jako sami słudzy wielmożnego mości pana dobrodzieja, którzy go prowadzili, przyświadczą, a dość zuchwalnik dyskretną od waćpana dobrodzieja miał dla siebie karę, gdzie podług sentencji wielmożnego waćpana dobrodzieja na przeprosiny mi przysłał szewców, krawców, pominawszy to, bardziej przychyłając się z prośbą przewielebnych księży Trynitarzów, upraszam, aby był wypuszczony, ale przed oczy wielmożnego waćpana dobrodzieja był przyprowadzony, gdzie go swoją doskonałością więcej przy admonicji poprawić możesz, jak te sekwestrowanie.

А ја забіраю аднак абліг вдзіячнoсці прызwoітeй на заwсзе, jako i teraz mam honor писаць сiя вiелможнoгo яго моsці панa добродзiеja szczyрze зычлиwą i najniższą sлугą. Die 25 aprilis 1773 anno, w Lwowie.
M. Jabłowska

ЦДІА УРСР у Львові, ф. 132, оп. 1, спр. 1105а, арк. 1. Оригінал.

Переклад

Вельможний, милостивий добродію!
Прохання отців тринітарів відносно цього гайдамаки Голода Курника змусило мене простити йому заповідяну мені кривду, бо він, коли його вели на покарання під Ангела, погрожував мені, про що посвідчать власні слуги вельможного, милостивого пана добродія, які його

проводили. Незважаючи на те, що ваша милість пане добродію присудили досить поблажливу кару, замість того, щоб сам попросив пробачення, прислав до мене шевців і кравців. Однак я, не звертаючи на увагу, а більше задовольняючи прохання преподобних отців триніце тарів, прошу, щоб його випустили, але ж перед тим привели його до вельможного вашої милості пана добродія, бо ви більше виправите його своєю досвідченістю, ніж покарання.

А я, приймаючи назавжди зобов'язання, і зараз маю честь бути доброзичливою і найнижчою слугою його милості вельможного пана добродія.

М. Яблоновська

Діялось 25 квітня 1773 року у Львові.

№ 314

1774 р. червня 28. Чернігів.— Указ Чернігівської полкової канцелярії городницькому сотникові про арешт мешканців села Деревина гайдамаків Ющенка та Коваля, які втекли під час відправлення їх на вічне заслання

Указ е. и. в. самодержицы всероссийской из полковой Чер[ниговской] канцелярии господину сотнику городничькому Харченкову
Сего июня 28 дня 774 года полученном в полковой Чер[ниговской] канцелярии чрез нарочного курьера е. и. в. из Малороссийской коллегии канцелярии чрез нарочного курьера асесора и Добрянской пограуказам по репорту в одного коллежского асесора и Добрянской пограничной таможни главного смотрителя Евреинова, по которому открылось, что из отправленных в вечную зсылку, по приговору коллегии лось, что из отправленных жители деревни Деревинь Яким Ющенко и за починение злодѣяния жители деревни Деревинь Яким Ющенко и Улас Коваль с прочими своими товарищи, коих было тридцать человек, отбив при препровождении их в Ригу, в караулных штики и тѣми разломав на ных имѣвшиесь кандали, сами оные, Ющенко и Коваль, пришли в доми, а товарищи их кроются в лѣсах, под границею, в Бѣлорусии, в урочищи близ Терухи рѣчки, к Гоголку. Веленно за получением одного указа тотчас употребить всевозможные мѣри о поимкѣ кроющихся Бѣлоруской губернии в помянутых лесах и вездѣ в околочных того местах тех бежавших зсылочных, так же и являющихся деревни Деревинь жителей Якима Ющенка и Уласа Коваля, и по сискѣ, забив в ручниѣ и ножниѣ колодки, прислать в коллегію за пристойным караулом немедлѣно. Чтоб же и в Могилевской губернии надлежащее распоряжение о сыску тех бежавших, естли кроются в селениях той губернии, благоволено было учинить, о том к господину генерал-поручику, Могилевскому губернатору і ковалеру Каховскому от Малороссийской [ниговская] канцелярия приказала послат к вам сей указ и оным предписать, чтоб вы по получении оного тотчас, собрав сколько можно из оставшихся за раскомандированіем в домах и прибывших с походу сотни вашей выборных козаков, а в-добавку к оным потребовав от сотенного Борозницкого правления пристойнаго числа из подпомощников вооруженных и надежных людей, съехали перво в село Деревинь и, словыв

пришедших по вышеписанному в дома тамошних жителей Якима Юшенка і Уласа Ковалю, потом следовали в леса, под границею стоящія, в урочищѣ близ Терухы речки, к Гоголку, и проведав в которых местах бѣжавшіе зсылочныя кроются, употребыли всѣвозможныя мери к поимке всех оных разбойников-бѣглецов. А по сыске, забив их в ручніе и ножніе колодки, равну ж тому и прописанных Юшенка і Ковалю, предстали б сами при рапорте в полковую Чер[ниговскую] канцелярію немедленно для отсылки их отсель в Малороссийскую коллегію и господину сотнику городничьому Харченко ж учинить по сему указу¹⁸⁸.
Юня 28 дня 1774 году.

Подписалы:
судья Яков Бакуринскій
писар Яков Рашевскій

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 108, оп. 2, спр. 1407, арк. 5. Чернетка.

№ 315

1775 р. березня 16. Харків.— Ухвала Слобідсько-Української губернської канцелярії про розшук гайдамаків, які напали на дім капітана Григорія Капустянського в Ізюмській провінції

1775-го году марта 16-го дня.

Указом Правительствующаго Сената 2 департамента минувшего февраля от 12, а в губернской канцелярії полученным сего марта 9 числ, по рапорту Изюмской провинциальной канцелярії о происшедшем в декабре месяце разбойническом нападении на дом помещика, отставного капитана Георгия Капустянского, состоящей в слободе Ивановке, и грабеже пожитков на немалую сумму, которых он, Капустянскій, показывает запорожцами, бежавшими по разбойному в запорожскую степ, объявлено, что посланным определенному в Слободскую Украинскую губернію с властію губернаторскою господину генерал-порутчику и ковалеру Щербинину указом рекомендовано, чтоб он, яко хозяин вверенной ему губерніи, к сыску и искоренению означенных разбойников не менее ж и впредь для доставления вообще жителям сей губерніи безопасности, к пресечению дальнейшего к таким злодеям пути принял всевозможные меры¹⁸⁹. И по резолюції губернской канцелярії о получении оного указа в Правительствующій Сенат из губернской канцелярії репортовано з донесением, как из оного департамента указ определенному в Слободскую губернію с властію губернаторскою господину генерал-порутчику и ковалеру Щербинину, то по получении от оного предложения о надлежащем исполнении учинит журнал, сего марта 13 д[ня] господин генерал-порутчик и ковалер поданным в губернскую канцелярію предложением с написанием вышепрописанного присланного к нему, господину генерал-порутчику и ковалеру, Правительствующаго Сената указа предлагает об оном учинить надлежащее исполнение, того ради приказами, как вышеписанного капитана Капустянского сло-

бода Ивановка, в которой дом его разбойниками разбит и разграблены пожитки, состоит в Изюмской провинции и грабители того дому признаны им, Капустянским, из запорожцов, кои де при разбитии дому бежали в запорожскую степ, а сия степ, равно и самие запорожские жилища, состоят не весьма в дальнем от Изюма разстоянии да и смежность в землях имеют с тою ж Изюмскою провинцією, для того во оную провинциальную канцелярію послать указ, велеть о сыске и искоренении разбойников, ограбивших дом отставного капитана Капустянского и во отыскании разграбленного, тож и к пресечению дальнейшего таким злодеям пути употребить всевозможное старание для доставления вперед вообще жителем той провинции безопасности, и в том поступать по прежде посланным из губернской канцелярії указом неотменно, и о сем в Правительствующій Сенат репортоват и определенному с властію губернаторского подать меморию¹⁹⁰.

В подлинной подписано тако:

Алексей Мартынов
Аврам Анненков
В должности секретаря
архивариус Федор Любичкій
Читал подканцелярист
Яков Татарчуков

Помітка: Репорт, мемория и указы посланы марта от 18 дня от Коваленкова.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 1285, арк. 32. Копія.

№ 316

1775 р. березня 22. Москва.— Лист Катерини II до графа Петра Румянцева-Задунайського про залишення частини російського війська на території України для боротьби з запорожцями

Граф Петр Александрович!
Запорожцы столько причинили обид и раззорение жителям Новоросси[й]ской губернии, что превосходит всякое терпение. Предпишите секретно генерал-поручику князю Прозоровскому, чтоб он весьма внимал их поступки и смотрел бы, нету ли у них каких сношении с татарами. Смирят их, конечно, должно и я непременно то делать намерена. Для того и открываю вам мое желание, чтоб вы при возвращении полков в Россию назначели чрез их жилища марш такому числу полков, чтоб было довольно ради обуздания сих безпутников. Имейте сие в тайне никому неприкасаемой.

Вам весьма доброжелательна Екатерина

Марта 22 1775 г. Из Москвы.

ЦДІА СРСР, ф. 44, оп. 3, спр. 120, арк. 1. Оригінал.

1775 р. серпня 3. Москва.— Указ Катерини II про ліквідацію Запорізької Січі

Мы восхотели чрез сие объявить во всей нашей империи, к общему известию нашим всем верноподданным, что Сеч Запорожская вконец уже разрушена, со истреблением на будущее время и самого названия запорожских козаков, не меньше как за оскорбление нашего императорского величества чрез поступки и дерзновение, оказанныя от сих козаков в неповиновении нашим высочайшим повелениям.

Не прежде мы поступили на сию милосердию нашему весьма противную необходимость как по истощении вотще всех способов кротости и терпения провождавших к ним увещания; дабы возчувствовали и познали творимыя погрешности, и колико тем они воздвигнули на себя праведный наш гнев и строгость ввереннаго нам от всевышняго правосудия.

Не изчисляя жалоб и утруждений, нередко восходивших к нашему престолу от соседних держав за наглости и за грабительства, которых непрестанно в их границах происходят от запорожцов, вспомняем мы, во-первых, начало и происхождение, от которых существуют сии козаки; а потом в нижеследующем изобразим их дерзостное ослушание монаршей власти и тяжкия от них, запорожцов, возпоследовавшия насильства противу собственных сограждан своих — подданных же наших.

От писателей, повествующих древния деяния отечества, взаимствовать можно каждому любопытному то сведение, что запорожские козаки не что иное были, как часть от малороссийских козаков, напоследок в нравах и в образе правления отщепившаяся; ибо сии, обращаясь в естественном общежителстве, были донныне да и пребудут всегда полезными гражданами, напротив чего запорожские, одичав в своих ущелинах и порогах, где перьвобытно по способности мест одна только военная стража учреждена была к отражению татарских набегов, составили из себя мало-по-малу совсем особое странное и намерению самого творца, в размножении рода человеческого от него благословленном, противоборствующее политическое сонмище. Вместо того, что при начале учреждения на Днепровских порогах нужной и полезной стражи, козакам, на оную временно и попеременно из Украины отряжаемым, возбранено было брать туда с собою жен и детей своих, дабы оных не подвергать напрасной опасности варварского пленения, следовательно же, и самых стражей содержать чрез то в большей свободе и лучшей по тогдашним обычаям военной исправности, некоторые из них столько приобькли к сей праздной, холостой и безпечной жизни, что зделали себе напоследок из нея неподвижный закон, а с оным, забывая отчину свою, и решились остаться уже навсегда в Сече на собственной своей воле. Число их не было ни велико, ни уважаемо, даже и во время присоединения Малой России под державу Всероссийскую, как доказывают переѣговоры, тогда происходившие между государевых бояр и думных людей с посланниками гетмана Хмельницкаго, где на вопрос министров царских: Что еще запорожцы на верность к присяге не приведены? гетманские посланники отвечали тако: «Запорожцы — люди малые и в дело их ставить нечего», а как таково бытие запорож-

№ 120.

Графъ Петръ Александровичъ Запорожцѣи ставши
принципи обидѣ и раззореніи рѣителя мѣло воросъ
синой дутерни это прѣвосаочитѣ всяное жертиаіе
дрѣдѣишито секретно Асерамъ прорубилу
дрозоровскаю и тозѣ отъ всѣма внималѣ и авъ
тѣ поступки и смотрѣлѣ ты петули уаилѣ нашла
спошети въ татаралии. смиритѣ и авъ и опека
до мѣсто и я. жертиаіе то до мѣсто на мѣсто.
для того и отъриваетъ авъ мѣсто рѣеліе етозѣ
авъ при возвращеніи то мѣсто въ россію жертиаіе
чрезъ и авъ рѣилу мѣсто мѣсто мѣсто мѣсто
этозѣ ты и до мѣсто ради обзуданіа мѣсто
тутѣ мѣсто. и мѣсто сѣ въ тайно мѣсто
спропца емоу. авъ всѣма до мѣсто мѣсто

Мартъ 24. 1775?
Графъ Мотилва

Екатерина

Лист Катерини II до графа Петра Румянцева-Задунайского про залишения частини війська на території України для боротьби з запорожцями.

цов по установленному у них безженству должно было скоро разрушиться, то и стали они принимать без разбора в свое худое общество людей всякого сброда, всякого языка и всякой веры и сим единым средством существовали они до настоящего уничтожения.

Не мог и не может, конечно, быть полезен отечеству сих качеств политически разнообразный и юродивый состав членов, питающихся в совершенном почти от света и естественного общежития разлучении, наиболее от грабежа посреди окрестных народов, невзирая на священные с оными обязательства мира и доброй дружбы, часто приносящих от рук крови и неправды во храмах всевышнего жертвы, ими же гнушается господь вседержитель и погруженных без того во всякое другое время, когда им способы к разбойничеству пресекаемы были, в совершенной праздности, гнуснейшем пьянстве и презрительном невежестве.

Преступления же их, вынудившая от нас меры строгости, оглавляются следующим:

1-е. Оставляя под покровом забвения прежния свои важные и пагубные преступления и измены противу верности и подданства, начали они лет за десять тому назад да и в самое новейшее время гораздо далеко простирали свою дерзость, присвоив и требуя, наконец, себе, как будто достояния их собственности, не только всех тех земель, которые нами чрез последнюю войну от Порты Оттоманской приобретены, но даже и занятых селениями Новороссийской губернии, представляя будто им и те и другия издревле принадлежали, когда напротив всему свету известно, что перьвые из сих земель никогда во владении Речи Посполитой Польской не находились, следовательно же, от оной никому и даны быть не могли; а последняя, хотя и составляют часть Малороссии, но тем не меньше особенною принадлежностью козаков запорожских никогда не были да и быть не могли, потому что они в самом бытии своем не имели никакого законного начала, следовательно же, и собственности никакой в землях, а были единственно терпимы в тех методах, где они засели в замену прежней там военной стражи: чего ради те Новороссийской губернии земли как пустыя, а в прочем не только к житию человеческому, но и к ограждению границ от неприятельских набегов удобныя, были заселены людьми, к земскому хозяйству и к военной службе равно устроенными.

2-е. Вследствие такого себе присвоения Новороссийской губернии земель дерзнули они не только препятствовать указанному от нас обмежеванию оных, воспрещая посыланым для оного офицерам явную смерть, но заводили и строить на них самовластно собственные свои зимовники, а сверх того уводить еще из тамошних жителей и их полков — гусарского и пикинерного — мужеска и женска пола людей, коих всего и уведено в Запорожье до восьми тысяч душ, включая тут и тех, кои от притеснения козаков в собственных своих жилищах принуждены были переходить к ним и подчиняться их самовластию.

3-е. Пограбили и разорили они, запорожцы, у одних обывателей Новороссийской губернии в дватцать лет, а именно с 1755 года, ценою на несколько сот тысяч рублей.

4-е. Не утрастились еще самовластно захватить зимовниками своими приобретенная мирным трактатом новыя земли между реками Днепром и Бугом, присвоить и подчинить себе новопоселяемых там жи-

телей Молдавскаго гусарскаго полку, так же приходя отчасу в вящее неистовство, и собираться вооруженною рукою для насильственного себе возвращения мнимых своих земель Новороссийской губернии, невзирая и на то, что мы императорскою нашою грамотою от 22 мая минувшаго 1774 года повелев им прислать ко двору нашему нарочных депутатов для представления о их правах, в то же время строгое им подтверждение учинили — воздержаться от всякаго своевольтва и оставить спокойно все настоящия селения и жителей. Но запорожцы и после того не больше послушными оказались как они же.

5-е. Принимали к себе, несмотря на частыя им от правительства наших запрещения, не одних уже прямо в козаки вступающих беглецов, но и людей женатых и семейных чрез разных обольщениа уговорили к побегу из Малороссии для того только, чтоб себе подчинить и завести у себя собственное хлебопашество, в чем довольно уже и предупели, ибо поселян, в земледелии упражняющихся, находится ныне в местах бывшего Запорожскаго владения до пятидесяти тысяч душ.

6-е. Наконец, те же запорожцы стали распространять своевольные свои присвоения и до земель, издревле принадлежащих нашему войску Донскому, непоколебимому в должной к нам верности, всегда с отличностию и мужеством в нашей службе обращающемуся и порядком и добрым поведением приобревшему навсегда к себе отлично наше высочайшее монаршее благоволение, делаю и сим донским козакам запрещенныя пользоваться оными землями, которые уже долговременно в их владении состоят. Всякий здраво разсуждающий может тут легко проникнуть как лукавое намерение запорожских козаков, так и существительный от оного государству вред. Заводя собственное хлебопашество, разторгали они тем самое основание зависимости их от престола нашего помышляли, конечно, составить из себя посреди отечества область совершенно независимую под собственным своим неистовым управлением в надежде, что склонность к развратной жизни и к грабежу будет при внутреннем изобилии безпрестанно обновлять и умножать их число. Напрасно здесь изъяснять, коль предосудительно было бы событие сего злодейскаго умысла как в разсуждении безопасности смежных к Запорожью жилищ и селений, так и в разсуждении неминуемой убыли в людях из числа наших верных подданных, но столько однако ж не можем мы умолчать, что и торговля с землями Порты Оттоманской, освобожденная матерним нашим естественным способностям и обеща- следовательно же, по взаимным естественным способностям и обещающая трудящимся скорые и действительные плоды богатой жатвы, не могла бы достигнуть сама по себе того совершенства, которое ей видимым образом принадлежит к позавидованию всей Европы, естли б вредное скопище запорожских козаков, обративших хищность и грабительство в перьвое свое ремесло, не было благовременно изъято из тех мест, чрез которыя сия торговля отчасти неминуемо проходить и действовать долженствует. Не для чего равным образом и того скрывать, что при самом начале последней с Портою Оттоманскою войны многие из запорожских козаков умышляли, забыв страх божий и должную нам и отечеству верность, передаться на неприятельскую сторону, как и в самом деле ни известия войскам нашим не подали они о приближении к границам тогдашняго крымскаго хана, ниже ему в походе, сколько ни есть препятствовали, будучи к тому в довольных силах.

Правда, мы с удовольствием воздаем всю достойную похвалу в том пункте, что немалая ж часть Запорожскаго Войска в минувшую ныне сколь славную, столь и счастливую, войну с Портою Оттоманскою оказала при армиях наших отличные опыты мужества и храбрости; по чему мы, обвыкнув признавать и награждать по достоинству заслуги каждого из наших верных подданных, не упустив, конечно, и впредь из всемилостивейшаго нашего внимания всех частных людей, служивших нам в сей части нашего народа, которые в ополчениях противу государственнаго неприятеля ознаменовали верность свою к нам кровию и достохвальными подвигами: хотя и тут, к сожалению нашему, не можем скрыть, что многие и из сих последних по возвращении своем из похода в Сечь начали совращаться с истиннаго пути и поступать заодно с своими домашними товарищами, вопреки нашей высочайшей воле и нашим монаршим повелениям.

И тако по необходимому уважению на все вышеизраженное, сочли мы себя ныне обязанными пред богом, пред империею нашею и пред самым вообще человечеством разрушить Сечу Запорожскую и имя корал-пуротчиком Текеллием со вверенными от нас ему войсками занята Сечь Запорожская в совершенном порядке и полной тишине, без всякаго от козаков сопротивления, потому что они не иначе увидели приближение к ним войск, как уже повсеместно оными окружены были, ибо мы сему военачальнику именно предписали стараться произвести порученное ему дело спокойнейшим образом, убягая, сколь возможно, пролития крови.

Возвещая нашим верным и любезным подданным все сии обстоятельства, можем мы в то же время им объявить, что нет теперь более Сечи Запорожской в политическом ея уродстве, следовательно же, и козаков сего имени, место жилища и угоды тамошня жителей, причисляя их по способности в Новороссийской губернии и поручая при новом заведении и устройстве во особое попечение учрежденному там правительству нашему.

В прочем, следуя человеколюбию нашему, которое всегда и от праведной преступнику казни отвращается, сообразовались мы оному не меньше и в определении будущаго жребия всем частным членам бывших запорожских козаков, всемилостивейше повелев, не желающих остаться на постоянном жительстве в своих местах, распустить на их родину, а желающим тут селиться — дать землю для вечнаго им жилища; всем же старшинам, кои служили порядочно и имеют одобрения от наших военных начальников объявить нашу императорскую милость и что они сразмерные службе и знанию их получают степени.

Дан в Москве от рождества Христова тысяща семьсот семьдесят пятого года августа третьяго дня, а государствования нашего четвертаго на десять лета.
Печатан в Москве при Сенате
августа 3 дня 1775 года.

На подлинном подписано
собственною ея императорского
величества рукою тако:
Екатерина

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 220, оп. 1, спр. 476, арк. 1—2. Друкарський відбиток.
Опубл.: Полное собрание законов, т. XX, № 13 354.

НАУКОВО-ДОВІДКОВИЙ АПАРАТ

СПИСОК АРХІВНИХ ФОНДІВ

- Центральний державний архів давніх актів СРСР (ЦДАДА СРСР):¹
ф. 12 — Справи про Польщу та Литву;
ф. 248 — Канцелярія Сенату;
ф. 249 — 1-й департамент Сенату.
- Центральний державний військово-історичний архів УРСР (ЦДВІА УРСР):
ф. 20 — Військова (Тайна) експедиція Військової колегії;
ф. 44 — Румянцев-Задунайський П. О.
- Архів Міністерства закордонних справ СРСР (Архів МЗС СРСР):
ф. Посольський приказ (Зносини Росії з Польщею).
- Архів Ленінградського відділення Інституту історії АН СРСР:
ф. 200 — Скальковський А. О.
- Центральний державний історичний архів УРСР у Києві (ЦДІА УРСР у Києві):
ф. 2 — Гродський суд Київського воеводства;
ф. 6 — Київська прикордонна комісія;
ф. 51 — Генеральна військова канцелярія;
ф. 53 — Перша Малоросійська колегія;
ф. 54 — Друга Малоросійська колегія;
ф. 59 — Київська губерньська канцелярія;
ф. 102 — Миргородська полкова канцелярія;
ф. 108 — Чернігівська полкова канцелярія;
ф. 127 — Київська духовна консисторія;
ф. 128 — Києво-Печерська лавра;
ф. 180 — Жаботинський Мотронинський Троїцький монастир;
ф. 220 — Документи Київської археографічної комісії;
ф. 229 — Кіш нової Запорізької Січі;
ф. 257 — Радзівілли — литовські поміщики;
ф. 269 — Канцелярія гетьмана Розумовського.
- Центральний державний історичний архів УРСР у Львові (ЦДІА УРСР у Львові):
ф. 5 — Галицький гродський суд;
ф. 132 — Листи королів, магістратів міст, державних, церковних та громадських діячів України і Польщі (колекція).
- Філіал Центрального державного історичного архіву УРСР у Харкові (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові):
ф. 31 — Харківська полкова канцелярія;
ф. 370 — Чугуївська воеводська канцелярія;
ф. 371 — Бахмутська заводська соляна контора;
ф. 378 — Ізюмська провінціальна канцелярія;
ф. 399 — Слобідсько-Українська губерньська канцелярія;

¹ У дужках подаються умовні скорочення назв архівів, які вживаються в легендах.

- ф. 402 — Експедиція формування гусарських слобідських полків;
ф. 404 — Бригадна канцелярія слобідських полків;

Закарпатський обласний державний архів:
ф. 4. — Наджупан Ужанської жупи.

Центральний державний історичний архів у Вільнюсі:

ф. 1135 — Товариство друзів науки Литовської РСР у Вільнюсі.
Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР, відділ рукописів:
ф. Фортеця св. Єлизавети.

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів:
ф. Дідушицьких;

ф. Оссолінських;

ф. Яблонівських, архів Бурштинського замку.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Андрієвський А. Исторические материалы из архива Киевского губернского правления, вып. 1—10. К., 1882—1886.
[Андрієвський А.] Реляции киевского генерал-губернатора за 1768 и 1769 гг. Сообщил А. А. Андрієвський. — «Чтения в историческом обществе Нестора-летописца», 1893, кн. 7, стор. 73—211.
Антоний И. Савва Чаленко (Из истории гайдамащины прошлого века). — «Киевская старина», 1887, № 11, стор. 471—490.
Антоний И. Страшный Иосиф. — «Киевская старина», 1883, № 9-10, стор. 39—87.
Антонович В. Виклади про козацькі часи на Україні, 2 вид. Чернівці, 1912.
Антонович В. Записка поляка-конфедерата, сосланного в Сибирь (1768—1776). — «Русский архив», 1886, т. 1, стор. 378.
Антонович В. Записки Карла Хоецкого (1768—1776). — «Киевская старина», 1883, № 1, стор. 145—160; № 3, стор. 630—646; № 11, стор. 433—451; № 12, стор. 593—608.
Антонович В. Исследование о гайдамачестве по актам 1700—1768 гг. К., 1876.
[Антонович В.] Казнь Гонты и усмирение Колывищины (Отрывок из записок анонима, 1768 г.). Вид. В. Антонович. — «Киевская старина», 1882, № 11, стор. 349—353.
Антонович В. Несколько данных о судьбе Железняка после его ареста в Умани. — «Киевская старина», 1882, № 12, стор. 564—568.
Антонович В. Розвідка про гайдамачину. — «Руська історична бібліотека», т. XIX. Львів, 1897.
Антонович В. Уманський сотник Іван Гонта. — «Діло», 1882, № 89—93; «Киевская старина», 1882, № 11, стор. 250—276.
Архив Юго-Западной России, ч. I, т. II—III. К., 1864; ч. 3, т. III. К., 1876.
Баранович Олексій. Панське господарство в Ключі Володарським за часів Коліївщини. — Ювілейний збірник на пошану академіка Михайла Сергійовича Грушевського. К., 1928.
Баранович А. И. Магнатское хозяйство на Юге Волини в XVIII в. М., 1955.
Барвинский В. Крестьяне в Левобережной Украине в XVI—XVIII ст. Харьков, 1909.
Брик И. Колывищина в английській мові. — Ювілейний збірник на пошану академіка Михайла Сергійовича Грушевського, [Т.] 2. К., 1928, стор. 294—319.
Булгарин Ф. Гайдамаки. — «Северная пчела», 1828, № 1.
Бутч І. До історії повстання 1768 року. — «Архіви України», 1968, № 3, стор. 65—76.
В. А. К биографии Саввы Чалого. — «Киевская старина», 1892, № 8, стор. 259—262.
Василіанські записки 1758—1764 рр. — «Научный сборник», 1865; Холмско-Варшавский Вестник за 1880; «Слово». Львів, 1881, № 28.
Васильев Михаил. Предания о Лебединском монастыре и селе Лебедине. — «Киевская старина», 1887, № 4, стор. 784—788.
Верзії (дві) про місце і спосіб казнення гайдамаків. — «Слово», 1871, № 41.
Вігурський Христофор. Бунт в селі Мшанці 1717 р. — Записки НТШ, 1903, т. 54, Miscel[anea], стор. 4—5.
Воззвание конфедератов воеводства Сандомирского к русскому народу (около 1733 года). — «Киевская старина», 1885, № 6, стор. 263—272.
Волк-Карачевский В. Борьба Польши с козачеством во второй половине XVII в. и в начале XVIII в. К., 1899.

- Галант И. В. К истории уманской резни 1768 г. Читано в Историко-филологическом обществе при Нежинском институте. К., 1895.
- Галант И. Молитва в память Уманской резни и письмо, касающееся того же события.— «Киевская старина», 1895, № 3, стор. 91—97.
- Гермайзе О. Епізод з Коліївщини.— Ювілейний збірник на пошану академіка Михайла Сергійовича Грушевського. К., 1928.
- Гермайзе О. Коліївщина в світлі новознайдених матеріалів.— «Україна», 1924, кн. 1—2.
- Гирс А. Молдавия и Валахия перед турецкой войной 1787 г.— «Русская старина», 1898, № 12.
- Глушенко С. І. Матеріали до історії Коліївщини. II. Кілька документів про участь ченців київських монастирів в гайдамацьких рухах XVIII ст.— Записки НТШ, 1904, т. 59, стор. 1—16.
- Голобуцкий В. А. Гайдамацкое движение на Запорожье во время «Колывщины» и крестьянского восстания под предводительством Е. И. Пугачева.— «Исторические записки», 1956, т. 55, стор. 310—343.
- Голобуцкий В. А. Запорожское казачество. К., 1957.
- Голобуцький В. О. Запорізька Січ в останні часи свого існування 1734—1775. К., 1961.
- Голобуцкий В. А. Максим Железняк. М., 1960.
- Голобуцкий В. А. Черноморское казачество. К., 1956.
- Головинер Я. Крестьянское восстание 1768 года на Украине.— «Исторический журнал», 1939, № 11, стор. 70—79.
- Горбань М. Гайдамаччина 1750 р.— Науковий збірник Харківської науково-дослідної кафедри історії України, вип. II—III. Харків, 1926.
- Горбань М. Гайдамаччина.— «Плуг», 1922, № 1, стор. 52—56.
- Горбань М. Гайдамаччина. Харків, 1923.
- Горбань Микола. Суд та кари гайдамаків-лівобережців у Гетьманщині та Слобожанщині.— Збірник науково-дослідної кафедри історії української культури, т. X. Харків, 1930.
- Грабовецкий В. В. Селянский рух на Прикарпатті в другій половині XVII—першій половині XVIII ст. К., 1962.
- Грабовецкий В. Антифеодальна боротьба карпатського опришківства XVI—XIX ст. Львів, 1966.
- Грабовецкий В. В. Відгук гайдамацького руху на західноукраїнських землях.— «Український історичний журнал», 1968, № 6, стор. 104—110.
- Грамота Максима Железняка.— «Киевская старина», 1905, № 3, стор. 243.
- Греков В. Бунт сіроми 1768 р.— Записки историко-филологического відділу ВУАН, 1927, т. XI, стор. 226—232.
- Греков В. Запорозький Кіш та Коліївщина.— «Україна», 1928, № 4, стор. 14—20.
- Грушевський М. Матеріали до історії Коліївщини. IV. Оповідання очевидця про смерть Гонти. Подав Мих. Грушевський.— Записки НТШ, 1907, т. 79, стор. 94—96.
- Грушевський С. Матеріали до історії Коліївщини. II. Кілька документів про участь ченців київських монастирів в гайдамацьких рухах XVIII ст. Подав Сергій Грушевський.— Записки НТШ, 1907, стор. 6—7.
- Гуржій І. О., Кулаковський В. М. Визначна подія в історії українського народу (До 200-річчя Коліївщини).— «Український історичний журнал», 1968, № 7, стор. 58—67.
- Гуржій І. О. Семен Гаркуша. К., 1962.
- Гуслистый К. З історії класової боротьби в Степовій Україні в 60—70 роках XVIII ст. Харків, 1933.
- Гуслистый К. Коліївщина (Історичний нарис). К., 1947.
- Гуслистый К. Селянське повстання 1768 року на Україні. Харків, 1934.
- Дмитриев А. Гайдамаччина (Из истории классовой борьбы на Украине в первой половине XVIII в.). М., 1934.
- Дмитриев А. Колывщина (Из истории классовой борьбы на Украине во второй половине XVIII века). М., 1934.
- Добротворский Н. Портрет Гонты.— «Киевская старина», 1885, № 7, стор. 736—740.
- Дракохруст Е. И. Опришки.— История крестьянства XVI—XIX веков. М., 1955.
- Ефименко Александра. Из истории борьбы малорусского народа с поляками.— Южная Русь. СПб., 1905.
- Ефимовський Володимир. Гайдамака Семен Тихий перед Генеральним судом (1752—1753).— «Україна», кн. 3. К., 1925, стор. 108—110.

- Журин Г. Из рассказов о запорожцах и гайдамаках.— «Киевская старина», 1886, № 8, стор. 758—760.
- Журнал генерал-майора Петра Кречетникова. О движении и действиях военных в Польше в 1767—1768 годах.— «Чтения в обществе истории и древностей российских при Московском университете», 1863, кн. 3, стор. 1—205.
- Иваницкий С. Значение Барской конфедерации в истории крестьянского восстания на Украине 1768 г.— Ученые записки Ленинградского государственного педагогического института, т. 19. Кафедра истории крестьянского восстания на Украине в 1768 г.— Ученые записки Ленинградского государственного университета, 1941, № 67, Серия исторических наук, вып. 7, стор. 117—138.
- Иваницкий С. Ф. Основные вопросы крестьянского восстания 1768 г. («Колывщина»).— Ученые записки Ленинградского государственного педагогического института, т. XI, факультет исторических наук. Л., 1938, стор. 119—147.
- Иваницкий С. Ф. Польша в половине XVIII в. и возникновение Барской конфедерации.— Ученые записки Ленинградского государственного педагогического института, т. 22. Л., 1939.
- Иваницкий С. Ф. Первый период Барской конфедерации.— Ученые записки Ленинградского государственного педагогического института, т. 45. Л., 1941.
- Ильшевич Виктор. Из воспоминаний священника Никифора Хмелевского об упраздненном Базилианском училище в Умани.— «Киевская старина», 1892, № 8, стор. 160—167.
- Історія Української РСР, т. I. К., 1967.
- К. Ф. У. О. Коденская книга и три бандуриста.— «Киевская старина», 1882, № 4, стор. 161—166.
- Карачевский-Волк В. В. Борьба Польши с казачеством во второй половине XVII и начале XVIII в. К., 1899.
- Коденська книга судових справ.— «Український архів», т. 2. К., 1931.
- Колывщина в песнях.— «Киевская старина», 1882, № 9, стор. 582—589.
- Костомаров Н. Материалы для истории Колывщины или резни 1768 г.— «Киевская старина», 1882, № 8, стор. 297—321.
- Костомаров Н. И. Последние годы Речи Посполитой, кн. 1, 2.— Н. И. Костомаров. Сочинения, т. XVII, XVIII, кн. VII. СПб., 1905.
- Кошовик К. Семен Гаркуша (1772—1784).— «Киевская старина», 1882, № 3, стор. 528—554.
- [Кребс Вероника]. Уманская резня. (Записки Вероники Кребс). К., 1879.
- Крестова Л. В. Відображення Коліївщини в російській літературі.— «Радянське літературознавство», 1957, № 19, стор. 29—40.
- [Крижановський Аристарх, Грушевський Михайло]. Матеріали до історії Коліївщини. I. Василянські записки і листи про Коліївщину. Подав Аристарх Крижановський. До друку приладив Михайло Грушевський.— Записки НТШ, 1904, т. 57, стор. 2—24.
- Кузмич А. Последние потомки Гайдамака. Украинское предание.— «Библиотека для чтения», 1849, № 95, стор. 145—190.
- Кулаковський В. М. Роль Києва в розгортанні гайдамацького руху в першій половині XVIII ст.— «Український історичний журнал», 1967, № 2, стор. 89—93.
- Кулиш П. Записки о Южной Руси, т. I, II. СПб., 1856—1857.
- Кулиш П. Мальована гайдамаччина. Словесний забуток незнамого автора.— Кулиш П. Твори, т. 6. Львів, 1910, стор. 322—413.
- Лазаревский А. М. Малороссийские посполитые крестьяне (1648—1783). К., 1908.
- Лазаревский А. М. Описание старой Малороссии, т. 1. К., 1888; т. 2. К., 1893; т. 3. К., 1902.
- Лазаревский А. М. Остатки предания о Гонте.— «Киевская старина», 1901, № 7-8, стор. 4—9.
- Лазоренко Т. Г. Про термін «Коліївщина».— «Український історичний журнал», 1961, № 2, стор. 154—155.
- Левичкий М. За Коліївщини.— «Киевская старина», 1882, № 5, стор. 345—348.
- Левченко М. Гайдамацький кут.— «Киевская старина», 1882, № 5, стор. 345—348.
- Літопис монастиря Василян в Кристинополі за роки 1763—1890. Львів, 1893.
- Лобан И. Сказание о Бондаренке по народным преданиям.— «Киевская старина», 1882, № 3, стор. 530—537.
- Лозинський М. Гайдамаччина. Из історії народних рухів на Україні в 18-м столітті. Львів, 1906.
- Лола О. П. Гайдамацький рух на Україні 20—60 рр. XVIII ст. К., 1965.

- Максимович М. А. Известие о гайдамаках.— Собрание сочинений, т. I. Отдел исторический. К., 1876, стор. 572—594.
- Максимович М. А. Млиевский староста Данило Кушнир.— Собрание сочинений, т. I. Отдел исторический. К., 1876, стор. 565—571.
- Максимович М. А. О сотнике Харьке и запорожце Чуприне...— Собрание сочинений, т. I. Отдел исторический. К., 1876, стор. 595—606.
- Максимович М. А. Объяснение некоторых украинских песен.— Собрание сочинений, т. I. Отдел исторический. К., 1876, стор. 607—622.
- Максимович М. А. Сказание о Колиивщине.— Собрание сочинений, т. I. Отдел исторический. К., 1876, стор. 623—653.
- Манифест императрицы Екатерины II к православному населению Польши, выданный 9 июля 1768 года.— «Киевская старина», 1882, № 5, стор. 308—311.
- Маркина В. А. Магнатское поместье Правобережной Украины второй половины XVIII в. К., 1961.
- Маркович О. До біографії гайдамаків Залізняка і Чорняя.— Записки НТШ, 1902, т. 45, Miscellanea, стор. 1—4.
- Материалы для истории гайдамачины.— «Киевская старина», 1888, № 11, стор. 307—325.
- Материалы до истории колиивщины или резни 1768 г.— «Киевская старина», 1882, № 1, стор. 304—306.
- Мельхисидек Значко-Яворский или страдания Украины за народность и веру во второй половине XVIII в. К., 1873.
- Мержинський Ю. I. Посилання феодално-кріпосницького гніту на Волині напередодні Коліївщини (1704—1768 рр.).— Наукові записки Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, т. XVI, вип. IX. К., 1958.
- Моз. Гр. Гайдамацкие движения XVIII ст. и монахи киевских монастырей.— «Киевская старина», 1893, № 5, стор. 228—242.
- Мордовцев Д. Гайдамачина. Исторические монографии, ч. I—II.— Д. Мордовцев. Собрание сочинений, т. XXVI—XXVII. СПб., 1902.
- Муравльова Т. М. З історії спільної боротьби народних мас Росії та України проти кріпосницького гніту в 70-х роках XVIII ст.— «Український історичний журнал», 1958, № 5, стор. 149—158.
- Мякотин В. А. Очерки социальной истории Украины в XVII—XVIII вв., т. I. Выпуск II. Прага, 1926.
- Нейман Ц. Г. Дарственная запись Станислава Потоцкого Веронике Крепс.— «Киевская старина», 1885, № 7, стор. 572—574.
- Несколько актов до гайдамачины.— «Киевская старина», 1885.
- Несколько данных о судьбе Железняка после ареста в Умани.— «Киевская старина», 1882, № 12, стор. 564—568.
- Новицкий Я. П. Материалы для истории запорожских казаков. Екатеринослав, 1909.
- Опис смерті Гонти за записками (газ. «Діло», 1907, ч. 265).— Записки НТШ, 1908, т. 86, стор. 174.
- Описание бедствия, постигшего Умань и всю Украину в 1768 г.— «Киевская старина», 1882, № 3, стор. 520—529.
- Остатки предания о Гонте.— «Киевская старина», 1901, № 78, стор. 4—9.
- Отрывок из записок анонима (1768 г.). (Казнь Гонты и усмирение Колиивщины).— «Киевская старина», 1882, стор. 349—353.
- Панин Н. И. Письма Панина Никиты Ивановича дипломатического содержания от 2.I 1768 г.— 17.XII 1769 г.— Сборник «Русского исторического общества», т. 84, 1925, № 8.
- Пархоменко В. Чи була коліївщина 1768 р. народнім рухом.— «Червоний шлях», Переписка гр[афа] П. А. Румянцева о восстании на Украине 1768 г.— «Киевская старина», 1882, № 9, стор. 523—551; № 10, стор. 89—118; 1883, № 9-10, стор. 254—286.
- Петров А. Война России с Турцией и польскими конфедератами в 1769—1774 гг., т. I. СПб. (1769); т. II. СПб. (1770); т. III. СПб. (1771); т. IV. СПб. (1772 і 1773); т. V. СПб. (1774).
- Письма императрицы Екатерины II гр[афу] П. А. Румянцеву-Задунайскому 1763—1784.— «Северный архив», 1822, ч. 1—3.
- Письма неизвестных поляков с Волини (1768). (Перевод с польской рукописи из библиотеки Оссолинских во Львове).— «Основа», 1862, № 3, стор. 24—28.
- П-ко В. Был ли игумен Значко-Яворский организатором украинского восстания 1769 г.— «Киевская старина», 1905, № 1, стор. 4—7.
- П-ко В. К вопросу о суде над Мелхисидеком Значко-Яворским.— «Киевская старина», 1905, № 4, стор. 46—47.
- П-ко В. К истории Колиивщины (Материалы).— «Киевская старина», 1905, № 3, стор. 236—242.
- Познанский Б. Разбойник Тараненко.— «Киевская старина», 1880, № 7, стор. 123—128.
- Поимка Гаркуши в Ромне.— «Киевская старина», 1886, № 10, стор. 404—407.
- Полницкий А. Нападение гайдамаков на карантин в Ягодной Долине в 1750 году.— «Киевская старина», 1889, № 4-6, стор. 332—379.
- Путешествие академика Гильденштедта по Слободско-Украинской губернии. Харьков, 1892.
- Рыльский Ромуальд. Рассказ современника о приключениях с ним во время Колиивщины 1768 г.— «Киевская старина», 1887, № 1, стор. 51—64.
- Ристенко А. В. Рукописи, принадлежащие библиотеке Одесского общества истории и древностей, вып. I. Одесса, 1910, стор. 76—78.
- Ролле I. I. Записки Хршонщевського (1770—1820).— «Русский архив», 1874, т. I, кн. 4, стор. 898—951.
- Рябінін-Склярєвський О. Запорозькі бунти дунайців 1771—1774 рр. і початок Задунайського Коша.— «Науковий збірник УАН». К., 1927.
- Січинський В. Чужинці про Україну. Львів, 1938.
- Скальковский А. Добжанский Казимир. Скарга до Коша Запорозкой Сечи.— «Киевская старина», 1885, № 11, стор. 307—309.
- Скальковский А. История Новой Сечи или последнего Коша Запорозкого, извлечена из собственного запорожского архива А. Скальковским. Одесса, 1841.
- Скальковский А. Наезды гайдамаков на Западную Украину в XVIII ст. 1733—1768 гг. Одесса, 1845.
- Скальковский А. Несколько документов к истории гайдамачины.— «Киевская старина», 1885, № 10, стор. 277—318.
- Скальковский А. Хронологическое обозрение истории Новороссийского края, 1730—1823, ч. I, II. Одесса, 1836—1838.
- Слюсарский А. Г. Социально-экономическое развитие Слобожанщины XVII—XVIII вв. Харьков, 1964.
- Смоктей А. Умань и Софиевка (История г. Умани — Уманская резня — Софиевка).— «Киевская старина», 1882, № 12, стор. 420—437.
- Соловьев С. М. История России с древнейших времен, т. 17—28. М., 1963—1965.
- Суслопарів М. Гайдамачина в 80-х роках 18 віку.— Записки історично-філологічного відділу, кн. XVIII, XIX. К., 1928.
- Уманская беда 1768 года 20-го июня (Перевод польской рукописи неизвестного современника, хранящейся в львовской библиотеке Оссолинских).— «Основа», 1862, № 3, стор. 11—23.
- Універсал регімента Стємпковського к українському крєстьянству, составлено 30 августа 1768 г.— «Основа», 1862, № 8, стр. 1—8.
- Ф. Город Балта. Историческая заметка.— «Киевская старина», 1904, № 6, стор. 605—609.
- Ф. Ф. Остатки преданий о Гонте в Могилянском уезде.— «Киевлянин», 1871, № 45.
- Феденко П. Соціальні й політичні рухи в Україні від Хмельницького до кінця XVIII віку. Львів, 1936.
- [Франко Іван]. Вірш про Барську конфедерацію. Подав І. Франко.— Записки НТШ, 1894, т. 7, Miscellanea, стор. 3—11.
- [Франко І.] Матеріали до історії Коліївщини. III. Польська поема про уманську різню. Подав др. Іван Франко. Записки НТШ, 1904, т. 13, Miscellanea, стор. 1—40.
- Харлампович К. Як судили гайдамаків в Ніжині 1751 р.— «Україна», 1929, кн. 33, стор. 38—46.
- Хомяков П. З. Забытые мемуары.— «Журнал народного просвещения», 1901, кн. 8, стор. 225—284.
- Храбан Г. Ю. З історії гайдамачини.— «Український історичний журнал», 1968, № 6, стор. 96—103.
- Целевич Юліан. Опришки.— «Руська історична бібліотека», т. XIX. Львів, 1897.
- Чаленко Савва. Из истории гайдамачины прошлого века.— «Киевская старина», 1887, № 11, стор. 471—490.
- Чернецький Василь. Літопис монастиря о.о. Василіан в Кристинополі від 1763—1890 р.— «Діло», 1890, № 42—92.
- Черевань А. С. Классовая борьба в южной части Левобережной Украины в третьей четверти XVIII века.— Ученые записки Молотовского университета, т. 8, вып. 2, 1953, стор. 225—260.

Читатель. Разгадка «Малорусской исторической шарады». — «Киевская старина», 1885, № 6, стор. 329—337.

Шевченко Ф. П. Про міжнародне значення повстання 1768 р. на Правобережній Україні. — «Український історичний журнал», 1968, № 9, стор. 11—23.

Шевченко Ф. П. Владислав А. Серчик. Коліївщина. Краків, 1968. — «Український історичний журнал», 1968, № 12, стор. 136—137.

Широцький К. Коліївщина (Гайдамаччина в 1768 році). К., 1918.

Шпитковський І. Гайдамаки Шевченка як пам'ятка коліївщини. — Збірник пам'яті Шевченка. К., 1914, стор. 48—82.

[Шпитковський І.]. Manifest konfederacyi chlopskiej z 1767 г. вид. І. Шпитковський. — Записки НТШ, 1911, т. 102, стор. 148—156.

[Шпитковський І.]. Матеріали до Коліївщини. V. Мемуар ржищівського тринітарія про Коліївщину. Подав Іван Шпитковський. — Записки НТШ, 1908, т. 83, стор. 134—157.

Шпитковський І. Мемуар Д. Завроцького про Коліївщину. VI. Матеріали до історії Коліївщини. — Записки НТШ, 1910, т. 96, стор. 58—93; 1910, т. 97, стор. 27—72.

Шпитковський І. Мемуари з історії гайдамацького руху на Україні. — «Архіви України», 1966, № 5, стор. 77—80.

Шпитковський І. Филипович Ігнатій, василіанин, мемуар до Коліївщини. — Записки НТШ, 1922, т. 133, стор. 85—98.

Шпитковський І. Штайншайдер. К истории Уманской резни 1768 г. — Записки НТШ, 1909, т. 88.

Штайншайдер. К истории Уманской резни 1768 г. (Материалы и исследования до истории евреев в Польше и Юго-Западной России). К., 1908, вып. I.

Шульга І. Г. Соціально-економічне становище Закарпаття в другій половині XVIII ст. Ужгород, 1962.

Шульгин Я. «Правда» о Колиивщине польского историка Корзона. — «Киевская старина», 1893, № 1, стор. 126—160.

Шульгин Я. Очерк Колеивщины. К., 1890.

Шульгин Я. Начерк Коліївщини на підставі виданих і невиданих документів 1768 і близьких років. Львів, 1898.

Щербина В. О происхождении слова «Колиивщина». — «Киевская старина», 1893, № 2, стор. 356—358.

Щербина В. Савва Чаленко и Игнат Голый. — «Киевская старина», 1891, № 10, стор. 119—122.

Щербина В.]. Три Шелеста (Из истории колеивщины). — «Киевская старина», 1893, кн. 11; Окремий відбиток. К., 1894.

Щербина В. Україна і російський уряд в середині XVIII ст. — Записки історико-філологічного відділу УАН, вип. VI. К., 1925.

Щурат В. Гайдамаки у Львові. — «Неділя», 1915, ч. 5, стор. 1—2.

Щурат В. До історії Коліївщини. — Записки НТШ, 1908, т. 86, стор. 140—146.

Щурат В. Ще про гайдамаків у Львові. — «Неділя», 1911, № 6.

[Щурат В.]. Дуткевич Ю. Спомини його старшої тітки про ув'язнених і страчених у Львові гайдамаків. — «Неділя», 1909, № 6.

Щурат В. Коліївщина в польській літературі до 1841. — Записки НТШ, 1910, т. 97, стор. 89 і окремі відбиток.

Эварницкий Д. И. Гайдамацкое движение и уманская резня. — «Русская мысль», 1901, кн. 2, стор. 44—71.

Эварницкий Д. И. История запорожских казаков, т. I. СПб., 1892; т. II. СПб., 1895; т. III. СПб., 1897.

Яворницький Д. І. До історії степової України. Дніпропетровськ, 1929.

Ястребов В. В запорожском захолустье. — «Киевская старина», 1885, № 3, стор. 726—728.

Ястребов В. Гайдамацкий бандурист. — «Киевская старина», 1886, № 10, стор. 378—388.

Białkowski L. Kilka dokumentów do dziejów Rusi Południowej w wieku 17 i 18. Lublin, 1938.

Bunt Hajdamaków na Ukrainie r. 1768, opisany przez Lippomana i dwóch bezimiennych. — Obraz Polaków i Polski w XVIII wieku, czyli Zbiór pamiętników, dyaryuszów, korespondencji publicznych i listów prywatnych, podróży i opisów, zdarzeń szczególnie z rękopismów przez Edwarda Raczyńskiego, t. XV. Poznań, 1854.

Ciechoński J. Два уступы з оповядання pana starosty Zakrzewskiego. — „Dziennik Warszawski“, 1853, № 267—275.

Czarnowski J. N. Ukraina i Zaporozże, czyli historia kozaków od pojawienia się ich w dziejach, do czasów ostatecznego przyłączenia do Rosyi według najlepszych źródeł... Tom I—II, 1854.

Dokumenta urzędowe do historyi gospodarstwa moskiewskiego w Polsce (od r. 1734—1866). [Kraków], [1870].

Gawroński-Rawita Fr. Historia ruchów hajdamackich. Tom I—II. Lwów, 1901.

Tej. Lwów, K. S. Jakubowski, 1899; Brody, nakł. Księg. Westa, 1913.

Gawroński-Rawita Fr. Kozacyzna ukrainna w Rzeczypospolitej Polskiej do końca XVIII wieku. Zarys polityczno-historyczny. Warszawa, [1923].

Gawroński-Rawita Fr. Przyczynek do Koliszczyzny i jej charakterystyki. — „Ruś“, 1911, z. 2, стор. 188—203.

Gawroński-Rawita Fr. Sprawy i rzeczy ukraińskie. Materyaly do dziejów kozaczyzny i hajdamaczyzny. Lwów, 1914.

Grabowski M. Pamiętniki domowe (obejmują pamiętniki Wacława Borejki, Karola Micowskiego i inne). Warszawa, 1845.

Heyking Karl Heinrich. Aus Polens und Kurlande letzten Tagen. — Memoiren des 1752—1796. Berlin, 1897; у польському перекладі: Wodzicka Teresa z Potockich. Z ostatnich dni Polski i Kurlandii. Pamiętniki bar. Karola Henryka Heykinga. Z ostatnich dni Polski i Kurlandii. „Przegląd Polski“, t. IV, 1904, стор. 401—438, t. I, 1905, стор. 73—104, 1752—1796. — „Przegląd Polski“, t. IV, 1904, стор. 401—438, t. I, 1905, стор. 73—104, 1752—1796.

Hilewicz O. Przygotowania do rewolucji chlopskiej w 11. 1767—1769. — „Rocznik dziejów społeczno-gospodarskich“, t. I, 1931, стор. 4—5, 31—34.

Horodyski W. Hajdamaczyzna w oświeceniu historycznym. — „Przegląd narodowy“, t. 6, 1910, стор. 719—729.

Humanśka rzeź. Wyjątek z pamiętników niedrukowanych. — „Tygodnik literacki“, 1838, стор. 82, 90, 100.

Kaczkowski St. Wiadomości o Konfederacyi Barskiej (Najwięcej brane z Rulhiera). Poznań, 1840.

Kollontaj Hugo. Pamiętnik o stanie duchowieństwa katolickiego polskiego i innych wyznań w połowie XVIII wieku. Poznań, 1840.

Konopczyński W. Konfederacja Barska, t. I—II. Warszawa, 1936, 1938.

Konopczyński W. Przegląd źródeł do Konfederacyi Barskiej. — „Kwartalnik historyczny“, rocz. XLVIII, z. 1. Lwów, 1934, стор. 535—577.

Kozłowski St. Rzeź humanśka. — „Prawda“, № 8. Kraków, 1896, стор. 19.

Kozłowski W. K. Karol Lee w służbie Stanisława Augusta. — „Przewodnik nauko-wo-literacki“, 1911, стор. 634—644, 740—755.

Kraushar A. Książę Repnin i Polska w pierwszym czteroleciu panowania Stanisława Augusta (1764—1768), t. I—II. Kraków, 1897.

Krebsowa W. Opis autentyczny rzezi humanśkiej przez córkę gubernatora Humania z Mładanowiczów... z manuskryptów T. Działyńskiego przedrukowany z Orędownika naukowego. Poznań, 1840.

Kwiatkiewicz J. List z dnia 28 junii 1768 r. z Archangrodu do Fr. Sal. Potockiego, wojewody kijowskiego, donoszący o rzezi humanśkiej 20 czerwca 1768 r. — „Athe-neum“, t. IV, 1841, стор. 71—73.

Kwiatkowski K. Krótka rada względem napisania dobrej konstytucji 1790 roku. [Warszawa], bez roku.

Lippoman J. Bunt hajdamaków na Ukrainie r. 1768, opisany przez Lippomana i dwóch bezimiennych. Wydane z rękopisma przez E. Raczyńskiego. Wydanie i dwóch bezimiennych. Wydane z rękopisma przez E. Raczyńskiego. Poznań, 1854.

Lippoman J. Bunt Zeleźniaka i Gonty 1768 roku, w Ukrainie wówczas Polskiej, powtórne, dosłowne z pierwszej edycji przedrukowane. Poznań, 1854.

Lippoman J. Bunt Zeleźniaka i Gonty 1768 roku. — „Przyjaciel ludno, 1842, стор. 195—262.

Lippoman J. Rzeź Humanśka. Bunt Zeleźniaka i Gonty 1768 roku. — „Przyjaciel ludno, 1842, № 11—13, 15, 17—18, 20—22; t. II, 1843, № 29—30.

Listy Stanisława Augusta do pani Geoffrin od roku 1764 do roku 1777. Wydał z objaśnieniami Lucjan Siemieński. Kraków, 1875.

Lubieńska M. C. Sprawa dyssydencka 1764—1766. Monografie w zakresie dziejów nieniami Lucjan Siemieński. Kraków, 1875.

Lubieńska M. C. Sprawa dyssydencka na sejmie 1766. Sprawozdanie liceum żeńnowożytnych, t. XIII. Warszawa, 1911.

Lubieńska M. C. Sprawa dyssydencka w Kołomyi. Kołomyja, 1909—1910, стор. 3—34.

Makowski St. Jana Nepomucena Kamińskiego „Helena, czyli Hajdamacy na Ukrainie“. Miscellanea z lat 1800—1850. Red. nauk. Cz. Zgorzeński. Wrocław, 1963, стор. 5—87.

Макулський Фр. Бунт український, czyli Українка над Україною uwagi. Z przydanem kazaniem w czasie klującego się buntu. [Warszawa], 1790.

Mémoires du roi Stanislas Auguste Poniatowski. Tom I. St. Petersburg, 1914; Tom II. Leningrad, 1924. Перевидання; Пам'ятники короля Станіслава Августа. Переклад польський dokonany z upoważnienia Cesar. Akademii Nauk w Piotrogradzie pod redakcją dra Wład. Konopczyńskiego i prof. St. Ptaszyckiego, t. I, cz. I. Warszawa, 1915.

Michalski I. Historia Polski 1764—1795. Wybór tekstów. Warszawa, 1954.

Morawski S. Materiały do konfederacji Barskiej, 1767—1768, t. I. Lwów, 1851.

Opisanie istotne tyranstwa zuchwałych buntowników ukraińskich od wieków niesłychanego, przez nich popełnionego w tymże kraju okrucieństwa za panowania jmci Stanisława Augusta w 1768 r.—„Przegląd poznański“, t. I, 1856, стр. 30—33.

Opisanie klęski humańskiej i całej Ukrainy w r. 1768 poniesionej.—„Przyjaciel ludu“, t. I, 1843, № 5, стр. 37—39, № 6, стр. 48.

Пам'ятники Яózефа Wybickiego, senatora, wojewody Królestwa Polskiego. Obraz Polaków i Polski w XVIII wieku czyli Zbiór пам'ятників, dyaryuszów, korespondencji publicznych i listów prywatnych, podróży i opisów, zdarzeń szczegółowych słujących do wyjaśnienia stanu Polski w wieku wspomnianym, wydany z rękopismów przez Edwarda Raczyńskiego, t. IV—VI. Poznań, 1840.

Пам'ятники pana starosty Zakrzewskiego. Spisał J. Ciechoński.—„Gazeta Codzienna“, 1857, № 234—251, 270—276, т. ж.: [Ciechoński J. Jakób]. Wyprawa na hajdamaków z пам'ятників pana starosty Zakrzewskiego.—„Dziennik literacki“, 1857, t. II, стр. 1086, 1094, 1107; т. ж.: „Z dziejów hajdamaczyzny“ z przedmową H. Mościckiego, cz. I. [Warszawa], [1905], стр. 13—32.

Podberезki A. Wyprawa hajdamaków na Czarnobyl za czasów Koliszczyzny.—„Biblioteka Warszawska“, t. 2, 1864, стр. 462—474.

Podgraza A. i Rostworowski E. Materiały do sytuacji na Ukrainie Prawobrzeżnej i ruchów hajdamackich lat 50-tych i 60-tych XVIII w.—„Przegląd historyczny“, 1956, t. XLVII, zesz. I, стр. 154—160.

[Rolle] Antoni J. Obrazki kresowe, cz. III. Hajdamacy.—„Gazeta Lwowska“, 1876, № 276—278.

[Rolle] Antoni J. Zameczki Podolskie na kresach Multańskich, t. I—III. Warszawa, 1880.

Rulhiér Claud Carloman. Histoire de l'anarchie de Pologne et du démembrement de cette république, suivie des anecdotes sur la Révolution de Russie en 1762. T. I—II. Paris, 1819.

Rulikowski E. Opis powiatu Kijowskiego. K.—Warszawa, 1913.

Rulikowski E. Opis powiatu Wasylkowskiego pod względem obyczajowym i statystycznym. Warszawa, 1853.

Serczyk Władysław A. Koliszczyzna. Kraków, 1968.

Sorel Albert. Sprawa wschodnia w XVIII wieku. Pierwszy podział Polski i traktat Kainardzyski. Lwów, 1903.

Tresby de Belcour François Auguste. Journal d'un officier François au service de la Confédération de la Pologne, pris par les Russes et relégué en Sibérie. Amsterdam, 1776. У деяких примірниках видання заголовки починається зі слів: „Relation ou journal...“; німецький переклад: Tagebuch eines französischen Officiers in Diensten der polnischen Konföderation. Amsterdam, 1776; польський переклад: „Dziennik oficera francuskiego w służbie Konfederacji Barskiej, pojmanego przez Moskali, zesłanego na Sybir. Z oryginału francuskiego przełożył na język polski Ksawery Godzieski. Lwów, 1866.

Wojna w Polsce 1770 i 1771 z пам'ятників генерала Dumouriez'a. Пам'ятники з осьмнадцятого wieku. T. VI. Poznań, 1865.

Zgórnjak M. Rola plebanii w wyzysku chłopstwa i jego walce klasowej na wsi Małopolskiej w drugiej połowie XVIII wieku.—„Kwartalnik historyczny“, 1955, № 4-5, стр. 80—107.

ПРИМІТКИ

1. Мова йде про рішення одноденного так званого «німого» сейму. Так він названий тому, що на ньому крім маршалка Терноградської конфедерації Станіслава Ледеховського і тих, хто зачитав ухвали, нікому не було надано слова. «Німий» сейм затвердив договір від 3 листопада 1716 р., укладений між конфедератами і королем, а також результати дальших переговорів, що безперервно велися між представниками двору і конфедератами, які виступали проти саксонського засилля. Ця боротьба між прибічниками двору і конфедератами закінчилася перемогою останніх. За конституцією «німого» сейму, в Польщі не могло перебувати більше 1200 воїнів саксонської гвардії, а також шести чиновників саксонської канцелярії. Саксонські дипломати не мали права втручатись у зовнішні справи Речі Посполитої, королеві заборонили починати війну без згоди республіки, арештовувати шляхту без вироку суду, роздавати посади дисидентам. Король мав право тільки створені.— Док. № 1.

2. Йдеться про указ Анни Іоаннівни від 7 червня 1731 р., за яким передбачались заходи проти учасників народного руху та селян-втікачів. Повний текст указу надрукований у ПСЗ, т. VIII, № 5774.— Док. № 6.

3. Аналогічні заяви селян про взяття на поруки односельців — учасників гайдамацького руху див. док. № 14, а також в Архиве ЮЗР, ч. 3, т. III, стр. 86—88, 96, 99.— Док. № 10.

4. Верлан — один з керівників гайдамацького руху в першій половині XVIII ст. Був сотником надвірних козаків польських магнатів князів Любомирських у Шаргороді і за службу одержав с. Качківку. У 1734 р. очолив перше велике гайдамацьке повстання. Приєднавшись до повстанців, навесні 1734 р. Верлан оголосив себе наказним полковником і організував великий повстанський загін. Спочатку він рушив до Умані, а потім повернув на Маньківку, Комаргород, Попелюху. Його загін зайняв Жванець, Броківку і організував великий повстанський загін. Його загін зайняв Жванець, Броківку, Збараж. Влітку 1734 р. окремі гайдамацькі загопи діяли біля Львова і Кам'янець-Подільського. Повстання було придушене спільними зусиллями польських і царських військ. Верлан відступив у Молдавію. Дальша його доля невідома. Про дії Верлана див. також Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стр. 68—75, 95, 96, 111, 176.— Док. № 14.

5. Йдеться про маніфест начальника російських військ ландграфа Людовика Гессен-Гомбурзького від 1 липня 1734 р. до польської шляхти, що визнала владу Августинів. Ландграф повідомляв, що заборонив російським військам чинити кривди мешканцям краю і тому пропонував шляхті заарештовувати непокірних і доставляти для покарання. Якщо ж останні чинитимуть опір, Гессен-Гомбурзький дозволяв убивати їх.— Док. № 16.

6. Мається на увазі Литовський статут. В XVI ст. було видано три Литовських статуту (1529, 1566, 1588 рр.). Вони відбивали зростання політичного й економічного значення шляхти, яка намагалася розширити свої права. Головними джерелами Литовського статуту були «Руська правда» і звичаєве право. Статут включав норми державного, кримінального і цивільного права та судочинства. В ньому були сформульовані основні права, надані шляхті за так званими великокнязівськими привілеями. Третій Литовський статут, який остаточно закріпив права селян, діяв у Польщі до 1840 р.— Док. № 17.

7. Август III (1696—1763) — електор саксонський і король польський з 1733 р. Син Августа II. Трон здобув у результаті збройного втручання Росії і Саксонії як кандидат Станіслава Лещинського. Після смерті Августа II (1 лютого 1733 р.) в Польщі боролися три сили за здобуття королівського престолу для своїх кандидатів. Саксонська дипломатія запропонувала зберегти трон за сином Августа II, але зустріла

ні київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва з коронним гетьманом Йосипом Потоцьким та іншими про гайдамацькі напади 1745 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1261, арк. 2, 3; спр. 1262, арк. 1—3; спр. 1322, арк. 2).— Док. № 39.

18. Рудь—один з керівників гайдамацького руху в 30-х роках XVIII ст. Восени 1736 р. очолюваний ним гайдамацький загін брав участь у боротьбі за оволодіння Павлолоччю і Погребищем. У 1737 р. Рудь був заарештований на Запоріжжі і відправлений до Глухова в Генеральну військову канцелярію, де й помер (Див. Архів ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 305, 317—321, 359—360, 398—399, 408—411, 583—586).— Док. № 41.

19. Іванія—один з керівників гайдамацького руху у 30-х роках XVIII ст. Очолуваний ним загін брав участь у боротьбі за оволодіння Павлолоччю і Погребищем. Загинув 1737 р. під час оборони Переволочної від татар (Див. Архів ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 305, 317—321, 398—399, 408—411, 583—586).— Док. № 41.

20. Сейм замирення відбувся в 1736 р. Він затвердив перемогу Августа III (Див. прим. № 7). Цей сейм знаменував дальший занепад міжнародного впливу Польщі, зростання у країні впливу сусідніх держав, яким Август III завдячував корону.— Док. № 41.

21. Довбуш Олекса Васильович—керівник селянського руху у 30—40-х роках XVIII ст. на західноукраїнських землях. Народився на початку XVIII ст. в с. Печеніжині Коломийського повіту у сім'ї селянина-наймита. Перші згадки в документах про його антифеодальну боротьбу зустрічаються 1738 р., хоча діяти він почав, можливо, й раніше. В 1738—1739 рр. Олекса Довбуш активно діяв навколо Печенізького, а згодом і всього Яблунівського ключа. Спочатку він боровся спільно з братом, а з 1739 р. сам (його брат Іван подався на Бойківщину). В 1740 р. Олекса Довбуш здійснив напад на шляхетський двір у Косові. Під натиском військ у 1740—1741 рр. він відступив із рідних місць у Верховину і отаборився на Буковецькій полонині. Довбуш діяв не лише на Коломийщині, але й на Буковині та Закарпатті. Основним місцем перебування загону Олекси Довбуша в 1742—1743 рр. була гора Стіг—стрімка вершина віддаленого південного крила гірського пасма Чорногори. Звідси народні месники завдавали дошкуляних ударів шляхті і магнатам.

Загинув Олекса Довбуш 24 серпня 1745 р. у Космачі від руки зрадника Степана Дзвінчука (Див. док. № 43, 44; звіт галицького возного Середзінського від 28 серпня 1742 р., поданий галицькому гродському урядові, про стан богородчанського замку після нападу загону Олекси Довбуша.—ЦДІА УРСР у Львові, ф. 5, оп. 1, т. 250, стор. 1535—1587; матеріали зізнань у Станіславському міському суді вбивці Олекси Довбуша Степана Дзвінчука.—Львівська державна наукова бібліотека, відділ рукописів, ф. Осолінських, № 1351/II, стор. 222—224; зізнання побратима-опришка ватажка Василя Баярака.—Ю. Целевич. Опришки.—«Руська історична бібліотека», т. X. Львів, 1897, стор. 209—210, а також В. В. Грабовецький. Антифеодальна боротьба карпатського опришківства XVI—XIX ст. Львів, 1966, стор. 182—242).— Док. № 42.

22. Про дії гайдамаків і боротьбу з ними в 1747—1750 рр. див. витяг із донесень київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва (Архів МЗС СРСР, ф. Посольський приказ. Малоросійські справи, оп. 124/I, 1747—1750 рр., спр. 7, арк. 253—276).— Док. № 45.

23. Київський генерал-губернатор неодноразово звертався до намісника Києво-Печерської лаври з проханням розшукати і надіслати гайдамаків у Київську губернську канцелярію. Наприклад, у листі від 21 травня 1748 р. Михайло Леонтєв просив намісника Києво-Печерської лаври Іосипа Оранського розшукати і підсиленою вартою доставити в губернську канцелярію підданих лаври Степана Кучеренка, Якіма Шила, Панаса Бурлаку, Івана Бурлаку та інших, що брали участь у гайдамацькому нападі на м. Лоев (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. 1, спр. 92, арк. 4).— Док. № 47.

24. Аналогічні ордери київського генерал-губернатора про участь запорожців у гайдамацькому русі зберігаються у справах фонду Коша Запорізької Січі. Для прикладу назвемо рапорт кошового отамана Якіма Ігнатовича київському генерал-губернатору Михайлу Леонтєву від 25 листопада 1748 р. З нього випливає, що 5 листопада 1747 р. київський генерал-губернатор надіслав ордер Кошу Запорізької Січі з вимогою розшукати 40 запорожців, які брали участь у нападі на село Маньківку і слободу Камечу, «и содержать пд крепким караулом до указу» (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1260, арк. 167—168).— Док. № 48.

25. На другий день після одержання цієї промеморії, тобто 13 грудня 1748 р., Миргородська полкова канцелярія надіслала указ кременчуцькому сотникові Гаврилові про арешт і вирядження під вартою в Генеральний військовий суд Івана Стеценка. З інших документів відомо, що 18 січня згаданий Іван Стеценка був відправлений, а 3 лютого 1749 р. доставлений у Генеральний військовий суд (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 102, оп. 2, спр. 20, арк. 2, 4—6).— Док. № 49.

26. 31 травня 1749 р. Лубенська полкова канцелярія повторно порушила перед Генеральною військовою канцелярією питання про притягнення до відповідальності учасників нападу на хутір Олавський Роменської сотні (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 9509, арк. 4).— Док. № 50.

27. Згадана промеморія Київської губернської канцелярії знаходиться у цій же справі. В ній зазначається, що «в указе блаженне і вечнодостоинные памяти государыни императрицы Анны Иоанновны в прошлом 1735 году октября 25 дня во всенародный известие напечатано, что по состоявшемуся в прошлом же 1734 году мая 20 дня ное известие напечатано, что по состоявшемуся в прошлом же 1734 году мая 20 дня указу в подтверждение прежних указов опубликовано с таким найкрепчайшим запрещением, дабы нигде пороха делано и продавано не было, кроме что делается на казенных заводах у пороховых уговорщиков» (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 1, спр. 395, арк. 2). Відповіді Генеральної військової канцелярії на ці промеморії відшукати не вдалося. Можливо, Генеральна військова канцелярія на них і не відповідала.— Док. № 51.

28. В серпні 1749 р. Генеральна військова канцелярія прийняла рішення: у зв'язку з посиленням гайдамацького руху перенести ярмарки з Цибулева у фортецю Глинськ з посиленням гайдамацького руху оголосити про це купцям (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 1, спр. 402, Криловської сотні і оголосити про це купцям (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 1, спр. 402, арк. 3).— Док. № 52.

29. Додаткові відомості про розміри збитків, заподіяних польською шляхтою за порізьким козакам у 1733—1741, 1745—1750, 1754, 1756 рр. див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 5, арк. 83—91, 104, 147—159, 169—175), а також у фонді Київської губернської канцелярії (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1260, арк. 57—59).— Док. № 54.

30. 15 березня 1750 р. Колегія іноземних справ на підставі указу Сенату від 16 лютого 1750 р. надіслала київському генерал-губернаторові указ, яким зобов'язувала його «с Брацлавским воеводством комиссию пограничную иметь в польском местечке Торговице» (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1260, арк. 293). Із екстракту реляції секретаря польського посольства від 20 січня 1750 р., надісланої разом з указом, довідуємося, що спочатку передбачалося пограничний суд зібрати в Архакегороді, причому був ви-ділений і представник Росії (суддя Чечель), але польська сторона з цим не погодилася, мотивуючи тим, що це спірне місто, а такі суди завжди «в безспорном месте отправлялись», і запропонувала місцем роботи суду Торговицю. Росія з цією пропозицією погодилася. Однак і після цього пограничний суд не розпочав роботу, бо не з'явився представник польської сторони (Там же, арк. 287, 291, 294—296).— Док. № 55.

31. Свідчення гайдамаків Михайла Бойкова, Григорія Ткача, Кирила Торозенка і Власа Шаповала див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 10286, арк. 15—19).— Док. № 58.

32. Про розгром гайдамаками військового загону на чолі з капітаном Степаном Трубниковим під Цибулевым див. також рапорт генерала фон-Бісмарка Військовій колегії від 10 липня 1750 р. (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/I, арк. 119—123).— Док. № 59.

33. Мова йде про рапорти секунд-майора Семена Шипова прем'єр-майорові Василю Немцову від 20 і 24 червня 1750 р. В останньому з цих рапортів він просив прискорити надіслання додаткових військ і гармат, «[...] ибо по многим известиям заподлинно оказывается, что таковых гайдамак в здешних вокруг Цибулева местах до тысячи человек или и более собранием уже умножились и намерены де всемерно всю пятисотную команду выколоть и искоренить» (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/I, арк. 71). Дані про посилення гайдамацького руху за Дніпром і про вбивство гайдамаками порщика Єфанова див. також у витязі з журналу Колегії іноземних справ (Там же, арк. 76—83).— Док. № 60.

34. Про бій гайдамаків з військовою командою під Моренцевим лісом див. також донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва, надіслане Військовій колегії 8 серпня 1750 р. (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/I, арк. 172).— Док. № 67.

35. Рапорт командуючого російськими військами на Україні генерала фон-Бісмарка Військовій колегії про вирядження на вимогу київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва 200 солдат Козловського полку для боротьби з гайдамаками і вирядження після придшення гайдамацького руху негайно їх відпустити в полк див. у цій же справі (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/I, арк. 140—141).— Док. № 68.

36. Мова йде про повторний виступ військової команди на чолі з миргородським полковником Капністом проти гайдамаків. Перший похід відбувався між 8 і 18 червня 1750 р. Про це свідчать такі факти: 8 червня 1750 р. київський генерал-губернатор Михайло Леонтєв вимагав від Генеральної військової канцелярії, щоб для боротьби з гай-

49. Реєстр речей, захоплених гайдаками у білицького сотника Кота, див. ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 2094, арк. 9—10.— Док. № 88.

50. Свідчення гайдаки Івана Собільченка, учасника нападу на садибу білицького сотника Кота 20 травня 1751 р., в Білицькій сотенній канцелярії див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 1094, арк. 6, 12).— Док. № 88.

51. Свідчення гайдаки Федора Бойка, учасника нападу на садибу білицького сотника Кота 20 травня 1751 р., в Білицькій сотенній канцелярії див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 1094, арк. 2—4).— Док. № 88.

52. Напад на село Кальниболото гайдаками здійснили 9 червня 1751 р. (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 77). У справі про цей напад подано перелік речей і коней, взятих гайдаками (Там же, арк. 24—25). Про напад на Кальниболото свідчив також лист польських прикордонних комісарів Потоцького і Богдановича до Київської губернської канцелярії від 17 червня 1751 р. (Там же, арк. 17; ЦНБ АН УРСР, Відділ рукописів, II, 2644, арк. 7) і до Генеральної військової канцелярії від 25 липня 1751 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 1, спр. 582, арк. 11). 8 серпня 1751 р. Генеральна військова канцелярія надіслала промеморію до Київської губернської канцелярії, в якій порушила питання про необхідність розшуку гайдаків, що брали участь у нападі на Кальниболото (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1977, арк. 1).— Док. № 89.

53. «Ведомость сбежавшим с полкового Миргородского секвестра колодниках-гайдамаках, кто они именами и прозваниями и каких примет, учиненная 1751 году, июля 30 дня» див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1993, арк. 2—4, 7).— Док. № 91.

54. 12 серпня 1751 р. Київська губернська канцелярія наказала «[...] обретающемуся на Кременчуцком форпосте киевского гарнизона г. секунд-майору Федцову» розшукувати і вилловувати гайдаків. Спійманих забивати в ручні та ножні кайдани і відправляти в губернську канцелярію (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1993, арк. 8). Аналогічний указ надісланий і «обретающемуся на Васильковском форпосте киевского гарнизона г. секунд-майору Рибашову» (Там же); тут же знаходиться і список гайдаків, які втекли з Миргородського полкового острогу (Там же, арк. 2—4).— Док. № 91.

55. Про розгром гайдаками 22 серпня 1751 р. команди компанійського Павлівського полку на чолі з отаманом Шапкою біля Чорного Ташлика див. довідку Військової колегії про боротьбу з гайдаками (док. № 97, 104), рапорти командира компанійського Павлівського полку полкового осавула Михайла Саманаса Генеральній військовій канцелярії від 26 серпня, 9, 18, 19 жовтня 1751 р., ордер Кирила Розумовського кошовому отаманові від 4 листопада 1751 р. та ін. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 10737, арк. 59), донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва Військовій колегії від 17 вересня і 12 жовтня 1751 р. (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 43—45, 53—55), рішення Військової колегії від вересня 1751 р., яким Леонтьєву доручалося розслідувати причини слабких дій капітана Мезенцева, поручика Іконникова і секунд-майора Танєєва проти гайдаків і винних покарати (Там же, арк. 132—133), рішення Військової колегії від 11 листопада 1751 р. про посилення військових команд на форпостах Петровської дистанції (Там же, арк. 56—59). Зокрема, в донесенні київського генерал-губернатора від 17 вересня 1751 р. з приводу розгрому гайдаками команди компанійського Павлівського полку говориться: «И в ту же де ночь августа против 23 числа означенной компанейской козацкой команды, которые ездили за гайдаками восем человек козаков, прибыли к Калнеболотскому редуту, в том числе один гайдамаки розбили. Которых гайдамаков нагнали они на Черном Ташлыке расстоянием от Колнеболотского редута в восьмидесят верстах на раздохе (на відпочинку.— І. Б.) в буераке, где на них, гайдамаков, оная компанейская козацкая команда в чаянии малолюдства их, гайдамаков, нападение учинила, и оные де гайдамаки, сев на своих лошадях, поступали против той компанейской команды, так как против неприятеля, били и колали и разбили всю команду [...]. И в то же время прибыли еще из разбитой гайдамаками компанейской команды козаков три человека и объявили ему, поручику, что по разбитии команды все гайдамаки уезжали того ж часу к Сечи, в степь за Ташлык. И много де переранили казаков и отбили лошадей, и ружья, и платья, а протчих де козаков были нещадно плетьми, а паче всех били солдата и атамана, приговаривая, чтоб в погоню за ними не ездили, а солдату приговаривали, почто де он о их переходе репортовал своего командира [...]. А хотя де регулярные команды за теми гайдамаками в погоню не в ближнем расстоянии и ездили, но токмо нигде их за далным расстоянием догнать не могли, понеже де оные гайдамаки весьма добрых лошадей при себе имеют, при каждом человеке по две [...]» (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 43—45).— Док. № 92.

56. Аналогічні екстракти із свідчень гайдаків перед комісарами Брацлавського воеводства див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 281, арк. 71—76, 83—89).— Док. № 93.

57. Аналогічні реєстри претензій польських комісарів Брацлавського воеводства до запорізьких козаків, учасників гайдамацького руху, див. ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 281, арк. 10, 91—93.— Док. № 94.

58. Додаткові відомості гайдаків Андрія Лоханки, Григорія Гуденка, Романа Колодки і Яреми Носа див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 502, арк. 113—137). Ще раніше, 20 жовтня 1751 р., Генеральний військовий суд висловив свою думку щодо покарання гайдаків — запорізьких козаків Федора Шевченка, Тимофія Єфименка, Кузьми Колісниченка, Дем'яна Чирви, Максима Щербиня і Павла Шевця, які також узяли участь у нападі на шляхтича в Радомишлі (Там же, арк. 61—64). Із екстракту з справи Київської губернської канцелярії дізнаємося ще про п'ятьох гайдаків із запорожців — Степана Кабака, Петра Гайдая (він же Тесля), Кіндрата Гірченка (він же Чорний), Семена Дьогтяренка (він же Бутович) та Олексія Олійниченка. Пропозиції Генерального військового суду щодо покарання цих та інших гайдаків див. на арк. 58, 138—144 та ін.— Док. № 95.

59. Через день, 4 листопада 1751 р., капітан Мезенцев подав рапорт секунд-майорові Танєєву з уточненими результатами втрат, яких йому завдали гайдаки, і доданням іменного списку загиблих і поранених (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 382/4, арк. 106). В інших документах з тими чи іншими варіаціями повторюються дані документа, що публікується (Див. рапорти поручика Болдина майорові Танєєву від 31 жовтня 1751 р., генерал-майора Лукина Військової колегії від 28 листопада і київському генерал-губернаторові від 31 грудня 1751 р., донесення київського генерал-губернатора Військової колегії від 8 і 26 листопада 1751 р. (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 90, 91, 105, 107, 115—116; ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 2114, арк. 20—23).

Військова колегія в своїх указах, говориться в промеморії Колегії іноземних справ від 31 грудня 1751 р., звеліла «[...] для скорейшого тех гайдамаков искоренения в Заднепрские места, в команду помянутого генерала Леонтьева, командировать из полковых драгун 500 человек с офицеры, а сверх того, в потребном случае и от ландмилицких полков вспоможение чинить, и какое при том от Военной коллегии наставление даном требовано от Коллегии иностранных дел, чтоб в Заднепрские ж места командировать малороссийских козаков тысячу человек и поручить их в ведомство генералу ж Леонтьеву, а ему распределить оных по драгунским командам по своему усмотрению, которым б возможно было гайдамаков вовсе искоренить. А чтоб и в Запорожской Сечи во искоренении их надлежащим образом поступлено и прилежное смотрение было, от малороссийского гетмана кошовому атаману накрепчайше подтвердить». Цей захід Військової колегії Колегія іноземних справ схвалила і, з свого боку, висловила побажання, щоб під час відсутності Леонтьєва регулярні війська і команди з компанійських полків підпорядковувалися окремому командирі з бригадирів або полковників, додавши «[...] а сношение с полскими комисары и иными томашними начальники не до гетьмана, но до генерала Леонтьева, яко пограничного от того краю главного командира, принадлежит, которой о таковых пограничных делах от Коллегии иностранных дел достаточно наставлен, и вновь ему о сем по требованию Военной коллегии подтвердится, и когда б воры сыскивались и о пограбленном ими лутче б известно было» (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 147—150).— Док. № 96.

60. Мова йде про лист Кирила Розумовського до Єлизавети Петрівни, в якому описуються заходи, яких він вжив для боротьби з гайдаками. Гетьман зазначав, що «[...] к малороссийским полковникам строгими ордерами накрепчайше подтверждено, ко искоренению гайдамаков и их сообщников всевозможные способы употребить по силе прежних мнгоих о том им данных наставлением, паче же к пресечению того шатающихся где-либо в тех полках безпашпортных и несведомых людей, не давая им нигде никакой пристани, зараз иметь и куда надлежит, на уряды представлять и протчие все способы полезные к тому изыскивать, употреблять [...]».

І прошедшего сентября от 21 предложено ему, кошовому, посылать команды в потребные места для чинения поисков над собирающимися и бродящими гайдамацкими партиями. Ныне же им все то накрепчайше ж подтверждено [...]. Далі перераховуються конкретні пропозиції, які він, гетьман, дав кошовому отаманові щодо організації боротьби з гайдамацьким рухом (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 84—87).— Док. 100.

61. Копію листа полкового інгулецького осавула Семена Міховича і писаря Василя Тарана див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 1048, арк. 4—5).— Док. № 104.

62. Детальніше про обставини нападу гайдамаків на Ковтуненків хутір див. в екстракті, складеному в Полтавському полковому суді (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 1117, арк. 3—10).— Док. № 105.

63. 3 травня 1751 р., на другий день після одержання цього донесення, Кирило Розумовський надіслав ордер Стародубській полковій канцелярії, яким зобов'язав її вирядити «для пошуку и поимки тех разбойников» команду з надійними командирами (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 549, арк. 4—5).— Док. № 106.

64. Київська губернська канцелярія неодноразово зверталася до настоятеля Києво-Печерської лаври з аналогічними листами, в яких просила розшукати, затримати і доставити в канцелярію підозрілих. Адміністрація лаври, з свого боку, докладала зусиль щодо розшуку гайдамаків і безпашпортних. З цією метою вона розсилала ордери городничим, управителям лаврськими маєтностями. Так, 23 червня 1752 р. у відповідь на лист намісник Києво-Печерської лаври під вартою відрядив до Київської губернської канцелярії запорожця Корнія, який був послушником монастиря, але потім відлучився з рушницею, одержаною від послушника Федька Козелецького, а згодом повернувся в монастир із простреленою рукою (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні — I, спр. 92, арк. 1а — 3, 5—8).— Док. № 111.

65. Кирило Розумовський у своєму ордері схвалив заходи полтавського полковника Андрія Горленка щодо розшуку гайдамаків і наказав затриманих гайдамаків під посиленою вартою надсилати до Генеральної військової колегії. Такого ж змісту ордер був надісланий гадяцькому полковникові (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 739, арк. 4—5).— Док. № 113.

66. Свідчення гайдамаки Леся Безпалого (Соколенка), де наводяться додаткові дані про напад гайдамаків на чолі з Кирилом Усом на село Свидівка, див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 749, арк. 3, 6; ф. 59, спр. 2114, арк. 195). 11 серпня 1752 р. Кирило Розумовський розіслав ордер, в тому числі і запорізькому війську, яким зобов'язував розшукати інших учасників нападу на село Свидівка (Там же, арк. 4—5).— Док. № 114.

67. Про покарання запорізького полковника Рагуля за пропуск через його дистанцію гайдамаків див. також донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва Військовій колегії від 22 липня 1752 р. (ЦДІА УРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/5, арк. 100).— Док. № 115.

68. 17 жовтня 1752 р. намісник Києво-Печерської лаври наказав економу виявляти гайдамаків і доносити про місце їх перебування Київській губернській канцелярії (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні — I, спр. 92, арк. 11—16).— Док. № 116.

69. На цей лист намісник Києво-Печерської лаври відповів київському обер-комендантові 20 жовтня 1752 р. Він писав, що дано розпорядження «[...] о злодеях-гайдамаках, где оние прибежища имеют или где, в каковых-нибудь местах, по хуторах, поселках, шинковых домах и в обывательских и монастырских дворах и мельницах или в лесах и других тому подобных пристанищах критись будут и к кому-нибудь за харчами или другим чем днем или ночью приходит и являться станут, уведает, то тотчас без всякой робости и оплошности посланной с Киевской губернской канцелярии для поиску и поимки оных злодеев-гайдамаков регулярной команде объявляли б под опасением за утайку указанного штрафа и жестокого наказания» (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні — I, спр. 92, арк. 9—10). У цій же справі є документи про боротьбу з гайдамацьким рухом до 1757 р. (Там же, арк. 18—56).— Док. № 116.

70. Аналогічні рапорти про результати розшуку гайдамаків миргородський полковий обозний Федір Москов надіслав до Генеральної військової канцелярії 1, 3, 6, 20, 23 липня і 26 серпня 1753 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 11859, арк. 6—10, 13, 14).— Док. № 118.

71. Документи, що висвітлюють заходи, зв'язані з розшуком і покаранням гайдамаків, які брали участь у нападі на села Здешки і Змагайлівка, зібрані в двох справах (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 2313, що має діловодний заголовок «Дело о присланках, которые отосланы для отдачи на полскую сторону в Брацлавскую комиссию, а гайдамаки в Глухов»; ЦДІА у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 11954).— Док. № 119.

72. Свідчення гайдамаків Шульженка, Сибірського і Дирченка див. у ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 2313, арк. 2—7, 12—17).— Док. № 119.

73. Генеральний військовий суд 2 жовтня 1755 р. прийняв рішення: Якова Шульженка та Омелька Сибірського «за учиненные ими в польской области разбой и грабительства, учиня им нещадное публичное киями наказание, отослать на работу в Батурын на десять лет», зарахувавши їм у цей термін і час, який вони просиділи в острозі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 11954, арк. 46). Василь Дирченко 27 травня 1754 р. помер в острозі (Там же, арк. 38).— Док. № 120.

74. Донесення шляхтича Яна Загурського від 13 вересня 1853 р. див. у ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 2433, арк. 2.— Док. № 121.

75. Ордер київського обер-коменданта Івана Костюрина квартирмейстерові ландміліцького Рильського полку Єфим'єву, який був на Мостиському форпості, див. у ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 2433, арк. 6.— Док. № 121.

76. Лист київського обер-коменданта Івана Костюрина до архімандрита Києво-Богоявленського Братського монастиря див. у ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 2433, арк. 5.— Док. № 121.

77. Напад на хутір Степана Карпеки гайдамаки вчинили 17 листопада 1753 р. Причому в цьому нападі взяли участь і росіяни з сусідніх з Глуховим Севської і Путнвльської провінцій Корній Рубцов, Григорій Булгаков, Яків Китаєв, Федір Харитонов та ін.— всього 30 чоловік. Серед них були й послушники Севського Спаського монастиря. Слідча справа тяглася дуже довго. 30 грудня 1753 р. її розглядав Сенат. Він роз'яснив, що росіяни повинні судитися за російськими, а українці — за українськими законами (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 11721, арк. 2, 9—17, 61—64, 73—85, 190—193, 200—204, а також док. № 123). Чим закінчилася ця справа, встановити не вдалося. Свідчення Якова Котляренка, Івана Гребенка та Марушенка від 29 листопада 1753 р. див. у цій же справі, арк. 38—41.— Док. № 122.

78. 20 травня 1754 р. комендант фортеці св. Єлизавети Іван Глебов знову написав листа кошовому отаманові, в якому, нагадавши про арешт шести з одинадцяти гайдамаків, які йшли на Правобережну Україну, просив зобов'язати гардового полковника Михайла Довбню посилити боротьбу з гайдамаками (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 20, арк. 37). Водночас Глебов поскаржився за кошового отамана в Сенат, про що свідчить ордер Кирила Розумовського. На підставі скарги Глебова Військова колегія наказала гетьманові надіслати ордер кошовому, яким зобов'язати його, «[...] чтоб за козаками запорожскими крепкое смотрение имелось и они б от всяких своевольств унманы были, и без пашпортов бы никто не шатался, дабы через доброе смотрение не только в самом деле их злой промысел вовсе искоренен был, но и намерения их к каким шалостям вовсе пресечься могло». Цей наказ Кирило Розумовський виконав, надіславши 17 серпня 1754 р. кошовому отаманові ордер, яким підтвердив, щоб він пильно стежив за запорізькими козаками й утримував їх «от всяких своевольств» (Там же, арк. 99).— Док. № 124.

79. На цей лист коменданта фортеці св. Єлизавети Івана Глебова кошовий отаман відповів 16 жовтня 1754 р. Він писав, що в Гард відряджено двох депутатів Війська Запорізького, яким доручено усунути полковника Легу, передавши командування запорізькому старшині Федорові Іванову, і спільно з представником від Глебова провести розслідування (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 20, арк. 105).— Док. № 125.

80. Текст згаданого ордера архімандрита Києво-Печерської лаври економу див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні — I, спр. 92, арк. 44). Тут же знаходиться відповідь архімандрита Києво-Печерської лаври київському віце-губернаторові Івану Костюрину від 16 лютого 1755 р. (Там же, арк. 43).— Док. № 126.

81. 18 березня 1756 р. цей лист мазирського підсудді Яна Пшибори, а також лист від 1 березня 1756 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 1, спр. 1528, арк. 2—4) до секретаря російського посольства у Варшаві Ржичевського були надіслані Єлизаветі Петрівні, причому з застереженням, що він пообіцяв від імені цариці налагодити справу обміну втікачами. До листа від 1 березня 1756 р. був доданий список втікачів з сіл Водовичі і Свиридовичі до сіл Невлі і Ріпки, слободи Микишина та міст Чернігова і Києва. Саме через це копії згаданих документів були надіслані в Генеральну військову канцелярію (Там же, арк. 5—6).— Док. № 129.

82. На виконання цього ордера бригадира Василя Капніста Харківська полкова канцелярія на початку червня 1756 р. надіслала указ Люботинському, Огульцівському, Валківському і Перекопському сотенним правлінням, яким зобов'язала їх «[...] отпрать в причинные места, где ворама-гайдамакам проходы и пристанища имеют надежно, и велеть следовать по лесам, пасакам и по хуторам и в сыску и искоренении воров и разбойников прилагать удобвозможные способы и крайнее старание» (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 373, арк. 34).— Док. № 130.

83. У відповідності з цим ордером бригадира Василя Капніста Харківська полкова канцелярія після 16 червня розіслала указ Люботинському, Огульцівському, Валківському і Перекопському сотенним правлінням, яким зобов'язала посилити боротьбу з гайдамаками. В ньому, зокрема, говориться: «[...] Того ради накрепчайше вам, командирующим, подтверждается, дабы во всем вышеписанном в силе его высокородия ордера вы чинили непременно исполнению помянутым сотникам в поиске и поимке и искоренении воров и разбойников, по требованиям их чинили всякое вспоможение и по тому делу были им послушны. И ежели где вору-гайдамаки могли появиться или при-

смотрены, для поиска и поимки тотчас в ближние места следовали с огненным и студенным всяким ружьем, какой у кого есть, и как возможно старались, на оных напа- [да]ли и их искореняли» (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 373, арк. 39. 43).— Док. № 131.

84. Архімандрит Києво-Печерської лаври 3 липня 1756 р. повідомив київському віце-губернаторові Івану Костюрину про те, що він дав розпорядження економові і начальникові Свято-Троїцького Больницького монастиря щодо розшуку і затримання гайдамаків (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні — I, спр. 92, арк. 47). Тут же знаходяться рапорти про виконання цього розпорядження (док. № 48, 49).— Док. № 132.

85. Мова йде, напевне, про рапорти Харківської полкової канцелярії генерал-аншефу Петрові Салтикову, в яких повідомлялося про напади гайдамаків у ніч з 2 на 3 травня 1757 р. на Василя Собакаря в селі Баштів Ліс та Оврама Дорожку в селі Замський Кут, а також про напад у ніч з 4 на 5 травня 1757 р. на влову-крамарку Катерину в місті Валки (Філіал ЦДІА УРСР у м. Харкові, ф. 31, спр. 395, арк. 25, 27). Вони були складені на підставі рапортів валківського сотника Якова Бородаєвського, надісланих 3 і 6 травня 1757 р. (Там же, арк. 21). Однак Харківська полкова канцелярія не обмежилася тим, що повідомила про гайдамаків Салтикову. Вона також розіслала ордери сотенним канцеляріям Харківського полку (3. 6 і 12 травня 1757 р.), якими зобов'язувала останніх розшукувати і ловити гайдамаків (Там же, арк. 22—24, 49). 11 травня 1757 р. Яків Бородаєвський повідомляв Харківській полковій канцелярії, що близько 50 гайдамаків приходило в пасіку Харківського Колегіумського монастиря під назвою Гриців Кут, що знаходилась у дачах Валківського лісу. Вони «забрали скільки не было в той пасеки хлеба и меду и пошли неведома куда». Полкова канцелярія негайно наказала сотникам взяти достатню кількість кінних і піших озброєних людей і намагатися переловити гайдамаків (Там же, арк. 28, 30). 16 травня 1757 р. князь Костянтин Кантемир повідомляв Харківській полковій канцелярії, що мешканець Турівського байраку Тимофій Мельник бачив біля села Кантакузівка гайдамаків «[...] дванадцять человек с ружьями и з дротиками на ружьях, нагалища бурсуковие и в одного, которого называют атаман, при боку один пистолет, при рогах и натрусках, одежда на них — жупаны и шаровары доброго сукна, шапки запорожские. Токмо между ними один в свите и в кожаной шапки, ис которых де шесть человек у него, Мелника, и вчеряли. И между разговорами объявил он, Мелник, им, что де в Валках крамарку ограблено, на что оные разбойники и сказали: есть де ныне много нашей братии. По-йшовши от него, Мелника, брали хлеб, пшоно в валковских жителей Ивана Лисовика, в хуторе Евстафия Панасенка у плуга и пошли к Кирушиной пасике» (Там же, арк. 35).— Док. № 133.

86. 21 серпня 1757 р. архімандрит Києво-Печерської лаври повідомив київському генерал-губернаторові Івану Костюрину про те, що він дав розпорядження розшукувати гайдамаків і, як тільки вони будуть виявлені, відправити їх до губернської канцелярії (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні — I, спр. 92, арк. 56). На звороті цього документа міститься чернетка самого ордера архімандрита лаври.— Док. № 134.

87. Реєстр взятих гайдамаками речей див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 15193, арк. 3, 6). Одержавши скаргу, Генеральна військова канцелярія в січні 1758 р. розіслала ордер всім полковим канцеляріям, яким зобов'язала їх вжити заходів щодо розшуку гайдамаків (Там же, арк. 4, 5). Це, зокрема, підтверджують рапорти Київської, Чернігівської, Полтавської, Стародубської і Прилуцької полкових канцелярій про одержання ордеру і його виконання (Там же, арк. 8—12).— Док. № 137.

88. Це рішення Генерального військового суду про покарання гайдамаків Іллі Сторчака і Якова Зуба схвалила Генеральна військова канцелярія. В її рішенні детально викладається справа ув'язнених, наводяться додаткові відомості про їх діяльність (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 14990, арк. 9—12).— Док. № 139.

89. Наказ кошового отамана команді, що нараховувала 200 чоловік, про пошук і затримання гайдамаків був розісланий 27 квітня 1758 р., а командантові фортеці св. Єлизавети Федорові Юсту кошовий Григорій Федорович повідомив про це 29 квітня 1758 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 58, арк. 28).— Док. № 141.

90. Згаданий реєстр майна, взятого гайдамаками у хорунжого Гната Кучковського, див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 59, арк. 4).— Док. № 142.

91. Свідчення Івана Тромсіна див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 59, арк. 3).— Док. № 142.

92. Справа про компенсацію збитків, завданих Кучковському гайдамаками, тяглася довго і невідомо чим закінчилася. Про це свідчить, зокрема, ордер Петра Румянцева кошовому отаманові від 25 жовтня 1767 р., яким він зобов'язує кошового повернути Кучковському все, що було у нього захоплено гайдамаками в 1758 р. З приводу цього

« в справі листи Кучковського до кошового отамана за лютий — травень 1768 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 59, арк. 8—12).— Док. № 142.

93. Згідно з списком, про який мовиться в ордері Київської губернської канцелярії, з Новомиргородського шанцю 19 липня, 9 і 19 жовтня 1758 р. втекли 17 гайдамаків, причому 9 жовтня разом з ними втекли «караульні драгуни». Про їх розшук листування велося з кошовим отаманом Запорізької Січі ще й у 1759 р., але втікачів так і не знайшли (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 77, арк. 12 та ін.).— Док. № 144.

94. Харківська полкова канцелярія зміст цього повідомлення Нововодолазької вотчинної канцелярії виклала у своєму указі, надісланому сотникам, власникам, прикажчикам і отаманам, яким зобов'язувала їх вжити заходів щодо знищення гайдамаків. Зокрема, було наказано біля містечок і слободи Нові Водолаги Харківського полку від гайдамаків «иметь нанкрещайшую предосторожность», ловити їх і під посиленою вартою відправляти у полкову канцелярію. 29 травня 1759 р. валківський сотник Яків Бородаєвський рапортував Харківській полковій канцелярії про те, що у млин біля села Пісок Валківської сотні приходили гайдамаки. Полкова канцелярія наказала валківському і пересічанському сотникам розшукати цих гайдамаків (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 16, 80—81).— Док. № 145.

95. Указ Харківської полкової канцелярії сотенним канцеляріям, власникам і прикажчикам про боротьбу з гайдамаками див. у цій же справі (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 138).— Док. № 146.

96. Про бій гайдамаків з військовим загоном поблизу Кирасирського кінного заводу див. також рапорт валківського сотника Якова Бородаєвського, надісланий Харківській полковій канцелярії 30 травня 1759 р. (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 32—33).— Док. № 148.

97. На цю вимогу прапорщика Кирасирського полку заводського утримання Михайла Бирдліна Харківська полкова канцелярія відповіла в тому ж місяці (число не зазначене): «По требованию вашему, господин прапорщик, в нечинении сотником валковским Бородаевским с командою в поимки и искоренении появившихся у Мандричиной долины в болоте разбойников изследовано и с винным по указом учинено быть имеет. А ко охранению высокого интереса для происквания и искоренения оных разбойников всеудобными способами, как е. и. в. указы повелевают, командирован Харьковского полку командующий Угольчанскою сотнею подпрапорный Григорий Коваленко с пристойною командою» (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 118).— Док. № 149.

98. Аналогічний ордер про боротьбу з гайдамаками бригадир Дмитро Банческул надіслав Харківській полковій канцелярії і 11 червня 1759 р. (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 91).— Док. № 151.

99. Чернетка ордера Харківської полкової канцелярії валківському сотникові Якову Бородаєвському, про який мовиться в цьому ордері, знаходиться у цій же справі (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 90). В останньому ордері Харківська полкова канцелярія вимагала пояснень, чому він не надав допомоги прапорщикові Кирасирського полку заводського утримання Михайлові Бирдліну в битві з гайдамаками поблизу Кирасирського заводу (Див. док. № 149). Даний рапорт є відповіддю на висунуті проти Якова Бородаєвського обвинувачення.— Док. № 152.

100. Того ж дня бригадир Дмитро Банческул надіслав Харківській полковій канцелярії другий ордер, в якому повідомив, що в пасіку підданого Максима Крикуна, що в Дерев'янівському лісі, приходили 15 гайдамаків і вимагали харчів, «[...] которой де как их вином и харчевыми запаси удовольствовал и просил атамана, чтоб хотя уже пчел не требовали, то оной их отаман приказал бывшим с ним товарищам как пчел не требовать, так и никаких пакостей не делать». Відповідним сотням Сумського полку було наказано ловити цих гайдамаків. Якщо вони перейдуть на територію Харківського полку, полковій канцелярії поступати згідно з указами (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 27).— Док. № 157.

101. Рапорт Харківської полкової канцелярії бригадирові Дмитру Банческулу див. у цій же справі (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 141).— Док. № 157.

102. Реєстр взятого гайдамаками майна див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 77, арк. 34).— Док. № 158.

103. Див. також за різні роки протоколи допиту опришків та селян Федора Бидзана (Бидзона), Федора Палалейчука, Андрія Лавріна, Василя Мельника, Андрія Пилип'яка, Олексі Жолоба, Василя Вагіля та інших у Станіславському міському суді (так звані «Чорні книги». — Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Оссолінських, № 1351/II), Олексі Головчука, Тимофія Ткача, Григора (Гриня) Кривнюка та ін. (ЦДІА УРСР у Львові, ф. 5, оп. 1, спр. 270, арк. 1237 — 1256).— Док. № 160.

104. Іван Бойчук — керівник опришківського руху в 50-х роках XVIII ст. Народився у гірському селі Ясенів. Він ще в 40-х роках XVIII ст. підтримував зв'язки з опришками. Перший виступ під його керівництвом відноситься до 1755 р., коли загін Бойчука розправився з галицьким війтом Островським та добеславським орендарем. У 1756—1758 рр. Бойчук здійснював напади на шляхту в Косові, Коломиї і Долині. У 1759 р. він робив походи на Прикарпаття і Наддніпров'я. Навесні 1759 р. Бойчук був в околицях Ясенова, звідки відступив на Чорногорю. Наприкінці червня — початку липня Бойчук здійснив похід на Болехів. В ніч з 5 на 6 липня він захопив це місто, але потім знову відступив у Карпати. Згодом один із його загонів зазнав поразки під Косовим і Соколівкою від галицького хорунжого Дідушицького.

Прагнучи зберегти сили, Іван Бойчук з найближчими товаришами пішов на Запоріжжя. В Запорізькій Січі він бере участь в організації загону, який вирушає на Правобережжя для допомоги гайдамакам. Про дальшу долю Івана Бойчука відомостей немає. — А. Podgaza, A. Rostworowski, Materiały do sytuacji na Ukrainie Przewodnej. — „Przegląd historyczny“, t. XLVII, 1956, стор. 153—154; В. Грабовецький й. Карпатське опришківство XVI—XIX ст. Львів, 1966, стор. 142—178. — Док. № 160

105. 20 червня 1760 р. кошовий отаман наказав самарському і кодацькому полковникам розшукати козаків, про яких мовиться у промеморії статського радника Фліверка, і повідомив про це останньому. Згодом були затримані Павло Похила, Панько Сапатий, Василь Немира, Мирон Ніс, Іван Замота, Костянтин Коваль, Ясько Чорний, Олексій Лебединець, обвинувачені у вбивстві ротмістра Кохана (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 81, арк. 4—6, 103—123). — Док. № 164.

106. Свідчення інших гайдамаків у Головній канцелярії Новосербського корпусу див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 3199, арк. 4—6). — Док. № 165.

107. Свідчення монаха Сильвестра про появу гайдамаків у Голосівській пуші див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 3438, арк. 42). Для розшуку цих гайдамаків Київська губернська канцелярія направила з детальною інструкцією сержанта Полтавського полку Федора Банкерова, який 6 липня 1760 р. рапортував про результати розшуку (Там же, арк. 43, 46, 47, 53). — Док. № 166.

108. 21 липня 1760 р. 9 гайдамаків були доставлені до Глухова в Генеральну військову канцелярію. За наказом Кирила Розумовського вони в той же день були разом із зізнанням переслані до Генерального військового суду для розслідування і покарання (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 2974, арк. 3, 4). — Док. № 167.

109. Рішення про виділення охорони від гайдамаків для Києво-Йорданського дівочого монастиря Київська губернська канцелярія прийняла 30 червня 1760 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 3438, арк. 39). — Док. № 168.

110. Витяги з слідчих справ гайдамаків, спійманих у Новосербії, де зазначене ім'я кожного з них, в яких нападах брав участь і до якого покарання засуджений, див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 3439, арк. 8—11). — Док. № 170.

111. У справі знаходяться реєстри запорожців, які на чолі з отаманом Косинкою брали участь у гайдамацьких нападах на місто Смілу в 1759 і 1760 рр. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 105, арк. 43, 62, 63, 70, 74, 82—84, 92, 93), а також списки речей, взятих гайдамаками під час цих нападів, причому з зазначенням ціни (Там же, арк. 10—42). — Док. № 171.

112. Думку Генерального військового суду про покарання гайдамаків, учасників нападу на будинок намісника Симеона у Новій Сербії, див. ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 3316, арк. 3—8. — Док. № 175.

113. Розглянувши це донесення Генеральної військової канцелярії і думку Генерального військового суду, Кирило Розумовський наказав з числа засуджених на заслання на Нерчинські заводи відібрати молодих, здорових, рослих і надіслати до його канцелярії для віддання на військову службу, а з рештою поступити згідно з рішенням Генерального військового суду (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 3316, арк. 3—9). — Док. № 175.

114. Свідчення Федора Свириденка див. у цій же справі (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 591, арк. 5 зв.—10). Між іншим, всі документи цієї справи стосуються нападу гайдамаків на будинок Шидловського. Вона має такий діловодний заголовок: «Производство в Харьковской полковой канцелярии по доношению майора Шидловского о нападении разбоем на дом его беглыми крепостными людьми». — Док. № 176.

115. На цей ордер київського генерал-губернатора кошовий отаман відповів, що для участі у проведенні слідства над затриманими запорізькими козаками виділені Василь Поціль та Самійло Недзеленський. Водночас кошовий отаман просив у майбутньому затриманих запорізьких козаків, що брали участь у гайдамацькому русі, надси-

лати для проведення слідства в Кіш Січі Запорізької (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 99, арк. 164, 164а). — Док. № 177.

116. Мова йде про донесення Києво-Межигірського монастиря від 13 квітня 1763 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 4162, арк. 2). — Док. № 179.

117. Харківська полкова канцелярія 3 квітня 1763 р. розіслала указ сотникам, поміщикам, прикажчикам і отаманам, в якому викладала зміст промеморії Охтирської полкової канцелярії і зобов'язала мати «от тех воров предосторожность и присматривания и о поимке их по указом» (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 553, арк. 77—78). Тут же знаходяться рапорти сотників Харківського полку про одержання указу і вжиті заходи щодо його виконання (Там же, арк. 80—84). — Док. № 181.

118. У рапортах від 15 і 22 березня 1764 р. князь Іван Багратіон повідомляв Київській губернській канцелярії, що в Гомель з вимогою видати росіян — втікачів, які живуть у слободі Дубровці, він відправив загін на чолі з ротмістром Жлистановим. На цю вимогу комісар відповів, що йому підпорядкована велика волость і тому він не знає, де мешкають ці люди (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 4247, арк. 21—22). Додаткові відомості з цього питання є в указі Київської губернської канцелярії від 13 лютого 1764 р. та інших документах (Там же, арк. 2—16). — Док. № 183.

119. Для розшуку гайдамаків, про яких йдеться в рапорті підпрапорщика Івана Щербини, Харківська полкова канцелярія направила підпрапорщика Шедокирського. 31 травня 1765 р. йому була дана спеціальна інструкція, в якій викладені настанови про те, як потрібно організувати розшук і захоплення гайдамаків. Водночас полкова канцелярія прийняла рішення «[...] о имени от предписанных появившихся бродяг крепкой и недремлемой предосторожности и о присматривании, сыске и поимке оных, и егда сысканы будут, о присылке в полковую канцелярию за крепким караулом, во все Харьковского полку сотни и владельческие места послать указы и сотен Харьковских первой и второй командующим и вышеписанным владельческим мест владельцам, прикащикам и отаманам учинить о том по сему е. н. в указу» (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 700, арк. 23, 24, 26). Як свідчать рапорти підпрапорщика Івана Шедокирського від 2, 5 і 13 червня, гайдамаків не вдалося розшукати (Там же, арк. 27—29, 43). — Док. № 185.

120. Див. також ордер бригадира Вілліма Бринка Харківській полковій канцелярії від 18 червня 1765 р. про виділення додаткових сил для розшуку гайдамаків, що з'явилися 16 червня біля млина на р. Мерепі, від 7 липня — про появу гайдамаків 27 червня у Коломацьких дачах (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 378, спр. 8, арк. 49, 50, 59) та інші документи цієї справи. — Док. № 187.

121. Це повідомлення генерал-майора Штофелна Слобідсько-Українська губернська канцелярія розглянула 5 травня 1766 р. і прийняла рішення розіслати указ в усі комісарства і провінціальні канцелярії про розшук і затримку гайдамаків, який тоді ж був розісланий на місця (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 84, арк. 8—9). — Док. № 188.

122. На підставі цієї пропозиції таємного радника Андрія Фліверка Бахмутська заводська соляна контора 21 серпня 1766 р. розіслала указ отаманам, яким підтвердила необхідність уживати заходів для розшуку і затримання гайдамаків (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 371, спр. 53, арк. 291, 292). — Док. № 194.

123. Про становище Польщі у 1767—1768 рр., боротьбу польського уряду, державних та приватних осіб проти гайдамацьких виступів та шляхетських конфедерацій див. окремі копії документів кінця XVIII — початку XIX ст. (Наукова бібліотека Академії наук у Львові, відділ рукописів, ф. Оссолінських, 1408/II, стор. 1—530). — Док. № 195.

124. Мелхіседек Значко-Яворський (1716—1809) — ігумен Мотронинського монастиря в 1753—1768 рр. З 1761 р. — правитель православної церкви і монастирів на Правобережній Україні, активно боровся проти засилля уніатської церкви. У 1768 р. обвинувачений у зв'язках з Максимом Залізнякам та підбурюванні селян до повстання проти польської шляхти. Незважаючи на те, що на суді була встановлена безпідставність цих обвинувачень, російський уряд під тиском польської шляхти усунув його з Мотронинського монастиря. Після 1768 р. Значко-Яворський — ігумен Переяславського (1769—1771), Київського Видубецького (1771—1781), Лубенського Мгарського (1781—1786) і Глухівського Петропавлівського (1786—1809) монастирів, а також Києво-Софійський кафедральний намісник (1771—1783). Помер Мелхіседек Значко-Яворський 2 червня 1809 р. і похований у Глухівському Петропавлівському монастирі (Архів ЮЗР, ч. 1, т. II, III). — Док. № 195.

125. Харко — жаботинський сотник, керівник гайдамацького руху в 1764—1765 рр. У 1764 р. він з 700 козаками виступив проти утисків православних. Його другий виступ відноситься до 1765 р. М. О. Максимович твердить, що Харко убитий 1766 р. в Жабо-

тині за наказом реґиментаря (М. А. Максимович, Собрание сочинений, т. I. К., 1876, стор. 595—597).— Док. № 195.

126. Барська конфедерація—військово-політичне об'єднання реакційних верств польських магнатів і шляхти, метою якого було збереження необмежених прав і привілеїв. Конфедерати виступили проти спроб польського короля С. Понятовського посилити свою владу, а також проти впливу російського царизму на політику Польщі. Створена Барська конфедерація 29 лютого 1768 р. на з'їзді польської шляхти у м. Барі. Її організаторами і керівниками були каменецький єпископ Адам Красинський, рожанський підкоморій Михайло Красинський, верецький староста Йосип Пуласький, магнати Іохим Потоцький, Йосип Сапега. Конфедерація охопила Велику і Малу Польщу і навіть Литву. Російські війська під керівництвом генерала Кречетникова і польські на чолі з коронним ловчим Браницьким витіснили конфедератів у Молдавію. Їх підтримала Туреччина, яка оголосила війну Росії, Франція, що надіслала гроші й війська (Дюмур'є), та Австрія, на території якої (м. Біла) засідала рада конфедератів з 37 воеводств. У 1770 р. рада конфедерації була перенесена у м. Пряшів, звідки вела дипломатичні переговори і керувала воєнними діями. У 1771 р. під Ланцкоронаю Олександр Суворов розгромив великі сили конфедератів. Спроба конфедератів у листопаді 1771 р. захопити короля теж не мала успіху. Найбільший опір конфедерати чинили у Ченстохові (до 18 серпня 1772 р.).— Док. № 197.

127. Залізняк Максим—запорізький козак, один з керівників народного повстання проти польсько-шляхетського гніту на Правобережній Україні 1768 р., відомого в історії під назвою Коліївщина. Народився на початку 40-х років XVIII ст. в селянській сім'ї. Після смерті батька пішов на Запоріжжя, був в Очакові, наймитовав. У 1767 р. перебрався на Правобережну Україну, біля Мотронинського монастиря зібрав кілька сот гайдамаків і в другій половині травня 1768 р. розпочав активні дії. Повстанці оволоділи Медведівкою, Жаботином, Смілою, Черкасами, Корсунем, Каневом, Богуславом, Кам'яним Бродом, Лисянкою і, нарешті, Уманню. Умань здобув 9—10 червня разом з Гонтою. На раді повстанців Залізняк був оголошений гетьманом. По-зрадницькому був захоплений Гур'євим і засуджений на заслання у Нерчинськ. По дорозі до Москви разом з товаришами біля Котельви втік, але потім був знову затриманий і відправлений в Нерчинськ. К. Г. Гуслистий допускає, що Максим Залізняк брав участь у селянській війні під керівництвом Омеляна Пугачова (Кость Гуслистий. Коліївщина. К., 1949, стор. 37).— Док. № 198.

128. Неживий Семен—один з керівників народного повстання проти польсько-шляхетського гніту на Правобережній Україні 1768 р. Він очолював загін повстанців, що діяв у районі Сміли, Канева, Крилова, Медведівки, Черкас. Неживий прагнув підтримувати зв'язки з командирами прикордонних царських військ (Див., наприклад, його листи до командира гусарського полку Федора Чорби від 21 і 30 червня 1768 р.—«Киевская старина», 1882, № 8, стор. 306—307, 312, 313). Цим скористався гусарський полковник Чорба. Він запросив Неживого до себе ніби для ведення переговорів і по-зрадницькому захопив його. Загін Неживого чинив опір царським військам, але був розбитий. Неживого заслали у Нерчинськ на каторжні роботи (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5525, арк. 2—10).— Док. № 201.

129. В червні 1768 р. загін гайдамаків, переслідуючи конфедератів, вторгся на турецьку територію і спалив прикордонне містечко Балту. Цей інцидент став приводом для оголошення Туреччиною війни Росії 6 жовтня 1768 р., яку турки назвали «війна польська». У своєму ультиматумі Туреччина зажадала виведення російських військ з Польщі, водночас скасування гарантій і прав для дисидентів. Туреччину на війну провокували французькі дипломати і конфедерати-вигнанці.— Док. № 202.

130. На цей лист генерал-майора Апраксина князь Микола Репнін відповів 30 червня (11 липня) 1768 р. У постскрипті він писав: «касательно до операций ваших, ссылаюсь на севоднишнее мое письмо, а касательно до запоросцов, забранных между бунтовщиками-мужиками, даю вашему сиятельству знать, чтоб их под караулом чрез генерал-майора Кречетникова в Киев отослали, допрося прежде подробно». Водночас він наказував зробити все, щоб піймати поручика Тройницького, допитати його і надіслати копію з свідчення (Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 931, арк. 41).— Док. № 205.

131. Див. свідчення Павла Тарана у Каргопільському карабінерному полку під Уманню (док. № 244).— Док. № 206.

132. Див. також свідчення Максима Залізняка у Київській губернській канцелярії 14 і 18 липня 1768 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5520, арк. 13), 7 і 25 серпня 1768 р. (Там же, арк. 10—12). У цій же справі знаходяться свідчення інших гайдамаків (Там же, арк. 6, 14, 16, 20, 65), списки захоплених під Уманню гайдамаків.

рапорт полковника Гур'єва київському генерал-губернаторові Воейкову (Там же, арк. 2—4; спр. 1516, арк. 2; спр. 5523, арк. 2) та ін.— Док. № 207.

133. Гонта Іван—один з керівників народного повстання 1768 р. проти польсько-шляхетського гніту на Правобережній Україні. Селянин з Розсішок, що належало польському магнату Потоцькому, він спочатку служив козаком надвірної міліції, а потім був призначений сотником. Користувався авторитетом і повагою серед козаків і тому шляхта намагалася підтримувати його. За службу Потоцький подарував Гонті два села—Орадівку і Розсішки. Незважаючи на це, останній разом з загonom, висланим уманським комендантом проти гайдамаків, перейшов на бік повстанців. 9—10 (20—21) червня 1768 р. гайдамаки штурмом оволоділи Уманню. Після цієї перемоги на раді повстанців Максим Залізняк був проголошений гетьманом, а Іван Гонта—полковником.

Тільки протягом трьох тижнів після взяття Умані повстанці могли вільно поряdkувати. Цей час вони використали для здійснення заходів щодо поширення руху: формували і розсилали озброєні загони на Брацлавщину, Поділля, Полісся. Гонта, як і Залізняк та інші повстанці, був по-зрадницькому захоплений Гур'євим. Він був переданий до рук польської шляхти і в селі Сербах (поблизу Могилева) підданий найлютішій карі (В. Антонович. Уманський сотник Іван Гонта.—«Киевская старина», 1882, № 10, стор. 250—276).— Док. № 207.

134. Швачка Микита—один з керівників гайдамацького руху, родом з Волині. Його загін діяв у районі Фастова та Білої Церкви; був розбитий Протас'євим біля с. Блощинці, а Швачка потрапив у полон і був переданий польським властям (Коденська книга судових справ.—«Український архів», т. 2. К., 1931, стор. 3, 9, 41, 266—269, 293, 304, 332, 333, 348, 349, 351, 386).— Док. № 209.

135. Журба Андрій—один з керівників гайдамацького руху, діяв спільно з Швачкою. Загін Журби нараховував до 300 чоловік. Розбитий Протас'євим біля с. Блощинці. Він разом з товаришами вчинив команді карабінерів відчайдушний опір і загинув під час бою (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 227, арк. 115).— Док. № 209.

136. Додаткове зізнання Дем'яна Чернявченко зробив у Київській губернській канцелярії 20 серпня 1768 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5521, арк. 4). Свідчення інших 72 гайдамаків див. у цій же справі (Там же, арк. 5—93).— Док. № 209.

137. Аналогічний ордер з вимогою покарати козаків, які брали участь у гайдамацькому русі, і зокрема в нападі на Балту, 2 липня 1768 р. надіслав до Коша Запорізької Січі граф Румянцев (Архів Ленінградського відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 215, арк. 115). Ордер про заборону козакам відлучатися з своїх місць кошовий отаман видав 9 липня 1768 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 227, арк. 55, 56).— Док. № 213.

138. Мова йде про свідчення Семена Неживого 8 липня 1768 р. в Кременчуці (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5525, арк. 5—6).— Док. № 216.

139. Мова йде про «Регистр поиманным в Польше в разных местах запорожцам, а каких они приводов, також по именам и прозваниям значит ниже», до якого включено 39 чоловік (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5522, арк. 2). У цій же справі є їх зізнання в Київській губернській канцелярії (Там же, арк. 5—56).— Док. № 217.

140. «Список приведенных за конвоем, взятым под местечком Гуманем запорожских старшинах и козакам» див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5516, арк. 2; «Киевская старина», 1882, № 12, стор. 566). У згаданому списку є отаман Павло Таран і полковник Максим Залізняк.— Док. № 218.

141. Розглянувши рапорт плац-майора Василя Лбова, Київська губернська канцелярія наказала: «[...] вышеозначенным присланным Каргополского карабинерного полку от полковника Гурьева семидесяти одному (один помер у дорозі.—І. Б.) да от гайдамацких начальников двум, итого семдесят трем человекам арестантам, до воследования об них на оное учиненное отсюда представление резолюции производить кормовые деньги по две копейки на день каждого человека с приводу их в Киев, то есть сего июля с 8 числа, и на произвождение им тех кормовых денег выдать помянутому плац-майору Лбову пятьдесят рублей из имеющейся в Киевской губернской канцелярии определенной на заграничные расходы» (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5516, арк. 3). 8 серпня 1766 р. Лбов рапортував Київській губернській канцелярії, що 48 крб. 18 коп. з виданих на утримання гайдамаків уже витрачено. Київська губернська канцелярія прийняла рішення видати ще 50 крб. (Там же, арк. 6, 7).— Док. № 218.

142. Йдеться про лист генерал-майора Кречетникова, надісланий 29 червня (10 липня) 1768 р. до князя Репніна, в якому мовиться про захоплення гайдамаків під Уманню (док. № 208).— Док. № 219.

143. Очевидно, Репнін мав на увазі лист від 10 липня 1768 р. до генерал-майора

Кречетникова про посилення боротьби проти гайдамаків, зокрема проти запорожців — учасників нападу на Балту (док. № 220).— Док. № 219.

144. Мова йде про перехід у Молдавію учасників Барської конфедерації під тиском російських військ.— Док. № 219.

145. Про ставлення угорських властей до подій у Польщі див. також лист наджу-пана Ужанського жупного управління до королівського намісництва від 18 квітня 1768 р. (Закарпатський облдержархів, ф. 4, оп. 4, спр. 1562, арк. 3—4) та розпорядження королівського намісництва Ужанському жупному управлінню від 26 січня 1769 р. (Закарпатський облдержархів, ф. 674, оп. 13, спр. 1327, арк. 1—3, а також док. № 280).— Док. № 223.

146. Варшавський сейм зібрався у листопаді 1767 р. в оточенні російських військ. Репнін вимагав, щоб роль сейму звелася до обрання делегації. Остання мала виробити ухвали, які потім повинен був затвердити пленум. Така процедура мала унеможливити будь-яку дискусію на сеймі. Частина учасників сейму виступила проти цих вимог російського уряду. Тоді були заарештовані і вивезені до Калуги біскуп Сольтк і Залуський, гетьман Ржевуський і його син Северин. На знак протесту Андрій Замойський подав у відставку з посади канцлера. Пост канцлера зайняв підтримуваний Репніним Млодзейовський. Після цього сейм обрав 71 делегата з примасом Подольським на чолі і припинив свою роботу до лютого 1768 р. За 4 місяці делегації налагодили дисидентські справи. За католицькою церквою було залишено панівне становище, хоча дисидентська шляхта одержала політичні права. Правда, Кониський не був обраний до Сенату, не вимагалось віддання вакансій іновірцям і не встановлювалися права представництва дисидентів у сеймі. Найважливішим у роботі делегації було розроблення прав, які б гарантували непорушність устрою: 1. вільні вибори, 2. *liberum veto*, 3. право виходу з підпорядкування королеві, 4. виняткове право шляхти займати посади і володіти маєтностями, 5. підтвердження повної влади панів над селянами (*Historia Polski*, t. II, cz. I. Warszawa, 1958, стор. 61—62).— Док. № 226.

147. Мова йде про рескрипт Колегії іноземних справ київському генерал-губернаторові Федору Воейкову з викладом змісту зобов'язань, які повинна була брати польська шляхта, переходячи в межі Російської держави, втікаючи від гайдамаків (ЦДВІА СРСР, ф. 44, оп. 3, спр. 28, арк. 4—5).— Док. № 226.

148. Того ж дня граф Петро Румянцев надіслав реляцію аналогічного змісту в Колегію іноземних справ («Киевская старина», 1882, № 8, стор. 549—551).

Відомості про захоплення гайдамаків та їх керівників (Максима Залізняка, Семена Неживого, Микити Швачки) див. також у листі київського генерал-губернатора Федора Воейкова, надісланому кошовому отаманові Петру Калнишевському 16 липня 1768 р. В цьому листі мовиться й про те, що 1000 захоплених гайдамаків, уроженців Правобережної України, передано графу Браницькому (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 227, арк. 115). Про відправлення гайдамаків із загону Семена Неживого до другої Малоросійської колегії є відомості у донесенні Новоросійської губернської канцелярії від 17 липня 1768 р. (Там же, ф. 54, оп. 3, спр. 3064, арк. 1).— Док. № 227.

149. Ордер про те, щоб війська не підходили ближче 60—70 верст, а роз'їзди — 40 верст до турецького кордону генерал-майор Кречетников надіслав полковникові Озерову 20 липня 1768 р. Водночас він повідомив про це листом графові Апраксину (Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 103—104), а також надіслав рапорт Миколі Репніну з додаванням копій листів та ордерів. Разом з тим Кречетников запропонував через резидента Обрескова, щоб для задоволення вимоги Туреччини розташувати російські війська по лінії Умань — Монастирище — Линці — Вінниця — Летичів — Старий Костянтинів — Базалія, де розмістити полки: Московський карабінерний, Охтирський гусарський, козацький і три ескадрони Гірського гусарського полку (Там же, арк. 96—98). 21 липня Кречетников повідомив Репніну про те, що з Молдавії прибув другий кур'єр, через якого він передав молдавському князеві листа. В листі він розповів про боротьбу проти гайдамаків, в тому числі і проти тих, що брали участь у нападі на Балту (Там же, арк. 107). Копія цього листа теж була надіслана Репніну (док. № 239). На листи Кречетникова Репнін відповів 25 липня (5 серпня) 1768 р. (док. № 236).— Док. № 231.

150. Мова йде про маніфест Катерини II до населення Подільського, Київського і Волинського воеводств, виданий 9 липня 1768 р. (док. № 215).— Док. № 232.

151. Сяноцька конфедерація утворилася після того, як у червні 1768 р. були розсіяні основні сили конфедератів. Кармеліт Марк попав у полон і був вивезений до Києва.— Док. № 233.

152. Того ж дня Колегія іноземних справ згідно з указом Катерини II надіслала свій указ Київській губернській канцелярії, в якому підкреслено, що необхідно зразу ж після одержання указу провести суд над запорожцями — учасниками гайдамацького

руху, кваліфікуючи їх як бунтівників і розбійників. Засудженим до страти смертну кару замінити биттям канчуками, вирвати ніздрі і в кайданах відправити в Черчинськ на заслання. Водночас колегія застерігала: «Во время следствия и суда стараться выве-дать прямое начало заговора пойманных в Польше запорожцов, а особливо кто из них договорщик был, сам или же все от других наущены были? С ведома ли кошевого отамана и войскового старшины отлучились они в Польшу? С каким намерением сделали нападение на слободу Балту и что, кем, где учинено? Наблюдая только, чтоб за сим время нужно казни для успокоения внешних соседей потеряно не было» (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5590, арк. 2—3). Остаточне рішення про покарання гайдамаків Київська губернська канцелярія прийняла 25—27 липня 1768 р. Тоді ж вона розглянула укази Колегії іноземних справ і рескрипт Катерини II (Там же, спр. 5526, арк. 37—78).— Док. № 234.

153. 29 липня 1768 р. київський генерал-губернатор Федір Воейков надіслав рапорт про збройні сутички військових частин з гайдамаками і захоплення та ув'язнення 137 гайдамаків полковником Протасовим під Богуславом, 39 — генерал-майором Подгоричани, «между коими и один киево-подольский дячок, кон все под крепким содержанием караулом». За рапортом Чорби рештки гайдамацьких загонів, що перебували в Польщі, поблизу кордонів Новоросійської губернії, «посланным для поимки и истребления командам сдать не хотят [...], сопротивляются, ибо с наехавшее на них командою 14 сего немалое имели сражение, на котором 38 человек побито» (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 816, арк. 36).— Док. № 241.

154. Це другий протокол допиту Семена Неживого. Перший раз його допитували 8 липня 1768 р. (Див. прим. № 138). Протокол допиту складений кременчуцьким обер-комендантом бригадиром Чортковим (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5525, арк. 5—6).— Док. № 243.

155. Йдеться про свідоцтво, видане жителями містечка Мошни 15 червня 1768 р. (док. № 201), і свідоцтво, видане жителями міста Канева 12 липня 1768 р. (док. № 224).— Док. № 243.

156. Див. прим. 129.— Док. № 244.

157. Кречетников був усунутий від командування російськими військами в Польщі за наполяганням Репніна. Мотиви — невміння керувати військами і користоловність. Репнін навіть послав у Петербург полковника Кара, якому доручив розповісти про поведінку Кречетникова і просити відкликати його. Вимога Репніна була задоволена: Кречетникова відкликали, а на його місце призначили генерал-майора Прозоровського. З цього приводу 19 липня 1768 р. Катерина II писала Румянцеву: «Общий вопль от злых и добрых по всей Польше противу недозволенного и всю славу военной службы развращающего, как и делам весьма вредного поведения нашего ген.-майора Кречетникова, вынуждает из нас такие меры, которые во всяком другом случае были б претельны нашей природной склонности и статским правилам. Сей генерал, по-видимому, вышел совсем из пределов должности и уважения к славе нашего оружия и ослепясь мерзким и презрительным корыстолюбием, производит, как сказывают, такие себе нажиточные грабежи на тамошней земле, что уже многие обозы с пограбленными оттуда выслал. Мы за нужное нашли отозвать его от команды» (Цит. за С. М. Соловьевым. История России с древних времен, т. 27. М., 1965, стор. 238).— Док. № 245.

158. Напевне, мова йде про лист Миколи Репніна до російського резидента у Туреччині Олексія Обрескова від 23 липня 1768 р. (док. № 232). Ці ж питання Репнін порушує і в листі до Обрескова від 21 серпня 1768 р. (Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 145—158).— Док. № 245.

159. Мова йде про переяславського єпископа Гервасія (1757—1768).— Док. № 245.

160. Документи свідчать, що свій намір київський генерал-губернатор Федір Воейков здійснив. Він розділив засуджених на чотири групи, з яких першу (70 чоловік, в тому числі Максим Залізник, Павло Таран, Влас Раєвський, Давид Вербенко) відправив для покарання 12 вересня, другу (49 чоловік, в тому числі Семен Неживий, Василь Шульга, Тихін Плохий, Павло Яцкович) — 16 вересня, третю (68 чоловік, в тому числі Остап Лепеха, Лук'ян Тараня) — 18 вересня і четверту (24 чоловіки, в тому числі Микита Швачка, Семен Донець, Микита Данильченко) — 24 вересня. Остання група була відправлена у Васильків (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5526, арк. 215—237). За іншими даними цієї ж справи, у Василькові було покарано 28 чоловік. У справі також знаходяться списки гайдамаків по групах з вказівкою, за що засуджений кожний з них, хто і скільки чоловік конвоювало групу. В інструкції київського генерал-губернатора від 15 вересня 1768 р. визначено місце покарання й інших груп гайдамаків: «Из тех разбойников партиям учинить определенное наказание при границе в Новороссийской губернии, а именно: одной партии при Орловском форпосте у берега реки Буга против

ханской слободы Голты, другой — при Глинском шанце против Мотроненского лесу, в коем первоначальное зборище и гнездо сих злодеев было, третьей — при Богородицкой крепости у реки Самары, по которой запорожские селенни слободами заведены, из которых одна партия за конвоем Украинского корпуса Козловского пелюгного полку с поручиком Жорокиным сего сентября 12 дня из Киева уже и отправлена, а достальныя две партии вслед за оною отправлены быть имеют, а для бытия при произведении тем разбойникам наказания определить к первой партии при Орловском форпосте Желтого гусарского полку подполковника Хорвата, к другой партии при Глинском форпосте того ж Желтого гусарского полку полковника Чорбу, к третьей — при Богородицкой крепости Днепровского пикинерного полку полковника Адабаша» (Там же, арк. 135, 136). — Док. № 246.

161. З приводу цієї збройної сутички між сотником другої полкової сотні Лубенського полку Михайлом Скаржинським та гайдамаками біля слободи Капустина другій Малоросійській колегії доповів полковник першого компанійського полку Кодинець. Розглянувши цей рапорт, 8 жовтня 1768 р. колегія констатувала, що «[...] ограблено в оних (козаків.— І. Б.) не токмо воинские орудия, припасы, лошади, седла, но одеяние и в некоторых имевшиеся в них денги, с чего признаем, что оные козаки отправления для искоренения гайдамак при нападении оными на их поступали слабо и не токмо в переловлении старание и сопротивление и защищение себе не чинили, и крайнему принуждению допустили себе до последнего [...]. Колегія вирішила надіслати полковникові Кодицькому указ з вимогою докладно повідомити про обставини, за яких був обеззброєний козацький загін (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 54, оп. 3, спр. 3014, арк. 5). — Док. № 249.

162. 26 вересня 1768 р. кошовий отаман надіслав бугогардовому полковникові Мусію Головку ордер, яким зобов'язав його притягнути до відповідальності всіх козаків, що відмовилися брати участь у переслідуванні гайдамаків, очолюваних ватажком Макаром (ЦДІА УРСР, ф. 229, спр. 228, арк. 9—10). — Док. № 252.

163. Див. док. № 148. — Док. № 253.

164. Йдеться про загострення відносин між Росією і Туреччиною. 25 вересня 1768 р. був заарештований російський резидент у Константинополі Олексій Обресков. Це означало, що Туреччина фактично оголосила війну Росії, яка продовжувалася до літа 1774 р. В жовтні кримські татари вторглися на Україну. В 1769 р. російські війська взяли Хотин і Ясси. Влітку 1770 р. при допомозі запорізьких козаків російські війська розбили турків біля річок Ларги і Кагулу. В Чесменській бухті зазнав поразки і турецький флот. За Кючук-Кайнарджійським договором 10 (21) липня 1774 р. Росія дістала вихід до Чорного моря між гирлами Дніпра і Південного Бугу. — Док. № 254.

165. Листування з приводу ордеру Євдокима Щербиніна і вжиття заходів щодо зміцнення укріплень на випадок наступу Туреччини див. у цій же справі (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 514, арк. 6—14, 17—99). Це здебільшого ордери, рапорти про ремонт фортець, забезпечення зброєю і боеприпасами та інші заходи, зв'язані з посиленням оборони на випадок наступу кримських татар. — Док. № 254.

166. Заходи, розроблені Слобідсько-Українською губернською канцелярією для зміцнення охорони та організації боротьби проти гайдамаків, див. у цій же справі (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 479, арк. 2, 5, 6), а також у листі Євдокима Щербиніна до в. о. воеводи Охтирської провінції (Там же, спр. 515, арк. 115—118). — Док. № 257.

167. Про новий спалах гайдамацького руху, крім документів, що публікуються (№ 260—263, 265), див. також лист Миколи Репніна до Микити Паніна від 20 (31) грудня 1768 р. (Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 940, арк. 180, 181), два листи капітана Станкевича до генерала Ісакова (Там же, арк. 195, 196, 202—205) і 5 листів Сави Гаркуші та Григорія Булацеля до Станкевича (Там же, арк. 197—200, 205—207). — Док. № 259.

168. 23 грудня 1768 р. Київська губернська канцелярія наказала київському магістратові, поліцейській конторі і пограничним постамам розшукувати гайдамаків, які втекли з-під варті (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5519, арк. 1). — Док. № 265.

169. Інші документи про повстання сіроми Запорізької Січі в грудні 1768 р. див. у публікації В. Грекова. Бунт сіроми 1768 р. — «Записки историко-филологического відділу ВУАН», т. XI, К., 1927, стор. 226—232. — Док. № 268.

170. Мова йде про використання запорізьких козаків у війні проти Туреччини в 1768—1774 рр. — Док. № 276.

171. На другий день це зізнання Василя Чернятенка капітан Плетньов відправив з Василькова до Київської губернської канцелярії. Затримав Чернятенка Ніжинського полку сотенний осавул Коц, який після одержання донесення від васильківського управителя ієромонаха «был послан и, нашед их в той роше, к склонению уговаривал, но оные, противным образом поступа, из ружья стреляли, напротив чего и означенный осавул,

видя противность, приказал козакам стрелять». Чернятенко був поранений і тому вдалося його піймати (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5819, арк. 1). — Док. № 277.

172. 14 жовтня 1769 р. Київська духовна консисторія надіслала Київській губернській канцелярії промеморію, в якій йшлося про зв'язки з гайдамаками ігумена Виноградського монастиря Гавриїла. Разом з промеморією був відправлений у губернську канцелярію і сам ігумен «[...] для надлежащего по указам рассмотрення [...] и сею же промеморією требовать, что по тому воспоследует, духовную консисторию благоволено б от Киевской губернской канцелярии уведомить, чтоб, получа такое уведомление, учинить в духовной консистории по доносам на оного ж игумена о делах и до духовного суда касающихся надлежащее рассмотрение» (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5822, арк. 1—4). — Док. № 278.

173. Йдеться про ордер київського генерал-губернатора Федора Воейкова від 1 травня 1769 р. Згідно з цим ордером 190 чоловік відправляли трьома партіями: перша — 70 чоловік, друга — 60, третя — 60 (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5820, арк. 1). На арк. 7—10, 13—15, 25—34 цієї справи див. списки відправлених гайдамаків. — Док. № 279.

174. Список втікачів див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5820, арк. 64). — Док. № 281.

175. Донесення Київського магістрату датоване 10 червня 1770 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 6159, арк. 1). Крім цього, в справі є свідчення Довгошиенка, які він давав у Київській губернській канцелярії 30 червня і 15 липня 1768 р. (Там же, арк. 19, 33). — Док. № 285.

176. За наказом Київської губернської канцелярії від 22 червня Іван Скрипченко був заарештований 25 червня 1770 р., а його три брати, яких теж було наказано заарештувати, на той час були у від'їзді (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 6159, арк. 12, 13). Згодом був заарештований і Конон Скрипченко. Зізнання Івана та Конона Скрипченків див. у цій же справі (Там же, арк. 14—18). — Док. № 285.

177. В липні 1770 р. Чугуївська воеводська канцелярія повідомила про одержання 23 червня указу Слобідсько-Української губернської канцелярії, що публікується, і про вжиті нею заходи щодо розшуку і затримання гайдамаків, які брали участь у нападі на будинок полковниці Бедрягиної та на хутір полковника Куликовського (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 370, спр. 199, арк. 176, 177). У цій же справі знаходиться і «Реєстр какіе именно гайдамаками вещи забрати и по какой цене» (Там же, арк. 160), «Регистер ограбленным подполковника Бедряги розбойниками вещами» (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 54, оп. 3, спр. 5410, арк. 1а). 7 липня 1770 р. донесення Ізіумського гусарського полку підполковника Якіма Бедряги розглянула друга Малоросійська колегія і прийняла рішення розіслати укази в усі полки про розшук гайдамаків. У справі знаходяться також рапорти з місць про одержання цього указу (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 54, оп. 3, спр. 5410, арк. 2—13). — Док. № 286.

178. Розглянувши промеморію Гадяцької полкової канцелярії, Слобідсько-Українська губернська канцелярія 15 листопада 1770 р. прийняла рішення: «[...] присматривани и сыске и поимке показанных разбойников с разграбленными ими Гадяцкого полку в слободе Березовой Луки из дому секунд-маера Качановского денгами и пожитками ведомства здешней губернии в провинциальные канцелярии и Харьковского уезда в комисарства послать указы» (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 665, арк. 88). — Док. № 293.

179. Рапорти інших провінціальних канцелярій Слобідсько-Українській губернській канцелярії про напади гайдамаків на хутори і пасіки та про заходи, що вживались проти них, див. у цій же справі (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 812, арк. 14—21, 26). — Док. № 294.

180. Розглянувши промеморію графа Остермана, Слобідсько-Українська губернська канцелярія 11 травня 1771 р. прийняла рішення надіслати в провінціальні канцелярії і Харківського повіту комисарства указ, у якому вказати, куди належить звертатися за військовою допомогою на випадок появи гайдамаків. До розшуку гайдамаків залучати і жителів на підставі попередніх настанов (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 817, арк. 11—12). — Док. № 295.

181. Це донесення Полтавської полкової канцелярії Слобідсько-Українська губернська канцелярія розглянула 23 червня 1771 р. і прийняла таке рішення: «[...] о присматривании, сыске и поимке не являясь где оказавшись в Полтавском полку разбойники ведомства здешней губернии в провинциальные канцелярии и Харьковского уезда в комисарства послать указы, велеть в поиске и искоренении оных поступать по неоднократно посланным от губернской канцелярии с наставлениями указом, без упущения и о том за известие и в полковую Полтавскую канцелярию послать указ» (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 817, арк. 92). — Док. № 299.

182. На рапорт мереш'янського комісара Якіма Лівницького генерал-майор Євдоким Щербинін 14 червня 1771 р. відповів: «На рапорт ваш о появившихся разбойниках в резолюцию предлагаю: для поиска оных разбойников от губернской канцелярии отправлен находящейся здесь Харьковского гусарского полку прапорщик Ковалевский с командою, с которым изволите возметь сношение и о искоренении их обще с ним, Ковалевским, избирать всеудобнейшие способы» (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 989, арк. 56). Вказівки щодо дій прапорщика Ковалевського див. в ухвалі Слобідсько-Української губернської канцелярії від 15 червня 1771 р. (Т а м ж е, спр. 812, арк. 47).— Док. № 302.

183. Відомості про результати розшуку гайдамаків у Староводолазьких дачах і Боровенських лісах див. у рапортах прапорщика Максима Ковалевського від 29 червня, 4, 11 липня (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 817, арк. 130, 138, 139, 146, 147, 152), рапорті валківського комісара Якова Білозерова від 25 червня (Т а м ж е, арк. 133), рапорті мереш'янського комісара Лівницького від 1, 2, 3, 7 і 9 липня (Т а м ж е, арк. 134, 137, 144, 145, 149), а також в рішеннях Слобідсько-Української губернської канцелярії від 4 і 26 липня (Т а м ж е, арк. 136, 153) тощо. Причому 26 липня 1771 р. Слобідсько-Українська губернська канцелярія розглядала указ з 6 департаменту Сенату від 14 липня, яким «велено в поимке появившихся в Изюмском и Харьковском уездах гайдамаков употребить старание, как наискорее оных истребить, дабы они более своего злодейства в действо произвеств не могли». Губернська канцелярія прийняла рішення розіслати нові укази про боротьбу з гайдамаками в провінціальні канцелярії і Харківського повіту комісарські правління. Незважаючи на всі ці заходи, гайдамаків, яких підтримувало населення, спіймати не вдалося.— Док. № 305.

184. Інші документи справи, що має назву «Дело о разбойнике Иване Сухом, он же и Козаренко, бежавшем ис-под караула Слободской губернской канцелярии»,— це листування з приводу захоплення Івана Сухого у Валківському комісарстві і його втечі з острогу (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 807). У цій же справі знаходиться зізнання Івана Сухого 4 липня у Валківському комісарському правлінні (Т а м ж е, арк. 2, 3).— Док. № 307.

185. Слобідсько-Українська губернська канцелярія, розглянувши 27 липня 1771 р. рапорт зміївського начальника Павла Дьякова від 23 липня і рапорт мереш'янського комісара Якіма Лівницького від 26 липня (док. № 310), вирішила послати указ прапорщику Куликовському: «[...] велеть с получения указа того ж дни, взяв прежнее число гусарской команды, следовать полковника Куликовского слободе Рокитной [...] чинит поиск с крайнею прилежностию, а естли оных тамо гайдамаков не окажется, то ехатъ по известиям скрытыми местами в Змиевские дачи и до урочища Есковой Долины или где оных оказатца могут, которых у поимке потребить крайнее старание и как наискорее оных истребить, дабы они более своего злодейства в действо произвеств не могли» (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 818, арк. 13).— Док. № 309.

186. Про напад гайдамаків на маєток бунчукового товариша Степана Кулябки заведена ціла справа (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 54, оп. 3, спр. 6475). Крім Григорія Коломійця було затримано Кирила Білого і Дем'яна Тарана. Спочатку їх допитували у Глинській сотенній канцелярії, а потім відправили у Глухів, де 3 листопада 1771 р. Григорій Коломієць був допитаний вдруге (Т а м ж е, арк. 71—73). Глухівський земський суд висловив думку, що Коломійця, Тарана і Білого необхідно засудити до страти, але потім замінити смертну кару довічним засланням. Глухівський повітовий суд прийняв рішення вислати їх на вічне заслання. Генеральний суд погодився з цим рішенням. Остаточо воно було затверджено без змін другою Малоросійською колегією 25 квітня 1772 р. (Т а м ж е, арк. 74, 101).— Док. № 311.

187. Згаданий указ Слобідсько-Української губернської канцелярії і подання прокурора Бушнева див. у цій же справі (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 915, арк. 6—7).— Док. № 312.

188. Як свідчить листування Чернігівської полкової канцелярії з Городницьким та іншими сотенними правліннями, втікачі так і не були розшукані (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 108, оп. 2, спр. 1407, арк. 2—4, 6, 7—10, 16).— Док. № 314.

189. Указ Сенату Слобідсько-Українській губернській канцелярії, про який йде мова, див. у цій же справі (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 1285, арк. 30). На виконання цього указу Євдоким Щербинін 11 березня 1775 р. наказав Слобідсько-Українській губернській канцелярії вжити заходів щодо посилення боротьби з гайдамаками (Т а м ж е, арк. 28—29). Проте ще до одержання указу Сенату, 6 березня 1775 р., друга Малоросійська колегія надіслала указ усім полковим канцеляріям про розшук гайдамаків і захопленого ними майна Капустянського (Т а м ж е, арк. 33). Як свідчить рапорт Ізюмської провінціальної канцелярії від 18 березня 1775 р., на цей час були захоплені учасники нападу на Капустянського Макар Перебийніс і Микита Білий

з Левушківського куреня. Юхим Плохий з Переяславського куреня та інші, всього 8 чоловік, та два з них, що переховували їх. У рапорті переказується зміст їх зізнань (Т а м ж е, арк. 38, 39). 5 квітня 1775 р. Ізюмська канцелярія повідомила про арешт інших гайдамаків, в тому числі їх ватажка Михайла Омельченка. 30 березня 1776 р. Яким Танцюра, Яким Яковенко, Юхим Плохий, Макар Перебийніс, Яким Паливайченко, Іван Неживий та інші зробили підкоп у в'язниці, через який втекли. Не вдалося цього зробити тільки Микиті Білому, який 15 серпня того ж року помер у в'язниці, та Григорію Моргуну. Останній 24 жовтня 1776 р. був засуджений Слов'яносербською провінціальною канцелярією до заслання на каторгу. 21 грудня 1776 р. Новоросійська губернська канцелярія, затверджуючи цей вирок, наказала «дать ему 25 ударов і вислати назавжди в Оренбург». Розшуки останніх учасників нападу на садибу Капустянського продовжувалися і в 1777 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 364, арк. 1, 98, 106, 107, 112—114; Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 966, арк. 34, 45).— Док. № 315.

190. Про одержання указу Ізюмська провінціальна канцелярія рапортувала 5 квітня 1775 р. (Філіал ЦДІА УРСР у Києві, ф. 399, спр. 1285, арк. 34).— Док. № 315.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК *

- Август III, король польський, курфюрст саксонський — 18, 25
 Ага-Баша — див. Якуб-Ага
 Адамов, поручик — 292
 Акатій Андрій, гайдамака — 312
 Амановський Степан, рейтар — 119
 Андреев Гордій, втікач з Росії — 183
 Андрієвський, підпрапорщик — 150
 Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 165
 Андрій, мешканець с. Головчинці — 10
 Андрій, мешканець м. Олишівка — 78
 Андрій, наймит заводчика Корняка, гайдамака — 176
 Андрій, отаман Канівського куреня, учасник гайдамацького руху — 225
 Андрій, пиляр Києво-Печерської лаври, гайдамака — 111
 Андруський Іван, підканцелярист Слобідсько-Української губернської канцелярії — 191
 Андрущенко Федір, мешканець слободи Володага — 189
 Анненков Аврам — 315
 Ансютін Ермолай, гренадер, втікач — 183
 Антич, лісничий Литвинівського лісу — 298
 Антон, гайдамака — 125
 Антон, гайдамака — 292
 Антон, зять священника, гайдамака — 58, 59
 Антон, осадчий — 3
 Антонович Іозва, полковник запорізький — 5
 Апостол Данило, син лубенського полковника — 81
 Апостол Петро, полковник лубенський — 49, 50, 120
 Апраксін, генерал-майор, граф — 199, 205, 208, 222, 228, 230, 239, 245, 273
 Артинський, уманський полковник і комендант — 55, 140
 Артюхов, хорунжий Харківського полку — 187
 Афанасій — див. Опанас
 Афанасій, ватажок гайдамацького загалу — 93
 Афанасьева Явдоха, дружина ватажка гайдамацького загалу С. Неживого — 243
- Бабенко Мойсей, мешканець хутора козака Валківської сотні Розумного — 153
 Бабенко Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Бабич, козак — 81
 Бабич Іван, міщанин — 201
 Бабко, козак запорізький — 93
 Бавикін Прохор — 294, 296, 312
 Багратіон, князь, полковник Псковського карабінерного полку — 183
 Бадюненко Федір, мешканець слободи Плоська, гайдамака — 248
 Баженов Іван, реєстратор секретної експедиції Сенату — 64, 69, 86
 Байда Остап, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Байко Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Байрацький Іван, гайдамака — 248
 Бакун Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 81
 Бакуринський Яків, суддя Чернігівського полку — 314
 Балабан Дем'ян, гайдамака — 248
 Балабуха Василь, бурмистр Київського магістрату — 168
 Балан Мирон, марахівський мешканець — 148
 Балацький — див. Зуб Яків
 Балдін, поручик — 67, 96—98
 Балоч Альберт Ладислав — 280
 Балсоров, капітан — 107
 Бальський Єремин, командир гусарського полку — 141
 Бандура Павло, козак запорізький — 54
 Бандурка, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Бандурка Остап, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Бандурка Петро, гайдамака — 248
 Банческул Дмитро, бригадир — 147, 151, 155, 157, 174
 Баран Єлим, отаман немирівський — 271
 Баранник Павло, гайдамака, мешканець хутора Бобровицький — 50

* В покажчиках цифри означають номер документа.

- Бардак, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Басанський Федір, гайдамака — 23
 Баскаков, поручик — 98
 Батрак Микита, гайдамака — 50
 Батурицький Семен, гайдамака — 81
 Батюшков, капітан — 22, 23, 26
 Бахмут Іван, гайдамака — 312
 Бачинський Григорій, писар полковній — 88
 Башмак Василь, гайдамака — 23
 Бевзик Яким, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Бедін Антон, пікінер-втікач, гайдамака — 292
 Бедряга Яким, підполковник гусарського полку — 287
 Бедрягина, дружина підполковника — 286, 289
 Безбородий Лаврін, козак запорізький — 54
 Безверхий Василь, гайдамака — 248
 Безклубий Євтихій, гайдамака — 248
 Безкровний, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Безкурінний Данило, гайдамака — 312
 Безобразов, прапорщик — 99, 102
 Безпалий Лесько, гайдамака — 114
 Безродний Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Безрудний Йосип, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 63
 Безрукавий, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Безрукавий Петро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Безрукавий Пилип, гайдамака — 248
 Безуглий Михайло, гусар відставний, дячко гайдамаки — 296
 Бейкул Улас, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82, 89
 Бекерський Домінік, генерал польського війська — 27
 Беклер, підполковник — 308
 Беляев, капітан, валківський комісар — 191
 Беное Павло, каштелян варшавський — 43, 44, 53, 57, 90
 Берзуковий Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65
 Берко, селянин — 160
 Бернацька Мар'янна, шляхтянка — 20
 Бернацькі, шляхтичі — 20
 Берозук, підданий панів Романовських з с. Соколівка, опришок — 160
 Бестужев-Рюмін Олексій, граф — 56, 72, 77, 100, 109, 110, 115
 Б'єжинський, пан — 273
 Белозоров Яків, прапорщик — 304
 Бздун Іван, козак запорізький — 5
 Бидловський, писар гродський — 9
 Биков Микита, капітан — 80
 Биковський Пилип, солдат — 99
 Бирдлін Михайло, прапорщик — 149
 Биржинський, начальник конфедератів — 245
 Биркут Семен, хорунжий — 50
- Бистрицький, комісар ізюмський — 294
 Бистрицький Феліціан, пан — 41
 Бихов Іван, мешканець м. Голтва, гайдамака — 292
 Бицула Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
 Бичок Андрій, козак запорізький — 54
 Бібіков, секунд-майор — 102
 Білан Кирило, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 311
 Білий — див. Великий
 Білий, мешканець слободи Тернівка, гайдамака — 135
 Білий Андрій, гайдамака — 248
 Білий Гнат, мешканець с. Глинськ — 172
 Білий Гнат, мешканець с. Нестерівка — 62
 Білий Данило, козак запорізький — 54
 Білий Дмитро, козак запорізький — 54
 Білий Іван, гайдамака — 248
 Білий Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 311
 Білий Корній, гайдамака — 248
 Білий Кузьма, козак запорізький — 54
 Білий Остап, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Білий Остап, козак запорізький — 54
 Білий Сидір, полковник запорізький — 71
 Білий Трохим, козак запорізький — 118
 Білий Яким, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Білий Яків, козак запорізький — 54
 Білицький Олексій, отаман кошовий — 169
 Білокур Андрій, обиватель соколівський — 302
 Білокур Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Білокур (Яценко) Хома, козак, гайдамака — 117
 Білоус, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 78
 Білоус Андрій, гайдамака — 84
 Білоус Михайло, гайдамака — 248
 фон-Бісмарк, генерал — 60, 64, 67—69, 72, 73
 Блавенишников А., підпрапорщик — 185, 186
 Бобель Устин, сотник тульчинський — 271
 Бобох Василь, козак запорізький — 54
 Бобошко Матвій — див. Ляшенко
 Бобошко Микита, козак запорізький — 54
 Бобошко Яків, козак запорізький — 54
 Бовт Гарасим, козак запорізький — 54
 Бовтвин Гарасим, урядник козацький — 181, 182
 Богаєвський Федір, поручик — 196
 Богданович Василь, скарбник ольшанський — 79
 Богданович Василь, шляхтич — 210
 Богданович Іван, мешканець хутора Коломацький — 113
 Богданович Лукаш, віце-регент — 2
 Богорайський Антон, економ і управитель полонських волостей — 19
 Бодаковський Йосиф, управитель м. Павлолч — 37
 Боев Софрон, драгун — 58

Боженник Юхим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Божич Іван, полковник чернігівський — 84, 107
Бозовський Мартин, шляхтич — 3
Бойко Василь (Тумка), ватажок гайдамацького загону — 23
Бойко Іван, козак — 249
Бойко Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Бойко Іван, козак запорізький — 54
Бойко Іван, гайдамака — 248
Бойко Карпо, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Бойко Кіндрат, гайдамака — 248
Бойко Лаврін, козак запорізький — 54
Бойко Павло, козак запорізький — 54
Бойко Матвій, козак запорізький — 59
Бойко Самелько, козак запорізький — 54
Бойко Самійло, козак запорізький — 54
Бойко Стефан, козак запорізький — 184
Бойчук, підданий пана Дзержка з с. Ясенив — 160
Бойчук Іван, ватажок опришків — 160, 161
Бойчук Івась, опришок — 160
Болдир Данило, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Бондар Василь, наймит — 181
Бондар Василь, посполитий — 237
Бондар Микола, гайдамака — 58
Бондаревський Василь, служитель дому бригадирші Дуїної — 146
Бондаренко Данило, мешканець с. Нові Петрівці, гайдамака — 248
Бондаренко Федір, мешканець с. Чаплинці, гайдамака — 237
Бондурка, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Борзаківський Андрій, канцелярист військовий — 139, 184
Борис, Миронишин зять, гайдамака — 50
Борисов, поручик — 98
Борода, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Бородавка, полковник козацький, учасник гайдамацького руху — 28
Бородаєвський Яків, сотник валківський — 148, 149, 152, 153, 155, 178
Бородай Данило, мешканець м. Ізюм — 294
Бородін Леон, гайдамака — 138
Бороздна Григорій, старшина генеральний — 95
Борозняк, мешканець слободи Нижня Безпалівка — 289
Борсуков Яким, полковник — 138
Борщ Денис, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 21
Босий, гайдамака — 32
Бохенник Юхим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Бочка Остап, мешканець м. Умань — 212
Бочков Гаврило, гайдамака — 292
Бошук-Пістолетник Семен, опришок — 160
Боярак (Бойрак, Барак, Буерак), сотник цибулівський — 59, 62, 63, 69
Боярський Михайло, полковник охтирський — 147, 155, 181, 182
Брагарник Василь, козак запорізький — 54
Браницький, граф, регіментар генеральний — 202, 205, 208, 219—222, 228, 230, 232, 233, 238, 239, 245, 260, 261, 262, 264, 266
Браницький Петро, хорунжий і маршалок Галицької землі — 25
Браницький Ян-Климент, гетьман великий коронний — 159
фон-Брант, генерал-поручик — 187
Браславець Петро, козак запорізький — 54
Брассак, капітан — 67, 115
Брике, єврей коломийський — 160
Бринк, підполковник — 248
Брінк Віллім, бригадир — 186, 187
Бродяга Еско, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Бромірський пан — 39
Бугасловський Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Буговий Кирило, гайдамака — 248
Бугулавський, поміщик — 135
Будерацький, пан — 94
Будзай Ілько, гайдамака — 161
Бужинський, хорунжий — 161
Буйдур Микола, гайдамака — 184
Буймистер — див. Бурмистер
Букаємський, поміщик — 135
Буковський, регіментар — 48
Булава Павло, козак запорізький — 54
Булавка Василь, козак запорізький — 54
Булацель, генерал-майор — 289, 300, 310
Булацель Григорій, капітан — 170, 171
Булгарин Андрій, гайдамака — 161
Булка Федір, гайдамака — 248
Бульська, поміщиця — 187, 302
Бурбистер — див. Бурмистер
Бургут — див. Старухин
Бурдин Гаврило, прикажчик поміщиці Бульської — 302
Бурдюг Іван, козак запорізький — 54
Бурило — див. Калита
Бурка, осавул гайдамацький — 209
Бурлак Афанасій, наймит Києво-Печерської лаври, гайдамака — 111
Бурлак Іван, наймит Києво-Печерської лаври, гайдамака — 111
Бурлака Семен, мешканець слободи Займище — 183
Бурмистер Савка (Буймистер, Бурбистер), гайдамака — 172
Бурнос Іван, осавул запорізький — 118
Бурхан Яків, гайдамака — 248
Бутрин Андрій, драгун — 59
Буцький Гарасим, підпрапорний, командуючий Хорошівської сотні — 154
Бучацький Йозеф, ротмістр польського війська — 259, 260, 261, 262
Бушнев, прокурор Ізюмської провінції — 312
Буяльська Маріана, губернаторша смільняська — 37, 41
Вавака Дем'ян, мешканець слободи Комарівка — 307

Вайло Марко, мешканець с. Стратилатівка — 294
Валевський-Левковський Ян, генеральний возний Київського воеводства — 4
Валкевич Петро, осавул генеральний — 120
Варлаам, ієродиякон Медведівського монастиря — 278
Варнава (Іяков), монах-розстрига Святогорського монастиря, гайдамака — 290
Варфоломеев Андронакій, грек — 127
Варцаба Іван, опришок — 160
Василенко Дем'ян, мешканець м. Мерефа — 192
Василь — див. Оттар
Василь, ватажок гайдамацького загону, племянник Новицького — 88
Василь, зять Мелешкіна, мешканець м. Цибулів, ватажок гайдамацького загону — 59, 74
Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 78
Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
Василь, мешканець м. Київ — 277
Василь, опришок — 160
Василь, наймит поручика Адамова, гайдамака — 292
Василь, священник с. Люча — 161
Василь, священник цибулівський — 58
Василь, староста хутора Олавський — 50
Васильєв Савелій, мешканець с. Дубровка, втікач — 183
Васильковський, писар — 44
Васильковський Владислав, пан — 3
Васильченко Йосип, гайдамака — 248
Васленев (Висленев), прем'єр-майор — 85
Вашковський, шляхтич — 259
Вдовця Михайло, отаман похідний Коломацької сотні — 147
Вев'юрський Валентин, шляхтич — 9
Ведмеденко Андрій, козак — 181, 182
Ведмедик Михайло, козак запорізький — 54
фон-Вейсбах Іоан Бернгард, київський генерал-губернатор — 18, 21, 26
Вейсман, полковник російського війська — 208, 222
Великий Василь, мешканець слободи Нова Водолага — 289, 307
Великий (Білий) Данило, ватажок гайдамацького загону — 307
Великий Іван, козак запорізький — 54
Великий Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Великий Ілько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 168
Великий Пархом, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 124
Великий Савка, козак запорізький — 54
Великий Савка, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Великопольський, капітан — 248

Величко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Величко Максим, козак запорізький — 54
Величко Семен, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Величковський Данило, райця Київського магістрату — 168
Величковський Микола, протопоп — 126
Вендер Йосиф, гайдамака — 78
Вепревський, поручик — 259
Верба, гайдамака — 103
Вербенко Давид, гайдамака — 248
Вершинковський Антон, управитель м. Гостомель — 248
Веригін Данило, секунд-майор — 68, 75, 85
Верлан, полковник козацький, учасник гайдамацького руху — 14, 15
Вернель, пан — 4
Верховойт Кіндрат, гайдамака — 248
Верхогляденко Данило, мешканець м. Канів — 224
Вершоха Іван, козак запорізький — 54
Веселицький Петро, радник Київської губернської канцелярії — 253, 268
Веселовський Ян, шляхтич — 37, 41
Вечірко Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Вечірній Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Виборний Микита, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Викщяк Андрій, опришок — 160
Вилетний Мойсей, гайдамака — 23
Виливко Лаврентій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Виливок, мешканець м. Сміла, ватажок гайдамацького загону — 173
Вилмат, прапорщик — 22
Винокуров Олексій, мешканець с. Радогоща — 183
Висленев — див. Васленев
Висоцький Йосип — 303
Височин, мешканець м. Мошни — 201
Вистковський, управитель тойжинський — 206
Вичалковський, пан — 94
Вишневецький, каштелян краківський — 41
Вігурський Христофор, пан — 3
Віневітинов Михайло, поручик — 138
Віслоцький, шляхтич — 43
Віссаріон, ігумен Медведівського монастиря — 278
Влас, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Власенко, сотник, учасник гайдамацького руху — 207, 212, 248
Власій, монах Києво-Михайлівського монастиря — 248
Вовк Семен, мешканець Кальниболоцького шанця — 248
Вовк Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Вовчко Іван, козак запорізький, ватажок гайдамацького загону — 81

Воджицький, коронний підканцлер польський — 56
Водолазький Михайло, військовий обиватель — 294
Водяницький, управитель — 176
Воейков Петро, секунд-майор — 248
Воейков Федір, генерал-губернатор київський, надзвичайний посланник російського царя у Польщі — 163, 204, 210, 213, 216, 217, 226, 227, 234, 241, 246, 248, 253, 268, 269, 279, 283
Война Павло, мешканець м. Цибулів, гайдамака — 58, 59
Войненко Микола, гайдамака — 137
Волик Семен, козак запорізький — 54
Волинський Наум, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23, 26
Волков Ларіон, солдат — 114
Волкович Юрій, писар економії сандомирського воеводи — 14
Волковияк, сотник полтавський — 299, 303
Волкодав Іван, уроженець с. Таганс — 248
Волконський, князь, капітан — 67, 115
Волконський, князь, полковник — 273
Володкович Феліціан, митрополит — 195, 222, 226, 238
Волосинець Василь, опришок — 160
Волошенин Василь, ватажок гайдамацького загону — 93
Волошин, мешканець слободи Мостки — 292
Волошин Василь, мешканець м. Торговиця — 5
Волошин Іван, мешканець м. Торговиця — 5
Волошин Кирило, мешканець м. Торговиця — 5
Волошин Мусій, козак запорізький — 54
Волошин Сандол Микола, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Волошин Федір, гайдамака — 248
Волошин Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Волошин Яків, мешканець м. Торговиця — 5
Вольський, пан — 4
Воробець Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Воробйов, секунд-майор — 281
Воробчук Іван, гайдамака — 161
Воронцов Михайло, граф — 72, 77, 100, 109, 110, 115
Воропаєв, отаман Торської солеварні — 194
Ворушиленко Гаврило, міщанин — 224
Воскобойников Іван, військовий обиватель — 300
Вронич, регіментар української партії — 193
Вульф, майор — 213
Гавлицький, капрал польської армії — 90
Гавриїл, ієромонах, намісник Святотроїцького Мотронинського монастиря — 193
Гаврило, ватажок гайдамацького загону — 33, 62
Гаврило, гайдамака — 117
Гаврило, мешканець Карповських хуторів — 292
Гаврило, наймит, гайдамака — 292
Гаврило, пікінер-втікач, гайдамака — 292
Гаврилов Федір, писар Мотронинського монастиря — 193
Гаврилюк Мартин, гайдамака — 161
Гаєнний Василь, гайдамака — 248
Гаєцький, шляхтич — 9
Гайдай Іван, козак запорізький — 54
Гайдамака Іван, мешканець хутора Бобровицький — 50
Галаган Григорій, старшина генеральний — 80
Галайда Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Галайченко Тиміш, козак запорізький — 54
Галецький Ян, регіментар військ української частини королівських військ — 1
Галицький Семен, козак запорізький — 211
Галушка Олексій, отаман козацький — 224
Гамалія Іван, наказний полковник миргородський — 82
Ганжа Федір, гайдамака — 117
Гапка, дружина гайдамаки Коломійця — 311
Гараджа Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Гаркуша Дмитро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 49
Гатос Франциск — 223
Гарасим, Коценів зять, мешканець м. Кобеляки — 307
Гарасим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 78
Гарасим, наймит вахмістра Катрухіна, гайдамака — 292
Гарасим, опришок — 160
Гарасимов Василь, втікач-росіянин — 183
Гарасимов Лука, канцелярист — 143, 278, 279, 285
Гаркуша — див. Таран Антон
Гашкевич Шмуль, міщанин проскурівський — 5
Гдишицький Афанасій, протопоп м. Сміла — 193
Гейна, генерал-майор — 26
Гервасій, єпіскоп переяславський — 229
Герман, монах Скельського монастиря — 147
Гессен-Гомбурзький Людовиг, генерал-лейтенант, командир російського корпусу в Польщі — 14, 16
Гинес Антон, шляхтич — 9
Гиршейт, підполковник — 222, 228, 230
Герозелюк (Герозелюк) Григор, опришок — 160
Глебов Іван, головний командир Нової Сербії [1752—1756 рр.], генерал-губернатор київський — 124, 125, 127, 177
Глібов Омелян, підпоручик — 306
Глікерія, мешканка с. Юр'ївка — 292
Глобенко Данило, гайдамака — 299
Глосковський, шляхтич — 9
Глухий Іван, полковник запорізький — 55
Глушко Давид, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Глушко Данило, козак — 249

Гнилосиров Данило — 297
Гоголів Василь, козак — 23
Гоголь, скарбник добрянський — 135
Гоголь, товариш значковий — 140
Голеченко Назар, мешканець с. Ухівка — 74
Голиков, канцелярист — 292
Голіцин Іван, підканцелярист Охтирської провінціальної канцелярії — 196
Голіцин Олександр, князь — 224, 225, 240, 245, 270, 273, 276
Голий Микита, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Голованівський, поміщик — 162
Головатий Сидір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Головашич, сотник Харківського полку — 131
Головін, прем'єр-майор ландміліцької команди — 70
Головко Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Головко Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65
Головко Іван, козак запорізький — 54
Головко Марко, козак запорізький — 54
Головко Мусій, бугогардовий полковник — 252
Головко Омелько, гайдамака — 312
Головко Федір, мешканець слободи Нова Водолага — 289, 304
Голодецький-Надзюк Гнат, гайдамака — 12
Голод-Курник, гайдамака — 313
Голомозий Семен, гайдамака — 23
Голотан Кіндрат, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Голуб Грицько, козак запорізький — 54
Голубенко Андрій, гайдамака — 248
Гонта Іван, керівник гайдамацького руху — 207, 212, 221, 230, 248
Гончар — див. Неживий Семен
Гончар Кіндрат, мешканець кодацький, гайдамака — 82
Гончар Мартин, козак запорізький — 54
Гончар Павло, козак запорізький — 54
Гончар Степан, козак запорізький — 54
Гончаренко Іван, мешканець м. Валки, гайдамака — 191
Гончаренко Роман, гайдамака — 248
Гончаренко Семен, козак запорізький — 54
Гончаров Влас, писар ландміліцького Бороглібського полку — 74
Гопняк Іван, опришок — 160
Горб Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
Горб Йосип, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Горб Мусій, козак запорізький — 54
Горб Роман, підданий — 59
Горбань Карпо, козак — 249
Гордий Марко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Гордієнко Гарасим, гайдамака — 248
Гордій, бурмистр савранський — 94
Горін, поручик київського гарнізону — 58, 59
Горкуша, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 63
Горкуша Грицько, козак запорізький — 184
Горкуша Левко, козак запорізький — 118
Горкуша Матвій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Горкуша Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65, 74
Горленко Андрій, полковник полтавський — 81, 82, 113, 299, 303
Горленко Петро, старшина генеральний — 120
Городинський Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Гороженко Степан, гайдамака — 60
Грабовський — див. Єрьомін
Гребен Гарасим, козак запорізький — 54
Гребеник Андрій, міщанин канівський — 224
Гребенкин Іван, капрал — 171
Гребенник, мешканець марцишино-будянський — 122
Гречка Стефан, священник — 193
Гречуха Іван, мешканець м. Мошни — 201
Гречуха Марко, мешканець м. Мошни — 201
Гречуха Хвеско, мешканець м. Мошни — 201
Гриб Терешко, козак запорізький — 142
Грибо Терешко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
Грива, ватажок гайдамацького загону — 20, 27, 31, 37, 41
Грива Григорій, запорізький козак — 184
Грива Грицько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125
Грива Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 277
Грива Леонтій, гайдамака — 248
Григор Грицько, козак запорізький — 54
Григораш Грицько, козак запорізький — 54
Григоренко Іван, урядник київського магістрату — 168
Григорій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 78
Григорій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Григорій, мешканець с. Мостище — 121
Григорій, наймит, гайдамака — 176
Григорій, священник с. Любівка — 176
Гриненталь, лікар — 187
Гриньов Петро, член Слобідсько-Української канцелярії — 189, 191, 192, 289, 300, 308
Грицько, брат гайдамаки Мамая Марка — 74
Грицько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 78
Грицько, козак запорізький — 118
Грицько Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Грищенко, козак богодухівський — 176
Гришний Василь, козак запорізький — 54
Гроновський Стефан, ксьондз, ректор Овруцької колегії братства Ісуса — 2
Губа, ватажок гайдамацького загону — 259, 262
Губа Влас, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Губа Гаврило, гайдамака — 248

Губа Іван, гайдамака — 248
Губа Федір, гайдамака — 248
Губа Яцко, гайдамака — 312
Губатий Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
Губер, прапорщик Охтирського гусарського полку — 289
Губка (Губський) Федір, гайдамака — 62
Губський — див. Губка
Гуд Андрій, городничий слободи Цареборисов — 294
Гуденко Григорій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
Гуденко Михайло, мешканець с. Головчинці — 10
Гудович Василь, підскарбій генеральний — 120
Гузь Гарасим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Гуім Ониско, козак запорізький — 54
Гумен Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 167
Гумецький Стефан, воєвода подільський — 13
Гунка Федір, козак запорізький — 54
Гупало Зіновій, гайдамака — 248
Гур'єв, полковник Каргопольського карабінерного полку — 202, 208, 222, 228, 232, 248
Гуржій Трохим, козак запорізький — 54
Гурич, гетьман Білого Гната — 62
Гуровський, маршалок надвірний — 273
Гуртових Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
Гусак Павло, козак запорізький — 184
Гутник Микита, мешканець Мглинської сотні — 106
Гуторович Варсонофій, ігумен Батуринського монастиря — 6
Гуц Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 165
Давид, мешканець с. Іванів — 176
Давид, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 244
Давид, сотник цибулівський — 74
Дадонов, поручик — 107
Далман, посол цісарський — 34
Даміян, начальник Софійського Київського монастиря — 79
Даниленко Григорій, гайдамака — 248
Даниленко Микита, гайдамака — 248
Данило, гайдамака — 299
Данило, син втікача Кравця Петра с. Малівщина — 4
Данило, челядник — 121
Данилюк Семен, підданий пана Держка — 160
Двигубська Ганна, вдова підпрапорщика слободи Нижня Безналівка — 300, 301, 309
Двинський Сергій, секретар Білогородської консисторії — 290
Джевага Каленик, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 83

Джоболда (Джоболдена), козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Джоболдена — див. Джоболда
Джуган Максим, козак запорізький — 93
Дзвінчук Стефан, вбивця О. Довбуша — 44
Дзедушицький, хорунжий галицький — 160
Дзержки, пани с. Ясень — 160
Дзюс Микола, гайдамака — 161
Дейнека, козак — 88
Дейнека Андрій, мешканець м. Монастирище — 248
Дейнека Михайло, козак запорізький — 54
Дейнека Юхим, збирач податків у Миргородському полку — 52
Декая, прапорщик — 216
Деменкович Михайло, поручик — 192
Демко, пасічник — 81
Денис, наймит сотника Сошальського, гайдамака — 292
Денисов, Яків, вахмістр — 96
Денища, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 21
Дергун Сергій, член пограничної комісії — 136
Деркач, козак запорізький — 252
Деркач Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Дертин, ротмістр — 259
Дивієр, граф, генерал-лейтенант — 147
Дивченко-Касян Василь, гайдамака — 120
Дидиків Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 161
Дикий Леско, козак запорізький — 54
Динчик Яцко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
Дионісій, монах Києво-Межигірського монастиря — 179
Дирченко Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 119
Дідковський Костянтин, намісник гродський Житомирського староства — 1
Дідковський Стефан, шляхтич — 17
Дмитро, наймит — 307
Добржанський, комісар смілянський — 171, 173
Довбишенко Грицько, козак запорізький — 54
Довбошук — див. Довбуш
Довбуш Олекса (Довбошук), керівник селянського руху у 30—40-х роках XVIII ст. на західноукраїнських землях — 42—44, 160
Довгий Михайло, козак запорізький — 54
Довгопол Іван, козак запорізький — 81
Довгополий Василь, отаман Корсунського куреня — 81
Довгошиєнко Антон, брат гайдамацького ватажка Довгошиєнка Якова — 285
Довгошиєнко Яків (Сачок), ватажок гайдамацького загону — 277, 285
Долгий Гарасим, козак — 182
Долгополий Лук'ян, гайдамака — 248

Домарадський Климентій, архімандрит Василіянського монастиря — 2
Домбровський Андрій, шляхтич — 9
Домна, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Дон Андрій, козак запорізький — 54
Дон Гордій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Дон Конон, козак запорізький — 54
Донець, староста хутора Олексія Розумовського — 58, 59
Донець Іван, гайдамака, бандурист — 161
Донець Максим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Донець Семен, гайдамака — 248
Донський Прокіп, суддя запорізький — 184
Дорозинський Стефан, поміщик — 135
Дорош, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 78
Драбина Василь, козак запорізький — 54
Дранник Клим, гайдамака — 248
Драчук Іван, мешканець с. Івановичі — 12
Држевецький, шляхтич — 259
Древиць, майор — 245
Дрига Яків, мешканець кабанський — 312
Дробинський Сава, мешканець м. Лубни — 307
Дробний Іван, гайдамака — 248
Дробний Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Дробот Ілля, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Дробот Федір, козак — 249
Дроздович, шляхтич — 9
Дубенко Федір, мешканець с. Івановичі — 12
Дублянський Олександр, суддя генеральний — 184
Дубнієвич Амвросій, префект Київського колегіуму — 6
Дуброва Григорій, отаман гуцівський — 271
Дуброва Михайло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 81
Дубровський Францішек, шляхтич — 9
Дуда Андрій, мешканець м. Мошни — 201
Дум Федір, козак запорізький — 54
Дунаєвський, пан — 57
Дунін Андрій, полковник — 21
Дунін Микола, поміщик — 304
Дунін Олександр, поручик, секунд-майор — 178, 288, 289, 306
Дудіна, бригадирша — 146
Дурний Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 311
Дурний Максим, гайдамака — 175
Дурний Хома, гайдамака — 244, 248
Дюрковський Василь, канцелярист Слобідсько-Української губернської канцелярії — 189
Дяк Олекса, опришок — 160
Дятко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Дячек Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23

Дьяков Павло, сотник, начальник змівський — 300, 301, 305, 309.
Еперес — 280
Ерделін, капітан — 249
Євреїнов Михайло, головний наглядач Добрянської прикордонної таможні — 314
Єзенков, капітан — 281
Єкимов, поручик — 98
Єкимович Михайло, хорунжий полковий — 107
Єлизавета Петрівна, імператриця російська — 56
Єлчанінов, обер-комендант київський — 248
Єпихін, поручик — 208
Єрмолін, підпоручик — 226
Єрофеев, підпоручик — 292
Ертман, капітан — 125
Ершов Трохим (Грабовський), втікач-росіянин — 183
Єсенков Василь, канцелярист Ізюмського комісарського правління — 291
Єфанов Іван, прапорщик — 59, 60, 67
Єфим'єв, квартирмейстер Рильського ландмілицького полку — 121
Єфимов Олександр, канцелярист Охтирської полкової канцелярії — 150
Єхнов Олександр, канцелярист Охтирської полкової канцелярії — 148
Жданов, прапорщик — 222
Жевуський Вацлав, воєвода подільський, гетьман польський коронний — 156
Желера Олександр, полковник козацький Канівського староства — 267
Жерлай Яків, гайдамака — 248
Жидзіцький Шимон, мешканець с. Мшанці — 3
Жила, ватажок гайдамацького загону — 37, 41
Жолтницький Гаврило, шляхтич — 94
Жулай Іван, гайдамака — 248
Жупенас Панас, козак запорізький — 54
Жупник Іван, ватажок опришків — 160, 161
Журавель Іван, козак запорізький — 167
Журавель Ілля, мешканець с. Ухівка — 63
Журавель Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 165
Журавський Олександр, писар галицький земський — 9
Жураковський, шляхтич — 44
Журба Андрій, ватажок гайдамацького загону — 209, 225, 248
Журба Іван, мешканець м. Київ, гайдамака — 277
Жученко Василь, член Генерального військового суду — 184
Забела, ловчий литовський — 245
Забільський Яків, шляхтич — 9
Завгородній Данило, міщанин м. Канів — 224
Завезин Филімон, гайдамака — 248
Завезіон (Завезний) Дем'ян, ватажок гайдамацького загону — 296, 298
Завезний — див. Завезіон
Заверуха Іван, гайдамака — 248

Загинайло Василь, гайдамака — 248
Загубей Мартин, козак запорізький — 54
Загурський Ян, орендар — 121
Заець Семен, козак запорізький — 54
Заїка Грицько, козак запорізький — 54
Заїка Іван, мешканець царборисівський — 294
Заїка Кіндрат, гайдамака — 296, 298
Заїка Сергій, мешканець царборисівський — 294
Зайцев, драгун — 99
Зайченко Данило, козак запорізький — 54
Закревський Францішек, шляхтич — 9
Закровецький Тимофій, канцелярист Генеральної військової канцелярії — 180
Закшевський Станіслав, шляхтич — 13
Залеська Маріанна, управителька Жаботинського ключа — 21
Залеський Богуслав, адміністратор жаботинський — 21
Залізник Максим, керівник гайдамацького руху — 198, 200, 204, 207, 209, 212—214, 223, 227, 230, 238, 241, 243, 244, 248, 265, 285
Замойський, граф — 266
Занковський (Зінковський), товариш бунчуковий — 299
Занковський Степан, шляхтич — 210
Запичний Іван, козак запорізький — 54
Заруба Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Зарудний, сотник миргородський — 128
Засипкін Яків, мешканець слободи Лук'янова, втікач-росіянин — 183
Засипкіна Дар'я, мешканка слободи Лук'янова, втікачка-росіянка — 183
Захар, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Захарій (Харко), ватажок гайдамацького загону — 195
Захарка, наймит, гайдамака — 111
Зашаловський Юхим, сотник, пізніше осавул Охтирського полку — 176
Згурнов, сотник старосанжарівський — 113
Зелезницький, поміщик — 135
Зеленський Іван, гайдамака — 248
Зеленчук Степан, опришок — 160
Зелер, майор — 208
Зидзіцький Шимон, мешканець с. Мшанці — 3
Зимович Яків, купець київський — 5
Зінковський — див. Занковський
Зіноревський Федір, староста бунчукового товариша Полуботка Семена з м. Любич — 107
Злотницький Костянтин, полковник польського війська — 40
Зозулинський Йосип, управитель паволоцький — 7, 31, 41
Золотар Іван, уроченець м. Замостя — 248
Золотарев Єліфан — див. Попов Олексій
Золотухін, підпрапорщик — 102
Золотухін, фур'єр — 216
Зорич, бригадир — 190

Зорін, генерал-майор — 287
Зуб Андрій, козак — 249
Зуб Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Зуб Левко, колодник — 105
Зуб Яків (Балацький), гайдамака — 139
Зубов Павло, гайдамака — 93
Зупко Іван, гайдамака — 161
Зуревич, шляхтич — 9
Іван, зять Бойдарів — 168
Іван, гайдамака — 79
Іван, зять Куликів, підданий савранський — 94
Іван, зять мешканця с. Мшанці Антона Осадчого — 3
Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Іван, мешканець м. Київ, гайдамака — 277
Іван, наймит краснокутського отамана, гайдамака — 176
Іван, наймит сотника кишинського, гайдамака — 292
Іван, наймит сотника Сошальського, гайдамака — 292
Іван, Обухів зять, мешканець Бобровицького хутора, гайдамака — 50
Іван, пасічник Зміївського монастиря — 190
Іван, попович з м. Торговиця — 5
Іван, син втікача-підданого Петра Кравця — 4
Іван, син Русина Матвія, мешканця с. Тонконогівка, гайдамака — 58
Іван, служитель Гаркуші — 49
Іван, хорунжий, гайдамака — 60
Іван, шляхтич, ватажок гайдамацького загону — 119
Іванашко Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Іваненко, поручик — 194
Іваненков, капітан — 23
Іванець — див. Малочевич Іван
Іваниця, ватажок гайдамацького загону — 41
Іваниця, прапорщик — 249
Іванов Іван, капрал у відставці — 148
Іванова Єфімія, відкупщиця с. Казарович — 248
Іванович Сидір, міщанин канівський — 267
Іванович Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Іванченко, шинкар — 62
Івахненко Єремія, мешканець слободи Гіївка — 289
Івашина Іван, козак запорізький — 54
Ів'юк, опришок — 160
Ігнат, козак запорізький — 23
Ігнатович Яким, отаман кошовий — 48, 55, 69, 70, 71, 74, 101, 103, 104, 124
Ізмайлов, генерал російського війська — 233
Ієракс, ієромонах Медведівського Пустинно-Миколаївського монастиря — 278
Іконніков, поручик Київського гарнізону — 67, 92, 96, 97
Ілімеєв, секунд-майор — 300

Ілля, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Ілля, священник — 292
Ільїнський, підпрапорщик — 181
Ільченко Іван, козак — 181, 182
Ільшевич, губернатор — 125
Індутний Василь, отаман — 88
Іракля, ігуменя Києво-Іорданського монастиря — 168
Ісаєнко, писар медведівський, гайдамака — 243
Ісаков, генерал-майор, командуючий Новоросійською губернією — 193, 248
Іскрицький Петро, член Генерального військового суду — 120
Іяков — див. Варнава
Йоасаф, ієродиякон Медведівського монастиря — 278
Йосип, гайдамака, мешканець м. Олшівка — 78
Йосифович Михайло, бурмистр м. Київ — 117
Кабак Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Кабро Сидір, отаман Вишестеблівського куреня — 251
Кадашівський Андрій, канцелярист Охтирської полкової канцелярії — 181
Каймаренко Оксентій, гайдамака — 248
Калатура, сотник — 312
Калачников Петро, мешканець сватолуцький — 312
Калениченко Григорій, гайдамака — 248
Калиновський Григорій, підканцелярист Слобідсько-Української канцелярії — 300
Калиновський Стефан, ієромонах, учитель філософії — 6
Калита (Бурило) Грицько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Калмичок Грицько, козак запорізький, ватажок гайдамацького загону — 74
Калницький Тихін, осавул полковий — 52
Калнишевський Петро (Павло Іванович), отаман кошовий — 177, 204, 211, 213, 225, 242, 252, 268
Калюжний Степан, отаман — 21
Кальницький Яків, козак — 23
Камінський, конфедерат — 222
Камінський, хорунжий овуцький — 25
Камінський (Вавжинець) Стефан, бургграф гродський закрочимський — 4
Камінський Стефан, регент вінницький гродський — 1
Каменська, дружина мазирського підстоля — 94
Канавенко Данило, козак запорізький — 54
Кантаржея, купець запорізький — 210
Кантемир Костянтин, князь, генерал-лейтенант — 133, 151, 155, 157, 174, 181
Капніст, полковник миргородський — 62, 69, 73, 77, 82
Капніст Василь, бригадир — 130, 131
Капустянський Георгій, капітан — 315

Капустянська, дружина підполковника — 292, 312
Карабєць (Карапєць), мешканець м. Медведівка — 74
Караб'євський Майхер, шляхтич — 9
Караван Демко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125
Каракаш, сотник уцтвицький — 118
Каракей Микита, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125
Караки Ониско, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125
Каракулин Іван, канцелярист Білгородської консисторії — 290
Карапєць — див. Карабєць
Карандаш Іван, наймит, гайдамака — 93
Карась, козак запорізький — 74
Карбул, опришок — 160
Карек Прокоп, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 59
Каркос Роман, мешканець м. Цибулів, гайдамака — 58, 59
Карнаух, гайдамака — 32
Карнаухов Гарасим, наймит запорізьких козаків, гайдамака — 93
Карпека Василь, канцелярист військовий — 122
Карпека Стефан, батько військового канцеляриста Василя Карпеки — 122
Карпо, солдат — 248
Карпов Євмен — 106
Картавий, сотник — 131
Каряка Федір, мешканець м. Охтирка — 150
Касап, полковник гардовий — 184
Касіянів Федір, гайдамака — 161
Кастрамітинов, секунд-майор — 308
Касян, козак — 31
Каташинченко Андрій, гайдамака — 23
Катерина II, імператриця російська — 193, 198, 215, 225, 226, 234, 240, 274—276, 316, 317
Катран Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 105
Катрухін, вахмістр — 292
Каховський, генерал-поручик, губернатор моголівський — 314
Качановський Михайло, секунд-майор — 293
Качевський Наум, прикажчик — 294, 296
Кашеєць Василь, солдат — 277
Квак Олекса, козак запорізький — 54
Квасневський, полковник черкаський — 259
Кваша Семен, гайдамака — 248
Квітка, комісар мерешанський — 191
Кейзерлінг, уповноважений при дрезденському королівському дворі — 41, 56
Кейт, генерал — 29
Келеберда, гайдамака — 23
Керекещенко Наум, шинкар гардовий — 136
Килимник Гаврило, гайдамака — 248
Кириленко Іван, мешканець слободи Стара Водолага — 178
Кирилюк Степан, опришок — 161
Кириченко Василь, мешканець м. Мошни — 201

Кирняк, заводчик — 176
Кирпа Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Кисельов Петро, козак — 107
Кисіль Василь, гайдамака — 248
Кисленко Грицько, гайдамака — 111
Кит Тимофій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
Кишинський, комісар — 312
Кишинський Семен, сотник — 292
Кіндрат — 248
Кіндрат, послушник Медведівського монастиря, гайдамака — 74
Кіндрат, скотар, гайдамака — 176
Кіановський Павло, обиватель військовий — 312
Кленов, сержант — 183
Клеофас, ватажок гайдамацького загону — 46
Клим, шинкар с. Ухівка — 74
Клименко Пилип, гайдамака — 78
Кліш, козак запорізький — 74
Кліш Микола, отаман слободи Знаменська — 304
Клушин, сержант — 114
Книш Кирило, козак — 249
Кобейчук Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 161
Кобеляцький Корній, товариш бунчуковий — 93
Кобеляцький Олексій, суддя полковий — 148, 150, 176, 181
Кобеняк Гаврило, козак запорізький — 54
Кобеняк Денис, гайдамака — 248
Кобзар Яків, козак запорізький — 54
Кобила, ватажок гайдамацького загону — 65
Кобила Дмитро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Кобила Іван, гайдамака — 251
Кобилеников Гнат, втікач-пікінер, гайдамака — 292
Ковалевський Максим, прапорщик — 298, 300, 305
Коваленко, гайдамака — 50
Коваленко Іван, гайдамака — 248
Коваленко Михайло, гайдамака — 248
Коваленко Яцко, гайдамака — 143
Коваль, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 243
Коваль Еско, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Коваль Іван, гайдамака — 175
Коваль Іван, гайдамака — 248
Коваль Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Коваль Мусій, гайдамака — 248
Коваль Роман, гайдамака — 248
Коваль Улас, мешканець с. Деревинь — 314
Коваль Фесько, козак запорізький — 54
Ковальов Андрій, копійст Валківського комісарського правління — 307
Ковальов Василь, втікач-росіянин — 183

Ковальський Семен, цехмістр канівський — 224
Ковальчук Дмитро, опришок — 160
Ковбаса Василь, козак запорізький — 54
Ковтанченко Корній, мешканець м. Мошні — 201
Ковтун, ватажок гайдамацького загону — 190
Ковтун, мешканець с. Карлівка — 105
Ковтуненко Омелько, гайдамака — 248
Ковшар Кіндрат, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Кодинець, полковник — 249
Кожем'яка Михайло, козак — 224
Кожухар Никифір, гайдамака — 248
Козак Андрій, опришок — 160
Козак Василь, опришок — 160
Козак Григор, опришок — 160
Козак Олекса, опришок — 160
Козаренко — див. Сухий
Козачковський Федір, писар полковий — 52, 82
Козебродський Станіслав, писар гродський галицький — 9
Козелецький Павло, отаман кошовий — 45
Козлов Іван, член Військової колегії — 76
Козлов Максим, рейтар — 55
Козлов Яків, реєстратор Київської губернської канцелярії — 169
Козловський, шляхтич — 15
Колбаса Іван, козак запорізький — 23
Колбаса Олексій, ватажок гайдамацького загону — 136
Колбаса Федір, гайдамака — 248
Колендовський Домінік, підчаший коломийський — 57
Колендовський Ю., орендар — 44
Колесников Гаврило, пікінер-втікач, гайдамака — 292
Колесников Трохим, пікінер-втікач, гайдамака — 292
Коліванко Гнат, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Колмичко Яцко, козак запорізький, ватажок гайдамацького загону — 81
Кологривов, поручик — 208, 230, 244, 248
Колодка Роман, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 295
Колонтай Йосип, шляхтич — 8
Коломієць Василь, козак запорізький — 54
Коломієць Грицько, гайдамака — 311
Комар Микола, козак запорізький — 172
Комаревцов Олексій, драгун — 59
Комаровський, хорунжий — 107
Кондей Кіндрат, козак запорізький — 54
Кондратчук Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 161
Кондрік Іван, опришок — 160
Коник Наум, козак запорізький — 54
Коннов, бондар, підданий — 21
Коновалов, мешканець слободи Артемівка — 289
Конон, гайдамака — 117
Константинович Пилип, писар Генерального суду — 139

Копиткевич, поручик білоцерківський, гайдамака — 209
Кордашов Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
Корж Лаврін, козак запорізький — 54
Коренький Михайло, козак — 249
Коречков Яків, гайдамака — 62
Корик Прокіп, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Корній, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 111
Коробов, отаман гайдамацького загону — 122
Корольков Борис, поручик — 292
Коронич, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Коротченко Григорій, мешканець слободи Стара Водолага — 288, 289
Короткий Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 124
Коряк Мусій, козак запорізький — 54
Кос Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65
Косаковський, конфедерат — 245
Косенко Артем, козак — 249
Косенко Василь, мешканець нововодолазької — 289
Костенко Самуїл, міщанин м. Канів — 224
Костинський, пан — 57
Костирка Степан, козак запорізький — 54
Костирчик Марко, гайдамака — 167
Костін, мешканець Уманського повіту — 135
Космовський, підчаший новгородський — 242
Костоглод Максим, писар сотенної канцелярії — 311
Костюрин Іван, київський обер-комендант, київський віце-губернатор — 116, 119—121, 126, 132, 134
Кот, сотник біленький — 88
Кот Дмитро, козак запорізький — 54
Котляр Іван, гайдамака — 58, 59
Котляр Іван, мешканець м. Київ, гайдамака — 248
Котляр Михайло, гайдамака — 248
Котляренко Яків, товариш значковий — 122
Котоні Микола, шляхтич — 20
Котонянка Ганна, шляхтянка — 20
Коцарів, капітан — 184
Коцуба Павло, гайдамака — 82
Коцуба Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 161
Кочаненко Григорій, гайдамака — 248
Кочерка Іван, гайдамака — 161
Кочубей, козак запорізький — 161
Кочубей Семен, обозний генеральний — 175
Кошельов Федір, комісар пограничний — 41
Кошкодав Демко, гайдамака — 82
Кошубяк Василь, гайдамака — 161
Кошутський Павло, чашник познанський — 25
Кравець Анна, дочка підданого Петра Кравця — 4
Кравець Демко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 63

Кравець Микита, козак запорізький — 142
Кравець Петро, підданий-втікач — 4
Кравець Степан, козак запорізький — 54
Кравець Федір, козак запорізький — 54
Кравець Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 60
Кравець Юрко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Кравець Яким, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Кравченко Андрій, підданий-втікач — 4
Кравченко Радко, підданий-втікач с. Малівщина, гайдамака — 4
Кравченко Трохим, підданий-втікач, гайдамака — 4
Кравченко Яків, гайдамака — 248
Кравченко Яцько, підданий-втікач — 4
Крамар Логвин, козак запорізький — 184
Крамар Тиміш, міщанин — 224
Крамінов Кузьма, канцелярист — 64, 69, 76, 97, 101
Крапільницький Тимофій, підданий — 125
Красинський Міхал Геронім, підкоморій тролянський коронний, маршалок, конфедерат — 197, 202, 222
Краснокутський, поміщик — 296
Красносельська (Юшковська) Анастасія, шляхтянка — 20
Красносельська Єва, шляхтянка — 20
Красносельська Катерина, шляхтянка — 20
Красносельська Мар'яна, шляхтянка — 20
Красносельська Сузанна, шляхтянка — 20
Красносельський Андрій, шляхтич — 20
Красносельський Василь, шляхтич — 20
Красносельський Казмир, шляхтич — 20
Красносельський Костянтин, шляхтич — 20
Красносельський Степан, шляхтич — 20
Красносельський Юрій, шляхтич — 20
Красносельський Ян, шляхтич — 20
Красносельські, шляхтичі — 20
Красовський Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Красуля Федір, гайдамака — 161
Крахмалничка — див. Ляшевничка
Крепак — див. Ляшенко
Кречетников Михайлов, генерал-майор — 205, 208, 214, 217, 220, 222, 228—230, 233, 235, 236, 238, 239, 241, 245, 247, 248
Кривецький Калина, гайдамака — 22
Кривий Антон, гайдамака — 138
Кривий Іван, гайдамака — 81
Кривий Данило, козак — 54
Кривий Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Кривнюк Григор, підданий — 160
Кривогуз Дмитро, підданий — 302
Кривомія Стефан, міщанин м. Канів — 224
Кривонос Панас, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Кривородка Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65
Криворотий Антон, козак запорізький — 54
Кривошейка Михайло — 135

Крижановський Антон, сотник глиньський — 52, 81
 Криловський Антон, козак запорізький — 54
 Кримський, обер-лейтенант польської армії — 32
 Кріпосний Іван, козак запорізький — 81
 Крот Андрій, ватажок гайдамацького за-
 гону — 134
 Круглий Харитон, гайдамака — 248
 Кручений Федір, наймит — 303
 Кручук Григор, опришок — 160
 Крушельницька Сузанна, шляхтянка — 20
 Кубла Іван, мешканець м. Цибулів — 74
 Кублицький Яків, ватажок гайдамацького
 загону — 93
 Кудяев, полковник, комендант ізюмський —
 294, 295, 308
 Кудима Омелько, козак запорізький, учас-
 ник гайдамацького руху — 74
 Куйда Степан, козак запорізький, учасник
 гайдамацького руху — 74
 Куземка, козак запорізький, учасник гайда-
 мацького руху — 136
 Кузнецов Матвій, мешканець слободи Лук'я-
 нова, росіянин-втікач — 183
 Кузнецов Петро, солдат — 61
 Кузьма, росіянин-втікач — 183
 Кузьменко Іван, сотник уманський, учасник
 гайдамацького руху — 212
 Кузьмін-Караваев Федір, служитель Бах-
 мутської соляної контори — 194
 Кузьомка Кузьма, козак запорізький — 54
 Кукса Роман, козак запорізький — 54
 Кукса Самійло, наймит, гайдамака — 296,
 298
 Куксенко Сергій, козак запорізький — 54
 Кукурус Яків, козак запорізький, учасник
 гайдамацького руху — 248
 Куленко Гордій, козак — 249
 Кулик, козак запорізький, учасник гайда-
 мацького куреня — 136
 Кулик Василь, козак запорізький, учасник
 гайдамацького руху — 248
 Куликовський, полковник — 178, 192, 286,
 310
 Куликовський Іван, поміщик — 94
 Кулябко Василь, товариш бунчуковий — 93
 Кулябко Іван, обозний полковий — 49
 Кулябко Степан, товариш бунчуковий —
 311
 Кумпан Василь, козак запорізький — 184
 Кумпан Кирило, козак запорізький, учасник
 гайдамацького руху — 165
 Кумпан Петро, ватажок гайдамацького за-
 гону — 165
 Курбатов Петро, член Колегії іноземних
 справ — 26
 Курдвановський, поміщик — 135
 Курезький Іван, канцелярист — 145
 Кусаков Василь, поміщик — 183
 Кусенко Андрій, міщанин канівський — 234
 Кусенко Василь, отаман городовий — 224
 Кусков Сава, росіянин-втікач — 183
 Кустовський Іван — 299

Куцин, капітан — 97, 98
 Куций Прокіп, козак запорізький, учасник
 гайдамацького руху — 59
 Куцов Іван, гайдамака — 292
 Кучер Корній, козак запорізький — 54
 Кучер Стефан, козак запорізький, учасник
 гайдамацького руху — 82
 Кучеренко Степан, тертичник Києво-Печер-
 ської лаври, гайдамака — 111
 Кучер-Сибірський Омелян, гайдамака — 120
 Кучинський Петро — 299
 Кучковський Гнат, хорунжий — 142
 Кушкань, підданий сотника Сошальського,
 гайдамака — 292
 Куш Михайло, козак запорізький, учасник
 гайдамацького руху — 277
 Лабенський Йосип, комісар, староста кішин-
 ський, губернатор — 5
 Лабенцький, жидачівський гродський суд-
 дя — 160
 Лаврентій, архімандрит Святопокровського
 монастиря — 290
 Лагир Грицько, козак запорізький, учасник
 гайдамацького руху — 23
 Лагода Конон, козак запорізький, учасник
 гайдамацького руху — 248
 Лагун Петро, козак запорізький, учасник
 гайдамацького руху — 65
 Лаєвський Влас, гайдамака — 248
 Лазоренко Прокіп, міщанин м. Канів —
 224
 Лазоров Петро, прикажчик — 187
 Лазун Сазон, мешканець с. Уди — 131
 Лантух, мешканець райгородський — 296
 Лантух, отаман кошовий — 184
 Лапатенко, сотник архангельський — 96
 Лата Онуфрій, козак запорізький — 296
 Латун Василь, козак запорізький, ватажок
 гайдамацького загону — 125
 Лаштабей Никифір, гайдамака — 248
 Лбов, поручик — 64
 Лбов Василь, плац-майор — 218, 248, 281
 Лебедев, капітан — 92
 Лебединський Іван, канцелярист військо-
 вий — 110
 Левкосовія — 223, 280
 Левченко Іван, мешканець м. Мошни —
 201
 Левченко Федір, мешканець с. Нові Петрів-
 ці, гайдамака — 248
 Левченков Андрій, прикажчик с. Ракитне —
 310
 Лега, полковник гардовий — 125
 Ледацо Василь, козак запорізький, учасник
 гайдамацького руху — 82
 Ледеховський, шляхтич — 34
 Леляха Омелько, козак запорізький — 54
 Лемеш — 223, 280
 Лемеш — див. Лемешко
 Лемешенок — див. Лемешко
 Лемешко (Лемешенок, Лемеш) Іван, вата-
 жок гайдамацького загону — 24
 Лен Терентій, козак запорізький, учасник
 гайдамацького руху — 248

Ленвич Данило, суддя полковий — 293
 Ленчицький Шимон, мешканець с. Мшан-
 ці — 3
 Леонтієв, хорунжий полковий — 82
 Леонт'єв Андрій, канцелярист — 51, 55, 58,
 74, 79, 96
 Леонт'єв Михайло, генерал-губернатор ки-
 ївський — 45, 47, 48, 51, 55, 56, 60, 61, 64,
 66—73, 75, 76, 79, 85, 86, 88, 92, 97—100,
 102—104, 107, 109, 110, 111, 114, 115
 Лепеха Остап, козак запорізький, ватажок
 гайдамацького загону — 248
 Лесевницький, сотник — 150
 Леско, козак запорізький, учасник гайда-
 мацького руху — 78
 Летючий Микола, підданий — 304
 Либшевський, поміщик — 135
 Ливін, підполковник — 208
 Лизогуб Василь, товариш бунчуковий — 89
 Лизогуб Яків, обозний генеральний — 50
 Лилік, мешканець ясенівський — 160
 Липниченко Гарасим, зять гайдамаки Губ-
 ки — 62
 Липцов Остаф, прикажчик — 306
 Липка Іван, мешканець Мізяківських хуто-
 рів, гайдамака — 161
 Липка Прокіп, гайдамака — 161
 Лис Самійло, гайдамака — 81
 Лисий Гаврило, отаман Іркліївського куре-
 ня, ватажок гайдамацького загону — 74
 Лисий Іван, гайдамака — 248
 Лисий Федір, козак запорізький, учасник
 гайдамацького руху — 248
 Лисий Яків, козак запорізький, учасник гай-
 дамацького руху — 136
 Лисий Ясько, козак запорізький, учасник
 гайдамацького руху — 82
 Лисий Яцько, козак запорізький, учасник
 гайдамацького руху — 23
 Лисянський Іван, козак запорізький — 54
 Литвин Василь, мешканець березнянський —
 248
 Литвин Корній, козак запорізький, учасник
 гайдамацького руху — 74
 Литвин Лук'ян, козак запорізький, учасник
 гайдамацького руху — 82
 Литвин Панко, козак запорізький — 54
 Литвин Петро, козак запорізький — 54
 Литвин Яків, колодник — 84
 Литвиненко Іван, козак запорізький, учас-
 ник гайдамацького руху — 248
 Литвиниченко Нестор, гайдамака — 248
 Литвинко Павло, козак запорізький — 54
 Литвинов Яким, асесор колезький, перший
 комісар Брацлавської прикордонної ко-
 місії — 143, 173
 Лихенко Семен, гайдамака — 50
 Лієвицький Яким, секунд-майор, комісар ме-
 реф'янський — 289, 302, 305, 308, 310
 Лісничий Гришко, гайдамака — 312
 Лісовський, посесор — 90
 Лобов, поручик — 107
 Логачов, секунд-майор — 189
 Логвиненко Григорій, підданий — 312

Логин, ієросхимонах Медведівського мо-
 настиря — 278
 Логинов Наум, росіянин-втікач — 183
 Лозовський Василь, управитель вотчинної
 Нововодолазької канцелярії — 145, 174
 Ломака Лук'ян, козак запорізький — 54
 Ломакін Михайло, секретар пограничної ко-
 місії — 89
 Ломоносов Гаврило, мешканець омеляниць-
 кий — 184
 Лоовт (Лоодт) Іван, управитель с. Карлів-
 ка — 105
 Лоодт — див. Лоовт
 Лопухин Володимир, обер-комендант київ-
 ський — 144, 166, 169, 171
 Лопуцький, шляхтич — 248
 Лоханка Андрій, козак запорізький, учасник
 гайдамацького руху — 95
 Лохота, опришок — 160
 Лузин Семен, козак запорізький — 184
 Лука, архімандрит Києво-Печерської лав-
 ри — 166
 Лукін, генерал-майор — 68
 Лук'ян, гайдамака — 142
 Лук'ян, козак запорізький, учасник гайда-
 мацького руху — 95
 Лук'ян, козак запорізький, учасник гайда-
 мацького руху — 136
 Лук'ян, мешканець с. Іванів, гайдамака — 176
 Лук'ян, наймит Києво-Печерської лаври,
 гайдамака — 111
 Лук'янов Семен, дяк, конфедерат, потім сот-
 ник гайдамацький — 217
 Лук'янов Федір, мешканець м. Цибулів —
 62, 63, 65
 Лупинський, чашиник брянський — 135
 Луценків Григорій, обиватель валківський —
 191
 Луценків Олексій, обиватель валківський —
 191
 Луцький Томаш, шляхтич — 20
 Луцький Ян, шляхтич — 20
 Лушовський, хорунжий теробовельський —
 43
 Любимни Пилип, козак — 249
 Любницький Олександр, писар полковий, сек-
 ретар Слобідсько-Української губернської
 канцелярії — 189, 192, 286, 289
 Любницький Федір, секретар-архіваріус Сло-
 бідсько-Української канцелярії — 298, 300,
 315
 Любомирська, княгиня — 162
 Любомирський, князь — 161
 Любомирський, князь, підстолій коронний —
 94, 171, 173
 Любомирський Йосиф, воевода сандомир-
 ський — 37
 Любомирський Мартин, князь — 245
 Любомирський Станіслав, воеводич сандо-
 мирський — 37
 Любомирський Франциск, князь, краківський
 воеводич — 19
 Любомирський Юрій, воевода сандомир-
 ський — 14, 15, 26

Любомирський Ярослав, князь, воеводич
краківський — 19
Любомирські, воеводичі сандомирські — 41
Любомирські, князі — 195, 266
Люсін, капітан — 107
Ляда Андрій, козак запорізький — 54
Ляско Конон, козак запорізький, учасник
гайдамацького руху — 167
Лях Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Лях Іван, гайдамака — 172
Лях Матвій, козак запорізький — 54
Лях Михайло — див. Таран Антон
Ляшевичка (Крахмалничка) Гапка, мати
гайдамаки Ляшенка Матвія — 81
Ляшенко, винокур — 289
Ляшенко (Бобошко, Крепак) Матвій, козак
запорізький, учасник гайдамацького руху — 81
Ляшок Василь, козак запорізький — 54
Лященков, сотник — 312
Лященко Микола, вахмістр — 292, 312
Львов Леонтій — 196, 297
Маврокордат Іоан-Костянтин, господар молдавський — 13
Магденко Михайло, товариш військовий — 303
Мазан Андрій, поручик — 294, 296
Мазарака Андрій, товариш військовий — 50
Мазенко Григорій, наймит — 304
Мазніц Костянтин, мешканець м. Таранівка — 298
Майборода, мешканець ухівський — 74
Майданник Андрій, гайдамака — 248
Майовський Микола, мешканець мшанецький — 3
Макар, ватажок гайдамацького загалу — 252
Макаренко Іван, гайдамака — 248
Макаров Михайло, радник колезький — 144, 171
Максим, мешканець мошенський — 201
Максимов, капітан — 114
Максимович Гарасим, камер-лакей — 88
Максимович Федір, полковник стародубський — 106
Макуха Давид, козак запорізький — 54
Малевський Антон, мешканець мшанецький — 3
Малий Василь — 248
Малий Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125
Малий Грицько, гайдамака — 172
Малий Грицько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
Малий Данило, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 311
Малий Іван, ключник цибулівського сотника Давида, гайдамака — 74
Малий Марко, козак запорізький — 54
Малий Омелян, гайдамака — 93
Малий Семен, гайдамака — 312
Малий Тарас, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248

Малий Терешко, гайдамака — 175
Малинський Іван, канцелярист Ізюмської полкової канцелярії — 296
Малинський Степан, регіментар української частини — 27
Малишевич Федір, сотник — 98
Маліований Грицько, «майстер музики» — 78
Маловек Роман, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Малоокий Максим, козак запорізький — 54
Малошевич Іван (Іванець), отаман кошовий — 21, 23
Мамай Афанасій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 168
Мамай (Огор) Марко, отаман гайдамацького загалу — 59, 62, 70, 73, 74
Марек, священник — 222, 228, 246
Марина, вдова протопопа Величковського — 126
Марія, мати гайдамаки Клименка — 78
Маркварт, секунд-майор — 180
Маркевич Яким, писар полковий — 84
Маркін Юрко, гайдамака — 161
Марко, батько гайдамаки — 78
Марко, опришок — 160
Маркович, капітан — 368
Маркович, майор — 207
Мартин, ключник Києво-Софіївського монастиря — 79
Мартин, присяжний — 3
Мartiнов Олексій, член Слобідсько-Української губернської канцелярії — 315
Марусяки, мешканці с. Ясенів — 160
Марушак Гнат, ватажок гайдамацького загалу — 161
Марущенко (Марчишина), мешканець будянський — 122
Марченко, козак — 50
Марченко Іван, міщанин м. Полтава — 303
Марченко Марко, втікач-підданий поручика Балдіна — 97
Марчишина — див. Марущенко
Маршалко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Маршевський, священник — 312
Маскатинов Іван, член Київської губернської канцелярії — 253, 265, 278, 279
Маслак Іван, козак запорізький — 165
Матвеев, полковник козацький — 172
Матвій, пиляр, гайдамака — 111
Матрос Карпо, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Махия, гайдамака — 172
Мацай, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Мацевич, полковник — 203
Мацошак, начальник громади с. Шешори — 160
Мачула Павло, ватажок гайдамацького загалу — 84
Машенко Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74, 82
Меан Іван, гусар — 249

Медведівський Гнат, ватажок гайдамацького загалу — 32
Медведівський Каленик, гайдамака — 248
Медвідь, ватажок гайдамацького загалу — 27, 28, 30, 31, 41
Медвідь Григорій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Медейша, підкоморій ковенський — 245
Мезенцев Семен, капітан — 67, 96, 97, 98
Мезинцев Трохим, канцелярист головної канцелярії Новосербського корпусу — 170
Меленевський Ян, намісник Житомирського староства — 17
Мелхисседек Значко-Яворський, ігумен Мотронинського монастиря в 1753—1768 рр. — 193, 195, 245
Мельник Василь, мешканець валківський — 286
Мельник Матвій — 106
Мельников Кузьма, копійст — 65
фон-Меркенбах, полковник — 119, 120
Метельський, шляхтич — 94
Метельський Бернард, шляхтич — 15
Меховин Семен, осавул полковий — 104
Мещерський, князь, підполковник — 208, 220, 222, 230
Медзевський Ян Бал, намісник гродського вінницького бург-графства — 271
М'єр, генерал — 28, 39
Мечковський, пан — 4
Мизин Василь, сотник капівський, гайдамака — 243, 248
Микита, гайдамака — 176
Микита, гайдамака — 223
Микита, отаман володарський — 206
Микола, зять Паливоди, гайдамака — 63
Микола, наймит, гайдамака — 176
Мирон, гайдамака — 296
Мирон, дяк — 81
Миронов Іван, гайдамака — 248
Миронов Оврам, полковник — 82, 89, 93, 97
Миронович, староста мошенський — 64
Митка, ватажок гайдамацького загалу — 22
Михайло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 251
Михайло, челядник, гайдамака — 121
Михайлович, поручик — 127
Михалко, ротмістр — 15
Михей Дмитро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 112
Мишурицький, орендар — 140
Мізин Василь, підпомічник козацький — 185
Мілінкевич, поміщик польський — 267
Мінгериш Гнат, опришок — 160
фон-Мініх, генерал-фельдмаршал — 26, 28—30, 37—39, 41
Міхаловський, підчаший брацлавський — 161
Мйодушевський, ротмістр, конфедерат — 267
Млодзейовський Ян, намісник вінницького гродського бург-графства — 19, 20
Мнішек, графиня, дружина литовського камергера — 206, 220
Мнішек Юрій, маршалок придвірний — 156
Мовш Іцькович, орендар — 121

Могіла Федір, козак запорізький — 54
Модарат Петро, комендант Капівського замку — 267
Моїка Федір, отаман слободи Стара — 145
Мойсей, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 78
Мойсеєнко Лук'ян, батько гайдамацького ватажка С. Неживого — 243
Мокосій-Деннско-Матвійовський Ян, коморник чернігівський — 7
Мокрицький, митрополит уніатський — 193
Молдава Яків, гайдамака — 277
Молниський Симон, шляхтич — 15
Молчан Василь, гайдамака — 248
Молчанов Степан, мешканець м. Харків — 294
Моляр Конон, гайдамака — 143
Монка (Пономаренко) Тимофій, гайдамака — 292
Моргун, міщанин м. Мошни — 201
Моргун Василь, гайдамака — 248
Морковщина Родіон, гайдамака — 248
Мортханевич, шляхтич — 78
Москаль Григорій, гайдамака — 93
Москов Федір, обозний полковий — 118
Мосолов Андрій, канцелярист Київської губернської канцелярії — 169
Мостовський, шляхтич — 9
Моторний, гайдамака — 63
Моторний Іван, осавул оратівський — 271
Моторний Михайло, гайдамака — 248
Моцаков, мешканець сватолуцький — 312
Мошаник Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65
Мошелко Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Мунтіянула Опрє, поручик — 286, 287
Муравйов Матвій, бригадир, комендант фортеці св. Єлизавети — 158, 177
Мурашка Дмитро, козак запорізький — 54
Мушта Максим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 168
М'якота Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125
Набок Антон, козак запорізький — 54
Навицький, староста с. Рацеве — 74
Нагаєнко Іван, козак запорізький — 54
Нагаєц Федір, козак запорізький — 54
Надточій Роман, мешканець слободи Комарівка — 174
Назаренко Григорій, поручик — 256
Назар'єв, вахмістр — 67
Наугольний Кіндрат, мешканець слободи Сватова Лучка — 312
Наум, мешканець с. Іванів — 176
Наумов Гаврило, російнин-втікач — 183
Невежин Дмитро, обер-секретар Сенату — 64, 69
Негода Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Недбайло Федір, гайдамака — 312
Неделка Авраам, козак запорізький — 54
Недоступ Михайло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 105

Недущка Григорій, козак запорізький — 23
Недяк Антон, городничий глиньський — 172
Неживенко Мойсей, гайдамака — 248
Неживий Семен (Гончар), ватажок гайдамацького руху — 201, 216, 224, 237, 243, 248, 251
Неклепаний Данило, козак запорізький — 54
Некриль Андрій, гайдамака — 93
Некрутило Остап, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Нелебов Максим, обер-аудитор головної канцелярії Новосербського корпусу — 170
Нелюбов Максим, асесор колезький — 183
Немило Петро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 5
Немцов Василь, прем'єр-майор — 55, 58—61, 69, 75
Ненка Гарасим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Неоковський, шляхтич — 140
Неплюев, міністр російський — 38
Неплюев Іван, член Колегії іноземних справ — 26
Непокончицький, комісар м. Гомель — 183
Непоспішний Данило, осавул гайдамацького загону — 248
Нестелій Іван, член Генерального військового суду — 184
Нестрат Ілько, підданий, гайдамака — 21
Нетреба Іван, отаман Джерелівського куреня — 63
Нещадим Юхим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
Нещадими, козаки запорізькі, брати, учасники гайдамацького руху — 74
Нещеретний Петро, підданий — 304
Нижченко Василь, козак запорізький — 54
Никитенко Василь, гайдамака — 248
Никифор, гайдамака — 307
Никифор, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 179
Никифор, намісник Києво-Печерської лаври — 111
Ніколаєв Юрій, купець македонський — 26
Ніс, ватажок гайдамацького загону — 188
Ніс Гордій, козак запорізький — 54
Ніс Єремій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
Ніс Назар, отаман курінний — 251
Новицький, поміщик — 94
Новицький, управитель канівський — 243, 248
Новицький Андрій, канцелярист військового — 81
Новицький Михайло, управитель маєтку Линці — 19
Новицький Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 134
Новоселецький Йосип, товариш панцирної хоругви — 1
Новоселецький Ян, підчаший житомирський — 9
Ноздра, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 142

Ноздра Андрій, козак запорізький — 54
Носик, ватажок гайдамацького загону — 190
Носовський Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Нор Микита, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Обойченко Василь, ватажок гайдамацького загону — 161
Оболонський Дем'ян, осавул генеральний — 95, 105
Обрезков (Обресков) Олексій, російський резидент у Туреччині — 202, 219, 231, 232, 236, 245, 246
Обресков — див. Обрезков
Обух, полковник — 207, 248
Овінський Старихон, мешканець с. Яворів — 160
Овчар Онисій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Огор — див. Мамай Марко
Огородський, пан — 250, 272
Огронович Яків, член Генерального військового суду — 184
Одаховський, шляхтич — 87
Одинченко Костянтин, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 296, 298
Однодум Андрій, ватажок гайдамацького загону — 225
Ожга Антоній, староста романівський і бишівський, регіментар української партії — 283
Озеров, полковник — 222, 228, 236
Окатий Панас, козак запорізький — 54
Олейников, отаман — 292, 312
Олекса, брат Лиликового зятя, підданий — 160
Олексій, вихрест — 23
Олена, дружина ватажка гайдамацького загону Василя Бойка (Тумки) — 23
Ольховський Василь, сотник мурахівський — 148, 155
Ольшевський, намісник регіментаря війська української частини — 1
Омелько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
Омельницький Василь, козак запорізький — 54
Омельченко Наум, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 93
Онацький Василь, писар Генерального військового суду — 184
Опанас (Афанасій), козак запорізький, ватажок гайдамацького загону — 95
Опанасенко Петро, мешканець м. Київ — 168
Оранський Іосиф, намісник Києво-Печерської лаври — 47
Орленков Іван, козак донський, гайдамака — 292
Орлик Пилип, писар генеральний — 26
Орлов Семен, секретар — 64, 69
Осадчий Федір, старший над міщанами м. Теплик, призначений М. Залізником — 200
Оскерко, маршалок мозирський — 87

Остерман Федір, граф, генерал-поручик — 286, 289, 294—296, 306, 308, 310, 312
Острий, гайдамака — 172
Островський, війт галицький — 160
Остроух, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Оттар (Василь), батько гайдамаки Тумки — 23
Павенцький, шляхтич — 35
Павлинов, прапорщик — 299
Павло, наймит — 307
Павло, війт с. Головчинці — 10
Павло, гайдамака — 79
Павло, зять Кодашов, гайдамака — 74
Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 161
Павло, козак запорізький, ватажок гайдамацького загону — 78
Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 237
Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 296
Павло, підданий Києво-Межигірського монастиря, гайдамака — 134
Павло Іванович — див. Калишевський
Павлов Антон, капрал — 107
Павлов Григорій, полковник — 109
Павлов Іван, гайдамака — 292
Павлов Іван, копіїст — 192
Павлов Мойсей, гайдамака — 248
Павловський, шляхтич — 259
Павля Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Павша, конфедерат — 208
Паламарук Степан, гайдамака — 161
Палей Мойсей, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Паливода Петро, мешканець с. Нестерівка — 63
Пальфі Микола, граф — 222
Панін Микита, граф, таємний радник — 205, 222, 225, 226, 232, 240, 241, 245, 246, 266, 268—270, 279
Панко, сотник хушованський, що приєднався до гайдамаків — 212
Панкратов, капрал — 291
Парафєєвський Петро, сотник охтирський — 150
Паришовський Юзеф, шляхтич — 3
Пархоменко Грицько, гайдамака — 111
Пастух Василь, гайдамака — 248
Пахно Олексій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 249
Пачановський, управитель жаботинський — 259
Пашков, копіїст — 192
Пашковський Федір, гайдамака — 22
Пашенко Іван, гайдамака — 248
Пашинський, вахмістр — 291
Педенко Гнат, підданий — 187
Пекельний Грицько, козак запорізький — 172
Пендер Осип, пасічник — 192
Перебиносів Петро, протоколіст — 186, 196

Передерей Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
Перекрест, полковник гардовий — 97
Перепелиця Юхим, мешканець слободи Володолога — 189
Пересилкін Іван, мешканець с. Жарин — 138
Переходченко Єремій, гайдамака — 277
Перехрест, ватажок гайдамацького загону — 20
Перехрест Петро, мешканець с. Нестерівка — 62
Перехрест Савка, мешканець с. Нестерівка — 62
Перехрист, гайдамака — 58
Перехрист Савелій, відкупщик слободи Нестеровці — 243
Перехрист Семен, мешканець хутора Криловський — 67
Перог Панко, козак запорізький — 54
Петрашевич Дем'ян, канцелярист Генеральної військової канцелярії — 123
Петро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 81
Петров, наймит — 176
Петров Єрофій, росіянин-втікач — 183
Петровський, хорунжий — 98
Петровський Антон, зв'язківець гайдамацький — 161
Петрункевич Стефан, писар генеральний — 80
Пешний Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65
Пешніков Денис, пікінер-втікач, гайдамака — 292
Пикторов Никифор, писар полковий — 207
Пилип, ватажок гайдамацького загону — 292
Пилип, гайдамака — 307
Пилип, наймит канцеляриста Голикова, гайдамака — 292
Пилип, отаман Канівського куреня — 172
Пилипенко Іван, козак — 249
Пилиповець, провідник гайдамаків — 78
Пиливський, шляхтич — 9
Пироженко, отаман нестерівський — 59
Письменний Андрій, сотник немирівський — 271
Письменний Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 5
Письменний Грицько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Письменний Іван, мешканець с. Боровиці — 278
Письменний Кирило, гайдамака — 184
Письменний Максим, козак запорізький — 54
Письменний Михайло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 311
Письменний Олексій, ватажок гайдамацького загону — 83
Письменний Яків, ватажок гайдамацького загону — 172
Пишний, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
Пишняков Петро, вахмістр — 292
Пищевич, підполковник — 238
Півень Гнат, козак запорізький — 54

Півень Тишко, підданий — 94
Півторяк Іван, гайдамака — 161
Підгородецький, управитель мошенський — 201
Пійко Іван, отаман м. Канів — 224
Пістолетник Андрій, опришок — 161
Піць, селянин — 161
Пйонтковський, хорунжий — 33
Пйотровський Казимир, товариш панцирної хоругви — 20
Пластон Гаврило, гайдамака — 161
Пластун Яким, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Плоска Василь, козак запорізький — 54
Плоскоголовий Максим, козак запорізький — 54
Плохий Михайло, гайдамака — 248
Плохов Тихін, гайдамака — 248
Плохута Степан, козак запорізький — 54
Плятер, воевода мстиславський — 161
Побиль Устим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 134
Побошкорович Гнат, гайдамака — 248
Повідачук Григор, опришок — 160
Погорілий Семен, козак запорізький — 54
Подгоричани, генерал-майор — 208, 217, 222, 230, 248
Подоляка Іван, ватажок гайдамацького загону — 79
Подтьолков Микита, гайдамака — 138
Позіхайло Сава, козак запорізький, ватажок гайдамацького загону — 248
Позняков Микита, підданий-втікач, гайдамака — 183
Покачалка Матвій, гайдамака — 248
Поклонський Пилип, прапорщик, сотник коломацький — 147
Покотило Давид, козак запорізький — 54
Покотило Тишко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Полегенка, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Полежаєнко Демко, козак запорізький — 54
Полежай Семен, козак запорізький — 54
Полежай Тарас, козак запорізький — 54
Полечек Михайло, опришок — 160
Поліковський Міхал, шляхтич — 3
Поліковський Юзеф, мешканець с. Мшанці — 3
Половий Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Половій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Половко Радіон, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Полоз Гердій, осавул запорізького війська — 70, 74
Полозенко Яків, козак запорізький — 54
Полом Федір, гайдамака — 175
Поломаний Остап, мешканець м. Умань — 213
Поломаний Панас, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 105

Полторацький Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Полуботок Семен, товариш бунчуковий — 93, 107
Полуженко Іван, гайдамака — 63
Поляк Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Поляков, гайдамака — 312
Поляков Гнат, капрал — 149
Полянський, поручик — 67
Полянський Іван, прикажчик поміщика Дуїна — 288
Поморський, конфедерат — 222, 228
Пономаренко Тимофій — див. Монка Тимофій
Понятовський, князь, обер-камергер — 245
Понятовський Станіслав-Август, король Польщі — 195, 263, 266, 272
Попатенко, сотник — 96
Попенко Андрій, гайдамака — 248
Попенко Іван, гайдамака — 248
Попелнюх Мойсей, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Попов (Золотарев Єліфан) Олексій, росіянин-втікач — 183
Попов Трохим, мешканець слободи Кабане — 312
Попович Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125
Попович Семен, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Попович Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Попович Федір, отаман семницький — 271
Поповичук Василь, опришок — 160
Попоненко (Попонов) Семен, дворецький кн. Туркестанових — 299, 307
Попонов — див. Попоненко
Попотенко Павло, старшина полковий — 237
Порох, козак запорізький — 296
Портнягин Андрій, секретар Слобідсько-Української губернської канцелярії — 191
Посконний Данило, гайдамака — 24
Поскочин Микита, генерал-майор — 182
Потапенко, сотник компанійського полку — 67
Потоцький, сотник кишенський — 118
Потоцький Вавржинець, суддя пограничний — 41
Потоцький Микола, староста канівський — 40
Потоцький Михайло, маршалок волинський — 11
Потоцький Станіслав, воевода познанський — 135
Потоцький Федір, козак запорізький — 54
Потоцький Францішек Салезіуш, князь, воевода київський — 135, 140, 162, 163, 195
Потоцький Юзеф, князь, гетьман великий коронний, воевода київський — 30, 40, 42, 56, 94
Потрисова, бригадирша — 138
Похил Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62

Похил Родко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 63
Похиллий Федір, козак запорізький — 54
Похиля Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 164
Прач, шинкар — 111
Прездзецький, підканцлер литовський — 222
Пржибора Ян, підсуддя мозирський — 129
Прейма Юхим, гайдамака — 248
Према Семен, осавул полковий — 50
Примович Михайло, шляхтич — 79
Притика, староста м. Радомишль — 95
Прозоровський, князь, генерал-майор — 208, 222, 228, 230, 245, 247, 264, 273, 316
Прокоп (Прокофій), козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
Прокопенко Іван, мешканець слободи Писарівка — 176
Прокофій — див. Прокоп
Проскочин, генерал-майор — 182
Протасов, полковник Московського карабінерного полку — 227, 230, 248
Проценко Корній, колодник — 105
Прохода Олексій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Прочухан Леско, козак запорізький — 54
Прулев Федір, мешканець м. Мошни — 201
Псарський, пан — 250, 263, 272
Птуха Демко, козак запорізький — 54
Птуха Тимко, козак запорізький — 54
Пузир, мешканець м. Цибулів — 99
Пузир Іван, гайдамака — 21
Пукоменної Семен, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Пулавський Юсиф, писар надвірний коронний, староста варецький, маршалок конфедерації — 197, 202, 208, 222, 228, 230
Пулавські, шляхтичі — 273
Пучка Григорій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Пушка Яків, мешканець с. Головчинці — 10
Пушовий, мешканець с. Головчинці — 10
Пхайка Василь, полковник гардовий — 23
Пшилуський, підстароста кременецький — 161
П'яний Іван, гайдамака — 248
П'яниця Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 49
П'янищенко Петро, гайдамака — 300
Рагуль, полковник запорізький — 115
Радзівілл, князь — 35, 203, 233
Радіон, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Радішев Афанасій, полковник стародубський — 24
Радкевич Андрій, сотник — 248
Радко Пархом, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 142
Радченко Парфен, канцелярист військовий — 136
Рак Федір, селянин — 62
Ракобила Гарасим, козак запорізький — 54
Рамадін, секунд-майор — 281
Растовський, губернатор черкаський — 114

Растрена Артем, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Ратушняк Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 161
Рашевський Яків, писар полковий — 314
Рашиль, отаман Щербинівського куреня — 74
Рвачевський Радіон, осавул полковий — 249
Рева Федір, козак запорізький — 54
Редович Федір, товариш значковий — 107
Редька Федір, син отамана — 297
Редько Євстафій, отаман — 297
Резни [...] Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65
Резун Артем, козак — 182
Резиз Ефендія — 232
Реза Григорій, козак — 249
Репнін Микола, російський посол у Варшаві — 202, 205, 206, 208, 219, 220, 226, 228, 230—232, 234—236, 238, 239, 241, 242, 245—248, 263, 264, 266, 273, 274
Рестковський, губернатор черкаський — 203
Решнеченко Іван, мешканець слободи Чернецька — 62
Ржевичський Домінік, мешканець с. Мшанці — 3
Ржичевський, секретар російського посольства у Варшаві — 129
Рибалка Іван, козак — 249
Рибницький, поміщик — 135
Рильський Симон, управитель білоцерківський — 260
Римша Павло, перекладач — 206
Ринкевич, управитель мошенський — 203
Роговський, губернатор рашківський — 23, 26
Родзянко, обозний полковий — 299
Родка, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
Родкевич Казимир, субделегат Галицького гродського уряду — 160
Родко Гаврило, козак — 249
Розумний Микита, козак — 153
Розумовська, графиня — 78
Розумовський Кирило, гетьман — 77, 80, 95, 98—100, 104—106, 108, 110, 113, 114, 123, 128, 138, 164, 167, 175, 176
Розумовський Олексій, граф — 58, 59
Рокицький, війський Ошмянського повіту — 87, 111
Роля-Кохановський Яцек Антоні, радник коронної конфедерації — 197
Роман, ватажок гайдамацького загону — 28
Роман, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 296, 298
Романенко Андрій, гайдамака — 248
Романенко Роман, козак — 271
Романов Іван, бурмистр — 183
Романович Петро, сотник — 306, 308
Романовський, війський — 44
Романовський, комісар хотомлянський — 255
Романовські, пани — 160
Романченко Гарасим, мешканець с. Вижня Безпалівка — 300, 301
Романюк, отаман хомчинський — 160

Рославлев, підполковник — 51
Россі, полковник — 273
Ротатий Кирило, козак запорізький — 54
Рудий, козак запорізький — 81
Рудий Семен, гайдамака — 63
Рудковська, поміщиця — 22
Рудницький, економ Чигиринського староства — 35
Рудницький Андрій, чашник овруцький — 4
Рудь, гайдамака — 41
Рудь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 142
Рудь Григорій, сотник крилівський — 74, 82, 118
Рудь Максим, гайдамака — 248
Рудь Процько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Ружицький, майор — 39
Румянцев Михайло, граф — 56
Румянцев Петро, президент другої Малоросійської колегії — 226, 227, 230, 236, 240, 246, 268—270, 274—276, 279, 316
Русанов, ад'ютант Новоскольського полку — 99
Русин Матвій, мешканець с. Тонконогівка — 58, 59
Русинов Іван, мешканець с. Литвинівка — 74
Русоцький, генерал-ад'ютант польського війська — 30
Рушиць Андрій, стольник брацлавський — 25
Рябий, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 81
Рябий Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 59
Рябокобила Семен, козак запорізький — 54
Рябошапка Гарасим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Сабаш Андрій, батько ватажка гайдамацького загону Тарана — 244
Сава, ієромонах Голосіївської пустині — 166
Сава, підполковник — 27
Савинський Захар, мешканець с. Стратилатівка — 294
Савич Іван, сотник компанійського полку — 67, 92, 96, 98
Савка, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Савка, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 165
Савойська Ганна, мати військового канцеляриста Савойського Івана — 50
Савойський Іван, канцелярист військовий — 50
Савойський Лазар, мешканець хутора Олавський — 50
Савойський Семен, мешканець хутора Олавський — 50
Савранський Григорій, прикажчик слободи Сніжковий Кут — 178
Савросінський Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
Савченко Юрій, козак — 249
Савченков Павло, канцелярист Охтирської провінціальної канцелярії — 297

Сагалка Роман, козак запорізький — 54
Саганак Степан, гайдамака — 248
Сак Омелько, гайдамака — 248
Сакменков Яків, писар харківський полковий — 176
Сало Леско, отаман козацький — 221
Сологуб Оврам, козак запорізький — 54
Салтиков Петро, граф, генерал-лейтенант — 67, 112, 115, 119, 133, 222, 232, 264
Саманас Михайло, осавул компанійського полку — 92, 97, 98
Самарець Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 124
Самарець Йосип, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Самарець Семен, козак запорізький — 54
Самарський Данило, гайдамака — 58, 59, 74
Самарченко Мартин, гайдамака — 248
Самойленко Тишко, мешканець м. Лохвиця — 95
Самотока, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 142
Самуїл, єпископ Білгородської і Обоянської консисторії — 312
Сангушко Юзеф, мечник литовський — 40
Сараджик Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Саражин Григорій, гайдамака — 248
Сасима, губернатор ходарівський — 240
Сафонов Василь, регістратор — 162
Сафроній, монах Медведівського монастиря — 278
Сафянников (Софянников) Петро, протоколіст Київської губернської канцелярії — 56, 87, 162
Сахатов, сотник потоцький — 59
Сахно Дмитро, гусар — 297
Сахновський Григорій, суддя полковий — 299
Сахновський Іван, обозний полковий — 84
Сачок — див. Довгошиєнко Яків
Сватковська, шляхтянка — 183
Светош Федір, отаман Переяславського куреня — 65
Свежавський, шляхтич — 9
Свидзинський Казимир, комісар прикордонної комісії — 94
Свириденко Федір, гайдамака — 176
Свічкарьов Ілля, мешканець кабанський — 312
Севергин Антон, канцелярист Київської прикордонної комісії — 83
Сегіда, капітан — 279
Секан Іван, отаман козацький — 224
Солецький Ярема, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Семен, гайдамака — 117
Семен, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 78
Семен, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Семен, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 296, 298
Семен, наймит заводчика Корняка, гайдамака — 176

Семенко Андрій, гайдамака — 82
Семенов, капітан — 281
Семенов Омелян, мешканець Малинської сотні — 106
Семенон, священник — 175
Семенко Семен, козак — 299
Сенецький, мешканець с. Вовчківці — 40
Сенецький Ярема, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Сербиненко Іван, родич Чалого Сави — 23
Сергієнко Антип, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Серенков, отаман Валківської сотні — 178
Сибірський Омелян, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 119
Сидоренко Корній, козак — 249
Сидоренко Осип, обиватель військовий — 312
Сидоров Анафрій, росіянин-втікач — 183
Силаптьєв, вахмістр — 58
Силін Омелян, росіянин-втікач — 183
Сильвестр, монах Києво-Печерської лаври — 166
Симеон, протопоп Білгородської консисторії — 290
Симеон, священник в Новій Сербії — 175
Сингаєвський Михайло, намісник Овруцького староства — 1
Сироватий Михайло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Сирота, пасічник — 32
Сирота Григорій, козак — 182
Ситенський Федір, канцелярист військовий — 123
Сич Семен, козак запорізький — 5
Сичевський Іван, вїйт — 168
Сікарьов Яків, мешканець м. Конотоп — 78
Сіраковський Франциск, шляхтич — 20
Сіренко Яків, козак — 224
Сірий, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Сірий Трохим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Сірий Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 93, 95
Сірий Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Сіроштан, гайдамака — 93
Скальський Йосип, ватажок гайдамацького загону — 93
Скаржинський Григорій, шляхтич — 1
Скаржинський Михайло, сотник другої Луценської полкової сотні — 81, 249
Скелмовський Казимир, шляхтич — 171
Скирта, мешканець м. Глинськ — 62
Скирта Грицько, козак запорізький — 54
Скирта Сергій, козак запорізький — 54
Скирта Федір, козак запорізький — 54
Скляр, гайдамака — 50
Скожевський, шляхтич — 35
Скорбенко Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Скорич, гайдамака — 15

Скоробагатий Іван, росіянин-втікач — 183
Скоропадський Іван, осавул генеральний — 175
Скоропадський Михайло, підскарбій генеральний — 80, 95, 105, 120
Скорховий Дем'ян, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Скрєпичин Микола, капітан — 148, 149, 152, 155
Скрипченки, гайдамаки — 285
Скшенський, обозний полковий — 293
Слабкий Іско, гайдамака — 312
Славшеський, шляхтич — 267
Слатвинський Василь, перекладач — 239
Слен Василь, козак запорізький — 54
Слесар Олексій, козак запорізький — 54
Слива Семен, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Сливкін Степан, писар полковий — 293
Слизкович, гайдамака — 7
Слоноцький, шляхтич — 9
Слутонюк, мешканець с. Яворів — 160
Слюсар Василь, гайдамака — 60
Слюсар Грицько, мешканець м. Мошні — 201
Слюсар Іван, мешканець нестерівський — 62
Слюсар Максим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 134
Слюсар Самійло, батько Бурмиистра Савки — 172
Снесар Родіон, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 81
Смагил, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Смаковський, осавул полковий — 182
Смерть Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
Смешко Олексій, гайдамака — 248
Смирнов Лука, реєстратор Брацлавської прикордонної комісії — 143
Смородина Роман, купець севський — 285
Смотрицький, староста — 238
Снетелець Гаврило, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Собакар Федір, козак — 303
Собедченко, отаман курінний, учасник гайдамацького руху — 88
Соболевський Якуб, субделегат Галицького гродського уряду — 160
Соколик Марко, козак запорізький — 54
Соколов, комендант нагайський — 252
Соколовський, регістратор губернський — 302
Соколовський Ян, возний генеральний — 4
Солков, комендант нагайський — 252
Соловейко Іван, козак запорізький — 54
Солодкий Василь, козак запорізький — 54
Солодуха Максим, козак запорізький — 54
Соломка Іван, козак запорізький — 54
Солоп Яцко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Солопій Микола, козак запорізький — 54
Соляник Іван, гайдамака — 292
Сомова, поміщиця — 138

Сорока, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Сосинський Андрій, шляхтич — 4
Софонов Василь, підканцелярист Київської губернської канцелярії — 56
Софяників — див. Сафяников Петро
Сошальський (Сушальський) Олександр, сотник — 289, 290, 292, 312
Сошальський Семен, прапорщик — 312
Спанковський Павло, мешканець м. Київ — 117
Спендовський, поміщик, скарбник м. Овруч — 135
Срибнайчова, мешканка с. Ясенів — 160
Срочинський Корналія, ігумен Кристинопільського монастиря — 195
Станіслав-Август — див. Понятовський
Станкевич, ватажок гайдамацького заго-ну — 259, 262
Старий Каленик, козак запорізький — 54
Старий Яків, мешканець с. Вербки — 23
Старухин (Бургут) Іван, ватажок гайдамацького заго-ну — 138
Стейчук Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 161
Стемпковський, шляхтич — 272, 273
Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 81
Степан, наймит майора Шидловського, гайдамака — 176
Степан, син ватажка гайдамацького заго-ну Неживого — 243
Степаненко Максим, гайдамака — 248
Степанищев, поручик — 67, 85, 132
Степанов, капітан — 59
Степанов Василь, член Колегії іноземних справ — 26
Степанов Дмитро, писар ротний — 165
Степенко Зот, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
Стефан, гайдамака — 78
Стефан, мешканець м. Олишевка — 78
Стеценко Іван, гайдамака — 49
Стецький Казимир, хорунжий київський, староста димерський — 4
Стирчак Іван, гайдамака — 161
Стовб Павло, козак запорізький — 172
Стоєцький Юзеф, шляхтич — 25
Столповий Павло, гайдамака — 248
Стороженко Федір, козак — 182
Сторчак Еремій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
Сторчак Ілля, гайдамака — 139
Сторчак Кирило, гайдамака — 248
Стрельченко Степан, гайдамака — 248
Стремецький, староста гадяцький — 208
Стрешнев Петро — 173, 174
Стриба, шляхтич — 95
Стрибель Михайло, чашник новгородський — 95
Стрибун Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 165
Стріха Семен, гайдамака — 248
Стромець Грицько, козак запорізький — 54
Струковський Гордій, мешканець райгородський — 296
Студзенецький Ян, шляхтич — 9
Суїм Іван, козак запорізький — 54
Сукар, мешканець с. Ухівка — 74
Сукии, губернатор київський — 22, 23
Сукур, гайдамака — 251
Сукур, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Сукур Влас, гайдамака — 248
Сукур Прокіп, гайдамака — 93
Сукур Хома, гайдамака — 248
Сулима Іван, осавул полковий — 89
Сулима Семен, полковник переяславський — 80
Сумець Андрій, співробітник Ізюмської провінціальної канцелярії — 312
Сумцов, поміщик — 300, 301
Супрун Микола, мешканець хутора полковника Капіста — 62, 63
Суптельний Василь, козак запорізький — 54
Сусідка Микола, мешканець м. Мошни — 201
Сухий (Козаренко) Іван, гайдамака — 307
Сухий Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 89
Сухий Максим, гайдамака — 296, 298
Сухий Михайло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Сухий Петро, гайдамака — 74
Сухий Яцко, гайдамака — 312
Суходольський, шляхтич — 261
Суходольська-Будзинська Анна, шляхтянка — 17
Суходольський-Будзинський Йосип, шляхтич — 17
Сухомлин, сотник — 190
Сухомлин, сотник перекопський — 291
Сухомлин Данило, підпрапорщик — 291
Сухоруков Микита, гайдамака — 176
Сушальський — див. Сошальський Олександр
Табан Антон, командуючий у м. Умань — 54, 143
Табанець Василь, ватажок гайдамацького заго-ну — 118
Табанець Матвій, ватажок гайдамацького заго-ну — 118
Табанець Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Табанець Ясько, сотник польський — 93
Талко Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Тальмас, полковник — 34
Танєєв Венедикт, секунд-майор — 67, 92, 96—99
Танки Іван, козак — 182
Танцюра Михайло, козак запорізький — 54
Таран, полковник гардовий — 74, 184
Таран Аврам, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 179
Таран Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 311
Таран Антон (Лях Михайло, Гаркуша), гайдамака — 134
Таран Антон, козак запорізький — 54

Таран Василь, гайдамака — 248
Таран Василь, козак запорізький — 214
Таран Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Таран Василь, писар — 104
Таран Гаврило, гайдамака — 248
Таран Гаврило, козак запорізький — 54
Таран Григорій, гайдамака — 248
Таран Грицько, козак запорізький — 54
Таран Демко, гайдамака — 311
Таран Дмитро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Таран Іван, козак запорізький — 54, 172
Таран Іван, козак запорізький, родич ватажка гайдамацького заго-ну Тарана Павла — 244, 248
Таран Лук'ян, осавул гайдамацького заго-ну — 248
Таран Максим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Таран Микита, гайдамака — 248
Таран Микола, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
Таран Микола, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 124
Таран Михайло, козак запорізький — 54
Таран Мусій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Таран Онопрій, козак запорізький — 54
Таран Павло, ватажок гайдамацького заго-ну — 206, 244, 248
Таран Петро, гайдамака — 248
Таран Прокіп, ватажок гайдамацького заго-ну — 93
Таран Прокіп, дяк — 93
Таран Трохим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Таран Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82, 248
Таран Федір, отаман Щербинівського куреня — 74
Таран Хома, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Таранов, секунд-майор — 294, 296
Таранковатий Семен, гайдамака — 63
Тарас, ватажок гайдамацького заго-ну — 28, 29
Тарас, хорунжий ландміліцького полку — 21
Тарасенко Петро, гайдамака — 248
Тарасенко Семен, гайдамака — 248
Тарасов Стефан, секретар Київської губернської канцелярії — 76
Тарнавський Іван, шляхтич — 4
Тарновський Яків, бунчужний генеральний — 95, 105
Татарчуков Яків, копіст, підканцелярист Слобідсько-Української губернської канцелярії — 289, 315
Твердоступ Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 167
Тевяшов Степан, товариш губернатора Слобідсько-Української губернії — 254, 256, 286, 289, 298, 300
Теглев Богдан, секунд-майор — 107
Текелій, генерал-поручик — 317
Телбушенко Корній, наймит поміщика Уманцова, гайдамака — 176
Телейчук Василь, мешканець с. Ясенів — 160
Теліянський Степан, мешканець торський — 294
Телятник, отаман писарівський — 303
Терентій, наймит заводчика Корняка, гайдамака — 176
Терентій, священник — 114
Терешко, гайдамака — 117
Терещенко Влас, мешканець м. Чигирин — 243
Тесля Павло, козак запорізький — 184
Тимофеев Гаврило, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Тимофій, іконописець Медведівського монастиря — 278
Тимофій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 296
Тимошенков, протоколіст — 294, 296
Тимченко, мешканець м. Мошни — 201
Тимченко, мешканець островерхівський — 302
Тихін, росіянин-втікач — 183
Тихонов, солеварний отаман — 194
Тихонов Іван, мешканець Злодіївських хуторів — 292
Тихоцький Яків, співробітник Ізюмської провінціальної канцелярії — 296, 312
Тишковський, шляхтич — 9
Ткалиц, мешканець м. Мошни — 201
Ткач Олекса, опришок — 160
Ткач Павло, підданий — 309
Ткач Яків, підданий вдови підпрапорщика Двогубського — 300, 301
Тлуховський, шляхтич — 9
Товмач Ясько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Товстоног Федір, повірений запорізького війська — 93
Толкач Артем, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Толстик Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Толстик Микола, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
Толстой, дійсний статський радник — 169
Толстой Никула, гайдамака — 74
Томашук Федір, опришок — 160
Томша, прапорщик — 249
Тонконоженко Савелій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Топило Грицько, козак запорізький — 54
Топольницька Тетяна, вдова бунчукового товариша Топольницького Івана — 137
Топольницький Іван, товариш бунчуковий — 137
Торан Іван, гайдамака — 63
Торонець, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 63
Торський Олексій, вахмістр — 297
Траско Гарасим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125

Трапезовський, сотник — 294
Трегубенко Павло, гайдамака — 296, 298
Трегубов, сержант лейб-гвардії — 241
фон-Трейден, полковник — 22, 23, 26
Тремборський, шляхтич — 259
Третинич Миколай, прем'єр головної канцелярії Новосербського корпусу — 170
Третяк Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Тригуб Тихін, мешканець м. Таранівка — 305
Тригубенко Семен, козак запорізький — 54
Тройницький Устин, поручик — 205, 241
Тромсин Іван, отаман курінний, учасник гайдамацького руху — 142
Трохим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125
Троцькевич, поміщик — 135
Троцький, товариш бунчуковий — 92
Трубников Степан, капітан — 59, 67
Трусів, поручик — 67
Тужанський Павло, підчаший жидачівський — 9
Тулубецький Семен, козак запорізький — 54
Тумка Василь — див. Бойко Василь
Тупица Артем, гайдамака — 143
Туркестанов Давид, князь — 299, 307
Туркестанови, князі — 299
Турченков, капітан — 216
Укшинський Франциск, панцирний полку коронного хорунжого — 1
Уласенко Михайло, мешканець слободи Володага — 189
Уласов Тимофій, отаман нівлянський — 106
Улейський, конфедерат — 273
Ульянов Василь, драгун — 58
Уманцев, поміщик — 176
Ус Кирик, отаман курінний, учасник гайдамацького руху — 63, 74
Ус Кіндрат, мешканець Переяславського полку — 296
Ус Корній, козак запорізький — 54
Ус Марко, повірений запорізького війська — 93
Ус Томко, козак запорізький — 54
Усасов, капітан — 103
Усань Іван, отаман комарівський — 88
Ускої Кирик, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
Устименко Іван, мешканець власівський — 62
Устименко Онопрій, козак — 249
Федір, брат ватажка гайдамацького загону Довгошиенка — 285
Федір, гайдамака — 117
Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65
Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 296, 298
Федір, мешканець м. Київ, гайдамака — 277
Федір, мешканець с. Голтва, гайдамака — 292
Федір, мешканець слободи Тернівка — 135
Федір, опришок — 160
Федір, син гайдамаки Қоломійця — 311
Федоренко Никифір, наймит, гайдамака — 176
Федоренко Омелян, батько гайдамаки Федоренка Никифора — 176
Федоров, отаман — 92
Федоров Григорій, отаман кошовий — 140, 142, 144, 171, 184
Федос, мешканець с. Голтва, гайдамака — 292
Федотов Офанасій, росіянин-втікач — 183
Федцов Василь, секунд-майор — 91
Федченко Антон, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Феєрвари, полковник — 245
фон-Фенікс, підполковник — 67, 102, 108
Федорит, намісник Києво-Межигірського монастиря — 179
Фетисов Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 296, 298
Фиголь Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65, 74
Филенко Іван, ватажок гайдамацького загону — 292
Филимонов, поручик — 98
Филипович Климентій, писар полковий — 148, 150, 297
Филонова, сотничиха — 298
Фінкель, майор — 155
Фірлеєвич Антон, мешканець с. Мшанці — 3
Флеєров Василь, член Київської губернської канцелярії — 253, 265, 278, 279
Фліверк Андрій, радник таємний — 164, 194
Фолінський Іван, полковник запорізький — 69
Фоменко Леонтій, мешканець с. Соколівка — 302
Фотєєв Олексій, секретар Київської губернської канцелярії — 51, 58, 59, 65, 74, 96, 144, 169
Фрідріх II, король прусський — 14
Фролов Іван, канцелярист Славяно-Сербської канцелярії — 164
Фрумчин Лейба, колишній орендар маєтку Линці — 19
Фурелєвський Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
Хаєцький Казимир, комісар прикордонної комісії — 94
Халкинданський, поручик — 183
Хам'єць Іоан, шляхтич — 14
Харкаленко, селянин, гайдамака — 23
Харко, ватажок гайдамацького загону — 23, 28, 31, 37, 41
Харлан Іван, козак — 285
Харченко, сотник городницький — 314
Харченко Гаврило, мешканець соколовський — 298
Хветко, гайдамака — 27
Хил, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
Хмара Гнат, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
Хмара Денис, козак запорізький — 54
Хмельницький, шляхтич — 140
Хмельницький Богдан, гетьман — 195, 317
Хміль Лаврін, козак — 182

Ходикевич Мартин, бургграф і галицький гродський субделегат — 90, 160
Хоєцький Антон, скарбник новгородський — 135
Холод Петро, гайдамака — 26
Хома, служитель Медведівського монастиря — 278
Хоменко Йосип, гайдамака — 248
Хомут Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 105
Хорват Антон, підполковник Новосербського корпусу — 170
Хорват Іван, генерал-поручик, командир Новосербського корпусу — 127, 141, 159, 163, 167, 169, 171
Хотинєць Василь, мешканець с. Нерубайка — 23
Хоткевич, шляхтич — 208
Хотошник Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 161
Храпченко Василь, козак запорізький — 23
Хриплий Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Хрушов, майор, поміщик — 152
Хрушова, поміщиця — 141
Хрушова, поміщики — 149
Хурожей Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 63
Цевань Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 172
Цетнер, поміщик — 161
Циб Федір, козак запорізький — 54
Циба Федір, козак запорізький — 54
Циган Павло, козак запорізький — 54
Циганчук Скупка, опришок — 160
Цицкін Григорій, писар Ізюмського комісарства, гайдамака — 296
Цицкін Дорофій, писар Ізюмського комісарства, гайдамака — 296
Цмакало Леско, козак запорізький — 54
Цмидевич, шляхтич — 90
Чалий Іван, курінний отаман, учасник гайдамацького руху — 198
Чалий Сава, ватажок гайдамацького загону, пізніше полковник надвірної міліції — 23, 26, 32, 39, 54
Чайковська Мар'яна, шляхтянка — 20
Чайковський Степан, шляхтич — 20
Чалинович, поручик — 217
Чапля, отаман колонтаївський — 176
Чарторизький, князь, воевода російський — 94
Чарторизькі, князі — 266
Чебан Петро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Чепела (Чяпела), козак запорізький — 74
Червінський, регіментар військ української частини — 1
Черевко, козак запорізький — 184
Черенко Афанасій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Черпаха Корній, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125
Черетний Павло, отаман брацлавський — 271

Черєць Климентій, гайдамака — 21
Черкасов Іван, співробітник Ізюмської провінціальної канцелярії — 296
Черкес Ярема, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Черляченко Олексій, мешканець слободи Чернецька — 60
Чернай Яким, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
Чернецький, староста чалинський — 94
Чернишов, граф — 183
Чернишов, підполковник — 208
Чернявський Василь, секретар Київської губернської канцелярії — 171, 253, 265, 278, 279
Чернявченко Дем'ян, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Черняк, сотник полтавський — 113
Черняківський Андрій, шляхтич — 4
Чернятенко Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 277
Чернященко Дем'ян, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 209
Чертков Василь, бригадир, обер-комендант кременчуцький — 216, 243, 248
Чеснок Василь, полковник — 109
Чеснок Гнат, полковник — 109
Четвероух Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 5
Чшнинич Данило, бурмістр м. Київ — 117
Чолганський Станіслав-Юзеф, шляхтич — 9
Чоловський Семен, дяк, учасник гайдамацького руху — 248
Чоновський Яків, шляхтич — 1
Чорба, полковник — 216, 243, 245, 247, 248, 251
Чорний Андрій, гайдамака — 248
Чорний Андрій, козак — 172
Чорний Андрій, козак запорізький — 54
Чорний Василь, мешканець м. Снятин — 78
Чорний Дмитро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Чорний Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Чорний Іван, козак запорізький — 54
Чорний Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
Чорний Корній, гайдамака — 248
Чорний Макар, гайдамака — 248
Чорний Микита, козак запорізький — 54
Чорний Михайло, гайдамака — 248
Чорний Пархом, осавул Запорізької Січі — 184
Чорний Петро, козак запорізький — 54
Чорний Петро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 63
Чорний Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 21
Чорний Степан, козак запорізький — 54
Чорний Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Чорний Тимко, козак запорізький — 54
Чорний Федір, козак запорізький — 54
Чорний Яків, козак — 23

- Чорнобай Прокіп, мешканець с. Нестерівка — 59
 Чорнобит Тиміш, козак запорізький — 54
 Черноліс Іван, шинкар — 59
 Чосновський, староста вінницький — 161
 Чуб Іван, козак запорізький — 54
 Чуб Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Чуб Іско, козак запорізький — 54
 Чуб Омелян, гайдамака — 248
 Чубенко Йосип, гайдамака — 21
 Чугуєвцев, асесор — 268
 Чуйкевич Федір, старшина генеральний — 95, 105
 Чуйко Василь, гайдамака — 175
 Чуп Кирило, козак запорізький — 63
 Чуприна Артем, гайдамака — 175
 Чуприна Василь, козак запорізький — 54
 Чуприна Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Чуприна Трохим, гайдамака — 248
 Чута, секунд-майор — 194
 Чухрай Максим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Чюдний Іван, мешканець слободи Лук'янова — 183
 Чяпала — див. Чепела
 Шабельник Петро, отаман Переяславського куреня — 184
 Шабельський Іван, ротмістр — 294
 Шадро Федір, мешканець м. Охтирка — 150
 Шадурський, шляхтич — 9
 Шальборський Казимир, шляхтич — 17
 Шамра Федір, гайдамака — 23
 Шамрай Дмитро, козак запорізький — 54
 Шапка Василь, отаман кіннотського Павлівського полку — 67, 92, 97
 Шаповал Влас, гайдамака — 58
 Шаповал Іван, гайдамака — 248
 Шаповал Кіндрацько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 168
 Шаповал Леско, козак запорізький — 54
 Шаповал Савка, козак запорізький — 54
 Шаповаленко Іван, козак запорізький — 54
 Шапочник Прокіп, гайдамака — 58
 Шапочниченко Грицько, гайдамака — 83
 Шаренко Іван, гайдамака — 248
 Шастун Гарасим, гайдамака — 248
 Шатій Феодосій, купець македонський — 26
 Шафранівський Петро, повірений запорізького війська — 93
 Шаховський Олексій, князь — 24
 Швайковський Михайло, шляхтич — 138
 Швачка Микита, ватажок гайдамацького загону — 209, 225, 227, 243, 248, 285
 Шведин Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 167
 Швець, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Швець, мешканець м. Мошни — 201
 Швець, шинкар — 252
 Швець Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
 Швець Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 105
 Швець Макар, козак запорізький — 54
 Швець Максим, мешканець м. Мошни — 201
 Швець Онисько, козак запорізький — 54
 Швець Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Швець Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 167
 Швець Панас, гайдамака — 82
 Швець Самійло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 49
 Швець Таран, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Швець Тиміш, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 88
 Швець Фесько, козак запорізький — 54
 Швидкий, ватажок гайдамацького загону — 135
 Швидкий, отаман слободи Мостки — 292
 Швидкий Іван, гайдамака — 312
 Швидкий Йосип, гайдамака — 277
 Швидкий Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Швигов, капітан — 132
 Шевич, підполковник Бахмутського гусарського полку — 194
 Шевляков Йосип, драгун — 58
 Шевченко, отаман гайдамацький — 248
 Шевчик Гнат-Михайло, гайдамака — 23
 Шевчик Мойсей, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 105
 Шедакирський, підпрапорщик — 185—187
 Шелест Юско, ватажок гайдамацького загону — 248
 Шелковенко Яків, гайдамака — 248
 Шепель Савелій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Шеремет Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 251
 Шестернюк Яким, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 167
 Шидловський Роман, майор, поміщик — 176, 178
 Шийка Федір, мешканець м. Охтирка — 150
 Шикарнієвич Василь, священник — 107
 Шило, кучер, гайдамака — 111
 Шило, сотник гайдамацького загону — 207, 248
 Шиндеровський Базилій, пан — 3
 Шинкар Павло, козак запорізький — 184
 Шипов Семен, секунд-майор — 58—60, 69
 Шипченко Давид, козак запорізький — 54
 Ширай Федір, товариш бунчуковий — 24
 Широкий, осавул гардовий — 118
 Широштан Василь, гайдамака — 248
 Шишкин, підпрапорщик — 187
 Шкляревич Афанасій, писар полковий — 49, 50
 Школа Гарасим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
 Шкура Іван, козак запорізький — 54
 Шкуринський Данило, козак запорізький — 184
 Шкуринський Федір, козак запорізький — 184
 Шлапак Григорій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 134
 Шмаков, підполковник — 183
 Шпидун Юхим, козак — 299
 Шпилька Яким, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 167
 Шрам Іван, гайдамака — 248
 Шрамко Іван, козак — 249
 Шрамченко Василь, член Генерального військового суду — 184
 Шрейдер (фон-Штрендер), поручник — 67, 115
 Штемберген, командир польського загону — 32
 фон-Штофельн, генерал-майор — 188, 254, 307
 фон-Штрендер — див. Шрейдер
 Шулика Микита, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
 Шуличенко Семен, гайдамака — 302
 Шульга Василь, гайдамака — 248
 Шульга Данило, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 63
 Шульга Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Шульга Іван, отаман курінний — 118
 Шульга Матвій, гайдамака — 312
 Шульга Олексій, товариш запорізького козака у Балті — 211
 Шульженко Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 119, 120
 Шуманчовський Фабіян-Микола-Прус, ловчий теребовельський — 25
 Шумлянський, регіментар української частини — 35
 Ша Денис, отаман курінний, учасник гайдамацького руху — 23
 Щеньовський, комендант конфедератського війська — 267
 Щеньовський, управитель с. Погребищі — 41
 Щербатенко Яків, гайдамака — 248
 Щербина, гайдамака — 79
 Щербина, полковник — 237
 Щербина Андрій, гайдамака — 63
 Щербина Іван, квартирмейстер, ротний Мерешанського комісарства — 288
 Щербина Іван, підпрапорщик — 178, 185
 Щербина Іван, реєстратор губернський — 302
 Щербина Мусій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 81
 Щербина Остап, козак запорізький — 54
 Щербина Степан, гайдамака — 175
 Щербина Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Щербиненко Іван, мешканець слободи Жеребиці — 292
 Щербинін Євдоким, губернатор, генерал-ма-
 йор — 189, 190, 192, 247, 254, 256, 257, 286, 289, 295, 300, 302, 315
 Щербинін Петро, майор, поміщик — 187
 Щорба, серб, орендар — 237
 Юрій, тернівський сотник — 135
 Юрченко Василь, підданий — 94
 Юст Федір, комендант фортеці св. Єлизавети — 140, 141
 Юхим, гайдамака — 296
 Юхим, наймит — 307
 Юхим, племінник прикажчика Наума Качевського — 294
 Юшко Мартин, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Юшковська Анастасія — див. Красносельська
 Юшковський Ян, шляхтич — 20
 Ющенко Яким, мешканець с. Деревин — 314
 Яблоновська, ігуменя монастиря сакраменток — 313
 Яблоновська Теофіла, княгиня, дружина великого коронного хорунжого — 53
 Яблоновський, князь, воєвода познанський — 242
 Яблоновський Рох, підстолий теребовельський — 9
 Яблонський, князь — 203
 Яблунівський, підстолий коронний — 94
 Яворський Григорій, капітан — 143
 Яворський Лаврін, гайдамака — 161
 Язик Яцько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 124
 Яким, пиляр Києво-Печерської лаври, гайдамака — 111
 Яким, челядник, мешканець с. Мостиці — 121
 Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 244
 Яків, шафар Розумовського — 81
 Яковлев, квартирмейстер, ротний Єфремовського полку — 58
 Яковович Степан, гайдамака — 248
 Якуб-Ага (Ага-Баша), начальник м. Балта — 211, 232, 234, 248
 Якубовський, стольник київський — 222
 Ялонський, шляхтич — 94
 Янкель, мешканець слободи Красна — 183
 Янов Микола, кур'єр царський — 45
 Яровий Трохим, козак запорізький — 54
 Ярошевич, мешканець м. Мошни — 201
 Ясинський, канцелярист — 300
 Ясинський Іван, опришок — 160
 Ясинський Степан, опришок — 161
 Ясько, пиляр, гайдамака — 111
 Яценко Леско, козак запорізький — 54
 Яценко Хома — див. Білокур Хома
 Яцик Іван, мешканець м. Мошни — 201
 Яцковський Міхал, комісар та суддя пограничний — 41
 Яцько, козак запорізький — 252
 Яцькович Павло, ватажок гайдамацького загону — 248

ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

Авражіївка — див. Ображіївка
 Авруч — див. Овруч
 Адамівка, село Носівської сотні, Київського полку — 59, 78
 Азов, місто — 276
 Аліоши, річка — 157
 Андрусівка, село на Чигиринщині — 31, 74
 Андруші, село Трахтемирівської сотні, Переяславського полку — 281
 Аннопіль, містечко — 242
 Антонівка, село на Правобережній Україні — 248
 Арепівська земля — 2
 Артемівка, слобода Мереф'янського комісарства — 288, 289
 Архангелгород — див. Архангельськ
 Архангельськ (Архангелгород), містечко на півдні України — 48, 55, 60, 67, 82, 89, 92, 96—98, 108, 143, 161
 Архангельська сотня — 96
 Бабаївський бір на Харківщині — 154
 Бабанка, село на Правобережній Україні — 135
 Бабичева пасіка — 81
 Бабче, село на Станіславщині — 160
 Базалія (Базилій), містечко на Поділлі — 236
 Базилій — див. Базалія
 Балабанівка, містечко на Правобережній Україні — 34
 Балаклійське (Балакліське, Болоклійське) комісарство — 286, 287, 300, 301, 309
 Балацькове (Баляцькове) урочище — 118
 Балта, місто — 202, 207, 209, 211, 219—220, 222, 228, 230, 232—234, 236, 239, 243, 244, 246, 248, 271
 Баляцькове — див. Балацькове
 Баньки, село — 161
 Баня — див. Гнилиця
 Баня Свірська, село на Станіславщині — 160
 Бар, місто — 12, 23, 197, 205, 208, 215, 222, 232, 233, 236, 238, 282, 284
 Барвінченська — див. Барвінчина
 Барвінчина (Барвінченська) Стінка, урочище над р. Торець — 147, 296
 Барський замок — 10, 12
 Батурин, місто — 165, 311
 Батуринський курінь — 54, 60, 63, 74, 136, 165
 Бахмут, місто — 147, 164, 194
 Бахмутський повіт — 292
 Безпечне, село — 161
 Белз, місто — 222
 Бендери, місто — 54, 246
 Бердичів, місто — 7, 208, 222, 233
 Бердичівська фортеця — 208
 Берездня, село на Правобережній Україні — 214
 Березів (Березів Вижній, Березова), село на Станіславщині — 160, 161
 Березів Вижній — див. Березів
 Березівка — див. Березове
 Березна, містечко Чернігівського полку — 248
 Березова — див. Березів
 Березова Лука, село Комишнянської сотні, Гадяцького полку — 293
 Березове (Березівка), село Харківського полку — 186, 187
 Березове, село на Правобережній Україні — 135
 Берестечко, місто — 16
 Бершадь, місто — 230, 271
 Бика — див. Бики
 Бики (Бика), річка, притока Південного Бугу — 312
 Біла Русь — див. Білорусія
 Біла Церква, місто — 18, 21, 23, 26—36, 54, 195, 204, 206, 209, 220, 227, 230, 248, 251, 260—262, 266, 267, 274
 Білгород, місто — 22, 23, 265
 Білгородський форпост — 210
 Білевська фортеця — 295, 308
 Білецька сотня, Полтавського полку — 88
 Білилівка, містечко на Житомирщині — 22, 33
 Білогородка, містечко — 4
 Білозери, містечко на Черкащині — 203
 Білорусія (Біла Русь) — 245, 314
 Білоруська губернія — 314
 Білоцерківська губернія — 229
 Білоцерківське староство — 159, 267
 Білоцерківський округ — 230
 Біляни, село на Брацлавщині — 15

Біляни, село Мглинської сотні, Стародубського полку — 281
 Бірки, село на Правобережній Україні — 165, 248
 Близниця, хутір на Лівобережній Україні — 50
 Блощинці, село на Київщині — 227, 248, 285
 Бобринцева чата — 211
 Бобровицький хутір на Лівобережній Україні — 50
 Бог — див. Південний Буг
 Богданівка, село на Правобережній Україні — 93
 Богданівський форпост на р. Самарі — 296
 Богодухів, місто — 176
 Богодухівський бір — 176
 Богородицька фортеця — 248
 Богородична, слобода — 74, 296, 298
 Богородчани, містечко на Станіславщині — 44
 Богослав — див. Богуслав
 Богуслав (Богослав, Бугуслав), місто — 28, 36, 54, 65, 93, 119, 162, 163, 209, 227, 244, 248, 259—262, 266, 285
 Богуславське староство — 259, 267
 Болакльське — див. Балаклійське
 Болахів, місто — 160, 167
 Болоклійське — див. Балаклійське
 Болтишка, село на Чигиринщині — 259
 Болтич (!) — 33
 Борзна, містечко Ніжинського полку — 108
 Боровенські ліси на Харківщині — 305
 Боровиця (Боровичі), містечко на Чигиринщині — 27, 59, 64, 74, 94, 243, 278
 Боровичі — див. Боровиця
 Бородаєвського, хутір — 196
 Борщагівка, село на Київщині — 285
 Борщеве, село на Правобережній Україні — 40, 135
 Борщівка, село Волинського воєводства — 11
 Босівка, село на Київщині — 35
 Брагин, місто — 78, 87
 Браничі, село — 25
 Браслав — див. Брацлав
 Браславське воєводство — див. Брацлавське воєводство
 Брацлав (Браслав), місто — 54, 208, 236
 Брацлавське (Браславське) воєводство — 1, 18, 41, 93, 94, 135, 136, 143, 159, 173, 206, 267, 271, 273
 Броди, місто — 14, 40, 42, 46, 208
 Бродка, село на Правобережній Україні — 135
 Брусилів, місто — 139, 285
 Брустури, село на Станіславщині — 160
 Брюховецький курінь — див. Брюховецький курінь
 Брюховецький (Бруховецький) курінь — 23, 54, 136
 Брянський повіт — 138
 Бубнівка, село на Поділлі недалеко від р. Буг — 135
 Буг — див. Південний Буг
 Бугуслав — див. Богуслав
 Бужин, село на Чигиринщині — 54
 Бузове, урочище на Харківщині — 176
 Букачівці, містечко на Станіславщині — 43
 Буки, село на Київщині — 285
 Буківка, село на Правобережній Україні — 135
 Буланівська гребля в Полтавському полку — 303
 Буланове, село Полтавської другої сотні — 303
 Бурштин, містечко на Станіславщині — 44, 90
 Бутовський шанець — 184
 Валахія — див. Волощина
 Валки, місто — 131, 149, 151—153, 178, 185, 188, 191, 254, 289, 294, 304, 307
 Валківська сотня — 131, 133, 153, 178, 185
 Валківське комісарство — 192, 286, 291, 304, 307
 Валківський великий байрак — 176
 Валківські ліси — 145, 185, 286
 Валківські лісові дачі — 153, 185, 186
 Валківські степові дачі — 178
 Валовий байрак — 298
 Варварівка, село Полтавської першої сотні — 105
 Варшава, місто — 25, 129, 195, 202, 205, 206, 215, 219—220, 222, 226, 228, 229, 232, 233, 235, 236, 238, 245—247, 263, 264, 266, 272—274
 Василівщина, село на Правобережній Україні — 285
 Васильків, містечко на Київщині — 29, 208, 248, 253, 277
 Васильків, слобода Лубенського полку — 249
 Васильківський форпост — 246, 248, 277
 Васильківці, село на Поділлі біля м. Погребище — 22
 Васюревський курінь — див. Васюринський курінь
 Васюринський (Васюревський) курінь — 23, 82, 136, 296
 Ватажкове урочище в Полтавському полку — 303
 Ведмедівка — див. Медведівка
 Ведмедівський (Медведівський) курінь — 23, 54, 81, 285
 Велике князівство Литовське — див. Литва
 Великий Інгул — див. Інгул
 Великий Інгул, зимівник — 252
 Великий Інгул, урочище в запорізьких степах — 110
 Великий Луг, місцевість на лівому березі Дніпра, недалеко від гирла р. Конка — 74
 Великолуцька провінція — 183
 Великопольща — див. Польща
 Великоросія — див. Росія
 Величенський курінь — див. Величківський курінь
 Величківський (Величенський) курінь — 23, 54, 74, 296
 Веприк, місто — 176
 Вербівцева чата — 211
 Вербіж, село на Станіславщині — 44

Вербки, село на Правобережній Україні — 23
Вербложка, річка — 118
Верbove, урочище — 118
Вертиківка, село на Житомирщині — 41
Вертілівка, містечко Переяславського полку — 296, 298,
Веселий Кут, слобода на Правобережній Україні — 135
Вигранка, село — 281
Вижгород, село Київської сотні — 277
Вишня Безпалівка, село — 300, 301
Виска — див. Вись
Високополе, село на Харківщині — 147
Висоюзський курінь — 296
Вись (Виска), річка, впадає в Синюху — 34, 67, 96, 97, 159
Вишенька — див. Вишеньки
Вишеньки (Вишенька), село — 161
Вишків, село Новоміської сотні, Стародубського полку — 281
Вишківський форпост — 183
Вишнич — 15, 19
Вишня, містечко в Галичині — 228
Вищестеблівський курінь — 54
Відень, місто — 245
Вілнівка — див. Вільнянка
Вілтарнави, село — 135
Вільнянка (Вілнівка), річка, впадає в Дніпро — 74
Вільшана (Ольшана), містечко на Черкащині — 195, 248
Вінниця, місто — 5, 18—20, 46, 222, 271
Вінницький грод — 1
Вірлоок, село на Житомирщині — 4
Вісла, річка — 67
Віта, річка — 138
Вітка, село — 138
Владичин, село — 39
Власівка, село — 23
Власівська сотня, Миргородського полку — 82
Вовчківці, село — 40
Водолаги, слобода на Слобожанщині — 174, 189, 190, 289, 304, 307
Водолазького, хутір — 294
Водяницького, хутір — 176
Волинське воеводство — 11, 17, 208, 215
Волнавка, річка — 74
Володарка, містечко на р. Росі — 206
Володарська волость — 206
Володимир, місто — 222, 228, 230
Володимирське єпископство — 228
Волоська країна — див. Волощина
Волощина (Волоська країна, Вадахія) — 23, 160, 195, 246
Волошенка, село на Правобережній Україні — 23
Воронів, грунт в м. Овручі — 2
Ворскла, ріка — 88, 113, 150, 297, 303
Всеросійська держава — див. Росія
Гаврилівка, село Хмельівської сотні, Лубенського полку — 95
Гадяч, місто — 293
Гадяцький полк — 77, 176, 293, 294, 296, 298
Гайворон, слобода — 294
Гайсин, місто — 172
Галаганівка (Голаганівка), слобода на Чигиринщині — 237, 251
Галаганова пасіка — 79
Галайки, село на Київщині — 244
Галицька земля — 3, 9, 25, 42
Галицький замок — 25
Галич, місто — 3, 9, 25
Галичина — 90
Ганебні Байраки на Харківщині — 189
Гард, урочище в південній частині Запорізької Січі — 23, 55, 63, 67, 74, 93—97, 124, 125, 128, 136, 141, 143, 158, 172, 213, 252
Геевка — див. Гиївка
Гераклія (Герклія), річка — 33
Герклія — див. Гераклія
Гивненки, село Цибулівської сотні — 59
Гиївка (Геевка), слобода — 289
Гирева пасіка — 60
Глеваха, село на Київщині — 248
Глинськ, місто (село) — 60, 82, 102, 172
Глинськ, фортеця — 52
Глинська сотня — 248, 311
Глинський шанець — 248
Глухів, місто — 64, 80, 92, 95, 106, 107, 117, 119, 120, 122, 123, 132, 167, 172, 175, 184, 227, 279, 311
Глухівська сотня — 122
Гнилиця (Баня, Гнильча Баня), село на Станіславщині — 160, 162
Гнильча Баня — див. Гнилиця
Говтва — див. Голтва
Гоголька, село (!) в Білорусії — 314
Гола Долина, слобода Ізюмського комісарства — 294, 296
Голаганівка — див. Голаганівка
Голованівський Ташлик, село на Правобережній Україні — 135
Головськ, село в Галичині — 90
Головинці, село на Поділлі — 10
Головчин — 166
Голосіївська пуца — 166
Голта, місто — 211, 213, 246, 248
Голтва (Говтва), містечко Полтавського полку — 292
Голяки, село — 161
Гомель, місто — 183
Гомельське староство — 183
Гомельський замок — 183
Гомольча, слобода Ізюмської провінції — 289
Горбів, село Чернігівської сотні — 78
Гордашівка, село на Правобережній Україні — 135
Горенки, хутір на Київщині — 248
Городенка, містечко на Станіславщині — 160, 222, 239
Городище, містечко на Брацлавщині — 135, 136
Городище, містечко Лубенського полку — 296, 298

Городище, містечко на Черкащині — 143, 172, 248
Городищівський ключ на Черкащині — 195
Городище, байрак на Слобожанщині — 194
Городище, містечко Охтирського полку — 148, 155
Горянка, урочище на Київщині — 179
Гостинські землі — 233
Гостомель (Гостомль), містечко недалеко від Києва — 121, 248
Гостомль — див. Гостомель
Грабовка, слобода Севського повіту — 183
Грабовий яр, урочище на Слобожанщині — 150
Гранів, містечко на Поділлі — 28, 35, 39, 205
Грибовий, зимівник над р. Інгулець — 142
Гризанівка, село на Правобережній Україні — 135
Громокля, річка — 252
Грушки, село на Правобережній Україні — 135
Грушовата балка, зимівник біля гирла р. Інгулець — 142
Гуманські волості — див. Уманські волості
Гумань — див. Умань
Гусятин (Усятин), містечко — 261
Данилівка, слобода в Миргородському полку — 82
Данилів Кут, ліс у Валківській сотні — 185
Дарниця, хутір біля Києва — 126, 132
Дашів, село на Вінниччині — 32
Демівка, село недалеко від м. Ольгопіль — 23
Денисівка, слобода Лубенського полку — 296, 298
Деревинь, село Городнянської сотні, Чернігівського полку — 314
Деревки, село на Полтавщині — 176
Дерев'янківський (Дерев'янський) курінь — 23, 60, 65, 74, 82, 102, 167
Дерев'янський курінь — див. Дерев'янківський курінь
Дерев'янський, хутір на Запоріжжі — 102
Деркачі, хутір на Харківщині — 298
Десна, ріка — 311
Джерелівський (Жерелівський) курінь — 63, 165, 184, 209
Дзюнково — див. Дзюньків
Дзюньків (Дзюнково), село (містечко) недалеко від м. Погребище — 159
Динабург, місто — 245
Диувський курінь (?) — 184
Дмитрушки, село на Київщині — 135
Дніпро, ріка — 28—30, 32, 41, 47, 52, 58, 59, 64, 73, 74, 78, 80, 82, 85, 86, 95, 98, 104—108, 110, 111, 113, 114, 119, 126, 132, 138, 159, 161, 167, 172, 175, 193, 195, 203, 229, 243, 277, 317
Дніпрові пороги — 251, 317
Дністер, ріка — 13, 160, 208, 219, 273
Добеславці, село на Станіславщині — 160
Добрянка, слобода на Чернігівщині — 183, 281

Добрянська таможня — 314
Добрянський форпост на Чернігівщині — 107, 129, 183
Довгополе, село на Станіславщині — 160
Довжик, село на Поділлі — 199
Долина, містечко на Станіславщині — 160
Домонівська сотня, Переяславського полку — 64
Дон, річка — 292
Донець, ріка — 131, 292, 312
Донський курінь — 95
Дрезден, місто — 56
Древоруб, байрак — 296
Древоруб, ліс на Слобожанщині — 296
Дроздовська земля — 2
Дубно, місто — 208, 230
Дубосари, місто — 23, 232
Дубровка, село Гомельського староства — 183
Дукля, містечко — 273
Дуніна, хутір — 178
Дядківський курінь — 81, 136
Європа — 317
Св. Єлизавети, фортеця в Новій Сербії — 124, 125, 127, 140, 141, 158, 165, 172, 173, 177, 221, 251
Єлисаветградська (Єлисаветська) провінція — 236, 246
Єлисаветська провінція — див. Єлисаветградська провінція
Єремина Балського шанець — 141
Єремівка, містечко Переяславського полку — 243
Єськова Долина, хутір біля м. Зміїв — 300, 309
Жаб'є, село на Станіславщині — 160
Жабокрики, село на Поділлі — 34
Жаботин, містечко — 59, 206, 207, 209, 248, 259, 262
Жаботинська волость — 267
Жаботинська фортеця — 259
Жаботинський дистрикт — 259
Жаботинський замок — 2, 262
Жаботинський ключ — 21, 195, 229, 267
Жаботинщина — 261
Жалконівка, село на Правобережній Україні — 135
Жарин, село на Брянщині — 138
Жастків, слобода Мглинської сотні, Стародубського полку — 106
Жванець, містечко — 273
Жгун, річка — 304
Жеребець, слобода на Слобожанщині — 290, 292, 312
Жеребецький, хутір на Слобожанщині — 292
Жеребецькі дачі — 202
Жерелівський курінь — див. Джерелівський курінь
Животів, містечко — 38
Жидовчик, село на Київщині — 94
Жилянщина — див. Смілянщина
Житомир, місто — 7, 17, 79, 208, 222, 230
Житомирське староство — 1, 17

Житомирський грод — 1
Житомирський замок — 17
Житомирський повіт — 4
Жолобкове, урочище в Ізюмському комісарстві — 292
Забір'я, село на Київщині на р. Бобринці — 285
Заболотів, містечко на Станіславщині — 44, 222
Заболоття, село Київського воеводства — 4
Заводівка, село на Черкащині — 135
Заворсклівські місця — 147
Загори, село на Станіславщині — 160
Задніпровські степи — 76
Задніпров'я — 101, 102, 109, 112, 118
Задніпрські місця — див. Задніпрянські місця.
Задніпрянські (Задніпрські) місця — 51, 52, 58, 61, 62, 64, 67—69, 72, 73, 76, 82, 85, 86, 92, 97, 98, 100—102, 109, 110, 115, 118, 169
Задніпрянські хутори — 72
Займище, слобода — 183
Закринничя, село — 135
Заливки, село на Черкащині — 94
Залісці, село (містечко) на Тернопільщині — 208
Заліщики, містечко на Тернопільщині — 222, 230, 239
Замойський Кут, село на Слобожанщині — 153
Замостя, місто — 208, 248
Замчиське, поселення біля м. Косів — 160
Запоріжжя — див. Запорізька Січ
Запорізька Січ (Запоріжжя, Кіш Запорізької Січі, Низ, Січ) — 21—23, 26—29, 35, 37, 41, 45, 60, 63, 65, 67, 70, 74, 81, 83, 92, 93, 95—97, 100, 103—105, 119, 124, 128, 140, 144, 158, 161, 165, 169, 171, 172, 175, 177, 179, 184, 185, 195, 204, 207, 209, 211, 212—214, 219, 230, 232, 234, 237, 242—244, 246, 248, 251, 252, 268, 270, 277, 285, 296, 317
Запорізькі дачі — 177
Запорізькі степи — 71, 109, 110, 158, 252, 315
Запорожцева чата — 211
Зарубіжна Горися, слобода Мглинської сотні, Стародубського полку — 106
Заслав, місто — 222
Заузнентальне, село на Правобережній Україні — 135
Збараж, місто — 14
Збаразьке князівство — 40, 42
Звенигородська губернія — 229
Звенигородське староство — 267
Звенигородський ключ — 195
Здешки, село на Правобережній Україні — 119
Зелена, річка — 251
Зелена, село на Станіславщині — 44
Зенков — див. Зіньків
Зерденівка, село на Правобережній Україні — 135
Зіньків (Зенков), місто — 176, 311

Злодіївські хутори — 292
Змагайлівка, село на Черкащині — 119
Зміїв, військова слобода — 286, 309
Зміїв, місто — 147, 151, 155, 157, 174, 188, 300, 301
Зміївське комісарство — 298
Зміївський бір — 286
Зміївські ліси — 190, 286, 300
Зміївські лісові дачі — 289, 298, 300
Знаменська слобода на Слобожанщині — 304
Знаменське — див. Івани на Харківщині
Зозанів, село на Чигиринщині — 161
Золотарівка, село — 60
Золотоноша, місто — 137
Івангородок, містечко Ніжинського полку — 117
Івангородська сотня, Ніжинського полку — 117
Івани, село Полтавського полку — 176
Івани (Знаменське), село на Харківщині — 189, 304
Іванівка, слобода Ізюмської провінції — 315
Іванівський (Івонівський) курінь — 82, 95, 124, 136
Івановичі, село на Житомирщині — 12
Іваськ, село на Правобережжі — 135
Івонівський курінь — див. Іванівський курінь
Ізюм, місто — 287, 290—292, 294, 296, 308, 312, 315
Ізюмська провінція — 257, 286, 287, 289, 292, 307, 315
Ізюмське комісарство — 291, 298
Ізюмський полк — 186
Інгул (Великий Інгул), річка — 67, 83, 93
Інгулець, річка — 102, 142
Іпут, ріка, ліва притока р. Сож — 106
Іркліівський курінь — 23, 63, 74, 82, 167, 179
Ірпін, річка — 4
Ісайки, село — 135
Іскрівка (Ровенська), село Полтавського полку — 113
Ічня (Ішня), місто — 23
Ішня — див. Ічня
Кабане, військова слобода — 312
Кагарлик, село на Київщині — 285
Кадак — див. Кодак
Каева пасіка — 60
Казань, місто — 269, 279
Калеревський курінь — 74
Калниболото — див. Кальниболото
Кальміус, річка — 164, 292, 296, 298
Кальниболота (Колниболота), село біля р. Вись — 89
Кальниболото (Калниболото), містечко біля р. Гнилий Тікич — 54, 94
Кальниболоцький караул — 96
Кальниболоцький курінь — 136, 165, 167, 252
Кальниболоцький міст — 96
Кальниболоцький (Колниболоцький) редут — 67, 97
Кальниболоцький шанець — 248
Каманське, село на Правобережній Україні — 172

Каменка — див. Кам'янка на Правобережній Україні
Каменка — див. Кам'янка Чернігівського полку
Каменка, село Топальської сотні, Стародубського полку — 107
Каменка, слобода на Харківщині — 294—296, 298, 312
Каменече, село на Уманщині біля р. Каменки — 135
Каменна, село на Правобережній Україні — 135
Камінна Криниця, слобода на Правобережній Україні — 135
Кам'янка (Каменка), село на Правобережній Україні — 35, 54, 94, 135
Кам'янка (Каменка), село Чернігівського полку — 107
Кам'янка, село Потоцької сотні, Миргородського полку — 82
Кам'янець — див. Кам'янець-Подільський
Кам'янецька фортеця — 233
Кам'янець-Подільський (Кам'янець), місто — 12—15, 29, 46, 208, 222
Кам'яний Брід, село (містечко) на Правобережній Україні — 248
Канелівський курінь — див. Конелівський курінь
Канів, місто — 209, 224, 225, 243, 248, 251, 259, 267
Канівське староство — 195, 267
Канівський замок — 222, 243, 248, 267
Канівський курінь — 81, 82, 164, 172, 184, 198, 206, 209, 244
Канівський округ — 230
Канівський повіт — 243
Канівський форпост — 64
Капустин, село на Звенигородщині — 54
Капустина, слобода Лубенського полку — 249
Капустянський яр, урочище на Харківщині — 294
Карабильне, поселення — 252
Караванська, слобода — 189
Каратюк (Каратюн), річка — 164
Каратюн — див. Каратюк
Карачевець — див. Карачівці
Карачівці (Карачевець), село на Поділлі — 135
Карлівка, село Полтавського полку — 105
Карлівка, слобода на Харківщині — 308
Карпилівка, село на Київщині — 78
Карповські хутори на Харківщині — 292
Каташин, село на Вінниччині — 135
Катерининська провінція — 286, 289, 300, 308
Каушани, містечко в Молдавії на р. Бодні — 26
Качанівський майдан у м. Овруч — 2
Квашинські землі на Волині — 2
Кедрасівка, село на Вінниччині — 94
Келеберда, містечко Полтавського полку, на лівому березі Дніпра — 299
Кенігсберг, місто — 129
Кизили, грунт біля Овруча — 2
Киево-Печерськ — 51

Киево-Печерська фортеця — 218, 281
Київ, місто — 4—6, 22, 23, 26, 29, 30, 47, 48, 51, 55, 61, 62, 64, 66, 69—71, 73, 79, 85, 95, 98, 99, 102, 103, 107, 108, 110, 111, 114, 116, 117, 119, 121, 126, 132, 134, 143, 144, 166, 168—171, 173, 179, 180, 183, 203, 204, 208, 209, 212—214, 216—220, 222, 226—228, 230, 232, 234, 238, 240, 241, 243, 244, 246, 248, 253, 265, 268, 269, 273, 276, 277, 279, 281, 285, 311
Київська губернія — 18, 22, 23, 45, 47, 55, 61, 62, 64, 66, 68—71, 73, 75, 79, 85, 86, 89, 98, 99, 102, 103, 170, 183, 265, 283
Київське воеводство — 1, 2, 4, 7, 21, 37, 41, 93, 206, 215, 267, 271, 273
Київський полк — 277
Київські землі — 42, 135
Кирасирський кінний завод — 148
Кирдани, село — 125
Кирейівка, село на Правобережній Україні — 136
Кирилівка, село Канівського староства — 267
Кирпівський хутір на Слобожанщині — 294, 296, 298
Кисляківський курінь — 23, 105, 136
Китаївська пуша — 166
Кишевате, містечко — 125
Кишли, містечко — 212
Княйна, село на Правобережній Україні — 135
Кіблич (Кубличі), містечко на Поділлі — 93, 94, 172
Кілтени, караул — 96
Кілтени, редут — 67
Кіш Запорізької Січі — див. Запорізька Січ
Княжпіль, земля біля м. Овруч — 2
Кобеляки, місто — 111, 307
Кобеляцького, хутір — 176
Кобила, село на Тернопільщині — 8
Ковалів ліс на Харківщині — 306
Ковенський повіт — 245
Ковенський редут — 62
Ковно, місто — 245
Ковтуненків, хутір — 105
Ковтунівський курінь — 105
Кодак (Кадак), фортеця — 32, 74, 93
Кодаржинці, село на Правобережній Україні — 94
Кодима, річка, права притока Південного Бугу — 211
Кодня, містечко на Житомирщині — 93
Козаровичі, село на Київщині — 248
Козацька Долина, село на Правобережній Україні — 248
Козіївка, село на Харківщині — 147
Козлівська — див. Козлівський
Козлівський (Козлівська), хутір на Харківщині — 188
Козлов, місто — 23
Койлів, село на Дніпрі — 114
Койлівський редут — 114
Колниболота — див. Кальниболота
Колниболоцький — див. Кальниболоцький

Коломак, річка — 113
Коломак, слобода — 307
Коломацька сотня — 147, 181, 182
Коломацький, хутір — 113
Коломацькі дачі — 113, 147, 181, 182
Коломацькі ліси — 113
Коломийський повіт — 25
Коломия, місто — 44, 160, 222
Колонтаєве, село на Чигиринщині — 74
Колонтаїв, село на Слобожанщині — 147
Колонтаївський караул — 74
Комарівка, слобода Велико-Будиської сотні, Полтавського полку — 307
Комарівка, слобода Харківського полку — 174
Комишувата — див. Комишувата
Комишувата (Комишувата), річка — 178
Комишуватий, хутір — 178
Конелівський курінь — 23, 105, 136, 142
Константинополь — див. Константинопіль
Копайгород, місто — 39
Копіївка, село на Київщині біля р. Соб — 135, 136
Корабельна, річка — 55
Коренівський курінь — 54, 82, 105, 237
Коритянка, село на Правобережній Україні — 248
Коробівка, село Домонтівської сотні, Переяславського полку — 165
Коробова, хутір — 122
Коровинці, село біля м. Ромни — 172
Коротишанські могили, кам'яні гори на Запоріжжі — 164
Коротиші, річка — 164
Коротченка пасіка біля Старих Водолаг — 288
Корсунське староство — 267
Корсунський байрак, форпост — 164
Корсунський ключ — 195
Корсунський курінь — 54, 63, 65, 81, 124, 136, 184
Корсунь, місто — 172, 193, 209, 243, 261
Коси, хутір на Запоріжжі — 74
Косів, місто — 44, 57, 160
Космач, село на Станіславщині — 44, 160, 161
Косминин, хутір на Запоріжжі — 60
Косоватий, ключ — 267
Косовичі, містечко Гомельського староства — 183
Костянтинівка, село на Слобожанщині — 305
Костянтинопіль (Константинополь), місто — 246
Костюшківська площа біля Мошкова — 2
Котельва, містечко Охтирського полку — 147, 176, 265, 297
Котельв'янське комісарство — 196
Кочубеївка, село на Правобережній Україні — 94
Краків, місто — 202, 228, 233, 245, 273
Красна, слобода Севського повіту — 183
Красне — 197
Красний Кут, хутір на Слобожанщині — 147, 176

Краснозаборська дистанція, Брянського повіту — 138
Краснопіль, село на Правобережній Україні — 161
Красносілка, село на Правобережній Україні — 94
Красностав, містечко на Волині біля р. Корчик — 238
Кратиня, село Чернігівського полку — 107
Кременець, місто — 8, 14, 208
Кременецький повіт — 17
Кременецькі болота — 14
Кременчук, місто — 58—60, 63, 65, 74, 91, 119, 120, 193, 216, 243, 248, 253
Кременчуцька дистанція — 91
Кременчуцька сотня, Миргородського полку — 82
Кременчуцький форпост — 55, 58, 64, 68, 69, 73, 85, 91, 119, 120
Кривий острів — 93
Криворівня, село на Станіславщині — 44, 160
Криківці, село на Правобережній Україні — 94
Крилів, містечко (село) — 27, 28, 31, 34, 35, 74, 98, 105
Крилівська слобода — 51
Крилівська сотня, Миргородського полку — 52, 82
Крилівський курінь — 54, 136
Крилівський шанець — 248
Крим — 273
Круговка, слобода Севського повіту — 183
Крупичполе, село Ніжинського полку на р. Удаї — 244
Крутенка — див. Крутенський
Крутенський (Крутенка), байрак на Слобожанщині — 312
Крутий Яр, урочище біля Петрового Острова — 98
Крутих, містечко на Правобережній Україні — 93
Крушинівка, село на Правобережній Україні — 135
Крюків, село на правому березі Дніпра біля Кременчука — 31, 61, 62, 69, 75
Крюківщина, село на Київщині — 285
Ктитарівський курінь — див. Титарівський курінь
Ктиторський курінь — див. Титарівський курінь
Кубличі — див. Кібличі
Кузменський міст — 297
Куземин, містечко на Полтавщині — 297
Куликовського, хутір на Харківщині — 286
Кунки, маєток на Правобережній Україні в с. Кунки — 20
Купичів, село на Волині — 226
Куренівка (Куренівщина), передмістя Києва — 285
Куренівський курінь — див. Коренівський курінь
Куренівщина — див. Куренівка
Куринська сотня, Лубенського полку — 249
Кути, містечко на Станіславщині — 44, 222

Кучман, ліс в південно-західній частині Поділля, біля м. Рашків — 38
Кушівський курінь — 54, 59, 81, 136, 184
Ладижин, містечко на Поділлі — 39, 135, 136, 172
Лазуківка, село Ізюмської провінції — 286, 287, 289
Лебедин, місто — 311
Лебедин, село на Черкащині — 32, 38
Лебединські ліси — 36
Левушківський (Леушківський) курінь — 23, 54, 63, 74, 81—83
Летичів (Литичів, Лятичів), місто — 31, 35, 36, 208, 236
Леушківський — див. Левушківський
Леушківка, село на Правобережній Україні — 136
Лещинів, село на Правобережній Україні — 94
Либідь, річка — 111
Линецька волость — 19
Линникова Долина, урочище на Слобожанщині — 302
Линці, маєток на Вінниччині — 19
Линці, містечко — 208
Липа, село біля Коломиї — 160
Липне, село на Волині — 161
Липове, село Жовнинської сотні, Лубенського полку — 50
Липове, село на Київщині — 4
Липовець, містечко на Вінниччині — 34, 48
Лип'янський скит — 95
Лип'янський хутір, Полтавської сотні, Полтавського полку — 303
Лисенка — див. Лисянка
Лисівка, слобода Гадяцького полку — 296, 298
Лисянка, містечко на Черкащині, біля р. Гнилий Тікич — 23, 26—28, 34, 39, 54, 63, 93, 125, 159, 209, 261, 262
Литва (Велике князівство Литовське) — 40, 203, 206, 208, 228, 233, 245, 273
Литвинівка, село біля лісу Чути — 60, 74
Литвинівський, ліс біля хутора Деркачі на Слобожанщині — 298
Литичів — див. Летичів
Лиховатка, слобода біля Миргорода — 285
Лівобережжя — див. Лівобережна Україна
Лівобережна Україна (Лівобережжя, Малоросія, Мала Росія) — 23, 78, 80, 81, 95, 104—106, 108, 113, 114, 123, 129, 138, 167, 175, 183, 232, 275, 279, 311, 317
Ліниці, село на Покутті — 40
Лісний форпост — 69
Ліснянський ключ — 267
Лісовщина — 41
Літки, містечко Остерської сотні, Київського полку — 126
Ліщин, містечко на Житомирщині біля р. Гуйви — 247
Лобків, село на Правобережній Україні — 93
Лович, місто в Равському воєводстві, біля р. Бзури — 273

Ловки (Ловків), село (містечко) на Житомирщині — 95
Ловків — див. Ловки
Лозовськ — 145
Лоїв, містечко на р. Дніпрі — 107, 111, 208
Ломань, село — 172
Лохвиця, місто — 81, 95, 172
Лохвицький тракт — 311
Лубенський полк — 77, 95, 237, 249, 292, 296, 298
Лубни, місто — 49, 50, 307
Лубовниці, село на Правобережній Україні — 135
Лука, село на Правобережній Україні — 210
Лукашівка, містечко — 244
Лукомська сотня, Лубенського полку — 249
Лук'янівка (Лук'янова), слобода Гомельського староства — 183
Лук'янова — див. Лук'янівка
Лутища, село на Слобожанщині — 297
Луцки — див. Лучки
Луцьк, місто — 222, 228
Лучанські земельні угіддя — 57
Лучки (Луцки), село Коломийського повіту — 44
Любар, містечко — 161
Любецький форпост, Чернігівського полку — 84
Любеч (Любич), містечко Чернігівського полку — 84, 107
Любич — див. Любеч
Любівка, село в Охтирському полку — 176
Люблін, місто — 4
Люботинська сотня, Харківського полку — 131
Лютєжівка, село на Правобережній Україні — 134
Люча, село Коломийського повіту на Станіславщині — 161
Лядські Кам'янки, село — 4
Лядщина — див. Польща
Лятичів — див. Летичів
Ляхівці, село на Правобережній Україні — 208
Львів, місто — 1, 205, 222, 233, 313
Макарів, містечко на Київщині — 117
Макариха, байрак біля слободи Тор Ізюмського комісарства — 296
Максименка, хутір на Полтавщині — 286
Мала Водолага, слобода Валківського комісарства — 304
Мала Росія — див. Лівобережна Україна
Мала Сміла — див. Сміла
Малівщина, поселення, маєтки біля Овруча — 4
Малоросійські полки — 85, 95, 110, 137, 181, 196
Малоросійські хутори — 72
Малоросія — див. Лівобережна Україна
Мандричина долина, урочище біля р. Мерчик на Слобожанщині — 148, 149, 155
Манява, село на Станіславщині — 160
Маньківка, село на Київщині — 94, 135

Мариківка, село на Правобережній Україні — 135
Мартовецька сотня, Харківського полку — 131
Марченка, хутір — 50
Масанський повіт — 138
Матяшівка, село на Правобережній Україні — 54
Махнівка, містечко на Київщині — 230
Мачуський тракт — 299
Мачухи, село Полтавської другої сотні — 299, 307
Маяк, слобода в Ізюмському комісарстві — 292, 294
Мглин, місто — 138
Мглинська сотня, Стародубського полку — 106
Мглинський шанець — 243
Медведівка (Ведмедівка), містечко на Чигиринщині — 34, 35, 59, 60, 63, 74, 81, 207, 237, 243, 248, 251
Медведівський курінь — див. Ведмедівський курінь
Медвин, містечко (село) — 209, 248
Межигірська дистанція (на Київщині) — 281
Межигірський бір — 248
Межигірський форпост — 180, 281
Межигір'я, село біля Києва — 277
Межиріцька волость — 267
Межиріцький ключ — 267
Межиріччя, село на Правобережній Україні — 285
Мельники, село на Чигиринщині біля р. Медвідів — 243
Менський курінь — див. Минський курінь
Мерефа, містечко — 187, 254, 288, 289, 302, 306, 308, 310
Мереф'янська сотня — 131, 154, 187
Мереф'янське комісарство — 191, 192, 288, 289, 298, 300—302, 305, 308, 309
Мереф'янський бір — 286
Мереф'янські дачі — 176, 289, 302
Мертвовода — див. Мертвовод
Мертвовод (Мертвовода), річка — 93
Мерчик, місто — 176, 188
Мерчик, річка — 148, 149, 155
М'єтла, село (?) — 15
Мигійський острів на Дніпрі — 136
Мигійський (Мигінський) Ташлик — 67, 115
Мигінський Ташлик — див. Мигійський Ташлик
Микитівка, село Охтирського полку — 147—149
Микове, містечко — 205
Миколка — див. Микольське
Микольське (Миколка), урочище в Полтавській першій сотні — 303
Микуличин, село на Станіславщині — 44
Минський (Менський) курінь — 23, 59, 60, 82, 136, 167, 184
Миргород, місто — 162, 283, 285
Миргородська сотня — 82
Миргородський полк — 52, 67, 69, 74, 77, 82, 91, 118, 294, 296
Митниця, село біля м. Васильків — 248, 285
Митнівка, село Стародубського полку — 311
Митнівський перевіз, Стародубського полку — 311
Михайлівка (Михалковець), маєток на Вінниччині — 20
Михайлівка, село на р. Рось — 243
Михайлівська земля біля Овруча — 2
Михайловича, хутір — 127
Михалковець — див. Михайлівка
Мишастівський курінь — 23, 65, 74, 136, 172
Мишури, село на Правобережній Україні — 135
Мізіна, хутір — 185
Мізіяківські Хутори, село на Вінниччині — 161
Мітурці, село — 34
Могилів, місто — 23, 39, 219, 222, 230
Могилівська губернія — 314
Могилівський замок — 23
Мож, ріка — 146, 187, 302, 310
Можир — див. Мозир
Можирський — див. Мозирський
Мозир (Можир), місто — 129, 247
Мозирський (Можирський) повіт — 129
Молдавія — 13, 219, 238, 245, 246
Моловатка, військова слобода на Харківщині — 292, 312
Молодецьке, село на Правобережній Україні — 135
Монастирище, містечко — 208, 217, 222, 248
Моренцевий ліс біля м. Цибулів — 67
Москва, місто — 123, 159, 195, 233, 248, 253, 273, 279, 316, 317
Московія — див. Росія
Московка, річка — 311
Московська країна — див. Росія
Москальцева пасіка — 60, 67
Мостиський форпост — 111, 121
Мостище, село на р. Ірпінь — 121, 180
Мостки, слобода Бахмутського повіту — 292
Мотижин, село на Правобережній Україні — 95
Мотильне, село на Правобережній Україні — 135
Мотовилівка, село на Київщині — 21, 41, 89, 285
Мотовилівський форпост — 285
Мотронинський ліс на Чигиринщині — 60, 63, 81, 243, 248
Мочулівка, село Чигрин-Дубравської сотні, Лубенського полку — 237
Мошни, село — 2
Мошненська губернія — 193, 229
Мошненська округа — 193
Мошни, містечко — 59, 64, 74, 193, 201, 203, 209, 243, 248
Мошанська волость — 267
Мошинський ключ — 267
Мошунський, хутір на Київщині — 248
Мстиславль, місто — 245
Мурафа, місто — 147, 149
Мурахівський бір — 176

Мурахівські дачі — 176
Мшанець, село Теребовельського повіту, Галицької землі — 3
Надвірна, місто на Станіславщині — 161
Наровля, місто на р. Прип'ять — 87
Насоківське, урочище на Запоріжжі — 165
Незамаївський курінь — 124, 136, 165, 184
Немирів, містечко — 19, 28, 29, 32—36, 40, 42, 54, 135
Немирівщина — 94
Нерубайка, село на Уманщині — 23, 135
Нерчинськ, місто на Забайкалі — 241, 248, 253, 269, 279
Нерчинські заводи — 170, 175, 183
Нестерівка, село Цибулівської сотні — 59, 60, 63, 69, 98
Нестерівка, слобода Новоросійської губернії — 243, 251
Нетелюче (?), село на Станіславщині — 161
Нехвороща, село Полтавського полку — 105
Нивне, село Мглинської сотні, Стародубського полку — 106
Нижній Брід, урочище — 55
Нижня Безпалівка, село (слобода) на Слобожанщині — 289, 300, 301, 309
Нижчестеблівський курінь — 54
Низ — див. Запорізька Січ
Ніжин, місто — 78, 84, 127
Ніжинський курінь — 161
Ніжинський полк — 78, 107, 117, 209, 244
Нова Водолага, слобода на Харківщині — 145, 187, 190, 291, 300, 304, 306, 307
Нова Сербія (Новосербія) — 141, 144, 159, 167, 170, 171, 175, 184, 266, 271, 273
Нова Росія — див. Південна Україна
Новгородок — див. Новгород-Сіверський
Новгород-Сіверський (Новгородок), місто — 311
Новий Миргород, містечко — 75
Нові Млини, село Чернігівського полку — 311
Нові Петрівці (Петрівці), село на Київщині — 248
Нові Санжари, містечко на Полтавщині — 88
Нововодолазькі дачі — 289
Новомиргородський форпост — 171
Новомиргородський шанець — 144, 165, 167, 170, 285
Новоросійська губернія — 193, 204, 210, 216, 241, 243, 244, 248, 253, 265, 279, 285, 293, 299, 316, 317
Новосанджарівський тракт — 299
Новоселиця (Новоселівка), містечко (село, слобода) — 63, 165, 296, 298
Новоселівка — див. Новоселиця
Новосельський форпост — 95
Новосербія — див. Нова Сербія
Новосілка, село на Правобережній Україні — 135
Новосіченський рентраншемент — 268
Норин (Нориння), річка — 2
Нориння — див. Норин
Носівці, маєтки на Вінниччині — 20
Носківці, село на Вінниччині — 94
Ображіївка (Авражіївка), село Ніжинського полку — 209
Обухів, село на Київщині — 285
Овруч (Авруч), місто — 2, 4, 208, 222, 228, 247
Овруцьке староство — 1
Овруцький замок — 1
Огарева (Огирева, Огирова, Огорева) пасіка — 63, 69, 81
Огирева — див. Огарева
Огирова — див. Огарева
Огорева — див. Огарева
Огулчанська сотня, Харківського полку — 131
Окопи Святої Трійці, село (?) на Поділлі — 273
Окунівка, село біля м. Хотин — 202, 222
Олавський, хутір Роменської сотні — 50
Олександрівка, слобода Мереф'янського комісарства — 306, 308
Олексіївська фортеця — 308
Олешанський повіт — 157
Олешанські лісові дачі на Слобожанщині — 157
Олика, містечко на Волині — 222
Олишівка, містечко Київського полку — 78
Ольховатка, слобода на Харківщині — 286
Ольховатка, урочище на Єлисаветградщині — 98
Ольшана — див. Вільшана
Ольшана, слобода на Харківщині — 254
Ольшанська сотня — 131
Ольшанський ключ на Черкащині — 195
Опішня, містечко Гадацького полку — 176
Опішнянський, хутір — 176
Оране, село на Київщині над р. Тетерів — 78
Ореля — див. Орель
Орель (Ореля), річка, ліва притока Дніпра — 189, 307
Орельський форпост на кордоні Полтавщини і Катеринославщини — 212
Орловська слобода — 213
Орловський форпост — 213, 248
Орша, місто — 245
Осинівка, слобода Мглинської сотні, Стародубського полку — 106
Остовки, село на Правобережній Україні — 94
Острівці, урочище, хутір на Підкарпатті — 90
Острок, село на Слобожанщині — 302
Остроківські лісові дачі на Слобожанщині — 302
Острог, місто на Волині — 208, 222, 228, 230
Остроуховий зимівник — 251
Охтирка, місто — 130, 131, 148, 150, 181, 182, 196, 297
Охтирська провінція — 265, 307
Охтирська сотня — 150
Охтирський полк — 147, 148, 150, 152, 155, 176, 181, 182, 217
Очаків, місто — 93, 104, 212
Ошмянський повіт — 87, 111

Паволоцький замок — 37
Паволоч, місто — 7, 37, 41
Паланка, село на Уманщині — 135
Палієве Озеро, містечко — 248
Паньківщина, маєтність Києво-Софійського монастиря — 79, 95
Папужинці, село на Правобережній Україні — 135
Парня, урочище біля с. Сосонки Охтирського полку — 150
Пасіка близько Хреста — 63
Пашківський курінь — 21, 23, 54, 74, 81, 136
Переволоченський форпост на Дніпрі — 64
Перегівський перевіз на Чернігівщині — 311
Перекоп, місто — 254
Перекопська сотня — 153
Перемиський, грод — 90
Перемишль, село Кременецького повіту — 17
Перехриста Семена, хутір — 67
Переяслав, місто — 80, 81, 95, 193, 229, 243, 248
Переяславська фортеця — 240
Переяславський курінь — 23, 54, 65, 82, 136, 161, 184
Переяславський полк — 64, 80, 137, 165, 243, 248, 296, 298
Першосенчанська сотня, Лубенського полку — 249
Петербург (Петергоф, Санкт-Петербург), місто — 26, 29, 56, 64, 67, 69, 72, 76, 77, 86, 97, 98, 100, 101, 109, 110, 115, 128, 140, 211, 215, 225, 226, 234, 240, 250, 263, 269, 270, 272, 274, 276
Петергоф — див. Петербург
Петрів (Петрівський) Острів, село — 48, 92, 96, 97, 98
Петрівка, село Гадяцького полку — 74, 176
Петрівський острів — див. Петрів острів
Петрівці — див. Нові Петрівці
Петрівці — див. Старі Петрівці
Петроострівська дистанція — 98, 100
Петроострівський форпост на р. Вись — 97
Печенижин, містечко на Станіславщині — 57
Печерська слобідка — 111
П'єжхно, містечко — 25
Пирогове, село Київського полку — 126
Писарівка, село Охтирського полку — 176
Писарівка, село Полтавського полку — 303
Писарівська гребля — 303
Південна Україна (Нова Росія) — 276
Південний Буг (Бог, Буг), ріка — 39, 67, 74, 93, 125, 172, 208, 214, 248, 252, 317
Півнева пасіка — 74
Підгірський край — 53
Підгірці, село на Станіславщині — 156
Підгір'я — 42
Підкарпаття — 25, 53
Під Липою, ліс — 160
Пільзно, місто в Польщі на р. Вісла — 228
Пістинь, містечко на Станіславщині — 160, 161
Піщане, село на Поділлі — 23, 211
Піщаний Брід, слобода — 158
Піщанська сотня, Переяславського полку — 64
Пластунівський курінь — 23, 41, 82, 95, 167, 209
Платеневський курінь — див. Платнерівський курінь
Платнерівський (Платеневський) курінь — 23, 74, 82, 136
Плісецьке, село на Київщині — 285
Плоский, ліс у Миргородському полку — 52, 294
Плоский, форпост — 69
Плоська, слобода Новоросійської губернії — 248
Плоцьке (Полоцьке) воеводство — 245
Погребище, містечко — 22, 35, 41, 64, 203
Поділ, район Києва — див. Київ
Поділля (Подолія) — 46, 161, 221, 225, 233, 245, 258
Подільське воеводство — 41, 93, 215
Подолія — див. Поділля
Пожонь, місто (угорська назва Братіслави) — 223, 280
Поївка, село Канівського староства — 267
Покошичі, село Понурницької сотні, Чернігівського полку — 137
Покуття, гірська частина східної Галичини — 40, 42
Подемки, село — 271
Полісся — 208, 222, 228, 273
Полковнича, слобода біля м. Глухів — 311
Полонне, містечко — 22, 208, 228, 230
Полоцьке — див. Плоцьке
Полтава, місто — 23, 88, 95, 113, 114, 176, 299, 303, 307, 311
Полтавська сотня — 303
Полтавський курінь — 54, 179
Полтавський полк — 77, 88, 113, 118, 176, 178, 183, 265, 292, 307
Полтавські лісові дачі — 147, 286
Полуц, село на Правобережній Україні — 135
Польська держава — див. Польща
Польська область — див. Правобережна Україна
Польська республіка — див. Польща
Польська сторона — див. Правобережна Україна
Польська Україна — див. Правобережна Україна
Польське королівство — див. Польща
Польські місця — див. Правобережна Україна
Польща (Великопольща, Польська держава, Польська республіка, Польське королівство, Річ Посполита) — 1, 4, 7, 9, 11, 13, 16, 18, 20, 22, 23, 26, 30, 40, 41, 45, 47, 48, 54, 56, 62, 64, 67, 69, 72, 74, 79, 84, 92—95, 97, 98, 119, 124, 138, 140, 141, 143, 158, 159, 165, 169, 171, 172, 183, 193, 195, 197, 199, 202, 204—207, 209, 213, 215, 218, 223, 225, 228, 230, 233, 234, 237, 240, 241, 243—248—251, 258, 266, 267, 270, 271, 273—275, 277—280, 282, 283, 285, 311, 317

Померловські місця (в Охтирському полку) — 147
Понорниця (Понурниця), містечко Чернігівського полку — 137, 311
Понорницька (Понурницька) сотня, Чернігівського полку — 137
Понурниця — див. Понорниця
Понурницька сотня — див. Понорницька сотня
Попова Гребля, село на Правобережній Україні — 23
Поповенський курінь — див. Поповичівський курінь
Поповичівський (Поповенський) курінь — 54, 74, 82, 136, 164, 184
Поповцева чата — 211
Порицьк, містечко на Волині біля р. Луга — 208
Порта Оттоманська — див. Туреччина
Потік, село в Галичині — 11, 41, 42
Потік (Потоки), містечко Канівського староства — 27
Потоки — див. Потік
Потоки, містечко Миргородського полку — 74
Потоцька сотня, Миргородського полку — 82
Почеп, місто — 138
Почепська сотня, Стародубського полку — 106
Правобережжя — див. Правобережна Україна
Правобережна Україна (Польська область, Польська сторона, Польська Україна, Правобережжя) — 22, 26, 29, 30, 45, 48, 52, 58—61, 63—65, 68, 69, 79, 81, 93, 98, 124, 138, 139, 161, 172, 193, 207, 211—214, 222, 225, 227—230, 234, 237, 241, 243, 244, 245, 247, 248, 251, 253, 259, 266, 272, 275, 276, 285.
Преарки — див. Преорки
Преорки (Преарки), передмістя Києва — 248
Приборськ, село на Київщині біля р. Тетерів — 78
Привороття, форпост — 62
Прилуки, місто — 83
Прилуцький полк — 23, 50, 83, 306
Припоть — див. Прип'ять
Прип'ять (Припоть), ріка — 87, 107
Протопопів хутір у Новій Сербії — 127
Псарівка, село на Правобережній Україні — 135
Пузиря, хутір — 99
Путивльський перевіз — 311
Путивльський повіт — 123
Путилів, поселення на Станіславщині — 160
Пушкарівка, слобода — 177
Пушова садиба — 10
П'ятигори, містечко на Київщині біля р. Молочна — 248
П'ятиницьке поле — 84
Рабоє, село на Правобережній Україні — 23
Радавня, земля біля Овруча — 2
Радогоща, село Севського повіту — 183
Радомишль, місто на Київщині — 4, 79, 93, 95, 208
Радомишльський ключ — 4
Радуля, слобода на Чернігівщині — 107
Радульський, форпост — 107
Райгород, містечко на Поділлі — 135
Райгородок, слобода Ізюмського комісарства — 296
Райки, село на Правобережній Україні — 248
Рака Федора, хутір — 6
Раковський, двір в м. Овручі — 2
Рангорн, село на Прикарпатті — 161
Рахни, село на Правобережній Україні — 93
Рацеве, село на Чигиринщині — 74
Рашків (Ряшків), місто — 23, 26, 38, 39, 93
Рашківські маєтки на Вінниччині — 23, 26
Редеївщина, земля біля Овруча — 2
Ржищів, місто — 73
Рига, місто — 314
Рильський повіт — 183
Рівне (Рувно), місто — 222, 230, 233
Ріка — див. Річка
Річ Посполита — див. Польща
Річка (Ріка), село на Станіславщині — 160
Роблені могили — 286
Ровенська — див. Іскрівка
Ровна, станція на Дону — 292
Ровни, ліс в Ізюмській провінції — 307
Ровчаків, байрак на Слобожанщині — 292
Рогатин, місто — 43
Рогачів, місто — 247
Рогівський (Руговський) курінь — 74, 124, 167, 184
Рогізне, село в Галичині — 90
Рогорвик, місце заслання гайдамаків — 105, 139
Рожнів, село на Станіславщині — 160
Розсішки (Розсошки), село на Правобережній Україні — 135
Розсошки — див. Розсішки
Розумка, село на Правобережній Україні — 203
Розумовського хутір, слобода — 59
Рокитне, село (слобода) Мереф'янського комісарства — 192, 288, 310
Рокитне, село на Правобережній Україні — 285
Рокитянський бір Мереф'янського комісарства — 306
Ромаданівський степ — 172
Романівка, село біля м. Хотин — 202, 221
Романків, острів на Поділлі — 172
Романкова балка — 252
Романкове, урочище біля Голти — 213
Роменська сотня, Лубенського полку — 249
Ромни, місто — 172, 292, 307
Російська границя — 81, 87, 95, 118, 212
Російська імперія — див. Росія
Російська монархія — див. Росія
Росія (Великоросія, Всеросійська держава, Російська імперія, Російська монархія) — 18, 21, 26, 33, 37, 41, 105, 106, 113, 138, 156, 175, 183, 215, 226, 229, 231, 232, 238, 240, 245, 248, 266, 271, 279, 316, 317

Рославський повіт на Смоленщині — 138
Росоловці, село на Правобережній Україні — 135
Рось, річка — 206
Рубань, село на Брацлавщині — 94
Рублівка, слобода на Харківщині — 147, 196
Рувне — див. Рівне
Руговський курінь — див. Рогівський курінь
Ружинське князівство — 37
Русь — див. Україна
Руська Поляна, перевал — 223
Рязька фортеця — 308
Ряшків — див. Рашків
Савиченів Ріг, торг у Староводолазьких дачах — 304
Савоєнний Ріг, урочище в Староводолазьких дачах — 305
Саврань, містечко на Поділлі — 23, 32, 33, 38, 39, 93, 94, 230, 271
Саврань, річка — 211
Саїки, село на Правобережжі — 125
Салтанівка, село на Правобережній Україні — 285
Самара, поселення — 296
Самара, річка — 172, 248, 296
Самоткань, річка — 177
Сандомирщина — 57
Санкт-Петербург — див. Петербург
Сватова Лучка, слобода на Харківщині — 292, 312
Сватолуцькі дачі в Ізюмській провінції — 289
Свидівка (Свидівок), село Черкаського староства — 114
Свидівок — див. Свидівка
Свидова, місцевість на Чорногорі — 44
Свинківка, річка — 113
Святогірський байрак на Слобожанщині — 292
Святогорськ, поселення на Слобожанщині — 290
Святогорського монастиря урочище — 294
Святолуцьке комісарство — 292
Севський повіт — 123, 183
Севрук, тік, маєток біля Овруча — 2
Секиринський перевіз — 193
Секирна (Сикирне), село на Черкащині — 193, 203, 281
Секирянський форпост — 64
Селище, село на Правобережній Україні — 94
Семиківці (Сем'яківці), село на Тернопільщині — 40
Сем'яківці — див. Сем'яківці
Сендзишів, містечко — 11
Сенча, містечко — 172
Сенюха — див. Синуха
Серби, село на Поділлі — 233
Сербія — 195
Сергіївський курінь — 82
Середні Сарники, село в Галичині — 90
Сестренівка, село — 161
Сибір — 170, 183, 221, 248, 269, 279
Сикирне — див. Секирна
Синевицький острів на р. Синуха — 125

Синиця, село на Канівщині — 248
Синоводський острів — 136
Синуха (Сенюха), річка — 38, 54, 55, 125, 162, 163
Синява, містечко на Житомирщині — 22
Сирадія — 245
Сироти, пасіка — 32
Сіцькі степи — 31
Січ — див. Запорізька Січ
Скарлатта, місто — 13
Сквира, місто на Київщині — 248
Скельського монастиря пасіка — 147
Слобідська Україна (Слобожанщина) — 157
Слобідський полк — див. Харківський полк
Слобідські полки — 72, 131, 137, 151, 155, 157, 174, 181
Слобідсько-Українська губернія — 188, 189, 192, 254—257, 286, 289, 293, 298, 308, 315
Слобожанщина — див. Слобідська Україна
Смелянцева чата — 211
Сміла (Мала Сміла), містечко на Черкащині — 28, 31—35, 38, 54, 60, 171, 173, 193, 206, 209, 248, 258, 259, 261
Смілянська волость — 229, 267
Смілянська вольність — 259
Смілянська губернія — 171, 193, 204
Смілянська сотня — 249
Смілянська фортеця — 259
Смілянський замок — 171
Смілянський ключ — 195, 209, 267
Смілянський округ — 193, 230
Смілянщина (Жилянщина) — 261, 285
Смоленськ, місто — 233
Смоленська дорога — 138
Смоленщина — 271
Снетинка, село — 78
Сніжковий Кут, слобода біля м. Валки — 178, 188
Снітинська сотня — див. Снятинська сотня
Сновінків, редут на Запоріжжі — 96
Снятин, містечко на Станіславщині — 222, 239
Снятинська (Снітинська) сотня, Лубенського полку — 249
Собакаря, хутір у Полтавській сотні — 303
Соколиць, село біля м. Білилівки на Житомирщині — 22
Соколів, село на Слобожанщині — 188, 254
Соколівка, село на Правобережній Україні — 135
Соколівка, село на Станіславщині — 160
Соколівська сотня на Слобожанщині — 154
Соколівські дачі на Слобожанщині — 302
Солгутів, село на Правобережній Україні — 94
Солотвин, село на Станіславщині — 90
Сомів Кут, урочище в Мереф'янському комісарстві — 289
Сороджик, село на Правобережній Україні — 23
Сорока — див. Сороки
Сороки (Сорока), містечко — 202, 222, 238, 245

Сорокошницький, форпост Київського полку — 107
Сорочинці, містечко — 52, 81, 82
Соснове, село Яготинської сотні, Переяславського полку — 248
Сосонка, село Охтирського полку — 150
Сошенськ, маєток мстиславського воєводи Плятера — 161
Спас, село на Станіславщині — 160
Споли, село Жаботинського дистрикту — 259
Стадниця, село на Правобережній Україні — 244
Станищина Долина, урочище у Мереф'янському комісарстві — 298
Станіслав, місто — 14, 40, 42, 44, 160
Стара, слобідка біля м. Нові Водолаги — 145
Стара Водолага, слобода на Харківщині — 146, 178, 187, 288, 289, 305
Стара Охоча, слобода на Харківщині — 187
Старі Петрівці (Петрівці), село на Київщині — 248
Старий Кодак, слобода — 248
Старий Костянтинів, місто — 206
Староводолазький ліс на Харківщині — 304
Староводолазькі дачі на Харківщині — 191, 289, 304, 305
Стародуб, місто — 24, 106, 122, 138, 311
Стародубський полк — 24, 106, 107, 138
Стеблів, містечко — 54, 209, 251
Стеблівський курінь — 23, 165
Степанівка, село на Правобережній Україні — 248
Стецівка, село на Правобережній Україні — 98
Стечанка, село на Київщині — 4
Стовпчате, село на Станіславщині — 57, 90, 160
Стоги, високі кам'яні гори на Запоріжжі — 164
Стратилатівка, село на Слобожанщині — 294, 296
Стратинські ліси на Станіславщині — 43
Стратівка, село на Правобережній Україні — 23
Стрельники, село на Правобережній Україні — 94
Стрижавський ліс — 161
Струм'яни, село — 9
Стугна (Стухна), річка — 159
Студениця, село на Правобережній Україні — 248
Студенецький брід на Харківщині — 292
Студенок, слобідка на Харківщині — 292, 312
Ступник, село в Галичині — 161
Стухна — див. Стугна
Суботів, містечко Чигиринського староства — 38, 60, 63, 243
Суж, річка — 78
Сула, річка — 172
Сумівка, село на Вінниччині — 94
Сумський полк — 157
Супруна, хутір — 60, 63

Сура, річка — 251
Суха Рокитна, ріка — 192
Сухий Ташлик, річка — 97
Сухолуче — див. Сухолуччя
Сухолуччя (Сухолуче), село на Київщині — 78
Сяницький грод — 90
Сянок, місто — 228
Табуринський шанець — 175
Тагамлик, річка — 303
Таганрог, місто — 276
Таганс — див. Таганча
Таганча (Таганс), село на Черкащині — 248
Талалаївка, село Прилуцького полку — 50
Тальне, село (містечко) на Уманщині — 23, 38, 93
Таранівка, село (містечко) Зміївського комісарства — 190, 254, 298
Таранівські лісові дачі на Слобожанщині — 299, 300
Тараща, містечко — 125
Тарнавка, село на Правобережній Україні — 135
Тарнівка (Тернівка), село на Полтавщині — 162
Татаринів — див. Татаринівка
Татаринівка (Татаринів), село на Житомирщині — 93
Татарівка, село на Житомирщині — 95
Татарка, ріка — 74
Ташлик — див. Чорний Ташлик
Ташлик Кривий, село на Правобережній Україні — 135
Ташличка, річка — 55
Текуча, річка — 292
Текуча, село на Станіславщині — 160
Телепин, містечко Чигиринського староства — 195, 259
Теофільполь — див. Теофіполь
Теофіполь (Теофільполь), містечко на Поділлі — 53
Теплик (Теплин, Теплиця), село (містечко) — 135, 200, 230
Теплин — див. Теплик
Теплиця — див. Теплик
Теплицький ключ — 200
Теплівка, слобода Рильського повіту — 183
Теплянський вал біля Ізюма — 294
Теплянський ліс на Слобожанщині — 292, 294—296, 298
Теребовельський повіт — див. Теребовлянський повіт
Теребовля (Трембовля), місто на Тернопільщині — 208, 222
Теребовлянський замок — 25
Теребовлянський (Теребовельський) повіт — 3, 25
Тернівка — див. Тарнівка
Тернівка, слобода на Слобожанщині — 135, 306
Тернівський млин — 135
Тернопіль, місто — 42, 238
Теруха, річка — 314

- Тетерів, річка — 4, 78
Тетіїв, містечко на Київщині — 206, 244
Тетіївський ключ — 267
Тимошева чата — 211
Тимошівський курінь — 23, 54, 82, 95
Титарівський (Ктитарівський, Ктиторський) курінь — 23, 54, 95
Товста Могила, форпост — 164
Томашпіль, село на Вінниччині — 208
Тонконогівка, село Цибулівської сотні — 58, 59
Топило, урочище біля Валок — 289
Тор, слобода Ізюмського комісарства — 294—296
Торговиця, містечко на Уманщині біля р. Синюхи — 5, 33, 36, 38, 135, 162, 163, 213, 248
Торговище, село — 94
Торець, річка — 296
Торське, урочище — 294
Торчниця, село на Київщині біля р. Торчиці — 60
Трапезонського, хутір — 294
Трахтемирівське староство — 161
Трембовля — див. Теребовля
Три Бугри, форпост — 62
Трипілля, містечко на Київщині біля Дніпра — 126
Тросна, слобода на Харківщині — 302
Тростянець, село Охтирського полку — 150
Тростянецький тракт — 150
Тростянецькі лісові дачі — 150, 157
Троша, село на Правобережній Україні — 161
Трубчевський повіт — 183
Трушавці — див. Трушівці
Трушівці (Трушавці), село на Чигиринщині біля м. Медведівка — 74
Тульчин, містечко на Брацлавщині — 205, 208, 222, 230, 231, 239
Турецька область — див. Туреччина
Турецький кордон — 233, 252, 266
Туреччина (Оттоманська Порта, Турецька область) — 23, 26, 67, 164, 202, 219, 220, 228, 231, 232, 234—236, 238, 245, 246, 248, 271, 276, 317
Турія (Тур'я), село на Правобережній Україні — 141
Туркестанова, хутір на Полтавщині — 299
Тур'я — див. Турія
Тясмин, річка — 31, 38, 81
Угорське королівське намісництво — 231
Угорщина — 44, 160, 223, 231, 245, 273
Уди, село на Харківщині у верхів'ях р. Уди — 131
Ужанська жупа — 223, 280
Україна (Русь) — 1, 26, 28, 29, 31, 38, 39, 87, 156, 159, 195, 197, 210—212, 220, 221, 226, 229, 233, 242, 250, 258, 259, 262, 264, 266, 267, 273, 316, 317
Українська лінія — 187, 286, 289
Уланів, містечко на Поділлі — 161
Умань (Гумань), місто — 23, 28, 29, 34, 36, 38, 39, 54—56, 93, 135, 136, 139, 140, 143, 162, 163, 200, 202, 205—209, 212, 214, 219, 221, 222, 227, 229, 230, 232, 244, 248, 274, 285
Уманська губернія — 204, 212, 227
Уманський курінь — 23, 54, 81, 125, 165, 201, 224, 243
Уманський округ — 230
Уманський повіт — 135
Уманські (Гуманські) волості — 162
Уманські маєтки — 163
Уманцева пасіка біля Змієва — 289
Уманцева чата — 211
Уманців, хутір — 176
Уманщина — 32, 271
Унин, село на Житомирщині — 4
Урочище біля Косминина хутора — 60
Урочище в гирлі Верблюжки — 118
Устерник — див. Усте-Ріки
Усте, село на Волині біля р. Случ — 23
Усте-Ріки (Устерник), село на Станіславщині — 160
Усятин — див. Гусятин
Ухівка, село Цибулівської сотні, Миргородського полку — 58, 59, 63, 67, 74, 81, 108
Ушиця, містечко на Поділлі — 222, 230
Фастів (Хвастів), місто — 83, 209, 283
Федірки, село Крилівської сотні — 82
Федірки, село Полтавського полку — 299
Федорівка, село на Правобережній Україні — 66
Фурманка, село на Правобережній Україні — 135
Харків, місто — 68, 73, 112, 133, 176, 178, 186, 187, 189—192, 254, 256, 257, 286, 289, 298, 300, 307, 308, 315
Харківське комісарство — 298
Харківський повіт — 254, 257, 298, 300, 307
Харківський полк — 130, 131, 133, 145—148, 150, 151, 153, 155, 174, 178, 186, 187, 190
Хвастів — див. Фастів
Холм, місто — 238
Хмарівка, село на Правобережній Україні — 94
Хмельівська сотня, Лубенського полку — 249
Хмельник, містечко на Поділлі — 22
Ходорів, село на Київщині — 243
Хоминці, село на Слобожанщині — 311
Хомичі, містечко — 78
Хоросна, село на Станіславщині — 160
Хорошівка, містечко — 154
Хорошівська сотня — 154
Хотин, місто — 41, 202, 205, 208, 222
Хотомля, місто — 255
Хотомлянське комісарство — 255
Хошевате, село — 248
Хоців, село біля м. Умань — 207
Хухря, слобода Сумського полку — 297
Хушованськ, село на Уманщині — 213
Царгород, місто — 202, 232
Цареборисова, слобода Ізюмського комісарства — 294
Царевий Ріг, урочище у полтавських лісових дачах — 147
Царичанка, містечко на Полтавщині — 26, 172
Цибулів, містечко Миргородського полку — 52, 59, 67, 69, 74, 98, 99, 102, 127, 248
Цибулівська сотня, Миргородського полку — 58, 59, 69
Цибулівський форпост — 58, 67, 127
Цибульник, річка — 31
Цикинівка, село під м. Сороки — 23
Циліхів, місто — 233
Чагадай, урочище — 106
Чайчина Долина біля Караванської слободи — 189
Чалнищева чата — 211
Чаплинци, село Чигиринського староства — 237
Чаплі, хутір — 176
Чаусовий острів біля м. Чауси — 23
Черепин, грунт біля Овруча — 2
Черкаси, місто — 54, 114, 244, 248
Черкаська, місто на Дону — 307
Черкаська губернія — 193, 229
Черкаська округа — 193
Черкаське князівство — 203
Черкаське староство — 195, 203, 259, 267
Черкаський байрак — 296
Черкаський ліс — 294, 296
Черкаський форпост — 114
Черкеси — 104
Черленниця — див. Чернелиця
Чернелиця (Черленниця), містечко в Галичині — 11
Чернецька, слобода на Правобережній Україні — 60
Чернігів, місто — 78, 84, 222, 314
Чернігівське староство — 267
Чернігівський полк — 78, 107, 114, 137, 248
Чертен, село Масанського повіту — 138
Черчі, урочище (?) — 4
Чечельник, містечко на Поділлі — 23, 248, 271
Чигирин (Чигрин), місто — 27, 28, 31, 54, 60, 62, 63, 65, 161, 237, 243
Чигиринська губернія — 204, 207, 237, 251
Чигиринське староство — 35, 142, 229, 259, 267
Чигиринський ключ — 195, 209
Чигиринський округ — 230
Чигиринщина — 227
Чигрин — див. Чигирин
Чигрин-Дубрава, містечко на Полтавщині — 74
Чигрин-Дубравська сотня, Лубенського полку — 237
Чирвин, зимівник — 172
Чорна Грязь, урочище під м. Київ — 248
Чорний ліс під м. Цибулів — 32—34, 39, 59, 63, 67, 70, 73, 74, 81, 108, 251
Чорний Потік, село на Станіславщині — 44
Чорний Ташлик, річка — 34, 67, 92, 96, 97, 104
Чорний Ташлик (Ташлик), слобода на півдні України — 97, 165
Чорний шлях — 161
Чорнобиль, містечко на Київщині — 78, 87, 228, 247, 248
Чорногора — 44
Чортомлик, річка — 74
Чугуїв, місто — 308
Чугуївський повіт — 286, 289
Чудинівці (Чюдинівці), село на Вінниччині — 22
Чута (Чюта), ліс — 59, 60, 62, 65, 67, 69, 74, 81, 85, 127, 165, 167
Чута, хутір у Полтавському полку — 178
Чучинка, село — 161
Чюдинівці — див. Чудинівці
Чюта — див. Чута
Шапироє, село на Правобережній Україні — 94
Шанявка, село Канівського староства — 267
Шаргород, містечко — 23, 32, 230
Шаргородський ключ — 14
Шарівка, село Охтирського полку — 148, 149
Шахворостівка (Шахфарастоявка), слобода — 93
Шахфарастоявка — див. Шахворостівка
Шевлівський форпост — 248
Шестеринці, село Звенигородського повіту, біля р. Тикич — 136
Шешори, село на Станіславщині — 160
Шираївка, слобода Стародубського полку — 24
Шкуринський курінь — 23, 65, 82
Шльонськ, місто в Польщі — 176
Штофельна, слобода на р. Орель — 307
Шумлянські ліси на Станіславщині — 43
Щербанівський курінь — див. Щербинівський курінь
Щербини, хутір — 237
Щербинівський (Щербанівський, Щербинівський) курінь — 23, 60, 74, 81, 82, 136, 172
Щербинівський курінь — див. Щербинівський курінь
Щецівка, село — 60
Юнашків, село на Станіславщині — 43
Юр'ївка, село на Слобожанщині — 292, 312
Яблунів, місто на Станіславщині — 44, 57, 160, 161
Яворів, село на Станіславщині — 160
Ягорлик, село на Правобережній Україні — 23, 135
Ягорлицькі маєтки — 23, 26
Яльцівський Брелів, вали — 2
Ямпіль, містечко на Поділлі — 122, 311
Ямпільські дачі — 292
Янишпільська сотня, Лубенського полку — 249
Яремишин луг, урочище в Соколівських дачах біля Мерефи — 302
Ярове, село Чигиринського староства — 142
Ярослав — 15, 19
Ярославський ключ — 273
Ясенів, село в Галичині — 160
Ясень, село в Галичині — 160
Ясінець, село в Галичині — 161
Ясківці, село Чигиринського староства — 74
Ясси, місто — 13, 208, 230

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ

1. 1717 р. лютого 22 (березня 5). Львів.— Універсал регіментаря української частини королівських військ Івана Галецького про передачу командування цією частиною стражникові Ольшевському та про донесення останньому відомостей про гайдамацькі загоны, що перебувають у Брацлавському і Київському воеводствах 25
2. 1718 р. червня 14 (25). Овруч.— Скарга ректора Овруцької єзуїтської колегії, подана до Київського гродського суду, на архімандрита Василянського монастиря Климентія Домарадського та інших про відняття земель у колегії підданими монастиря та селянами 29
3. 1718 р. червня 16 (27). Галич.— Пам'ятний запис виїзної старостинської комісії з свідченнями орендатора Христофора Вігурського про виступ мешканців села Мшанець Теробовельського повіту Галицької землі у 1717 р. та звільнення з-під арешту селянина Івана, зятя осадчого Антона 31
4. 1722 р. лютого 3 (14). Овруч.— Скарга шляхтича Вавринця Степана Камінського, подана до Київського гродського суду, на війта і громаду містечка Радомишля за те, що вони відмовились видати селян Камінського, які забрали його майно, втекли та нахвалялися напасти на нього з гайдамаками 33
5. 1726 р. серпня 22 (вересня 2). Вінниця.— Рішення Вінницького гродського суду в справі стягнення з мешканців містечка Торговиці 2230 злотих на користь київського купця Якова Зимовича та покарання їх за підтримку гайдамаків, які вчинили напад на згаданого купця 38
6. 1731 р. липня 19. Київ.— Лист Київської духовної консисторії до ігуменів і протопопів київської єпархії про негайне розповсюдження указу Анни Іоаннівни, в якому викладаються заходи, спрямовані проти втікачів та учасників народних рухів 41
7. 1734 р. січня 3 (14). Житомир.— Скарга шляхтича Івана Мокосія Дениска Матвійовецького, подана до Київського гродського суду, на шляхтича Йосипа Зозулинського про те, що останній намовив селянина Слизковича, який був у гайдамацькому загоні під Бердичевом, вбити Матвійовецького 42
8. 1734 р. березня 1 (12). Кременець.— Скарга шляхтича Йосипа Коллонтая, подана до Кременецького гродського суду, на козаків, які захопили його майно і документи 43
9. 1734 р. травня 13 (24). Галич.— Рішення сеймику Галицької землі про організацію походу для придушення заворушень селян та руху опришків 44
10. 1734 р. травня 20 (31). Барський замок.— Заява мешканців села Головчинець про те, що вони беруть на поруки свого односельця Андрія, обвинуваченого у бунтарстві 46
11. 1734 р. червня 9 (20). Табір під Борщівкою.— Універсал волинського маршалка Михайла Поточського шляхті та урядникам Волинського воеводства із закликом ловити учасників гайдамацького руху і відсилати їх у суд 47
12. 1734 р. липня 5 (16). Бар.— Заява мешканців села Івановичі про те, що вони беруть на поруки свого односельця Гната Голодецького Надзюка, обвинуваченого в участі у гайдамацькому русі 49
13. 1734 р. липня 6. Ясси.— Лист молдавського господаря Івана-Костянтина Маврокордата до подільського воеводи Степана Гумецького, в якому він скаржить на те, що подільська шляхта розповсюджує чутки, нібито козаки з молдаванами продають захоплене в Польщі майно 50

14. 1734 р. липня 13 (24). Збараж.— Лист козацького полковника Верлана до писаря сандомирського воеводи князя Любомирського Юрія Волковича з повідомленням про перший похід козаків проти польських військ 52
15. 1734 р. липня 31 (серпня 11). Кам'янець-Подільський.— Скарга шляхтича Бернарда Метельського на придворних ротмістрів сандомирського воеводи князя Юрія Любомирського Верлана, Скорича і Михалка, які, зібравши свавільних людей і видаючи себе за козаків, вчинили напад на його маєток у селі Білянах 54
16. 1734 р. жовтня 21 (листопада 1). Берестечко.— Універсал ландграфа Людовика Гессен-Гомбурзького до польської шляхти про дозвіл ловити і вбивати козаків та солдатів, що підозрюються в участі у гайдамацькому русі 55
17. 1735 р. лютого 28 (березня 11). Житомир.— Заява, подана шляхтичем Степаном Даниловичем Дідковським у Житомирський гродський суд, про те, що він не може зробити заставний запис у Кременецькому гродському суді в зв'язку з гайдамацькими виступами 56
18. 1735 р. березня 25. Біла Церква.— Універсал київського генерал-губернатора графа Івана Бернарда Вейсбаха мешканцям Брацлавського воеводства з наказом затримувати повстанців, а також повідомляти командуванню російських військ про гайдамаків 58
19. 1735 р. травня 1 (12). Вінниця.— Скарга управителя маєтка Линці Михайла Новицького, подана до Вінницького гродського суду, на колишнього орендаря Лейбу Фрумчинна про те, що останній затримав у себе листа економа Антона Богорайського, в якому той застерігав від нападу гайдамаків 60
20. 1735 р. червня 12 (23). Вінниця.— Скарга шляхтичів Юшковських, Красносельських і Котонів, подана до Вінницького гродського суду, про знищення їхнього маєтку Носівці гайдамацькими загонами сотника Гриви і Перехреста 62
21. 1735 р. серпня 11 (22). Мотовилівка.— Скарга управительки Жаботинського ключа Маріанни Залеської, подана до пограничного суду, про напад гайдамаків та січових козаків у 1734 р. на Жаботинський замок 65
22. 1735 р. Київ.— Протокол допиту гайдамаки Каліни Кривецького, який, перебуваючи у загоні отамана-волоха Митки, брав участь у нападі на маєток поміщиці Рудківської 67
23. 1735 р. Київ.— Протокол допиту гайдамаки Василя Тумки, який був у загоні отамана Сави Чалого та брав участь у нападі на Могилів, складений у Київській губернській канцелярії 69
24. 1736 р. квітня 14. Стародуб.— Донесення стародубського полковника Афанасія Радіщева князю Олексію Шаховському про напад загону Івана Лемешка на слободу Шираївка, Стародубського полку 76
25. 1736 р. квітня 24 (травня 5).— З ухвали сеймику Галицької землі про боротьбу з опришками на Прикарпатті 78
26. 1736 р. червня 4. Петербург.— Протокол розгляду Колегією іноземних справ донесення генерал-фельдмаршала графа фон-Мініха про напад у 1734 р. гайдамацького загону Сави Чалого на грецьких купців 81
27. 1736 р. листопада 30 (грудня 11). Чигирин.— Лист регіментаря української частини Степана Малінського до генерала коронних військ Домініка Бекерського з повідомленням про похід проти гайдамаків 84
28. 1736 р. грудня 1—15 (12—26).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про боротьбу польського війська з гайдамаками в районі Умані, Лисянки і Немирова 85
29. 1736 р. грудня 22 (1737 р. січня 2) — 1737 р. січня 17 (28).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про заходи польських і російських військ щодо приборкання гайдамаків на Правобережжі, а також про захоплення гайдамацького ватажка полковника Тараса 88
30. 1737 р. лютого 17 (28). Київ.— З листа польського генерал-ад'ютанта Русоцького до великого коронного гетьмана київського воеводи Йосипа Поточського, в якому повідомлялося про переговори з генерал-фельдмаршалом графом фон-Мініхом про надання допомоги для придушення гайдамацького руху на Правобережній Україні 90
31. 1737 р. березня 4 (15) — квітня 8 (19).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про дії гайдамацьких загонів понад річкою Тясмином, у районі Сміли, Білої Церкви і Крилова 91
32. 1737 р. травня 21 (червня 1) — липня 11 (22). Повідомлення газети «Kurier

- Polski» про дії гайдамацьких загонів у районі Лебедина, Саврані, Дашева і Кодака 92
33. 1737 р. серпня 27 (вересня 7) — вересня 11 (22).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про дії гайдамацьких загонів у районі Білої Церкви і Саврані, а також про втечу гайдамаків з Немирівської в'язниці 94
34. 1737 р. вересня 24 (жовтня 5) — жовтня 15 (26).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про напад гайдамацьких загонів на Липовець, Балабанівку, Умань та інші міста і села 95
35. 1737 р. жовтня 23 (листопада 3) — грудня 10 (21).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про напад гайдамаків на Гранів, Погребище, Босівку та білі польського роз'їзду з гайдамаками біля Медведівки і Кам'янки 97
36. 1737 р. грудня 25 (1738 р. січня 5) — 1738 р. січня 28 (лютого 8) — Повідомлення газети «Kurier Polski» про активізацію дій гайдамацьких загонів у прикордонних районах і безрезультатність боротьби проти них польських військових роз'їздів 100
37. 1738 р. квітня 24 (травня 5).— Постанова пограничного об'єднаного польсько-російського суду Київського воеводства в зв'язку з нападом на місто Павлоч гайдамацьких загонів під проводом Харка, Жили та Гриви 101
38. 1738 р. травень.— Повідомлення газети «Kurier Polski» про напад гайдамаків на Суботів, Тальне та їх дії в районі Саврані, Лебедина, Животова і Кучмані 103
39. 1738 р. червень — липень.— Повідомлення газети «Kurier Polski» про дії гайдамацьких загонів на Україні і чутки, ніби російське командування для боротьби з гайдамаками відряджає донських козаків і калмиків 104
40. 1739 р. серпня 29 (вересня 9). Броди.— Виклик великого гетьмана коронного, київського воеводи Йосипа Потоцького на суд хорунжого Йосипа Вішоватого та полковника Костянтина Злотницького, які замість боротьби з козаками грабували населення 106
41. 1739 р. листопада 16 (27). Вертикіївка.— Лист польських пограничних суддів Київського воеводства до генерал-фельдмаршала графа фон-Мініха з проханням доставити у пограничний суд гайдамацьких ватажків Рудя, Жилу, Гриву, Іваницю, Харка та Медведя 108
42. 1742 р. серпня 10 (21). Тернопіль.— Універсал великого коронного гетьмана, київського воеводи Йосипа Потоцького до шляхти та всього населення Покуття і Підгір'я про боротьбу з опришками, очолюваними Олексою Довбушем 111
43. 1745 р. травня 2 (13). Букачівці.— Лист тербовельського хорунжого Франциска Лушовського до варшавського каштеляна Павла Беное, в якому він повідомляє чутки про появу опришківських загонів Олекси Довбуша в шумлянських і стратинських лісах 112
44. 1745 р. серпня 27 (вересня 7). Яблунів.— Лист овруцького стольника Йосипа Колендовського до варшавського каштеляна Павла Беное, в якому описуються подробиці смерті Олекси Довбуша та посмертного його четвертування 113
45. 1747 р. вересня 29. Кіш Запорізької Січі.— Донесення кошового отамана Павла Козелецького київському генерал-губернаторові Михайлу Леонтєву з приводу одержання указу Колегії іноземних справ про заборону давати притулок гайдамакам 118
46. 1747 р. жовтня 6 (17) — листопада 23 (грудня 4).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про дії гайдамацьких загонів на Поділлі і страту в Кам'янці-Подільському захоплених гайдамаків, в тому числі їх ватажка Клеофаса 119
47. 1748 р. липня 2, Київ.— Лист київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва до намісника Києво-Печерської лаври Йосипа Оранського про вжиття заходів для розшуку гайдамаків у маєтках лаври 121
48. 1748 р. вересня 15. Київ.— Ордер київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва кошовому отаманові Якимі Ігнатовичу на розшук запорожців, які 12 вересня на Правобережжі напали на польські хоругви 121
49. 1748 р. грудня 10. Лубни.— Промеморія Лубенської полкової канцелярії до Миргородської полкової канцелярії з вимогою розшукати і затримати гайдамаку Івана Стеценка 122
50. 1749 р. березня 1. Лубни.— Донесення Лубенської полкової канцелярії Генеральної військової канцелярії про розшук гайдамацького загону, що вчинив напад на хутір Олавський, Роменської сотні та роззброєння старостою села Липове козацького загону 123
51. 1749 р. квітня 11. Київ.— Промеморія Київської губерньської канцелярії до Генеральної військової канцелярії про заборону мешканцям Крилівської Слободи та іншим виготовляти порох, який вони віддають гайдамакам 128
52. 1749 р. липня 17. Сорочинці.— Донесення Миргородської полкової канцелярії Генеральній військової канцелярії про перенесення ярмарків з Цибулева до фортеці Глиньск, Крилівської сотні у зв'язку з нападами гайдамацьких загонів 128
53. 1749 р. серпня 13 (24). Теофілполь.— Лист княгині Теофіли Яблоновської — дружини великого коронного хорунжого до варшавського каштеляна Павла Беное з пропозицією придушувати опришківський рух на Прикарпатті 129
54. 1749 р. вересня 24. Кіш Запорізької Січі.— Реєстр кількості страчених польською шляхтою в 1733—1746 рр. козаків і забраного в них майна, складений у Коші Січі Запорізької 130
55. 1749 р. грудня 19. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Сенату про напад гайдамаків на Умань 140
56. 1750 р. лютого 13. Петербург.— Указ Єлизавети Петрівни київському генерал-губернаторові Михайлу Леонтєву про боротьбу з гайдамаками 141
57. 1750 р. травня 23 (червня 3). Стовпчате.— Лист коломийського підчашого Домініка Колендовського до варшавського каштеляна Павла Беное про напад опришків на Косів та про загрозу нападу на Яблунів 142
58. 1750 р. червня 2. Кременчук.— Рапорт прем'єр-майора Василя Немцова Київській губерньській канцелярії про сутичку в селі Тонконогівці, Цибулівської сотні з гайдамаками, яким допомагали мешканці села 144
59. 1750 р. червня 20. Кременчук.— Рапорт секунд-майора Семена Шипова прем'єр-майорові Василю Немцову про бій гайдамаків з російським військовим загоном під Чорним лісом 147
60. 1750 р. червня 30. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про посилення гайдамацького руху на Правобережжі і вбивство гайдамаками прапорщика Єфанова 151
61. 1750 р. липня 15. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про бій гайдамаків з польським військом під лісом Чутою 152
62. 1750 р. липня 21. Кременчук.— Зізнання гайдамаки Федора Губки, який брав участь у нападі на Чигирин і Медведівку 153
63. 1750 р. липня 23. Кременчук.— Зізнання гайдамаки Йосипа Безрудого, який брав участь у нападі на Чигирин, Медведівку, Новосельці та Суботів 154
64. 1750 р. липня 23. Петербург.— Указ Сенату Військовій колегії про посилення охорони на форпостах, щоб перешкодити переходам гайдамаків на Правобережжю України і поверненню їх назад 155
65. 1750 р. липня 24. Кременчук.— Зізнання гайдамаки Петра Лагуна про склад учасників гайдамацького загону 157
66. 1750 р. липня 31. Київ.— Рапорт київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про заходи щодо розшуку і покарання козаків, які втекли до гайдамаків 158
67. 1750 р. липень — 1752 р. серпень. Петербург.— Витяги з донесень і рапортів київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про боротьбу з гайдамацькими загонами та рішення з цього приводу Військової колегії 159
68. 1750 р. серпня 3. Харків.— Рапорт генерала фон-Бісмарка Військовій колегії про вирядження військових загонів для розшуку гайдамаків на Правобережжі 164
69. 1750 р. серпня 4. Петербург.— Указ Сенату Військовій колегії, в якому викладається зміст рапортів київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва про дії нових гайдамацьких загонів на півдні України і наказ вжити рішучих заходів для їх приборкання 164
70. 1750 р. серпня 8. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про спіймання під Чорним лісом і привезення у Запорізьку Січ гайдамацького ватажка Марка Мамає 167
71. 1750 р. серпня 8. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про сутичку запорізького самарського полковника Сидора Білого з гайдамацьким загоном у запорізьких степах 168
72. 1750 р. серпня 9. Петербург.— Промеморія Колегії іноземних справ до Військової колегії про вирядження військових загонів для затримання гайдамаків 169

73. 1750 р. серпня 16. Київ.— Рапорт київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про вирядження військових загонів для розшуку гайдамаків	170
74. 1750 р. серпня 18. Кременчук.— Протокол допиту гайдамаки Марка Мамає, який брав участь у нападах на міста Медведівку і Мошни, складений у Борисоглібському ландміліцькому полку	172
75. 1750 р. серпня 24. Новий Миргород.— Рапорт секунд-майора Данила Веригіна київському генерал-губернатору Михайлові Леонтєву про затримання гайдамаків у Новому Миргороді	177
76. 1750 р. серпня 28. Петербург.— Указ Військової колегії київському генерал-губернатору Михайлові Леонтєву про посилення боротьби проти гайдамаків у Задніпровських степах	177
77. 1750 р. серпня 31. Петербург.— Промеморія Колегії іноземних справ до Військової колегії про відкомандирування Генеральною військовою канцелярією тисячі козаків з Лубенського, Полтавського і Гадяцького полків до полковника Капніста, який очолює загін для боротьби з гайдамаками, а також про покарання населення, що підтримує зв'язки з гайдамаками	178
78. 1750 р. вересня 4. Ніжин.— Зізнання у Ніжинському полковому суді гайдамаки Пилипа Клименка, який брав участь у нападі на місто Брагин і село Хомичів	179
79. 1750 р. вересня 30 (жовтня 11). Радомишль.— Лист шляхтича Михайла Примовича до київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва про допомогу монахів Києво-Софіївського монастиря гайдамакам	182
80. 1750 р. жовтня 17. Глухів.— Промеморія Генеральної військової канцелярії до Київської губернської канцелярії про те, що переяславському полковникові дано наказ виготовити кайдани для затриманих у Переяславі гайдамаків, які мали намір втекти з-під варті	183
81. 1750 р. жовтня 26. Сорочинці.— Свідчення гайдамаки Ляшенка, який брав участь у нападі на місто Медведівку, в Миргородській полковій канцелярії	184
82. 1750 р. листопада 8. Сорочинці.— Донесення Миргородської полкової канцелярії Генеральній військової канцелярії про втечу з крилівської в'язниці 32 гайдамаків	185
83. 1750 р. листопада 17. Торговиця.— Зізнання у пограничному суді Київського воеводства гайдамаки Каленика Джеваги, який брав участь у нападі на Фастів в складі загону під керівництвом польського шляхтича Олексія Письменного	187
84. 1751 р. квітня 3. Чернігів.— Рапорт Чернігівської полкової канцелярії Генеральній військової канцелярії про спробу 14 гайдамаків на чолі з Павлом Мачулою втекти із в'язниці	187
85. 1751 р. квітня 9. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про появу в лісі Чути гайдамацького загону	189
86. 1751 р. квітня 16. Петербург.— Запис у журналі Сенату про збільшення військових загонів для боротьби з гайдамаками на правому березі Дніпра	190
87. 1751 р. травня 3(14). Брагин.— Лист войського Ошмянського повіту Рокницького про напад гайдамаків на маєток мозирського маршалка Рафаїла Оскерки поблизу міста Наровлі	190
88. 1751 р. червня 7. Полтава.— Донесення Полтавської полкової канцелярії Генеральній військової канцелярії про напад гайдамаків на оселю білицького сотника Кота	191
89. 1751 р. червня 15. Мотовилівка.— Донесення полковника Оврама Миронова київському генерал-губернатору Михайлові Леонтєву про напад гайдамацького загону на село Кальніболото	193
90. 1751 р. липня 28 (серпня 8). Бурштин.— Лист посесора В. Лісовського до варшавського каштеляна Павла Беное про організацію карної експедиції солдатів і смоляків проти опришків	193
91. 1751 р. серпня 8. Кременчук.— Рапорт секунд-майора Кременчуцького форпоста Василя Федцова Київській губернській канцелярії про наказ розшукати гайдамаків, які втекли з Миргородської полкової в'язниці	195
92. 1751 р. вересня 4. Глухів.— Лист Генеральної військової канцелярії до київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва з приводу розгрому гайдамаками компанійців на чолі з отаманом Василем Шапкою біля річки Чорний Ташлик	196

93. 1751 р. жовтня 10.— Витяг із свідчень гайдамаків — мешканців Правобережної України, в яких мовиться про участь запорізьких козаків у гайдамацькому русі	197
94. 1751 р. жовтня 15. Торговище.— Реєстр претензій до гайдамаків — запорізьких козаків, переданих польськими комісарами російським комісарам	202
95. 1751 р. жовтня 29. Глухів.— Думки Генерального військового суду в справі гайдамаків, які брали участь у нападі на Радомишль	204
96. 1751 р. листопада 2. Петрів Острів.— Рапорт капітана Семена Мезенцева секунд-майору Венедикту Танєєву про поразку російського загону в сутичці з гайдамаками на річці Чорний Ташлик	209
97. 1751 р. листопада (після 11). Петербург.— Довідка Військової колегії про боротьбу з гайдамаками	211
98. 1751 р. листопада 13. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про розміщення на кордоні з Польщею військ для виловлення і знищення гайдамаків	213
99. 1751 р. листопада 21. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про невдале переслідування загonom прапорщика Безобразова гайдамацького загону біля міста Цибулів	215
100. 1751 р. листопада 29. Петербург.— Промеморія Колегії іноземних справ до Військової колегії з повідомленням, що гетьманові Кирилу Розумовському і кошовому отаману Якимові Ігнатовичу наказано збільшити козацькі загоми для боротьби з гайдамаками	215
101. 1751 р. грудень. Петербург.— Рішення Військової колегії про відправку 500 чоловік із драгунських полків для боротьби з гайдамаками на Задніпров'ї	216
102. 1752 р. березня 9. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про безрезультатну погоню військового загону за п'ятьма гайдамаками на Задніпров'ї	217
103. 1752 р. березня 18. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про затримання і страту гайдамаки Верби	217
104. 1752 р. квітня 7. Кіш Запорізької Січі.— Рапорт кошового отамана Якіма Ігнатовича гетьманові Кирилу Розумовському про відступ з бігородською і бучацькою татарськими ордами гайдамацького загону, який брав участь у збройній сутичці з російським військом біля річки Чорний Ташлик	218
105. 1752 р. квітня 9. Глухів.— Рішення Генерального військового суду про заслання у Рогорвик учасників нападу на хутір Ковтуненків біля села Карлівка Левка Зуба та Корнія Проценка	219
106. 1752 р. квітня 23. Стародуб.— Донесення стародубського полковника Федора Максимовича гетьману Кирилові Розумовському про появу гайдамацьких загонів на території Мглинської сотні	221
107. 1752 р. квітня 30. Любеч.— Рапорт секунд-майора Богдана Теглева Київській губернській канцелярії про відмову місцевих жителів надавати допомогу під час переслідування гайдамацького загону, що діяв у районі Любеча	222
108. 1752 р. травня 13. Київ.— Лист київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва до гетьмана Кирила Розумовського про розшуки трьох гайдамаків, які втекли разом з вартовим козаком компанійського полку з села Ухівка	224
109. 1752 р. травня 14. Петербург.— Промеморія Колегії іноземних справ до Військової колегії про вирядження в Задніпров'я додаткових військових загонів у зв'язку з появою в запорізьких степах, на річці Великий Інгул, гайдамацької кінноти	225
110. 1752 р. травня 14. Петербург.— Указ Сенату гетьманові Кирилу Розумовському про підпорядкування виряджених у запорізькі степи для боротьби з гайдамаками полків драгунському полковникові, який має діяти у відповідності з ордерами київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва	226
111. 1752 р. травня 21. Київ.— Лист київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва до намісника Києво-Печерської лаври з проханням розшукати і направити в Київську губернську канцелярію підданих лаври, що брали участь у нападі на місто Лоїв	227
112. 1753 р. червня 25. Харків.— Рапорт бригадира Петра Салтикова Військовій колегії про кількість війська, призначеного для боротьби з гайдамаками у Задніпров'ї	228
113. 1752 р. липня 13. Полтава.— Рапорт полтавського полковника Андрія Горлен-	

ка гетьманові Кирилу Розумовському про появу гайдамацького загону в Коломацьких лісах	230
114. 1752 р. липня 30. Київ.— Лист київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва до гетьмана Кирила Розумовського про появу на Дніпрі гайдамацького загону, який брав участь у нападі на село Свидівка, про затримання і смерть пораненого гайдамаки Леся Безпалого	231
115. 1752 р. серпня 20. Петербург.— Промеморія Колегії іноземних справ до Військової колегії про притягнення до відповідальності капітанів князя Волконського, Брасака, поручика Шрейдера за пропуск гайдамаків через дистанцію запорізького полковника Рагуля	232
116. 1752 р. жовтня 12. Київ.— Лист київського обер-коменданта Івана Костюрина до намісника Києво-Печерської лаври Йосипа Оранського з проханням вжити заходів щодо розшуку гайдамаків, які переховуються в лаврських володіннях	234
117. 1752 р. грудня 23. Київ.— Донесення Київського магістрату Київській губернській канцелярії про затримання Хоми Білокура, який в 1751 р. брав участь у нападі на управителя міста Макарів	235
118. 1753 р. червня 20. Гирло річки Верблужки.— Рапорт миргородського полкового обозного Федора Москова Генеральній військовій канцелярії про результати розшуку гайдамаків у Задніпров'ї	235
119. 1753 р. вересня 4. Київ.— Донесення київського обер-коменданта Івана Костюрина Колегії іноземних справ про захоплення трьох гайдамаків, які брали участь у нападі на села Здешки і Змагайлівка	239
120. 1753 р. вересня 13. Глухів.— Ордер Генеральної військової канцелярії Генеральному військовому суду в справі заарештованих біля Кременчука гайдамаків Якова Шульженка, Омеляна Кучер-Сибірського і Василя Дивченка-Касьяна	240
121. 1753 р. вересня 13. Київ.— Ордер київського обер-коменданта Івана Костюрина квартирмейстрові Рильського ландміліцького полку Єфим'єву про затримку на Мостиському форпості гайдамаків, що напали на будинок орендаря шляхтича Загурського в місті Гостомель	241
122. 1753 р. листопада 28. Глухів.— Донесення військового канцеляриста Василя Карпеки Генеральній військовій канцелярії про необхідність вирядити війська на хутір гайдамацького отамана Коробова, загін якого нараховує 400 чоловік	242
123. 1753 р. грудня 22. Москва.— Ордер гетьмана Кирила Розумовського Генеральній військовій канцелярії про розшук гайдамаків, що діяли в районі Глухова, у Путивльському і Севському повітах	243
124. 1754 р. травня 5. Фортеця св. Єлизавети.— Лист коменданта фортеці св. Єлизавети генерал-майора Івана Глебова до кошового отамана Якіма Ігнатовича, в якому він повідомляє про затримання шести гайдамаків із заporожців і просить розшукати інших, що втекли на територію Запорізької Січі	244
125. 1754 р. жовтня 10. Фортеця св. Єлизавети.— Лист коменданта фортеці св. Єлизавети генерал-майора Івана Глебова до кошового отамана Якіма Ігнатовича, в якому він просить розшукати і відправити в Генеральну військову канцелярію учасників нападу на тарашанського управителя, а також усунути з посади гардового полковника Легу за допомогу гайдамакам	245
126. 1755 р. лютого 13. Київ.— Лист київського віце-губернатора Івана Костюрина до архімандрита Києво-Печерської лаври про розшуку гайдамаків, які напали на вдову протопопа міста Трипілля Миколи Величковського Марину та її робітників і захопили їх майно та коней	246
127. 1755 р. листопада 14. Фортеця св. Єлизавети.— Рапорт головного командира Новосербського корпусу Івана Хорвата комендантові фортеці св. Єлизавети генерал-майору Івану Глебову про напад гайдамаків на хутір поручика Михайловича, що недалеко від Цибулева	247
128. 1755 р. грудня 5. Петербург.— Ордер гетьмана Кирила Розумовського кошовому отаманові Якіму Ігнатовичу з вимогою вирядити військовий загін для розшуку гайдамаків і систематично інформувати про події в Коші Запорізької Січі	248
129. 1755 р. грудня 14. Мозир.— Лист мозирського підсудді Яна Пшибори до секретаря російського посольства у Варшаві Ржичевського з проханням взяти під свій захист і сприяти видачі підданих, що втекли на Лівобережжя і беруть участь у гайдамацьких наїздах	249

130. 1756 р. травня 30. Охтирка.— Ордер бригадира Василя Капніста Харківській полковій канцелярії про розшук гайдамаків	250
131. 1756 р. червня 10. Охтирка.— Ордер бригадира Василя Капніста Харківській полковій канцелярії про розшук і приборкання гайдамаків	250
132. 1756 р. липня 2. Київ.— Лист київського віце-губернатора Івана Костюрина до архімандрита Києво-Печерської лаври про надання допомоги в розшуку і затримці гайдамаків, що з'явилися біля хутора Даринця	251
133. 1757 р. травня 10. Харків.— Ордер бригадира Петра Салтикова Харківській полковій канцелярії з повідомленням про заходи, яких треба вжити для розшуку гайдамаків, що з'явилися у Валківській сотні	253
134. 1757 р. серпня 19. Київ.— Лист київського віце-губернатора Івана Костюрина до архімандрита Києво-Печерської лаври про розшуку та затримання запорізьких козаків і підданих Андрія Крота	254
135. 1757 р. листопада (не раніше 18). Городище.— Витяг з претензій польських комісарів про збитки, заподіяні шляхти гайдамаками з 15 листопада 1755 р. до 18 листопада 1757 р., складений Брацлавською пограничною комісією	254
136. 1757 р. листопада (не раніше 18). Городище.— Реєстр козаків запорізького війська — учасників гайдамацького руху, яких необхідно розшукати і надіслати в комісію, складений Брацлавською пограничною комісією	256
137. 1758 р. січня (не раніше 20). Хутір під селом Покошніч.— Скарга вдови бунчукового товариша Івана Топольницького Тетяни про розорення гайдамаками її хутора під селом Покошніч, Понорницької сотні, Чернігівського полку, подана до Генеральної військової канцелярії	257
138. 1758 р. лютого 25. Стародуб.— Рапорт стародубського полковника Якіма Барсукова гетьманові Кирилу Розумовському про затримання гайдамацького загону на чолі з отаманом Іваном Старухиним (Боргуном), який діяв на Правобережжі, а також у Рославському і Брянському повітах	258
139. 1758 р. квітня (не пізніше 3). Глухів.— Витяг з переліку про утримання в глухівському острозі гайдамаків Іллі Сторчака та Якова Зуба, що діяли на Правобережній Україні, складеного в Генеральному військовому суді	259
140. 1758 р. квітня 16. Фортеця св. Єлизавети.— Лист коменданта фортеці св. Єлизавети генерал-майора Федора Юста до кошового отамана Григорія Федорова про розшуку і повернення коней, захоплених гайдамаками у липні 1757 р. біля Умані	260
141. 1758 р. квітня 22. Фортеця св. Єлизавети.— Донесення коменданта фортеці св. Єлизавети генерал-майора Федора Юста кошовому отаманові Григорію Федорову про наближення гайдамаків до Гарду та про вжиття заходів для їх затримання	261
142. 1758 р. травня 3. Ярове.— Лист хорунжого Гната Качковського до кошового отамана Григорія Федорова про напад гайдамаків на його маєток у селі Ярове	262
143. 1758 р. травня 13. Городище.— Промеморія Брацлавської пограничної комісії до Генеральної військової канцелярії про розшук й ув'язнення учасників гайдамацького руху	263
144. 1758 р. листопада 16. Київ.— Ордер Київської губернської канцелярії кошовому отаманові Запорізької Січі Григорію Федорову про розшук і затримання гайдамаків, що втекли з Новомиргородського шанця у Новій Сербії	264
145. 1759 р. травня 24. Нова Водолага.— Повідомлення вотчинної Нововодолазької канцелярії Харківській полковій канцелярії про те, що у Валківських лісах з'явилися гайдамаки і проти них виряджено загони	265
146. 1759 р. травня 30. Стара Водолага.— Донесення Василя Бондаревського, слуги бригадирші Дуніної, Харківській полковій канцелярії про те, що гайдамаки вчинили напад на панський селітровий завод поблизу слободи Стара Водолага	265
147. 1759 р. травня 31. Зміїв.— Ордер бригадира Дмитра Банческула Харківській полковій канцелярії з наказом вжити заходів проти гайдамаків, що з'явилися поблизу Бахмута, в Охтирському полку, в Коломацьких дачах	266
148. 1759 р. червня 1. Охтирка.— Промеморія Охтирської полкової канцелярії до Харківської полкової канцелярії з приводу розшуку гайдамацького загону, з яким відбувся бій поблизу Кирасирського кінного заводу	268

149.	1759 р. червня 3.— Вимога прапорщика Кирасирського полку заводського утримання Михайла Бирдліна надіслати військовий загін для боротьби з гайдаками	269
150.	1759 р. червня 4. Охтирка.— Промеморія Охтирської полкової канцелярії до Харківської полкової канцелярії про гайдамацькі напади в Охтирському полку	270
151.	1759 р. червня 5. Зміїв.— Ордер бригадира Дмитра Банческула Харківській полковій канцелярії про те, що він наказав Слобідським полкам розшукувати гайдаків, і де з'являться — знищувати їх	272
152.	1759 р. червня 6. Валки.— Рапорт валківського сотника Якова Бородаєвського Харківській полковій канцелярії про захоплення гайдаками трьох гармат поміщика Хрушова	272
153.	1759 р. червня 10. Валки.— Рапорт валківського сотника Якова Бородаєвського Харківській полковій канцелярії про появу гайдаків біля села Замойський Кут	273
154.	1759 р. червня 17. Хорошівка.— Рапорт командира Хорошівської сотні підпрапорного Герасима Буцького Харківській полковій канцелярії про те, що в Бабаївському Бору з'явилися гайдаки	274
155.	1759 р. червня 28. Зміїв.— Лист бригадира Дмитра Банческула до харківського полковника про заходи, яких вживають проти тих, хто переховує гайдаків	274
156.	1759 р. червень. Підгірці.— З листа подільського воеводи польного коронного гетьмана Вацлава Жевуського до придвірного маршалка Юрія Мнішека про гайдамацьке звитяжництво на Україні	276
157.	1759 р. липня 22. Зміїв.— Ордер бригадира Дмитра Банческула Харківській полковій канцелярії з наказом вжити заходів для знищення гайдамацьких загонів на Слобожанщині	276
158.	1759 р. вересня 13. Фортеця св. Єлизавети.— Лист коменданта фортеці св. Єлизавети Матвія Муравйова до кошового отамана Білицького про появу гайдаків у володіннях Запорізької Січі	277
159.	1759 р. жовтня 29 (листопада 9). Табір під Дзюнковом.— Меморіал невідомого автора великому коронному гетьманові Івану Климентію Браницькому про політичне становище на Україні та боротьбу з гайдамацьким рухом	279
160.	1759 р. листопада 11 (22). Галич.— Протокол допиту опришків Івана Варцаби і Степана Зеленчука, складений Галицьким гродським урядом, про їх участь у загоні Івана Бойчука та напад на Болахів	286
161.	1759 р. грудня 9 (20). Сошенське.— Протокол допиту гайдамацького зв'язківця Антона Петровського, складений судом Волинської частини, в якому мовиться про спільні дії опришків та запорізьких козаків на чолі з Іваном Бойчуком та Гнатом Марущаком на Правобережжі та Поділлі	294
162.	1759 р. грудня (не раніше 12 — не пізніше 27). Умань.— Екстракт з рапорта невідомого київському воеводі Франциску Потоцькому про напади гайдаків на місто Богуслав та міста по річці Сенюсі	297
163.	1759 р. грудня 27.— Лист київського воеводи Франциска Потоцького до генерал-поручика Федора Воейкова з повідомленням про гайдамацькі напади на його володіння, проханням вжити заходів для припинення таких нападів і компенсувати збитки, завдані гайдаками	298
164.	1760 р. травень. Бахмут.— Промеморія Слов'яно-Сербської канцелярії до кошового отамана про збройну сутичку прикордонного козацького роз'їзду з гайдамацьким загonom біля форпостів Корсунський Байрак і Товста Могила	299
165.	1760 р. червня 13. Новомиргородський шанець.— Протокол допиту у Головній канцелярії Новосербського корпусу ватажка гайдамацького загону Петра Кумпана, заарештованого новосербським загonom у Чутинському лісі	301
166.	1760 р. червня 21. Київ.— Лист архімандрита Києво-Печерської лаври Луки до київського обер-коменданта Володимира Лопухіна з проханням надіслати військовий загін для виловлення гайдаків у Голосіївській пуші	302
167.	1760 р. червня 27. Новомиргородський шанець.— Лист генерал-майора Івана Хорвата до гетьмана Кирила Розумовського про відправку до міста Глухова гайдаків, заарештованих у Новій Сербії	303
168.	1760 р. липня 4. Київ.— Донесення Київського магістрату Київській губернській канцелярії про затримання чотирьох гайдаків загonom, виділеним для охорони Києво-Йорданського монастиря	304

169.	1760 р. липня 18. Київ.— Ордер Київської губернської канцелярії кошовому отаманові Запорізької Січі Олексію Білицькому про розшукування і знищення гайдаків, які переховуються на території Січі	306
170.	1761 р. квітня 5. Нова Сербія. Новомиргородський шанець.— Промеморія Головної канцелярії Новосербського корпусу до Київської губернської канцелярії про відправлення 17 гайдаків у Київ для заслання в Сибір на Нерчинські заводи	307
171.	1761 р. квітня 7. Київ.— Ордер Київської губернської канцелярії кошовому отаманові, за яким дозволялося пропустити в Січ польських представників для розшуку гайдаків, що брали участь у нападі на місто Смілу	307
172.	1761 р. листопада 3. Кіш Запорізької Січі.— Протокол допиту гайдамаки Сави Бурмистера, який брав участь у нападі на місто Гайсин	309
173.	1761 р. листопада 27. Київ.— Ордер генерал-аншефа Петра Стрешнева кошовому отаманові про відправку справ про напад гайдаків на місто Смілу у Брацлавську пограничну комісію	310
174.	1762 р. лютого 10. Зміїв.— Ордер бригадира Дмитра Банческула Харківській полковій канцелярії про розшук та знищення гайдамацьких загонів на території Харківського полку	312
175.	1762 р. квітня 30. Глухів.— Донесення Генеральної військової канцелярії Кириліві Розумовському про передачу йому на затвердження рішення Генерального військового суду про заслання на Нерчинські заводи гайдаків, що брали участь у нападі на будинок намісника Симеона у Новій Сербії	313
176.	1762 р. липня 22. Харків.— Свідчення в Харківській полковій канцелярії Никифора Федоренка, учасника нападу на будинок майора Романа Шидловського в місті Мерчику у серпні 1759 р.	314
177.	1762 р. вересня 25. Фортеця св. Єлизавети.— Ордер київського генерал-губернатора Івана Глебова кошовому отаманові Петру Калнишевському про розшук і знищення гайдаків на території Запорізької Січі	319
178.	1762 р. вересня 30. Харків.— Ордер Харківської полкової канцелярії валківському сотникові про розшук гайдаків, що з'явилися на хуторі поручика Олександра Дуніна над річкою Комишеватаю та біля слободи Сніжковий кут	320
179.	1763 р. квітня 29. Київ.— Донесення намісника Києво-Межигірського монастиря Феодорита Київській губернській канцелярії про появу гайдаків у монастирській пуші	321
180.	1763 р. червня 21. Київ.— Лист Київської губернської канцелярії до секунд-майора Маркварта про виведення військового загону до Межигірського форпоста для розшуку гайдаків	322
181.	1763 р. липня 30. Охтирка.— Промеморія Охтирської полкової канцелярії до Харківської полкової канцелярії з повідомленням про появу гайдаків на пасіці підпрапорщика Ільїнського і про виведення проти них козацького загону, з яким гайдамаки мали бій	322
182.	1763 р. серпня 12. Охтирка.— Рапорт охтирського полковника Михайла Боярського генерал-майорові Микиті Поскочину про наслідки розшуку гайдаків, що з'явились у Коломацьких дачах	323
183.	1764 р. лютого 27. Київ.— Указ Київської губернської канцелярії полковникові Псковського карабінерного полку князю Багратіону про затримання Микити Позняка та інших учасників нападу на будинок Олексія Винокурова в селі Радогоща Севського повіту	324
184.	1764 р. вересня 30. Глухів.— Указ Генерального військового суду в зв'язку з нападом гайдаків на будинок відставного капітана Коцарева в Бутівському шанці	328
185.	1765 р. травня 28. Валки.— Рапорт підпрапорщика Івана Щербини Харківській полковій канцелярії про напад гайдаків на хутір козацького підпомічника Василя Мізіна	329
186.	1765 р. червня 15. Харків.— Ордер Вілліма Бринка Харківській полковій канцелярії про розшук гайдаків, що вчинили напад на дім прикажчика в селі Березівка	330
187.	1765 р. червня 16. Харків.— Ордер бригадира Вілліма Бринка Ізюмській полковій канцелярії про організацію боротьби з гайдаками	331
188.	1766 р. квітня 30. Козловська.— Повідомлення генерал-майора Штофелна Слобідсько-Українській губернській канцелярії про те, що біля Сніжкового	

Кута, Валок, Мерчика, Соколова та Змієва з'явилися гайдамаки на чолі з ватажком Носом	334
189. 1766 р. травня 3. Харків.— Витяг з журналу Слобідсько-Української губернської канцелярії про заходи щодо знищення гайдамацьких загонів	334
190. 1766 р. травня 25. Харків.— Пропозиція губернатора Євдокима Щербиніна Слобідсько-Українській губернській канцелярії щодо розшуку гайдамацького загону, що з'явився у Зміївських лісах	336
191. 1766 р. червня 3. Харків.— Витяг з журналу Слобідсько-Української губернської канцелярії про розслідування справи щодо відмови валківських жителів брати участь у розшуках гайдамаків	337
192. 1766 р. липня 18. Харків.— Наказ Слобідсько-Української губернської канцелярії Мереф'янському комісарству про покарання мереш'янських мешканців, які не проявляли наполегливості у боротьбі проти гайдамаків	337
193. 1766 р. серпня 1. Переяслав.— Чолобитна Мотронинського Троїцького монастиря Катерині II про захоплення уніатським митрополитом Мокрицьким ігумена Мелхиседека-Яворського з казною та про напади уніатів з козаками на православні церкви в Смілянській, Черкаській і Мошненській округах	339
194. 1766 р. серпня 14. Бахмут.— Пропозиція таємного радника Андрія Фліверка Бахмутській заводській соляній конторі вжити заходів проти гайдамаків	340
195. 1766 р. (не раніше грудня). Христинопільський монастир.— З повідомлення ігумена Христинопільського монастиря Корнелія Срочинського про політично-релігійне становище на Україні напередодні 1768 р. та про селянський виступ на чолі з Харком під містечком Ольшани	341
196. 1767 р. червня 20. Охтирка.— Рапорт Охтирської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про вжиті заходи щодо розшуку гайдамаків, які вчинили напад на хутір поручика Федора Бородаєвського, що біля слободи Рублівка Котель'янського комісарства	344
197. 1768 р. березня 1(12). Бар.— Відозва Барської конфедерації до воєводств, земель і повітів Речі Посполитої із закликом підтримати конфедерацію у боротьбі проти некатоліків і російського втручання в справі Польщі	346
198. 1768 р. червня 6.— Універсал полковника Максима Залізняка отаманові Канівського куреня Івану Чалому на право урядувати в селах і селищах	347
199. 1768 р. червня 7. Довжок.— Відозва командуючого російськими військами у Польщі генерал-майора графа Апраксина до польських магнатів із закликом не підтримувати барських конфедератів і допомагати російським військам	349
200. 1768 р. червня 13. Умань.— Універсал полковника Максима Залізняка про призначення Федора Осадчого старшим над мешканцями містечка Теплик та Теплицького ключа	351
201. 1768 р. червня 15. Мошни.— Свідоцтво мешканців містечка Мошни отаманові Семену Неживому про те, що він не завдавав їм ніяких кривд	351
202. 1768 р. червня 17 (28). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до російського резидента в Туреччині Олексія Обрескова про боротьбу з гайдамаками і взаємини з Туреччиною	352
203. 1768 р. червня (не раніше 20). Мошни.— Донесення управителя Мошенських маєтків Ринкевича князеві Радзівілу про напад гайдамаків на містечко Мошни та про втечу підданих за Дніпро	353
204. 1768 р. червня 24. Київ.— Ордер київського генерал-губернатора Федора Воейкова кошовому отаманові Запорізької Січі Петру Калнишевському про нагляд за козаками, щоб не втікали до гайдамацьких загонів	355
205. 1768 р. червня 25 (липня 6). Микове.— Лист командуючого російськими військами у Польщі генерал-майора графа Апраксина до князя Миколи Репніна про захоплення в місті Гранові 74 гайдамаків, серед яких виявилось 14 запорізьких козаків	356
206. 1768 р. червня (липня 6). Володарка.— Витяг з листа з володарських маєтків до підкоморині Мнішкової про захоплення гайдамацьким загonom на чолі з Павлом Тараном села Володарки і заборону селянам відбувати панщину та дії гайдамацьких загонів в околицях Білої Церкви, Жаботина, Тетієва тощо	357
207. 1768 р. червня 26. Під Уманню.— Протокол допиту полковника Максима Залізняка, складений у Каргопільському карабінерному полку	359
208. 1768 р. червня 29 (липня 10). Брацлав.— Лист генерал-майора Михайла Кречетникова до князя Миколи Репніна про захоплення полковником Гур'євим гайдамаків під Уманню	363

209. 1768 р. червня 30. Київ.— Протокол допиту запорізького козака Дем'яна Чернявшенка, складений у Київській губернській канцелярії	366
210. 1768 р. липня 1. Лука.— Лист шляхтичів Василя Богдановича і Степана Занковського до київського генерал-губернатора Федора Воейкова з проханням захистити від гайдамаків і пропустити через Білгородський форпост	369
211. 1768 р. липня 2. Кіш Запорізької Січі.— Свідчення у Коші Запорізької Січі запорожця Семена Галицького про напад гайдамаків на місто Балта	369
212. 1768 р. липня 2. Кіш Запорізької Січі.— Свідчення у Коші Запорізької Січі мешканців Умані Остапа Поламаного і Остапа Бочки про напад гайдамаків на місто Умань	372
213. 1768 р. липня 2. Київ.— Ордер київського генерал-губернатора Воейкова кошовому отаманові Запорізької Січі Петру Калнишевському про напад гайдамаків на слободу Голта і про заборону козакам відлучатися з своїх місць	373
214. 1768 р. липня 4. Кіш Запорізької Січі.— Свідчення купця Кантаржея про його перебування у таборі полковника Максима Залізняка під Уманню	374
215. 1768 р. липня 9. Петергоф.— Універсал Катерині II до українського населення православної віри Подільського, Київського, Волинського воєводств та інших земель з закликом підкорюватися розпорядженням влади і повертатися до панських маєтків	376
216. 1768 р. липня 9. Кременчук.— Рапорт обер-коменданта Кременчука бригадира Василя Чорткова київському генерал-губернаторові Федору Воейкову про затримання полковником Чорбою отамана Ссмена Неживого з трьома гайдамаками	379
217. 1768 р. липня 9. Монастирище.— Рапорт генерал-майора Подгорничани київському генерал-губернаторові Федору Воейкову про затримання запорожців у районі Монастирища	380
218. 1768 р. липня 9. Київ.— Рапорт плац-майора Василя Лбова Київській губернській канцелярії про ув'язнення 74 гайдамаків у Києво-Печерській фортеці	380
219. 1768 р. липня 10(21). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до російського резидента в Туреччині Олексія Обрескова з повідомленням про захоплення під Уманню гайдамаків, серед яких були й запорожці, і наказом вжити заходів для переконання турків у тому, що напад на Балту вчинений без відома російського уряду	382
220. 1768 р. липня 10(21). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до генерал-майора Михайла Кречетникова про посилення розшуків і вилучення гайдамаків, що брали участь у нападі на місто Балта	383
221. 1768 р. липня 10(21). Поділля.— Лист невідомої особи до нествановленого адресата про повстання гайдамаків в Умані та інших місцевостях і розправу над ними російських та польських військ	384
222. 1768 р. липня 11(22). Тульчин.— Рапорт генерал-майора Михайла Кречетникова графові Микиті Паніну про заходи, які вживаються проти конфедератів і гайдамаків на Правобережній Україні	385
223. 1768 р. липня 11(22). Пोजонь.— Розпорядження Угорського королівського намісництва Ужанській жупі про посилення охорони кордону в зв'язку з повстанням у Польщі та можливим переходом повстанців на територію Угорщини	389
224. 1768 р. липня 12. Канів.— Свідоцтво, видане мешканцями Канева отаманові Семену Неживому про те, що він не чинив їм кривд	392
225. 1768 р. липня 12. Петербург.— Указ Катерині II кошовому отаманові Петру Калнишевському про приборкання запорожців, які брали участь у гайдамацькому русі	393
226. 1768 р. липня 12. Петербург.— Указ Катерині II графові Петру Румянцеву з повідомленням про надіслання 200 примірників маніфесту, який закликає боротися з гайдамаками, а також з наказом брати від польської шляхти, що тікає від гайдамаків у межі Російської держави, письмові зобов'язання	395
227. 1768 р. липня 15. Глухів.— Рапорт графа Петра Румянцева Військовій колегії про розгром полковником Протасовим гайдамацьких загонів Журби і Швачки на Правобережній Україні	396
228. 1768 р. липня 17(29). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до генерал-майора Михайла Кречетникова про розташування військ для боротьби з гайдамаками на Правобережжі	398
229. 1768 р. липня 18. Переяслав.— Лист переяславського єпископа Гервасія до	

- генерал-майора Михайла Кречетникова про утиски з боку конфедератів на Правобережній Україні 400
230. 1768 р. липня 18(29). Тульчин.— Рапорт генерал-майора Михайла Кречетникова князеві Миколі Репніну про боротьбу російських і польських військ з гайдамаками на Правобережжі, про затримку Максима Залізняка та ін. і про четвертування Іваном Климентієм Браницьким Івана Гонти 402
231. 1768 р. липня 20. Тульчин.— Лист генерал-майора Михайла Кречетникова до російського резидента в Туреччині Олексія Обрескова про те, що російські війська перебували за 80 км від турецького кордону, і що тільки окремі загони, які переслідували гайдамаків, підходили ближче до кордонів 405
232. 1768 р. липня 23 (серпня 3). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до російського резидента в Туреччині Олексія Обрескова, в якому викладаються ставлення Росії до конфедератів і гайдамаків, а також взаємини з Туреччиною 406
233. 1768 р. липня 23 (серпня 3). Під Львовом.— Лист невідомої особи до нестановленого адресата про політичне становище на Україні та в Речі Посполитій у зв'язку з гайдамацьким повстанням і шляхетськими конфедераціями 409
234. 1768 р. липня 24. Петергоф.— Указ Катерини II київському генерал-губернаторові Федору Воейкову про покарання запорожців за напад на Балту 411
235. 1768 р. липня 24 (серпня 4). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до генерал-майора Михайла Кречетникова з повідомленням про надіслання для оголошення царського маніфесту, а також з рекомендацією не підходити військам ближче 4—5, а роз'їздам 1—2 миль до турецького кордону 412
236. 1768 р. липня 25 (серпня 5). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до генерал-майора Михайла Кречетникова про заходи, спрямовані на боротьбу з гайдамаками, і з підтвердженням попередніх рекомендацій військам триматись за 4—5, а роз'їздам за 1—2 милі від турецького кордону 412
237. 1768 р. липня 25. Кіш Запорізької Січі.— Свідчення гайдамаки Федора Бондаренка у Коші Запорізької Січі про прибуття у село Чаплинці гайдамацького ватажка Семена Неживого 414
238. 1768 р. липня 26 (серпня 6). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до генерал-майора Михайла Кречетникова, в якому пропонується написати в Туреччину лист про дружбу і повідомляється про появу гайдамаків у Молдавії, біля Бару і Тернополя та про їх страти графом Іваном Климентієм Браницьким 415
239. 1768 р. липень. Тульчин.— Лист генерал-майора Михайла Кречетникова до молдавського господаря про дружбу і з повідомленням, що в Балті були гайдамаки, проти яких він веде боротьбу 417
240. 1768 р. серпня 5. Петербург.— Указ Катерини II графові Петру Румянцеву про затримання в межах Росії польських конфедератів 418
241. 1768 р. серпня 6. Київ.— Рапорт київського генерал-губернатора Федора Воейкова графові Микиті Паніну про розмах гайдамацького руху на Правобережжі та затримання й ув'язнення гайдамаків із загону Максима Залізняка 419
242. 1768 р. серпня 8. Аннопіль.— Лист познанського воєводи, чигиринського старости князя Яблоновського до кошового отамана Запорізької Січі Петра Калнишевського з проханням захистити його маєтність від гайдамацьких нападів і новгородського підчашого Космовського 420
243. 1768 р. серпня 13. Київ.— Протокол допиту отамана Семена Неживого, складений у Київській губернській канцелярії 421
244. 1768 р. серпня 18. Київ.— Протокол допиту отамана Павла Тарана, складений у Київській губернській канцелярії 425
245. 1768 р. серпня 20(31). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до графа Микити Паніна з повідомленням про становище в Польщі і на Правобережній Україні та вжиті заходи проти гайдамаків 427
246. 1768 р. серпня 22. Київ.— Рапорт київського генерал-губернатора Федора Воейкова графові Микиті Паніну про розправу над гайдамаками, які брали участь у нападах на міста Балта і Голта 429
247. 1768 р. серпня 25. Ліцян.— Рапорт полковника Чорби слобідсько-українському губернаторові Євдокиму Щербиніну про свою участь у придушенні гайдамацького руху на Правобережній Україні 430
248. 1768 р. серпня 25—27. Київ.— Рішення Київської губернської канцелярії про

- покарання Максима Залізняка, Семена Неживого, Павла Тарана, Микити Швачки та інших учасників гайдамацького руху 431
249. 1768 р. серпня (не пізніше 30). Капустина.— Рапорт сотника другої полкової сотні Лубенського полку Михайла Скаржинського осавулові цього ж полку Радіону Рваченському про збройну сутичку з гайдамацьким загоном біля слободи Капустина 458
250. 1768 р. серпня 26 (вересня 6).— З листа польського посла у Петербурзі Псарського до директора польського королівського кабінету Яцка Огородського про непричетність переяславського єпископа до повстання 460
251. 1768 р. вересня 7. Біля Стеблева.— Свідчення гайдамаки Івана Шеремета, який був у загоні Семена Неживого у місті Медведівка 461
252. 1768 р. вересня 21.— Рапорт бугогардового полковника Мусія Головка кошовому отаманові Запорізької Січі Петру Калнишевському про відмову козаків переслідувати гайдамацький загін на чолі з ватажком Макаром, який вступив у запорізькі степи 462
253. 1768 р. листопада 24. Київ.— Рапорт Київської губернської канцелярії Колегії іноземних справ про відправлення трьох партій гайдамаків у Кременчук, а четвертої у Васильків для покарання у відповідності з надісланим указом 463
254. 1768 р. листопада 1. Харків.— Лист слобідсько-українського губернатора Євдокима Щербиніна до товариша губернатора Слобідсько-Української губернії Степана Тевяшова з повідомленням про ордер ізюмському воєводі, щодо вжиття заходів для зміцнення укріплень 464
255. 1768 р. листопада 5. Хотомля.— Ордер Хотомлянського комісарства комісарові Романовському з наказом мати підданим напоготові зброю для боротьби з гайдамаками 466
256. 1768 р. листопада 11. Харків.— Повідомлення слобідсько-українського губернатора Євдокима Щербиніна Слобідсько-Українській губернській канцелярії про передачу зброї і боєприпасів, що зберігаються у Харкові, в розпорядження товариша губернатора Слобідсько-Української губернії Степана Тевяшова, який має відпускати їх військовим слободам для боротьби з гайдамаками 467
257. 1768 р. листопада 20. Харків.— Пропозиція губернатора Євдокима Щербиніна Слобідсько-Українській губернській канцелярії про налагодження в губернії охорони від гайдамаків 467
258. 1768 р. листопада (не пізніше 29). Під Смілою.— Універсал невідомої особи до селян із закликом озброюватись і приєднуватись до гайдамаків та повсталого селянства України 469
259. 1768 р. листопада 29 (грудня 9). Сміла.— З журналу польського війська, що брало участь у боротьбі проти гайдамаків на Правобережній Україні 470
260. 1768 р. грудня 2(13). Біла Церква.— Лист білоцерківського губернатора Симона Рильського до графа Браницького про нове піднесення гайдамацького руху в районі Білої Церкви та про участь у ньому селян 472
261. 1768 р. грудня 2(13). Біла Церква.— Лист Суходольського до графа Браницького про новий спалах гайдамацького руху в районі Білої Церкви, Гусятинна, Корсуня, Сміли 473
262. 1768 р. грудня 7(18). Біла Церква.— Лист польського ротмістра Йосипа Буцацького до графа Браницького про наростання гайдамацького руху в районі Білої Церкви, Жаботина, Лисянки, Богуслава та участь у ньому запорожців і сербських офіцерів 473
263. 1768 р. грудня 15(26). Варшава.— З листа польського короля Станіслава Августа до польського посла у Петербурзі Псарського про розмову з князем Миколою Репніним з приводу приборкання гайдамаків 474
264. 1768 р. грудня 16(27). Варшава.— З листа князя Миколи Репніна до генерал-поручика Салтикова з приводу листів графа Браницького про гайдамацький рух 475
265. 1768 р. грудня 20. Київ.— Рішення Київської губернської канцелярії про продовжити розшуки 16 гайдамаків, які разом з полковником Максимом Залізником утекли з-під варті по дорозі до Білгорода 476
266. 1768 р. грудня 20(31). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до графа Микити Паніна з повідомленням про новий вибух гайдамацького руху на Правобережній Україні та переговори у польського короля Станіслава Августа з цього приводу 476
267. 1768 р. Канів.— Скарга канівського міщанина Сидора Івановича, подана від

- імені громадян Київського і Брацлавського воеводств до гродського уряду, про знування польської канівської залоги над українським населенням у 1766—1768 рр., які й спричинили гайдамацький рух . 479
268. 1769 р. січня 9. Київ.— Лист київського генерал-губернатора Федора Воейкова до графа Микити Паніна з повідомленням про повстання сіроми Запорізької Січі в грудні 1768 р. та про взаємини з татарською ордою . 482
269. 1769 р. січня 14. Петербург.— Лист графа Микити Паніна до графа Петра Румянцева-Задунайського про відправку захоплених гайдамаків на військову службу та на каторжні роботи . 483
270. 1769 р. січня 18. Петербург.— Лист графа Микити Паніна до графа Петра Рум'янцева-Задунайського з повідомленням про схвалення Катериною II придушення повстання в Запорізькій Січі . 485
271. 1769 р. лютого 14(25). Вінниця.— Витяг із вінницьких гродських книг про кривди, заподіяні турецько-татарськими військами та козаками, що перебували на службі Барської конфедерації, козакам і селянам Брацлавського та Київського воеводств . 487
272. 1769 р. лютого 23 (березня 6). Варшава.— З листа польського короля Станіслава Августа до польського посла у Петербурзі Псарського з наказом вжити заходів проти гайдамаків . 489
273. 1769 р. березня 16(27). Варшава.— Лист невідомого автора до невстановленого адресата про селянське заворушення на Україні та інші політичні події на території Речі Посполитої та Литви . 490
274. 1769 р. квітня 14. Петербург.— Указ Катерини II графові Петру Румянцеву-Задунайському в'яснити, чи був зв'язаний польський гарнізон в Умані з гайдамаками, після чого відправити його в Білу Церкву . 493
275. 1769 р. квітня 15. Петербург.— Указ Катерини II графові Петру Румянцеву-Задунайському розправлятися з учасниками повстання на Правобережжі, на випадок переходу їх на Лівобережжя, «як с прямими разбойниками» . 493
276. 1769 р. травня 1. Петербург.— Указ Катерини II графові Петру Румянцеву-Задунайському про використання запорізьких козаків — учасників гайдамацького руху у війні з Туреччиною . 495
277. 1769 р. травня 9. Васильківський форпост.— Протокол допиту Василя Чернятенка, затриманого козаками Васильківського форпосту, який разом з іншими гайдамаками мав намір з'єднатися із загоном гайдамацького отамана Якова Довгошиенка (Сачка) . 497
278. 1769 р. травня 11. Київ.— Промеморія Київської губернської канцелярії до Київської духовної консисторії про участь ієромонаха Ієракса в нападі гайдамаків на Медведівський Пустинно-Миколаївський монастир . 497
279. 1769 р. травня 16. Київ.— Указ Київської губернської канцелярії слідчій експедиції Московської губернської канцелярії про відправлення 10 гайдамаків на каторжні роботи в Нерчинськ та 60 чоловік до Москви для розподілу Військовою колегією між внутрішніми гарнізонами . 499
280. 1769 р. травня 18(29). Пожонь.— Розпорядження Угорського королівського намісництва Ужанській жупі про збереження нейтралітету щодо Польщі під час гайдамацького повстання . 500
281. 1769 р. травня 19. Київ.— Указ Київської губернської канцелярії секунд-майорові при Межигірському форпості Воробйову про розшук 16 гайдамаків, які втекли з Києво-Печерської фортеці . 501
282. 1769 р. листопада 16(27). Бар.— Універсал Барської конфедерації до сенаторів, урядовців та громадян Польщі в зв'язку з грабунками населення, які чинять конфедерати . 502
283. [1769 р.]— Лист романівського і бишівського старости Антонія Ожги до київського генерал-губернатора Федора Воейкова про видачу йому гайдамаків, які вчинили напад на місто Фастів . 503
284. 1770 р. лютого 20 (березня 3). Бар.— Універсал Барської конфедерації до закріпаченого селянства з обіцянкою поліпшити його становище в майбутньому . 504
285. 1770 р. червня 11. Київ.— Протокол допиту гайдамацького отамана Якова Довгошиенка (Сачка), який брав участь у повстанні 1768 р. на Правобережній Україні, складений Київською губернською канцелярією . 506
286. 1770 р. червня 16. Харків.— Указ Слобідсько-Української губернської канцелярії Чугуївській воеводській канцелярії про вжиття заходів щодо розшуку і покарання гайдамаків, які брали участь у нападі на будинок полковниці Бедрягнін в селі Лазуківка Ізюмської провінції та хутір полковника Куликовського біля слободи Ольховатка . 508
287. 1770 р. липня 26. Ізюм.— Донесення генерал-майора Ізюмського гусарського полку Зоріна Малоросійській колегії про напад гайдамацького загону на маєток підполковника Бедряги в селі Лазуківка Ізюмської провінції . 511
288. 1770 р. вересня 24. Мерефа.— Рапорт Мереф'янського комісарства Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків у пасіці староводолазького жителя Григорія Коротченка і заходи щодо їх розшуку . 513
289. 1770 р. вересня 26. Харків.— Указ Слобідсько-Української губернської канцелярії про розшук і затримання гайдамаків . 513
290. 1770 р. вересня 29. Святогорськ.— Промеморія Білгородської духовної консисторії до Слобідсько-Української губернської канцелярії про намір гайдамаків учинити напад на Святогорський монастир і проханням вжити заходів для охорони монастиря від них . 516
291. 1770 р. вересня 30. Ізюм.— Рапорт Ізюмського комісарства Слобідсько-Українській губернській канцелярії про результати розшуку гайдамаків у районі Водолаг . 516
292. 1770 р. жовтня (після 4).— Зізнання в Слобідсько-Українській губернській канцелярії учасника нападу на відставного сотника Сошальського підданого Антона Кушканя . 517
293. 1770 р. жовтня 20. Гадяч.— Донесення Гадяцької полкової канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про напад гайдамаків на будинок секунд-майора Михайла Качановського в Березовій Луці . 520
294. 1771 р. травня 2. Ізюм.— Рапорт Ізюмської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про напади гайдамаків на хутори і пасіки та про заходи проти них . 521
295. 1771 р. травня 6. Фортеця Білевська.— Промеморія графа Федора Остермана до Слобідсько-Української губернської канцелярії з повідомленням про те, що кілька ескадронів гусарських полків вилучено з його відання і передано в розпорядження слобідсько-українського губернатора генерал-майора Євдокима Щербиніна, до якого і слід звертатися на випадок появи гайдамаків . 525
296. 1771 р. травня 19. Ізюм.— Рапорт Ізюмської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії з допитами гайдамаків Костянтина Одимченка, Самійла Кукси, Павла Трегубенка, Кіндрата Заїки та Максима Сухого . 526
297. 1771 р. червня 3. Охтирка.— Рапорт Охтирської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про заходи щодо розшуку гайдамаків . 531
298. 1771 р. червня 3. Харків.— Рапорт Слобідсько-Української губернської канцелярії Сенату про появу гайдамаків у Зміївському, Ізюмському, Мереф'янському і Харківському комісарствах . 532
299. 1771 р. червня 4. Полтава.— Донесення Полтавської полкової канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків у селі Мачухи і хуторі Туркестанових . 534
300. 1771 р. червня 10. Харків.— Ухвала Слобідсько-Української губернської канцелярії про вирядження прапорщика Максима Ковалевського з загоном гусар для знищення гайдамаків у Зміївських дачах, а також про надсилання указів про затримання причетного до гайдамацького загону нововодолазького жителя Петра П'янишенка . 536
301. 1771 р. червня 10. Зміїв.— Рапорт зміївського начальника сотника Павла Дьякова Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків . 538
302. 1771 р. червня 13. Мерефа.— Рапорт мереф'янського комісара секунд-майора Якіма Лієвницького слобідсько-українському губернаторові генерал-майору Євдокиму Щербиніну з проханням надіслати загін гусарів для розшуку гайдамаків . 539
303. 1771 р. червня 15. Полтава.— Рапорт Полтавської полкової канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків на території полку і заходи щодо їх розшуку . 540
304. 1771 р. червня 19. Валки.— Рапорт Валківського комісарства Слобідсько-Українській губернській канцелярії з повідомленням про вжиті заходи проти гайдамаків, які проїхали до Староводолазьких дач і розпитували у підданих про поміщика Дуніна . 541
305. 1771 р. червня 23. Стара Водолага.— Рапорт прапорщика Максима Ковалев-

ського Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків у Староводолазьких дачах і Боровенських лісах	542
306. 1771 р. липня 4. Прилуки.— Рапорт прилуцького сотника Петра Романовича графові Федору Остерману про те, що він не зміг наздогнати гайдамаків, і що місцеві жителі не беруть участі в боротьбі проти гайдамаків	543
307. 1771 р. липня 8. Харків.— Зізнання в Слобідсько-Українській губернській канцелярії гайдамаки Івана Сухого, спійманого у Валківському комісарстві	544
308. 1771 р. липня 12. Фортеця Білевська.— Лист графа Федора Остермана до Петра Гриньова з приводу приборкання гайдамацьких загонів	546
309. 1771 р. липня 23. Зміїв.— Рапорт зміївського начальника сотника Павла Дьякова Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків на пасіці Двигубської та організацію розшуку їх	548
310. 1771 р. липня 26. Мерефа.— Рапорт мерешанського комісара секунд-майора Якіма Лєвицького Слобідсько-Українській губернській канцелярії про захоплення гайдамаками у полковника Куликовського 25 коней	548
311. 1771 р. вересня 12. Глинськ.— Зізнання в Глинській сотенній канцелярії гайдамаки Григорія Коломійця, який брав участь у нападі на маєток бунчукового товариша Степана Кулябки в слободі Полковнича	549
312. 1772 р. квітня 14. Ізюм.— Рапорт Ізюмської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про сутичку з гайдамаками, під час якої був убитий сотник Сошальський	550
313. 1773 р. квітня 14(25). Львів.— Лист ігумені монастиря сакраменток Марії Яблоновської до невідомого адресата з проханням звільнити гайдамаку Голода Курника, ув'язненого у львівській в'язниці	556
314. 1774 р. червня 28. Чернігів.— Указ Чернігівської полкової канцелярії городницькому сотникові про арешт мешканців села Деревина гайдамаків Ющенко та Ковала, які втекли під час відправлення їх на вічне заслання	557
315. 1775 р. березня 16. Харків.— Ухвала Слобідсько-Української губернської канцелярії про розшук гайдамаків, які напали на дім капітана Григорія Капустянського в Ізюмській провінції.	558
316. 1775 р. березня 22. Москва.— Лист Катерини II до графа Петра Румянцева-Задунайського про залишення частини російського війська на території України для боротьби з запорожцями	559
317. 1775 р. серпня 3. Москва.— Указ Катерини II про ліквідацію Запорізької Січі	561

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ДОКУМЕНТИ	25
НАУКОВО-ДОВІДКОВИЙ АПАРАТ	565
СПИСОК АРХІВНИХ ФОНДІВ	565
БІБЛІОГРАФІЯ	567
ПРИМІТКИ	575
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	598
ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК	626
ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ	642

Гайдамацкое движение на Украине в XVIII в.

Сборник документов
(На украинском языке)

Друкується за постановою вченої ради Архівного управління при Раді Міністрів УРСР

Редактор
В. І. НОВИЦЬКИЙ
Художній редактор
С. П. КВІТКА
Оформлення художника
М. Ф. ОСТАПКА
Технічний редактор
М. А. ПРИТИКІНА
Коректор
Г. В. СЛИНЬКС

БФ 07146. Зам. № 9—537. Вид. № 22. Тираж 3000. Папір № 2, 70×100¹/₁₆. Друк. фіз. аркушів 41,25. Умовно-друк. аркушів 53,625. Обліково-видавн. аркушів 54,84. Підписано до друку 17.III 1970 р. Ціна 2 крб. 71 коп.

Видавництво «Наукова думка», Київ, Реліна, 3.
Київський поліграфічний комбінат Комітету по пресі при Раді Міністрів УРСР, вул. Довженка, 3.